

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

කඩබාවිතරණීපුරාණ-ටීකා

ගන්ථාරම්භකථා

බුද්ධං ධම්මඤ්ච සඛිසන්ති-ආදිනා යා පකාසිතා;
හදන්තබුද්ධසොසෙන, මාතිකාට්ඨකථා සුභා;
තස්සා හි ලීනපදං වි-කාසනකොයමාරම්භො.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

විජ්ජසන්නෙනාති විවිධජ්ජසන්නෙන. කථං? “ඉතිපි සො...පෙ.... බුද්ධො
භගවා, ස්වාක්ඛාතො...පෙ.... විඤ්ඤ්භි, සුජ්ජපට්ඨන්තො...පෙ....
ලොකස්සා”ති (අ. නි. 5.10) එවමාදිනා. “වෙනසා”ති චුත්තත්තා තීසු
වන්දනාසු වෙනොවන්දනා අධිජ්ජෙනා. තත්තීන්තනාදිවසෙන කායාදීහි
පණාමකරණං වන්දනා, ගුණවසෙන මනසාපි තථාව කරණං මානං,
පච්චයජ්ජපට්ඨන්තියාදීහි පුජාකරණං පුජා, පච්චයාදීනං අභිසම්බරණං සක්කච්ච
කරණං සක්කාරො, තෙසං. භාජනන්ති ආධාරො, අධිකරණං වා.

ථෙරා මහාකස්සපාදයො, තෙසං වංසොති ථෙරවංසො,
ආගමාධිගමසම්පදාය තස්ස වංසස්ස පදීපභූතාති ථෙරවංසජ්ජපදීපා, තෙසං
ථෙරවංසජ්ජපදීපානං. අසංහීරත්තා ථීරානං. විනයක්කමෙති විනයපිටකෙ,
ආරම්භානුරූපවචනමෙතං. සුත්තාහිධම්මෙසුපි තෙ ථීරා එව. “බුද්ධං ධම්මඤ්ච
සඛිසඤ්ච පුබ්බාවරියසිභානඤ්චා”ති අවත්වා කස්මා විසුං චුත්තත්ති වෙ?
පයොජනවිසෙසදස්සන්තං. වත්ථුත්තයස්ස හි පණාමකරණස්ස
අත්තරායනිවාරණං පයොජනං අත්තනො නිස්සයභූතානං ආවරියානං
පණාමකරණස්ස උපකාරඤ්ඤතාදස්සනං. තෙන බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච
සඛිසඤ්ච වන්දිත්වා, ව-සද්දෙන පුබ්බාවරියසිභානඤ්ච නමො කත්වාති
යොජනා. අථ වා “වන්දිත්වා”ති වෙනොවන්දනං දස්සෙත්වා තතො “නමො
කත්වා”ති වාචාවන්දනා, “කතඤ්ජලී”ති කායවන්දනාපි දස්සිතාති
යොජෙතබ්බං.

ඉදානි අභිධානජ්ජයොජනං දස්සෙතුං “පාමොක්ඛ”න්තිආදිමාහ. තත්ථ
පාමොක්ඛන්ති පධානං. සීලඤ්භි සබ්බෙසං කුසලධම්මානං පධානං
ආදිභාවතො. යථා ච සත්තානං ඛජ්ජභොජ්ජලෙයාපෙයාවසෙන චතුබ්බිධොපි
ආහාරො මුඛෙන පවිසිත්වා අභිගමඤ්ඤාති ඵරති, එවං යොගිනොපි වාතුභූමකං
කුසලං සීලමුඛෙන පවිසිත්වා අත්ථසිද්ධිං සම්පාදෙති. තෙන චුත්තං

“මුඛ”ත්තිආදි. අප වා මුඛත්ති උපායො, තෙන මොක්ඛජ්ජවෙසාය නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය මුඛං උපායොති අත්ථො. මහෙසිනා යං පාතිමොක්ඛං පකාසිතත්ති සම්බන්ධො. මහත්තෙ සිලාදික්ඛන්ධෙ එසි ගවෙසිති මහෙසි.

සුරතෙන නිවාතෙනාති “තත්ථ කතමං සොරච්චං? යො කායිකො අවිතික්කමො”ත්තිආදිනා (ධ. ස. 1349) සුරතෙන, නිවවුත්තිනා මානුද්ධච්චවසෙන අත්තානං අනුක්ඛිපනභාවෙන නිවාතෙන. විනයාවාරයුත්තෙන වාරිත්තවාරිත්තෙහි යුත්තෙන. “සොණත්ථෙරෙන යාවිතො”ති අවත්වා “සුරතෙනා”ත්තිආදි කස්මා වුත්තං, කිං දුස්සිලෙන වා දුට්ඨෙන වා අලජ්ජිනා වා යාවිතෙන වණ්ණනා කාතුං න වට්ටතීති චෙ? න න වට්ටති. ථෙරස්ස වචනං පටික්ඛිපිතුං න සක්කා, එවරුපගුණො ථෙරොව, යාවනවසෙන කත්තඛිබ්බො ආදරෙනාති දස්සෙතුං වුත්තං.

නාමෙනාති අත්තතො ගුණනාමෙන. සද්දලක්ඛණසුභතො, විනිච්ඡයසුභතො, විඤ්ඤයාසුභතො ව සුභං.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිදානවණ්ණනා

“ආවිකතා භිස්ස ඵාසු හොති, තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි...පෙ.... තුණ්හී, එවමෙතං ධාරයාමි”ති වත්වා “උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදාන”ත්තිආදිනා නයෙන වුත්තං. එත්ථෙව යාවතතියානුසාවනකථාවසානෙ අප්ථො උද්දෙසකාලෙ “ආවිකතා භිස්ස ඵාසු හොති”ති වත්වා “උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදානං. තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි”ත්තිආදිනා නයෙන ආගතං. උපොසථක්ඛන්ධකෙපි එවමෙව ආගතං. තත්ථ පුඛ්බෙ වුත්තං පච්ඡා ආගතසුත්තෙන විරුජ්ඣති. තස්මා යථා න විරුජ්ඣති, තථා උපපරික්ඛිත්වා ගහෙතඛිබ්බං. එවං න විරුජ්ඣතිති එකෙ. කථං? “ආවිකතා භිස්ස ඵාසු හොති”ති වත්වා “උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදානං. තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි”ත්තිආදිනා සුඋද්දිට්ඨං හොතීති එතං උද්දෙසලක්ඛණං ඉධාපි බන්ධකෙපි වුත්තත්තා. තස්මා “ඵාසු හොති”ති වත්වා “තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි”ති වුත්තට්ඨානෙ අවුත්තමිපි ආනෙත්වා ගහෙතඛිබ්බං. කස්මා? ඉධ නිදානං න දස්සිතං, උද්දෙසො උද්දෙසකාලෙ උද්දිසිතඛිබ්බලක්ඛණස්ස තත්ථ වුත්තත්තා. අපිව “නිදානුද්දෙසො”ති පදං උද්ධරිත්වා නිදානුද්දෙසං දස්සෙතුකාමොපි “සුණාතු මෙ, හන්තෙ, සඬිසො...පෙ.... ආවිකතා භිස්ස ඵාසු හොති”ති පාඨවසෙන ආගතං නිදානං නිට්ඨාපෙත්වා උපරි අට්ඨකථාවසෙන යොජෙතඛිබ්බං පාළිං ඉධ යොජෙත්වා “තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි...පෙ.... ධාරයාමි”ති නිදානපාළිං පරිපුණ්ණං කත්වා පුන “තත්ථ

නිදානුද්දෙසො” ති උද්ධටපදවසෙන සඬබෙපතො නිදානුද්දෙසලක්ඛණං දස්සෙතුං “එවමෙනං ධාරයාමී” ති වත්වා “උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදාන” න්තිආදි වුත්තං, තස්මා එවං උපරි ව බන්ධකෙ ව, අථ බො උද්දෙසකාලෙ “ආවිකතා භිස්ස ඵාසු භොතී” ති වත්වා “උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදානං. තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමී” තිආදි නිදානුද්දෙසොව දස්සිතො, න නිදානං.

සවනාණත්තිවචනන්ති එත්ථ සඬ්ඝනවකතරෙන වත්තුං අයුත්තන්ති චෙ? යුත්තමෙව. “පාතිමොක්ඛුද්දෙසකෙන එවං වත්තබ්බ” න්ති භගවතා වුත්තත්තා භගවතොව ආණත්ති, න උද්දෙසකස්ස. ඉධ නවකතරවසෙන වුත්තං. ටෙරොපි පන උද්දිසිතුං ලහතීති දස්සනත්ථං “ටෙරාධිකං පාතිමොක්ඛ” න්ති වුත්තං. ඉමිනා සුත්තෙන නවකතරො න ලහතීති චෙ? තං දස්සෙතුං “යො තත්ථ භික්ඛු” තිආදි වුත්තං.

යථා චතුරවග්ගෙන යපෙත්වා උපසම්පදාපචාරණාඅබ්භානානි සබ්බං සඬ්ඝකම්මං කාතුං වට්ටති, එවං “අතිරෙකච්ඡතිවග්ගෙන ඉමං නාම කම්මං කාතබ්බ” න්ති අවත්වා අතිරෙකවචනත්තා අඤ්ඤං අත්ථං සුචෙති, කිං තන්ති “චතුරවග්ගාදිනා” තිආදි. තඤ්ඤි තෙහි එව සිද්ධං. කථං? චතුරවග්ගෙන උපසම්පදාපචාරණා...පෙ.... විසතිවග්ගෙන න කිඤ්චි සඬ්ඝකම්මං කාතුං න වට්ටති. එත්ථ “දසවග්ගෙන අබ්භානකම්මමත්තං යපෙත්වා” ති වදන්තෙන චතුපඤ්චවග්ගෙන කරණියානිපි දසවග්ගෙන කාතුං අනුඤ්ඤාතානි. තස්මා අතිරෙකෙන වට්ටතිති දීපිතං, “යපෙත්වා” ති වචනෙන ඌනතරෙන න වට්ටතිති දීපිතමෙව. තස්මා න වත්තබ්බං අතිරෙකච්ඡතිවග්ගොති චෙ? වත්තබ්බමෙව. චතුපඤ්චවග්ගෙන කත්තබ්බං ඡසත්තඅට්ඨනවචග්ගෙන කාතබ්බන්ති ව, දසවග්ගෙන කාතබ්බං එකාදසද්වාදස...පෙ.... එකුනච්ඡතිවග්ගෙන කාතබ්බන්ති ව දීපිතං. ඌනතරෙන න වට්ටතිති දීපිතං පාකටතො. සබ්බප්පකාරෙන පන අතිරෙකච්ඡතිඅනතිරෙකච්ඡතිවග්ගෙ වුත්තෙපි දීපිතං භොතීති වජිරබුද්ධිත්ථෙරෙන ලිබ්බං. ඉතො පට්ඨාය “ලිබ්බ” න්ති වුත්තෙ වජිරබුද්ධිත්ථෙරෙනානි ගහෙතබ්බං.

සචෙ අනුපොසටෙපි වට්ටෙය්‍ය, “උපොසථං කරෙය්‍යා” ති න වදෙය්‍ය, යස්මා අනුපොසටෙ කාතුං න වට්ටති, තස්මා “අප්පුපොසටො” ති වත්වා පුන “උපොසථං කරෙය්‍යා” ති වුත්තං. “පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා ඵවා” ති අවධාරණං තතො පරං පචාරණාදිවසස්ස නත්ථිතාය කතං. උද්ධං පකතිඋපොසටෙ වුත්තෙන පකතිචාරිත්තෙන සද්ධිං ඉදම්පි.

“නිමිත්තෙන නිමිත්තං සම්බන්ධිත්වා” ති න වත්තබ්බං “තිවිධසම්පත්තියුත්තා” ති වුත්තත්තානි චෙ? වත්තබ්බමෙව. කස්මා?

තිවිධසම්පත්ති නාම නිමිත්තසම්පත්ති, පරිසාසම්පත්ති,
 කම්මවාචාසම්පත්තිතිආදී වත්වා “නිමිත්තසම්පත්ති නාම පබ්බතනිමිත්තං,
 පාසාණනිමිත්ත” න්තිආදි වුත්තං, න නිමිත්තෙන නිමිත්තසම්බන්ධනං වුත්තං.
 අපිච “තිවිධසම්පත්තිසුත්තා”ති සම්පයොගඨගෙසු දස්සෙත්වා පුන තමෙව
 පහානඨගෙසු දස්සෙතුං “නිමිත්තෙන නිමිත්තං සම්බන්ධිත්වා”ති වුත්තං.
 නදිසමුද්දජාතස්සරෙසු සම්මතසීමාතො කම්මානි න විපජ්ජන්ති
 උදකුක්ඛෙපසීමත්තාති “විපත්තිසීමායො නාමා”ති කස්මා වුත්තාති වෙ?
 සෙසලක්ඛණානි සම්පාදෙත්වා නදියං සීමාය බද්ධාය උදකපරියන්තං කත්වා
 සීමාගතත්තා පුන තං නදිං අන්තො කත්වා තළාකෙ කතෙ සවෙ තස්සා සීමාය
 කම්මං කාතුං වට්ටෙය්‍ය, සීමාතො කම්මානි න විපජ්ජෙය්‍යුං. යස්මා පන එවං
 කාතුං න වට්ටති, තස්මා “උදකුක්ඛෙපසීමත්තා”ති වුත්තං අකාරණං.

විසතිවග්ගකරණියත්තා සඨසකම්මස්ස කම්මාරහෙන සද්ධිං එකවිසති
 භික්ඛු නිසිදිතුං න සක්කොන්ති”ති වුත්තං, සුඛනිසජ්ජාවසෙන නිසිදිතුන්ති
 අධිජ්ජායො. “පරිමණ්ඩලාකාරෙන නිසිදිතු”න්ති අට්ඨකථායං වුත්තං.
 තියොජනං අතික්කම්චාති මජ්ඣෙකෙ යත්වා දියඨිඨං කත්වා තියොජනං.
 කොණතො හි කොණං තියොජනං අතික්කාමෙති, ආපත්තිඤ්ච ආපජ්ජති, සීමා
 ච අසීමා හොති. කිත්තෙත්වාති නිමිත්තානි සම්පන්නානිපි
 අඤ්ඤාමඤ්ඤානාමවිපරියායෙන, අනිමිත්තානං නාමෙහි ච කිත්තෙත්වාති
 අත්ථො.

රාසිකතං පංසුපි රුක්ඛෙසු ජාතෙසු සුද්ධපංසුපබ්බතො හොති.
 ගුලුපිණ්ඩපරිමාණො පුලකාය, න තුලගණනාය. භූමියං පතිට්ඨිතො”ති ඉමිනා
 කුටසරාවාදීසු රොපිතං පටික්ඛිපති, තතො අපනෙත්වා පන තඨ්ඛණමිපි භූමියං
 රොපිතො වට්ටති. නවමූලසාධානිග්ගමනං පන අකාරණං. බන්ධං ඡින්දිත්වා
 රොපිතෙ පන එතං යුජ්ජති. සුවිදණ්ඩකප්පමාණො
 කනිට්ඨඨගුලිපරිමාණමත්තො. “අට්ඨඨගුලුබ්බෙධො”ති ඉමිනා උබ්බෙධො
 පරිච්ඡින්නො හොති, “ගොවිසාණමත්තො”ති ඉමිනා පරිණාහො. “එවං
 සන්නෙපි ගොවිසාණපරිණාහෙ පරිච්ඡෙදො නත්ථි, තස්මා බුද්දකොපි
 මහන්නොපි වට්ටති එවාති වදන්ති.

ජාතස්සරෙ පරිපුණ්ණමෙව උදකං නිමිත්තූපගං දිස්වා අපරිපුණ්ණං
 අන්තරා යිතිභූතං “ජාතස්සරෙ සම්මතා”ති වුත්තං විපත්තිං න ආපජ්ජතිති
 “නදියා සම්මතා, සමුද්දෙ සම්මතා, ජාතස්සරෙ සම්මතා”ති එත්ථාපි ලොභි න
 ගහිතා. බද්ධසීමං වා නදිසමුද්දජාතස්සරෙ වා අනොක්කම්චාති එත්ථාපි
 “නදියා වා, භික්ඛවෙ, සමුද්දෙ වා ජාතස්සරෙ වා”ති (මහාව. 147) එත්ථාපි න
 ගහිතා. තස්මා ලොභි න අබද්ධසීමාති වෙ? අබද්ධසීමාව. “යොපි නදිං වා
 සමුද්දං වා භින්දිත්වා නික්ඛන්තඋදකෙන කතො සොබ්බො එතං ලක්ඛණං

පාපුණාති, අයම්පි ජාතස්සරොයෙවා” ති (කඩ්බා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) වුත්තත්තා ජාතස්සරග්ගහණෙන ගහිතාති තත්ථ තත්ථ අවුත්තා. “යාවතිකා තස්මිං ගාමබ්බේතෙ” ති වුත්තත්තා අඤ්ඤම්පි ගාමං අන්තො කත්වා සමානසංවාසකසීමාසම්මන්තනකාලෙ තස්මිං ගාමෙ භික්ඛු ආගච්ඡන්තු වා මා වා, වට්ටති. අවිජ්ජවාසසීමාසම්මන්තනකාලෙ ආගන්තබ්බමෙව.

අගමනපටෙසුති එත්ථ එකදිවසෙන ගන්ත්වා පච්චාගන්තුං අසක්කුණෙයාට්ඨානෙනි වදන්ති, බද්ධසීමාභාවං පටික්ඛිපිත්වාති අත්ථො.

“සමන්තා උදකුක්ඛෙපා” ති වුත්තත්තා සබ්බදිසාසු ගහෙනබ්බමෙවාති වෙ? යතො ලබ්භති, තතො ගහෙනබ්බො “යස්මිං පදෙසෙ පකතිවිචියො ඔත්ථරිත්වා සණ්ඨහන්ති, තතො පට්ඨාය කප්පියභූමි, තත්ථ යත්වා උපොසථාදිකම්මං කාතුං වට්ටති” ති වුත්තත්තා. අනුබන්ධො අඬ්ඬමාසො අන්වඬ්ඬමාසො, අඬ්ඬමාසස්ස වා අනු. යො පන කෙනචි අන්තමසො තිරච්ඡානෙනපි බණ්ණත්වා අකතොති අධිජ්ජායො.

“අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කම්ත්වා යීතොපි කම්මං කොපෙති” ති වුත්තත්තා අතික්කම්ත්වා යීතො න කොපෙතිති දීපිතමෙව භොතිති උපතිස්සත්ථෙරො, තං පන “ද්විත්තං උදකුක්ඛෙපානං අන්තරෙ අඤ්ඤො එකො උදකුක්ඛෙපො උපචාරත්ථාය යපෙතබ්බො” ති වචනෙන විරුජ්ඣති. සමන්තපාසාදිකායඤ්ඤි “අඤ්ඤං තත්තකංයෙවා” ති පදං නත්ථී. තස්මා තස්සාධිජ්ජායො පරියෙසිතබ්බො. අන්තොඋදකුක්ඛෙපසීමාය උපචාරත්ථාය යපිතං උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදං අනතික්කම්ත්වාති අත්ථො ගහෙනබ්බො. ථෙරෙන අඤ්ඤො පපඤ්චිත්වා ලිබ්බං.

“සභාගවත්ථුතා ලභුකාපත්ති” ති වුත්තත්තා සභාගසඬ්ඤාදිසෙසං ආරොචෙතුං වට්ටතිති වෙ? න වට්ටති දෙසනාගාමිනිං සන්ධාය ඉධ වුත්තත්තා. තස්මා එව සමුච්චයක්ඛන්ධකෙ “සභාගසඬ්ඤාදිසෙසං ආපන්නස්ස පන සන්තිකෙ ආවිකාතුං න වට්ටති. සචෙ ආවිකරොති, ආපත්ති ආවිකතා භොති, දුක්කටා පන න මුච්චති” ති (වුළුව. අට්ඨ. 102) වුත්තං. යථා සඬ්ඤෙන “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඤො...පෙ.... පටිකරිස්සති” ති වත්වා උපොසථං කාතුං ලභති, එවං තීභි ද්විභිපි අඤ්ඤං සුද්ධං පස්සිත්වා “පටිකරිස්සාමා” ති වත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. එකෙනාපි “පරිසුද්ධං ලභිත්වා පටිකරිස්සාමි” ති ආභොගං කත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. අට්ඨකථායම්පි “සාමන්තො භික්ඛු එවමස්ස වචනීයොති එත්ථ සභාගො එව වත්තබ්බො. විසභාගස්ස භි වුච්චමානෙ භණ්ඩනකලභසඬ්ඤාදිනිපි භොන්ති, තස්මා තස්ස අවත්වා ඉතො වුට්ඨහිත්වා පටිකරිස්සාමි” ති ආභොගං කත්වා උපොසථො කාතබ්බොති අන්ධකට්ඨකථායං වුත්තං” ති වත්වා තස්ස අජ්ජට්ඨිත්තත්තා

වට්ටනිනි දිව්‍යමෙව. “යදා අඤ්ඤං සුද්ධං භික්ඛුං අනාපත්තිකං පස්සිස්සති,
තදා තස්ස සන්තිකෙ”ති වුත්තත්තා ලභුකස්සෙව අනුඤ්ඤාතත්තා
සමුව්චයක්ඛන්ධකෙ වුත්තත්තා සභාගසඬ්ඝාදිසෙසං පන ඤාත්තියා
ආරොචෙත්වා උපොසථං කාතුං න වට්ටනි.

දෙවබ්‍රහ්මා පන “තිරච්ඡානගතො”ති පදං යපෙත්වා යෙන කෙනචි පදෙන
අසඬ්ගහිතාපි ඉමිනා සඬ්ගහිතාති දස්සනත්ථං “යස්ස උපසම්පදා
පටික්ඛිත්තා”ති වුත්තං.

“වාතුමාසිනියං පන පචාරිතානං සන්තිකෙ අනුපගතෙන වා
ඡින්නවස්සෙන වා වුට්ඨවස්සෙන වා”ති අවත්වා “අනුපගතෙන වා
ඡින්නවස්සෙන වා”ති එත්තකමෙව වුත්තං. වුට්ඨවස්සො පන තස්මිං කාලෙ
අනුපගතත්තා “අනුපගතො”ති සඬ්ඛාං ගතොති. සඬ්ඛාය වුට්ඨිතාය සඬ්ඛෙ
වුට්ඨහිත්වා ගතෙ සන්තිපාතෙතුං න සක්කා, එකච්චෙ සන්තිපාතෙත්වා
පාරිසුද්ධිං ආරොචෙතුං වට්ටනිනි වදන්ති. කස්මා? ඤාත්තිං යපෙත්වා
කත්තඛ්ඛසඬ්ඝකම්මාභාවා වග්ගං න භොතිති. පචාරණායපි එසෙව නයො.
අයඤ්ඤෙත්ථ විසෙසො – සචෙ පුරිමිකාය උපගතෙහි පච්ඡිමිකාය උපගතා
ථොකතරා චෙව භොත්ති සමසමා ව, සඬ්ඝපචාරණාය ව ගණං පුරෙන්නි,
සඬ්ඝපචාරණාවසෙන ඤාත්ති යපෙතඛ්ඛාති. “එකොච භික්ඛු භොති...පෙ....
අඤ්ඤෙසං අනාගතභාවං ඤාත්වා”ති වුත්තත්තා අධිට්ඨානුපොසථං සීමං
පටිසිත්වා කාතුං න සක්කාති වදන්ති.

“කිං සඬ්ඝස්ස පුබ්බකිච්ච”න්ති ඉදං න ඤාත්තිං යපෙත්වා වත්තඛ්ඛං.
තඤ්ඤි ඤාත්තිතො පුරෙතරමෙව කරියති. තස්මා “සුඤ්ඤා මෙ, භන්තෙ,
සඬ්ඝො, කිං සඬ්ඝස්ස පුබ්බකිච්චං, යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ල”න්ති වත්තඛ්ඛං
සියාති. තථාපි න වත්තඛ්ඛං. න හි තං ඤාත්තියා අන්තො කරියති. එවං
සන්තෙ නෙතං වත්තඛ්ඛන්ති ආපජ්ජති පයොජනාභාවාති චෙ? න,
යථාගතට්ඨානෙ එව වත්තඛ්ඛතො, පරපදාපෙක්ඛතායාති වුත්තං භොති. ඉදං
පුබ්බකිච්චං අකත්වා උපොසථකම්මං කරොන්තො සඬ්ඝො, පුග්ගලො වා
යපනක්ඛෙත්තාතික්කමෙ ආපජ්ජති. තස්මිඤ්ඤි ඛෙත්තෙ අතික්කන්තෙ
සම්මජ්ජනාදිකරණෙ ආපත්තිමොක්ඛො න භොති උපොසථකම්මතො පුබ්බෙ
කත්තඛ්ඛකම්මාකරණපච්චයත්තා තස්සා ආපත්තියා. න සා
කම්මපරියොසානාපෙක්ඛා එත්ථාගතසම්පජානමුසාවාදාපත්ති විය, තස්මා
පාතිමොක්ඛුද්දෙසකො භික්ඛු “පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථා”ති
වත්තුකාමො පයම්මෙව පාරිසුද්ධිපාරිසුද්ධිපච්චයං පුබ්බකිච්චං සරාපෙති.
තඤ්ඤි කතං පාරිසුද්ධිපච්චයො භොති, අකතං අපාරිසුද්ධිපච්චයො. තෙනෙව
උභයාපෙක්ඛාධිජ්ජායෙන කතං, න කතන්ති අවත්වා “කිං සඬ්ඝස්ස
පුබ්බකිච්ච”මිච්චෙවාහ. තත්ථ අකතපක්ඛෙ තාව

පාරිසුද්ධිආරොවනක්කමනිදස්සනත්ථං පරතො ‘‘යස්ස සියා ආපත්ති, සො ආවිකරෙය්‍යා’’ති ව, කතපක්ඛෙ ‘‘අසන්නියා ආපත්තියා තුණ්හි භවිතබ්බෙ’’න්ති ව වක්ඛති.

‘‘සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන චතුහි භික්ඛුහි සන්නිපතිත්වා’’ති ව, ‘‘උපොසථකරණත්ථං සන්නිපතිතෙ සඬ්ඝෙ බහි...පෙ.... අදෙන්තෙන ඡන්දො දාතබ්බො’’ති ව වදන්ති. අසන්නිපතිතෙපි පන වට්ටති. ඉදඤ්චි ඡන්දදානසමයදස්සනත්ථං වුත්තං. උපොසථකරණත්ථං සන්නිපතිතෙ සඬ්ඝෙ බහි උපොසථං කත්වා ආගතස්ස කත්තබ්බාකාරදස්සනත්ථස්ථෙ වුත්තං. පධානසරවාසිනො පධානසරං පටිසිතුකාමා අත්තනො සභාගහික්ඛුනං ඡන්දං දත්වා සචෙ සඬ්ඝො සන්නිපතති, ‘‘මය්හං ඡන්දො ආරොචෙතබ්බො’’ති වත්වා පධානසරං පටිසන්නි. අයං සිහළදීපෙ පයොගො. ආරොචෙන්තෙන පන සන්නිපතිතෙ ආරොචෙතබ්බං. පඤ්චස්ස භික්ඛුස්ස එකස්මිං විහාරෙ වසන්තෙස්ස එකස්ස ඡන්දපාරිසුද්ධිං ආහරිත්වා චතුන්නං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං අනුඤ්ඤාතත්තා සන්නිපතිතෙ ඡන්දො ගහෙතබ්බො ආරොචෙතබ්බොති වචනං නිරත්ථකං විය. ‘‘ථෙය්‍යසංවාසකො පටිජානාතීති (මහාව. 165) වචනතො සාමණෙරෙන ආහට්ඨි වට්ටති. කම්මං න කොපෙතී’’ති ව, ‘‘සචෙ පුබ්බෙ ඡන්දං දත්වා බහිසීමාගතො පුන පටිසති, පච්ඡා ඡන්දග්ගහණකිච්චං නත්ථි, තස්ස පයොගො සීමාසම්මුතිවසෙන වෙදිතබ්බො’’ති ව ‘‘ඡන්දදානෙ තික්ඛත්තුං වචනෙ ඉදං පයොජනං – පය්මං සමග්ගභාවං, දුතියං පච්ඡා විධාතබ්බභාවං, තතියං ඡන්දහාරකස්ස දුක්කට්ඨොවනං දීපෙතී’’ති (වජිර. ටී. මහාවග්ග 164) ව ලිඛිතං. බ්ලාලසඬ්ඛලිකාබද්ධාව හොති අත්තොගෙහෙ එව සම්පයොජනත්තා, යථා සා න කත්ථවි ගච්ඡති, තථා සාපි න කත්ථවි ගච්ඡතීති අධිජ්ජායො. ඉතරථා විසෙසනං නිරත්ථකං හොතීති ආචරියෙන ගහිතං.

‘‘න හි තං අකත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටතී’’ති පුබ්බෙ දස්සිතත්තා ‘‘ඉදම්පි හි උභය’’න්ති කස්මා වුත්තන්ති චෙ? සෙසානි ථෙරෙන ආණත්තෙන කාතබ්බානි දස්සිතානි, ඉමෙ පන ද්වෙ ථෙරෙන වා පාතිමොක්ඛුද්දෙසකෙන වා ඤත්තිට්ඨපනකෙන වා යෙන වා තෙන වා කාතබ්බානීති ව, සම්මජ්ජනාදීනි තත්ථ තත්ථ තාදිසානි පයොජනානි නිජ්ඣාදෙන්ති, ඉමෙ පන ද්වෙ තත්ථ තත්ථ න කිඤ්චි කම්මං සාධෙන්ති, තස්මා ‘‘කිං ඉමිනා’’ති අවත්වා කාතබ්බමෙවානි දස්සෙතුඤ්ථ ‘‘ඉදම්පි හි උභය’’න්තිආදි වුත්තං. ‘‘ආයස්මන්තානං පාදෙ වන්දතී’’ති ගණවසෙන වත්වා පුග්ගලවසෙන න වුත්තං තෙන ආරොචෙතබ්බස්ස අඤ්ඤස්ස අභාවා.

සඬ්ඝස්ස උද්දිට්ඨං හොතීති සඬ්ඝෙන උද්දිට්ඨං හොතීති අත්ථො. සමග්ගස්ස හි සඬ්ඝස්සානි එත්ථ සමග්ගභාවස්ස කායසාමග්ගිකාරණත්තා නත්ථි දොසොනි චෙ? තං න, උද්දෙසෙපි සවනෙපි සමග්ගභාවස්ස

ඉවිඡිතබ්බත්තා. “සුඤ්ඤානං මෙ, භන්තෙ” ති භි ඉමිනා චිත්තසාමග්ගිං දීපෙනි සචන්තෙ සබ්බෙහි එකිභූතභාවතො.

සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජතිති එත්ථ අනාදරියවසෙන ආපජ්ජන්තො එව අලජ්ජී හොති, න ඉතරොති. ආපත්තිං පරිගුහතිති එත්ථ ලජ්ජාය පරිගුහන්තො අලජ්ජී න හොති, ‘කිං ඉමිනා’ ති අනාදරියවසෙන පරිගුහන්තො හොති” ති ව ලිඛිතං.

“සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධාන” ති න වත්තබ්බං, “ඡන්ත” ති න වත්තබ්බත්ති වෙ? සත්තන්තමෙවාති වත්තබ්බං. පාරාජිකාපත්තිං ආපන්තො හි සචෙ අත්තනො සාපත්තිකභාවං පකාසෙති, සඬ්ඝස්ස ව උපොසථො සම්පජ්ජති, තස්ස ව ගිහිභාවෙන වා සාමණෙරභාවෙන වා සුද්ධිං හොතිති.

එකච්චෙ ආචරියා නාම ධම්මභාරිකො කිර ආචරියො. කස්මා එවං චුත්තන්ති වෙ? යාවතතියානුසාවනා නාම තික්ඛන්තුං වචනං. තථා පාඨෙ අනාගතත්තා කෙවලං “යාවතතියං අනුසාවිත” ති පදමෙව දිස්වා “යස්ස සීයා ආපත්ති, සො ආචිකරෙය්‍යා” ති ඉදං “සචෙ ආපත්තිං ආපන්තා, ආචිකරොථා” ති ඉමමත්ථං දීපෙනි. “අසන්තියා ආපත්තියා තුණ්හී භවිතබ්බ” ති ඉදමිපි තමෙවත්ථං දීපෙනි. “තුණ්හීභාවෙන ඛො පනායස්මන්තෙ පරිසුද්ධාති වෙදිස්සාමි” ති ඉදමිපි තමෙවාති එවමත්ථං ගහෙත්වා චුත්තං කිර.

අපරෙති අත්ථදස්සිත්ථෙරො කිර. එතං සන්ධායාති එත්ථ “සකිම්පි අනුසාවිත” ති පදස්ස වචනෙන තික්ඛන්තුං අනුසාවනා කාතබ්බාති එත්තකමෙව දීපිතං විය දිස්සති.

ඉමමත්ථං සන්ධාය චුත්තන්ති කථං විඤ්ඤායතිති වෙ? “අයමෙත්ථ ආචරියපරම්පරාභතො විනිච්ඡයො” ති චුත්තං.

“සරමානෙතා” ති ඉමිනා සම්පජානමුසාවාදස්ස සචිත්තකත්තං දස්සෙති. සඬ්ඝමජ්ඣෙකො වාතිආදි ලක්ඛණවචනං කිර. සඬ්ඝපොසථකරණත්ථං සඬ්ඝමජ්ඣෙකො වෙ නිසින්තො, තස්මිං සඬ්ඝමජ්ඣෙකො ආචිකාතබ්බා. ගණුපොසථකරණත්ථස්ථෙව ගණුමජ්ඣෙකො නිසින්තො, තස්මිං ගණුමජ්ඣෙකො. එකස්සෙව සන්තිකෙ වෙ පාරිසුද්ධිඋපොසථං කත්තුකාමො, තස්මිං. එකපුග්ගලෙ ආචිකාතබ්බාති, එතෙන න කෙවලං සඬ්ඝමජ්ඣෙකො එවායං මුසාවාදො සම්භවති, අථ ඛො එත්ථ චුත්තලක්ඛණෙන අසතිපි “පාරිසුද්ධිං ආයස්මන්තො ආරොචෙථා” තිආදිවිධානෙ ගණුපොසථෙපි සාපත්තිකො හුත්වා උපොසථං කත්තුකාමො අනාරොචෙත්වා තුණ්හීභූතො වෙ කරොති,

අයං සම්පජානමුසාවාදාපත්තිං ආපජ්ජති ඉමස්සත්ථස්ස ආවිකරණතො
ලක්ඛණවචනං කිරෙතන්ති චුත්තන්ති තක්කිකා. අඤ්ඤාං “ගණමජ්ඣෙක
වා”ති න චත්තබ්බන්ති තෙසං අධිප්පායො. ආරොචනාධිප්පායවසෙන
චුත්තන්ති ආචරියස්ස තක්කො. ආරොචෙන්නො හි “සඬ්ඝස්ස ආරොචෙමි”ති
අධිප්පායෙන ආවිකරොන්නො සඬ්ඝමජ්ඣෙක ආවිකරොති නාම,
උභතොපස්සෙ නිසින්නානං ආරොචෙන්නො ගණමජ්ඣෙක ආවිකරොති නාම,
“එකස්සෙව ආරොචෙස්සාමි”ති අධිප්පායෙන ආවිකරොන්නො එකපුග්ගලෙ
ආවිකරොති නාම. සචෙපි වෙමතිකො හොති...පෙ.... පටිකරිස්සාමිති එවං
කතෙ යාව වෙමතිකො හොති, තාව සභාගාපත්තිං පටිග්ගහෙතුං ලහති,
අඤ්ඤාසඤ්ච කම්මානං පරිසුද්ධො නාම හොති. පුන නිබ්බේමතිකො හුත්වා
දෙසෙනබ්බං වා න වාති නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං අත්ථි, දෙසිතෙ පන
දොසො නත්ථි. තථා ඉතො වුට්ඨහිත්වා තං ආපත්තිං පටිකරිස්සාමිති එත්ථ ව
සකලසඬ්ඝෙ සභාගාපත්තිං ආපන්නො, වෙමතිකෙ වාති ලිඛිතං (චජ්ර. ටී.
මහාවග්ග 169-170).

නිදානවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩං

1. පයමපාරාජිකවණ්ණනා

ඉධ පන යත්වා සික්ඛාපදානං කමහෙදො පකාසෙතබ්බො. කථං –
සබ්බසික්ඛාපදානං යථාසම්භවං දෙසනාක්කමො, පභානාක්කමො,
පටිපත්තික්කමො, උප්පත්තික්කමොති චතුබ්බේධො කමො ලබ්භති. තත්ථ
භගවතා රාජගහෙ භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානන්තෙන
පාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස යො දෙසනාක්කමො අනුඤ්ඤාතො, තං දෙසනාක්කමං
අනුක්කමන්තොව මහාකස්සපො පයමං පාරාජිකුද්දෙසං පුච්ඡි, තදනන්තරං
සඬ්ඝාදිසෙසුද්දෙසං, තදනන්තරං අනියතුද්දෙසං, තදනන්තරං විත්ථාරුද්දෙසං.
තදනන්තරං භික්ඛුනිවිහඬ්ගඤ්ච තෙනෙව අනුක්කමෙන පුච්ඡි. තතො පරං
තයො ආපත්තික්ඛන්ධෙ සඬ්ගහෙතුං විනා ගණනපරිච්ඡේදෙන සෙබ්බධම්මෙ
පුච්ඡි. ආපත්තික්ඛන්ධෙ සභාගතො පට්ඨාය පුච්ඡන්තො වීසතිඛන්ධකෙ පුච්ඡි.
නිදානුද්දෙසන්තොගධානං වා සරූපෙන අනුද්දිට්ඨානං පුච්ඡනත්ථං ඛන්ධකෙ
පුච්ඡි. එතෙන ඛන්ධකෙ පඤ්ඤත්තා පුල්ලව්වයාපි සඬ්ගහිතා හොන්ති.
පුච්ඡිතානුක්කමෙනෙව ආයස්මා උපාලිත්ථෙරො බ්‍යාකාසි. අයමෙත්ථ
දෙසනාක්කමො. උභතොවිහඬ්ගඛන්ධකතො පන උච්චිතිත්වා තදා පරිවාරො
විසුං පාළි කතො, ඉමමෙව වචනං සන්ධාය අට්ඨකථායං චුත්තං “එතෙනෙව
උපායෙන ඛන්ධකං පරිවාරෙපි ආරොපයිංසු”තිආදි (පාරා. අට්ඨ).

1. පයමමහාසඬගර්තිකථා). අපිව පාළියං “එතෙනෙව උපායෙන උභතොවිහඬගෙ පුච්ඡි. පුටියො පුටියො ආයස්මා උපාලි විස්සජ්ජෙසි” ති (චූළව. 439) එත්තකමෙව චුත්තං. තස්මා ථෙරො උභතොවිහඬගෙ එව පුච්ඡි. විස්සජ්ජන්තො පන ආයස්මා උපාලි නිරවසෙසං දස්සෙන්තො ඛන්ධකපරිවාරෙ අන්තො කත්වා දෙසෙසි. ගණසජ්ඣායකාලෙ පන තදා ඛන්ධකපරිවාරා විසුං පාලි කතාති අයමෙත්ථ දෙසනාක්කමො.

යදි එවං නිදානුද්දෙසො පයමදෙසනාති චෙ? න, උපොසථක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 133) “යානි මයා භික්ඛූනං සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානි, තානි නෙසං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං අනුජානෙය්‍ය” ත්ති වචනතො, “යස්ස සියා ආපත්ති” ති (මහාව. 134) වචනතො ව. අකුසලාඛ්‍යාකතානං ආපත්තීනං දිට්ඨධම්මසම්පරායිකාසවට්ඨානියත්තා යථාභූතං සීලසංවරකෙන පරිවජ්ජනෙන පහාතඛිඛත්තා පහානක්කමොපෙත්ථ සම්භවති “තාවදෙව චත්තාරි අකරණීයානි ආචික්ඛිතඛිඛානී” ති වචනතො. තථා “සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු” ති (ම. නි. 3.75; විහ. 508) වචනතො යථාභූතං ආචික්ඛනසික්ඛනෙන පටිපත්තික්කමොපි සම්භවති. යථුද්දෙසක්කමං පරියාපුණිතඛිඛපරියත්තිඅත්ථෙතාපි පටිපත්තික්කමො, එවම්මෙහි තිහි කමෙහි දෙසෙතඛිඛනමෙනෙසං සික්ඛාපදානං යථාසම්භවං උජ්ජත්තික්කමො සම්භවති. තථා හි යං යං සාධාරණං, තං තං භික්ඛුං ආරභිහ උජ්ජන්තෙ එව චත්ථස්මිං “යා පන භික්ඛූනී ඡන්දෙසො මෙටුනං ධම්ම” ත්තිආදිනා නයෙන භික්ඛූනීනම්පි පඤ්ඤත්තං. යතො භික්ඛූනීනං තං අනුජ්ජන්තපඤ්ඤත්ති න සියා, තතො අනුජ්ජන්තපඤ්ඤත්ති තස්මිං නත්ථීති (පරි. 201-202) පරිවාරවචනං න විරුජ්ඣති. එත්තාවතා පුරිමෙන කමත්තයෙන යං පයමං දෙසෙතඛිඛං, තං පාරාජිකුද්දෙසෙ පයමුජ්ජන්තත්තා මෙටුනධම්මපාරාජිකං සඛිඛපයමං දෙසෙතුකාමො ආයස්මා උපාලිත්ථෙරො “තත්‍ර සුදං භගවා චෙසාලියං විහරති” ති (පාරා. 23) චෙසාලියමෙව පාපෙත්වා යපෙසි.

ඉදානි සඛිඛෙසං සික්ඛාපදානං පඤ්ඤාපනවිධානං චෙදිතඛිඛං. කථං? “එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, ඉමං සික්ඛාපදං උද්දිසෙය්‍යාථා” ති (පාරා. 39, 43) එවං සඋද්දෙසඅනුද්දෙසහෙදතො දුට්ඨං. තත්ථ පාතිමොක්ඛෙ සරුපතො ආගතා පඤ්ච ආපත්තික්ඛන්ධා සඋද්දෙසපඤ්ඤත්ති නාම. සාපි ද්විධා සපුග්ගලාපුග්ගලනිද්දෙසහෙදතො. තත්ථ යස්සා පඤ්ඤත්තියා අන්තො ආපත්තියා සහ, විනා වා පුග්ගලො දස්සිතො, සා සපුග්ගලනිද්දෙසා. ඉතරා අපුග්ගලනිද්දෙසා.

තත්ථ සපුග්ගලනිද්දෙසා ද්විධා අදස්සිතදස්සිතාපත්තිහෙදතො. තත්ථ අදස්සිතාපත්තිකා නාම අට්ඨ පාරාජිකා ධම්මා චෙදිතඛිඛා. “පාරාජිකො හොති අසංවාසො” ති (පාරා. 39, 44, 89, 91, 167, 171, 195, 197) හි පුග්ගලොව

තත්ථ දස්සිතො, නාපත්ති. දස්සිතාපත්තිකා නාම භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ ආගතා සත්තරස සඬ්ඝාදිසෙසා ධම්මා. ‘අයම්පි භික්ඛුනී පට්ඨාපත්තිකං ධම්මං ආපන්නා නිස්සාරණියං සඬ්ඝාදිසෙස’න්ති (පාවි. 683, 687) හි තත්ථ ආපත්ති දස්සිතා සද්ධිං පුග්ගලෙන.

තථා අපුග්ගලනිද්දෙසාපි අදස්සිතදස්සිතාපත්තිහෙදතො ද්විධා. තත්ථ අදස්සිතාපත්තිකා නාම සෙඛියා ධම්මා. චුත්තාවසෙසා දස්සිතාපත්තිකාති වෙදිතබ්බා.

සාපි ද්විධා අනිද්දිට්ඨකාරකනිද්දිට්ඨකාරකහෙදතො. තත්ථ අනිද්දිට්ඨකාරකා නාම සුක්කච්චිසට්ඨිමුසාවාදොමසවාදපෙසුඤ්ඤාභූතගාමඅඤ්ඤවාදකඋප්ඤ්ඤාපනකගණනොපනපරම්පරනොපනසුරාමෙරයඅඬුලිපතොදකභසධම්මඅනාදරියතලසා තකජතුමට්ඨකසික්ඛාපදානං වසෙන පඤ්චදසවිධා හොන්ති. තත්ථ නිද්දිට්ඨකාරකෙ මිස්සාමිස්සහෙදො වෙදිතබ්බො – තත්ථ උපයොගභූමිමච්ඡන්තියො එකංසෙන මිස්සා. අවසෙසා මිස්සා ව අමිස්සා ව. සෙය්‍යථිදං – පච්චත්තං තාව ද්විසු අනියතෙසු උපයොගෙන මිස්සං, ද්වාදසසු පාට්ඨෙසනීයෙසු කරණෙන මිස්සං, ඌනපඤ්චබන්ධනපත්තසික්ඛාපදෙසු සාමිකරණෙහි, ඌනච්ඡතිවස්සෙ භූමිමෙන, මොහනකෙ උපයොගසාමිභූමිමෙහි. යස්මා ‘විචණ්ණක’න්ති භාවො අධිජ්ජෙතො, න කත්තා, තස්මා විචණ්ණකසික්ඛාපදං යදා න සම්භවති, එවං පච්චත්තං පඤ්චවිධං මිස්සං හොති. සෙසෙසු පට්ඨානියතං යපෙත්වා ආදිමිති ‘යො පන භික්ඛු’ති එවමාගතං පච්චත්තං වා, දුතියානියතං යපෙත්වා පණිතනොපනසමණුද්දෙසනතියවතුත්ථපාට්ඨෙසනීයසික්ඛාපදෙසු මජ්ඣෙ ‘යො පන භික්ඛු’ති එවමාගතං පච්චත්තං වා, දුතීච්චකුලදුසකසංසට්ඨසික්ඛාපදෙසු ආදිමිති කෙවලං ‘භික්ඛු’ති ආගතං පච්චත්තං වා, හෙදානුවත්තකසික්ඛාපදෙ මජ්ඣෙ ආගතං පච්චත්තං වා අඤ්ඤාය විභත්තියා අමිස්සමෙව හොති. තත්ථ හෙදානුවත්තකතුච්චටනද්වයසංසට්ඨදුතියපාට්ඨෙසනීයසික්ඛාපදෙසු බහුවචනං, ඉතරත්ථ සබ්බත්ථ එකච්චනමෙවාති වෙදිතබ්බං.

තථා උපයොගො ද්විසු විකජ්ජනසික්ඛාපදෙසු, තත්තවායසික්ඛාපදෙ ව පච්චත්තෙන මිස්සො, අභිභට්ඨසික්ඛාපදෙ කරණෙන, රාජසික්ඛාපදෙ කරණසාමිපච්චත්තෙහිති උපයොගො තිධා මිස්සො හොති. කරණඤ්ච කුටිකාරමහල්ලකදුතියකථිතද්වෙහාගනිසිදනසන්ථතදුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදෙසු ඡසු පච්චත්තෙන මිස්සං, පට්ඨකතියකථිතඅට්ඨකභූලපාදකනිසිදනකණ්ඩුජ්ජපට්ඨිජාදිකචස්සිකසාට්ඨකඋදකසාට්ඨකද්වෙධම්මපච්චාසිසනසික්ඛාපදෙසු අට්ඨසු සාමිනා මිස්සන්ති කරණං

ද්විධා මිස්සං හොති. අවසෙසෙසු
 ඡබ්බස්සවස්සිකසාට්ඨිකද්වත්තිව්ජදනාවසථපිණ්ඩමහානාමගරුලහුපාචුරණසික්
 බාපදෙසු සත්තසු කරණවිහත්ති අඤ්ඤවිහත්තියා අමිස්සා,
 අවිචෙකඵලකලොමසික්බාපදෙසු සාමිවිහත්ති කරණවිහත්තියා මිස්සා.
 අතිරෙකපත්තහෙසජ්ජසික්බාපදෙසු අග්ගහිතග්ගහණෙන සාමිවිහත්ති
 අමිස්සාව හොතීති වෙදිතබ්බා. එවං තාව නිද්දිට්ඨකාරකෙසු සික්බාපදෙසු –

පඤ්චධා ව තිධා වෙව, ද්විධා වෙපි තථෙකධා;
 හින්නා විහත්තියො පඤ්ච, සබ්බෙකාදසධා සියුං.

එවං තාව යථාචුත්තෙසු සඋද්දෙසපඤ්ඤත්තිසඬ්ඛාතෙසු සික්බාපදෙසු
 අග්ගහිතග්ගහණෙන පඤ්ඤාසුත්තරෙසු තිසතෙසු නචුතිඅනිද්දිට්ඨකාරකෙ
 වජ්ජෙත්වා නිද්දිට්ඨකාරකානි අතිරෙකසට්ඨිද්විසතානි හොත්ති. තෙසු
 පච්චත්තකරණානි තිංසුත්තරානි ද්විසතානි හොත්ති. තෙසු
 අමිස්සපච්චත්තකරණානි ද්වාදසුත්තරානි ද්විසතානි, මිස්සපච්චත්තකරණානි
 අට්ඨාරස හොත්ති. අවසෙසෙසු තිංසනියා සික්බාපදෙසු
 මිස්සොපයොගකරණානි පඤ්ච හොත්ති, මිස්සකරණානි චුද්දස, අමිස්සානි
 සත්ත, මිස්සාමිස්සකරණානි ද්වෙ, අමිස්සානි ද්වෙති සබ්බෙසුපි
 නිද්දිට්ඨකාරකෙසු
 හෙදානුවත්තකදුබ්බවකුලදුසකපයමදුනියතනියකථිතඅභිභට්ඨකාරමහල්ලක
 විකප්පනද්වයද්වෙහාගඡබ්බස්සනිසිදනසන්ථතඵලකලොමාතිරෙකපත්තහෙස
 ජ්ජවස්සිකසාට්ඨිකත්තවායඅවිචෙකඡාරත්තද්ව පඤ්චත්තිංසෙසු “යො පන
 හික්ඛු”ති නත්ථි.
 දුතියානියතපණිතහොජනසමණුද්දෙසතනියවතුත්ථපාට්දෙසනියෙසු මජ්ඣෙක
 අත්ථි.

එත්තාවතා සඋද්දෙසානුද්දෙසදුකං, සපුග්ගලාපුග්ගලනිද්දෙසදුකං,
 පච්චෙකදස්සිතාපත්තිදුකද්වයං, අනිද්දිට්ඨකාරකදුකං, තත්ථ
 නිද්දිට්ඨකාරකෙසු පච්චත්තභුමිමදුකං, සයොපනායොපනදුකං,
 අයොපනමජ්ඣෙකයොපනදුකං, එකානෙකවචනදුකත්ති නව දුකානි දස්සිතානි
 හොත්ති. විසෙසකාරණං තස්මිං තස්මිං සික්බාපදෙ සම්පත්තෙ ආවිභවිස්සති.
 එවං තාව සඋද්දෙසපඤ්ඤත්තිං ඤත්වා සෙසවිනයපිටකෙ යා කාවි පඤ්ඤත්ති
 අනුද්දෙසපඤ්ඤත්තීති වෙදිතබ්බා. සා
 පදහාජනත්තරාපත්තිවිනිතවත්ථුපටික්ඛෙපපඤ්ඤත්තිඅචුත්තසිද්ධිසික්බාපදව
 සෙන ඡබ්බිධා හොති.

තත්ථ “යෙභුයොන බසිතෙ ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස (පරි. 157-158),
 වට්ටකතෙ මුඛෙ අච්ඡුපන්තස්ස ආපත්ති දුක්කට්ඨසා”ති (පාරා. 73) එවමාදිකා

පදභාජනෙ සන්දිස්සමානාපත්ති පදභාජනසික්ඛාපදං නාම. “න ච, භික්ඛවෙ,
සබ්බමත්තිකාමයා කුටි කාතබ්බා, යො කරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා” තිආදි
(පාරා. 85) අන්තරාපත්තිසික්ඛාපදං නාම. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ,
දිවාපටිසල්ලියන්තෙන ද්වාරං සංවරිත්වා පටිසල්ලියිතු” ති (පාරා. 77)
එවමාදි විනිතවත්ථුසික්ඛාපදං නාම. “සඬ්ඝභෙදකො, භික්ඛවෙ,
අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො” ති (මහාව. 115) එවමාදි
පටික්ඛෙපසික්ඛාපදං නාම.

යස්මා පන තෙන තෙන පටික්ඛෙපෙන “යො පන භික්ඛු සමග්ගං සඬ්ඝං
අධම්මසඤ්ඤී භින්දෙය්‍ය, පාරාජිකො හොති අසංවාසො. යො පන භික්ඛු
දුට්ඨචිත්තො භගවතො ජීවමානකසරීරෙ ලොභිනං උප්පාදෙය්‍ය, පාරාජිකො
හොති අසංවාසො” ති සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානි හොත්ති. යානි සන්ධාය
“එකස්ස ඡෙජ්ජකා හොති, චතුත්තං පුල්ලච්චයං, චතුත්තඤ්චෙව අනාපත්ති,
සබ්බෙසං එකචත්ථුකා” ති වුත්තං. “අත්ථාපත්ති තිට්ඨන්තෙ භගවති ආපජ්ජති,
නො පරිනිබ්බුතෙ” ති (පරි. 323) ච වුත්තං. තෙන න කෙවලං “න, භික්ඛවෙ,
ජානං සඬ්ඝභෙදකො අනුපසම්පන්නො උපසම්පාදෙතබ්බො...පෙ.... ආපත්ති
දුක්කටස්සා” ති ඉදමෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං හොති සාධකං හොති.
“පණ්ඩකො, භික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො,
උපසම්පන්නො නාසෙතබ්බො” ති (මහාව. 109) එවමාදීසු පන
උපජ්ඣායාදීනං දුක්කටමෙව පඤ්ඤත්තං, න පණ්ඩකාදීනං පාරාජිකාපත්ති. න
භි තෙසං භික්ඛුභාවො අත්ථී. යතො සියා පාරාජිකාපත්ති. තථා “න අවිජින්නෙ
ථෙවෙ පක්කම්මබ්බ” ති (මහාව. 66, 67, 78, 79) එවමාදිකඤ්ච
පටික්ඛෙපසික්ඛාපදමෙව නාම.

බන්ධකෙසු පඤ්ඤත්තදුක්කටපුල්ලච්චයානි පඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදං නාම.
“තෙන භි, සාරිපුත්ත, භෙදානුවත්තකෙ පුල්ලච්චයං දෙසාපෙහී” ති (වුළුව.
345) වුත්තං, පුල්ලච්චයමිපි තත්ථෙව සමොධානං ගච්ඡති. ඉදං තෙසං
විහත්තිකම්මක්ඛණෙ අපඤ්ඤත්තත්තා අවිජ්ජමානමිපි භගවතො වචනෙන
විසුද්ධක්ඛණෙපි විජ්ජමානං ජාතන්ති එකෙ. “භෙදානුවත්තකෙ දෙසාපෙහී” ති
වචනතො සෙසභෙදානුවත්තකානං “යො පන භික්ඛු ජානං සඬ්ඝභෙදකානං
අනුවත්තෙය්‍ය, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සා” ති සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං හොතීති
වෙදිතබ්බං. තථා සබ්බානි බන්ධකචත්තානි, විනයකම්මානි ච තත්ථෙව
සමොධානං ගච්ඡන්ති. යථාහ “පඤ්ඤත්තෙ තං උපාලි මයා ආගන්තුකානං
භික්ඛුනං ආගන්තුකචත්තං...පෙ.... එවං සුපඤ්ඤත්තෙ බො මයා උපාලි
සික්ඛාපදෙ” තිආදි. “යා පන භික්ඛුනී නච්චං වා ගීතං වා වාදිතං වා දස්සනාය
ගච්ඡෙය්‍ය, පාවිත්තිය” ති (පාවි. 834) ඉමිනා සුත්තෙන භික්ඛුනී නච්චෙය්‍ය
වා ගායෙය්‍ය වා වාදෙය්‍ය වා, පාවිත්තියන්ති එවමාදිකං යං කිඤ්චි අට්ඨකථාය

දිස්සමානං ආපත්තිජාතං විනයකම්මං වා අවුත්තසිද්ධිසික්ඛාපදං නාම.
 ඡබ්බිධම්පෙන ඡහි ආකාරෙහි උද්දෙසාරහං න භොතිති අනුද්දෙසසික්ඛාපදං
 නාමාති වෙදිතබ්බං. සෙය්‍යාපීදං – පඤ්චහි උද්දෙසෙහි යථාසම්භවං
 විසභාගත්තා පුල්ලච්චයදුබ්භාසිතානං සභාගවත්ථුකම්පි
 දුක්කට්ඨපුල්ලච්චයද්වයං අසභාගාපත්තිකත්තා
 අන්තරාපත්තිපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදානං, නානාවත්ථුකාපත්තිකත්තා
 පටික්ඛෙපසික්ඛාපදානං, කෙසඤ්චි විනීතවත්ථුපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදානඤ්ච
 අදස්සිතාපත්තිකත්තා, අදස්සිතවත්ථුකත්තා හෙදානුවත්තකපුල්ලච්චයස්ස,
 අදස්සිතාපත්තිවත්ථුකත්තා අවුත්තසිද්ධිසික්ඛාපදානන්ති. එත්තාවතා “දුට්ඨං
 සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං සඋද්දෙසානුද්දෙසහෙදතො”ති යං වුත්තං, තං
 සමාසතො පකාසිතං භොති.

පඤ්ඤත්තියං තාව –

“කාරකො ඉධ නිද්දිට්ඨො, අපෙක්ඛාය අභාවතො;
 පුබ්බෙ වත්තබ්බවිධානා-භාවතො ච ආදිතො යොපනෙන සභා”ති. –

අයං නයො වෙදිතබ්බො. තස්සත්ථො – යෙ තෙ අනිද්දිට්ඨකාරකා පුබ්බෙ
 වුත්තජ්ජහෙදා සුක්කච්චිසට්ඨිආදයො සික්ඛාපදවිසෙසා, තෙසු
 අධිජ්ජායකම්මවත්ථුපුග්ගලපයොගෙ අපෙක්ඛාය භාවතො කාරකො න
 නිද්දිට්ඨො තෙසං සාපෙක්ඛභාවදස්සනත්ථං. තං සබ්බං තස්මිං තස්මිං
 සික්ඛාපදෙ ආවිභවිස්සති, ඉධ පන පාරාජිකපඤ්ඤත්තියං අපෙක්ඛාය
 අභාවතො කාරකො නිද්දිට්ඨො. යො පන කාරකො “නිට්ඨිතවිවරස්මිං
 භික්ඛුනා උබ්භතස්මි”න්තිආදීසු (පාරා. 462, 472, 475) විය පුබ්බෙ
 වත්තබ්බවිධානාභාවතො කරණාදිවසෙන අනිද්දිසිත්වා පච්චත්තවසෙන
 නිද්දිට්ඨො අපෙක්ඛාය අභාවතො. තත්ථ නිද්දිසියමානො
 සෙසදුකියානියතපණ්ණිකභොජනං සමණුද්දෙසතතියවතඋත්ථපාට්ඨෙසනියෙසු
 විය මජ්ඣිකෙ අනිද්දිසිත්වා “න හෙව බො පන...පෙ.... ඔභාසිතු”න්තිආදි
 (පාරා. 453) විය පුබ්බෙ වත්තබ්බවිධානාභාවතො එව ආදිමිහි නිද්දිට්ඨො.
 ආදිමිහි නිද්දිසියමානොපි පුබ්බෙ වුත්තජ්ජහෙදෙසු හෙදානුවත්තකාදීසු
 පඤ්චත්තිංසෙසු සික්ඛාපදෙසු විය අනිද්දිසිත්වා පුබ්බෙ
 වත්තබ්බවිධානාභාවතො එව “යො පන භික්ඛු”තිආදිතොව යොපන-සද්දෙන
 සහ නිද්දිට්ඨො. එවං නිද්දිසියමානොපි සො යස්මා “යා පන භික්ඛුනියො ද්වෙ
 එකමඤ්චෙ තුවට්ටෙය්‍යු”න්තිආදි (පාවි. 933) ආපත්ති විය පරජ්ජහවං
 ආපත්තිං න ආපජ්ජති, තස්මා “යො පන භික්ඛු”ති එකවචනෙන නිද්දිට්ඨො.
 මෙටුනධම්මාපත්තිපි පරජ්ජහවා “ද්වයංද්වයසමාපත්ති”ති (පාරා. 39)
 වචනතොති වෙ? තං න, අධිජ්ජායජානනතො. අනෙකිස්සා එව භික්ඛුනියා
 ආපත්ති, න එකිස්සාති නියමො තත්ථ අත්ථී, න එවං ඉධ නියමොති

අනියම්තාධිප්පායො. ලම්බිමුදුපිට්ඨිනං කුතො ‘‘ද්වයංද්වයසමාපත්ති’’ති (පාරා. 55) වචනතො තෙසං මෙටුනධම්මාපත්ති. අයමත්ථො චතස්සො මෙටුනධම්මපච්චයාති අට්ඨවත්ථුකං සන්ධාය ‘‘ෂේජ්ජං සියා මෙටුනධම්මපච්චයා’’ති (පරි. 481) ච පරිවාරෙ වුත්තචචනෙන සාධෙනබ්බො.

හෙදානුවත්තකසික්ඛාපදෙ තිණ්ණං උද්ධං න සමනුභාසිතබ්බා, න සඬ්ඝෙන සඬ්ඝං එකතො කාතබ්බන්ති. නයදස්සනත්ථං ආදිතොව ‘‘භික්ඛු භොන්ති’’ති බහුවචනනිද්දෙසං කත්වා පුන ‘‘එකො වා ද්වෙ වා තයො වා’’ති (පාරා. 418) වුත්තං, අඤ්ඤා න තතො උද්ධං ‘‘අනුවත්තකා භොන්ති’’ති ආපජ්ජති. තතො නිදානවිරොධො. පඤ්චසතමත්තා හි තදනුවත්තකා අහෙසුං. යං පන සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ ‘‘සඬ්ඝො චත්තාරො පාචිතකෙ භික්ඛු, චත්තාරො පාවෙය්‍යකෙ භික්ඛු සම්මන්තෙය්‍ය ...පෙ.... සම්මතා’’තිආදි (වුළුව. 456) ඤත්තිදුතියකම්මං වුත්තං, තං ‘‘උබ්බාහිකාය ඉමං අධිකරණං වුපසමෙතු’’න්ති වුත්තත්තා තෙහි කත්තබ්බවිධානං. සම්මුතිකරණමෙව වා තතියං කත්වා කජ්ජති. න හි තෙ තෙන කම්මෙන කම්මාරහා කම්මකතා භොන්ති. යස්ස සඬ්ඝො කම්මං කරොති, සො කම්මාරහොති ලක්ඛණං. න ච තදා සඬ්ඝො තෙසං අට්ඨන්තම්පි භික්ඛුනං කම්මං අකාසි. භජාපියමානා තෙ කම්මපත්තභාවං භජන්ති. අධිකරණවුපසමකම්මස්ස පත්තා යුත්තා සඬ්ඝෙන කතාති කත්වා කම්මපත්තා එව හි තෙ භොන්ති. ‘‘තෙ භික්ඛු භික්ඛුහි යාවතතියං සමනුභාසිතබ්බා තස්ස පටිනිස්සග්ගායා’’ති (පාරා. 418) වචනතො තෙහි කත්තබ්බවිධානං. සම්මුතිකරණමෙව කම්මං භොතීති වෙ? තං න, අධිප්පායජානනතො, තස්ස පටිනිස්සග්ගායා එව තෙ භික්ඛු කම්මාරහා කාතබ්බා, න දොසාගතිවසෙනාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. න හි පාචිතකාදීනං සම්මුතියා අධිකරණවුපසමසිද්ධි විය තෙසං සමනුභාසනකම්මෙන තස්ස පටිනිස්සග්ගසිද්ධි භොති, සම්මුති නාමෙසා පඨමං අනුමතිං ගහෙත්වා යාචිත්ථාව කරියති, න තථා කම්මන්ති. කම්මකරණෙ පන තදත්ථසිද්ධි භොතියෙව. පරසම්මුතියා බහුතරාව සම්මන්තිතබ්බාති වෙදිතබ්බං.

‘‘මෙටුනධම්ම’’න්ති එවං බාහුල්ලනයෙන ලද්ධනාමකං සකපයොගෙන වා පරපයොගෙන වා අත්තනො නිමිත්තස්ස සකමග්ගෙ වා පරමග්ගෙ වා පරනිමිත්තස්ස වා සකමග්ගෙ එව පවෙසනපට්ඨිතඋද්ධරණෙසු යං කිඤ්චි එකං පටිසාදියනවසෙන සෙවෙය්‍යා, පාරාජිකො භොති අසංවාසොති. කෙච්චි පන ‘‘පවෙසනාදීනි චත්තාරි වා තිණ්ණ වා ද්වෙ වා එකං වා පටිසෙවෙය්‍යා, පාරාජිකො භොති. වුත්තඤ්ඤෙන ‘සො වෙ පවෙසනං සාදියති, පට්ඨං සාදියති, යීතං සාදියති, උද්ධරණං සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා’තිආදි’’ති (පාරා. 58) වදන්ති. තෙසං මතෙන චතුසුපි චතස්සො පාරාජිකාපත්තියො ආපජ්ජති. තෙයෙව එවං වදන්ති – ආපජ්ජතු මෙටුනධම්මපාරාජිකාපත්ති,

මෙපුනාධම්මපාරාජිකාපත්තියා තංභාගියාති අත්තනො චිතික්කමෙ
 පාරාජිකාපත්තියො, සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තිඤ්ච ආපජ්ජිත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය
 ගහට්ඨකාලෙ මෙපුනාදිකං පාරාජිකං ආපජ්ජිත්වා පුන පබ්බජිත්වා
 උපසම්පජ්ජිත්වා එකං සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තිං එකමනෙකං වා පටිකරිත්වාච සො
 පුග්ගලො යස්මා නිරාපත්තිකො හොති, තස්මා සො ගහට්ඨකාලෙ
 සාපත්තිකොවාති. අන්තිමචත්ථුඅජ්ඣාපන්නස්සාපි අත්ථෙච ආපත්ති.
 වුට්ඨානදෙසනාහි පන අසුජ්ඣනනො “පයොගෙ පයොගෙ ආපත්ති
 පාරාජිකස්සා”ති න වුත්තං. ගණනපයොජනාභාවනො කිඤ්චාපි න වුත්තං, අථ
 බො පදභාජනෙ (පාරා. 58) “ආපත්ති පාරාජිකස්සා”ති වචනෙනායමත්ථො
 සිද්ධොති යුත්තිඤ්ච වදන්ති.

යදි එවං මාතිකායම්පි “යො පන භික්ඛු මෙපුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය,
 පාරාජික”න්ති වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, පාරාජිකස්ස අනවසෙසවචනම්පි න
 යුජ්ජෙය්‍ය. සබ්බෙපි හි ආපත්තික්ඛන්ධෙ, භික්ඛුගණනඤ්ච අනවසෙසෙත්වා
 ත්ට්ඨතීති අනවසෙසවචනන්ති කත්වා පවෙසෙව ආපත්ති, න පච්චියාදීසු.
 තමෙවෙකං සන්ධාය “යස්ස සියා ආපත්ති”ති (මහාව. 134)
 පාරාජිකාපත්තිම්පි අන්තො කත්වා නිදානුද්දෙසවචනං වෙදිතබ්බං. තස්මා
 මාතිකායං “පාරාජික”න්ති අවත්වා “පාරාජිකො හොති”ති (පාරා. 42, 44)
 පුග්ගලනිද්දෙසවචනං තෙන සරීරබන්ධනෙන උපසම්පදාය
 අභබ්බභාවදීපනත්ථං. “ආපත්ති පාරාජිකස්සා”ති පදභාජනෙ වචනං
 අන්තිමචත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්සාපි පාරාජිකස්ස අසංවාසස්ස සතො පුග්ගලස්ස
 අථෙය්‍යසංවාසකභාවදීපනත්ථං. න හි සො සංවාසං සාදියන්තොපි
 ථෙය්‍යසංවාසකො හොති, තස්මා උපසම්පන්නො “භික්ඛු”ත්ථෙච වුච්චති.
 තෙනෙවාහ “අසුද්ධො හොති පුග්ගලො අඤ්ඤතරං පාරාජිකං ධම්මං
 අජ්ඣාපන්නො, තඤ්චෙ සුද්ධදිට්ඨි සමානො අනොකාසං කාරාපෙත්වා
 අක්කොසාධිජ්ජායො වදති, ආපත්ති ඔමසවාදෙන දුක්කටස්සා”ති (පාරා. 389)
 අනුපසම්පන්නස්ස තදභාවනො සිද්ධො සො උපසම්පන්නො “භික්ඛු”ත්ථෙච
 වුච්චතීති, තෙන පදසොධම්මං, සහසෙය්‍යාඤ්ච ජනෙති, භික්ඛුපෙසුඤ්ඤාදිඤ්ච
 ජනෙතීති වෙදිතබ්බං (වජිර. ටී. පාරාජික 39).

නිදානා මාතිකාහෙදො, විහඬිගො තන්තියාමකො;
 තනො ආපත්තියා හෙදො, අනාපත්ති තදඤ්ඤථාති. (වජිර. ටී. පාරාජික
 43-44) –

අයං නයො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සුදින්නවත්ථු (පාරා. 24 ආදයො)-
 මක්කට්චත්ථු (පාරා. 40 ආදයො)-වජ්ජිපුත්තකවත්ථු (පාරා. 43) වාති
 තිජ්ජහෙදවත්ථු ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස නිදානං නාම. තනො නිදානා “යො පන
 භික්ඛු භික්ඛුනං...පෙ.... අසංවාසො”ති (පාරා. 44) ඉමිස්සා මාතිකාය හෙදො

ජාතො. තත්ථ හි “අන්තමසො තිරච්ඡානගතායා”ති (පාරා. 44)
 ඉත්ථිලිච්චගවසෙන “සච්චං, ආවුසො, භගවතා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තඤ්ච
 බො ඉත්ථියා, නො පුරිසෙ, නො පණ්ඩකෙ, නො උභතොබ්‍යඤ්ජනකෙ චා”ති
 මක්කට්ඨපාරාජිකො විය අඤ්ඤොපි ලෙසං ඔඬ්චෙනුං සක්කොති, තස්මා
 තාදිසස්ස අලෙසොකාසස්ස දස්සනත්ථං ඉදං වුව්වති, මක්කට්ඨසඬ්ඛාතා නිදානා
 “අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපි”ති මානිකාය වචනභෙදො, න ඉත්ථියා එව
 මෙටුනසිද්ධිදස්සනතො. තස්මා විභඬ්ගො තන්තියාමකො තස්සා මානිකාය
 අධිප්පෙතත්ථනියාමකො විභඬ්ගොති. විභඬ්ගෙ හි “තිස්සො ඉත්ථියො, තයො
 උභතොබ්‍යඤ්ජනකා, තයො පණ්ඩකා, තයො පුරිසා. මනුස්සිත්ථියා තයො
 මග්ගෙ, තිරච්ඡානගතපුරිසස්ස ද්වෙ මග්ගෙ”තිආදිනා (පාරා. 56) නයෙන
 සබ්බලෙසොකාසං පිදහිත්වා නියමො කතො. එත්ථාහ – යදි එවං
 සාධාරණසික්ඛාපදවසෙන චා ලිඬ්ගපරිවත්තනවසෙන චා න කෙවලං භික්ඛුනං,
 භික්ඛුනීනම්පි “සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ති විභඬ්ගෙ වත්තබ්බං සියා.
 තදවචනෙන හි භික්ඛුනී පුරිසලිඬ්ගපාත්‍රභාවෙන භික්ඛුභාවෙ යීතා එවං වදෙය්‍ය
 “නාහං උපසම්පදාකරණකාලෙ භික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නා, තස්මා න
 අපච්චක්ඛාතසික්ඛාපි මෙටුනධම්මෙන පාරාජිකා භොමී”ති. වුව්වතෙ – යථා
 වුත්තං, තථා න වත්තබ්බං අනිට්ඨප්පසඬ්ගතො. තථා වුත්තෙ භික්ඛුනීනම්පි
 සික්ඛාපච්චක්ඛානං අත්ථිති ආපජ්ජති. තඤ්චානිට්ඨං. ඉදමපරමනිට්ඨං
 “සබ්බසික්ඛාපදානි සාධාරණානෙව නාසාධාරණානී”ති. අපිවායං භික්ඛුනං
 සික්ඛාසාජීවසමාපන්නාව භොතීති දස්සනත්ථං “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ,
 තංයෙව උපජ්ඣං තමෙව උපසම්පදං තානි වස්සානි භික්ඛුහි සඬ්ගමීතු”න්තිආදි
 (පාරා. 69) වුත්තං. තතො ආපත්තියා භෙදොති තතො විභඬ්ගතො “අක්ඛයිතෙ
 සරීරෙ පාරාජිකං, යෙහුයොන ඛයිතෙ ථුල්ලච්චය”න්තිආදි (පාරා. 73, පරි.
 157) ආපත්තියා භෙදො භොති. අනාපත්ති තදඤ්ඤථාති තතො එව විභඬ්ගතො
 යෙන ආකාරෙන ආපත්ති වුත්තා, තතො අඤ්ඤනාකාරෙන
 අනාපත්තිභෙදොව භොති. “සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස, න සාදියති,
 අනාපත්ති”ති හි විභඬ්ගෙ අසති න පඤ්ඤායති. එත්තාවතා “නිදානා
 මානිකාභෙදො”ති අයං ගාථා සමාසතො වුත්තත්ථා භොති. විසෙසකාරණං පන
 තස්මිං තස්මිං සික්ඛාපදෙ ආවිභවිස්සති.

පට්ඨපඤ්ඤත්ති තාව පට්ඨමබොධිං අතික්කමිත්ථා පඤ්ඤත්තත්තා,
 ආයස්මතො සුදින්නස්ස අට්ඨවස්සිකකාලෙ පඤ්ඤත්තත්තා ච
 රත්තඤ්ඤමහත්තං පත්තකාලෙ පඤ්ඤත්තා, දුතියපඤ්ඤත්ති
 බාහුසච්චමහත්තං පත්තකාලෙ. සො හි ආයස්මා මක්කට්ඨපාරාජිකො යථා
 මාතුගාමප්පට්ඨිසංයුත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු තිරච්ඡානගතිත්ථි න අධිප්පෙතා, තථා
 ඉධාපිති සඤ්ඤාය “සච්චං, ආවුසො...පෙ.... තඤ්ච බො මනුස්සිත්ථියා, නො
 තිරච්ඡානගතායා”ති (පාරා. 41) ආහ. තතියපඤ්ඤත්ති ලාභග්ගමහත්තං

පත්තකාලෙ උප්පන්නා “යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා” තිආදි (පාරා. 43) වචනතො,
වෙසුල්ලමහත්තමිපි එත්ථෙව ලබ්භතීති ඉමං පට්ඨපාරාජිකසික්ඛාපදං තිව්ධම්පි
වත්ථුං උපාදාය චතුර්විධම්පි තං කාලං පත්වා පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ යො පනාති අනවසෙසපරියාදානපදං. භික්ඛුනි තස්ස
අතිප්පසඤ්ඤානියමපදං. භික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොති තස්ස
විසෙසනවචනං. න හි සබ්බොපි භික්ඛුනාමකො, යා භගවතා යාය කායවි
උපසම්පදාය උපසම්පන්නභික්ඛුනං භෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන සික්ඛිතබ්බා සික්ඛා
විහිතා, “එත්ථ සහ ජීවන්ති” ති යො ච සාජීවො චුත්තො, තං උභයං
සමාපන්නොව භොති. කදා පන සමාපන්නො භොති? යාය කායවි උපසම්පදාය
උපසම්පන්නසමනන්තරමෙව තද්දුභයං ජානන්තොපි අජානන්තොපි
තද්දුභයං පගතත්තා සමාපන්නොව නාම භොති. සහ ජීවන්තිති යාව සික්ඛං න
පච්චක්ඛාති, පාරාජිකභාවං වා න පාපුණාති. යං පන චුත්තං අන්ධකට්ඨකථායං
“සික්ඛං පරිපුරෙන්නො සික්ඛාසමාපන්නො සාජීවං අවිතික්කමන්තො
සාජීවසමාපන්නො” ති, තං උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන චුත්තං. න හි සික්ඛං
අපරිපුරෙන්නො, කාමචිතක්කාදිබ්භුලො වා එකච්චං සාවසෙසං සාජීවං
විතික්කමන්තො වා සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො නාම න භොති.

උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන පන චතුක්කං ලබ්භති – “අත්ථි භික්ඛු
සික්ඛාසමාපන්නො සීලානි පච්චචෙක්ඛන්තො න සාජීවසමාපන්නො
අවිත්තකං සික්ඛාපදං විතික්කමන්තො, අත්ථි න සික්ඛාසමාපන්නො
කාමචිතක්කාදිබ්භුලො සාජීවසමාපන්නො නිරාපත්තිකො, අත්ථි න
සික්ඛාසමාපන්නො න ච සාජීවසමාපන්නො අනවසෙසං ආපත්තිං ආපන්නො,
අත්ථි උභයසමාපන්නො සික්ඛං පරිපුරෙන්නො සාජීවඤ්ඤා
අවිතික්කමන්තො” ති. අයමෙත්ථ චතුත්ථො භික්ඛු උක්කට්ඨො ඉධ
අධිප්පෙතො සියා. න හි භගවා අනුක්කට්ඨං වත්තුං යුත්තොති වෙ? න, “තත්තු
යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා” ති
වචනවිරොධතො, උක්කට්ඨග්ගහණාධිප්පායෙ සති “සික්ඛාති තිස්සො
සික්ඛා” ති එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො. සික්ඛත්තයසමාපන්නො හි
සබ්බුක්කට්ඨො. “මෙට්ඨනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යා” ති පරතො වචනං
අපෙක්ඛිත්වා අධිසීලසික්ඛාව චුත්තාති වෙ? න, තස්සාපි අභබ්බත්තා. න හි
අධිසීලසික්ඛං පරිපුරෙන්නො, සාජීවඤ්ඤා අවිතික්කමන්තො මෙට්ඨනධම්මං
පටිසෙවිතුං භබ්බො, තං සික්ඛං අපරිපුරෙන්නො, සාජීවඤ්ඤා
විතික්කමන්තොයෙව හි පටිසෙවෙය්‍යාති අධිප්පායා. තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො
ගහෙතබ්බො. යස්මා සික්ඛාපදසඤ්ඤාතො සාජීවො අධිසීලසික්ඛමෙව
සඤ්ඤානි, න ඉතරසික්ඛාද්වයං, තස්මා “තත්තු යායං අධිසීලසික්ඛා, අයං
ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා සික්ඛා” ති චුත්තං. තස්මා අධිසීලසික්ඛාය

සඬිගාහකො සාජීවො සික්ඛාසාජීවොති වුත්තො. ඉති සාජීවවිසෙසනත්ථං සික්ඛාග්ගහණං කතං. තදත්ථදීපනත්ථමෙව විහඬිගෙ සික්ඛං අපරාමසිත්වා “තස්මිං සික්ඛති, තෙන වුච්චති සාජීවසමාපන්නො”ති (පාරා. 45) වුත්තං. තෙන එකමෙවිදං අත්ථපදන්ති දීපිතං හොති. තඤ්ච උපසම්පදුපගමනන්තරතො පටියාය සික්ඛනාධිකාරත්තා “සික්ඛති”ති ව “සමාපන්නො”ති ව වුච්චති. යො එවං “සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ති සඬිඛං ගතො, තාදිසං පච්චයං පටිච්ච අපරහාගෙ සාජීවසඬිඛාතමෙව සික්ඛං අපච්චක්ඛාය තස්මිංයෙව දුබ්බලාං අනාවිකත්වා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍යාති අයමත්ථො යුජ්ජති.

කින්තු අට්ඨකථානයො පටික්ඛිත්තො හොති, සො ච න පටික්ඛෙපාරහො හොති, අධිජ්ජායො පනෙත්ථ පරියෙසිතබ්බො. සබ්බෙසු සික්ඛාපදෙසු ඉදමෙව භික්ඛුලක්ඛණං සාධාරණං යදිදං “භික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ති. බීණාසවොපි සාවකො ආපත්තිං ආපජ්ජති අවිත්තකං, තථා සෙක්ඛො, පුටුජ්ජනො පන සවිත්තකම්පි, තස්මා සෙක්ඛාසෙක්ඛපුටුජ්ජනානං සාමඤ්ඤමිදං භික්ඛුලක්ඛණන්ති කත්වා කෙවලං සික්ඛාසමාපන්නො, කෙවලං සාජීවසමාපන්නො, උභයසමාපන්නො වාති සරූපෙකදෙසඵකසෙසනයෙන “සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ත්ථෙව සම්පිණ්ඩෙත්වා උක්කට්ඨග්ගහණෙන අනුක්කට්ඨානං ගහණසිද්ධිතො අට්ඨකථායං උක්කට්ඨොව වුත්තො. තමෙව සම්පාදෙනුං “තස්මිං සික්ඛති, තෙන වුච්චති සාජීවසමාපන්නො”ති එත්ථ සික්ඛාසද්දස්ස අවචනෙ පරිහාරං වත්වා යස්මා පන සො සික්ඛම්පි සමාපන්නො, තස්මා සික්ඛාසමාපන්නොතිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බොති ව වත්වා “යං සික්ඛං සමාපන්නො, තං අපච්චක්ඛාය, යඤ්ච සාජීවං සමාපන්නො, තත්ථ දුබ්බලාං අනාවිකත්වා”ති වුත්තන්ති අයමට්ඨකථාය අධිජ්ජායො වෙදිතබ්බො. එතස්මිං පන අධිජ්ජායො අධිසීලසික්ඛාය එව ගහණං සබ්බත්ථිකත්තා, සීලාධිකාරතො ච විනයස්සාති වෙදිතබ්බං. යථා ච සික්ඛාපදං සමාදියන්තො සීලං සමාදියතීති වුච්චති, එවං සික්ඛාපදං පච්චක්ඛන්තො සීලං පච්චක්ඛාතීති වත්තුං යුජ්ජති, තස්මා තත්ථ වුත්තං “යං සික්ඛං සමාපන්නො, තං අපච්චක්ඛාය”ති (පාරා. අට්ඨ. සික්ඛාපච්චක්ඛානවිහඬිගවණ්ණනා). එත්තාවතා සමාසතො “සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ති එත්ථ වත්තබ්බවිනිච්ඡයො නිට්ඨිතො හොති.

කිං ඉමිනා විසෙසවචනෙන පයොජනං, නනු “යො පන භික්ඛු සික්ඛං අපච්චක්ඛාය දුබ්බලාං අනාවිකත්වා...පෙ.... අසංවාසො”ති එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති චෙ? න වත්තබ්බං අනිට්ඨජ්ජසඬිගතො. “යො පන සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො ථෙය්‍යසංවාසාදිකො කෙවලෙන සමඤ්ඤාමත්තෙන, පටිඤ්ඤාමත්තෙන වා භික්ඛු, තස්සාපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං

අත්ථි, සික්ඛං අපච්චක්ඛාය ව මෙච්ඡනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස පාරාජිකාපත්ති.
 යො වා පච්ඡා පාරාජිකං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො,
 තස්ස ච, යො වා පක්ඛපණ්ඩකත්තා පණ්ඩකභාවුපගමනෙන න
 සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, තස්ස ච තදුභයං අත්ථිති ආපජ්ජති.
 පණ්ඩකභාවපක්ඛෙ ච පණ්ඩකො උපසම්පදාය න චත්ථු'ති චුත්තං. තස්මා
 ඉතරස්මිං පක්ඛෙ චත්ථුති සිද්ධං. තස්මිං පක්ඛෙ උපසම්පන්නො
 පණ්ඩකභාවපක්ඛෙ පණ්ඩකත්තා න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, සො
 පරිච්චජිතඛිඛාය සික්ඛාය අභාවෙන සික්ඛං අපච්චක්ඛාය මුඛෙන පරස්ස
 අභිගජාතග්ගහණනායෙන මෙච්ඡනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය, තස්ස කුතො
 පාරාජිකාපත්තිති අධිජ්ජායො. අයං නායො අපණ්ඩකපක්ඛං අලභමානස්සෙව
 පරතො යුජ්ජති, ලභන්තස්ස පන අරුපසත්තානං කුසලාදිසමාපත්තික්ඛණේ
 භවඛිගච්චිෂෙදෙ සතිපි අමරණං විය පණ්ඩකභාවපක්ඛෙපි භික්ඛුභාවො අත්ථි.
 සංවාසං වා සාදියන්තස්ස න ථෙය්‍යසංවාසකභාවො අත්ථි
 අන්තිමචත්ථුඅජ්ඣාපන්නස්ස විය. න ච සහසෙය්‍යාදිං ජනෙති. ගණපුරකො
 පන න භොති අන්තිමචත්ථුං අජ්ඣාපන්නො විය. න සො
 සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. ඉතරස්මිං පන පක්ඛෙ භොති, අයං ඉමස්ස තතො
 විසෙසො. කිමයං සහෙතුකො, උදාහු අහෙතුකොති? න අහෙතුකො. යතො
 උපසම්පදා තස්ස අපණ්ඩකපක්ඛෙ අනුඤ්ඤාතා සහෙතුකජ්ජට්ඨිකත්තා.
 පණ්ඩකභාවපක්ඛෙපි කිස්ස නානුඤ්ඤාතාති වෙ? පණ්ඩකභූතත්තා
 ඔපක්කමිකපණ්ඩකස්ස විය.

අපිව “සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ති ඉමිනා තස්ස සික්ඛාසමාදානං
 දීපෙත්වා තං සමාදින්නං සික්ඛං අපච්චක්ඛාය, තත්ථ ච දුඛිකල්‍යං
 අනාවිකත්වාති චත්තුං යුජ්ජති, න අඤ්ඤාතාති ඉමිනා කාරණෙන
 යථාචුත්තාතිට්ඨජ්ජසඛිගතො “යො පන භික්ඛු භික්ඛුනං
 සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො සික්ඛං අපච්චක්ඛායා”තිආදි චුත්තං. යථා චෙත්ථ,
 එවං “යො පන භික්ඛු භික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො සික්ඛං අපච්චක්ඛාය
 දුඛිකල්‍යං අනාවිකත්වා ගාමා වා අරඤ්ඤා වා අදින්නං...පෙ.... යො පන භික්ඛු
 භික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො සික්ඛං අපච්චක්ඛාය දුඛිකල්‍යං
 අනාවිකත්වා සුගතච්චරජ්ජමාණං චීවරං කාරාපෙය්‍යා”ති සඛිකත්ථ
 යොජෙතඛිකං.

“අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපි”ති මනුස්සිත්ථිං උපාදාය චුත්තං. න භි
 පගෙව පණ්ඩකෙ, පුරිසෙ වාති චත්තුං යුජ්ජති. සෙසං තත්ථ තත්ථ
 චුත්තනායමෙව. අයං තාව මාතිකාය විනිච්ඡයො අඤ්ඤත්ථාපි යථාසම්භවං
 යොජෙත්වා දීපෙතඛිකං.

සාරිපුත්තබ්බෙලට්ඨසීසානන්දාදයොපි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාරණත්තා ව ආපත්තිආපජ්ජනතො ව කස්මා මහාවිභඩ්ඛෙ ඤ්ඤත්තිවතුත්ථ උපසම්පදායෙව ආගතාති? පටික්ඛිත්තාය සරණගමනුපසම්පදාය අනුඤ්ඤාතජ්ජසඬගහයාති උපතිස්සත්ථෙරො. ආපත්තියා භබ්බතං සන්ධාය තස්මිම්පි චුත්තෙ පුබ්බෙ පටික්ඛිත්තාපි භගවතා පුන අනුඤ්ඤාතාති භික්ඛූනං මිච්ඡාගාහො වා විමති වා උජ්ජජ්ජති, තස්මා න චුත්තාති චුත්තං හොති.

“අධම්මකම්මං වග්ගකම්ම” ති (මහාව. 387) වචනතො කුජ්ජකම්මම්පි කත්ථවි “කම්ම” ත්ති චුච්චති, තස්මා “අකුජ්ජෙනා” ති චුත්තං. යස්මා අකුජ්ජකම්මම්පි එකච්චං න යානාරහං, යෙන අපත්තො ඔසාරණං සුඔසාරිතොති චුච්චති, තස්මා “යානාරහෙනා” ති චුත්තං. යදි එවං “යානාරහෙනා” ති ඉදමෙව වත්තබ්බං ඉමිනා අකුජ්ජසිද්ධිතොති චෙ? න, අට්ඨානාරහෙන අකුජ්ජෙන උපසම්පන්නො ඉමස්මිං අත්ථෙ න අධිජ්ජෙනො අනිට්ඨජ්ජසඬගතො. ද්විභි පනෙතෙහි එකතො චුත්තෙහි අයමත්ථො පඤ්ඤායති – කෙවලං තෙන අකුජ්ජෙන උපසම්පන්නො අයම්පි ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිජ්ජෙනො භික්ඛූති, යානාරහෙන ව අකුජ්ජෙන ව උපසම්පන්නො අයම්පි ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිජ්ජෙනො භික්ඛූති, කුජ්ජෙන උපසම්පන්නො නාධිජ්ජෙනොති.

“පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සො” ති චුත්තත්තා ඔපපාතිකඤ්චාති සොළසවස්සුද්දෙසිකා ඔපපාතිකා පටිසන්ධිතො පට්ඨාය අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සාති වදන්ති. ‘සොළසවස්සුද්දෙසිකා හොන්ති’ ති චුත්තත්තා පුන වත්තාරි වස්සාති ඉච්ඡිතබ්බාති, ‘පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨායා’ ති ඉදං ගබ්භසෙය්‍යාකානං වසෙන චුත්ත” ත්ති එකෙ. “කෙච්චි වදන්ති” ති යත්ථ යත්ථ ලිබ්බති, තත්ථ තත්ථ විචාරෙත්වා අත්ථං සුට්ඨු උපලක්ඛයෙ. ඔපක්කම්මෙ පණ්ඩකභාවො ආරුළුභනයෙන වෙදිතබ්බො. “පක්ඛපණ්ඩකො අපණ්ඩකපක්ඛෙ පබ්බාපෙත්වා පණ්ඩකපක්ඛෙ නාසෙතබ්බො” ති (වජිර. ටී. මහාවග්ග 109) ලිබ්බතං.

“බින්නං අදත්වා චෙ නිවාසෙති, ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති” ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. ලිඬගානුරූපස්සාති සාමණෙරාරහස්ස සංවාසස්ස සාදිතත්තාති අධිජ්ජායො.

රාජහයාදිහි ගහිතලිඬගානං “ගිහී මං ‘සමණො’ ති ජානන්තු” ති වඤ්චනචිත්තෙ සතිපි භික්ඛූනං වඤ්චෙතුකාමතාය ව තෙහි සංවසිතුකාමතාය ව අභාවා දොසො න ජාතොති. “යො එවං පබ්බජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොති” ති වා “එවං කාතුං න ලබ්භති” ති වා “එවං පබ්බජිතො සාමණෙරො න හොති” ති වා න ජානාති, වට්ඨති. “ජානාති, න වට්ඨති” ති ව

ලිඛිතං. “රාජදුබ්බිකාදිඅත්ථාය වීචරං පාරුපිත්වා සංවාසං සාදියන්තො ථෙය්‍යසංවාසකො හොති. කස්මා? අසුද්ධචිත්තත්තා. පුන සො ‘සුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං කරිස්සාමි, කිං එතෙනාති විජ්ජට්ඨායොරෙන වා පච්චයාදිසුලභතාය වා කරිස්සාමි’ති සුද්ධමානසො හුත්වා යාව සො සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති. එවං සුද්ධචිත්තප්පත්තිනො පට්ඨාය සංවාසං සාදියති චෙ, ථෙය්‍යසංවාසකො හොතීති අධිජ්ජෙතො. ඉතරථා සබ්බං විරුජ්ඣති”ති එකෙ.

“නාභිපරාමාසාදිනා ජාතො තථාරූපං පිතරං සාතෙති චෙ, පිතුසාතකො හොති”ති වදන්ති.

යො පන කායසංසග්ගෙන සීලවිනාසං පාපෙති, න සො භික්ඛුනිදුසකො “තිණ්ණං මග්ගාන”න්ති වචනතො. භික්ඛුනිං පන එකතොඋපසම්පන්නං දුසෙත්වාපි භික්ඛුනිදුසකො හොති, සොපි පාරාජිකො හොතීති විනිච්ඡයො. භික්ඛුනි පන ථෙය්‍යසංවාසිකා, මාතුපිතුඅරහන්තසාතිකා, ලොභිතුප්පාදිකා, තිත්ථියපක්කන්තිකා ච හොති, අට්ඨකථාසු අනාගතං විනයධරා සම්පට්ඨන්ති.

“සම්පජානමුසාවාදෙ පාචිත්තිය”න්ති (පාචි. 2) චුත්තං මරියාදං අවිතික්කමන්තො තස්මිඤ්ච සික්ඛාපදෙ සික්ඛතීති වුවචති. සික්ඛාපදන්ති අසභාවධම්මො සඬකෙතොච, ඉධ පඤ්ඤත්ති අධිජ්ජෙතා.

“මෙථුනසංවරස්සෙතං අධිවචන”න්ති සමන්තපාසාදිකායං චුත්තං, තං පනත්ථං සන්ධායාති ලිඛිතං. සික්ඛාති තං තං සික්ඛාපදං, සික්ඛනභාවෙන පවත්තචිත්තප්පාදො. සාජීවන්ති පඤ්ඤත්ති. තදන්ථදස්සනත්ථං පුබ්බෙ “මෙථුනසංවරස්සෙතං අධිවචන”න්ති චුත්තං. යස්මා සික්ඛාය ගුණසම්මතාය පුඤ්ඤසම්මතාය තන්තියා අභාවතො ලොකස්ස දුබ්බලාචිකම්මං තත්ථ න සම්භවති. පත්ථනීයා හි සා, තස්මා “යඤ්ච සාජීවං සමාපන්නො, තස්මිං දුබ්බලභාවං අප්පකාසෙත්වා”ති චුත්තං. ආණාය හි දුබ්බලාං සම්භවතීති උපතිස්සො. දුබ්බලාචිකම්මපදං සික්ඛාපච්චක්ඛානපදස්ස ඛ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාය වා පරිවාරකභාවෙන වා වෙදිතබ්බං. අථ වා යස්මා සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස එකච්චං දුබ්බලාචිකම්මං අකතං හොති, තස්මා තං සන්ධාය “සික්ඛං අපච්චක්ඛායා”ති පදස්ස අත්ථං විචරන්තො “දුබ්බලාං අනාචිකත්වා”ති ආහ. තත්ථ සියා යස්මා න සබ්බං දුබ්බලාචිකම්මං සික්ඛාපච්චක්ඛානං, තස්මා “දුබ්බලාං අනාචිකත්වා”ති පඨමං වත්වා තස්ස අත්ථනියමත්ථං “සික්ඛං අපච්චක්ඛායා”ති වත්තබ්බන්ති? තං න, කස්මා? අත්ථානුක්කමාභාවතො. “සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”ති හි චුත්තත්තා “යං සික්ඛං සමාපන්නො, තං අපච්චක්ඛාය, යඤ්ච සාජීවං සමාපන්නො, තත්ථ දුබ්බලාං අනාචිකත්වා”ති වුවචමානෙ අනුක්කමෙනෙව අත්ථො චුත්තො

හොති, න අඤ්ඤා, තස්මා ඉදමෙව පයමං වුත්තන්ති. තෙසංයෙවාති වුද්දසන්තං.

“සික්ඛං අපච්චක්ඛායා” ති සබ්බසික්ඛාපදානං සාධාරණත්ථං “අයමෙත්ථ අනුපඤ්ඤත්ති” ති වුත්තං.

පවෙසනං නාම අභිගජානං පවෙසෙන්නස්ස අභිගජානෙන සම්ඵුසනං. පච්චයං නාම යාව මූලං පවෙසෙන්නස්ස විජ්ජකතකාලො වායාමකාලො. සුක්කච්චිසට්ඨිසමයෙ අභිගජානං ඩීතං නාම. උද්ධරණං නාම නීභරණකාලො. විනයගණ්ඨිපදෙ පන “වායාමතො ඔරමිත්වා යානං ඩීතං නාමා” ති වුත්තං, තං අසඬකරතො දස්සන්තං වුත්තං. පවෙසනපච්චයඋද්ධරණකාලෙසුපි සුක්කච්චිසට්ඨි හොතියෙව. සාදියනං නාම සෙවනවිත්තස්ස අධිවාසනවිත්තස්ස උප්පාදනං.

උභතොවිභවිගෙ එව පඤ්ඤත්තාති සන්ධාය “ඉදඤ්ඨි සබ්බසික්ඛාපදානං නිදාන” ති වුත්තං. “විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදා” ති (මහාව. 259) වුත්තත්තා ඉධ තතියා සහයොගෙන වුත්තා. තස්මා විසතිපි හික්ඛු වෙ නිසින්නා, පඤ්චමො විනයධරොව ඉවජිතබ්බො, එවං සති පාරාජිකො වෙ විනයධරො, උපසම්පදාකම්මං කොපෙතීති වෙ? න, පරිවාරාවසානෙ කම්මවග්ගෙ (පරි. 482 ආදයො) යං කම්මවිපත්තිලක්ඛණං වුත්තං, තස්ස තස්මිං නත්ථිතාය. “කථං චත්ථුතො වා ඤත්තිතො වා අනුස්සාවනතො වා සීමතො වා පරිසතො වා” ති එත්තකං වුත්තං, නනු අයං “පරිසතො වා” ති චචනෙන සඬගහිතොති වෙ? න, “ද්වාදසහි ආකාරෙහි පරිසතො කම්මාති විපජ්ජන්ති” ති (පරි. 487) සුත්තස්ස හි විභවිගෙ තස්ස අනාමට්ඨත්තාති අයමත්ථො යස්මා තත්ථ තත්ථ සරූපෙන වුත්තපාලිවසෙනෙව සක්කා ජාතිතුං, තස්මා නයමුඛං දස්සෙත්වා සංඛිත්තොති ලිඛිතං. “අඬග” ති පදං උද්ධරිත්වා “සබ්බසික්ඛාපදෙසු ආපත්තීනං අඬගානඬගං වෙදිතබ්බ” ති වුත්තං, ඉධ පන “අඬග” ති වුත්තං, කස්මා? සමුට්ඨනාදීනං පරිවාරාදීසු සඬබ්බෙපෙන ආගතත්තා තත්ථ ගහෙත්වා ඉධාපි නිද්දිට්ඨානං අනඬගානං චචත්ථානාභාවතො, සබ්බත්ථ සඬබ්බෙපතො ච විත්ථාරතො ච අනඬගත්තෙ වුච්චමානෙ අතිවිත්ථාරතාය තස්මිං තස්මිං සික්ඛාපදෙ අනුනං චත්තබ්බතො වාති වෙදිතබ්බො, සබ්බාපත්තීනං සඬගාහකවසෙනාති අත්ථො.

යාති සික්ඛාපදාති “කිරියානී” ති වුච්චන්ති, තෙසං වසෙන කායවාචා සහ විඤ්ඤත්තියා වෙදිතබ්බො, අකිරියානං වසෙන විනා විඤ්ඤත්තියා වෙදිතබ්බො. විත්තං පනෙත්ථ අප්පමාණං භූතාරොචනසමුට්ඨානස්ස කිරියත්තා, අවිත්තකත්තා ච. තත්ථ කිරියා ආපත්තියා අනඬගත්තරවිත්තසමුට්ඨානා වෙදිතබ්බො. අවිඤ්ඤත්තිජනකම්පි එකච්චං බාහුල්ලනයෙන “කිරිය” ති

වුවුවත් යටෙව පයමපාරාජිකං. විඤ්ඤත්තියා අභාවෙපි “සො වෙ සාදියති,
 ආපත්ති පාරාජිකස්ස, න සාදියති, අනාපත්ති” ති භි වුත්තං,
 විඤ්ඤත්තිසංඛාරාපි කිරියා විනා සෙවනවිත්තෙන න භොති
 වුත්තවිත්තජත්තා, විකාරරූපත්තා, විත්තානුපරිවත්තිකත්තා ව. තස්මා
 කිරියාසංඛාරාමිදං විඤ්ඤත්තිරූපං, ඉතරං විත්තජරූපං විය ජනකවිත්තෙන
 විනා න තිට්ඨති, ඉතරං සද්දායතනං තිට්ඨති, තස්මා කිරියාය සති එකන්තතො
 තජ්ජනකං සෙවනවිත්තං අත්ථි එවාති කත්වා න සාදියති, අනාපත්තිති න
 යුජ්ජති. යස්මා විඤ්ඤත්තිජනකම්පි සමානං සෙවනවිත්තං න සංඛාරාලං
 විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, තස්මා විනාපි විඤ්ඤත්තියා සයං උජ්ජජ්ජති කත්වා
 “සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස” ති වුත්තං. නුජ්ජජ්ජති වෙ, න සාදියති නාම,
 තස්ස අනාපත්ති. තෙනෙව භගවා “කිංවිත්තො ත්වං භික්ඛු” ති (පාරා. 135)
 විත්තෙනෙව ආපත්තිං පරිච්ඡන්දති, න කිරියායාති වෙදිතඛං.

එත්ථ සමුට්ඨානග්ගහණං කත්තඛිබ්බතො වා අකත්තඛිබ්බතො වා
 කායාදිභෙදාපෙක්ඛමෙව ආපත්තිං ආපජ්ජති, න අඤ්ඤාපාති
 දස්සනජ්ජයොජනං. තෙසු කිරියාග්ගහණං කායාදීනං
 සවිඤ්ඤත්තිකාවිඤ්ඤත්තිකභෙදදස්සනජ්ජයොජනං. සඤ්ඤාග්ගහණං
 ආපත්තියා අභිගානඛිගවිත්තවිසෙසදස්සනජ්ජයොජනං. තෙන යං විත්තං
 කිරියලක්ඛණෙ වා අකිරියලක්ඛණෙ වා සන්තිහිතං, යතො වා කිරියා වා
 අකිරියා වා භොති, න තං අවිසෙසෙන ආපත්තියා අභිගං වා අනඛිගං වා භොති.
 කිත්තු යාය සඤ්ඤාය “සඤ්ඤාවිමොක්ඛ” ත්ති වුවුවත්, තාය සම්පයුත්තං
 විත්තං අඛිගං, ඉතරං අනඛිගන්ති දස්සිතං භොති. ඉදානි යෙන විත්තෙන
 සික්ඛාපදං සවිත්තකං භොති, තදභාවා අවිත්තකං, තෙන තස්ස අවිසෙසෙන
 සාවජ්ජතාය “ලොකවජ්ජමෙවා” ති වුත්තං. කිත්තු සාවජ්ජංයෙව සමානං
 එකච්චං ලොකවජ්ජං, එකච්චං පණණත්තිවජ්ජන්ති දස්සනජ්ජයොජනං
 විත්තලොකවජ්ජග්ගහණං. විත්තමෙව යස්මා “ලොකවජ්ජ” ත්ති වුවුවත්,
 තස්මා මනොකම්මම්පි සියා ආපත්තිති අනිට්ඨජ්ජසංඛිගනිවාරණජ්ජයොජනං
 කම්මග්ගහණං.

යං පනෙත්ථ අකිරියලක්ඛණං කම්මං, තං කුසලත්තිකවිනිවුත්තං සියාති
 අනිට්ඨජ්ජසංඛිගනිවාරණජ්ජයොජනං කුසලත්තිකග්ගහණං. යා පනෙත්ථ
 අඛ්‍යාකතාපත්ති, තං එකච්චං අවෙදනම්පි නිරොධං සමාපන්නො ආපජ්ජතිති
 වෙදනාත්තිකං එත්ථ න ලඛ්‍යති අනිට්ඨජ්ජසංඛිගනිවාරණත්ථං
 වෙදනාත්තිකග්ගහණං. සික්ඛාපදඤ්ඤි සවිත්තකපුග්ගලවසෙන “තිවිත්තං
 තිවෙදන” ත්ති ලද්ධවොහාරං අවිත්තකෙනාපන්නම්පි “තිවිත්තං
 තිවෙදන” මිවෙව වුවුවත්. තත්‍රිදං සාධකසුත්තං – “අත්ථාපත්ති අවිත්තකො
 ආපජ්ජති අවිත්තකො වුට්ඨාති (පරි. 324), අත්ථාපත්ති කුසලවිත්තො ආපජ්ජති

කුසලචිත්තො වුට්ඨාති” තිආදි (පරි. 470). “සචිත්තකං ආපත්තිදීපනං, සඤ්ඤාවිමොක්ඛං අනාපත්තිදීපනං, අචිත්තකං චත්ථුඅජානනං, නොසඤ්ඤාවිමොක්ඛං විනික්කමනාජානනං. ඉදමෙව තෙසං නානාත්ත”න්ති (චරි. ටී. පාරාජික 61-66 පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා) ලිඛිතං.

සචිත්තකපක්ඛෙති එත්ථ අයං තාව ගණ්ඨිපදනායො – සචිත්තකපක්ඛෙති සුරාපානාදිඅචිත්තකෙ සන්ධාය වුත්තං. සචිත්තකෙසු පන යං එකන්තමකුසලෙනෙව සමුට්ඨාති, තඤ්ච උභයං ලොකචජ්ජං නාම. සුරාපානස්මිඤ්භි “සුරා”ති වා “පාතුං න වට්ටති”ති වා ජානිත්වා පිවනෙ අකුසලමෙවාති. තත්ථ “න වට්ටතිති ජානිත්වා”ති වුත්තවචනං න යුජ්ජති පණ්ණත්තිචජ්ජස්සපි ලොකචජ්ජතාපසඬගතො. ඉමං අනිට්ඨජ්ජසඬගං පරිහරිතුකාමතාය ව චජිරබුද්ධිත්ථෙරෙන ලිඛිතං – “ඉධ ‘සචිත්තක’න්ති ව ‘අචිත්තක’න්ති ව විචාරණා චත්ථුවිජානනෙ එව හොති, න පඤ්ඤත්තිවිජානනෙ. යදි පඤ්ඤත්තිවිජානනෙ හොති, සබ්බසික්ඛාපදානි ලොකචජ්ජානෙව සිග්ගං, න ව සබ්බසික්ඛාපදානි ලොකචජ්ජානි. තස්මා චත්ථුවිජානනෙ එව හොතිති ඉදං යුජ්ජති. කස්මා? යස්මා සෙබ්බෙසු පඤ්ඤත්තිවිජානනමෙව පමාණං, න චත්ථුමත්තවිජානන”න්ති. අයං පනෙත්ථ අත්ථො සික්ඛාපදසීසෙන ආපත්තිං ගහෙත්වා යස්ස සික්ඛාපදස්ස සචිත්තකස්ස චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තං ලොකචජ්ජං, සචිත්තකාචිත්තකසඬාතස්ස අචිත්තකස්ස ව සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, තමපි සුරාපානාදිලොකචජ්ජන්ති ඉමමත්ථං සන්ධාය “යස්සා සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, අයං ලොකචජ්ජා නාමා”ති වුත්තං. “සචිත්තකපක්ඛෙ”ති හි ඉදං වචනං අචිත්තකං සන්ධායාහ. න හි එකංසතො සචිත්තකාය “සචිත්තකපක්ඛෙ”ති විසෙසනෙ පයොජනං අත්ථීති, එවං සන්තෙපි අනියමෙන වුත්තඤ්ච නියමවසෙන එව ගහෙතබ්බන්ති අත්ථො.

තිරච්ඡානානං පනාති පන-සද්දෙන ථුල්ලච්චයාදිකාරං නිවත්තෙති. කිරියාති එත්ථ “ධීතං සාදියති”ති (පාරා. 58) වුත්තත්තා තං කථන්ති චෙ? “සාදියති”ති වුත්තත්තා කිරියා එව. එවං සන්තෙ “කායකම්මං මනොකම්මං”න්ති චත්තබ්බන්ති චෙ? න, පචුරවොහාරවසෙන “කායකම්මං”න්ති වුත්තත්තා. උබ්භජාණුමණ්ඩලිකාය ලබ්භති එවාති ලිඛිතං. පුබ්බෙ වුත්තනයෙන සංසන්දෙත්වා ගහෙතබ්බං. “දුන්නික්ඛිත්තස්ස, හික්ඛචෙ, පදබ්බාසද්දජනස්ස අත්ථොපි දුන්නායො හොති”ති (අ. නි. 2.20) වදන්තෙනාපි අත්ථස්ස සුබග්ගහණත්ථමෙව පදබ්බාසද්දජනස්ස සුනික්ඛිත්තභාවො ඉච්ඡිතො, න අක්ඛරවචනාය, තස්මා ආහ “අත්ථඤ්භි නාථො සරණං අවොවා”තිආදි.

පටිපාටිකව ණය නිවැරදි කර.

2. දුකිපාටිකව ණය

ගාමා වා අරඳුණු වානි ලක්ඛණානුපද්ධත්තිකත්තා ආදිමිති වුත්තා. සබ්බස්මිඤ්ඤි විනයපිටකෙ ගාමො, ගාමුපවාරො, ගාමක්ඛෙත්තං, ගාමසීමා, ගාමසීමුපවාරොති පඤ්චවිධො ගාමහෙදො වෙදිතබ්බො. තථා ආරඳුණුකසීමාය එකං අගාමකං අරඳුණු, සංවිධානසික්ඛාපදානං (පාටි. 180 ආදයො) එකං, සගාමකං එකං, අවිජ්ජවාසසීමාය එකං, ගණමහාඛණියනකස්ස (පාටි. 691) එකන්ති පඤ්චවිධො අරඳුණුහෙදො වෙදිතබ්බො. තත්ථ අත්ථි ගාමො න ගාමපරිහාරං කත්ථවි ලහති, අත්ථි ගාමො න ගාමකිව්චං කරොති, තථා අත්ථි අරඳුණු න අරඳුණුපරිහාරං කත්ථවි ලහති, අත්ථි අරඳුණු න අරඳුණුකිව්චං කරොතිති අයම්පි හෙදො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ අවිජ්ජවාසසීමාසම්මන්තනකම්මවාචාය යපෙත්වා “ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්චා”ති (මහාව. 144) එත්ථ ගාමො නාම පරික්ඛිත්තො වෙ, පරික්ඛෙපස්ස අත්තො, අපරික්ඛිත්තො වෙ, පරික්ඛෙපොකාසනො අත්තො වෙදිතබ්බො. අයං උදොසිතසික්ඛාපදෙ “අත්තොගාමො”ති (පාරා. 478) ආගතො. සාසඬකසික්ඛාපදෙ “අත්තරසර”න්ති (පාරා. 654) ආගතො අනාසඬකතො. යථාහ “අත්තරසරෙ නික්ඛිපෙය්‍යාති සමන්තා ගොවරගාමෙ නික්ඛිපෙය්‍යා”ති (පාරා. 654). තථා අත්තරසරස්පටිසංයුත්තානං සෙබ්බානං අයමෙව පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. “යා පන භික්ඛුනී එකා ගාමන්තරං ගච්ඡෙය්‍යා”ති (පාටි. 687) එත්ථාපි අයමෙව පරිච්ඡෙදො අධිජ්ජෙතො “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තියා, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවාරං අතික්කමන්තියා”ති වුත්තත්තා.

යෙසු පුරාණපොත්ථකෙසු “උපවාරං ඔක්කමන්තියා”ති ලිඛිතං, තං විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදෙසු ආචිණ්ණං නයං ගහෙත්වා පමාදෙන ලිඛියති, න පමාණං. යෙසු ච පොත්ථකෙසු විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදස්ස විහඬගෙ (පාටි. 513) “ගාමං පවිසෙය්‍යාති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවාරං අතික්කමන්තස්සා”ති ලිඛියති, සා පමාදලෙඛා. උපවාරං ඔක්කමන්තස්සාති තත්ථ පාඨො. වුත්තඤ්ඤි සමන්තපාසාදිකායං “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවාරො අදින්නාදානෙ වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො”ති (පාටි. අට්ඨ. 512). ඉධ කඬබාවිතරණියම්පි වුත්තං “සත්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡිත්වාති...පෙ.... උපවාරං ඔක්කමන්තස්සා”තිආදි (කඬබා. අට්ඨ. විකාලගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා).

යං පන කත්ථවි පොත්ථකෙ “භික්ඛුනියා ගාමන්තරාධිකාරෙ එකෙන පාදෙන ඉතරස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං වා අතික්කමත්තෙ, උපචාරං වා ඔක්කමත්තෙ පුල්ලච්චයං, දුතියෙන අතික්කමත්තෙ, ඔක්කමත්තෙ ව සඬ්ඝාදිසෙසො” ති පාඨො දිස්සති. තත්ථ “ඔක්කමත්තෙ, ඔක්කමත්තෙ” ති එතානි පදානි අධිකානි, කෙවලං ලිඛිතකෙහි අඤ්ඤෙහි ලිඛිතානි. කත්ථවි පොත්ථකෙ “ඔක්කමත්තෙ වා” ති පදං න දිස්සති, ඉතරං දිස්සති. තානි ද්වෙ පදානි පාළියා විරුජ්ඣන්ති. “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං අතික්කාමෙත්තියා” ති (පාවි. 692) හි පාළි. තථා සමන්තපාසාදිකාය (පාවි. අට්ඨ. 692) විරුජ්ඣන්ති. “පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං එකෙන පාදෙන අතික්කමති, පුල්ලච්චයං, දුතියෙන අතික්කමති, සඬ්ඝාදිසෙසො. අපිචෙත්ථ සකගාමතො...පෙ.... එකෙන පාදෙන ඉතරස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපෙ වා උපචාරෙ වා අතික්කමත්තෙ පුල්ලච්චයං, දුතියෙන අතික්කමත්තෙ සඬ්ඝාදිසෙසො” ති (පාවි. අට්ඨ. 692) හි වුත්තං.

ගණ්ඨීපදෙ වස්ස “පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙත්තියා” ති වත්ථා “උපචාරෙහි එසෙව නයො” ති වුත්තං. අනුගණ්ඨීපදෙ ව “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ‘ඔක්කමත්තියා’ තිපි පොත්ථකෙසු එකච්චෙසු දිස්සති, තං න ගහෙතඛ්ඛ” ති වුත්තං. අපරම්පි වුත්තං “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ‘අතික්කාමෙත්තියා’ ති වචනෙනාපි එවං වෙදිතඛ්ඛං – විකාලෙ ගාමප්පවෙසනෙ ද්විත්තං ලෙඬ්ඛුපාතානං එව වසෙන උපචාරො පරිච්ඡින්නඛ්ඛො, ඉතරථා යථා එත්ථ පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං පරික්ඛෙපං විය කත්ථා ‘අතික්කාමෙත්තියා’ ති වුත්තං, එවං තත්ථාපි ‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං අතික්කාමෙත්තස්සා’ ති වදෙය්‍ය. යස්මා පන තත්ථ පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො උත්තරිමෙකො ලෙඬ්ඛුපාතො උපචාරොති අධිප්පෙතො. තස්මා තදත්ථදීපනත්ථං ‘අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමත්තස්සා’ ති වුත්ත” ති.

යං පන අන්ධකට්ඨකථායං පරික්ඛෙපාරහට්ඨානංයෙව උපචාරන්ති සල්ලක්ඛෙත්ථා “පරික්ඛෙපපඅක්ඛෙපාරහට්ඨානානං නින්නානාකරණදීපනත්ථං උපචාරං ඔක්කමත්තස්සා” ති වුත්තං, පාළිවිසෙසමසල්ලක්ඛෙත්ථා “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං අතික්කමත්තස්ස ඉධ උපචාරො පරික්ඛෙපො යථා භවෙය්‍ය, තං උපචාරං පයිමං පාදං අතික්කාමෙත්තස්ස ආපත්ති දුක්කටස්ස, දුතියං පාදං අතික්කාමෙත්තස්ස ආපත්ති පාවිත්තියස්සා” ති වුත්තං, තං න ගහෙතඛ්ඛමෙව පාළියා විසෙසසම්භවතොති. පොරාණගණ්ඨීපදෙ “උපචාරං අතික්කාමෙත්තියා භික්ඛුනියා ගාමන්තරාපත්ති” ති වුත්තං. තස්මා ඉධ කඬ්ඛාවිතරණියා “එකෙන පාදෙන ඉතරස්ස...පෙ.... අතික්කමත්තෙ

සඬ්ඝාදිසෙසො” ති අයමෙව පායො වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා ඉමෙසු යථාචුත්තෙසු යානෙසු යථාචුත්තපරිච්ඡෙදොව ගාමොති වෙදිතබ්බො. ඉමස්ස අත්ථස්ස දීපනත්ථං “ගාමො නාම එකකුට්ඨකොපි” තිආදි (පාරා. 92) චුත්තං. ඉමස්ස වසෙන අසතිපි පරික්ඛෙපාතික්කමෙ, උපවාරොක්කමනෙ වා අන්තරාරාමනො වා භික්ඛුනුපස්සයතො වා තිත්ථියසෙය්‍යානො වා පටික්කමනනො වා තං ගාමං පටිසන්තස්ස අන්තරාරාමපරික්ඛෙපස්ස, උපවාරස්ස වා අතික්කමනවසෙන ගාමපච්චයා ආපත්තියො වෙදිතබ්බො.

ගාමුපවාරො පන “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්චා” ති (මහාව. 144) එත්ථ පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපොව, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපොකාසොව. චුත්තඤ්ඤෙනං අට්ඨකථායං “ගාමුපවාරොති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපො, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපොකාසො. තෙසු අධිට්ඨිතතෙවීචරිකො භික්ඛු පරිහාරං න ලහති” ති (මහාව. අට්ඨ. 144). කිං පනෙත්ථ කාරණං, යෙන අයං ගාමො, ගාමුපවාරො ව ඉධ අඤ්ඤථා, අඤ්ඤත්ථ තථාති? අට්ඨුප්පත්තිනො “තෙන බො පන සමයෙන භික්ඛු ‘භගවතා තිථිවරෙන අවිජ්ජවාසසම්මුති අනුඤ්ඤාතා’ ති අන්තරසරෙ වීචරාති නික්ඛිපන්ති” ති (මහාව. 143) ඉමිස්සා හි අට්ඨුප්පත්තියා “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්චා” ති (මහාව. 144) චුත්තං. තස්මා යත්ථ අන්තරසරසඤ්ඤා, තත්ථ අවිජ්ජවාසසීමා න ගච්ඡති වෙදිතබ්බො. තෙන ව උදොසිතසික්ඛාපදෙ “අන්තොගාමෙ වීචරං නික්ඛිපිත්වා අන්තොගාමෙ වත්ථබ්බ” න්ති (පාරා. 478) ව “සභායෙ වා ද්වාරමුලෙ වා, භත්ථපාසා වා න විජ්ඣිතබ්බ” න්ති ව චුත්තං. කප්පියභූමියං වසන්තොයෙව හි කප්පියභූමියං නික්ඛිත්තවීචරං රක්ඛති. සාසඬ්ඝසික්ඛාපදෙ පන “යස්මා යත්ථ ගාමෙ වීචරං නික්ඛිත්තං, තෙන ගාමෙන විජ්ජවසන්තො වීචරෙන විජ්ජවසති චුච්චති, තස්මා පුන ගාමසීමං ඔක්කමිත්වා වසිත්වා පක්කමති” ති චුත්තං. තස්මිඤ්ච සික්ඛාපදෙ ගාමසීමා ගාමො නාමාති අධිජ්ජෙතො. තත්ථ විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදවිභවිගෙ “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස ආපත්ති පාවිත්තියස්සා” ති (පාවි. 513) වචනනො පරික්ඛෙපො න ගාමො. කින්තු ගාමුපවාරොති ලෙසෙන දස්සිතං හොති. ඉමස්මිං පන සික්ඛාපදවිභවිගෙ “ගාමුපවාරො නාමා” ති ආරභිත්වා “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරූපවාරෙ ධීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්චුපාතො” ති ඉමිනා අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපොකාසො ගාමුපවාරොති සිද්ධං. තදත්ථසම්භවතො තස්මිං සරූපවාරෙ ධීතස්ස ලෙඩ්චුපාතො ගාමුපවාරොති කුරුන්දට්ඨකථායං, මහාපච්චරියම්පි චුත්තං. උපවාරො හි “ගාමො එකුපවාරො නානුපවාරො” තිආදීසු ද්වාරං, “අජ්ඣොකාසො එකුපවාරො” ති එත්ථ සමන්තා සත්තබ්භන්තරසඬ්ඝාතං පමාණං, තස්මා “ගාමුපවාරොති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපො, අපරික්ඛිත්තස්ස

ගාමස්ස පරික්ඛේපොකාසො” ති අත්ඨකට්ඨකථායං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තථා කුරුන්දියං, මහාපච්චරියඤ්ච. තථා පාළියමපි “අජ්ඣාරාමො නාම පරික්ඛිත්තස්ස ආරාමස්ස අන්තො ආරාමො, අපරික්ඛිත්තස්ස උපවාරො. අජ්ඣාවසථො නාම පරික්ඛිත්තස්ස ආවසථස්ස අන්තො ආවසථො, අපරික්ඛිත්තස්ස උපවාරො” තිආදීසු දිස්සති. මහාඅට්ඨකථායං පන “ගාමුපවාරො” තිආදීසු දිස්සති. තස්මා දුතියො ලෙඬ්ඬුපාතො උපවාරොති අධිප්පෙතො.

“අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවාරං ඔක්කමන්තස්ස ආපත්ති පාචිත්තියස්සා” ති පාළිවිසෙසසම්භවතො ච පඨමො ලෙඬ්ඬුපාතො ගාමො එව, දුතියො ගාමුපවාරොති වුත්තං. පරික්ඛිත්තස්ස පන ගාමස්ස ඉන්දබ්බෙ යීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඬ්ඬුපාතො ගාමුපවාරොති වුත්තන්ති එත්ථ හෙදො නත්ථි. එත්තාවතා පරික්ඛිත්තස්ස දුට්ඨො උපවාරො, අපරික්ඛිත්තස්ස චතුබ්බිධො උපවාරො යත්ථ සම්භවති, යත්ථ ච න සම්භවති, තං සබ්බං දස්සිතං හොති.

ගාමබ්බන්තස්ස ච ගාමසීමාය ච ලක්ඛණං අට්ඨකථායමෙව වුත්තං. උභයඤ්චි අත්ථතො එකං. තත්ථ ගාමසීමාය ගාමභාවො සාසඬ්ඬකසික්ඛාපදවසෙන වෙදිතබ්බො.

ගාමසීමුපවාරො නාම මනුස්සානං කට්ඨනිණුපුප්ඵලාදිඅත්ථිකානං චනචරකානං චලඤ්ජනට්ඨානං. ඉමස්ස ගාමසීමුපවාරභාවො උදොසිතසික්ඛාපදෙ, “අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්භන්තරා” ති (පාරා. 494) ආගතට්ඨානෙ ඛන්ධකෙ (මහාව. 147) ච වෙදිතබ්බො. එත්ථ හි භගවා ගාමන්තවාසීනං භික්ඛූනං සීමං දස්සෙන්තො “යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති” ති (මහාව. 147) වත්වා දස්සෙති. තදනන්තරමෙව “අගාමකෙ” තිආදිනා සත්තබ්භන්තරසීමං දස්සෙති. තස්මා යො භික්ඛු ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය න විහරති, කෙවලං නාවායං වා ඵලමග්ගෙන වා අද්ධානමග්ගප්පට්ඨපන්තො හොති, තස්ස තත්ථ තත්ථ සත්තබ්භන්තරසීමා ලබ්භතීති වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්චි “එකකුලස්ස සත්ථො හොති, සත්ථෙ වීචරං නික්ඛිපිත්වා පුරතො වා පච්ඡතො වා සත්තබ්භන්තරා න විජහිතබ්බ” න්තිආදි (පාරා. 489). ඉදමෙව අරඤ්ඤං සන්ධාය “ආරඤ්ඤකසීමාය එකං අගාමකං අරඤ්ඤං” න්ති වුත්තං.

යං සන්ධාය “අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ අද්ධයොජනෙ අද්ධයොජනෙ ආපත්ති පාචිත්තියස්සා” ති (පාවි. 414) පාළියං වුත්තං. ඉදං සංවිධානසික්ඛාපදානං එකං අගාමකං අරඤ්ඤං නාම.

පුරිමෙන පන සසරං සඨගහිතං, ඉමිනා තමසඨගහිතන්ති. යං සන්ධාය ගණමිහා ඔහීයනාධිකාරෙ අට්ඨකථායං (පාවි. අට්ඨ. 692) “අගාමකෙ අරඤ්ඤෙති එත්ථ ‘නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්ද්‍රිඛ්‍යා සබ්බමෙනං අරඤ්ඤ’න්ති එවං චුත්තං ලක්ඛණං අරඤ්ඤං. තං පනෙන කෙවලං ගාමාභාවෙන ‘අගාමක’න්ති චුත්තං, න විඤ්ඤාට්ඨසදිසතායා”ති චුත්තං. යං සන්ධාය “ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම”න්ති (පාරා. 654; පාවි. 573) චුත්තං. ඉදං ආරඤ්ඤකසෙනාසනං නාම පරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපතො බහි, අපරික්ඛිත්තස්ස පන පරික්ඛෙපොකාසතො බහි සරුක්ඛං වා අරුක්ඛං වා විහාරෙ කුන්තදිසමාකිණ්ණමිපි අරඤ්ඤං නාම. තථා “ගණමිහා ඔහීයනකස්ස එක”න්ති චුත්තං. ඉදං අරඤ්ඤංව. ඉදං පන පුබ්බෙ අගාමකභාවෙන ආගතට්ඨානෙ චුත්තලක්ඛණමෙව හුත්වා නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්ද්‍රිඛ්‍යා දස්සනුපචාරවිජහනෙ එකමෙව ආපත්තිං කරොති, තතො උද්ධං අනාපත්ති. “සංවිධානසික්ඛාපදානං එක”න්ති චුත්තං පන අද්ධයොජනෙ අද්ධයොජනෙ එකෙකං ආපත්තිං කරොති, න තතො ඔරං. ඉතරානි තිණි යථාචුත්තපරිච්ඡෙදතො ඔරමෙව තත්ථ චුත්තවිධිං න සම්පාදෙන්නි, පරං සම්පාදෙන්නි. එවමෙනෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤනානත්තං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ පඤ්චවිධෙ ගාමෙ යො “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්ද්‍රිඛ්‍යෙ යිතස්ස ලෙඬ්ඬපාතො”ති (පාරා. 92) චුත්තො, සො න කත්ථවි විනයපිටකෙ උපයොගං ගතො, කෙවලං අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපොකාසතො අපරො එකො ලෙඬ්ඬපාතො ගාමුපචාරො නාමාති දීපනත්ථං චුත්තො. පරික්ඛිත්තස්සපි වෙ ගාමස්ස එකො ලෙඬ්ඬපාතො කප්පියභූමිසමානො උපචාරොති චුත්තො, පගෙව අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපොකාසතො එකො. සො පන පාකටත්තා ව අප්ප්කොකාසත්තා ව ඔක්කමන්තස්ස ආපත්තිං කරොති යපෙත්වා භික්ඛුනියා ගාමන්තරාපත්තිං. භික්ඛුනියො හි තස්මි. දුතියලෙඬ්ඬපාතසඨබානෙ ගාමුපචාරෙ වසන්ති ආපත්තිඤ්ච ආපජ්ජන්ති, ගාමං පවිසන්ති ගාමන්තරාපත්තිඤ්ච. තාසඤ්චි යිතට්ඨානං අරඤ්ඤසඨබායං ගච්ඡති “තාවදෙව ඡායා මෙතබ්බා...පෙ... තස්සා තයො ව නිස්සයෙ, අට්ඨ ව අකරණියානි ආවික්ඛෙය්‍යාථා”ති (චූළව. 430) වචනතො. අරඤ්ඤප්පට්ඨසංයුත්තානං සික්ඛාපදානං, විකාලෙගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදස්ස (පාවි. 508) ව භික්ඛුනීනං අසාධාරණත්තා ව අන්තරාරාමභික්ඛුනුපස්සයජ්ජට්ඨකමනාදීනං කප්පියභූමිභාවචචනතො ව “එකා ගණමිහා ඔහීයෙය්‍යානි අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ දුතියිකාය භික්ඛුනියා දස්සනුපචාරං වා සවනුපචාරං වා විජහන්තියා ආපත්ති ටුල්ලව්වයස්සා”ති ආදිසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො (පාවි. 692) ව භික්ඛුනික්ඛන්ධකනයථන වා යස්මා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්ද්‍රිඛ්‍යො පට්ඨාය අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරතො පට්ඨාය නීයති, තත්ථ අන්තරසරෙ

නික්කිත්තවිවරෙ සති චතුරඨගසමොධානෙන භික්ඛු වසන්ති, තස්මා සගාමකං නාම භොති.

අවිජ්ජවාසසීමාය එකං නාම “න, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනියා අරඤ්ඤෙ වත්ථබ්බං, යා වසෙය්‍යා, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා”ති (වුළුව. 431) වචනතො භික්ඛුනීනං අරඤ්ඤවාසො නාම නත්ථීති සිද්ධං. තාය භි අරඤ්ඤෙ භික්ඛුනුපස්සයෙ සති අන්තොආවාසෙපි දුතියිකාය දස්සනසවනුපවාරං විජහන්තියා ආපත්ති. තස්මා අවිජ්ජවාසසීමාධිකාරෙ “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්චා”ති (මහාව. 144) එත්ථ යං යානං යපිතං, තත්ථෙව භික්ඛුනුපස්සයොපි කප්පති, න තතො පරං.

තාසඤ්ච අවිජ්ජවාසසීමාකම්මවාචායං “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්චා”ති වචනං නත්ථීති කත්වා තෙස්වෙව ගාමගාමුපවාරෙසු ඵරති. තතො පරං දුතියෙසු ලෙඬ්චුපාතාදීසු තාසං අකප්පියභූමිකත්තා න සමානසංවාසකසීමා අරඤ්ඤෙ ඵරති භික්ඛුනං ගාමගාමුපවාරං විය. තස්මා චුත්තං “භික්ඛුනියා යපෙත්වා ගාමන්තරාපත්ති”න්ති.

එවං තාව පඤ්චවිධං ගාමහෙදං, අරඤ්ඤහෙදඤ්ච ඤත්වා ඉදානි “අත්ථී ගාමො න ගාමපරිහාරං කත්ථවී ලහති”තිආදිහෙදො වෙදිතබ්බො. තත්ථ යො අට්ඨකථායං “අමනුස්සො නාම යො සබ්බසො වා මනුස්සානං අභාවෙන යක්ඛපරිග්ගහභූතො”ති චුත්තො, සො ගාමො න ගාමපරිහාරං කත්ථවී සික්ඛාපදෙ ලහති. යඤ්චි සන්ධාය අට්ඨකථායං “තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ, චක්ඛවත්තිකාලෙ ච නගරං භොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං භොති යක්ඛපරිග්ගහිත”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.84; දී. නි. අට්ඨ. 1.150) චුත්තං. යො පන පට්ඨාපචාරාදීහි විලුත්තත්තා, කෙවලං භයෙන වා ඡඩ්ඨිතො සසරොච අන්තරහිතගාමභූතො, සො “ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”ති (පාවි. 183) චුත්තපාවිත්තියං ජනෙති, විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනං, සෙබ්බෙ වත්තාරි ජනෙතීති වෙදිතබ්බො. යො පන ගාමො යතො වා මනුස්සා කෙනවිදෙව කරණීයෙන පුනපි ආගන්තුකාමා එව අපක්කත්තාති චුත්තො, අමනුස්සො සො පකතිගාමසදිසොච.

අත්ථී අරඤ්ඤං න අරඤ්ඤපරිහාරං කත්ථවී ලහතීති එත්ථ “අජ්ඣොකාසො එකුපවාරො නාම අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්භන්තරා එකුපවාරො, තතො පරං නානුපවාරො”ති (පාරා. 494) එත්ථ ය්වායං නානුපවාරොති චුත්තො, තං වෙදිතබ්බං. යො පන පට්ඨාපචාරාදීහි විලුත්තත්තා, කෙවලං භයෙන වා ඡඩ්ඨිතො සසරොච අන්තරහිතගාමභූතො, සො “ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”ති (පාවි. 183) චුත්තපාවිත්තියං ජනෙති, විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනං, සෙබ්බෙ වත්තාරි ජනෙතීති වෙදිතබ්බො. යො පන ගාමො යතො වා මනුස්සා කෙනවිදෙව කරණීයෙන පුනපි ආගන්තුකාමා එව අපක්කත්තාති චුත්තො, අමනුස්සො සො පකතිගාමසදිසොච.

පරියාපන්නං මනුස්සානං වලඤ්ජනට්ඨානභූතං අරඤ්ඤං, තං අත්ථී අරඤ්ඤං
න අරඤ්ඤකිච්චං කරොති නාම. න හි තත්ථ ආරඤ්ඤකසීමා ලබ්භතිති.
එත්තාවතා ‘‘ගාමා වා අරඤ්ඤා වා’’ති ඉමිස්සා අනුපඤ්ඤත්ති යා
ලක්ඛණානුපඤ්ඤත්තිභාවො දස්සිතො භොති.

‘‘ගොතිසාදිනිවිට්ඨොපි ගාමො’’ති එත්ථ සචෙ තස්ස ගාමස්ස
ගාමබ්බත්තපරිච්ඡේදො අත්ථී, සබ්බොපි එකො ගාමො. නො චෙ, උපචාරෙන
වා පරික්ඛේපෙන වා පරිච්ඡින්නිබ්බො. සචෙ ගාමබ්බත්තෙ සති කානිචි තානි
සරානි අඤ්ඤමඤ්ඤඋපචාරජ්ජභොතකං යානං අතික්කමිත්වා දුරෙ දුරෙ
කතානි භොන්ති, විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසෙ උපචාරොව පමාණං.
අන්තරසරජ්ජට්ඨං යුත්තෙසු සෙඛියෙසු, භික්ඛුනියා ගාමන්තරාපත්තිසු ච
සරානං පරික්ඛේපාරහට්ඨානං පමාණං, උපොසථාදිකම්මානං ගාමබ්බත්තං
පමාණං, ආරඤ්ඤකසෙනාසනස්ස ආසන්නසරස්ස දුතියලෙඬ්ඛිපාතතො
පට්ඨාය පඤ්චධනුසත්තරතා පමාණන්ති එවං නො පටිභානන්ති ආචරියා.

‘‘යමිපි එකස්මිංයෙව ගාමබ්බත්තෙ එකං පදෙසං ‘අයමිපි විසුංගාමො
භොතු’ති පරිච්ඡින්නිත්වා රාජා කස්සචි දෙති, සොපි විසුංගාමසීමා
භොතියෙවා’’ති (මහාව. අට්ඨ. 147) අට්ඨකථාවචනතො තං පවිසන්තියා
භික්ඛුනියා ගාමන්තරාපත්ති භොති එව. සචෙ තත්ථ විහාරො වා දෙවකුලං වා
සභා වා ගෙහං වා නත්ථී, කෙවලං වත්ථුමත්තකමෙව භොති, ගාමොති
විනයකම්මං සබ්බං තත්ථ කප්පති. ‘‘අමනුස්සො ගාමො’’ති හි චුත්තං. තඤ්ච
යානං ඉතරස්ස ගාමස්ස පරික්ඛේපබ්හන්නරෙ වා උපචාරබ්හන්නරෙ වා භොති,
විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනං ආපුච්ඡිත්වාච ගන්තබ්බං. නො චෙ, අරඤ්ඤං විය
යථාසුඛං ගන්තබ්බං. තත්ථ චෙ ආරාමො වා තිත්ථියසෙය්‍යාදීසු අඤ්ඤතරොවා
භොති, ලද්ධකප්පමෙව. භික්ඛුනුපස්සයො චෙ භොති, ගාමං පිණ්ඩාය
පවිසන්තියා භික්ඛුනියා ගාමන්තරාපත්ති පරිහරිතබ්බො. ‘‘අරඤ්ඤං නාම
යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤං නාමා’’ති (පාරා. 92)
එත්ථ පරික්ඛේපෙ සති යථාචුත්තපරිච්ඡේදං ගාමමෙව යපෙත්වා අවසෙසං
තස්ස උපචාරං, තතො පරඤ්ච අරඤ්ඤං නාම, පරික්ඛේපෙ අසති
යථාචුත්තපරිච්ඡේදං ගාමුපචාරමෙව යපෙත්වා තතො පරං අවසෙසං අරඤ්ඤං
නාමාති අධිජ්ජායො. එවං සති ‘‘නික්ඛමිත්වා ඛභි ඉන්දබ්බිලා සබ්බමෙතං
අරඤ්ඤ’’න්ති (විහ. 529) චුත්තලක්ඛණෙ අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ
ගණම්භාඛිනියනාපත්ති, තත්ථ අවිජ්ජවාසසීමාය ඵරණං විකාලෙ
ගාමජ්ජවෙසනාපත්තියා අනාපත්තිති එවමාදිවිනයවිධි සමෙති, අඤ්ඤථා න
සමෙති.

‘‘යපෙත්වා ගාමුපචාරං අවසෙසං අරඤ්ඤං නාමා’’ති (මහාව. 144) චුත්ත
ගාමුපචාරතො පරො අරඤ්ඤත්ති සිද්ධෙ ‘‘යපෙත්වා ගාම’’න්ති විසෙසත්ථො

න දිස්සති, ගාමස්ස පන අරඤ්ඤභාවජ්ජසංඛිගහයා වුත්තන්ති චෙ? න, ගාමුපචාරස්ස අභාවජ්ජසංඛිගතො. සති හි ගාමෙ ගාමුපචාරො හොති, සො ච තච මනෙන අරඤ්ඤභූතො. කුතො දානි ගාමුපචාරො. ගාමුපචාරොපි චෙ අරඤ්ඤසංඛිං ගච්ඡති, පරොච ගාමොති කත්වා න යුත්තං ගාමස්ස අරඤ්ඤභාවජ්ජසංඛිගතො ච. තස්මා “ගාමා චා අරඤ්ඤා චා”ති එත්ථ ගාමුපචාරොපි “ගාමො” ත්වෙච සංඛිගහිතො. තස්මා ගාමස්ස අරඤ්ඤභාවජ්ජසංඛිගො න යුජ්ජති. යදි එචං “යථෙත්වා ගාමං අවසෙසං අරඤ්ඤං නාමා”ති එත්තකං චත්තබ්බන්ති චෙ? න, අරඤ්ඤස්ස පරිච්ඡේදජානනජ්ජසංඛිගතො. තථා හි වුත්තො “අරඤ්ඤපරිච්ඡේදො න පඤ්ඤායති”ති නො ලද්ධි. ගාමුපචාරපරියන්තො හි ඉධ ගාමො නාම. යදි එචං “ගාමස්ස ච අරඤ්ඤස්ස ච පරිච්ඡේදස්සනත්ථං වුත්ත”න්ති අට්ඨකථායං චත්තබ්බං, “අරඤ්ඤස්ස පරිච්ඡේදස්සනත්ථං වුත්ත”න්ති කිමත්ථං වුත්තන්ති චෙ? වුවචනෙ – අට්ඨකථාවරියෙන පයමගාමුපචාරංයෙව සන්ධාය වුත්තං “අරඤ්ඤපරිච්ඡේදස්සනත්ථං”න්ති සබ්බසික්ඛාපදෙ හි බාහිරඉන්ද්‍රිඤ්ඤා පට්ඨාය ගාමුපචාරං අරඤ්ඤං නාම. ගාමපරිච්ඡේදචනෙ පයොජනං පනෙත්ථ නත්ථි පරික්ඛේපෙනෙව පාකට්ඨුතන්තා. දුතියගාමුපචාරොච ගාමස්ස පරිච්ඡේදස්සනත්ථං වුත්තො පරික්ඛේපභාවෙන අපාකට්තා. තත්ථ පයමගාමුපචාරො චෙ අරඤ්ඤපරිච්ඡේදස්සනත්ථං වුත්තො, තත්ථ න චත්තබ්බො. “නික්ඛමිත්වා ඉන්ද්‍රිඤ්ඤා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ”න්ති චත්තබ්බං. එචං සන්තෙ සුබ්බන්තතරං අරඤ්ඤපරිච්ඡේදො දස්සිතො හොති, මිච්ඡාගාහො ච න හොති.

“මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඛුපාතො”ති හි වුත්තෙ අයං ගාමුපචාරොච අරඤ්ඤං ගාමුපචාරස්ස විහඬිගත්තා. යදි අරඤ්ඤපරිච්ඡේදස්සනත්ථං වුත්තං, අවුත්තකමෙව, අරඤ්ඤතො පරන්ති ච මිච්ඡාගාහො හොතිති චෙ, නනු වුත්තං “පයමමෙව ඉදං පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරනියමනත්ථං වුත්ත”න්ති? අරඤ්ඤපරිච්ඡේදස්සනත්ථං කිඤ්චාපි “ගාමුපචාරො”තිආදි ආරද්ධං, ඉන්ද්‍රිඤ්ඤා ධිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඛුපාතොති පන එචං චචනජ්ජයොජනං. අපරික්ඛිත්තස්ස ච ගාමස්ස ය්වායං ලෙඩ්ඛුපාතො උපචාරො”ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තො, තස්ස නියමනන්ති වුත්තං හොති. කථං පඤ්ඤායතිති චෙ? “අරඤ්ඤං නාමා”ති පදං අනුද්ධරිත්වා “ගාමුපචාරො නාමා”ති උද්ධරණස්ස කතන්තා. තත්ථ “ගාමුපචාරො නාමා”ති මාතිකායං අවිජ්ජමානං පදං උද්ධරන්තො තයො අත්ථවසෙ දස්සෙති. සෙය්වාදිං – අරඤ්ඤපරිච්ඡේදස්සනමෙකො අත්ථො, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරෙන සද්ධිං පරිච්ඡේදස්සනමෙකො, න කෙචලං අපරික්ඛිත්තස්සයෙව උපචාරො විනයාධිකාරෙ සජ්ජයොජනො දස්සිතබ්බො, නිජ්ජයොජනොපි

පරික්ඛිත්තස්ස උපචාරො ඉමිනා පරියායෙන ලබ්භතීති
අනුසංගිතපයොජනමෙකො අත්ථොපි වෙදිතබ්බො.

“අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරුපචාරෙ යිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස
ලෙඩ්ධිපාතො”ති ඉදං භගවා තයො අත්ථවසෙ පටිච්ච අභාසි. සෙය්‍යථිදං –
අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරිච්ඡේදදස්සනමෙකො, අවිජ්ජවාසසීමාධිකාරෙ
අයමෙව ගාමුපචාරොති දස්සනමෙකො, තත්ථ යිතස්ස දුතියො ලෙඩ්ධිපාතො
සබ්බත්ථ ගාමජ්ජපිසංයුත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සකිච්චකො උපචාරොති
දස්සනමෙකොති එවං භගවා අත්තනො දෙසනාවිලාසජ්ජත්තියා
එකෙකපදුද්ධාරණෙන තයො අත්ථවසෙ දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං.

තථා අවිජ්ජවාසසීමාකම්මවාචාය “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා”ති
(මහාව. 144) එත්ථාපි පරික්ඛේපෙ සති ගාමං යපෙත්වා, අසති ගාමුපචාරං
යපෙත්වාති අත්ථො. පරික්ඛිත්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ච මජ්ඣෙ ආරාමෙ
අවිජ්ජවාසසීමාසම්මන්තනකාලෙ අයං නයො අතිවිය යුජ්ජති.
උභයපරිච්ඡේදනො පුබ්බෙ චුත්තනයෙන වා උභයත්ථ උභයං ලබ්භතෙව.
“අන්තරාරාමෙසු පන ආවිණ්ණකජ්ජා භික්ඛු අවිජ්ජවාසසීමං
සම්මන්තන්තී”ති ගණ්ඨිපදෙ චුත්තං. “අන්තරසරජ්ජපිසංයුත්තානං
සෙබ්බානං අන්තරාරාමෙසු අසම්භවතො අන්තරාරාමො න ගාමසංඛිං ගච්ඡති,
තස්මා තත්ථපි අවිජ්ජවාසසීමා රුහතෙවා”ති එකෙ. තෙ භික්ඛු දුතියස්ස
ගාමුපචාරස්ස ගාමසංඛිංසභාවතො තාසං ඉමාය දුතියාය
අවිජ්ජවාසකම්මවාචාය අභාවං දස්සෙත්වා පටික්ඛිපිතබ්බො. අජ්ඣාරාමො පන
ගාමොපි සමානො තිත්ථියසෙය්‍යාදි විය කජ්ජියභූමීති වෙදිතබ්බො.

ආපත්තියා පරිච්ඡේදං, තථානාපත්තියාපි ව;
දස්සෙතුං ගාමසම්බන්ධ-සික්ඛාපදවිභාවනෙ.

ගාමගාමුපචාරා ද්වෙ, දස්සිතා ඉධ තාදිනා;
සීමා සීමුපචාරා තු, අනෙකන්තාති නුද්ධවා.

උපචාරා ච ද්වෙ භොන්ති, බාහිරබ්භන්තරබ්බසා;
පරික්ඛිත්තාපරික්ඛිත්ත-හෙදා වෙ චතුරො සියුං.

අයඤ්චි උපචාරසද්දො විනයපිටකෙ “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ,
අගිලානෙනපි ආරාමෙ ආරාමුපචාරෙ ඡත්තං ධාරෙතු”න්ති (චූළව. 270)
එවමාදීසු බාහිරෙ උපචාරෙ දිස්සති. බාහිරො උපචාරො නාම පරික්ඛේපනො,
පරික්ඛේපාරහට්ඨානතො වා එකො ලෙඩ්ධිපාතො. “අජ්ඣාරාමො නාම
පරික්ඛිත්තස්ස ආරාමස්ස අන්තොආරාමො, අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරො.

අප්‍රකාශයට නාම පරික්ෂිතස්ස ආවසංසය අන්තොආවසටො,
 අපරික්ෂිතස්ස උපවායො''තිආදීසු (පාච්. 506) පන උපවාරසද්දො
 අඛන්තරෙ උපවායෙ දිස්සති. අඛන්තරො උපවායො ච නාම පරික්ඛෙපො,
 පරික්ඛෙපාරහට්ඨානාඤ්ච හොති. ඉධ පන පරික්ඛෙපො ''අප්‍රකාරාමො,
 අප්‍රකාශයට''ති වා න වුවිති, අන්තො ඵව ආරාමො, ආවසටොති වා. තෙසු
 ඛාහිරඛන්තරහෙදහින්තෙසු ද්විසු උපවායෙසු අවිජ්ජවාසසීමාධිකාරෙ
 ''යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්චා''ති (මහාව. 144) ඵත්ථ ගාමුපවායො නාම
 අඛන්තරුපවායො අධිජ්ජෙතො, න ඛාහිරො. භික්ඛුනියා
 අරඤ්ඤසඤ්ඤිතතාය තස්ස ඛාහිරස්ස, තස්සා ගාමන්තරාපත්තියා
 යානභුතත්තා ච අඛන්තරඋපවාරස්සාති ඉදමෙත්ථ කාරණද්වයං වෙදිතඛිබ්බං.
 තත්ථ ඉධ අදින්නාදානපාරාජිකචිහඩ්ගෙයෙව පයමො ගාමුපවායො දස්සිතො,
 සො ඛාහිරො, දුතියො අඛන්තරොති වෙදිතඛිබ්බො. පයමෙන ච
 අපරික්ෂිතස්ස ගාමස්ස දුතියලෙඩ්වුපාතසඬ්ඛාතො ඛාහිරො උපවායො,
 දුතියෙන ච පරික්ෂිතස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපතො ඛාහිරසඬ්ඛාතො
 අඛන්තරො උපවායො ලෙසෙන දස්සිතොති වෙදිතඛිබ්බො. ඵවං චත්තාරොපි
 උපවාරා ඉධ හගවතා දෙසනාවිලාසජ්ජත්තෙන දෙසනාලිලාය දස්සිතා
 හොන්තීති අයං නයො සුට්ඨු ලක්ඛෙත්වා ආවරියෙහි සම්මන්තයිත්වා
 යථානුරූපං තත්ථ යොජෙතඛිබ්බො. ඉතරථා -

අසම්බුධං බුද්ධමහානුභාවං;
 ධම්මස්ස ගම්භිරනයත්තතඤ්ච;
 යො වණ්ණයෙ නං විනයං අවිඤ්ඤා;
 සො දුද්දසො සාසනනාසහෙනු.

පාළිං තදත්ථඤ්ච අසම්බුධඤ්ච;
 නාසෙති යො අට්ඨකථානයඤ්ච;
 අනිච්ඡයං නිච්ඡයතො පරෙහි;
 ගාමොති තෙයෙව පුරක්ඛතො සො.

අනුක්කමෙනෙව මහාජනෙන;
 පුරක්ඛතො පණ්ඩිතමානි භික්ඛු;
 අපණ්ඩිතානං විමතිං අකත්වා;
 ආවරියලීලං පුරතො කරොති.

තත්ථ හි පාළියං ''ගාමස්ස උපවායො ගාමුපවායො, ගාමසඬ්ඛාතො
 උපවායො ගාමුපවායො නාමා''ති උද්ධරිත්වා ගාමස්ස උපවාරං දස්සෙන්නො
 ''ඉන්දබ්බෙ යිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්වුපාතො''ති (පාරා. 92) චත්වා
 පුන ගාමසඬ්ඛාතං උපවාරං දස්සෙන්නො ''සරුපවායෙ යිතස්ස මජ්ඣිමස්ස

පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො” ති වුත්තං. ඉමමත්ථං සන්ධාය විකාලෙ
ගාමජ්ජවෙසනගාමන්තරඅප්පවාසසම්මුතිආදීසු පරික්ඛෙපාරහට්ඨානමෙව
ගාමුපචාරන්ති වුත්තන්ති ලිබ්බං.

අත්ථතො එකන්ති එත්ථ සඬබ්බසද්දං සඬබ්බසද්දෙන සමානායති.
“ආදියෙය්‍යා” ති ඉදං පඤ්චවිසතියා අවහාරානං සාධාරණපදං.
යානාවාචනවසෙන ච බීලාදීනි සඬකාමෙත්වා ඛෙත්තාදිග්ගහණවසෙන චාති
අත්ථො. යානාවාචනෙ යථා සාමිකස්ස ධුරනික්ඛෙපාදිං අනොලොකෙත්වාච
ආපත්ති, තථා ඉහාපීති ගහෙතබ්බො.

“අසුකං නාම හණ්ඩං අවහරිස්සාමී” ති සබ්බෙසං එකාසයත්තා
“එකෙනාපී” ති වුත්තං. යදි ආණන්ති ඉච්ඡිතබ්බො, සංවිධාවහාරො නාම එකො
අවහාරො පරිහායිතබ්බො.

ඔකාසපරිකප්පෙ යානාවාචනාය ගහිතම්පි ඔකාසපරිකප්පිතත්තා රක්ඛති.
ඔකාසාතික්කමොච පමාණං පුබ්බෙ අසුද්ධචිත්තෙන ගහිතත්තා. ඉදානි
සුද්ධචිත්තෙන ගහිතෙපි හොති එවාති වදන්ති, තං න සුන්දරං. එත්ථ පන
විනිච්ඡයො සමන්තපාසාදිකං ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බො.

උද්ධාරො නත්ථීති යානාවාචනං නත්ථීති අත්ථො.

උද්ධතමත්තෙ අවහාරො සකලස්ස පයොගස්ස නිට්ඨාපිතත්තා, න
අත්ථසාධකවසෙන. උද්ධාරෙයෙව රක්ඛතීති එත්ථ එව-සද්දෙන පාතනෙ න
රක්ඛතීති අත්ථෙ සිද්ධෙපි අත්ථසාධකවසෙන අත්ථං දස්සෙතුං “තං
උද්ධරිත්වා” තිආදි වුත්තං.

“පථබ්‍යාරාජපදෙසරාජාදයො බහු, තෙසං සඬගණ්හනත්ථං ‘රාජානො’ ති
බහුවචනං වුත්ත” ති ලිබ්බං. කිඤ්චාපි බහුවචනං කතං, ඉදං පන එකං
බිම්බිසාරමෙවාති දට්ඨබ්බං. රාජානොති කිඤ්චි අනිද්දිසිත්වා සාධාරණවසෙන
කිඤ්චාපි වුත්තං, ඉදං පන බිම්බිසාරමෙවාති.

පුබ්බජ්ජයොගෙති එත්ථ ගමනකාලෙ මග්ගසොධනාධිකරණෙ
අපාවිත්තියඛෙත්තෙ දුක්කටං, ලතාවිජෙදනාදීසු පාවිත්තියමෙව. ගන්ත්වා පන
කුම්භිමත්ථකෙ ජාතලතාදිවිජෙදනෙ සහපයොගත්තා දුක්කටං. “එකහණ්ඨෙ
එවං භාරියමිදං, ‘ත්වම්පි එකපස්සං ගණ්හ, අහම්පි එකපස්සං ගණ්හාමී’ ති
සංවිදහිත්වා උභයෙසං පයොගෙන යානාවාචනෙ කතෙ කායවාචාවිත්තෙහි
සමුට්ඨාති. අඤ්ඤථා සාහත්ථිකං වා ආණන්තිකස්ස අඬගං න හොති,
ආණන්තිකං වා සාහත්ථිකස්සාති වුත්තලක්ඛණෙන විරුජ්ඣති” ති
විනයගණ්ඨීපදෙ ලිබ්බං. පි-සද්දො පනෙත්ථ තත්ථෙව ලිබ්බො.

කායවාසසමුට්ඨානං, යස්ස ආපත්තියා සියා;
තත්‍ර වාචඨගං චිත්තංව, කම්මං නස්සා විධියති.

කිරියාකිරියාදිකං යඤ්චෙ, යම්පි කම්මත්තයං භවෙ;
න යුත්තං තං විරුද්ධත්තා, කම්මමෙකංව යුජ්ජතීති. (චජිර. ටී. පාරාජික
131 පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා);

දුතියපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියපාරාජිකවණ්ණනා

යථා ඤාතපරිඤ්ඤා ධම්මානං සභාවජානනමෙව “ඉදං රූපං, අයං
වෙදනා” ති, තීරණපරිඤ්ඤා පන ධම්මසභාවෙන සද්ධිං අනිච්චාදිවසෙන
පවත්තමානං “රූපං අනිච්චන්ති වා” තිආදි, එවමිධ සද්ධිං වෙනත්වා
එකත්තෙනාපි පාණාතිපාතාභාවා “ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා” ති වුත්තං.
“මනුස්සවිග්ගහ” ත්ති වුත්තත්තා ගබ්භසෙය්‍යාකානං වසෙන
සබ්බසුබ්බමඤ්ඤාතභාවතො පටියාය දස්සෙතුං “කලලතො පටියායා” ති ආහ.
එත්ථ ජීවිතා වොරොපෙන්නො පච්චුප්පන්නො වියොජෙති. තත්ථ
බණ්ණපච්චුප්පන්නං න සක්කා වොරොපෙතුං, සත්තතිපච්චුප්පන්නං වා
අද්ධාපච්චුප්පන්නං වා සක්කා. කථං? තස්මිඤ්ඤි උපක්කමෙ කතෙ
ලද්ධුපක්කමං ජීවිතදසකං නිරුජ්ඣමානං දුබ්බලස්ස පරිහීනවෙගස්ස පච්චයො
හොති. සත්තතිපච්චුප්පන්නං යථා ද්වෙ තයො ජවනවාරෙ ජවිත්වා
නිරුජ්ඣති, අද්ධාපච්චුප්පන්නඤ්ච තදනුරූපං කත්වා නිරුජ්ඣති, තථා
පච්චයො හොති. තතො සත්තතිපච්චුප්පන්නං වා අද්ධාපච්චුප්පන්නං වා
යථාපරිච්ඡින්නකාලං අපත්වා අන්තරාව නිරුජ්ඣති. එවං තදුභයමිපි
වොරොපෙතුං සක්කා. තස්මා පච්චුප්පන්නං වියොජෙති.

“ඉමස්ස පනත්ථස්සා” ති වොහාරවසෙන වුත්තමත්ථං පරමත්ථවසෙන
ආවිභාවත්ථං “පාණො වෙදිතබ්බො” තිආදි වුත්තං. කායවිඤ්ඤත්තිසහිතාය
වෙතනාය පයුජ්ජතීති පයොගො, කො සො? සරීරෙ සත්ථාදීනං ගමනං
පහරණන්ති කායවිච්චිඤ්ඤත්තිසහිතාය වෙතනාය පරසරීරෙ සත්ථපාතනං.
දුරෙ ධීතන්ති දුරෙ වා තිට්ඨතු, සමීපෙ වා. හත්ථතො මුත්තෙන පහාරො
නිස්සග්ගියො. තත්ථාති නිස්සග්ගියප්පයොගෙ. යො කොචි මරතුති එත්ථ
මහාජනසමුග්ගෙ න සක්කා. යස්සුපරි සරො පතති, තස්සෙව ජීවිතමරණං කාතුං,
න යස්ස කස්සෙව ජීවිතමරණං. ආණාපනන්ති වච්චිඤ්ඤත්තිසහිතාය වෙතනාය
අධිප්පෙතත්ථසාධනං. තෙනෙව “සාවෙතුකාමො න සාවෙති” ති (පාරා. 54)
වුත්තං. ආණත්තිනියාමකාති ආණත්තිකප්පයොගසාධිකා. එතෙසු හි
අවිරජ්ඣිතෙසු එව ආණත්තිපයොගො හොති, න අඤ්ඤථා.

රුපුපහාරොති එත්ථ –

“මමාලාහෙන එසින්ථී, මරතු” ති සමීපගො;
දුට්ඨවිත්තො සවෙ යාති, හොති සො ඉත්ථිමාරකො.

භික්ඛත්ථාය සවෙ යාති, ජානන්තොපි න මාරකො;
අනත්ථිකො හි සො තස්සා, මරණෙන උපෙක්ඛකො.

වියොගෙන ව මෙ ජායා, ජනනී ව න ජීවති;
ඉති ජානං විදුඤ්ජන්තො, තදත්ථිකො හොති මාරකො.

පබ්බජ්ජාදිනිමිත්තඤ්චෙ, යාති ජානං න මාරකො;
අනත්ථිකො හි සො තස්සා, මරණෙන උපෙක්ඛකො.

භාරකසද්දස්ස හෙදතො අත්ථං විත්ථාරෙත්වා උභයමිපි එකමෙවාති
දස්සෙතුං “සත්ථඤ්ච තං භාරකඤ්චා” තිආදි වුත්තං. එතෙන ථාවරජ්ජයොගං
දස්සෙති සාහත්ථිකාදීසු පයොගෙසු. “ඉති විත්තමනො” ති උද්ධරිත්වාපි
ඉතිසද්දස්ස අත්ථො න තාව වුත්තො. කිඤ්චාපි න වුත්තො, අධිකාරවසෙන
පන ආගතං ඉතිසද්දං යොජෙත්වා ඉති විත්තසඬකජ්ජොති එත්ථ
“මරණසඤ්ඤී මරණචෙතනො මරණාධිජ්ජායො” ති වුත්තත්තා මරණංයෙව
වක්ඛතීති වෙදිතබ්බො. වුත්තනයෙනාති ජජ්ජයොගවසෙන.
සාහත්ථිකනිස්සග්ගියජ්ජයොගෙසු සන්තිට්ඨාපකචෙතනාය සත්තමාය සහ
උජ්ජන්තකායවිඤ්ඤත්තියා සාහත්ථිකතා වෙදිතබ්බො. ආණත්තිකෙ පන
සත්තහිපි චෙතනාහි සහ වච්චිඤ්ඤත්තියමිභවතො සත්ත සත්ත සද්දා එකතො
හුත්වා එකෙකක්ඛරභාවං ගන්ත්වා යත්තකෙහි අක්ඛරෙහි අත්තතො
අධිජ්ජායං විඤ්ඤාපෙත්ති, තදවසානක්ඛරසමුට්ඨාපිකාය සත්තමචෙතනාය
සහජාතවච්චිඤ්ඤත්තියා ආණත්තිකතා වෙදිතබ්බො.

තතියපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනා

ඉධෙව සඬගහන්ති “ඉති ජානාමි, ඉති පස්සාමි” ති පදෙ කථන්ති වෙ, “ඉති
ජානාමි” තිආදිමාහ. කෙවලං “පාපිච්ඡතායා” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ.
වතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනා) වචනතො මන්දත්තා මොමුහත්තා සමුදාවරන්තස්ස
අනාපත්තීති දීපිතං. “අතීතකාලෙ සොනාපන්තොමිහී” ති වදන්තො
පරියායෙන වදති, “යො තෙ විහාරෙ වසති, සො භික්ඛු අරහා” තිආදීසු (පරි.
165) විය සික්ඛාපදෙපි “ඉති ජානාමි” ති (පාරා. 195, 197) පච්චුජ්ජන්තමෙව
වුත්තං.

චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාතුසාතකපිතුසාතකඅරහත්තසාතකා තතියපාරාජිකං ආපන්නා, හික්ඛුනිදුසකො, ලම්බිආදයො ච චත්තාරො පට්ඨපාරාජිකං ආපන්නා එවාති කත්වා කුතො චතුච්ඡිති චෙ? න, අධිජ්ජායාජානනතො. මාතුසාතකාදයො හි චත්තාරො ඉධානුපසම්පන්නා එව අධිජ්ජෙතා, ලම්බිආදයො චත්තාරො කිඤ්චාපි පට්ඨපාරාජිකෙන සඬගහිතා, යස්මා පන එකෙන පරියායෙන මෙටුනධම්මං පටිසෙවිතො හොත්ති, තස්මා විසුං වුත්තා. න ලහති හික්ඛුහීති එත්ථ “උපොසථාදිහෙදං සංවාස”න්ති එත්තකං වුත්තං. විනයට්ඨකථායං “උපොසථජ්ජවාරණාපාතිමොක්ඛද්දෙසසඬසකම්මජ්ජපහෙද”න්ති වුත්තං. පාළියං “සංවාසො නාම එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතා”ති (පාරා. 55, 92, 172, 198) වුත්තං. තිව්ඨෙනාපි සඬසකම්මං කාතුං න වට්ටතීති පටික්ඛිත්තං. “න, හික්ඛචෙ, ගහට්ඨෙන නිසින්තපරිසාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතඛ්ඛ”න්තිආදි (මහාව. 154) පාතිමොක්ඛජ්ජවාරණාසු එව ආගතං, අඤ්ඤෙසු ච එවරුපෙසු යානෙසු සෙසං කම්මං කාතුං නත්ථි පටික්ඛෙපො. ආචරියාපි “සෙසං කම්මං කාතුං වට්ටති, නත්ථි ආපත්ති”ති වදන්ති. “අන්තිමචත්ථු අජ්ඣාපන්නං අමුලකෙන පාරාජිකෙන වොදෙන්තස්ස සඬසාදිසෙසො, සඬසාදිසෙසෙන වොදෙන්තස්ස පාවිත්තියන්ති හික්ඛුනො විය වුත්තං, න අනුපසම්පන්නස්ස විය දුක්ඛට්ඨං. තස්මා තෙන සහසෙය්‍යා, තස්ස පටිග්ගහණඤ්ච හික්ඛුස්ස වට්ටතීති ආචරියා වදන්ති”ති ලිඛිතං. “යථා පුරෙ තථා පච්ඡාති ‘එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතා’ති එවං වුත්තසංවාසස්ස අහඛ්ඛතාමත්තං සන්ධාය වුත්ත”න්ති වදන්ති, වීමංසිතඛ්ඛං.

ඉදානි චතුත්තමපි සාධාරණං පකිණ්ණකං – මෙටුනධම්මං පටිසෙවන්තො අත්ථි කොචි පාරාජිකො හොති අසංවාසො, අත්ථි කොචි න පාරාජිකො හොති අසංවාසො, අත්ථි කොචි න පාරාජිකො සංවාසො දුක්ඛට්ඨත්ථුස්මිං වා ථුල්ලච්චයවත්ථුස්මිං වා පටිසෙවන්තො, අත්ථි කොචි න පාරාජිකො පක්ඛපණ්ඩකො අපණ්ඩකපක්ඛෙ උපසම්පන්නො පණ්ඩකපක්ඛෙ මෙටුනධම්මං පටිසෙවන්තො. සො ආපත්තිං නාපජ්ජතීති න පාරාජිකො නාම. න හි අහික්ඛුස්ස ආපත්ති නාම අත්ථි. සො අනාපත්තිකත්තා අපණ්ඩකපක්ඛෙ ආගතො කිං අසංවාසො හොති, න හොතීති? හොති. “අහඛ්ඛො තෙන සරිරබන්ධනෙනා”ති (මහාව. 129) හි වුත්තං. “යො පන හික්ඛු හික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො...පෙ.... අසංවාසො”ති (පාරා. 44) වුත්තත්තා යො හික්ඛුහාවෙන මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවති, සො එව අහඛ්ඛො. නායං අපාරාජිකත්තාති චෙ? න, “ඛ්‍යාත්තෙන හික්ඛුනා පටිබලෙන සඬසො ඤාපෙතඛ්ඛො”ති (මහාව. 126) වුත්තට්ඨානෙන යථා අහික්ඛුනා කම්මවාචාය සාවිතායපි කම්මං රුහති කම්මවිපත්තියා අසම්භවතො, එවංසම්පදමිදං

දට්ඨබ්බං. තත්‍රායං විසෙසො – උපසම්පන්නපුබ්බො එවං චෙ කම්මවාචං
සාවෙනි, සඬ්ඝො ච තස්මිං උපසම්පන්නසඤ්ඤී එව චෙ, කම්මං රුහති,
නාඤ්ඤාති නො ඛන්තිති ආචරියො.

ගහට්ඨො වා තිත්ථියො වා පණ්ඩකො වා කම්මවාචං සාවෙනි, සඬ්ඝෙන
කම්මවාචා න චුත්තා හොති. “සඬ්ඝො උපසම්පාදෙය්‍යා සඬ්ඝො උපසම්පාදෙති,
උපසම්පන්නො සඬ්ඝෙනා”ති (මහාව. 127) හි වචනතො සඬ්ඝෙන
කම්මවාචාය වත්තබ්බතාය සඬ්ඝපරියාපන්නෙන,
සඬ්ඝපරියාපන්නසඤ්ඤිතෙන වා එකෙන චුත්තාය සඬ්ඝෙන චුත්තා හොතිති
වෙදිතබ්බො, න ගහට්ඨතිත්ථියපණ්ඩකාදීසු අඤ්ඤතරෙන. අයමෙව
සබ්බකම්මෙසු යුත්ති දට්ඨබ්බො.

තථා අත්ථි මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවන්නො කොචි නාසෙතබ්බො, “යො
භික්ඛුනිදුසකො, අයං නාසෙතබ්බො”ති (මහාව. 114-115 අත්ථතො සමානං)
චුත්තත්තා තෙන එව සො අනුපසම්පන්නොව සහසෙය්‍යාපත්තිං වා අඤ්ඤං වා
තාදිසං ජනෙති, තස්ස ඔමසනෙ ව දුක්කටං හොති. අභික්ඛුනියා මෙටුනධම්මං
පටිසෙවන්නො න නාසෙතබ්බො, “අන්තිමචත්ථුං අජ්ඣාපන්නො, භික්ඛවෙ,
අනුපසම්පන්නො න උපසම්පාදෙතබ්බො”ති පාළියා අභාවතො, තෙනෙව සො
උපසම්පන්නසඬ්ඛං ගච්ඡති, සහසෙය්‍යාපත්තිආදිං න ජනෙති, කෙවලං
අසංවාසොති කත්වා ගණපුරකො න හොති. එකකම්මඵකුද්දෙසො හි
සංවාසොති චුත්තො, සමසික්ඛතාපි සංවාසොති කත්වා සො තෙන සද්ධිං
නත්ථිති. පදසොධම්මාපත්තිං පන ජනෙතිති කාරණච්ඡායා දිස්සති. යථා
භික්ඛුනියා සද්ධිං භික්ඛුසඬ්ඝස්ස එකකම්මාදිනො සංවාසස්ස අභාවා භික්ඛුනී
අසංවාසා භික්ඛුස්ස, තථා භික්ඛු ව භික්ඛුනියා, පදසොධම්මාපත්තිං පන න
ජනෙති. තථා අන්තිමචත්ථුං අජ්ඣාපන්නොපි එකෙච්චො “යො
නාසෙතබ්බොති චුත්තො”ති ඉමිනා නිදස්සනෙන සකාරණච්ඡායා
අජ්ඣාපෙක්ඛිතා හොතිති න ගහණං ගච්ඡති. අපිච “උභො නාසෙතබ්බො,
දුසකො නාසෙතබ්බො”ති (පාරා. 66) වචනතො, “මෙත්තියං භික්ඛුනිං
නාසෙථා”ති (පාරා. 384) වචනතො ව යො සඬ්ඝමජ්ඣං පටිසිත්වා
අනුච්ඡිජකෙන අනුච්ඡිජියමානො පරාජිතො, සොපි අනුපසම්පන්නොව, න
ඔමසවාදපාචිත්තියං ජනෙතිති වෙදිතබ්බො.

අපිචෙත්ථ සික්ඛාපච්චක්ඛාතකචතුක්කං වෙදිතබ්බං. අත්ථි හි පුග්ගලො
සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, අත්ථි පුග්ගලො න
සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො, අත්ථි පුග්ගලො
සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො චෙව සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො ව, අත්ථි පුග්ගලො
නෙව සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො න සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. තත්ථ තතියො
භික්ඛුනී සික්ඛාපච්චක්ඛාතකා වෙදිතබ්බො. සා හි යාව න ලිඬ්ඟං පරිච්චජති,

කාසාවෙසු සඋස්සාභාව සමානා සාමඤ්ඤා චචිතුකාමා සික්ඛං පච්චක්ඛන්තීපි භික්ඛුනී ඵව සික්ඛාසාථීවසමාපන්නාව. චුත්තඤ්ඤි භගවතා “නත්ථි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනියා සික්ඛාපච්චක්ඛාන” න්ති. කදා පන සා අභික්ඛුනී භොතීති? යදා සා විබ්භන්තාති සඬ්ඛං ගච්ඡති. චුත්තඤ්ඤි භගවතා “යදෙව සා විබ්භන්තා, තදෙව සා අභික්ඛුනී” ති (චූළව. 434). කිත්තාවතා පන විබ්භන්තා භොතීති? සාමඤ්ඤා චචිතුකාමා කාසාවෙසු අනාලයා කාසාවං වා අපනෙති, නග්ගා වා ගච්ඡති, තිණුපණ්ණාදිනා වා පටිච්ඡාදෙන්වා ගච්ඡති, කාසාවංයෙව වා ගිහිනිවාසනාකාරෙන නිවාසෙති, ඔදාතං වා චත්ථං නිවාසෙති, ලිඬිගෙනෙව වා සද්ධිං තිත්ථියෙසු පටිසිත්වා කෙසලුඤ්ඤවනාදිවතං සමාදියති, තිත්ථියලිඬිගං වා සමාදියති, තදා විබ්භන්තා නාම භොතී. තත්ථ යා සලිඬිගෙ ධීතාව තිත්ථියවතං සමාදියති, සා තිත්ථියපක්කන්තභික්ඛු විය පච්ඡා පබ්බජ්ජමිපි න ලහති. සෙසා පබ්බජ්ජමෙව ලහති, න උපසම්පදං. පාළියං කිඤ්චාපි “යා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනී සකාචාසා තිත්ථායතනං සඬ්ඤන්තා, සා ආගතා න උපසම්පාදෙනබ්බා” ති (චූළව. 434) වචනතො යා පයමං විබ්භමිත්වා පච්ඡා තිත්ථායතනං සඬ්ඤන්තා, සා ආගතා උපසම්පාදෙනබ්බාති අනුඤ්ඤාතං විය දිස්සති. සඬ්භීතිආචරියෙහි පන “චතුර්විසති පාරාජිකානී” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.233) චුත්තත්තා න පුන සා උපසම්පාදෙනබ්බා. තස්මා ඵව සික්ඛාපච්චක්ඛානං නානුඤ්ඤාතං භගවතා. අන්තිමචත්ථුං අජ්ඣාපන්නා පන භික්ඛුනී ඵව. පක්ඛපණ්ඩකීපි භික්ඛුනී ඵව. ඉමං නයං චතුසුපි යොජෙත්වා යථාරහං කට්ඨෙතබ්බං.

පාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඤාදිපෙසකණ්ඩං

1. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඤ්ඤානු සුපිනන්තාති ස්වායං දුබ්බලවත්ථුකත්තා චෙතනාය පටිසන්ධිං ආකඬ්ඨිතුං අසමත්ථා, සුපිනෙ උපට්ඨිතං නිමිත්තඤ්ඤි දුබ්බලං. පචත්තෙ පන අඤ්ඤෙහි කුසලාකුසලෙහි උපත්ථමිතිතා විපාකං දෙති. කිඤ්චාපි විපාකං දෙති, අථ බො අවිසයෙ උප්පන්නත්තා අබ්බොභාරිකාව සුපිනන්තචෙතනාති ලිබ්බං. යං පනෙත්ථ “සුපිනෙ උපට්ඨිතං නිමිත්තඤ්ඤි දුබ්බල” න්ති චුත්තං, තං අනෙකන්තං, න ච ආරම්මණදුබ්බලතාය විත්තප්පවත්ති දුබ්බලා අතීතානාගතාරම්මණාය, පඤ්ඤත්තාරම්මණාය වා අදුබ්බලත්තා. තස්මා දුබ්බලවත්ථුකත්තාති දුබ්බලභදයවත්ථුකත්තාති නො තක්කොති (චර්. ටී. පාරාජික 236-237) ආචරියො. අවත්ථුකතාය දුබ්බලභාවො යුජ්ජතීති චෙ? න, අවත්ථුකාය භාවනාපභවාය අතීරෙකබලවසම්භවතො. භාවනාබලසමප්පිතඤ්ඤි විත්තං අරූපමිපි සමානං අතිභාරමිපි කරජකායං

ගහෙත්වා එකවිත්තක්ඛණෙනෙව බ්‍රහ්මලොකම්පි පාපෙත්වා යපෙනි,
 තප්පට්භාගං අනප්පිතම්පි කාමාවචරචිත්තං කරජකායං ආකාසෙ
 ලඬ්ඝනසමත්ථං කරොති. කිං පනෙත්ථ තං අනුමානකරණං? යෙන
 විත්තස්සෙව ආනුභාවොති පඤ්ඤායෙය්‍ය විත්තානුභාවෙන
 යපනලඬ්ඝනාදිකිරියාවිසෙසනිබ්බත්තිදස්සනතො. පකතිවිත්තසමුට්ඨානරූපං
 විය අසංසට්ඨත්තා, නික්ඛමනත්තා ච වත්ථිසිසං, කට්ඨි, කායොති තිධා සුක්කස්ස
 යානං පකප්පෙත්ති ආවරියා. සප්පවිසං විය තං දට්ඨබ්බං, න ච විසෙ
 යානනියමො, කොධවසෙන පස්සන්තස්ස හොති. එවමස්ස න යානනියමො,
 රාගවසෙන උපක්කමන්තස්ස හොතීති නො තක්කොති ආවරියො.

“දකසොතං අනොතිණ්ණෙපි”ති ඉදං “ඔතිණ්ණමත්තෙ”ති ඉමිනා
 විරුජ්ඣකීති වෙ, තං දස්සෙතුං “යානතො පන චුත”න්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො
 – නිමිත්තෙ උපක්කමං කත්වා සුක්කං යානා වාවෙත්වා පුන විජ්ජට්ඨාරවසෙන
 දකසොතොරොහණං නිවාරෙතුං න සක්කා, තථාපි අධිවාසාධිජ්ජායෙන
 අධිවාසෙත්වා අන්තරා දකසොතතො උද්ධං නිවාරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තාය
 “බහි නික්ඛන්තෙ වා”ති චුත්තං, තස්මා යානා චුතඤ්ඤි අවස්සං දකසොතං
 ඔතරතීති අට්ඨකථාය අධිජ්ජායො. තස්මා උභයං සමෙතීති ගහෙතබ්බො.

එත්ථාහ – කස්මා ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ “යො පන භික්ඛු”තිආදිනා
 කාරකො න නිද්දිට්ඨොති? චුච්චතෙ – අධිජ්ජායාපෙක්ඛාය භාවතො කාරකො
 න නිද්දිට්ඨො තස්ස සාපෙක්ඛවාදස්සනත්ථං. කථං?
 කණ්ඩුවනාදිඅධිජ්ජායවෙනනාවසෙන වෙනෙන්තස්ස
 කණ්ඩුවනාදිඋපක්කමෙන උපක්කමන්තස්ස මෙථුනරාගවසෙන උරුආදීසු
 දුක්ඛට්ඨත්ථුසු, වණාදීසු පුල්ලව්වයවත්ථුසු ච උපක්කමන්තස්ස
 සුක්කවිසට්ඨියා සතිපි න සඬ්ඝාදිසෙසො “අනාපත්ති භික්ඛු න
 මොචනාධිජ්ජායස්සා”ති (පාරා. 263) වචනතො. තස්මා තදත්ථදස්සනත්ථං ඉධ
 කාරකො න නිද්දිට්ඨො. අඤ්ඤා “යො පන භික්ඛු සඤ්චෙතනිකං
 සුක්කවිසට්ඨිං ආපජ්ජෙය්‍ය, සඬ්ඝාදිසෙසො”ති නිද්දිට්ඨෙ කාරකෙ “වෙනෙති
 න උපක්කමති මුච්චති, අනාපත්ති”ති (පාරා. 262) චුත්තවචනවිරොධො. තථා
 “සඤ්චෙතනිකාය සුක්කවිසට්ඨියා අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා සඬ්ඝාදිසෙසො”ති
 භූමිමෙ නිද්දිට්ඨෙපි සො එව විරොධො හෙත්වත්ථනියමසිද්ධිතො. තස්මා
 තදුභයම්පි වචනක්කමං අවත්වා “සඤ්චෙතනිකා සුක්කවිසට්ඨි අඤ්ඤත්‍ර
 සුපිනන්තා සඬ්ඝාදිසෙසො”ති චුත්තං. තත්ථ නිමිත්තත්ථො
 භූමිමවචනාභාවතො හෙත්වත්ථනියමො න කතො හොති. තස්මිං අකතෙ
 සඤ්චෙතනිකා සුක්කවිසට්ඨි අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා සඬ්ඝාදිසෙසොති,
 උපක්කමෙ අසති අනාපත්තීති අයමත්ථො දීපිතො හොතීති වෙදිතබ්බං.

ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ද්වෙ ආපත්තිසහස්සානි හොන්ති. කථං? අත්තනො
 හත්ථාදිහෙදෙ අජ්ඣත්තරුපෙ රාගුපත්ථම්භනවසෙන අභිගජානෙ
 කම්මනියජ්ජත්තෙ ආරොග්ගත්ථාය නිලං මොචෙන්තස්ස එකා ආපත්ති,
 අජ්ඣත්තරුපෙ එව රාගුපත්ථම්භෙ ජිතකාදීනං මොචනවසෙන නවාති දස.
 එවං “සුඛත්ථායා”ති ආදීනං නවන්තං වසෙනාති රාගුපත්ථම්භෙ
 අජ්ඣත්තරුපවසෙන සතං. එවමෙවං
 වච්චජ්ජස්සාවචානඋච්චාලිභිගජාණකදට්ඨුපත්ථම්භෙසු ව සතං සතං කත්වා
 සබ්බං පඤ්චසතං. යථා අජ්ඣත්තරුපෙ පඤ්චසතං, එවං ඛනිද්ධාරුපෙ වා
 අජ්ඣත්තරුඛනිද්ධාරුපෙ වා ආකාසෙ වා කට්ඨං කම්පෙන්තොති ද්වෙ සහස්සානි
 ආපත්තියො හොන්තිති.

සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ඔතිණ්ණො”ති ඉමිනාස්ස සෙවනාධිජ්ජායතා දස්සිතා. තෙනෙව
 “කායසංසග්ගරාගසමඛිගිස්සෙතං අධිවචන”න්ති වුත්තං.
 “විපරිණතෙන...පෙ.... සද්ධි”න්ති ඉමිනාස්ස වායාමො දස්සිතො.
 “සද්ධි”න්ති හි පදං සංයොගං දීපෙති, සො ව සංයොගො සමාගමො. කෙන
 චිත්තෙන? විපරිණතෙන චිත්තෙන, න පත්තජ්ජට්ඨගහණාධිජ්ජායාදිනාති
 අධිජ්ජායො. “කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා”ති ඉමිනාස්ස වායමනො
 එස්සජ්ජට්ඨිජානනා දස්සිතා හොති. වායමිත්වා එස්සං පටිවිජානන්තො හි
 සමාපජ්ජති නාම. එවමස්ස තිවඛිගසම්පත්ති දස්සිතා හොති. අථ වා ඔතිණ්ණො
 විපරිණතෙන චිත්තෙන යක්ඛාදිනා සත්තො විය. උපයොගත්ථෙ වා එතං
 කරණවචනං, ඔතිණ්ණො විපරිණතං චිත්තං කූපාදිං විය සත්තො. අථ වා
 “රාගතො උත්තිණ්ණො හවිස්සාමි”ති හික්ඛුභාවං උපගතොපි යො පන හික්ඛු
 තතො උත්තිණ්ණාධිජ්ජායතො විපරිණතෙන චිත්තෙන හෙතුභූතෙන තමෙව
 රාගං ඔතිණ්ණො. මාතුගාමෙන අත්තනො සමීපං වා ආගතෙන, අත්තනා
 උපගතෙන වා. එතෙන මාතුගාමස්ස සාරත්තතා වා හොතු, විරත්තතා වා, සා
 ඉධ අජ්ජමාණං.

හත්ථග්ගාහං වාති එත්ථ හත්ථෙත සබ්බොපි උපාදින්නකො කායො
 සභිගහිතො, න හින්තසන්නානො තජ්ජට්ඨද්ධො වත්ථාලඛකාරාදි.
 වෙණ්ණග්ගහණෙන අනුපාදින්නකො අහින්තසන්නානො
 කෙසලොමනඛග්ගදන්තග්ගාදිකො කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානො ගහිතොති
 වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ “අත්තමසො ලොමෙන ලොමං ථූසන්තස්සාපි”ති.
 තෙන අඤ්ඤතරස්ස වා...පෙ.... පරාමසන්නති එත්ථ අනුපාදින්නකානම්පි
 සෙසලොමාදීනං අභිගහාවො වෙදිතබ්බො. එවං සන්නෙ “එස්සං

පටිජානන්තස්ස සඬ්ඝාදිසෙසො” ති ඉමිනා විරුජ්ඣකිති වෙ? න,
තදත්ථජානනතො. චුට්ඨභාවං පටිවිජානන්තොපි එස්සං පටිජානාති නාම, න
කායවිඤ්ඤාණුප්පත්තියා එව. අනෙකන්තිකඤ්ඤෙත්ථ කායවිඤ්ඤාණං. තස්මා
එව ඉධ එස්සප්පටිවිජානනං අඬගන්ත්වෙව න චුත්තං. තස්මිඤ්භි චුත්තෙ
යානමෙතං විජ්ජති “න ච මෙ ලොමසට්ටනෙන කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං,
තස්මිං ‘න එස්සං පටිජානාමි’ ති අනාපන්නසඤ්ඤි සියා” ති. “වෙණි නාම
කභාපණමාලාදිසම්පයුත්තං, තත්ථ ‘වෙණිං ගණ්ඨිස්සාමි’ ති කභාපණමාලාදිං
එව ගණ්ඨාති, න ලොමං, නත්ථි සඬ්ඝාදිසෙසො” ති වදන්ති. විමංසිතබ්බං.

කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා

“කදා නෙ මාතා පසිදිස්සති” ති ආයාචනං දුට්ඨුල්ලවාචාය
සිඛාපත්තලක්ඛණදස්සනත්ථං චුත්තං, න මෙථුනුපසංහිතෙයෙව
දුට්ඨුල්ලවාචාති දස්සනත්ථං. “උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසී” ති වචනං පන
පුරිසනිමිත්තෙන අසඬ්ඝාදිසෙසවත්ථුනා මිස්සවචනං,
පුරිසඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකස්ස ච ඉත්ථිනිමිත්තං පටිවිජන්තං, ඉතරං පාකටං. යදි
තම්පි ජනෙති, කථං ‘අනිමිත්තාසී’ තිආදීති පදානි න සඬ්ඝාදිසෙසං
ජනෙත්ති” ති එකෙ, තං න යුත්තං පුරිසස්සාපි නිමිත්තාධිවචනත්තා.
“මෙථුනුපසංහිතාහි සඬ්ඝාදිසෙසො” ති (පාරා. 248) මාතිකායං ලක්ඛණස්ස
චුත්තත්තා ච මෙථුනුපසංහිතාහි ඔභාසනෙ පටිවිජානන්තියා සඬ්ඝාදිසෙසො,
අප්පටිවිජානන්තියා ථුල්ලච්චයං, ඉතරෙහි ඔභාසනෙ පටිවිජානන්තියා
ථුල්ලච්චයං, අප්පටිවිජානන්තියා දුක්කටන්ති එකෙ, විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.
එත්ථාහ – “සිඛරණි” තිආදීහි අක්කොසන්තස්ස පටිසවිත්තං උප්පජ්ජති,
කස්මා “තිවෙදන” න්ති අවත්වා “ද්විවෙදන” න්ති චුත්තන්ති? රාගවසෙන
අයං ආපත්ති, න පටිසවසෙන. තස්මා රාගවසෙනෙව පවත්තො අක්කොසො
ඉධ අධිජ්ජෙතො. තස්මා “ද්විවෙදන” න්ති වචනං සුචුත්තමෙව.

දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අත්තකාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුට්ඨුල්ලොභාසනෙ චුත්තප්පකාරායාති
දුට්ඨුල්ලාදුට්ඨුල්ලජානනසමත්ථාය. පරස්ස භික්ඛුනො අත්තකාමපාරිවරියාය
වණ්ණහණනෙ දුක්කටං, “යො නෙ විභාරෙ වසති, තස්ස අග්ගදානං මෙථුනං
ධම්මං දෙහි” ති පරියායවචනෙපි දුක්කටං, “අත්තකාමපාරිවරියාය වණ්ණං
භාසෙය්‍යා, යා මාදිසං සීලවන්ත” න්ති ච චුත්තත්තාති එකෙ. පඤ්චසු අඬගෙසු

සබ්භාවා සඬ්ඝාදිසෙසොවාති එකෙ, විචාරෙත්වා ගහෙනබ්බං. “ඉමස්මිං සික්ඛාපදද්වයෙ කායසංසග්ගෙ විය යක්ඛිපෙතීසුපි දුට්ඨුල්ලත්තකආමච්චනෙ පුල්ලච්චයන්ති වදන්ති. අට්ඨකථාසු පන නාගත”න්ති (වජිර. වී. පාරාජික 295) ලිඛිතං. උභතොඛ්‍යාඤ්ජනකො පන පණ්ඩකගතිකොව.

අත්තකාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

අලංචවනීයාති න වචනීයා, නිවාරණෙ අලං-සද්දො, න අලංචවනීයා නාලංචවනීයා. “පටිග්ගණ්හාති වීමංසති පච්චාහරති, ආපත්ති සඬ්ඝාදිසෙසස්සා”ති (පාරා. 305) චුත්තත්තා යස්ස එකන්තෙන සඬ්ඝාදිසෙසො හොති, තස්ස පටිග්ගණ්හනවීමංසනපයොගා එතෙ දුක්ඛට්ඨුල්ලච්චයා නත්ථීති වදන්තිති ලිඛිතං. කිඤ්චාපි එත්ථ “ඉත්ථි නාම මනුස්සිත්ථි, න යක්ඛි න පෙතී න තිරච්ඡානගතා. පුරිසො නාම මනුස්සපුරිසො, න යක්ඛො න පෙතො න තිරච්ඡානගතො”ති පාළි නත්ථි, තථාපි කායසංසග්ගාදීසු “මාතුගාමො නාම මනුස්සිත්ථි”ති (පාරා. 285) ඉත්ථිච්චත්ථානස්ස කතත්තා ඉධාපි මනුස්සිත්ථි එවාති පඤ්ඤායති. මෙථුනපුබ්බහාගසාමඤ්ඤතො ඉත්ථිච්චත්ථානෙන පුරිසච්චත්ථානං කතමෙව හොති. තෙනෙවාහ “යෙසු සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, තෙසං මනුස්සජාතිකතා”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ). සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා). කායසංසග්ගාදීසු ව පණ්ඩකයක්ඛිපෙතියො පුල්ලච්චයවත්ථුකාව චුත්තා, තථා ඉධාපි, පණ්ඩකසභාවත්තා මනුස්සඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකො ව පුල්ලච්චයවත්ථුකොව හොති. සෙසා මනුස්සපුරිසඅමනුස්සපණ්ඩකඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකතිරච්ඡානගතපුරිසාදයො දුක්ඛට්ඨත්ථුකාව මිච්ඡාචාරදස්සනසභාවතොති වෙදිතබ්බං.

සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

කිං හන්තෙති එත්තකෙපි චුත්තෙ. පුච්ඡිතො යදත්ථාය පට්ටියො, තං කටෙතුං ලහති පුච්ඡිතපඤ්ඤත්තා භික්ඛාචාරවත්තෙති ලිඛිතං. හත්ථකම්මං යාවිතො “උපකරණං, මූලං වා දස්සති”ති යාවති, වට්ටති, න වට්ටතිති? වට්ටති සෙනාසනෙ ඔහාසපරිකථාදීනං ලද්ධත්තාති එකෙ. තිහත්ථා වාති එත්ථ වඩ්ඪකිහත්ථෙන තිහත්ථා. “පමාණයුත්තො මඤ්චොති පකතිවිදත්ථියා නවවිදත්ථිප්පමාණමඤ්චො, සො තත්ථ ඉතො ව න සඤ්චරති, තස්මා චතුහත්ථවිත්ථාරා න හොති”තිආදි ලිඛිතං. අකුටියා පන වත්ථුදෙසනාකිච්චං නත්ථි උල්ලිත්තාවලිත්තං කාතුං චුත්තත්තා. “උල්ලිත්තාදිභාවො...පෙ....

“ඡදනමෙව සන්ධාය චුත්තො’ති යුත්තමිදං. කස්මාති වෙ? යස්මා මත්තිකාමයහිත්තිං උට්ඨාපෙත්වා උපරි උල්ලිත්තං වා අවලිත්තං වා උභයං වා හිත්තියා සට්ඨං කරොන්තස්ස ආපත්ති එව විනාපි හිත්තිලෙපෙනා”ති ලිඛිතං. එවමෙත්ථ ථම්හතුලාපිට්ඨසඬ්ඝාටාදි නිරත්ථකං සියා. තස්මා විචාරෙත්වාච ගහෙනබ්බං. “උපොසථාගාරම්පි හවිස්සති, අහම්පි වසිස්සාමි”ති වා “හික්ඛුහි වා සාමණෙරෙහි වා එකතො වසිස්සාමි”ති වා කරොන්තස්ස වට්ටති එව. කස්මා? “අත්තුද්දෙස”න්ති චුත්තත්තාති ලිඛිතං.

ඉදං පන සික්ඛාපදං චතුත්ථපාරාජිකං විය නිදානාපෙක්ඛං. න හි
වග්ගුමුදාතීරියා හික්ඛු සයමෙව අත්තනො අසන්තං උත්තරිමනුස්සධම්මං.
මුසාවාදලක්ඛණං පාපෙන්වා භාසිංසු. අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ඤහි තෙ
උත්තරිමනුස්සධම්මවණ්ණං භාසිංසු. න ච තාවතා පාරාජිකවත්ථු හොති,
තත්තකෙන පන ලෙසෙන භගවා තං වත්ථුං නිදානං කත්වා පාරාජිකං
පඤ්ඤපෙසි, තථා ඉධාපි. න හි නිදානෙ “අදෙසිතවත්ථුකායො සාරම්භායො
අපරික්කමනායො”ති චුත්තං. “අජ්ජමාණිකායො”ති පන චුත්තත්තා
පමාණමතික්කමන්තස්ස සඬ්ඝාදිසෙසොව නිදානාපෙක්ඛො. තත්ථ සාරම්භෙ
අපරික්කමනෙ සඬ්ඝාදිසෙසජ්ජසඬ්ඟං විය දිස්සමානං “විභඩ්ගො
තංනියමකො”ති චුත්තත්තා විභඩ්ගෙ න නිවාරෙති. තථා මහල්ලකෙ.

එත්ථාහ - කිමත්ථං මාතිකායං දුක්ඛට්ඨත්ථු චුත්තං, නනු විභඩ්ගෙ එව වත්තබ්බං සියාති? එවමෙතං. කිං නු භික්ඛු අභිනෙතබ්බා වත්ථුදෙසනාය, තෙහි භික්ඛුහි වත්ථු දෙසෙතබ්බං, කීදිසං? අනාරම්භං සපරික්කමනන්ති. ඉතරඤ්ඤි “සාරම්භෙ වෙ භික්ඛු වත්ථුස්මිං අපරික්කමනෙ” ති එවං අනුප්පසඬගවසෙන ආගතත්තා චුත්තං. යස්මා වත්ථු නාම අත්ථි සාරම්භං අපරික්කමනං, අත්ථි අනාරම්භං සපරික්කමනං, අත්ථි සාරම්භං සපරික්කමනං, අත්ථි අනාරම්භං අපරික්කමනන්ති බහුවිධං, තස්මා බහුවිධත්තා වත්ථු දෙසෙතබ්බං අනාරම්භං සපරික්කමනං, තෙතරන්ති චුත්තං භොති. කිමත්ථිකා පනෙත්ථ වත්ථුදෙසනාති වෙ? ගරුකාපත්තිපඤ්ඤාපනභෙතුපරිවජ්ජනුපායත්තා. වත්ථුඅදෙසනා හි ගරුකාපත්තිපඤ්ඤාපනභෙතුභුතා. ගරුකාපත්තිපඤ්ඤාපනං අකතවිඤ්ඤත්තිගිහිපිළාජනනං, අත්තදුක්ඛපරදුක්ඛභෙතුභුතො ව සාරම්භභාවොති එතෙ වත්ථුදෙසනාපදෙසෙන උපායෙන පරිවජ්ජිතා භොන්ති. න හි භික්ඛු අකප්පියකුට්ඨකරණත්ථං ගිහිනං වා පිළානිමිත්තං, සාරම්භවත්ථුකුට්ඨකරණත්ථං වා වත්ථුං දෙසෙන්නීති. භොන්ති චෙත්ථ -

“දුක්කටස්ස හි වත්ථුනං, මාතිකාය පකාසනා;
ගරුකාපත්තිහෙතුනං, තෙසං එවං පකාසිතා.

“වත්ථුස්ස දෙසනුපායෙන, ගරුකාපත්තිහෙතියො;

වජ්ජිතා භොන්ති යං තස්මා, සාරම්භාදි ජභාපිත”න්ති.

කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විභාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

කිරියාමත්තතො සමුට්ඨානභාවතො අකිරියමෙවෙනං. තං දෙසනාඅකරණවසෙන. භික්ඛු වා අනභිනෙය්‍යාති එත්ථ වා-සද්දො අවධාරණත්ථොති වෙදිතඛිබ්බො. “ආයස්මා ඡන්තො චෙතියරුක්ඛං ඡෙදාපෙසී”ති (පාරා. 365) ආගතත්තා ඉදම්පි නිදානාපෙක්ඛන්ති වෙදිතඛිබ්බං.

විභාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

“කස්මා මම වන්දනාදීති...පෙ.... ‘සට්තෙයෙව සීසං එතී’ති චුත්තත්තා අන්තිමවත්ථුඅප්ඤ්ඤාපන්නකං වන්දිතුං න වට්ටති”ති වදන්ති, තං න ගහෙතඛිබ්බං. පරිවාරාවසානෙ උපාලිපඤ්ඤාකෙ “කති නු බො, භන්තෙ, අවන්දියා”තිආදිනා (පරි. 467) චුත්තපාළියං අචුත්තත්තා, “පච්ඡා උපසම්පන්නෙන පුරෙ උපසම්පන්නො වන්දියො”ති (පරි. 468) චුත්තත්තා ව, තස්මා එව ඉමිස්සං කඬ්ඛාවිතරණියං “උපසම්පන්නොති සඬ්ඛ්‍යාපගමන”න්ති චුත්තං. සුත්තාධිප්පායො පන එවං ගහෙතඛිබ්බො – අවන්දන්තො සාමිච්ඡපටික්ඛෙපසඬ්ඛාතාය වොදනාය වොදෙති නාමාති දස්සන්ත්ථං චුත්තන්ති. තස්මා එව “එත්තාවතා ව වොදනා නාම භොතී”ති චුත්තං. ඉධ අධිප්පෙන ආපත්තිආපජ්ජනාකාරං දස්සෙතුං “‘කස්මා මම වන්දනාදීති න කරොසී’තිආදි චුත්ත”න්ති ලිඛිතං.

කතුපසම්පදන්ති යස්ස උපසම්පදා රුහති, තං, පණ්ඩකාදයො. යපනක්ඛෙත්තන්ති එත්ථ සබ්බසඬ්ඛාහිකං, පුග්ගලිකඤ්ඤාති දුට්ඨං පචාරණායපනං. තත්ථ සබ්බසඬ්ඛාහිකෙ “සුඤ්ඤා මම, භන්තෙ, සඬ්ඝො...පෙ.... තෙවාචිකං පචාරෙ”ති සු-කාරතො යාව රෙ-කාරො. පුග්ගලිකයපනෙ පන “සඬ්ඝං, භන්තෙ, පචාරෙමි...පෙ.... පස්සන්තො පටී”ති සං-කාරතො යාව අයං සබ්බපච්ඡිමො ටි-කාරො, එත්ථන්තරෙ එකපදෙපි යපෙන්නෙන යපිතා භොති. උපොසංථෙ පන ඉමිනානුසාරෙන විසෙසො වෙදිතඛිබ්බො “කරෙය්‍යා”ති රෙ-කාරෙ අනතික්කමන්තෙ.

දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අඤ්ඤාභාගියසික්ඛාපදවණ්ණනා

අක්කුභාගො වා අස්ස අත්ථිති යථා සුවණ්ණස්සෙදං සොවණ්ණමිත්තානු
සුවණ්ණවා අනෙන සුවණ්ණො ඉත්තුවිවතෙ. තං පටිමාය සරීරං,
සිලාපුත්තකස්ස සරීරන්ති ව නිදස්සනං. ඡගලකස්ස “දබ්බො”ති දින්නං නාම.
“දෙසො”ති වුවිති. කස්මා? ථෙරං අනුද්ධංසෙතුං ථෙරස්සාපි
අපදිසිතබ්බත්තා. අක්කුමිපි වත්ථුං න ථෙරංයෙව. ලිස්සති සිලිස්සති
වොහාරමත්තෙනෙවන අත්ථතො. ඊසකං අල්ලියතීති ලෙසොති අධිප්පායො.
ලිසසෙලඡකොලඅල්ලිභාවෙ. තෙන වුත්තං “ඊසකං අල්ලියතීති ලෙසො”ති.
යස්මා දෙසලෙසා අත්ථතො නින්නානාකරණං, තස්මා “කික්ඛිදෙසං
ලෙසමත්තං උපාදායා”ති පදං උද්ධරිත්වා “දස ලෙසා ජාතිලෙසො”තිආදි
(පාරා. 394) පදහාජනෙ වුත්තං.

අට්ඨප්පත්තිවසෙනෙව ආවිභූතන්ති එත්ථ කික්ඛි භියොසා අනියමත්තා. න
හි මෙත්තිසභුමජකානං විය අක්කුභෙසං සබ්බෙසමිපි “ඡගලකමෙවෙත්ථ
අක්කුභාගියං අධිකරණං හොති, අක්කුභං ගොමහිංසාදිකමිපි හොති, න ව
මෙත්තිසභුමජකා විය සබ්බෙපි නාමලෙසමත්තමෙව උපාදියන්ති, අක්කුමිපි
ජාතිලෙසාදිං උපාදියන්ති, තස්මා අනියමත්තා න විහත්තං. කික්ඛි භියොසා
තථාවුත්තෙ ඡගලකස්සෙව අක්කුභාගියතා සම්භවති, න අක්කුස්ස, යෙන
සොව දස්සිතො. ලෙසො ව නාම ලෙසොව, න ජාතිආදි, යෙන සොව
දස්සිතොති එවං මිච්ඡාගාහප්පසඬගතොති වෙදිතබ්බං. ඉධ ව...පෙ....
සක්කුදිනොපිති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ ව අමුලකසික්ඛාපදෙ වාති අත්ථො.

අක්කුභාගියසික්ඛං යො, නෙව සික්ඛති යුත්තිතො;
ගවිපෙ විනයවික්කුහි, අක්කුභාගියතංව සො. (වජ්ජ. ටී. පාරාජික
408);

අක්කුභාගියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. හෙදානුවත්තකසික්ඛාපදවණ්ණනා

තිණ්ණං උද්ධං කම්මාරහා...පෙ.... කරොතීති එත්ථ “ඉමෙ
වත්තාරො”ති වා “ඉමක්ඛි ඉමක්ඛිවා”ති වා වත්ථා කාතුං න වට්ටතීති ලිබ්බං.

හෙදානුවත්තකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුක්ඛෙන වත්තබ්බො දුබ්බවො. වුවිවමානො න සහති.

දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනවශ්ණනා

“නාමමත්තවසෙනා”ති පාඨො. “නාමගොත්තවසෙනා”ති ලිඛිතං. ඉදං
වුත්තං හොති – “අයං කිරියා භික්ඛූනං කාතුං න වට්ටතී”ති ඡානිත්වා සචෙ
ජාදෙනි, ඡන්තාව හොතීති අත්ථො. සභාගමත්තමෙවාති
අවෙරිසභාගමත්තමෙවාති අධිජ්ජායො.

වත්ථු වෙව ගොත්තඤ්ඤාති එත්ථ වත්ථුති විතික්කමනං අසුචිමුච්චනං.
ගොත්තත්ති ගං තායතීති ගොත්තං, සජාතිතො අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං අදත්වා ගං
බුද්ධිං, වචනඤ්ඤා තායතීති අත්ථො. වත්ථු ව සජාතිමෙව ගච්ඡති. සජාති
නාමෙත්ථ අඤ්ඤෙහි විසිට්ඨාවිසිට්ඨභූතා කිරියා, න කායසංසග්ගාදි.
නාමඤ්ඤෙව ආපත්ති වාති එත්ථ ආපත්තීති විතික්කමෙනාපන්තාපත්තියා
නාමං.

පුන ආගතාගතානං භික්ඛූනං ආරොචෙත්තෙනාති එත්ථ ද්විත්තං
ආරොචෙත්තෙන “ආයස්මන්තා ධාරෙත්තු”තිණ්ණං වා අතිරෙකානං වා
ආරොචෙත්තෙන “ආයස්මන්තො ධාරෙත්තු”ති එවං ආරොචනවිධානං
වෙදිතබ්බං. වත්තභෙදඤ්ඤා රත්තිවිජ්ජෙදඤ්ඤා අකත්වාති එත්ථ යපෙත්වා
නවකතරං පාරිවාසිකං අවසෙසානං අන්තමසො මූලායපටිකස්සනාරහාදීනම්පි
අභිවාදනාදිසාදියනෙ, පටිපාටියා නිසීදනෙ, ඔවදනෙ, කම්මිකානං ගරහණ
වාතිආදීසු වත්තභෙදො හොති. දස්සනසවනවිසයෙසු අනාරොචනෙ ව භික්ඛූහි
එකච්ඡන්තෙ වසනෙ ව අජානන්තස්සෙව විහාරෙ භික්ඛූනං ආගන්ත්වා ගමනෙ
වාතිආදීසු රත්තිවිජ්ජෙදො හොති. නානාසංවාසකෙහි විනයකම්මාභාවතො
තෙසං අනාරොචනෙ රත්තිවිජ්ජෙදො න හොති. “ද්වෙ ලෙඬ්ඛුපාතෙ
අතික්කමිත්වා”ති වචනතො අන්තො න වට්ටති. නික්ඛිත්තවත්තෙනෙව
හුත්වා විවරන්තෙන යස්ස සන්තිකෙ පුබ්බෙ සමාදිශිත්වා ආරොචිතං, තස්සාපි
සන්තිකෙ පච්ඡා නික්ඛිපනකාලෙ ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බං. තස්මා පුන
සමාදානකාලෙපි සො වෙ තතො ගච්ඡති, තං දිවසං අගන්ත්වා දිවා
ආරොචෙත්වාපි යදි එවං අතීතදිවසං හොති, “අරුණෙ උට්ඨිතෙ තස්ස
සන්තිකෙ ආරොචෙත්වා වත්තං නික්ඛිපිත්වා විහාරං ගන්තබ්බන්ති තස්ස
සන්තිකෙ ආරොචෙත්වා වත්තං නික්ඛිපිතබ්බං”න්ති වුත්තං. අපිච “විහාරං
ගන්ත්වා යං සබ්බපයමං භික්ඛූං පස්සති, තස්ස ආරොචෙත්වා
නික්ඛිපිතබ්බං”න්ති වුත්තං. සචෙ රත්තිවිජ්ජෙදො හොති,
විහාරසීමාපරියාපන්තානං සබ්බෙසං ආරොචෙතබ්බං සියා. “තස්ස
ආරොචෙත්වා”ති ඉදං පන පුබ්බෙ අනාරොචිතං සන්ධාය
වත්තභෙදරක්ඛණත්ථං වුත්තං. තස්මා එව සමන්තපාසාදිකායං (වුළුව. අට්ඨ.
97) එවං වුත්තං “අඤ්ඤං විහාරතො නික්ඛන්තං වා ආගන්තුකං වා”ති.

සුද්ධන්තපරිවාසෙ පන සචෙ ‘‘මාසමත්තං අසුද්ධොම්භී’’ති අග්ගහෙසි,
පරිවසන්තො පුන උග්ගං වා අධිකං වා සන්තිට්ඨානං කරොති, තත්තකම්පි
පරිවසිතබ්බමෙව, පරිවාසදානකිච්චං නත්ථි. අයඤ්භි සුද්ධන්තපරිවාසො නාම
උද්ධම්පි ආරොහති, හෙට්ඨාපි ඔරොහති. ඉදමස්ස ලක්ඛණං.

සමොදහිත්වාති මූලාපත්තිට්ඨානෙ යපෙත්වා, පක්ඛිපිත්වාති අත්ථො.
අප්පට්ච්ඡන්තා චෙ අන්තරාපත්ති, මූලාය පටිකස්සනං අකත්වා පුබ්බෙ
ගහිතපරිවාසෙනෙව පරිවසිතබ්බං. යො පන ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා විබ්භමිත්වා
පුන උපසම්පන්නො හුත්වාපි පටිච්ඡාදෙති, යො ච පුබ්බෙ පටිච්ඡාදෙත්වා පච්ඡා
න පටිච්ඡාදෙති, යො ච උභයත්ථ පටිච්ඡාදෙති, සබ්බෙසං
පටිච්ඡන්තදිවසවසෙන පරිවාසො දාතබ්බො. ‘‘පුරිමස්මිං ආපත්තික්ඛන්ධෙ
වා’’ති ච ‘‘පච්ඡිමස්මිං ආපත්තික්ඛන්ධෙ වා’’ති (වුළුව. 166 ආදයො) ච පාළියං
වුත්තත්තා ද්වෙ භික්ඛු විසුද්ධිකං ආපන්නා භොන්ති, තෙ සුද්ධිකදිට්ඨිනො
භොන්ති. එකො ඡාදෙති, එකො න ඡාදෙති. යො ඡාදෙති, සො දුක්කටං
දෙසාපෙතබ්බො. ‘‘උභොපි යථාධම්මං කාරාපෙතබ්බා’’ති (වුළුව. 181)
වචනතො යං කඤ්චි ආපත්තිං ඡාදෙත්වා දුක්කටං ආපජ්ජති චෙදිතබ්බො.

තෙසු ගතෙසු වා අගතෙසු වා පුරිමනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බන්ති එත්ථ
උග්ගෙ ගණෙ වරණං, අනුට්ඨහනං එකරත්තම්පි ගණෙන විජ්ජවාසං, සචෙ
රත්තියා එකක්ඛණෙන සඬ්ඝො වසති, සචෙ සො පුරෙ අරුණමෙව කෙනචි
කරණියෙන ගතොති එත්ථපි මානත්තෙපි එවං ඡාතෙ. ‘‘අයඤ්ච යස්මා
ගණස්ස ආරොචෙත්වා, භික්ඛුනඤ්ච අත්ථිභාවං සල්ලක්ඛෙත්වාච වසි,
තෙනස්ස උග්ගෙ ගණෙ වරණදොසො වා විජ්ජවාසො වා න භොති’’ති (වුළුව.
අට්ඨ. 97) සමන්තපාසාදිකායං වුත්තං. තස්මා තෙන ආරොචිතෙ මුහුත්තම්පි
නිසිදිත්වා ගතෙපි විජ්ජවාසො නත්ථි. පාරිවාසිකස්ස, උක්ඛිත්තකස්ස ච
පකතත්තෙන තස්මිං වසනං උදකපාතෙන වාරිතං, තස්මා නානුපවාරෙපි
එකච්ඡන්තෙ න වට්ටති.

ඉදානි පාඨවිචාරණා චෙදිතබ්බා – ‘‘නච පයමාපත්තිකා වත්තාරො
යාවතතියකා’’ති ඉදං සභාවනියමවචනං. තෙන වුට්ඨානං අනියමන්ති දස්සෙති.
එකච්චාපත්තිවුට්ඨානඤ්භි කම්මතොපි භොති අකම්මතොපි, න එවං
ආපජ්ජන්ති වුත්තං භොති. අඤ්ඤතරං වා අඤ්ඤතරං වාති තෙසං ද්විධා
භින්නානම්පි වුට්ඨානක්කමහෙදාභාවදීපකවචනං. යාවතීහං, තාවතීහන්ති එත්ථ
අහපරිච්ඡෙදො අරුණවසෙන. ‘‘ඡාන’’න්ති ඉමිනා ඡානනප්පට්ච්ඡන්තස්ස
අකාමා පරිවත්ථබ්බන්ති දස්සෙති. තෙන භික්ඛුනා අකාමා පරිවත්ථබ්බන්ති
තෙන භික්ඛුනා වසතා අකාමා පරිවත්ථබ්බං, න පරිවත්තිතලිඬිගෙනාති
දස්සනත්ථං වුත්තං. පරිවුත්ථපරිවාසෙනාති ආදිම්භි පරිවුත්ථපරිවාසෙනෙව

පරිවාසතො උත්තරි ඉතිවාරෙන ආදිතො භික්ඛුනාව ඡාරත්තං,
 පරිවත්තිතලිඛිගෙන උද්ධමිපි භික්ඛුමානත්තාය පටිපජ්ජිතබ්බං, න පරිවාසෙ
 විය තජ්ජව්වයා අවිණ්ණමානත්තො. විණ්ණමානත්තොව අබ්භෙතබ්බො, න
 ඉතරො, න පරිවාසෙ විය මානත්තාරහෙ, පක්ඛමානත්තඤ්ච වරන්තියා
 භික්ඛුනියා ලිඛිගං පරිවත්තාතික්කමෙ සති විණ්ණමානත්තො භික්ඛු හොති,
 පුන භික්ඛුමානත්තං ගහෙත්වා විණ්ණමානත්තොව භික්ඛු අබ්භෙතබ්බොති
 දස්සෙති.

යත්ථ සියාති යස්සං සමානසංවාසකසීමායම්පි වීසතිගණො භික්ඛුසඬ්ඝො
 අත්ථි. එකෙනපි වෙ ඌනො වීසතිගණොති න යුජ්ජති, ඌනො වෙ. න හි
 වීසතිගණො, සඬ්ඝො වෙ ඌනො. තස්මා ‘එකෙනපි වෙ ඌනො සඬ්ඝො’ති
 එත්තකමෙව වත්තබ්බන්ති වෙ? න,
 චතුර්වග්ගපඤ්චවග්ගදසවග්ගජ්ජසඬ්ඝනිවාරණජ්ජයොජනතො. තස්මා
 වීසතිවග්ගො භික්ඛුසඬ්ඝො වෙ භික්ඛුනා එකෙනපි ඌනො, නට්ඨො
 දට්ඨබ්බො. කෙච් පන විනයෙ අජ්ජකතඤ්ඤානො ‘යථා අතිරෙකචතුර්වග්ගොපි
 සඬ්ඝො චතුර්වග්ගකරණීයෙ කම්මෙ ‘චතුර්වග්ගො’ති වුච්චති, තථා
 පඤ්චවග්ගදසවග්ගකරණීයෙ කම්මෙ අතිරෙකපඤ්චවග්ගදසවග්ගොපි
 ‘පඤ්චවග්ගදසවග්ගො’ති වුච්චති. තස්මා ඌනොපි
 චතුර්වග්ගපඤ්චවග්ගදසවග්ගවීසතිවග්ගොවා’ති මඤ්ඤෙය්‍යං, තෙසං
 මඤ්ඤානානිවාරණත්ථං ‘එකෙනපි වෙ ඌනො’ති ආදි වුත්තං. අථ වා වීසති
 භික්ඛුසඬ්ඝො වෙ, යපෙත්වා එකෙනපි වෙ ඌනො අජ්ජකතත්තො, තං
 යපෙත්වා එකෙනපි වෙති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අයං තත්ථ සාමීචීති
 වචනං යං වුත්තං සබ්බත්ථ ‘තස්ස ආපත්තියා පරිවාසං දෙනි, මූලාය
 පටිකස්සති, මානත්තං දෙනි, අබ්භෙති’ති, තස්ස ආවිභාවකරණත්ථං වුත්තන්ති
 වෙදිතබ්බං. තෙන තෙසු අයං යථාවුත්තා සාමීචී නියතා ඉච්ඡිතබ්බා, න
 රාජසික්ඛාපදාදීසු විය අනියතා. තත්ථ හි කෙනචි අන්තරායෙන තං
 සාමීචිමකරොන්තෙපි අනාපත්තිති දීපිතං හොති.

සඬ්ඝාදිසෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනියතකණ්ඩං

1. පයමානියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

අනියතෙ ආදිතොව ඉදං පකිණ්ණකං. සෙය්‍යාපීදං – ඉදං අනියතකණ්ඩං
 නිජ්ජයොජනං තත්ථ අපුබ්බාභාවතොති වෙ? න,
 ගරුකලභුකහෙදහින්නාපත්තිරොපනාරොපනක්කමලක්ඛණදීපනජ්ජයොජන
 තො. එත්ථ හි ‘සා වෙ එවං වදෙය්‍ය ‘අයෙය්‍යා මයා...පෙ.... සො ව තං

පටිජානාති, ආපත්තියා කාරොතබ්බො””තිආදිනා (පාරා. 446) ආපත්තියා ගරුකාය, ලභුකාය ව ආරොපනක්කමලක්ඛණං, “න කාරොතබ්බො””ති ඉමිනා අනාරොපනක්කමලක්ඛණඤ්ච දස්සිතං. ලක්ඛණදීපනතො ආදිමිහි, අන්තෙ වා උද්දිසිතබ්බන්ති චෙ? න, අසම්භවතො. කථං න තාව ආදිමිහි සම්භවති, යෙසමිදං ලක්ඛණං, තෙසං සික්ඛාපදානං අදස්සිතත්තා. න අන්තෙ ගරුකමිස්සකත්තා. තස්මා ගරුකලභුකානං මජ්ඣෙ ඵල උද්දිසිතබ්බතං අරහති උභයමිස්සකත්තා. යා තත්ථ පාවිත්තියසඬ්ඛාතා ලභුකාපත්ති දස්සිතා, සාපි ගරුකාති කථිතා. තෙනෙවාහ “මෙටුනධම්මසන්තිස්සිතකිලෙසසඬ්ඛාතෙන රහස්සාදෙනා””තිආදි. තස්මා ගරුකානං ඵල අනන්තරං උද්දිට්ඨන්තිපි එකෙ. ඵලං සති පඨමානියතමෙවාලං තාවතා ලක්ඛණදීපනසිද්ධිතො, කිං දුතියෙනාති චෙ? න, ඔකාසනියමපච්චයමිච්ඡාගාහනිවාරණප්පයොජනතො. “පටිච්ඡන්තෙ ආසනෙ අලංකම්මනියෙ””ති ඔකාසනියමතො හි තබ්බිපරිතෙ ඔකාසෙ ඉදං ලක්ඛණං න විකස්සිතන්ති මිච්ඡාගාහො හොති. තංනිවාරණතො දුතියානියතමපි සාත්ථකමෙවාති අධිප්පායො. කස්මා? ඔකාසහෙදතො, රහොහෙදදීපනතො, රහොනිසප්පස්සාදහෙදදීපනතො. ඔකාසනියමහාවෙ ව රහොනිසප්පස්සාදහෙදො ජාතො. ද්විත්තං රහොනිසප්පසික්ඛාපදානං නානාත්තජානනඤ්ච සියා තථා කායසංසග්ගහෙදදීපනතො. නාලං කම්මනියෙපි හි ඔකාසෙ අප්පට්ච්ඡන්තෙ, පටිච්ඡන්තෙපි වා නිසිත්තාය වාතපානකවාටච්ඡිද්දාදිහි නික්ඛන්තකෙසාදිග්ගහණෙන කායසංසග්ගො ලබ්භතීති ඵලමාදයොපි නයා විත්ථාරතො වෙදිතබ්බා.

තත්ත්වං මුලමත්තනිදස්සනං – ඔකාසහෙදතොති
අලංකම්මනියනාලංකම්මනියහෙදතො. පටිච්ඡන්තමපි හි එකච්චං.
නාලංකම්මනියං වාතපානාදිනා අන්තරිතත්තා, උභයප්පට්ච්ඡන්තමපි එකච්චං.
නාලංකම්මනියං විජානනං අජ්ඣොකාසත්තා. රහොහෙදදීපනතොති එත්ථ රහභාවසාමඤ්ඤපි රහො ද්විධා පටිච්ඡන්තාපටිච්ඡන්තහෙදතොති අධිප්පායො. රහොනිසප්පස්සාදහෙදදීපනතොති මෙටුනස්සාදවසෙන නිසප්පා, දුට්ඨුල්ලස්සාදවසෙන නිසප්පාති තාදිසස්ස හෙදස්ස දීපනතොති අත්ථො. “ඉධ ආගතනයත්තා හික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ ඉදං කණ්ඩං පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බ””න්ති වදන්ති. “අට්ඨුප්පත්තියා තත්ථ අනුප්පන්තත්තා””ති එකෙ, තං අනෙකන්තභාවදීපනතො අයුත්තං. සබ්බබුද්ධකාලෙ හි හික්ඛුනං පඤ්ච, හික්ඛුනීනං වත්තාරො ව උද්දෙසා සන්ති. පාතිමොක්ඛබුද්දෙසපඤ්ඤත්තියා අසාධාරණත්තා තත්ථ නිද්දිට්ඨසඬ්ඛාදිසෙසපාවිත්තියානන්ති එකෙ. තාසඤ්ච හික්ඛුනීනං උබ්භජාණුමණ්ඩලික (පාවි. 658) -අට්ඨවත්ථුක (පාවි. 675) - වසෙන කායසංසග්ගවිසෙසො පාරාජිකවත්ථු, “හත්ථග්ගහණං වා සාදියෙය්‍ය, කායං වා තදත්ථාය උපසංහරෙය්‍යා””ති (පාවි. 675) වචනතො සාදියනමපි, “සන්තිට්ඨෙය්‍ය වා””ති (පාවි. 675) වචනතො යානමපි, “සඬ්ඛෙතං වා

ගවිෂයා””ති (පාවි. 675) වචනතො ගමනමිපි, “ඡන්තං වා අනුපවිසෙයා””ති (පාවි. 675) වචනතො පටිච්ඡන්තට්ඨානප්පවෙසොපි හොති, තථා “රත්තන්ධකාරෙ අප්පදීපෙ, පටිච්ඡන්තෙ ඔකාසෙ අප්පකොකාසෙ එකෙනෙකා සන්තිට්ඨෙයා වා සල්ලපෙයා වා””ති (පාවි. 839) වචනතො දුට්ඨුල්ලවාචාපි පාවිත්තියවත්ථුකන්ති කත්වා තාසං අඤ්ඤථා අනියතකණ්ඩස්ස අවත්තබ්බතාපත්තිතො න චුත්තන්ති තෙසං අධිප්පායො. පකිණ්ණකං.

“දෙසනාවුට්ඨානගාමිනීනං ආපත්තීනං වසෙන අලජ්ජිආදයො ලජ්ජීනං වොදෙස්සන්ති””ති ආගතත්තා ලජ්ජිපග්ගහත්ථාය පතිරුපායපි උපාසිකාය වචනෙන අකත්වා භික්ඛුස්සෙව පටිඤ්ඤාය කාතබ්බන්ති ආපත්තියො පන ලක්ඛණදස්සනත්ථං පඤ්ඤත්තං විත්ථාරනයමෙව ගහෙත්වා වත්තුං යුත්තං “ඉමෙ බො පනායස්මන්තො ද්වෙ අනියතා ධම්මා””ති (පාරා. 443) උද්දෙසදස්සනත්තාති ලිඛිතං. සොතස්ස රහොති එත්ථ රහොති වචනසාමඤ්ඤතො චුත්තං. දුට්ඨුල්ලසාමඤ්ඤතො දුට්ඨුල්ලාරොචනප්පටිච්ඡාදනසික්ඛාපදෙසු පාරාජිකවචනං විය. තස්මා “චක්ඛුස්සෙව පන රහො ‘රහො’ති ඉධ අධිප්පෙතො””ති චුත්තං. කථං පඤ්ඤායතීති වෙ? “මාතුගාමො නාම...පෙ.... අන්තමසො තද්වුජාතාපි දාරිකා””ති (පාරා. 445) චුත්තත්තා දුට්ඨුල්ලොභාසනං ඉධ නාධිප්පෙතන්ති දීපිතමෙවාති. අත්තොද්වාදසහත්ථෙපීති පි-සද්දෙන අපිහිතකවාටස්ස ගබ්භස්ස ද්වාරෙ නිසින්නොපීති අත්ථො. අවෙලකවග්ගෙ රහොපටිච්ඡන්තාසනසික්ඛාපදෙ (පාවි. 288) “යො කොචි විඤ්ඤ පුරිසො දුතියො හොති””ති ඉමස්ස අනුරූපතො “ඉත්ථීනං පන සතම්පි අනාපත්තිං න කරොතියෙවා””ති චුත්තං. “අලංකම්මනියෙති සක්කා හොති මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවිතු””න්ති (පාරා. 445) විභඩ්ගෙ වචනතො රහොතිසප්පස්සාදො චෙත්ථ මෙටුනධම්මසන්තිස්සිතකිලෙසො, න දුතියෙ විය දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදකිලෙසො. තස්මා ච පඤ්ඤායති සොතස්ස රහො නාධිප්පෙතොති.

තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරෙන වදෙයාති රහොතිසප්පස්සික්ඛාපදවසෙන නිසින්නස්ස තස්සානුසාරෙන පාවිත්තියමෙව අවත්වා පාරාජිකසඬ්ඝාදියෙසායපි ආපත්තියා හෙදදස්සනත්ථං චුත්තං. පුන ආපත්තිප්පටිජානනං අවත්වා කස්මා “නිසප්පං භික්ඛු පටිජානමානො””ති වත්ථුප්පටිජානනං චුත්තන්ති? චුච්චතෙ – ආපත්තියා වොදිතෙ විනයධරෙන “කිස්මිං වත්ථුස්මි””න්ති පුච්ඡිතෙ චුදිතකෙන “ඉමස්මිං වත්ථුස්මි””න්ති චුත්තෙ විනයධරෙන “ඊදිසං නාම අකාසී””ති පුච්ඡිතෙ සො වත්ථුං පටිජානමානොව කාරෙතබ්බොති දස්සනත්ථං “නිසප්පං භික්ඛු

පටිජානමානෝ”ති වුත්තං. යදි එවං නිසජ්ජං පටිජානමානොපි ආපත්තියාව කාරෙතබ්බොති? අනුරූපමෙව. එවං පන ගහෙතබ්බං – තිණ්ණමපි ආපත්තීනං වත්ථුනි අග්ගහෙත්වා ඉධ සික්ඛාපදවසෙන නිසජ්ජමෙව වුත්තං. තස්මිං ගහිතෙපි හි ආපත්ති ගහිතාව හොතිති. යෙන වා සාති එත්ථ වා-සද්දො “තෙන සො හික්ඛු කාරෙතබ්බො වා”ති යොජෙතබ්බො. සො ච විකප්පත්ථො. තස්මා “කාරෙතබ්බො වා පටිජානමානො, න වා කාරෙතබ්බො අප්පටිජානමානෝ”ති අත්ථො. තෙන වුත්තං “පටිජානමානො වා”තිආදි. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවසෙන නිසජ්ජපච්චයා ආපත්තියා වුත්තත්තා සෙසෙසුපි සෙසසික්ඛාපදවසෙන ආපත්ති ගහෙතබ්බො. “සමුට්ඨානාදීනි පට්ඨපාරාජිකසදිසානෙවා”ති වුත්තත්තා ඉධ දුට්ඨුල්ලොභාසනස්ස අනධිජ්ජෙතභාවො වෙදිතබ්බො.

පට්ඨානියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියානියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

සඬ්ඝාදිසෙසෙන වාති කායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලොභාසනෙන. තස්මා එවං කායසංසග්ගවාරො පාළියමපි වුත්තො. අනන්ධො අබ්බිරොති අනන්ධො කායසංසග්ගං පස්සති, අබ්බිරො දුට්ඨුල්ලං සුණාති, තස්මා එව අදින්නාදානසදිසානෙවාති වුත්ත”න්ති ලිබ්බං. එත්ථ ච කායවාචාවිත්තතො සමුට්ඨානං කථන්ති වෙ? කායසංසග්ගඤ්චි සමාපජ්ජන්තො දුට්ඨුල්ලමපි භණති, දුට්ඨුල්ලං භණන්තො නිසීදති වාති සම්භවති, දුට්ඨුල්ලමෙව වා සන්ධාය වුත්තං. තඤ්චි අදින්නාදානසමුට්ඨානන්ති.

යො දෙසනං සබ්බවිදුපමොව;
නානානායාකාරවිචිත්තහෙදං;
ඤාතුං උපායාන මනො සතිමා;
තං ලාභහෙතුං න කරොති පුඤ්ඤන්ති.

දුතියානියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනියතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩං

1. චීවරවග්ගො

1. කථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

නිස්සංග්ගියකණ්ඩෙ තිණ්ණං කථිනසික්ඛාපදානං,
වස්සිකසාට්ඨකආච්චෙකච්චරසාසඬ්ඨිකසික්ඛාපදානඤ්ච එකදෙසනාය
තථාකිණ්ණාපත්තික්ඛන්ධාව චෙදිතබ්බා -

කථිනං යස්ස චත්තාරො, සහජා සමයද්වයං;
ජන්තං සික්ඛාපදානඤ්ච, එකදෙසවිනිච්ඡයො.

තත්ථ කථිනන්ති ‘‘සඬ්ඨිසස්ස අනුමොදනාය, ගණස්ස අනුමොදනාය,
පුග්ගලස්ස අත්ථාරා සඬ්ඨිසස්ස අත්ථනං හොති කථින’’න්ති (පරි. 414)
වචනතො තෙසංයෙව අනුමොදනාදිධම්මානං සඬ්ඨිගහො කථිනං නාම. යථාහ
‘‘කථිනං ජාතිතබ්බන්ති තෙසඤ්ඤෙව ධම්මානං සඬ්ඨිගහො සමවායො නාම.
නාමකම්ම’’න්තිආදි (පරි. 412). තස්මා කථිනන්ති ඉදං බහුසු ධම්මෙසු
නාමමත්තං, න පරමත්ථතො එකො ධම්මො. කො පනස්ස අත්ථාරොති?
තදෙකදෙසොව බීරස්ස ධාරා විය. යථා වාහ ‘‘අත්ථාරො එකෙන ධම්මෙන
සඬ්ඨිගහිතො වච්ඡෙදෙනා’’ති. සහජා නාම අට්ඨ මාතිකා, ද්වෙ පලිබොධා,
පඤ්චානිසංසාති ඉමෙ පන්තරස ධම්මා. සමයද්වයං නාම කථිනත්ථාරසමයො,
චීවරසමයො වාති. තත්ථ කථිනත්ථාරසමයො වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො.
චීවරසමයො නාම අනත්ථතෙ කථිනෙ අයං කත්තිකමාසො, අත්ථතෙ
චත්තාරො හෙමන්තිකා වාති පඤ්ච මාසා.

තත්ථ අට්ඨ මාතිකා නාම පක්කමනන්තිකාදයො. තා සබ්බාපි අත්ථාරෙන
එකතො උප්පජ්ජන්ති නාම. තබ්බාවභාවිතාය අත්ථාරෙ සති උද්ධාරො
සම්භවති. තත්ථ කථිනත්ථාරෙන එකුප්පාදා එකනිරොධා අන්තරුබ්භාරො
සහුබ්භාරො, අවසෙසා කථිනුබ්භාරා එකුප්පාදා, නානානිරොධා ව. තත්ථ
එකනිරොධාති අත්ථාරෙන සහ නිරොධා, අන්තරුබ්භාරසහුබ්භාරානං
උද්ධාරාභාවො එකක්ඛණෙ හොතීති අත්ථො. සෙසා නානා නිරුප්ඤ්ඤාති
නාම. තෙසු හි උද්ධාරභාවං පත්තෙසුපි අත්ථාරො තිට්ඨති එවාති අට්ඨකථායං
අත්ථවිභාවනා. සථෙ අත්ථතෙ කථිනෙ හික්ඛුස්මිං සාපෙක්ඛෙ තම්භා ආවාසා
පක්කමන්තෙ සඬ්ඨිසො අන්තරුබ්භාරං කරොති, තස්ස හික්ඛුනො පය්මමෙව
මූලාවාසෙ නිට්ඨිතචීවරපලිබොධාභාවෙපි සති අන්තරුබ්භාරෙ පලිබොධො
ජ්ජ්ජති සතිපි සාපෙක්ඛතාය සඋස්සාහත්තා. ඉමිනා පරියායෙන
පක්කමනන්තිකො කථිනුද්ධාරො අත්ථාරෙන එකුප්පාදො නානානිරොධො
හොති. තථා අන්තරුබ්භාරෙ සති සුණන්තස්සාපි යාව චීවරනිට්ඨානං න
ගච්ඡති, තාව පරිහාරසම්භවතො නිට්ඨානන්තිකො. යාව සන්තිට්ඨානං න
ගච්ඡති, තාව පරිහාරසම්භවතො සන්තිට්ඨානන්තිකො. යාව න තස්සති, තාව
පරිහාරසම්භවතො නාසනන්තිකො. යාව න සුණාති, තාව පරිහාරසම්භවතො
සවනන්තිකො. යාව චීවරාසා න ජ්ජ්ජති, තාව පරිහාරසම්භවතො
ආසාවච්ඡෙදිකො. යාව සීමං නාතික්කමති, තාව පරිහාරසම්භවතො

සීමානික්කන්තිකො. අත්ථාරොන එකුප්පාදො නානානිරොධො හොතිති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ අන්තරුඛිභාරසහුඛිභාරා ද්වෙ අන්තොසීමායං එව සම්භවන්ති, න ඛෙසීමායං. පක්කමනසවනසීමානික්කන්තිකා ඛෙසීමායමෙව සම්භවන්ති, න අන්තොසීමායං. නිට්ඨානසඅආට්ඨානාසාවච්ඡෙදිකා අන්තොසීමායඤ්චෙව ඛෙසීමායඤ්ච. අන්තරුඛිභාරො සඬ්ඝායත්තො, පක්කමනනිට්ඨානසන්තිට්ඨානසීමානික්කන්තිකා පුග්ගලාධිනා, සෙසා තදුභයවිපරිතා.

තත්ථ “නිට්ඨිතච්චරස්මි”න්ති ඉමිනා ච්චරපලිබ්බොධාභාවමෙව දීපෙති. න ආවාසපලිබ්බොධාභාවං. “උඛිහතස්මිං කථිනෙ”ති ඉමිනා උභයපලිබ්බොධාභාවං දීපෙති, තස්මා උභයපලිබ්බොධාභාවදීපනත්ථං තදෙව චත්තබ්බන්ති වෙ? න, විසෙසත්තා. කථං? කාමඤ්චෙතං තස්මා “උඛිහතස්මිං කථිනෙ”ති කෙසඤ්චි කථිනුද්ධාරානං නානානිරොධත්තා, සඬ්ඝපුග්ගලාධිනානධිනත්තා ව අන්තොඛෙසීමාසු නියමානියමතො ව උඛිහතස්මිං කථිනෙ සඬ්ඝස්ස, න පුග්ගලස්ස උඛිහතං හොති, තථාපි “උඛිහතස්මිං කථිනෙ”ති ඉදං සාමඤ්ඤවචනං. තස්මා “නිට්ඨිතච්චරස්මි”න්ති ඉමිනා නියමෙති.

කිං චුත්තං හොති – සඬ්ඝස්ස අන්තරුඛිභාරොන උඛිහතස්මිං කථිනෙ අච්ඡන්තච්චරපලිබ්බොධො ඛෙසීමාගතො පච්ඡා ගන්ත්වා අත්තතො සීමාගතො අනිට්ඨිතච්චරො ආනිසංසං ලහති එවාති කත්වා “නිට්ඨිතච්චරස්මි”න්ති චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ආවාසපලිබ්බොධො නාම වසති වා තස්මිං ආවාසෙ, සාපෙක්ඛො වා පක්කමති. ච්චරපලිබ්බොධො නාම ච්චරං අකතං විජ්ජකතං, ච්චරාසානුපච්ඡන්තා, තබ්බිපරිතෙන අපලිබ්බොධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ අනත්ථකථිනානං ච්චරකාලසමයෙ නියමතො චත්තාරො ආනිසංසා ලඛිහන්ති, අසමාදානවාරො අනියමතො. තෙන සාසඬ්ඝසික්ඛාපදං චුත්තං. කථං චත්තාරො නියතාති වෙ? “ච්චරකාලසමයො නාම අනත්ථතෙ කථිනෙ වස්සානස්ස පච්ඡිමො මාසො”ති (පාරා. 649) වචනතො අනත්ථකථිනානං තස්මිං මාසෙ යාවදත්ථච්චරං සිද්ධං, තථා තතියකථිනසික්ඛාපදෙ (පාරා. 497 ආදයො) අකාලච්චරං නාම පිට්ඨිසමයතො පට්ඨාය තං පටිග්ගහෙත්වා සඬ්ඝතො ලහිතබ්බං වෙ, යාව ච්චරකාලසමයං නික්ඛිපිත්වා භාජෙත්වා ගහෙතබ්බං. පුග්ගලිකං වෙ, වස්සානස්ස ඡට්ඨපක්ඛස්ස පඤ්චමිතො පට්ඨාය යාව ච්චරකාලසමයං අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතං වට්ටති අවචෙකච්චරසික්ඛාපදෙන අනුඤ්ඤාතත්තා, න තතො පරං. තදා උජ්ජන්තච්චරස්ස පටිසිද්ධත්තා පට්ඨකථිනෙන. තත්ථ අට්ඨකථායං චුත්තනයො සඬ්ඝිකං සන්ධාය, තථා පොරාණගණ්ඨිපදෙ වාති වෙදිතබ්බං.

පයමකථිනෙ (පාරා. 459 ආදයො) පයමපඤ්ඤත්තියා, අවිසෙසෙන වා ඵකාදසමෙ දිවසෙ ආපත්ති. වස්සානස්ස හි අන්තොනිවාරණත්ථං අට්ඨකථාය “නිට්ඨිතච්චරස්මිං භික්ඛුනා උඛ්භතස්මිං කථිනෙ” ති (පාරා. 462 ආදයො) චුත්තං. එසෙව නයො දුතියෙ, තතියෙ ව. තෙන චීවරකාලනො පුරෙ වා අන්තො වා උප්පන්නං චීවරකාලනො උද්ධං ඵකදිවසමිපි පරිහාරං න ලහති. යදි ලභෙය්‍ය, අච්චෙකච්චරසික්ඛාපදවිරොධො. “යාව චීවරකාලසමයං නික්ඛිපිතඛිං, තතො වෙ උත්තරි නික්ඛිපෙය්‍ය, නිස්සග්ගිය” ත්ති (පාරා. 648) හි තත්ථ චුත්තං. වස්සාවාසිකභාවෙන සඤ්ඤානො උද්ධං චුට්ඨවස්සත්තා අත්තනො සන්තකභූතං අච්චෙකච්චරං චීවරකාලසමයං අතික්කාමයනො ඵව ආපත්ති, න අච්චෙකච්චරකාලං අතික්කාමයනො ආපත්තිති. “අනත්ථනෙ කථිනෙ ඵකාදසමාසෙ උප්පන්න” ත්ති (පාරා. 500) වචනනො යො ව තත්ථ චීවරුප්පාදො, සො ව නෙසං භවිස්සතීති සිද්ධං, අනාමන්තවාරගණභොජනසික්ඛාපදෙ “අඤ්ඤත්‍ර සමයා” ති (පාචි. 222 ආදයො) චුත්තත්තා සෙසද්වයං සිද්ධමෙව. තස්මා “කාලෙපි ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලච්චර” ත්ති (පාරා. 500) වචනනො ආදිස්ස දින්නච්චරං පරිහාරං න ලහති.

අපරකත්තිකායමෙව වා උඛ්භතස්මිං කථිනෙ ලහති, එවං “උඛ්භතස්මිං කථිනෙ” ති චුත්තත්තාති වෙ? න වත්තඛිං. ඡ යානාති හි සාපෙක්ඛතාය චුත්තාති. දුට්ඨදොසද්වයෙ අධිකරණවතුත්ථං, පයමානියතෙ සොතස්ස රහො, තතියකථිනෙ ආදිස්ස දින්නං චීවරං, අච්චෙකච්චරසික්ඛාපදෙ “සඤ්ඤාණං කත්වා නික්ඛිපිතඛිං” ත්ති පදං, දුට්ඨල්ලාරොචනප්පට්ඨිජාදනද්වයෙ අධිකරණං, පාරාජිකවචනඤ්ච, තිසු කථිනසික්ඛාපදෙසු “අට්ඨන්නං මාතිකානං අඤ්ඤතරායා” ති වචනන්ති. තත්ථ ආදිස්ස දින්නං චීවරං සඤ්ඤාණං භාජිතඛිච්චරං සන්ධාය චුත්තං, න පුග්ගලිකං. සඤ්ඤාණං කත්වා නික්ඛිපිතඛිං ත්ති වස්සාවාසිකච්චරං සන්ධාය චුත්තං. අචුට්ඨවස්සෙන පච්ඡා දාතඛිං ත්තා සඤ්ඤාණං කාතඛිං, න ඤාතිප්පචාරිතනො උද්ධං පුග්ගලිකං සන්ධාය. තස්මා දුට්ඨං අච්චෙකච්චරං සඤ්ඤා නින්නං, පුග්ගලෙ නින්නඤ්චාති සිද්ධං. තත්ථ සඤ්ඤා පරිණං අච්චෙකච්චරං වස්සුපනායිකදිවසනො පට්ඨාය, පිට්ඨිසමයනො පට්ඨාය වා යාව පචාරණා නික්ඛිපිතුං වට්ටති එව සඤ්ඤාත්තා, පුග්ගලිකමිපි “වස්සංචුට්ඨකාලෙ ගණ්හථා” ති දින්නත්තා. තාදිසඤ්චි යාව වස්සංචුට්ඨො න භොති, තාව තස්සෙව දායකස්ස සන්තකං භොති. එත්තකො විසෙසහෙතු.

“අනච්චෙකච්චරෙ අනච්චෙකච්චරසඤ්ඤී චීවරකාලසමයං අතික්කාමෙති, අනාපත්ති” ති වචනනො අච්චෙකච්චරකස්සෙව සො අපරාධො. යෙන “විරොධො” ති වචනං දස්සෙය්‍යාති න විනයෙ විසෙසහෙතු පරියෙසිතඛිං.

බුද්ධවිසයත්තා පමාණන්ති චෙ? න, යදි එවං එත්ථ අත්තනො සත්තකභූතමිති අච්චෙකච්චරං සඤ්ඤාණං කත්වා නික්ඛිපිතබ්බමෙව, න අධිට්ඨාතබ්බං න විකප්පෙනබ්බං න විස්සජ්ජෙනබ්බං. තනො “අනාපත්ති, අත්තොසමයෙ අධිට්ඨෙති විකප්පෙති විස්සජ්ජෙති” තිආදිවචනවිරොධො (පාරා. 651) අධිවාසෙනබ්බො සියා. තථා “වස්සානස්ස පච්ඡිමෙ මාසෙ කථිනුද්ධාරෙර කතෙ තස්මිං මාසෙ අත්ථනෙ කථිනෙ කථිනුද්ධාරදිවසං අතික්කාමෙති, නිස්සග්ගියං හොති” ති වචනනො නිස්සග්ගියං හොතිති අයමිපි අත්ථවිරොධො අධිවාසෙනබ්බො සියා. තස්මිඤ්ච “අනච්චෙකච්චරෙ අනාපත්ති” ති චූත්තං, තඤ්ච අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතමෙවාති එත්තකො විසෙසහෙතු.

අතිරෙකච්චරඤ්චෙනං පයමසික්ඛාපදෙනාපත්ති, ඉතරං චෙ අනාපත්තියෙවාති ඉමස්ස අත්ථස්ස අයං භගවතො විසෙසහෙතු. තථා අතිරෙකදසාභානාගතායෙව කත්තිකපුණ්ණමාය සඬ්ඝස්ස වස්සාවාසිකත්ථං අච්චෙකච්චරං විය දදමානං න ගහෙතබ්බං, දසාභානාගතාය එව ගහෙතබ්බන්ති එත්තකො විසෙසහෙතු.

තනො අට්ඨකථානායවිරොධො ව අධිවාසෙනබ්බො සියා. තත්ථ “අධිට්ඨිතනො පට්ඨාය උප්පන්නං අච්චෙකච්චරං න හොති” ති වත්වා අඤ්ඤථා නයො දස්සිතො. පොරාණගණ්ඨිපදෙ සො ව නයො සඬ්ඝිකං උපාදාය චූත්තත්තා න විරුජ්ඣතිති නෙව සො ව පටික්ඛිත්තො. යථා අනච්චෙකච්චරං ඡට්ඨිතො පට්ඨාය උප්පන්නං අතිරෙකදසාභානාගතායපි පටිග්ගහෙතබ්බං, පටිග්ගහෙත්වා චීවරකාලසමයං අතික්කාමයතොපි අනාපත්තිති අයමිපි නයො අධිවාසෙනබ්බො සියා. තනො පයමකථිතවිරොධො. දසාභානාගතාය එව පටිග්ගහෙතබ්බං, පටිග්ගහෙත්වා චීවරකාලසමයං අතික්කාමයතො අනාපත්තිති චෙ, තං ද්වෙ දසාහෙ ලහතිති එත්තකො විසෙසහෙතු.

අත්තරා අනාපත්තික්ඛෙත්තචීවරකාලප්පට්ඨයත්තා අධිට්ඨන්තිවා පච්චුද්ධටං විය තං පුනපි දසාහෙ ලහතිති චෙ? න, කාලප්පවෙසො අධිට්ඨානං විය හොතිති චෙ? න, “වස්සිකසාටිකං වස්සානං වාතුමාසං අධිට්ඨාතුං, තනො පරං විකප්පෙතු” ත්ති වචනවිරොධං කත්වා, තනො පරං දසාහං අවිකප්පෙන්තස්සාපි අනාපත්ති සියා. අපිව යං චූත්තං අට්ඨකථායං “වස්සිකසාටිකා අන්තොවස්සෙ ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ව, අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨාතබ්බා, දසාහාතික්කමෙ නිට්ඨිතා, තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බා, දසාහෙ අප්පහොන්තෙ චීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බා” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.630). තෙන ආපත්තිතො න මුච්චෙය්‍ය. කාලප්පවෙසො හි අධිට්ඨානපරියායො න ජාතොති. එත්තාවතා යථාචූත්තො අත්ථවිකප්පො පාළිනෙයෙනෙව පතිට්ඨාපිතො හොති.

අපිචෙත්ථ යං චූත්තං අට්ඨකථායං “දසාහෙ අප්පහොන්තෙ චීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බා” ති, තත්ථපි චීවරකාලෙ උප්පන්නං, දසාහෙ අප්පහොන්තෙ වස්ස කරණං නත්ථි, තං අච්චෙකච්චරං අකාලචීවරමිව

වීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බන්ති සිද්ධමෙනං. පාළිතො ච තඤ්ඤෙ
අන්තොකාලෙ උප්පජ්ජති, දසාහෙ අප්පහොන්තෙපි උප්පජ්ජති, එවං
උප්පන්නං අච්චෙකච්චරං අච්චෙකච්චරමෙව න හොති. න හි තං
කාලවිසෙසවසෙන අච්චෙකච්චරසඬ්ඛං ගච්ඡති. චූත්තඤ්ඤෙනං
“අච්චෙකච්චරං නාම සෙනාය වා ගන්තුකාමො හොති, පවාසං වා
ගන්තුකාමො හොති, ගිලානො වා හොති, ගබ්හිනී වා හොති, අස්සද්ධස්ස වා
සද්ධා උප්පන්නා හොති...පෙ.... ‘වස්සාවාසිකං දස්සාමී’ති එවං ආරොචිතං,
එතං අච්චෙකච්චරං නාමා”ති (පාරා. 649). තස්මා යථා තං වීවරං
නාතික්කාමෙතබ්බං, තථා අනච්චෙකච්චරමිති සිද්ධං හොති. තෙන චූත්තං
අට්ඨකථායං “දසාහෙ අප්පහොන්තෙ වීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බා”ති.
අපිච යදි එවං තං අච්චෙකච්චරසික්ඛාපදමෙව අච්චෙකච්චරං වීවරකාලං
නාතික්කාමෙතබ්බන්ති ඉමස්ස පන අත්ථවිසෙසස්ස දස්සනත්ථං භගවතා
පඤ්ඤත්තං.

මහාඅට්ඨකථායං පන තං එවං චූත්තං – කාමඤ්ඤෙදං “දසාහපරමං
අතිරෙකච්චරං ධාරෙතබ්බ”න්ති ඉමිනා සිද්ධං, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන
අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදං යපිතන්ති
අත්ථවිසෙසදීපනපයොජනතො. තස්මා තං තස්ස අත්ථවිසෙසදස්සනත්ථං
චූත්තන්ති සිද්ධමෙව. තස්මාපි වෙදිතබ්බමෙව යං කිඤ්චි වීවරං
වීවරකාලසමයං නාතික්කාමෙතබ්බන්ති. අපිච යං චූත්තං අට්ඨකථායං
“ඡට්ඨිතො පට්ඨාය පන උප්පන්නං අනච්චෙකච්චරමිති පච්චුද්ධාරෙත්වා
යපිතච්චරමිති එතං පරිහාරං ලහති”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.646-649). තෙන
“අනච්චෙකච්චරෙ අනච්චෙකච්චරසඤ්ඤී වීවරකාලසමයං අතික්කාමෙති,
අනාපත්ති”ති (පාරා. 650) ඉමිනාපි අනච්චෙකච්චරස්සාපි
අච්චෙකච්චරපරිහාරලාභං දීපෙතීති.

එත්තාවතා යථාචූත්තො දුතියො අත්ථවිකප්පො පාළිනයෙන,
අට්ඨකථානයෙන ච පතිට්ඨාපිතො හොති. එවං තාව පකිණ්ණකාය අධිකථා
පරතො පාඨතො විත්ථාරිතා හොතීති අපකිණ්ණකං.

වීවරපලිබ්බොධො, ආවාසපලිබ්බොධො වාති ද්වෙ පලිබ්බොධා. තෙසු
එකපලිබ්බොධෙපි සති අනාමන්තවාරාදිආනිසංසං ලහති, තං ඉධ නත්ථීති
දස්සෙතුං “නිට්ඨිතච්චරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිතෙ”ති චූත්තං. තස්මා
එව “අත්ථකකථිතස්ස හි භික්ඛුනො”තිආදි චූත්තං. කථිතත්ථාරාරහස්සාති
එත්ථ “අට්ඨහි අඬ්ගෙහි සමන්තාගතො පුග්ගලො භබ්බො කථිතං අත්ථරිතුං –
පුබ්බකරණං ජානාති, පච්චුද්ධාරං ජානාති, අධිට්ඨානං ජානාති, අත්ථාරං
ජානාති, මාතිකං ජානාති, පලිබ්බොධං ජානාති, උද්ධාරං ජානාති, ආනිසංසං
ජානාති”ති (පරි. 409) වචනතො ඉමෙහි අට්ඨහි අඬ්ගෙහි සමන්තාගතො

පුග්ගලො කථිතත්ථාරාරහො නාම. පුබ්බකරණං නාම
ධොවනවිචාරණවිෂේදනසිබ්බනරජනකප්පකරණං.

“වීවරං නාම බොම” න්තිආදිනා පාළිවසෙන ජාතිඤ්ච පමාණඤ්ච
දස්සෙත්වා ඉදානි අතිරෙකවීවරං දස්සෙතුං “යං පන චුත්තං
අධිට්ඨිතවිකප්පිතෙසු” න්තිආදි චුත්තං. යපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙත්වා” නි
චුත්තෙපි යස්මිං යානෙ යං යපිතං, තස්මිං තං පච්ඡා හොතු වා, මා වා,
අධිට්ඨානං රුහතෙව. පුරෙ පච්ඡා යපනට්ඨානං න පමාණං.

අන්තිමවත්ථුං අප්ඤ්ඤාපන්තස්ස භික්ඛුභාවපරිච්චාගවසෙන
සෙනවත්ථනිවාසනං වා කාසාවචජනං වා භීතායාවත්තනං.

එකාදසමෙ අරුණුග්ගමනෙති අන්තිමං යපෙත්වා තතො පුරිමතරස්මිත්ති
අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්ථ අන්තිමං නාම අපරකත්තිකාය
පයමාරුණුග්ගමනං. තඤ්ඤි කාලත්තා නිස්සග්ගියං න කරොති. ඉධ
“නිට්ඨිතවීවරස්මිං භික්ඛුනා” නි කරණවචනං නිදානානපෙක්ඛං නිදානෙ
කරණාභාවතො. තස්මා එව “දසාහපරම” න්ති අයමෙත්ථ අනුපඤ්ඤත්තීති
චුත්තං. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තිවීවරං අධිට්ඨාතුං න විකප්පෙතු” න්තිආදි
(මහාව. 358) වචනතො ව ඉධ “විකප්පෙති” නි අවිසෙසෙන චුත්තවචනං
විරුද්ධං විය දිස්සති, න ව විරුද්ධං තථාගතා භාසන්ති, තස්මා එවමස්ස අත්ථො
වෙදිතබ්බො – තිවීවරං තිවීවරසඬ්ඛෙපෙන පරිහාරතො අධිට්ඨාතුමෙව
අනුජානාමි, න විකප්පෙතුං. වස්සිකසාටිකං පන චතුමාසතො පරං
විකප්පෙතුමෙව, න අධිට්ඨාතුන්ති. එවඤ්ච පන සති යො තිවීවරෙ එකෙන
වීවරෙන විජ්ජවසිතුකාමො හොති, තස්ස තිවීවරාධිට්ඨානං පච්චුද්ධරිත්වා
විජ්ජවාසසුඛත්ථං විකප්පනාය ඔකාසො දින්නො හොති, දසාහාතික්කමෙ ව
අනාපත්තීති. එතෙන උපායෙන සබ්බත්ථ විකප්පනාය අපට්ඨිද්ධභාවො
වෙදිතබ්බොති ලිඛිතං.

ඉමස්ස පන සික්ඛාපදස්ස අයං සඬ්ඛෙපවිනිච්ඡයො – අනත්ථතෙ කථිතෙ
හෙමන්තානං පයමදිවසතො පට්ඨාය, අත්ථතෙ කථිතෙ ගිම්භානං
පයමදිවසතො පට්ඨාය උප්පන්නවීවරං සන්ධාය “නිට්ඨිතවීවරස්මි” න්තිආදි
චුත්තං. එත්ථාහ – “රජකෙහි ධොවාපෙත්වා සෙතකං කාරාපෙන්තස්සාපි
අධිට්ඨානං අධිට්ඨානමෙවා” නි (පාරා. අට්ඨ. 2.465) වචනතො අරජිතෙපි
අධිට්ඨානං රුහතීති. තෙන සුවිකම්මං කත්වා රජිත්වා කප්පබ්බන්දුං දත්වා
අධිට්ඨාතබ්බන්ති නියමො කාතබ්බො, න කාතබ්බොති? කත්තබ්බොව.
පත්තො විය අධිට්ඨිතො යථා පුන සෙතභාවං වා තම්බභාවං වා පත්තො
අධිට්ඨානං න විජ්ජති, න ව පන තාදිසො යං අධිට්ඨානං උපගච්ඡති, එවමෙතං
දට්ඨබ්බන්ති. “ස්වෙ කථිතං උද්ධරිස්සති” නි උද්ධරිවීවරං සවෙ අප්පෙච න

අධිට්ඨානි, අරුණුග්ගමනෙ එව නිස්සග්ගියං හොති. කස්මා?

“නිට්ඨිතච්චරස්මි”න්තිආදිනා (පාරා. 462-463;) සික්ඛාපදස්ස චුත්තත්තා. කථිනඛන්තරෙ දසාහතො උත්තරිපි පරිහාරං ලහති, කථිනතො පන පච්ඡා එකදිවසමිපි න ලහති. යථා කිං – යථා අත්ථකකථිනො සඬ්ඝො තිච්චරං අත්ථකදිවසතො පට්ඨාය යාව උඛ්භාරා ආනිසංසං ලහති, න තතො පරං, එවං අත්ථකදිවසතො පට්ඨාය යාව උඛ්භාරා ලහති, උද්ධතෙ පන කථිනෙ එකදිවසමිපි න ලහති. එත්ථාහ – උඛ්භතදිවසතො පට්ඨාය පුන දසාහං ලහති? න, කස්මා? “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, දසාහපරමං අතිරෙකච්චරං ධාරෙතු”න්ති වචනතො. කථිනඛන්තරෙපි එකාදසෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියන්ති ආපන්නං. තං පන අතිජපසඬ්ගං නිවාරෙතුං. “නිට්ඨිතච්චරස්මි”න්තිආදි චුත්තං, න කථිනදිවසානි අදිවසානීති දීපනත්ථං. අයමත්ථො තත්ථ තත්ථ ආවිහවිස්සති. අථ වා වස්සිකසාටිකා අනතිරිත්තජපමාණා නාමං ගහෙත්වා චුත්තනගෙයෙනෙව වත්තාරො වස්සිකෙ මාසෙ අධිට්ඨානඛබ්බා, තතො පරං පච්චුද්ධරිත්වා විකජ්ජෙතඛබ්බාති චුත්තං. එත්ථ “පච්චුද්ධරිත්වා”ති වචනෙ උපොසඨදිවසෙ එව පච්චුද්ධරිත්වා විකජ්ජෙත්වා යපිතං හොති, තතො පරං හෙමන්තස්ස පයමදිවසතො පට්ඨාය පච්චුද්ධරණාභාවා. එවං කථිනඛන්තරෙ උජ්ජන්තච්චරමිපි වෙදිතඛබ්බන්ති ලිඛිතං.

කථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

“අත්ථකකථිනස්ස පඤ්ච මාසෙ ඛද්ධසිමායං යත්ථ කත්ථවි ච්චරං නික්ඛිපිත්වා පක්කමන්තස්ස අනාපත්ති”ති අට්ඨකථායං චුත්තං. “අඛද්ධසිමායපි වට්ටති”ති ඉදං අඛද්ධසිමායං කථිනත්ථාරඤ්ච ආරඤ්ඤකසික්ඛාපදඤ්ච සාධෙතීති ලිඛිතං. ඉදානි –

“ඡින්නං ධුතඬ්ගං සාසඬ්ඤ-සම්මතො සන්තරුත්තරං;
අච්චරස්සානාපත්ති, පච්චුද්ධාරාදිසිද්ධිතො”ති. (වජිර. ටී. පාරාජික 479) –

ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතඛබ්බං.

තත්ත්වං වොදනාපුබ්බඬ්භගමවිනිව්ඡයො – කෙචි “දිගුණං සඬ්ඝාටි”න්ති (මහාව. 348) වචනතො “එකච්චිකා සඬ්ඝාටි නාධිට්ඨානඛබ්බා. සචෙ අධිට්ඨානි, න රුහති”ති වත්වා උපසම්පදාපෙක්ඛානමිපි දිගුණංයෙව සඬ්ඝාටිං දත්වා උපසම්පාදෙත්ති, තෙ ඉමිනා සුත්තලෙසෙන සඤ්ඤාපෙතඛබ්බා. හගවතා හි

“ඡන්තකං සඨසාට්ඨං, ඡන්තකං උත්තරාසඨගං, ඡන්තකං අත්තරවාසකං” න්ති පට්ඨං අනුඤ්ඤාතං. තතො “අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො තිථිවරෙ කරියමානෙ සබ්බං ඡන්තකං නප්පහොති. ද්වෙ ඡන්තකානි එකං අඡන්තකං නප්පහොති, ද්වෙ අඡන්තකානි එකං ඡන්තකං නප්පහොති” ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං.

“අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අත්වාධිකම්පි ආරොපෙතු” න්ති (මහාව. 360) අනුඤ්ඤාතං, තස්මා එකච්චිකාපි සඨසාට්ඨ වට්ඨනීති සිද්ධං. යා ඡිජ්ජමානාපි නප්පහොති, තස්සා කුතො දිගුණතාති? අට්ඨකථායම්පිස්ස චුත්තං.

“අත්වාධිකම්පි ආරොපෙතුන්ති ආගන්තුකපත්තම්පි දාතුං, ඉදං පන අප්පහොනකෙ ආරොපෙතබ්බං. සථෙ පහොති, ආගන්තුකපත්තං න වට්ඨති, ඡන්දිතබ්බමෙවා” ති (මහාව. අට්ඨ. 360). කථිතං පන ඡන්තකමෙව වට්ඨති, ආචේතකලක්ඛණත්තා, “ඡන්තකං දිගුණං නප්පහොති” ති වචනාභාවතො වාති සන්නිට්ඨානමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති.

ධුතඨගන්ති අනුපසම්පන්නානං තෙථිවරිකධුතඨගාභාවතො තිථිවරෙනෙව තෙථිවරිකොති, තෙසං අධිට්ඨානාභාවතො “අධිට්ඨිතෙනෙවා” ති වත්තබ්බං හොතුති චෙ? න, ධුතඨගහෙදෙන විරොධජ්ජසඨගතො.

චතුත්ථවීරසාදියනෙන හි ධුතඨගහෙදො, න තිථිවරවිජ්ජවාසෙන, නාපි අතිරෙකවීරසාදියනෙන, නාපි අතිරෙකවීරධාරණෙන. යස්මා පන භික්ඛුනං එව භගවතා අධිට්ඨානවසෙන නව වීරානි අනුඤ්ඤාතානි, ජාතිවසෙන ච චුත්තානි, න එවං අනුපසම්පන්නානං, තස්මා තෙසං වීරනියමාභාවා න තං ධුතඨගං අනුඤ්ඤාතං ගහට්ඨානං විය. තස්මා තස්ස සමාදානවිධානෙ අවචනතො ච සන්නිට්ඨානමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති.

සාසඨකසම්මතොති කඨබාවිතරණියං (කඨබා. අට්ඨ. සාසඨකසික්ඛාපදවණ්ණනා) සාසඨකසික්ඛාපදෙ විසුං අඨගානි න චුත්තානි, “සෙසමෙත්ථ වීරවග්ගස්ස දුතියසික්ඛාපදෙ චුත්තනයෙනෙව චෙදිතබ්බං” න්ති චුත්තං, න ච පනෙතං චුත්තං. තත්ථ රත්තිවිජ්ජවාසො චතුත්ථමඨගං, ඉධ ජාරත්තවිජ්ජවාසො, අයමෙත්ථ විසෙසොති. තස්මා අඨගසාමඤ්ඤතො ච සම්මුතිසාමඤ්ඤතො ච සාසඨකසික්ඛාපදමෙවිදන්ති ඉදං නිජ්ජපදෙසං, තං සජ්ජපදෙසං මාසපරමත්තා. තත්ථ බහිගාමෙපි ගාමසීමං ඔක්කම්ත්වා වසිත්වා පක්කමත්තස්ස අනාපත්ති, ඉධ න තථා. ඉධ අනන්තරෙ අනන්තරෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං, තත්ථ සත්තමෙති අයං ඉමෙසං ද්විත්තං විසෙසො. අඨගානි පන වීරනික්ඛෙපනඨගසම්පත්තිතො විපරියායෙන, ඉධ චුත්තනයෙන ච සිද්ධත්තා න චුත්තානි. තානි කාමං න චුත්තානි, තථාපි චතුත්ථමඨගං විසෙසිතබ්බං, න පන විසෙසිතං. කිං කාරණං? ඉධ චුත්තනිස්සජ්ජනක්කමෙන නිස්සජ්ජිත්වා ආපත්තිදෙසනතො, තත්ථාපන්නාපත්තිවිමොක්ඛදීපනත්ථං. සංවච්ඡරවිජ්ජචුත්ථම්පි

රත්තිවිජ්ජවුත්ථමෙව, පගෙව ඡාරත්තවිජ්ජවුත්ථං. එවං සන්තෙපි තත්ථ යථාචුත්තඅභිගසම්පත්තියා සති තත්ථ චුත්තනයෙනෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං. හෙමන්තෙ, ගිම්හෙ වා නිස්සජ්ජති වෙ? ඉධ චුත්තනයෙනාපි නිස්සජ්ජිතං වට්ඨති ක්කාපනත්ථං චතුත්ථමඛිගං න විසෙසිතන්ති නො තක්කොති ආවරියො. මාසාතික්කන්තං, දසාහාතික්කන්තමපි වීවරං.

“දසාහාතික්කන්ත”න්ති වත්වා නිස්සට්ඨමෙව, න උනමාසං හුත්වා “දසාහාතික්කන්ත”න්ති වත්වා, මාසාතික්කන්ත”න්ති වත්වාති එකෙ. තථාපි සථෙ පච්චාසාවීවරං හොති, නිස්සග්ගියං. “දසාහාතික්කන්ත”න්ති වත්වා මූලවීවරං පන “මාසාතික්කන්ත”න්ති වත්වා නිස්සජ්ජිතබ්බං.

“සන්තරුත්තර”න්ති වා “සඬ්ඝාටි”න්ති වා “වීවර”න්ති වා කිං තිවීවරං, උදාහු අඤ්ඤම්පිති? කිඤ්ඤෙත්ථ – යදි තිවීවරමෙව පටිසිද්ධං, පරියාපන්නවසෙන

අවිජ්ජන්තවීවරඅභ්‍යන්තරාදිනාදිවිඤ්ඤාත්තිආදිවිරොධො. අථ අඤ්ඤම්පි “නිට්ඨිතවීවරස්මි”න්ති එවමාදිනා විරොධොති? චූච්චනෙ – න නියමතො වෙදිතබ්බං යථාසම්භවං ගහෙතබ්බතො. තථා හි “වීවරං නික්ඛිපිත්වා සන්තරුත්තරෙන ජනපදවාරිකං පක්කමන්ති”ති (පාරා. 471) එවමාදීසු තිවීවරමෙව, “න, භික්ඛවෙ, සන්තරුත්තරෙන ගාමො පවිසිතබ්බො (මහාව. 362), සන්තරුත්තරපරමං තතො වීවරං සාදිතබ්බ”න්ති (පාරා. 523-524) එවමාදීසු යං කිඤ්චි, තථා “සගුණං කත්වා සඬ්ඝාටියො දාතබ්බා, නිවාසනං දාතබ්බං, සඬ්ඝාටි දාතබ්බා, හන්ද තෙ, ආවුසො, සඬ්ඝාටි, දෙහි මෙ පට”න්ති එවමාදීසු. චුත්තඤ්ඤෙතං “සබ්බඤ්ඤි වීවරං සඬ්ඝට්ඨිතට්ඨොන ‘සඬ්ඝාටි’ති චූච්චති”ති (පාවි. අට්ඨ. 898). තථා “නිට්ඨිතවීවරස්මි”න්ති එත්ථාපිති එකෙ. අන්තොසමයෙ යාවදත්ථං වීවරං අනුඤ්ඤාතං, තං සබ්බං කරියමානං කදා නිට්ඨානං ගච්ඡිස්සති, තස්මා තිවීවරමෙවාති එකෙ.

අවීවරස්සානාපත්ති පච්චුද්ධාරාදිසිද්ධිතොති කිං චුත්තං හොති – උදොසිතසික්ඛාපදස්ස නිජ්ජයොජනභාවජ්ජසඬ්ඝතො තිවීවරවිජ්ජවාසෙ තෙවීවරස්ස ආපත්තිති එකෙ. තත්ථෙතං චූච්චති න හොති ආපත්ති පච්චුද්ධාරාදිසිද්ධිතො. “අනාපත්ති අන්තොඅරුණෙ පච්චුද්ධරති විස්සජ්ජෙති”ති (පාරා. 496) හි චුත්තං. අඤ්ඤථා පච්චුද්ධරන්තස්ස, අන්තොඅරුණෙ විස්සජ්ජෙත්තස්ස ව යාව අඤ්ඤො නාධිට්ඨාති, තාව ආපත්තිං ආපජ්ජති යථාචුත්තනයෙනෙව. අඤ්ඤථා සත්තබ්බන්තරෙන විජ්ජවාසස්සාති විජ්ජවාසතො යථාරුතංයෙව සති විජ්ජවාසෙ විජ්ජවාසතො, අවිජ්ජවාසෙ සති අවිජ්ජවාසතොති.

උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අකාලච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා

අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානස්ස දුබ්බිජානත්තා තං දස්සෙතුං
“අපිච භික්ඛුන”න්තිආදි වුත්තං. විහාරපරියන්තෙ
නිව්ට්ඨධුචසන්තිපාතට්ඨානතො වා පරියන්තෙ ධීතභොජනසාලතො වා
නිබද්ධවසනකආවාසතො වාති එවං ගහෙනබ්බං. සචෙ විහාරෙ
සන්තිපතිතභික්ඛුහි සද්ධිං එකාබද්ධා හුත්වා යොජනසතම්පි පුරෙත්වා
නිසිදන්ති, යොජනසතම්පි උපචාරසීමා හොතිති අත්ථො.
“සමානසංවාසකසීමායා”ති වුත්තෙ ඛණ්ඩසීමාදීසු ධීතානං න පාපුණාති, තාසං
විසුං සමානසංවාසකසීමත්තාති ච සමානසංවාසකඅවිජ්ජවාසසීමානං ඉදං
නානත්තං. “අවිජ්ජවාසසීමාය දම්මී”ති දින්නං පන ගාමෙ ධීතානං න
පාපුණාති. කස්මා? “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා”ති (මහාව. 144)
වචනතො. “සමානසංවාසකසීමායා”ති දින්නං පන යස්මිං යානෙ
අවිජ්ජවාසසීමා අත්ථි, තත්ථ ධීතානම්පි. “තත්ථ ධීතානඤ්ච පාපුණාති”ති ච,
“ඛණ්ඩසීමායං යත්වා ‘සීමට්ඨකසඬ්ඨො ගණ්හාතු’ති වුත්තෙ උපචාරසීමාය
එව පරිච්ඡින්නදිත්වා දාතබ්බ”න්ති ච, “තෙසං බහිසීමට්ඨානම්පි පාපුණාති යාව
කථිතස්සුබ්භාරාති අත්ථො”ති ච, “අනත්ථනෙ පන කථිතෙ
අන්තොගෙමන්තෙ සචෙ විහාරං පවිසිත්වා ‘වස්සංවුට්ඨසඬ්ඨස්ස දම්මී’ති වදන්ති,
යෙ තත්ථ වස්සච්ඡෙදං අකත්වා පච්ඡිමවස්සංවුට්ඨා, තෙසං බහිසීමට්ඨානම්පි
පාපුණාති”ති විනයධරා පරිච්ඡින්නදන්ති, අට්ඨකථායං පන අනාගතං. තස්මා
සමන්තපාසාදිකායං “ලක්ඛණඤ්ඤා වදන්ති”ති (මහාව. අට්ඨ. 379) වුත්තන්ති
ච, “ච්චරමාසතො පට්ඨාය යාව ගෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො, තාව
වස්සාවාසිකං දෙමා”ති වුත්තෙ කථිතං අත්ථනං වා හොතු, අනත්ථනං වාති යං
සමන්තපාසාදිකාවචනං (මහාව. අට්ඨ. 379), එත්ථාපි යදි අත්ථනං,
පුරිමවස්සංවුට්ඨා පඤ්ච මාසෙ. යදි අනත්ථනං, පච්ඡිමවස්සංවුට්ඨා චත්තාරො
මාසෙ ලහන්තිති විනිච්ඡයො”ති ච ලිබ්බං.

“යෙහි මය්හං යාගු පීතාති යෙහි නිමන්තිතෙහි මය්හං යාගු පීතාති
අධිජ්ජායො. තස්මා යෙහි නිමන්තිතෙහි යාගු පීතා, තෙසංයෙව පාපුණාතිති
වුත්තං. අඤ්ඤා ආ ‘යෙහි මය්හං යාගු පීතා’ති වුත්තෙ නිමන්තිතා වා හොන්තු,
අනිමන්තිතා වා, යෙහි පීතා, තෙසං පාපුණිතබ්බාති”ති වදන්ති. එත්ථ
“නිට්ඨිතච්චරස්මිං භික්ඛුනා උබ්භතස්මිං කථිතෙ”ති වදන්තො ඤාපෙති
එත්ථන්තරෙ තිණ්ණම්පි අකාලච්චරානං උජ්ජත්තිඅභාවන්ති. කස්මා පන
පදභාජනෙ විත්ථාරිතාතිති? වුච්චතෙ – ඉදං පන සික්ඛාපදං අධිට්ඨානං සන්ධාය
න වුත්තං කින්තු පට්ඨසික්ඛාපදෙ දසාහපරමං අනුජානිත්වා තස්මිං
අජ්ජහොන්තෙ සචෙ පච්චාසා අත්ථි, තමෙව වඩ්ඨෙත්වා මාසමනුජානන්තො
ඉමම්පි අත්ථවිසෙසං දීපෙති. අකාලච්චරං නාම සම්මුඛිභූතෙන භාජෙතබ්බං.

තං පන “ආකඬ්ඛමානෙන භික්ඛුනා පටිග්ගහෙතඛ්ඛ”න්ති ඉමිනා
සික්ඛාපදෙන වඬ්ඛෙත්වා වුත්තන්ති. තස්මා තිණ්ඨි පදභාජනෙ විත්ථාරිතානීති.

“බ්‍රිජ්ජමෙව කාරෙතඛ්ඛන්ති සීසං අන්තොදසාහෙයෙව කාරෙතඛ්ඛ”න්ති
ඉදං පන පහොනකභාවෙ පුරිමසික්ඛාපදලක්ඛණෙනාති දීපෙතුං වුත්තං. තස්මා
එවං “සීස”න්ති වා “ලහු”න්ති වා ආදිනා අවත්වාපි “දසාහා”ති වුත්තන්ති.
අත්ථකකථිතස්ස එවං හොතු, අනත්ථනෙ පන කථිතෙ කථන්ති වුත්තෙ
අනත්ථකස්ස පටික්ඛෙපතං දස්සෙතීති වුත්තො අපස්සන්තො විසාතං
ආපජ්ජතීති (වජිර. ටී. පාරාජික 499-500) ලිඛිතං.

අකාලච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පුරාණච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සාකියානියො විය සුද්ධභික්ඛුසඬ්ඛෙ වා”ති ඉදං “භික්ඛුනී නාම
උහතොසඬ්ඛෙ උපසම්පන්නා”ති (පාරා. 505) ඉමිනා විරුජ්ඣතීති වෙ? න,
අධිප්පායාජානනතො. භික්ඛුනං සන්තිකෙ උපසම්පදාය පටික්ඛිත්තත්තා
තදනුප්පසඬ්ඛගහයා එවං වුත්තන්ති වෙදිතඛ්ඛං.

එකෙන වත්ථුනාති යෙන කෙනච්ච පඨමෙන. අවුත්තා වා ධොවතීති අවුත්තා
ධොවති, රජති ආකොටෙතීති අත්ථො. “අවුත්තා”ති වචනතො අවාදාපෙත්වා
ධොවනාදිසු අනාපත්ති”ති ලිඛිතං. ඉධ ච්චරං නාම නිවාසනපාරුපනුපගමෙව.
යදි එවං “නිවාසනපාරුපනුපගමෙව වත්තඛ්ඛ”න්ති වෙ? තං න වත්තඛ්ඛං
“පුරාණච්චර”න්ති ඉමිනාව සිද්ධත්තා. වුත්තඤ්ඤෙනං “පුරාණච්චරං නාම
සකිං නිවත්ථමිපි සකිං පාරුතමිපි”ති (පාරා. 505).

පුරාණච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ච්චරජ්ජපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපවාරො ද්වාදසහත්ථො. අවිත්තකත්තා කථං පංසුකුලං වට්ටතීති වෙ?
තාය තස්ස භික්ඛුනො අදින්නත්තා, භික්ඛුනා ව තතො භික්ඛුනිතො
අග්ගභිත්තා ව.

ච්චරජ්ජපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඥාතකප්පවාරිතෙ වා විඤ්ඤාපෙත්තස්සාති එත්ථ ව සඨසවසෙන
පවාරිතෙසු පමාණමෙව වට්ඨති. පුග්ගලිකප්පවාරණාය යං යං පවාරෙති, තං
තංයෙව විඤ්ඤාපෙනබ්බන්ති ලිබ්බං.

අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා

පකතියා සන්තරුත්තරෙන වරති කට්ඨිනපලිබ්බවසෙන වා
සාසඨිකසික්ඛාපදවසෙන වා. එත්ථ සියා – “න මත්තං ජානිත්වා බහුං චීවරං
විඤ්ඤාපෙස්සන්ති, දුස්සවාණිජ්ජං වා” තිආදිනා (පාරා. 522) උජ්ඣායන්තානං
සුත්වා භගවාපි ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛු “කථඤ්ඤි නාම තුම්හෙ මොසපුරිසා න
මත්තං ජානිත්වා බහුං චීවරං විඤ්ඤාපෙස්සං” ති (පාරා. 522) වත්වා
සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා ව ඉමිස්සං කඨ්ඨාචිතරණියං
“බහුචීවරවිඤ්ඤාපනවත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්ත” ත්ති වුත්තත්තා,
සමන්තපාසාදිකායං “න භි අනච්ඡින්නචීවරා අත්තනො අත්ථාය සාබ්බප්ප්‍රාසං
භඤ්ඤිතුං ලහන්ති, අච්ඡින්නචීවරානං පන අත්ථාය ලහන්ති” ති වුත්තත්තා ව
අඤ්ඤස්සත්ථාය පමාණං විඤ්ඤාපෙනුං වට්ඨතීති වෙ? න, කස්මා?
අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදස්ස අට්ඨුප්පත්තියා එව අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්ති
වාරිතා. තස්ස සික්ඛාපදස්ස අනාපත්ති. පාළියං (පාරා. 521)
“අඤ්ඤස්සත්ථායා” ති ඉමිස්සා අනාපත්තිපාළියා අඤ්ඤස්සත්ථාය
විඤ්ඤාපෙන්තො තස්ස ඥාතකප්පවාරිතෙ එව විඤ්ඤාපෙති, න අඤ්ඤෙති
වචනතො ව වාරිතා. තස්මා භගවාපි “බහුං චීවරං විඤ්ඤාපෙස්සං” ති (පාරා.
522) විගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙන්තො “අභිහට්ඨං පවාරෙය්‍යා” ති
වුත්තනායෙනෙව පමාණතො ගහණං අනුජානි, න අඤ්ඤස්සත්ථාය පමාණතො
විඤ්ඤාපනං. යස්මා පනිමං සික්ඛාපදං අඤ්ඤස්සත්ථාය
විඤ්ඤාපනවත්ථුස්මිංයෙව පඤ්ඤත්තං, තස්මා ඉධ “අඤ්ඤස්සත්ථායා” ති න
වුත්තං, න න ලබ්භතීති කත්වා.

අට්ඨකථාසු “අඤ්ඤාතකප්පවාරිතට්ඨානෙ පකතියා බහුමිපි වට්ඨති,
අච්ඡින්නකාරණා පමාණමෙව වට්ඨති” ති වුත්තං. තං “අනාපත්ති ඥාතකානං
පවාරිතාන” ත්ති (පාරා. 526) වුත්තඅනාපත්තිපාළියා න සමෙතීති
සමන්තපාසාදිකායං (පාරා. අට්ඨ. 2.526) වුත්තත්තා ඉධාපි වුත්තනායෙනෙව
ඥාතකප්පවාරිතෙ විඤ්ඤාපෙන්තස්ස අත්තනො ධනෙන ගණ්භන්තස්ස
අනාපත්තීති ලිබ්බං. “අඤ්ඤස්සත්ථායා” ති නිදානවිරොධතො න වුත්තං,
තථාපි අනන්තරෙ වුත්තනායෙනෙව ලබ්භති එවාති වදන්ති.

තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපක්බටසික්බාපදවණ්ණනා

පයමඋපක්බටෙ “පුබ්බෙ අප්පචාරිතො”ති (පාරා. 528) වචනතො තස්මිං බණ පචාරිතොපි අප්පචාරිතොව හොතීති වෙදිතබ්බං.

උපක්බටසික්බාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියඋපක්බටසික්බාපදවණ්ණනා

දුතියඋපක්බටෙන කිං පයොජනන්ති වෙ? නත්ථි පයොජනං, කෙවලං අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන පඤ්ඤත්තං භික්ඛුනියා රහොනිසප්පසික්බාපදං විය. එවං සන්තෙ සඬගීතිකාරකෙහි සඬගීතිං අනාරොපෙතබ්බං භවෙය්‍ය විනාපි තෙන තදත්ථසිද්ධිතො, අනිස්සරත්තා, අනාරොපෙතං අනුඤ්ඤාතත්තා ව. චුත්තඤ්ඤෙතං “ආකඬ්ඛමානො, ආනන්ද, සඬසො...පෙ.... සමුහනෙය්‍යා”ති (දී. නි. 2.216; චූළව. 441). ඉදං සබ්බමකාරණං. න භි බුද්ධා අප්පයොජනං වචනං නිච්ඡාරෙන්ති, පගෙව සික්බාපදං. තෙනෙවාහ අට්ඨකථායං “ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදඤ්ඤි පුරිමස්ස අනුපඤ්ඤත්තිසදිස”න්තිආදි. අනුපඤ්ඤත්ති ව නිප්පයොජනං නත්ථි. තංසදිසඤ්ඤෙතං, න නිප්පයොජනන්ති දස්සිතං හොති. එවං සන්තෙ කො පනෙත්ථ අත්ථවිසෙසොති? තතො ආහ “කෙවලං තත්ථ එකස්ස පිළා කතා, ඉධ ද්විත්තං, අයමෙත්ථ විසෙසො”ති. ඉමිනා අත්ථවිසෙසෙන කො පනඤ්ඤො අතිරෙකත්ථො දස්සිතොති? පොරාණගණ්ඨිපදෙ තාව චුත්තං “එකස්මිම්පි වත්ථුස්මිං උභින්නම්පි පිළා කාතුං න වට්ටතීති අයමතිරෙකත්ථො දස්සිතො”ති. තෙනෙනං දීපෙති “න කෙවලං පටිලද්ධවීරගණනාය එව ආපත්තිගණනා, පිළිතපුග්ගලසඬබ්බතවත්ථුගණනායපි”ති.

හොන්ති වෙත්ථ –

“වත්ථුතො ගණනායපි, සියා ආපත්ති නෙකතා;
ඉති සන්දස්සනත්ථඤ්ඤව, දුතියුපක්බටං ඉධ.

“කායසංසග්ගසික්බාය, විභඬ්ගෙ විය කින්තෙනං;
එකිත්ථියාපි නෙකතා, ආපත්තිනං පයොගතො”ති. (වජිර. ටී. පාරාජික 532);

අපිවෙනං සික්බාපදං තංජාතිකෙසු සික්බාපදෙසු සබ්බෙසුපි ගහෙතබ්බවිනිච්ඡයස්ස දස්සනප්පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං. ආහ ව –

“අඤ්ඤාතිකාය බහුතාය විමිස්සතාය;

ආපත්තියාපි බහුතා ව විමිස්සතා ව;
 ඉච්චෙවමාදිවිධිසම්භවදස්සනත්ථං;
 සත්ථා උපක්ඛට්ඨිදං දුතියං අවොවා''ති. (චජිර. ටී. පාරාජික 532);

තස්සායං සඬ්ඛෙපතො අධිප්පායපුබ්බධගමා විචාරණා - පුරාණවීචරං එකමෙව භික්ඛු භික්ඛුනීහි ද්විති, බහුහි වා ධොවාපෙනි, භික්ඛුනිගණනාය පාවිත්තියගණනා. තථා ද්විත්තං, බහුතං වා සාධාරණං එකමෙව වීචරං අඤ්ඤා පාරිවත්තකා පටිග්ගණ්හාති, ඉධාපි තථා ද්විත්තං, බහුතං වා සාධාරණමෙකං විඤ්ඤාපෙනි, විඤ්ඤත්තපුග්ගලගණනාය ආපත්තිගණනා. තථා අඤ්ඤෙසුපි එවරුපෙසු සික්ඛාපදෙසු නයො නෙතඬ්ඛො. අයං තාව බහුතාය නයො.

විමිස්සතාය පන ඤාතිකාය, අඤ්ඤාතිකාය ව එකං ධොවාපෙනි, එකතො නිට්ඨාපතො එකං පාවිත්තියං. අථ ඤාතිකා පඨමං ථොකං ධොවිත්වා යීතා, පුන අඤ්ඤාතිකා සුධොතං කරොති, නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං. අථ අඤ්ඤාතිකා පඨමං ධොවති, පච්ඡා ඤාතිකා සුධොතං කරොති, අඤ්ඤාතිකාය පයොගවසෙන භික්ඛුනො දුක්ඛට්ඨෙව. අඤ්ඤාතිකාය, ඤාතිකාය ව අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤී, වෙමතිකො, ඤාතිකසඤ්ඤී වා ධොවාපෙනි, යථාචුත්තනයෙන නිස්සග්ගියදුක්ඛට්ඨාදිආපත්තිහෙදගණනා වෙදිතඬ්ඛො. තථා අඤ්ඤාතිකාය, ඤාතිකාය ව සන්තකං වීචරං උභොහි එකතො දියාමානං පටිග්ගණ්හාති, නිස්සග්ගියමෙව. අථ අඤ්ඤාතිකාය එව හත්ථතො පටිග්ගණ්හාති, නිස්සග්ගියමෙව. අථ ඤාතිකාය හත්ථතො පටිග්ගණ්හාති, අනාපත්ති. අථ උභොසු අඤ්ඤාතිකාදිසඤ්ඤී, චුත්තනයෙනෙව නිස්සග්ගියදුක්ඛට්ඨාදිආපත්තිහෙදගණනා වෙදිතඬ්ඛො. තථා අඤ්ඤාතිකවිඤ්ඤත්තිආදීසුපි යථාසම්භවං නයො නෙතඬ්ඛො. අයං විමිස්සතාය නයො.

ආදිසද්දෙන පන අනෙකෙ අඤ්ඤාතිකා විඤ්ඤත්තා, විඤ්ඤත්තපුග්ගලගණනාය දුක්ඛට්ඨං. එකො දෙනි, එකො න දෙනි, නිස්සග්ගියං. අථ අවිඤ්ඤත්තො දෙනි, න නිස්සග්ගියං. අථ විඤ්ඤත්තාවිඤ්ඤත්තානං සාධාරණං විඤ්ඤත්තො දෙනි, නිස්සග්ගියං. උභො දෙන්ති, නිස්සග්ගියමෙව. අවිඤ්ඤත්තො දෙනි, නිස්සග්ගියෙන අනාපත්ති. විඤ්ඤත්තස්ස වචනෙන අවිඤ්ඤත්තො දෙනි, අනාපත්ති එව. තථා උපක්ඛට්ඨාදීසුපි යථාසම්භවං නයො නෙතඬ්ඛො.

එත්තාවතා සඬ්ඛෙපතො අඤ්ඤාතිකායාදිගාථා චුත්තාධිප්පායා හොති. යං පනෙත්ථ භික්ඛුනියා රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං නිජ්ජයොජනතාය නිදස්සනං චුත්තං, තස්ස පයොජනවිසෙසො තස්මිංයෙව ආවිභවිස්සතිති. එවමෙව

අඤ්ඤත්ථපි වචනෙන, විසෙසඅට්ඨුප්පත්තිවසෙන ච සික්ඛාපදෙසු ඤාතබ්බං විසෙසප්පයොජනන්ති.

දුතියඋපක්ඛට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා

“යානං භඤ්ජති, ආගතකාරණං විනාසෙති”ති චුත්තත්තා පුන වොදනං න ලහතීති එකෙ. ආගමනස්ස සාත්ථකං න හොති, විවරං න ලහිස්සති පටිසන්ථාරස්ස කතත්තාති එකෙ. වොදනාලක්ඛණං න හොතීති කත්වා චුත්තන්ති එකෙ. “ධම්මදෙසනාධිප්පායාදිනා න පටිසන්ථාරො කාතබ්බො”ති උපතිස්සත්ථෙරො “ආගතකාරණං විනාසෙති”ති වොදනායානාති භඤ්ජති, වොදෙතුකාමො අකත්තබ්බමකාසි, තප්පව්වයා චත්තභෙදෙ දුක්කට්”න්ති ච වදති. ධම්මසිරිත්ථෙරො පන “ආසනෙ වෙ නිසිදති, එකාය නිසජ්ජාය ද්වෙ යානාති භඤ්ජති. ආමිසං වෙ පටිග්ගණ්හාති, එකෙන පටිග්ගහණෙන ද්වෙ යානාති භඤ්ජති. ධම්මං වෙ භාසති, ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදෙ චුත්තපරිච්ඡේදාය එකාය වාචාය ද්වෙ යානාති භඤ්ජති. තං සන්ධාය ‘ආගතකාරණං විනාසෙති’ති චුත්ත”න්ති වදති. “එසො බො”ති චුත්තෙන සඤ්ඤත්තො එකො, “අයං වෙය්‍යාවච්චකරොති...පෙ.... අචුත්තෙපි වොදෙතුං වට්ටති”ති චුත්තො දුතියො, සථෙ පන දුතො ගච්ජන්තොව “අහං තස්ස භත්ථෙ දස්සාමි”ති ආදිනා චුත්තො තතියො, “අඤ්ඤං වා පෙසෙත්වා ආරොවාපෙති”ති චුත්තො චතුත්ථොති යථා භික්ඛුනා නිද්දිට්ඨා චත්තාරො, තථෙව දුතෙන නිද්දිට්ඨා චත්තාරො. මුඛවෙච්චිකකප්පියකාරකො, පරමමුඛකප්පියකාරකො චෙති එතෙසු අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙසු විය පටිපජ්ජිතබ්බන්ති ලිබ්බං.

රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විවරවග්ගො පඨමො.

2. එළකලොමවග්ගො

1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා

කාරාපෙය්‍යාති අත්තනො ච පරස්ස ච උභින්නඤ්ච කොසියං එකතො ගණ්හිත්වා චුත්තං, උභො වා එකතො කරොන්තීති අත්ථනො වෙදිතබ්බං. තත්ථ අත්තනා කතං වෙ, “නිස්සජ්ජනකාලෙ සයං කතං නිස්සග්ගිය”න්ති චත්තබ්බං. උභොහි වෙ කතං, යථාපාළිමෙව.

කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුද්ධකාලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

යථා පඨමෙ “එකෙනපි කොසියංසුනා”ති (කඨිබ්බ. අට්ඨ. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තථා ඉධ “එකෙනපි අඤ්ඤෙන අමිස්සිතාන”න්ති වචනාභාවතො අඤ්ඤෙන මිස්සභාවෙ සතිපි අපඤ්ඤායමානරූපකං වෙ, “සුද්ධකාලක”මිච්චෙව වුවිච්චිති වදන්ති.

සුද්ධකාලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා

“තුලයින්වා”ති වචනතො යථා තුලාධාරණාය කාලකාධිකා න භොන්ති, තථා කාලකානං ද්වෙ භාගා ගහෙතඛබ්බා උක්කට්ඨපරිච්ඡේදෙන. “එකස්සාපි කාලකලොමස්ස අතිරෙකභාවෙ නිස්සග්ගියන්ති වචනං තුලාධාරණාය කිඤ්චාපි න සමෙති, අවිත්තකත්තා පන සික්ඛාපදස්ස පුබ්බෙ තුලාය ධාරයින්වා ධ්වනිතෙසු එකමිපි ලොමං තත්ථ පතෙය්‍ය, නිස්සග්ගියන්ති අයමධිජ්ජායොති නො තක්කො”ති ආවරියො. වුත්තපරිච්ඡේදෙන අග්ගහණං අකිරියා, සන්ථතකරණං කිරියා.

ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ඔරෙන වෙ ඡන්තං වස්සාන”න්ති වුත්තත්තා ඡබ්බස්සෙ පරිපුණ්ණෙ කාතුං වට්ටන්ති නිට්ඨානදිවසතො පට්ඨාය ඡන්තං වස්සානං පරිච්ඡේදො වෙදිතඛබ්බො. යානි පනෙත්ථ අතිරෙකඡබ්බස්සවසෙන වා සම්මුතිවසෙන වා කතානි, සබ්බානි තානි එකතො පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටන්ති. ගිලානස්ස ව එකං නජ්ජභොතිති අනෙකමිපි වට්ටති. යතො පට්ඨාය රොගස්ස මන්දතාය සන්ථතං ආදාය ගන්තුං සක්කොති, තතො පට්ඨාය සම්මුති වා රොගො වා න රක්ඛන්ති එකෙ. අපිච ඡවස්සබ්බද්ධනිම්මලං සික්ඛාපදං විචාරෙතුං ගම්භීරත්තා. තස්මා ඡවස්සෙ කම්මං කතන්ති.

ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

කස්මා පනෙත්ථ “සන්ථතං පන භික්ඛුනා”ති සික්ඛාපදං අපඤ්ඤපෙත්වා “නිසිදනසන්ථත”න්ති පඤ්ඤත්තං, නනු එත්ථ කාරණෙන භවිතඛබ්බන්ති? අත්ථි කාරණං, විචරසඤ්ඤිතාය සන්ථතානං උජ්ඣිතත්තා තෙසං.

අවිවර්භාවදස්සනත්ථං තථා පඤ්ඤත්තං භගවතාති වුත්තං භොති. තස්මා තෙ භික්ඛු තෙවිවරිකධුතඨගහෙදහයා සන්ථතෙ චතුත්ථවිවරසඤ්ඤිතාය සන්ථතාති උජ්ඣිත්වා තෙරස ධුතඨගාති සමාදයිංසු, භගවා ච තෙසං සන්ථතං අනුජාති. තතො තෙසං භික්ඛුනං එවං භොති “නිසීදනවිවරසංශ්ඨානම්පෙතං නිසීදනසන්ථතං නො භගවතා අනුඤ්ඤාතං චතුත්ථවිවරභාවෙන, පගෙව කතසන්ථතං වා”ති. තතො “සන්ථතෙ තෙසං විවරසඤ්ඤිතා න භවිස්සති”ති තදත්ථං භගවතා “සන්ථත”න්ති අපඤ්ඤාපෙත්වා “නිසීදනසන්ථත”න්ති පඤ්ඤත්තන්ති අධිප්පායො. ඉමෙසු පන පඤ්චසු සන්ථතෙසු පුරිමාති තිණි විනයකම්මං කත්වා පටිලභිත්වාපි පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටන්ති අකප්පියත්තා, පච්ඡිමාති ද්වෙ වට්ටන්ති (චජීර. වී. පාරාජික 566-567) ලිඛිතං. කථං පඤ්ඤායතිති වෙ? “අනාපත්ති අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති”ති (පාරා. 570) වචනතොති වෙදිතබ්බං.

නිසීදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

“අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තස්සා”ති ඉමිනා පකතියා දීඝමග්ගං පට්පන්තස්ස උප්පන්නාතිපි තියොජනපරමමෙව හරිතබ්බාති, පගෙව අප්පට්පන්තස්සාති දස්සෙති. පට්පන්තස්ස වෙ, අද්ධානං නාම පට්පන්තස්ස අකාමා වස්සංවුට්ඨභික්ඛුනියා මග්ගප්පට්පත්ති වියාති දස්සෙති. අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තස්ස නිස්සග්ගියන්ති වා සම්බන්ධො. තෙනෙව වාසාධිප්පායස්ස පට්ප්පස්සද්ධගමනුස්සාහත්තා “අප්පට්පන්නො”ති සඬ්ඛං ගතස්ස අනාපත්තිති සිද්ධං. ඉමස්මිං පන අත්ථවිකප්පෙ “භික්ඛුනො පනෙව එළකලොමාති උප්පජ්ජෙය්‍යුං...පෙ.... අසන්තෙපි භාරකෙ අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තස්ස නිස්සග්ගියං පාවිත්තිය”න්ති යොජනා වෙදිතබ්බා. යස්මා වා එළකලොමානං උප්පත්තිට්ඨානතො පට්ඨාය තියොජනපරමතා අධිප්පෙතා, මග්ගං අප්පට්පන්තස්ස ච තියොජනපරමතා නත්ථි, තස්මා “අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තස්ස උප්පජ්ජෙය්‍යු”න්ති වුත්තං. තෙන අච්ඡින්නං පටිලභිත්වා හරතො ච අනාපත්තිති සිද්ධං. පටිලාභො හි තෙසං උප්පත්ති නාමාති.

“ආකඬ්ඛමානෙන භික්ඛුනා පටිග්ගහෙතබ්බාති”ති ඉමිනා අත්තනා පටිග්ගහිතානංයෙව තියොජනාතික්කමෙ ආපත්තිති දස්සෙති. තෙන අනාකඬ්ඛමානෙන පරසන්තකාති පටිග්ගහිතාති හරන්තස්ස අනාපත්තිති සිද්ධං.

අඩිගෙසු “අත්තනො සත්තකතා” ති නත්ථි, අයමත්ථො “භික්ඛුනො උප්පජ්ජෙය්‍යා” ත්ති ඉමිනා, “අච්ඡින්නං පටිලභිත්වා” ති ඉමිනා ව දීපිතො හොතීති වෙදිතබ්බො. පොරාණගණ්ඨිපදෙ ව “අඤ්ඤං භික්ඛුං හරාපෙන්තො ගච්ඡති වෙ, ද්වින්නම්පි අනාපත්තී” ති වුත්තං. තස්මා ද්වෙ භික්ඛු තියොජනපරමං පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භණ්ඩං පරිවත්තෙන්වා වෙ හරන්ති, අනාපත්තීති සිද්ධං.

තියොජනපරමං සහත්ථා හරිතබ්බානීති තියොජනපරමමෙව අත්තනා හරිතබ්බානි, තං කිමත්ථන්ති? සීමාය එතපරමතො. වුත්තඤ්ඤෙන “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තියොජනපරමං සීමං සම්මන්තිතු” ත්ති (මහාව. 140). වාසාධිස්පායෙන, පච්චාගමනාධිස්පායෙන වා ගච්ඡතො එතපරමතා ව. වුත්තඤ්ඤෙන “ඡබ්බග්ගියා භික්ඛු අතිමහතියො සීමායො සම්මන්තන්ති...පෙ.... භික්ඛු උපොසථං ආගච්ඡන්තා උද්දිස්සමානෙපි පාතිමොක්ඛෙ ආගච්ඡන්ති, උද්දිට්ඨමත්තෙපි ආගච්ඡන්ති, අත්තරාපි පරිවසන්ති” ති (මහාව. 140).

අසත්තෙ භාරකෙති ආණන්තියා භාරකෙ අසති. කම්බලස්ස උපරි නිසිදිත්වා ගච්ඡන්තස්ස සවෙ එකම්පි ලොමං වීචරෙ ලග්ගං හොති, තියොජනාතික්කමෙ ආපත්ති එව කම්බලතො විජටිතත්තාති ලිබ්බං. තං කම්බලස්ස පටිග්ගහිතත්තා අත්තනො අත්ථාය පටිග්ගහිතමෙව හොතීති යුත්තං.

එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ජාතරූපසික්ඛාපදවණ්ණනා

“නිබ්බත්තරුක්ඛච්ඡායාපි රුක්ඛපරිච්ඡෙදං අනතික්කන්තා” ති ලිබ්බං.

ජාතරූපසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. රූපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

ජාතරූපරජතපරිවත්තනන්ති උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන වුත්තං.

රූපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කයචික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා

අසන්නෙ පාවිත්තියං දෙසෙනබ්බමෙව්න ඵත්ථ කිං සුද්ධිකං පාවිත්තියං,
උදාහු නිස්සග්ගියන්ති? නිස්සග්ගියං පාවිත්තියමෙව.

කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තත්ත්වං පකිණ්ණකං

අට්ඨමසික්ඛාපදං පරෙන අත්තනො අත්ථාය දියාමානස්ස වා
පාරිවත්තකභාවෙන දියාමානස්ස වා පංසුකුලස්ස වා රුපියස්ස
උග්ගණ්හනඋග්ගණ්හාපනසාදියනානි පටික්ඛිපති.

නවමං පරස්ස වා අත්තනො වා රුපියපරිවත්තනං පටික්ඛිපති.

දසමං අරුපියපරිවත්තනං. “අරුපියෙ අරුපියසඤ්ඤී පඤ්චන්තං සහ
අනාපත්ති”ති (පාරා. 591; වි. වි. ටී. 1.591; චජිර. ටී. පාරාජික 587) ව වචනං
ඉතරෙහි සහ ආපත්තීති දීපෙති. අරුපියඤ්ඤ ව දුක්කට්ඨත්ථු. තස්මා තස්ස
පරිවත්තනෙ සති නිස්සග්ගියන්ති ඵකන්තෙන වුත්තං. පඤ්චන්තං සහ
දුක්කට්ඨත්ථුනං පරිවත්තනෙ අනාපත්තිප්පසඬගතො අනාපත්ති ඵවාති
පොරාණාති චෙ? න, කප්පියවත්ථුනංයෙව තත්ථ ආගතත්තා. යදි කප්පියවත්ථු
නිස්සග්ගියං, පගෙව දුක්කට්ඨත්ථුති චෙ? න, ආපත්තිගරුකලහුකභාවෙන
වත්ථුගරුකලහුකනියමාභාවතො.

නිස්සග්ගියවත්ථුතො හි මුත්තාමණිවෙච්චරියාදි මහග්ගප්පහොනකම්පි
දුක්කට්ඨත්ථුති කත්වා නිස්සග්ගියවත්ථුතො මුත්තාදි ලහුකං හොති. ලහුකෙපි
වත්ථුස්මිං යටෙව දුක්කට්ඨත්ථුතො පටිග්ගහණෙ දුක්කට්ඨං, තටෙව තස්ස වා
තෙන වා චෙතාපනෙපි දුක්කට්ඨං යුත්තන්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.589)
අට්ඨකථාවරියා.

අථ වා යං වුත්තං “කප්පියවත්ථුනංයෙව තත්ථ ආගතත්තා”ති, තත්ථ
කිඤ්චාපි දුක්කට්ඨත්ථුනිපි අධිප්පෙතානි, න පන පාළියං වුත්තානි
අනාපත්තිවාරප්පසඬගහයානි වුත්තං හොති. මුත්තාදීසුපි වුත්තෙසු අනාපත්තියං
කප්පියකාරකස්ස ආචික්ඛති, “ඉදං මුත්තාදි අම්භාකං අත්ථි, අම්භාකඤ්ඤ
ඉම්භා ව ඉම්භා ව වෙච්චරියාදිනා අත්ථො”ති භණ්ති, දසමෙන ආපජ්ජතිති
අධිප්පායො සියා. යස්මා ව ඉදං කප්පියකාරකස්ස ආචික්ඛනාදිසංචොභාරො ව,
තස්මා තං නවමෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කිඤ්චාපි කයවික්කයෙව හොති
කප්පියවත්ථුහි අනුඤ්ඤාතං, ඉම්භාව නයෙන කිඤ්චාපි දුක්කට්ඨත්ථුපි දසමෙ
අධිප්පෙන ආපජ්ජති, අට්ඨකථාවිරොධතො පන නාධිප්පෙනම්චිචෙව
ගහෙතබ්බො.

කා පනෙත්ථ කාරණවිජායාති, පඤ්චන්තං සහ තත්ථ
 අනාපත්තිප්පසඬගතො අනාපත්ති ඵ්වාති චෙ? න, තත්ථ අනාගතත්තා.
 අනාගතකාරණා චුත්තන්ති චෙ? න, පඤ්චන්තං සහ ආපත්තිවත්ථුකස්ස
 අනාපත්තිවාරලාභෙ විසෙසකාරණාභාවා, අකප්පියත්තා පඤ්චන්තං සභාපි
 ආපත්තියා භවිතබ්බන්ති සිද්ධො අට්ඨකථාවාදො.

අපරො නයො – යදි දුක්කට්ඨත්ථුනා කයවික්කයෙ නිස්සග්ගියං,
 කප්පියවත්ථුමිහි චුත්තපරියායො තත්ථ ලබ්භෙය්‍ය, න පන ලබ්භතීති නවමෙ
 ඵ්ව තාති චත්තබ්බාති. තස්මා සංවොභාරො නාම කයවික්කයොපි අඤ්ඤථා
 පරිචත්තනං පරියාදිශිත්වා පචත්තො, කයවික්කයඤ්ච මොචෙත්වා ‘‘ඉමිනා
 ඉමං දෙහි’ ති චෙතාපෙති, වට්ටති’’ති අවත්වා දසමස්ස අනාපත්තිවාරෙ
 චුත්තනෙයෙනෙව තෙසං පරිචත්තනෙ නිස්සග්ගියානුමතිවිරොධතො
 අට්ඨකථායං චුත්තනෙයෙනෙව දුක්කට්ඨත්ථුනා චෙතාපනෙ දුක්කට්ඨෙව.
 තෙසං කයවික්කයෙන නිස්සග්ගියන්ති චෙ? න, සබ්බස්සපි කයවික්කයත්තා.
 තෙනෙව චුත්තං ‘‘අත්ඨකට්ඨකථායං පන ‘සචෙ කයවික්කයං සමාපජ්ජෙය්‍ය,
 නිස්සග්ගියං පාවිත්තිය’න්ති භාසිතං, තං දුබ්භාසිතං. කස්මා? න හි
 දානග්ගහණතො අඤ්ඤො කයවික්කයො නාම අත්ථි’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.589),
 අත්තනො මතියා කයවික්කයලක්ඛණසම්මතෙ දසමස්ස අනාපත්තිවාරෙ
 චුත්තනෙයෙනෙව තෙසං පරිචත්තනෙ නිස්සග්ගියානුමතිවිරොධතො ව. භවතු
 වා අත්තනො පටිසිද්ධමිදං කාරණං, දසමෙ අවස්සමෙව ජානිතබ්බානීති තාති
 කයවික්කයානෙවාති තෙසං නිස්සග්ගියභාවඤ්ච ගතානීති ඵ්වමපි සිද්ධො
 අට්ඨකථාවාදො.

ඵත්ථාහු පොරාණා – ‘‘අත්තනො සන්තකං රුපියං පරහත්ථගතං කරොති
 අජ්ඣාචරති, දුක්කට්ඨං. පරස්ස රුපියං අත්තනො භත්ථගතං කරොති,
 අට්ඨමෙන නිස්සග්ගියං. උග්ගහිතවත්ථුපරිචත්තනෙ කථං ජාතං?
 අබ්බොහාරිකං ජාතං. අථ පරස්ස රුපියං අත්තනො භත්ථගතං පට්ඨමං කරොති,
 රුපියප්පට්ඨග්ගහණස්ස කතත්තා අට්ඨමෙන නිස්සග්ගියං. අත්තනො සන්තකං
 රුපියං පරස්ස භත්ථගතං පච්ඡා කරොති, සංවොභාරෙන නිස්සග්ගිය’’න්ති.
 ‘‘රුපියස්ස ගහණමත්තෙන අට්ඨමෙන ආපත්ති, පච්ඡා පරිචත්තනෙ
 නවමෙනා’’ති හි තත්ථ චුත්තං, තං පන යුත්තං. ‘‘අජ්ඣාචරති, දුක්කට්ඨ’’න්ති
 දුචුත්තං. දුක්කට්ඨස්ස අනියමප්පසඬගතො නිස්සජ්ජනවිධානෙසු දස්සිතොව. කිං
 චුත්තං භොති – යදි ද්විතී නිස්සග්ගියෙහි භවිතබ්බං, නිස්සජ්ජනවිධානෙ ‘‘අභං,
 භන්තෙ, රුපියං පට්ඨග්ගහෙසිං, නානාප්පකාරකඤ්ච රුපියසංවොහාරං
 සමාපජ්ජි’’න්ති චත්තබ්බං භවෙය්‍ය ‘‘රුපියං චෙතාපෙති’’ති සබ්බත්ථ පාළියං
 රුපියප්පට්ඨග්ගහණස්ස චුත්තත්තා.

එත්තාවතා යං පොරාණගණ්ඨිපදෙ වුත්තං ‘දුක්කට්ඨත්ථුනා කයවික්කයං පරිහරන්තෙන චතුසු නිස්සග්ගියවත්ථුසු එකෙකස්මිං ගහිතෙ අට්ඨමෙන නිස්සග්ගියං හොති. දුක්කට්ඨත්ථුනා දුක්කට්ඨත්ථුන්ති ‘ඉමිනා ඉදං දෙහී’ති ගහිතෙ තෙනෙව නිස්සග්ගියං හොති. ‘කයවික්කයම්පි නිහරිත්වා ගහිතෙ දුක්කට්ඨං, චෙතාපිතරුපියග්ගහණෙ අට්ඨමෙන, පරිවත්තනෙ නවමෙනාතිආදිනා අත්තනා අනුග්ගහෙත්වා කප්පියවසෙන නිහරිත්වා පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි සද්ධිං පරිවත්තෙතුං වට්ටති’ති, තං විසොධිතං හොති. අපරම්පි තත්ථ වුත්තං ‘නිස්සජ්ජිතබ්බෙ අසති කථං පාවිත්තියං, දුන්නිස්සට්ඨරුපියම්පි ‘න ඡඩ්ඛෙති’ති වදන්තස්ස විස්සට්ඨො උපාසකො තං ගහෙත්වා අඤ්ඤං චෙ හික්ඛුනො දෙති, කප්පති’ති, තඤ්ච දුටුත්තං. න හි ගහිතත්තා තතො අඤ්ඤං වත්ථු හොති. පුන අපරඤ්ච තත්ථ වුත්තං ‘ඉමං ‘ගණ්භාහී’ති වදන්තස්ස සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතදුක්කට්ඨං, ‘එතං දෙහී’ති වදන්තස්ස විඤ්ඤත්තිදුක්කට්ඨං’න්ති, තඤ්ච දුටුත්තං. තත්ථ හි පයොගදුක්කට්ඨං යුත්තං විය පඤ්ඤායති.

පකිණ්ණකං නිට්ඨිතං.

එළකලොමවග්ගො දුතියො.

3. පත්තවග්ගො

1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

ද්වෙ අපත්තා, තස්මා එතෙ භාජනපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බා, නඅධිට්ඨානුපගානවිකප්පනුපගතාති අත්ථොති ව. සමණසාරුප්පෙන පක්කන්ති අයොපත්තො පඤ්චහි පාකෙහි පක්කො හොති, මත්තිකාපත්තො ද්විහි. ‘හික්ඛුනියා පත්තසන්නිව්චයස්ස වාරිතත්තා (වජිර. ටී. පාරාජික 602) හික්ඛුස්සපි තං ‘අනනුරූප’න්ති කත්වා ‘පුරාණපත්තං පච්චුද්ධරිත්වා’ති වුත්ත’න්ති ව ලිබ්බිතං, තං න යුත්තං පාළියං ‘සන්නිව්චයං කරෙය්‍යාති අනධිට්ඨිතො අවිකප්පිතො’ති (පාවි. 735) වුත්තත්තා. සො හි කථිනක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 306 ආදයො) නිව්චයසන්නිධි විය එකොපි පුනදිවසෙ ‘සන්නිව්චයො’ති වුච්චති. අනන්තරසික්ඛාපදෙ පන ‘දුතියො වාරිතො’ති අධිට්ඨානං නියතං. තස්මා ද්වෙ පත්තෙ අධිට්ඨානං න ලහති. සචෙ එකතො අධිට්ඨාති, ද්වෙපි අනධිට්ඨිතා හොන්ති. විසුං විසුං අධිට්ඨාති, දුතියො අනධිට්ඨිතො. විකප්පෙතුං පන බහුපි ලහති. කාකණ්ණිකමත්තම්පිති එත්ථ පි-කාරො ‘එකපාකම්පි ජනෙති’ති පාකං සම්පිණ්ඤෙති. අථ වා සචෙ එකපාකෙනෙව සාරුප්පො, වට්ටතීති පාකපරිමාණං න වුත්තන්ති ගහෙනබ්බං. අපත්තත්තා අධිට්ඨානුපගො න හොති. අපච්චුද්ධරන්තෙන විකප්පෙතබ්බොති

පුරාණපත්තං අපවිච්ඡේදධරන්තෙන සො පත්තො විකප්පෙනබ්බොති අත්ථොති ලිඛිතං.

පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා

පචාරිතෙති එත්ථ සඛ්ඝවසෙන පචාරිතට්ඨානෙ පඤ්චබන්ධනෙනෙව වට්ටති, පුග්ගලිකවසෙන පචාරිතට්ඨානෙ උනපඤ්චබන්ධනෙනාපි වට්ටතීති ලිඛිතං.

යො උනපඤ්චබන්ධනත්ථං, චුත්තම්පි චෙතං කරො සො;
උනපඤ්චබන්ධනත්ථං, පත්ථාන සන්තිකෙ.

උනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හෙසප්පසික්ඛාපදවණ්ණනා

“පටිසායනියානි පටිග්ගහෙත්වා”ති වදන්තෙන පාදමක්ඛනාදීනං අත්ථාය පටිග්ගහෙත්වා යපෙතුං වට්ටතීති දීපිතන්ති ලිඛිතං. “යෙසං මංසං කප්පති”ති වචනෙන යෙසං මංසං න කප්පති, තෙසං සප්පිඤ්ඤා න කප්පතීති වදන්තා අජානිත්වා වදන්ති. යෙසඤ්ඤි මංසං කප්පති, තෙසං සප්පිඤ්ඤාදි සත්තාහකාලිකනිස්සග්ගියවත්ථුපරිච්ඡේදදස්සනත්ථං චුත්තං. තථා පණ්ණහොජනසික්ඛාපදෙ යෙසං මංසං කප්පති, තෙසංයෙව බීරාදි පණ්ණහොජනං, නෙතරන්ති දස්සෙතුං චුත්තන්ති. මධු නාම මධුකරිහමරමක්ඛිකානං ආසයෙසු නියායාසසදිසං මහාමධු හොති, තං යාවජීවිකන්ති ව ලිඛිතං.

හෙසප්පසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පත්තවග්ගො තතියො.

නිස්සග්ගියපාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියකණ්ඩං

4. භොජනවග්ගො

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

දෙවදන්තො කාලෙ විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, තප්පච්චයා භගවතා “ගණභොජනෙ පාවිත්තිය”න්ති (පාවි. 209) සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං. පදභාජනෙ පන “නිමන්තිතා භුඤ්ජන්ති”ති (පාවි. 218) නිමන්තනමෙව ගහෙත්වා විහත්තං. අන්ධකට්ඨකථායං පන චත්ථුවසෙන විඤ්ඤත්තියා යාවනම්පි චුත්තන්ති ලිඛිතං. කස්මා? පරිවාරෙ එව “ගණභොජනං ද්විභාකාරෙහි පසවති විඤ්ඤත්තියො වා නිමන්තනතො වා”ති (පරි. 322) චුත්තත්තා. තස්මා අට්ඨුප්පත්තියංයෙව පාකටත්තා පදභාජනෙ න චුත්තන්ති වෙදිතඛිඛං. “එකතො ගණ්හන්ති”ති ව ගහිතභත්තාපි අඤ්ඤෙ යාව ගණ්හන්ති, තාව වෙ තිට්ඨන්ති, එකතො ගණ්හන්ති එව නාමා”ති ව, “යො කොච්චි පඛිඛජ්ජිතොති සහධම්මිකෙසු, තිත්ථියෙසු වාති අත්ථො”ති ව, “සමයාභාවොති සත්තන්තං අනාපත්තිසමයානං අභාවො”ති ව, “සමයලද්ධකෙන සහ චත්තාරො භොන්ති”ති ව, “සමයලද්ධකො සයමෙව මුච්චති, සෙසානං ගණපුරකත්තා ආපත්තිකරො භොති”ති ව ලිඛිතං.

එත්ථාහ – “පටිග්ගහණමෙව හෙත්ථ පමාණ”න්ති චුත්තං, අථ කස්මා පාළියං “ගණභොජනං නාම යත්ථ චත්තාරො...පෙ.... භුඤ්ජන්ති”ති (පාවි. 218) චුත්තන්ති? චුච්චතෙ – තත්ථ “භුඤ්ජන්ති”ති පටිග්ගහණනියමච්චනං. න හි අප්පටිග්ගහිතකං භික්ඛු භුඤ්ජන්තිති.

ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඤ්ඤත්ථ සමයාති පන නිමන්තනතො පසවනතො භොජනාපෙක්ඛං පාවිත්තියන්ති එකෙ. එකො භික්ඛු පිණ්ඩාය චරන්තො භත්තං ලභති, තමඤ්ඤො වූපාසකො නිමන්තෙත්වා සරෙ නිසීදාපෙසි, න ච තාව භත්තං සම්පජ්ජති. සවෙ සො භික්ඛු පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධභත්තං භුඤ්ජති, ආපත්ති. කස්මාති වෙ? “පරම්පරභොජනං නාම පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතො තං යපෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනං භුඤ්ජති, එතං පරම්පරභොජනං නාමා”ති (පාවි. 227) චුත්තත්තා. පයමකථිතසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා

ද්වත්තිපත්තපුරා පටිග්ගහෙතඛිඛාති තථානීතපුච්චෙහි අත්ථිකෙන උක්කට්ඨපත්තප්පමාණවසෙන ගහෙතඛිඛා. “මා ඛො ත්වං එත්ථ

පටිග්ගණ්ඨි” ති අපාටෙය්‍යාදිඅත්ථාය සජ්ජිතසඤ්ඤාය
 අතිරෙකජපටිග්ගහණෙන ආරොචනෙ, අසංවිභාගෙ ච න මුච්චති
 අවිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. අප උග්ගහිතකං ගණ්භාති, න මුච්චති ඵව.
 අසංවිභාගෙ පන අනාපත්ති අකජ්ජියත්තා. අවිත්තකතා
 පණ්ණත්තිජානනාභාවෙනෙව, න වත්ථුජානනාභාවෙනාති ඵකෙ. “න
 පාටෙය්‍යාදිඅත්ථාය සජ්ජිතභාවජානන”න්ති අඬගෙසු අවුත්තත්තා සවෙ
 සඤ්චිච්ච න වදති, පාවිත්තියන්ති පොරාණා වදන්ති. අතිරෙකජපටිග්ගහණන්ති
 තත්ථ පඤ්චමංව අඬගං වුත්තං, තස්මා අජපටිග්ගහිතත්තා න පාවිත්තියං,
 කත්තබ්බාකරණතො පන දුක්කටං. අඤ්ඤාටා කිරියාකිරියං ඉදං ආපජ්ජති.
 අනිවාරණං, අනාරොචනං වා ඡට්ඨමඬගං වත්තබ්බං සියා.

කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පයමපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

භුත්තාචී පචාරණං නාම පඤ්චඬගිකං. තෙසු “අසනං පඤ්ඤායත්ති” ති
 එතෙනෙව “භුත්තාචී” ති එතස්ස සිද්ධත්තා විසුං අත්ථසිද්ධි න දිස්සති. දිස්සති
 වෙ, අඬගානං ඡක්කත්තදස්සනන්ති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 238-239) ලිඛිතං.
 “භොජනං පඤ්ඤායති” ති අභිභටං සන්ධාය වුත්තං.

කොට්ටෙත්වා කතවුණ්ණමිපිති පි-කාරෙන කුණ්ඩකං සමපිණ්ඩෙති.
 සමපාකහජ්ජිතානං පන ආතපසුක්ඛානං වා කුණ්ඩකං වා යෙ කෙචි තණ්ඩුලා
 වාති එත්තකමෙව වුත්තත්තා සමපාකහජ්ජිතානං වීභීනං, වීභීපලාසානං වා
 තණ්ඩුලවුණ්ණං පචාරෙති. තථා බරපාකහජ්ජිතානං කුණ්ඩකමිපි පචාරෙති.
 හජ්ජිතසත්තුයො පිණ්ඩෙත්වා කතො අපක්කසත්තුමොදකොපි පචාරෙතීති
 ලිඛිතං. සවෙ අවසිට්ඨං නත්ථී, න පචාරෙති. කස්මා? අසනසඬබ්බාතස්ස
 විජ්ජකතභොජනස්ස අභාවතො.

අකජ්ජියමංසං පන කිඤ්චාපි පටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ ඨිතං, බාදියමානං පන
 මංසභාවං න ජහාති, තස්මා පචාරෙති. භොජනසාලාය භුඤ්ජන්තො වෙ
 අත්තතො අපාපුණනකොට්ඨාසං අභිභටං පටික්ඛිපති, න පචාරෙති. කාමං
 පටික්ඛිපති, පත්තෙ පන ආරාමිකා ආකිරන්ති, තං භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. ඉදඤ්ඨි
 බුද්ධජපටිකුට්ඨාය අනෙසනාය උජ්ජන්තෙයෙව සඬබං ගච්ඡති. යථා හි
 සඬසතො ලද්ධං පිණ්ඩං දුස්සිලො දෙති, තඤ්චෙව පටික්ඛිපති, න පචාරෙති,
 එවංසමිපදමිදන්ති ච, විභාගො ලජ්ජී වෙ දෙති, තං සො න
 අජ්ඣොහරිතුකාමතාය පටික්ඛිපති, පචාරෙතීති ච, “සමංසරසං
 සමච්ඡරසං”න්ති ආපජ්ජනතො “මංසරසං”න්ති වුත්තෙ පන පටික්ඛිපතො
 භොති, “මංසස්ස රසං මංසරසං”න්ති අයං විග්ගහො නාධිජපෙතොති ච වුත්තං.

හත්තමිස්සකං යාගං ආහරිත්වා “යාගං ගණ්හං” ති වදති, න පවාරෙති. “හත්තං ගණ්හං” ති චුත්තෙ පවාරෙති. කස්මා? යෙනාපුච්ඡිතො, තස්ස අත්ථිතාය. එත්ථ පන “යාගමිස්සකං ගණ්හං” ති වදති, තත්ත වෙ යාග ඛහුතරා වා හොති, සමසමා වා. හත්තං මන්දං, න පවාරෙති. යාග වෙ මන්දා, හත්තං ඛහුතරං, පවාරෙති. ඉදඤ්ච සබ්බඅට්ඨකථාසු චුත්තත්තා න සක්කා පටික්ඛිපිතුං. කාරණං පනෙත්ථ දුද්දසං. “හත්තමිස්සකං ගණ්හං” ති වදති. තත්ත හත්තං ඛහුතරං වා සමකං වා අප්පතරං වා හොති, පවාරෙති එව. හත්තං වා යාගං වා අනාමසිත්වා “මිස්සකං ගණ්හං” ති වදති. තත්ත වෙ හත්තං ඛහුතරං, සමකං වා හොති, පවාරෙති. අප්පතරං න පවාරෙති. තං සබ්බං වීමංසිතබ්බන්ති.

එලං වා කන්දමුලාදි වා පඤ්චහි සමණකප්පෙහි කප්පියං අකතන්ති එත්ථ කප්පියං අකාරාපිනෙහි කදලිඵලාදිහි සද්ධිං අතිරිත්තං කාරාපෙත්වාපි තං කදලිඵලාදිං යපෙත්වා අවසෙසං භුඤ්ජිතුං වට්ටති. අමිස්සකරසත්තා පුන තාති කප්පියං කාරාපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ යපෙත්වා කාරෙත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති. කස්මා? පුබ්බෙ තෙසු විනයකම්මස්ස අනාරුළුහත්තාති වදන්ති.

පත්තෙ රජං පතිතං අප්පට්ඨගහිතමෙව හොති. තස්මා පට්ඨගහෙත්වාච හික්ඛා ගණ්හිතබ්බා. “අපට්ඨගහෙත්වා ගණ්හතො විනයදුක්කට්” ත්ති (පාවි. අට්ඨ. 265) චුත්තත්තා එතමඤ්ඤෙසමපි න වට්ටතිති වදන්ති. “තං පන පුන පට්ඨගහෙත්වා භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති” ති එත්ථාපි එවමෙව. ඉමස්මිං පන “අතිරිත්තං කතං අනතිරිත්තකතං හොති” ති එත්ථාපි එවමෙව. ඉමස්මිං පන “අතිරිත්තං කතං, අනතිරිත්තං කතං හොති” තිආදිහි උපපරික්ඛිත්වා විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති දීපිතං. අලමෙතං සබ්බන්ති ඉදම්පි තෙ අධිකං, ඉතො අඤ්ඤං න ලච්ඡසිති අත්ථො.

ආහාරත්ථායාති විකාලෙ එවාති එකෙ. “පයමකථිනසදිසාති. ඉදං පන කිරියාකිරිය” ත්ති පායො. කායකම්මං අප්පකොභරණතො. වච්ඡකම්මං වාචාය “අතිරිත්තං කරොථ, හන්තෙ” ති අකාරාපනතොති වෙදිතබ්බං.

පයමපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

“භුත්තස්මිං පාවිත්තිය” ත්ති (පාවි. 243) මාතිකායං චුත්තත්තා “භොජනපරියොසානෙ පාවිත්තිය” ත්ති චුත්තං, න අප්පකොභාරෙ අප්පකොභාරෙ.

දුතියපවාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ජම්බුදීපස්ස කාලෙන පරිච්ඡේදොති එවං කිර.

විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

“දුද්ධොතො භොති”ති ආදිනා නයෙන ඉධ වුත්තත්තා, “දුද්ධොතං පත්තං
ධොවිත්වා පුන

තත්ථ අච්ඡොදකං වා ආසිඤ්චිත්වා, අභිගුලියා වා සංසිත්වා
නිස්සෙහහාවො ජානිතබ්බො”ති (පාචි. අට්ඨ. 253) සමන්තපාසාදිකායං
වුත්තත්තා ව මත්තිකාපත්තස්ස කපාලෙන පිතො ස්නෙහො සන්තිධිං
කරොතිති සිද්ධන්ති ලිඛිතං. සයං පටිග්ගහෙත්වා අපරිච්චත්තමෙවාවති එත්ථ
අපරිච්චත්තං නාම අනුපසම්පන්නානං නිරපෙක්ඛඅපරිච්චත්තං අවිජහිතං.
“පටිග්ගහණන්ති එත්ථ පටිග්ගහිතභාවමවිජහිතමෙව සන්තිධිං ජනෙති”ති
ධම්මසිරිත්ථෙරො, තං “පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (පාචි. 255)
පාළියා විරුජ්ඣති. තස්ස පන පුන පටිග්ගණ්හනකිව්වාභාවතො වීමංසිතබ්බං.

සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පණ්ණිකභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“තෙසං මංසඤ්ච බීරදධිනි ව ඉධ අධිජ්ජෙතානී”ති ඉදං
පාවිත්තියවත්ථුපරිච්ඡේදො, න පන කස්සියබීරාදිපරිච්ඡේදො, තස්මා යස්ස
කස්සවි බීරාදීනි වට්ටන්තිති ව, “මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො”ති
සඬ්ඝවසෙන පවාරිතෙ හෙසජ්ජත්ථාය සජ්ජිආදිහෙසජ්ජපඤ්චකං විඤ්ඤාපෙති
වෙ, තත්ථ “න හෙසජ්ජකරණීයෙන හෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙති”ති එත්ථ සඬ්ගහං
ගවිජති, තස්මා “තෙන පාවිත්තිය”න්ති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 261) ව ලිඛිතං.

පණ්ණිකභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සරිරාවයවෙනා”ති වුත්තත්තා මුඛෙන පටිග්ගහණං අනුඤ්ඤාතං.
“විඤ්චාදිපත්තෙසු භූමියං අත්ථතෙසු න වට්ටති, කල්ලඛෙත්තෙ තත්ථ
වට්ටති”ති ව, “සාමං ගහෙත්වා”ති ඉමිනා න කෙවලං සජ්ජදට්ඨංයෙව,
අඤ්ඤම්පි දට්ඨං විසෙසෙති. සාමං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති”ති ව ලිඛිතං.

දන්තපොතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අවෙලකවග්ගො

1. අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

අවෙලකාදයො යස්මා, තිත්ථියාව මතා ඉධ;
තස්මා තිත්ථියනාමෙන, තිකච්ඡෙදො කතො තතො.

අතිත්ථියස්ස නග්ගස්ස, තථා තිත්ථියලිඬගිනො;
ගහට්ඨස්සාපි භික්ඛුස්ස, කප්පතීති විනිච්ඡයො.

අතිත්ථියස්ස චිත්තෙන, තිත්ථියස්ස ච ලිඬගිනො;
සොතාපන්නාදිනො දාතුං, කප්පතීතිධ නො මති.

අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අනුපවිසිත්වා නිසිදනචිත්තෙන සචිත්තකතාති වෙදිතබ්බා.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-5. රහොපට්ඨජන්තරහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

චතුත්ථං පට්ඨානියතෙ, පඤ්චමං දුතියානියතෙ චුත්තනයමෙව. ඉධ
පඤ්චමං උපනන්දස්ස චතුත්ථං භොති.

රහොපට්ඨජන්තරහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

සහත්තො සමානොති නිමන්තනහත්තොති පොරාණා. සන්තං භික්ඛුං,
අනාපුච්ඡා, පුරෙහත්තං පච්ඡාහත්තං, අඤ්ඤත්ථ සමයාති අයමෙත්ථ චතුබ්බිධා
අනුපඤ්ඤත්ති. තත්ථ සමයා ද්වෙ සමයා. භත්තියසරන්ති නිමන්තිතස්ස සරං
වා සලාකාහත්තාදිදායකානං වා සරං. “සමුට්ඨානාදීනි පට්ඨකථිතසදිසානි, ඉදං
පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො, “ඉධ නිමන්තනා අකප්පියනිමන්තනා”ති
ඵකෙ.

පුරෙහත්තඤ්ච පිණ්ඩාය, වරින්වා යදි භුඤ්ජති;
සියා පරම්පරාපත්ති, පච්ඡාභත්තං න සා සියා.

පච්ඡාභත්තඤ්ච ගමිකො, පුබ්බගෙහං යදි ගච්ඡෙ;
එකෙ ආපත්තියෙවාති, අනාපත්තීති එකච්චෙ.

කුලන්තරස්සොක්කමනෙ, ආපත්තිමතයො හි තෙ;
සමානභත්තපච්චාසා, ඉති ආහු ඉධාපරෙ.

මතා ගණිකභත්තෙන, සමෙන්නි නං නිමන්තනෙ;
විස්සජ්ජනං සමානන්ති, එකෙ සම්මුඛතාපරෙ.

සන්නිට්ඨානත්ථිකෙහෙව, විචාරෙතබ්බහෙදනො;
විඤ්ඤා වාරිත්තම්ච්චෙව, සික්ඛාපදමිදං විදු. (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 294);

වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

පණීතභොජනසික්ඛාපදෙ ‘මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො’ති (කඩ්ඩා. අට්ඨ. පණීතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) යං චුත්තං, තස්සත්ථො සඬ්ඝවසෙන පචාරිතෙ භෙසජ්ජත්ථාය සප්පිආදිභෙසජ්ජපඤ්චකං විඤ්ඤාපෙති වෙ, “නභෙසජ්ජෙන කරණියෙන භෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙති”ති (පාවි. 309) වචනෙන පාවිත්තියන්ති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 310) ලිඛිතං. “තයා ඉමිනාව පචාරිතම්භා, අම්භාකඤ්ච ඉමිනා ව ඉමිනා ව අත්ථො”ති යථාභූතං ආචික්ඛිත්වා විඤ්ඤාපෙතුං ගිලානොව ලහති, න ඉතරොති ව, “අඤ්ඤස්ස අත්ථායා”ති අස්ස ඤාතකප්පචාරිතෙ, අත්තනො වා ඤාතකප්පචාරිතෙති අත්ථොති ව, “අපරියන්තප්පචාරණාය පචාරිතෙ”ති සඬ්ඝවසෙන, පුග්ගලවසෙන ව පචාරෙත්වා දායකා. තස්මා “සඬ්ඝප්පචාරණතා”ති වත්වා “පුග්ගලප්පචාරණතා”ති න චුත්තන්ති ව, “පරියන්තාතික්කමො”ති වචනෙන ගිලානො ගහිතො, තස්මා “ගිලානාගිලානතා”ති න චුත්තං. එවං සත්තෙපි “සඬ්ඝප්පචාරණාය පචාරණතා”ති පාඨොති ව ලිඛිතං, වීමංසිතබ්බං.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

හත්ථිආදීපු එකමෙකන්ති අන්තමසො එකපුරිසාරුල්හහත්ථිමිපි, එකං සරහත්ථං පුරිසමිපි. සමුට්ඨානාදීනි එළකලොමසදිසානි, ඉදං පන ලොකවජ්ජං, අකුසලචිත්තං තිවෙදන”න්ති පායො.

උය්‍යත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

කෙනච්චි පලිබුද්ධස්සාති වෙරිකෙන වා ඉස්සරෙන වා කෙනච්චි රුද්ධස්ස. සෙනාපරික්ඛෙපෙන වා පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙන වා සඤ්චරණට්ඨානපරියන්තෙන වා පරිච්ඡින්නිකිං.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සුරා”ති වා “න වට්ටති”ති වා ඡානිත්වා පිවනෙ අකුසලමෙවාති ලිඛිතං. අකුසලචිත්තන්ති යෙභුය්‍යෙන තං සන්ධාය කිර වුත්තං. අථ කස්මා විනයට්ඨකථායං “අකුසලෙනෙව පාතබ්බතායා”ති (පාවි. අට්ඨ. 329) වුත්තන්ති වෙ? සචිත්තකපක්ඛෙ අකුසලෙනෙව පාතබ්බතායාති.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අභිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

කායසංසග්ගසඨ්ඨසාදිසෙසාපත්තිභාවෙ සමානෙපි භික්ඛුනියාපි අනුපසම්පන්නෙපි දුක්කටං, උපසම්පන්නෙ එව පාවිත්තියන්ති එවං පුග්ගලාපෙක්ඛං දස්සෙතුං “අභිගුලිපතොදකෙ පාවිත්තිය”න්ති වුත්තං. සති කරණීයෙති එත්ථ පුරිසං සති කරණීයෙ ආමසතොති අධිප්පායො, න ඉත්ථිං.

අභිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

“වික්බලේලං වා”ති වචනතො සක්ඛරම්පි බ්පනකීළාය කීළතො දුක්කටමෙව. උපරිගොප්ඵකෙ පාවිත්තියං, අඤ්ඤත්ථ දුක්කටන්ති පාවිත්තියවත්ථුඅත්ථවසෙන “උදකෙ භසධම්මෙ පාවිත්තිය”න්ති වුත්තං.

ඉදං සඤ්ඤාවිමොක්ඛං වෙ, තිකපාවිත්තියං කථං;
කීළිතංව අකීළාති, මිච්ඡාගාහෙන තං සියා.

ඵත්තාවතා කථං කීළා, ඉති කීළායං ඵවායං;
අකීළාසඤ්ඤී හොතෙත්ථ, විනයත්ථං සමාදයෙ.

ඵකන්තාකුසලො යස්මා, කීළායාහිරතමනො;
තස්මා අකුසලං විත්තං, ඵකමෙවෙත්ථ ලබ්භතීති. (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 336);

භසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

තස්ස වචනන්ති “අයං උක්ඛිත්තකො වා වම්භිතො වා ගරභිතො වා ඉමස්ස වචනං අකතං භවිස්සති”ති අනාදරියං කරොති. ධම්මන්ති කථායං ධම්මො නස්සෙය්‍යා වා විනස්සෙය්‍යා වා අන්තරධායෙය්‍යා වා, තං වා අසික්ඛිතුකාමො අනාදරියං කරොති. “ලොකවජ්ජං අතික්කමිත්වා ‘ඉදං අමභාකං ආවරියුග්ගහො’ති වදන්තස්ස න වට්ටති”ති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 344) ලිබ්භං.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

“විසිඛ්ඛනාපෙක්ඛො”ති වුත්තත්තා අඤ්ඤස්ස වට්ටති, අඤ්ඤෙසඤ්ච.

ජොතිනෙකමනෙකෙ වා, ජාලෙන්ති මුනයො සහ;
ඵකො සොපෙති නානෙකො, අධිජ්ජායවිසෙසනො.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

මොරක්ඛිමණ්ඩලමඩ්දුලපිට්ඨිනන්ති න ඵකන්තතො, අධිකං, ඔරඤ්චාති වදන්ති. ඵකකොණෙපි වට්ටති, ඵචං යත්ථ කත්ථවි ඵකබිත්දුපි වට්ටතීති.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සමුට්ඨානාදීනි පයමකථිතසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.
එත්ථ පරිභොගෙන කායකම්මං. අපච්චුද්ධරණෙන වච්ඡිකම්මං.

විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

සසුචිකෙ සුචිසරෙ සුචිගණනාය ආපත්තියොති පොරාණා.

අපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

චත්ථුගණනාය කම්මබන්ධගණනාවෙනනාමාරණානං, න
කම්මබන්ධගණනාය වෙනනාමාරණා. එත්ථ එකවෙනනාය බහුපාණකා
මරන්තීති අයං විභාගො වෙදිතබ්බො.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

සප්පාණකන්ති පාණකානං මරණවසෙන පාවිත්තියං, න
සප්පාණකඋදකපරිභොගවසෙන පාවිත්තියං, තස්මා එව
“පණ්ණත්තිවජ්ජ”න්ති වුත්තං. අසුද්ධචිත්තත්තා පාවිත්තියං, සුද්ධචිත්තෙ
අනාපත්ති. පදීපුජ්ජලනෙ විය පණ්ණත්තිවජ්ජතා වුත්තාති ලිබ්බතං.

ජලෙ පක්ඛිපනං පුබ්බං, ජලජපවෙසනං ඉදං;
එවං උභින්නං නානාත්තං, ඤෙය්‍යං ඤාණවතා සදාති. (වජිර. ටී.
පාවිත්තිය 387)

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උනව්සතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතීති –

උපජ්ඣායො සචෙ සාමං, කම්මවාචඤ්ච සාවෙනි;
කම්මං රුහති ඉච්චෙකෙ, නෙන විනයකොච්ඤො.

දුක්කටං විහිතං යස්මා, ආචරියස්ස ගණස්ස ච;
තස්මා හින්නාව ආචරිය-උපජ්ඣායා විසුං ඉධාති.

උනවිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඉධ එකතොඋපසම්පන්නා, සික්ඛමානා, සාමණෙරීති ඉමා තිස්සොපි සඬිගහං ගච්ඡන්ති, ඉමාසං පන තිස්සන්නං සමයො රක්ඛති, අයම්මාසං, මාතුගාමස්ස ච විසෙසොති වෙදිතඛිං.

සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

“තං දිට්ඨිං අප්පට්ඨිස්සට්ඨෙන්නාති ලද්ධිනානාසංවාසකං සන්ධායා”ති ලිඛිතං. තිච්ඡිත්තන්ති එත්ථ විපාකාඛ්‍යාකතචිත්තෙන සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති එවමත්ථො දට්ඨඛිංඛො. අඤ්ඤා සචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස කිරියාඛ්‍යාකතං සන්ධාය න යුජ්ජති.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

“අයං සමණුද්දෙසො පාරාජිකො හොති. සචෙ තං දිට්ඨිං පට්ඨිස්සජ්ජති, සඬිසස්ස ආරොචෙත්වා සඬිසානුමතියා පඛිබාජෙතඛිංඛො”ති පොරාණගණ්ඨිපදෙ චුත්තං, තං න යුත්තං. දණ්ඩකම්මනාසනා හි ඉධාධිජ්ජෙතා. යදි සො පාරාජිකො හොති, ලිඬිගනාසනා නාම සියා. “තෙ පට්ඨෙවතො නාලං අන්තරායායා”ති ච දිට්ඨි සත්ථරි අසත්ථාදිදිට්ඨි න හොති. සචෙ සා යස්ස උජ්ජජ්ජති, සො පාරාජිකො හොති, තස්මිම්පි එවමෙව පට්ඨජ්ජිතඛිං, සංවරෙ අතිට්ඨන්තො ලිඬිගනාසනාය නාසෙතඛිංඛොති (චජිර. ටී. පාවිත්තිය 428) ආචරියස්ස තක්කො.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සප්පාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඬුගෙසු න මොක්ඛාධිප්පායනා විය අමරණාධිප්පායනා වත්තබ්බාති වෙ? න වත්තබ්බා. කස්මා? යො භික්ඛු සයං පහාරං දාතුකාමො, සො අධිප්පායෙන තස්ස මරණෙ පයොගවිරහොවාති කත්වා අමරණාධිකාරත්තා කෙවලං අමරණාධිප්පායො එව සොති තා විය තා න චුත්තා. මොක්ඛාධිප්පායස්ස පන කොපො නත්ථී, තස්මා අනාපත්තීති චුත්තං.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

තලමෙව තලසත්තිකං. “පොඨනසමත්ථට්ඨෙත සත්තික”න්ති එකෙ. යස්මා පහරිතුකාමතාය පහරතො පුරිමෙන පාවිත්තියං, කෙවලං උච්චාරෙතුකාමතාය උග්ගිරණමත්තෙ කතෙ ඉමිනා පාවිත්තියං. ඉමිනා පන විරජ්ඣිත්වා පහාරො දිත්තො, තස්මා නපහරිතුකාමතාය දින්නත්තා දුක්කටං. කිමිදං දුක්කටං පහාරපච්චයා, උදාහු උග්ගිරණපච්චයාති? පහාරපච්චයා එව දුක්කටං, පුරිමං උග්ගිරණපච්චයා පාවිත්තියන්ති සදුක්කටං පාවිත්තියං යුජ්ජති. පුරිමඤ්ඤි උග්ගිරණං, පච්ඡා පහාරො. න ච පච්ඡිමං පහාරං නිස්සාය පුරිමං උග්ගිරණං අනාපත්තිවත්ථුකං භවිතුමරහතීති නො තක්කොති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 456) ආවරියො.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

පරො කුක්කුච්චං උප්පාදෙතු වා, මා වා, තං අප්පමාණං. “කුක්කුච්චුපාදන”න්ති තතියමඬිගං තස්ස අධිප්පායවසෙන චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපස්සුතින්ති යථා උපකුජ්ඣං “සමීපකුජ්ඣ”න්ති චුච්චති, තථා උපස්සුති “සමීපස්සුති”ති වෙදිතබ්බා. යත්ථ ඨිතො සුණාති, තං යානන්ති අත්ථො. සුතීති

පනෙන්ඵ පරෙසං වචනසද්දො ව. සො හි සුයානිති සුති නාම. උපසුයාති වා එත්ථාති උපස්සුති. ඔකාසො හි සුති නාම. ඉමෙසං සුත්ථාති එත්ඵ “වචන”න්ති පාඨසෙසො.

සමුට්ඨානාදීනි අතීතද්වයසදිසානීති න ගහෙනබ්බානි.
ඵයාසත්ඵසමුට්ඨානං. සියා කිරියං ගන්ත්වා සවනෙ. සියා අකිරියං
ධීතට්ඨානං ආගන්ත්වා වදන්තානං අජානාපනවසෙන සමුට්ඨානතො.
“සඤ්ඤාවිමොක්ඛං, සචිත්තකං, ලොකවජ්ජං, කායකම්මං, වචිකම්මං,
අකුසලචිත්තං, දුක්ඛවෙදන”න්ති ලිඛිතං.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කම්මජ්ජට්ඨානසික්ඛාපදවණ්ණනා

අප්පමත්තකච්ඡස්ඡනකෙන පන චීවරං කරොන්තස්ස
සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (චූළව. 328) චුත්තජ්ජගෙදානි සුච්ඡාදීනි
අනපලොකෙත්වාපි දාතබ්බානි. තතො අතිරෙකං දෙන්තෙන
අපලොකනකම්මං කාතබ්බං. එවං කතං පන අපලොකනං
කම්මලක්ඛණමෙවාති අධිජ්ජායො. එවං සබ්බත්ඵ කම්මලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.
ගාමසීමාවිහාරෙසු ඔසාරණාදීනි සඤ්ඤාමානියෙව න වට්ටන්ති.
චිස්සජ්ජියවෙහඬගියානි පන වට්ටන්ති. “සඤ්ඤස්ස සන්තක”න්ති
සාමඤ්ඤතො අවත්වා “ඉමස්මිං විහාරෙ සඤ්ඤස්ස සන්තක”න්ති
අපලොකෙතබ්බන්ති ව, “සමුට්ඨානාදීනි අදින්නාදානසදිසානි, ඉදං පන
දුක්ඛවෙදන”න්ති පාඨොති ව ලිඛිතං.

කම්මජ්ජට්ඨානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඡන්දංඅදත්ථාගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

සන්තිපාතං අනාගන්ත්වා වෙ ඡන්දං න දෙති, අනාපත්තීති එකෙ.
දුක්ඛටන්ති එකෙ ධම්මකම්මන්තරායකරණාධිජ්ජායත්තා.

ඡන්දංඅදත්ථාගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා

අකජ්ජියෙන වාති සුවණ්ණරජතමයමඤ්ඤවාදිනා. කජ්ජියමඤ්ඤො
සම්පට්ඨිජිතබ්බොති “සඤ්ඤස්ස දෙමා”ති දින්නං සන්ධාය චුත්තං, තෙහි පන
“විහාරස්ස දෙමා”ති චුත්තෙ සුවණ්ණරජතමයාදිඅකජ්ජියමඤ්ඤවාපි

සම්පට්ඨිතබ්බාති ව, “අරඤ්ඡරො බහුඋදකගණ්භනකො” ති ව,
 “සඬ්ඝිකපදභාගෙන වාති සචෙ ආරාමිකාදයො පටිසාමෙත්වා පටිදෙන්ති,
 පරිභුඤ්ජිතං වට්ටති” ති ව, “කංසලොභාදිභාජනං සඬ්ඝස්ස දිත්තමපි
 පාරිභාරියං න වට්ටති” ති (වුළුව. අට්ඨ. 321) සමන්තපාසාදිකායං වුත්තත්තා
 අත්තනො හත්ථෙන ගහෙත්වා පටිසාමිතං න ලහති ති ව, “වෙධකො
 කායබන්ධනස්සාති වදන්ති” ති ව, “හිඬගු හිඬගුලිහරිතාලමනොසිලා
 අඤ්ජනාති” ති පාඨොති ව, “දාරුමයො වා...පෙ.... අපාදකොපි සමුග්ගො” ති
 පාඨොති ව, “දාරුමයො තුම්බොති දාරුමයො උදකතුම්බො” ති ව,
 “ථම්හතුලාසොපානඵලකාදිසු” ති ව ලිඛිතං.

දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. පරිණාමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

එකො හික්ඛු උක්ඛිත්තකස්ස දාතුකාමො හොති, තස්ස දානං නිවාරෙත්වා
 අඤ්ඤස්ස දාපෙති, අනාපත්ති. තථා සද්ධාදෙයාවිනිපාතනං කරොන්තස්ස
 දාපෙති, අත්තනො නිස්සිතකා ඉත්ථන්තාමස්ස පත්තං දාතුකාමා ආපුච්ඡන්ති,
 “විසභාගො ඵසො, සභාගස්ස දෙහි” ති වදති. අනාපත්ති අත්තනො
 භාරභූතත්තා. තස්ස පන දාතුකාමං අඤ්ඤස්ස දාපෙති, ආපත්ති ඵව. සබ්බත්ථ
 ආපුච්ඡිත්වා දාතුකාමං යථාසුඛං විවාරෙතුං ලහති.

පරිණාමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රතනවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

අසයනිසරෙති පරික්ඛිත්තස්ස බහිභූතෙසු රුක්ඛමූලාදිසු. “සචෙ
 ඛත්තියොව හොති, නාහිසිත්තො, අහිසිත්තොව හොති, න ඛත්තියො,
 රක්ඛති” ති ආචරියො “ඛත්තියතා, අහිසිත්තතා” ති ආපත්තියා අඬගභාවෙන
 වුත්තත්තා. සමුට්ඨානාදීනි පයමකථිතසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය” ති
 පාඨො.

අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

සබ්බොපි කථාමග්ගො භණ්ඩාගාරිකසීසෙන නික්ඛිපනං, ගොපනඤ්ච පටික්ඛිපිත්වා පවත්තො.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සන්තං භික්ඛු”න්ති ච “අනාපුච්ඡා”ති ච “තථාරූපා අව්වාසිකාති ච ඉමාති එත්ථ තිස්සො”ති පායො. “සමුට්ඨානාදීනි කථිතසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පායො.

විකාලගාමජ්ජවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා

තං අස්සාති තං භෙදනකං අස්ස පාවිත්තියස්ස අත්ථි පයමං භෙදනං කත්වා පච්ඡා දෙසෙතබ්බත්තා. එස නයො ඉතරෙසුපි. වාසිජටෙති වාසිදණ්ඩකෙ.

සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

අට්ඨච්ඡුලපාදකන්ති භාවනපුංසකං. තුලාසඬ්ඨානෙ යපනමෙව අට්ටකරණං.

මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

කිඤ්චාපි පටිලාභෙයෙව පාවිත්තියං විය දිස්සති, පරිභොගෙ එව පන ආපත්ති දට්ඨබ්බා. “අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කට්ඨසා”ති (පාටි. 529) වචනං එත්ථ සාධකං.

තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

කිඤ්චාපි නිසිදනස්ස ජාති න දිස්සති එත්ථ, තථාපි විවරක්ඛන්ධකෙ අනුඤ්ඤාතත්තා, “නව විවරානි අධිට්ඨාතබ්බානි”ති එත්ථ ච පරියාපන්නත්තා විවරජාති එවස්ස ජාතීනි වෙදිතබ්බං. “ලාභෙ සදස්සං, අලාභෙ අදස්මපි

වට්ටනි” ති එකෙ, තං න යුත්තං “නිසිදනං නාම සදසං වුවුවනි” ති (පාවි. 531-532) තස්ස සන්ධානනියමනතො.

නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රතනවග්ගො නවමො.

සුද්ධපාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං

1. පයමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

යාමකාලිකාදීසු ආහාරත්ථාය එව දුක්කටං. තම්පි ආමිසෙන අසම්භින්නරසෙ, සම්භින්නෙ පන එකරසෙ පාටිදෙසනීයමෙව.

පයමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සමුට්ඨානාදීනි කථිනසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

දුතියපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආරාමෙ වා ආරාමුපවාලෙ වා පටිග්ගහෙත්වා අජ්ඣාහරන්තස්සාති ආරාමෙ වා ආරාමුපවාලෙ වා පටිග්ගහෙත්වා ආරාමෙ වා ආරාමුපවාලෙ වා අජ්ඣාහරන්තස්සාති අත්ථො.

බහාරාමෙ පටිග්ගහිතං අජ්ඣාරාමෙ භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති. අඬ්ගෙසු ව “අජ්ඣාරාමෙ වා ආරාමුපවාලෙ වා පටිග්ගහණ”න්ති ගහෙතබ්බං. අජ්ඣාරාමෙ හි දස්සිතෙ ආරාමුපවාරං දස්සිතමෙවාති. “සමුට්ඨානාදීනි කථිනසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

චතුත්ථපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙබ්බකණ්ඩං

සෙබියෙසු සතිපි විතික්කමෙ අනාදරියාපෙක්ඛස්සෙව ආපත්තිති දස්සනත්ථං කාරකො න වුත්තො. අයඤ්භි විනයධම්මතා, යදිදං සාපෙක්ඛෙ කාරකනිද්දෙසො, සො වුත්තනියමෙ විධි, භුම්මකරණඤ්ච. අට්ඨඨගුලාධිකම්පි ඔතාරෙත්වා නිවාසෙතං වට්ටති. තතො පරං ඔතාරෙත්තස්ස දුක්කටන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආරාමෙ වාති බුද්ධුපට්ඨානාදිකාලෙ. පාරුපිතබ්බන්ති උත්තරාසඨගකිව්වසෙන වුත්තං.

යත්චාති එත්ථ ගච්ඡන්තොපි පරිස්සයාභාවං ඔලොකෙතං ලහතියෙවාති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 582) ලිඛිතං. යථා වාසුපගතස්ස අන්තරසරෙ කායං විචරිත්වා නිසිදිතං වට්ටති, තථා තස්ස සන්තිකෙ ගන්තුකාමස්සපි කායබන්ධනං අබන්ධිත්වා සඨසාටිං අපාරුපිත්වා ගාමජ්ජවෙසනමනාරොචෙත්වා යථාකාමං ගන්තුං වට්ටති. තස්මා අද්ධානමග්ගගමනකාලෙ එකො භික්ඛු ගාමජ්ජවෙසනවත්තං පුරෙත්වා ගාමං පවිසිත්වා එකං ආවසථං පුරතොව යීතං පත්වා පරික්ඛාරං යපෙත්වා වාසුපගතො වෙ හොති, ඉතරෙහි තස්ස සන්තිකං යථාසුඛං ගන්තුං වට්ටති. කො පන වාදො චතුහපඤ්චාහං වාසමධිට්ඨාය වසිතභික්ඛුනං සන්තිකං ගන්තුඤ්ච වාසුපගතානං සන්තිකං ගන්තුඤ්ච වට්ටතීති. බුද්ධපූජම්පි යථාසුඛං ගන්තුං වට්ටති. වුත්තම්පි වෙතං අට්ඨකථායං “අනාපත්ති කාරණං පටිච්ච තහං තහං ඔලොකෙති” ති. තත්ථ කාරණං නාම ආමිසපුජාති වෙදිතබ්බාති ලිඛිතං.

ජබ්බිසතිසාරුජ්ජවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යස්මා “සමතිත්තිකො පිණ්ඩපාතො පටිග්ගහෙතබ්බො” ති (පාවි. 602-603) වචනං පිණ්ඩපාතො සමපුණ්ණො පටිග්ගහෙතබ්බොති දීපෙති, තස්මා අත්තතො හත්ථගතෙ පත්තෙ පිණ්ඩපාතො දියාමානො ථුපිකතොපි වෙ හොති, වට්ටතීති දීපිතො හොති. සුපොදනවිඤ්ඤත්තියං මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා විජ්ජට්ඨාසරෙ උජ්ජන්තො පුන උග්ගිරිතුකාමස්සාපි සහසා වෙ පවිසති, එත්ථ අසඤ්චිච්ච භුඤ්ජති නාම. විඤ්ඤත්තිකතඤ්ච අකතඤ්ච එකස්මිං යානෙ යීතං සහසා අනුපධාරෙත්වා ගහෙත්වා භුඤ්ජති, අස්සතියා භුඤ්ජති නාම.

සයං යානගතො හුත්වා, යථා යානගතස්ස වෙ;
අලං වත්ථුං තථා නාලං, සජන්තො ජත්තපාණිනො.

“සුපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදං ථෙය්‍යසත්ථසමුට්ඨානං, කිරියං, සඤ්ඤාවීමොක්ඛං, සචිත්තකං, ලොකවජ්ජං, කායකම්මං, වචිකම්මං, අකුසලචිත්තං, දුක්ඛවෙදන”න්ති පායො.

සෙබියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හික්බුපාතිමොක්ඛවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

හික්බුපාතිමොක්ඛවණ්ණනා

පාරාජිකකණ්ඩං

අභිලාපමත්තමෙවාති එත්ථ දහරවසෙන “භන්තෙ” ති ව වුඨ්ඨවසෙන “ආවුසො” ති ව තත්ථ දුට්ඨො අභිලාපො, ඉධ පන වුඨ්ඨදහරානං “අය්‍යා” ති එකමෙව.

කායසංසග්ගෙ වුත්තනයෙනාති එත්ථ තඛ්ඛහුලනයෙන කිරියසමුට්ඨානතා වුත්තා. “කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා” ති අවත්වා පන “සාදියෙය්‍යා” ති වුත්තත්තා අකිරියතොපි සමුට්ඨාතිති වෙදිතඛ්ඛං. යථා චෙත්ථ, එවං හෙට්ඨා “මනුස්සිත්ථියා තයො මග්ගෙ මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්ති පාරාජිකස්සා” තිආදිනා (පාරා. 56) නයෙන කිරියසමුට්ඨානතං වත්වා තදනන්තරං “හික්බුපච්චත්ථිකා මනුස්සිත්ථිං හික්බුස්ස සන්තිකං ආනෙත්වා වච්චමග්ගෙන අඬගජාතං අහිනිසිදෙන්ති, සො චෙ පචෙසනං සාදියති” තිආදිනා (පාරා. 58) නයෙන අකිරියසමුට්ඨානස්සපි වුත්තත්තා පට්ඨපාරාජිකායපි තඛ්ඛහුලනයෙනෙව කිරියසමුට්ඨානතා වෙදිතඛ්ඛා. න හි පචෙසනසාදියනාදිමිති කිරියසමුට්ඨානතා දිස්සති.

අඬගජාතවලනඤ්චෙත්ථ න සාරතො දට්ඨඛ්ඛං “සො චෙ පචෙසනං න සාදියති, පට්ඨං න සාදියති, ධීතං න සාදියති, උද්ධරණං සාදියති, ආපත්ති පාරාජිකස්සා” ති (පාරා. 58) එත්ථ ධීතනසාදියනෙ පකතියාපි පරිපුණ්ණවලනත්තා. සාදියනපච්චයා පටිසෙවනවලනඤ්චෙත්ථ න දිස්සතෙවාති තඛ්ඛහුලනයෙනෙව කිරියසමුට්ඨානතා ගහෙතඛ්ඛා.

අපිච්ච හික්බුනියාපි පට්ඨපාරාජිකෙ තස්ස සාදියනස්ස සරූපෙන වුත්තත්තා තදනුරූපවසෙන විභඬගනයමනොලොකෙත්වා “කිරියසමුට්ඨාන” මිච්චෙව වුත්තං. යථා චෙතෙසු තඛ්ඛහුලනයෙන කිරියසමුට්ඨානතා වුත්තා, තථා සුරාදීනං අකුසලෙනෙව පාතඛ්ඛතා. ඉතරථා “යං අකුසලෙනෙව ආපජ්ජති, අයං ලොකචජ්ජා, සෙසා පණ්ණත්තිචජ්ජා” ති වුත්තෙ ලොකචජ්ජපණ්ණත්තිචජ්ජානං නියමලක්ඛණසිද්ධි හොති, තථා තං අවත්වා “යස්සා සචිත්තකපක්ඛෙ විත්තං අකුසලමෙව හොති, අයං ලොකචජ්ජා, සෙසා පණ්ණත්තිචජ්ජා” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තෙ ලොකචජ්ජච්චනං නිරත්ථකං සියා වත්ථුඅජානනපක්ඛෙපි අකුසලෙනෙව

පාතබ්බත්තා. යස්මා තත්ථ සුරාපානවිතික්කමස්ස අකුසලචිත්තුප්පාදො නත්ථී,
තස්මා බන්ධකට්ඨකථායං “මජ්ජිමනිකායෙ අපානිත්වාපි බීජතො
පට්ඨාය මජ්ජං පිචන්තස්ස පාවිත්තියං. සාමණෙරො ජානිත්වාච පිචන්තො
සීලහෙදං ආපජ්ජති, න අජානිත්වා”ති (මහාව. අට්ඨ. 108) වුත්තං, න වුත්තං
“චත්ථුඅජානනපක්ඛෙ පාණාතිපාතාදීනං සිද්ධිකරඅකුසලචිත්තුප්පාදසද්ධිසෙ
චිත්තුප්පාදෙ සතිපි සාමණෙරො සීලහෙදං නාපජ්ජති”ති. අභිනිවෙසවනං
පාණාතිපාතාදීහි සමානගතිකත්තා සාමණෙරානං සුරාපානස්ස.
“සුරාමෙරයිමෙ”ති චත්ථුං ජානිත්වා පාතබ්බතාදිවසෙන විතික්කමන්තස්ස
අකුසලස්ස අසම්භවො නත්ථී. තෙන වුත්තං “යස්සා සචිත්තකපක්ඛෙ”තිආදි.

කිඤ්චෙත්ථ – යුත්තිවචනෙන අරහත්තානං අප්පට්ඨිකතො
සචිත්තකාචිත්තකපක්ඛෙසු අකුසලනියමොති වෙ? න, ධම්මතාවසෙන
සෙක්ඛානම්පි අප්පට්ඨිකතො. අචිත්තකපක්ඛෙ අකුසලනියමාභාවදස්සනත්ථං.
සුපන්තස්ස මුඛෙ පක්ඛිත්තජලබිත්ථුම්ච සුරාබිත්ථුආදයො උදාහරිතබ්බා.
තබ්බහුලනයෙන හි අත්ථෙ ගහිතෙ පුබ්බෙතාපරං අට්ඨකථාය සමෙති සද්ධිං
පාළියා වාති. ආවරියාපි සුරාපානෙ අකුසලනියමාභාවමෙව වදන්ති. එකච්චෙ
පන කිරියසමුට්ඨානතා පනස්ස තබ්බහුලනයමෙව, න පය්මපාරාජිකෙ. කථං?
කායසංසග්ගසික්ඛාපදං පය්මපාරාජිකසමුට්ඨානං. එත්ථ භික්ඛුස්ස ච භික්ඛුනියා
ච කායසංසග්ගභාවෙ සති භික්ඛුනී කායඛිගං අවොපයමානාපි චිත්තෙනෙව
අධිවාසෙති, ආපජ්ජති, න එවං භික්ඛු. භික්ඛු පන වොපයමානොච ආපජ්ජති,
එවමෙව පය්මපාරාජිකෙපි වොපනෙ සති එව ආපජ්ජති, නාසති. පචෙසනං
සාදියතීති එත්ථ පචෙසනසාදියනං නාම සෙවනචිත්තුප්පාදනං, මග්ගෙන වා
මග්ගප්පට්ඨිකතම්පි ඉච්ඡන්ති. තස්සාපි කායචලනං එකන්තං අත්ථී එව. එවං
සන්තෙපි විමංසිත්වා ගහෙතබ්බත්ති වදන්තිති ලිඛිතං.

පාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඝාදිසෙසකණ්ඩං

1. උස්සයවාදිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

භික්ඛුනීනං සඬ්ඝාදිසෙසං පත්වා වුට්ඨානවිධයො සන්දස්සනත්ථං “අයං
භික්ඛුනී...පෙ.... ආපන්නා”ති පුග්ගලනියමං කත්වා පාරාජිකතො
අධිප්පායන්ති “නිස්සාරණියං සඬ්ඝාදිසෙස”න්ති ආපත්තිනාමග්ගහණඤ්ච
කතං. “සමුට්ඨානාදීනි පය්මකථිතසද්ධිසානි, ඉදං පන කිරියමෙවා”ති පාඨො.

උස්සයවාදිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වොරිවුට්ඨාපිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

කත්ථවි අගන්ත්වා නිසින්නට්ඨානෙ එව නිසිදිත්වා කරොන්ති යා
වාචාවිත්තතො, ඛණ්ඩසීමාදිගතාය කායවාචාවිත්තතො.

වොරිවුට්ඨාපිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. එකගාමන්තරගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ආභොගං විනා”ති වුත්තත්තා ආභොගෙ සති අනාපත්ති, ඉමස්මිං පන
සික්ඛාපදෙ සමන්තපාසාදිකායං උපචාරාතික්කමෙ ආපත්ති වුත්තා, ඉධ
ඔක්කමෙ. ද්විසුපි වුත්තං අත්ථතො එකමෙව ගාමන්තරගමනසංඝිසාදිසෙසං
උපචාරස්ස සන්ධාය වුත්තත්තා. ගණමහා ඔභියනස්ස විරොධො.
“අරඤ්ඤ”ති ඉදං අත්ථවසෙන වුත්තං, ගාමන්තරෙපි හොති එව.

සික්ඛාපදා බුද්ධවරෙන වණ්ණිතාති ගාථාය වසෙන, අට්ඨකථායමිපි
ගාමන්තරපරියාපන්නං නදිපාරන්ති වුත්තං.

එකගාමන්තරගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

“ජාදනපච්චයා පන දුක්කටං ආපජ්ජති”ති ඉදං –

“ආපජ්ජති ගරුකං සාවසෙසං;
ජාදෙති අනාදරියං පටිච්ච;
න භික්ඛුනී නො ව ඵුසෙය්‍ය වජ්ජං;
පඤ්භාමෙසා කුසලෙහි වින්තිතා”ති. (පරි. 481) –

ඉමාය විරුජ්ඣති. තස්මා පමාදලොඛා විය දිස්සතීති ගවෙසිතබ්බො එත්ථ
අත්ථො. භික්ඛුනං මානත්තකථායං “පරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපතො,
අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො ද්වෙ ලෙඬ්ඛුපාතෙ
අතික්කමිත්වා”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිගමනවණ්ණනා) වුත්තං, ඉධ පන
“ගාමුපචාරතො ව භික්ඛුනං විහාරුපචාරතො ව ද්වෙ ලෙඬ්ඛුපාතෙ”ති ආදි
වුත්තං. තත්‍ර භික්ඛුනං වුත්තජ්ජකාරජ්ජදෙසං අතික්කමිත්වා ගාමෙපි තං කම්මං
කාතුං වට්ටති, භික්ඛුනීනං පන ගාමෙ න වට්ටති. තස්මා එවං වුත්තන්ති එකෙ.
අපරෙ පන භික්ඛුනමිපි ගාමෙ න වට්ටති. භික්ඛුවිහාරො නාම පුබ්බෙ එව
ගාමුපචාරං අතික්කමිත්වා යීතො, තස්මා ගාමං අවත්වා විහාරුපචාරමෙව
හෙට්ඨා වුත්තං. භික්ඛුනීනං විහාරො ගාමෙ එව වට්ටති, න ඛි, තස්මා
ගාමුපචාරඤ්ච විහාරුපචාරඤ්ච උභයමෙවෙත්ථ දස්සිතං. තස්මා උභයත්ථාපි
අත්ථතො නානාත්තං නත්ථීති වදන්ති. යං යුජ්ජති, තං ගහෙතබ්බං.

සඬුසාදිසෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩං

දුතියෙ ඉධ භාජාපිතාය ලද්ධවිවරං නිස්සග්ගියං හොති, තං විනයකම්මං කත්වාපි අත්තනා න ලබ්භති.

තතියෙ “සමුට්ඨානාදීනි අදිත්තාදානසදිසානි, ඉදං පන දුක්ඛවෙදන”න්ති පාඨො.

චතුත්තෙ පයමං විඤ්ඤත්තං අලභිත්වා අඤ්ඤං තතො උභනතරම්පි ලභෙය්‍ය, නිස්සග්ගියමෙව අඬගසම්පත්තිතො.

නිස්සග්ගියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියකණ්ඩං

1. පයමවග්ගවණ්ණනා

පයමෙ හරිතපත්තවණ්ණො හරිතකො. වාපලසුණං අමිඤ්ජකො. අඬකුරමත්තමෙව හි තස්ස හොති. පලණ්ඩුකාදයො සභාවෙනෙව වට්ටන්ති. සුපසම්පාකාදී විනාපි අන්තමසො යාගුහත්තෙපි පක්ඛිපිතුං වට්ටන්ති ලිඛිතං, “හික්ඛුනියාපි ගිලානාය පුරෙහත්තමෙව ලසුණං කප්පති, න අගිලානායා”ති අභයගිරීතං උග්ගහොති.

දුතියෙ ආබාධපච්චයා හික්ඛුනිසඬසං ආපුච්ඡිත්වා සංහරාපෙතුං වට්ටති, හික්ඛුස්ස එත්ථ ව ලසුණෙ ව දුක්කටං.

සත්තමෙ “සමුට්ඨානාදීනි අද්ධානමග්ගසික්ඛාපදසදිසානි”ති පාඨො.

තචමෙ කුට්ටො නාම සරකුට්ටො. පාකාරො නාම පරික්ඛෙපපාකාරො.

ජඩ්ඬිතබ්බත්තෙති පුරාණබ්බත්තෙ. සඬසසන්තකෙ හික්ඛුස්ස ජඩ්ඬෙතුං වට්ටති සඬසපරියාපන්තත්තා. හික්ඛුනීනම්පි සඬසසන්තකෙ හික්ඛුසඬසසන්තකෙ චුත්තනයෙනෙව වට්ටති. එවං සන්තෙපි සාරුප්පවසෙන කාතබ්බන්ති ලිඛිතං.

දසමෙ “සයං තානි වත්ථුනි කරොන්තියා”තිආදි ඉධ සික්ඛාපදෙ නත්ථි. කස්මා? එළකලොමසමුට්ඨානත්තා. යදි එවං කස්මා චුත්තන්ති වෙ?

සුත්තානුලෝමමහාපදෙසතො. යදි නව්වාදීනි පස්සිතුං වා සුඡිතුං වා න ලහති,
පගෙව අත්තනා කාතුන්ති නයතො ලබ්භමානත්තා වුත්තං. ඉතරථා මහාපදෙසා
නිරත්ථකා සිද්ධං. “එවං අඤ්ඤත්ථපි නයො නෙතබ්බො. සමුට්ඨානමපි ඉධ
වුත්තමෙව අග්ගහෙත්වා ඡසමුට්ඨානවසෙන ගහෙතබ්බ”න්ති ආචරියා. ඉධ
වුත්තං සමුට්ඨානං නාම මූලභූතස්ස අත්තරා වුත්තාපත්තියා, තස්මා
ඵළකලෝමසමුට්ඨානමෙවාති අපරෙ. ආරාමෙ යත්වාති න කෙවලං යත්වා,
තතො ගන්ත්වා පන සබ්බිරියාපට්ඨෙහිපි ලහති. ආරාමෙ ධීතාති පන
ආරාමපරියාපන්නාති අත්ථො. ඉතරථා නිසින්නාපි න ලභෙය්‍යාති.

පයමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගවණ්ණනා

පඤ්චමෙ උපවාරො ද්වාදසහත්ථො. “සමුට්ඨානාදීනි කථිතසදිසානි, ඉදං
පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

සත්තමෙ ධුවපඤ්ඤත්තෙති භික්ඛුනීනං අත්ථාය. කුලානීති කුලසරානි.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියවග්ගවණ්ණනා

චතුත්ථෙ සඬ්ඝාට්ඨාදිවසෙන අධිට්ඨිතානං සඬ්ඝාට්ඨාරං.

පඤ්චමෙ “ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

ඡට්ඨෙ අඤ්ඤස්මිං පරික්ඛාරෙ දුක්කටන්ති ටාලකාදීනං වා සජ්ජිතෙලාදීනං
වා අඤ්ඤතරස්මිං.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා

ඡට්ඨෙ සංසට්ඨවිහාරසික්ඛාපදෙ “සෙසමෙත්ථ පයමඅර්ට්ඨසික්ඛාපදෙ
වුත්තච්චිච්ඡයසදිසමෙවා”ති පාඨො.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා

“විත්තාගාරං නාම යත්ථ කත්ථවි මනුස්සානං කීළිතුං රමිතුං කතං
හොති” තිආදිනා (පාවි. 979) පාළියං වුත්තත්තා විත්තාගාරාදීනි සබ්බෙසං
අත්ථාය කතානි, න රඤ්ඤො එව.

සත්තමෙ එතෙන නිස්සජ්ජිතුං කප්පියං වුත්තං. “නිස්සජ්ජිත්වා
පරිභුඤ්ජති” ති (පාවි. 1007) පාළි ව අත්ථි. “සමුට්ඨානාදීනි කථිතසදිසානි, ඉදං
පන කිරියාකිරිය” න්ති පාඨො. අට්ඨමෙපි එසොව පාඨො.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨවග්ගවණ්ණනා

දසමෙ “සමුට්ඨානාදීනි කථිතසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය” න්ති පාඨො.

ඡට්ඨවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨමවග්ගවණ්ණනා

පට්මදුතියතතිසෙසු “ගිහිගතා” ති වා “කුමාරිභූතා” ති වා න වත්තබ්බො.
වදන්ති ටෙව, කම්මං කුප්පති.

එකාදසමෙ ඡන්දං අවිස්සජ්ජෙත්වානි “යථාසුඛ” න්ති අවත්වා. එත්ථ පන
අයං විනිච්ඡයො – “පාරිවාසිකඡන්දදානෙනා” ති ඉදං උද්ධරිත්වා “චුට්ඨිකාය
පරිසායා” ති (පාවි. 1168) පදහාපනං වුත්තං. එතස්ස පන සමන්තපාසාදිකායං
“චුට්ඨිකාය පරිසායානි ඡන්දං විස්සජ්ජෙත්වා කායෙන වා වාචාය වා
ඡන්දවිස්සජ්ජනමත්තෙන වා චුට්ඨිකායා” ති (පාවි. අට්ඨ. 1167) වුත්තං. ඉධ
ඡන්දස්ස පන අවිස්සට්ඨත්තා කම්මං කාතුං වට්ටතීති වුත්තං. තස්මා ඡන්දං
අවිස්සජ්ජෙත්වා ව ද්වාදසහත්ථපාසෙ විහරිත්වා පුන සන්නිපාතකරණඤ්ච
වට්ටතීති ලිබ්බං.

අට්ඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවමවග්ගවණ්ණනා

තතිසෙ “සෙසං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං, ඉදං පන අකුසලචිත්ත” න්ති
පාඨො.

චතුත්ථෙ වුත්තනයෙනානි තතිසෙ වුත්තනයෙන.

එකාදසමෙ “සමුට්ඨානාදීනි කපිතසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

ද්වාදසමෙ “සමුට්ඨානාදීනි පදසොධම්මසදිසානි, ඉදං පන කිරියාකිරිය”න්ති පාඨො.

තෙරසමෙ “සංකච්චිකං නාම අධක්ඛකං උඛ්භනාහි, තස්සා පටිච්ඡාදනත්ථායා”ති (පාවි. 1226) පාළියං වුත්තත්තා ඉධාපි “අධක්ඛකඋඛ්භනාහිසඬ්ඛාතස්ස සරිරස්ස පටිච්ඡාදනත්ථ”න්ති පාඨො. අපරික්ඛෙපෙ ආපත්තිපරිච්ඡෙදං සමන්තපාසාදිකවසෙන අග්ගහෙත්වා ඉධ වුත්තනයෙන ගහෙතඬ්ඛන්ති ලිඛිතං.

නවමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුද්ධපාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුට්ඨානවිනිච්ඡයවණ්ණනා

සමුට්ඨානානං විනිච්ඡයෙ පන ගිරග්ගසමජ්ජාදීනි “අවිත්තකානි ලොකවජ්ජානි”ති වුත්තත්තා “නච්ච”න්ති වා “ගන්ධ”න්ති වා අජානිත්වාපි දස්සනෙන, විලිම්පනෙන වා ආපජ්ජනතො වත්ථුඅජානනවිත්තෙන අවිත්තකානි. “නච්ච”න්ති වා “ගන්ධ”න්ති වා ජානිත්වා පස්සන්තියා, විලිම්පන්තියා වා අකුසලත්තා එව ලොකවජ්ජානි. වොරිවුට්ඨාපනාදීනි “වොරි”තිආදීනා වත්ථුං ජානිත්වා කරණෙයෙව ආපජ්ජනත්තා සවිත්තකානි. උපසම්පදාදීනං එකන්තාකුසලවිත්තෙනෙනෙව අකත්තඬ්ඛන්තා පණ්ණත්තිවජ්ජානි. “ඉධ සවිත්තකාවිත්තකතා පණ්ණත්තිජානනාජානනාය අග්ගහෙත්වා වත්ථුජානනාජානනාය ගහෙතඬ්ඛ”න්ති ලිඛිතං. අධිප්පෙතත්තා සඬ්ඛෙපතො දස්සනාභාවා —

අවිත්තකත්තං ද්විධා මතං, වත්ථුපණ්ණත්තිඅඤ්ඤාණා;
වුත්තං ඤාණං ද්විධා ඉධ, සකනාමෙන අඤ්ඤාතං.

පරනාමඤ්ච ජානනං, වත්ථුස්සෙකං ඛලක්කාරෙ;
එකධා සමචාරිකෙ, තස්මිං තජ්ජට්ඨන්ධොති.

පරනාමෙන ජානනං, ද්විධා මුත්තාදිකෙ එකං;
එකං ලොමාදිකෙ මතන්ති, අයං හෙදො වෙදිතඬ්ඛො.

සෙසමෙන්ම උත්තානං, අනුත්තානත්ථෙ වුත්තවිනිච්ඡයත්තා න
උද්ධටන්ති;

සමුට්ඨානවිනිච්ඡයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කඨබ්බාවිතරණීපුරාණට්ඨකා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

කඨබ්බාවිතරණී-අභිනවට්ඨකා

ගන්ථාරම්භකථා

තිලොකතිලකං බුද්ධං, චන්දෙ සුද්ධගුණාකරං;
කරුණාසීතලීභූත-හදයං මහිතොදයං.

තෙනාපි ධම්මරාජෙන, ලොකෙකාවරියෙන යො;
පූජිතො තඤ්ච සද්ධම්මං, චන්දෙ ගම්භීරමුත්තමං.

මුනින්දචන්දසද්ධම්ම-රංසිහි විමලෙහි යො;
බොධිතොභං සදා චන්දෙ, තං සඬ්ඝං කුමුදාකරං.

විනයෙ නයගම්භීරෙ, සබ්බථා පාරදස්සිනා;
වාදිනා දුත්තරාගාධ-සබ්බසත්ථමහණ්ණවෙ.

යා කතා බුද්ධසොසෙන, ථෙරෙන ථීරචෙතසා;
කඨබ්බාවිතරණී නාම, මාතිකට්ඨකථා සුභා.

ථීරානෙකගුණොසෙන, ථෙරෙන විනයඤ්ඤානා;
කල්‍යාණාවාරයුත්තෙන, ධීමතා මුනිසුත්තනා;
විනයට්ඨිතිකාමෙන, සුමෙධෙනාභියාවිතො.

තමහං වණ්ණසිස්සාමි, සුවිසුද්ධමනාකුලං;
සාධවො තං නිසාමෙථ, සක්කච්චං මම භාසතොති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

සබ්බකුසලධම්මප්පමුඛස්ස විපුලොළාරගුණවිසෙසාවහස්ස පරමගම්භීරස්ස
පාතිමොක්ඛස්ස අත්ථසංවණ්ණනං කත්තුකාමොයමාවරියො පට්ඨං තාව

“බුද්ධං ධම්ම” ත්තිආදිනා රතනත්තයජපණාමකරණෙන අත්තනො
 විත්තසන්තානං පුනාති. විසුද්ධවිත්තසන්තානනිස්සයා හි පඤ්ඤා
 තික්ඛවිසදභාවජපත්තියා යථාධිජපෙනසංවණ්ණනාය
 පරියොසානගමනසමත්ථා භොතිති. අපිච රතනත්තයජපණාමෙන
 විධුතසබ්බකිබ්බිසෙ විත්තසන්තානෙ භවත්තරුපවිතානිපි අත්තරාශිකකම්මානි
 පච්චයවෙකල්ලතො යථාධිජපෙනාය අත්ථසංවණ්ණනාය
 නාලමත්තරායකරණායානිපි ආචරියස්ස රතනත්තයවන්දනා.

තත්ථ බුද්ධසද්දස්ස තාව “බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙනා
 පජායාති බුද්ධො” ත්තිආදිනා (මහානි. 192; චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස
 97; පටි. ම. 1.162) නිද්දෙසනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා සවාසනාය
 අඤ්ඤාණනිද්දාය අච්චත්තවිගමතො, බුද්ධියා වා විකසිතභාවතො බුද්ධවාති
 බුද්ධො ජාගරණවිකසනත්ථවසෙන. අථ වා කස්සචිපි ඤෙය්‍යධම්මස්ස
 අනවබුද්ධස්ස අභාවෙන, ඤෙය්‍යවිසෙසස්ස ච කම්මභාවෙන අග්ගහණතො
 කම්මචචනිච්ඡාය අභාවෙන අවගමනත්ථවසෙනෙව කත්තුනිද්දෙසො
 ලබ්හතීති බුද්ධවාති බුද්ධො යථා “දික්ඛිතො න දදාතී” ති. අත්ථතො පන
 පාරමිතාපරිභාවිතෙන සයම්භුඤ්ඤාණෙන සභවාසනාය
 විගතවිද්ධස්සනිරවසෙසුපක්කිලෙසො
 මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණාදිඅපරිමෙය්‍යගුණගුණාධාරොච
 බන්ධසන්තානො බුද්ධො. යථාහ –

“බුද්ධොති යො සො භගවා සයම්භු අනාවරියකො පුබ්බෙ
 අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච
 සබ්බඤ්ඤානං පත්තො, බලෙසු ච වසීභාව” ත්ති (මහානි. 192; චූළනි.
 පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 97; පටි. ම. 1.161),

තං බුද්ධං.

ධාරෙතීති ධම්මො. අයඤ්භි යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායදුක්ඛෙ,
 සංසාරදුක්ඛෙ ච අපතමානෙ ධාරෙතීති,
 තන්තීබ්බත්තකකිලෙසවිද්ධංසනඤ්චෙත්ථ ධාරණං. එවඤ්ච කත්වා
 අරියමග්ගො, තස්ස තදත්ථසිද්ධිගෙතුතාය නිබ්බානඤ්චාති උභයමෙව
 නිජපරියායතො ධාරෙති. අරියඵලඤ්ච පන
 තංසමුච්ඡින්නකිලෙසපටිපජ්ජස්සම්භනෙන තදනුකූලතාය, පරියත්තිධම්මො ච
 තදගිගමගෙතුතායාති උභයමිපි පරියායතො ධාරෙතීති වෙදිතබ්බං, තං ධම්මං.
 ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො. තෙන යථාචුත්තං බුද්ධං, ඉමඤ්ච ධම්මං වන්දිත්වාති
 බුද්ධරතනෙන සභ වන්දනකිරියාය ධම්මරතනං සමුච්චිතොති.

න කෙවලං ඉදං ද්වයමෙවාති ආහ “සඬ්ඝඤ්චා”ති. අරියෙන දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤෙන සංහතො සට්ඨොති සඬ්ඝො, අට්ඨඅරියපුග්ගලසමුහො. තෙහි තෙහි වා මග්ගඵලෙහි කිලෙසදරථානං සමුච්ඡෙදපට්ඨපස්සම්භනවසෙන සම්මදෙව ඝාතිතත්තා සඬ්ඝො, පොථුප්පනිකසඬ්ඝස්සාපි පුබ්බභාගප්පට්පදාය ධීතත්තා පුරිමවෙනනාය විය දානෙ එත්ථෙව සඬ්ගහො දට්ඨබ්බො. සොපි හි කිඤ්චාපි අරියෙන දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤෙන අසංහතො, නියානිකපක්ඛියෙන පන පොථුප්පනිකෙන සංහතත්තා දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතාරහො සඬ්ඝොයෙවාති, තං සඬ්ඝං. ච-සද්දස්සත්ථො එත්ථාපි චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

කිංචිසිට්ඨං බුද්ධං, ධම්මං, සඬ්ඝඤ්චාති ආහ
 “චන්දනාමානපුජාසක්කාරභාජන”න්ති. ඉදඤ්ච විසෙසනං පච්චෙකං යොජෙතබ්බං “චන්දනාමානපුජාසක්කාරභාජනං. බුද්ධං...පෙ....
 චන්දනාමානපුජාසක්කාරභාජනං සඬ්ඝඤ්චා”ති. තත්ථ සදෙවකෙන ලොකෙන අරහතාදීහි ගුණෙහි සෙට්ඨභාවෙන කරියමානො පණාමො චන්දනා, සම්මානො මානො, ගන්ධපුප්ඵාදීහි උපහාරො පුජා, අභිසඬ්ඛතපච්චයදානං සක්කාරො, චන්දනා ච මානො ච පුජා ච සක්කාරො ච
 චන්දනාමානපුජාසක්කාරා, තෙසං මහජ්ඵලභාවකරණෙන භාජනත්තා ආධාරත්තා චන්දනාමානපුජාසක්කාරභාජනං. ඉමිනා රතනත්තයස්ස අරහතාදීහි ගුණෙහි අසමභාවං දස්සෙති. තන්දස්සනම්පි තක්කතස්ස නිපච්චකාරස්ස සසන්තානපවනාදිවසෙන යථාධිප්පෙතාය අත්ථසංවණ්ණනාය නිජ්ඵාදනසමත්ථභාවදීපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං.

විජ්ජසන්නෙන චෙතසා චන්දිත්වාති
 අරහතාදිඅනෙකජ්ජකාරගුණවිසෙසානුස්සරණවසෙන විවිධෙන, විසෙසෙන වා පසන්නෙන මනසා සද්ධිං කායවාචාහි කරණභූතාහි අභිචන්දියාති අත්ථො, තීහි ද්වාරෙහි නමස්සිත්වාති චුත්තං හොති. තිවිධා වායං චන්දනා කායවච්ඡිමනොචන්දනානං වසෙන. තත්ථ බුද්ධාදිගුණාරම්මණා කාමාවචරකුසලකිරියානං අඤ්ඤතරවෙනනා කායවච්චිඤ්ඤත්තියො සමුට්ඨාපෙත්වා කායවච්ච්චාරවසෙන උජ්ජන්තා කායවච්චන්දනාති වුච්චති, උභයවිඤ්ඤත්තියො පන අසමුට්ඨාපෙත්වා මනොද්වාරවසෙන උජ්ජන්තා මනොචන්දනාති. ඉමස්ස පදස්ස “චණ්ණනං චණ්ණයිස්සාමි”ති ඉමිනා සම්බන්ධො.

ඵචං රතනත්තයස්ස පණාමං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො නිස්සයභූතානං අට්ඨකථාවරියානඤ්ච පණාමං දස්සෙත්තො
 “ථෙරචංසප්පදීපාන”න්තිආදිමාහ. තත්ථ කතඤ්ජලී පුබ්බාවරියසිභානං නමො කත්වාති සම්බන්ධො. කතො අඤ්ජලී කරපුටො ඵතෙනාති කතඤ්ජලී.

ජන්දානුරක්ඛණත්ථඤ්ඤානේථ දීඝො, කතඤ්ඤාප්පි හුත්වාති චුත්තං භොති.
පුබ්බාවරියා පොරාණට්ඨකථාකාරා තම්බපණ්ණියා මහාථෙරා, තෙ එව
පරිස්සයසහනතො, පටිපක්ඛභූතකිලෙසහනනතො, පරවාදිමිගෙහි
අපධංසනියතො ව සිහසදිසත්තා සිහාති පුබ්බාවරියසිහා, තෙසං
පුබ්බාවරියසිහානං. කිදිසා තෙ පුබ්බාවරියසිහා, යෙසං තයා නමො කරියතීති
ආහ “ථෙරවංසප්පදීපාන”න්තිආදි. තත්ථ ථෙරවංසප්පදීපානන්ති ථීරෙහි
සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්තාගතාති ථෙරා, මහාකස්සපාදයො, තෙසං වංසො
අන්වයොති ථෙරවංසො. එතෙන හින්තලද්ධිකානං සත්තරසහෙදානං
මහාසඬ්ඨිකාදීනං වංසං පටික්ඛිපති, ථෙරවංසපරියාපන්නා හුත්වා පන
ආගමාධිගමසම්පන්නත්තා පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන තස්ස ථෙරවංසස්ස දීපනතො
ථෙරවංසප්පදීපා, පුබ්බාවරියසිහා, තෙසං ථෙරවංසප්පදීපානං. අසංහීරත්තා
ථීරානං. විනයක්කමෙති ආරම්භානුරූපවචනමෙතං, තෙ පන
සුත්තාහිධම්මෙසුපි ථීරා එව.

එවං අට්ඨකථාවරියානම්පි පණාමං දස්සෙත්වා ඉදානි
සංවණ්ණෙතඛිබ්බම්මවිසෙසස්ස අභිධානානිසංසං, දෙසකසම්පත්තියො ව
දස්සෙත්තො “පාමොක්ඛ”න්තිආදිමාහ. තත්ථ මහෙසිනා යං පාතිමොක්ඛං
පකාසිතන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ මහෙසිනාති මහන්තෙ සීලාදිකෙ පඤ්ච
ධම්මක්ඛන්ධෙ එසි ගවෙසිති මහෙසි. මහන්තෙහි එසිතොති වා
පුපුඡ්ජනසෙබ්බසෙබ්බසිහි විසිට්ඨත්තා මහන්තො ඉසිති වා මහෙසි,
සම්මාසම්බුද්ධො, තෙන මහෙසිනා. පාතිමොක්ඛන්ති
සත්තාපත්තික්ඛන්ධසංවරභූතං සික්ඛාපදසීලං, තද්දීපනතො
උභතොවිහඬිගසුත්තසඬ්ඨානං ගන්ථපාතිමොක්ඛමෙව වා. කිම්භූතන්ති ආහ
“පාමොක්ඛ”න්තිආදි. පමුඛෙ සාධුති පමොක්ඛං, පමොක්ඛමෙව පාමොක්ඛං,
චජ්ජපටිපක්ඛත්තා අනචජ්ජානං සමාධිපඤ්ඤාසඬ්ඨානානං
පරිත්තමහග්ගතලොකුත්තරානං කුසලානං ධම්මානං ආදි පතිට්ඨාභූතන්ති
අත්ථො. “සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, විත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය”න්ති
(සං. නි. 1.23, 192; පෙටකො. 22; මි. ප. 2.1.9) හි චුත්තං. මුඛමිවාති මුඛං,
ද්වාරං. යථා හි සත්තානං ඛජ්ජභොජ්ජලෙය්‍යපෙය්‍යවසෙන චතුඛිබ්බොපි
ආහාරො මුඛෙන පවිසිත්වා අඬිගපච්චඬිගාති ඵරති, එවං යොගිනොපි
චතුභුමකකුසලං සීලමුඛෙන පවිසිත්වා අත්ථසිද්ධිං සම්පාදෙති. තෙන චුත්තං
“මුඛමිවාති මුඛ”න්ති. අථ වා මුඛං ද්වාරං මොක්ඛජ්ජවෙසාය
නිබ්බානසච්ඡිකිරියායාති අත්ථො. චුත්තඤ්ඤි –

“අවිජ්ජපටිසාරත්ථානි බො, ආනන්ද, කුසලානි සීලානි”ති (අ. නි.
11.1).

තථා –

“අවිජ්ජාපටිසාරො පාමොජ්ජත්ථාය, පාමොජ්ජං පීතත්ථාය, පීති පස්සද්ධත්ථාය, පස්සද්ධි සුඛත්ථාය, සුඛං සමාධත්ථාය, සමාධි යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනත්ථාය, යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනං නිබ්බිදත්ථාය, නිබ්බිදා විරාගත්ථාය, විරාගො විමුත්තත්ථාය, විමුත්ති විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනත්ථාය, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථායා”ති (පරි. 366) ව.

එවං සංවණ්ණෙන බ්බධම්මස්ස අභිධානාදිං දස්සෙත්වා ඉදානි සංවණ්ණනාය නිමිත්තං දස්සෙතුං “සුරතෙනා”ති ආදිනා චතුත්ථගාථමාහ. තත්ථ සුරතෙනාති සොහනෙ රතොති සුරතො උ-කාරස්ස දීඝං කත්වා, තෙන සුරතෙන, සොහනෙ කායිකවාචසිකකම්මෙ රතෙනාති අත්ථො, විනිතෙනාති චුත්තං හොති. නිවාතෙනාති නීචචුත්තිනා. සුවිසල්ලෙඛචුත්තිනාති සුවිභූතා කිලෙසසල්ලිඛනසමත්ථා චුත්ති පටිපත්ති එතස්සාති සුවිසල්ලෙඛචුත්ති, තෙන සුවිසල්ලෙඛචුත්තිනා, පරිසුද්ධාය අප්පිච්ඡචුත්තියා සමන්තාගතෙනාති අත්ථො. විනයාවාරයුත්තෙනාති වාරිත්තවාරිත්තසීලසම්පන්නෙන. අථ වා විනයොති චෙත්ථ පාතිමොක්ඛසංවරාදිහෙදො සංවරවිනයො. ආචාරොති ආචාරගොචරනිද්දෙසෙ ආගතසමණසාරුප්පාවාරො. සොණත්ථෙරෙනාති එත්ථ සොණොති තස්ස නාමං. ටීරෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්තාගතත්තා ථෙරො. යාවිතොති අභියාවිතො. ථෙරො හි පාතිමොක්ඛස්ස ගම්භීරතාය දුරවගාහතං, ආචරියස්ස ච තංසංවණ්ණනාය සාමත්ථියං ඤත්වා “පාතිමොක්ඛස්ස තයා අත්ථසංවණ්ණනා කාතබ්බා. එවඤ්ඤි සාසනස්ස සුවිරට්ඨිතිකතා හොති”ති සානිසංසගාරචෙන යාවනං අකාසි. තදස්ස යාවනං අත්තතො සංවණ්ණනාය නිදානභූතං දස්සෙන්නො “යාවිතො”ති ආහ.

එත්ථ ච “සුරතෙනා”ති ඉමිනාස්ස සොරච්චං චුච්චති. “නිවාතෙනා”ති ඉමිනා නීචමනතා නිවාතචුත්තිනා, යාය නිවාතචුත්තිනාය සමන්තාගතො පුග්ගලො නිහතමානො, නිහතදප්පො, පාදපුඤ්ජනචොලකසමො, හින්තවිසාණුසහසමො, උද්ධට්ඨායප්පසමො ච හුත්වා සණ්භො සබ්බො සුඛසම්භාසො හොති. “සුවිසල්ලෙඛචුත්තිනා”ති ඉමිනා ඉන්ද්‍රියසංවරපච්චයසන්නිස්සිතආජීවපාරිසුද්ධිසීලං. “විනයාවාරයුත්තෙනා”ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරසීලං චුත්තත්ති වෙදිතබ්බං. එවමනෙකගුණෙහි තස්ස අභිත්ථවනං යථාචුත්තගුණසමන්තාගතස්ස සබ්බමවාරිතො අජ්ඣෙසනං න සක්කා පටිබාහිතුන්ති පරමගම්භීරස්සාපි පාතිමොක්ඛස්ස අත්ථසංවණ්ණනායං පවත්තාති දස්සනත්ථං. කිඤ්ච – තාදිසස්ස අජ්ඣෙසනං නිස්සාය කරියමානා අත්ථසංවණ්ණනා තස්ස අජ්ඣෙසනාධිපච්චෙන, මමඤ්ච උස්සාහසම්පත්තියා න විරෙන පරියොසානං ගච්ඡතීති කතන්ති වෙදිතබ්බං.

එවං සංවණ්ණනාය නිමිත්තං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සවනෙ
 සොතුජනස්සාදරං ජනෙතුං තප්පයොජනකරණප්පකාරනිස්සයාහිධානාදිං
 දස්සෙත්තො “තත්ථා”තිආදිගාථාද්වයමාහ. තත්ථ තත්ථාති “යං මහෙසිනා
 පාතිමොක්ඛං පකාසිත”න්ති වුත්තං, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ.
 සඤ්ජාතකඛ්ඛානන්ති පදපදත්ථවිනිච්ඡයවසෙන සඤ්ජාතකඛ්ඛානං,
 සමුප්පන්නසංසයානන්ති අත්ථො. කඛ්ඛාවිතරණත්ථායාති යථාවුත්තසංසයස්ස
 අතික්කමනත්ථාය. තස්සාති පාතිමොක්ඛස්ස. චණ්ණියති අත්ථො කථියති
 එතායාති චණ්ණනා, අට්ඨකථා, තං චණ්ණනං. ඉමස්ස ච “චණ්ණයිස්සාමී”ති
 ඉමිනා සම්බන්ධො. කිංභූතන්ති ආහ “පරිපුණ්ණවිනිච්ඡය”න්තිආදි.
 පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයන්ති ඛන්ධකපරිවාරපදභාජනාදිවසෙන
 අසාධාරණවිනිච්ඡයස්ස ච නිදානාදිවසෙන සත්තරසප්පහෙදස්ස ච
 සබ්බසික්ඛාපදසාධාරණවිනිච්ඡයස්ස පකාසනතො සම්පුණ්ණවිනිච්ඡයං.

මහාවිහාරවාසීනන්ති මහාමෙඝවනුය්‍යානභූමිභාගෙ පතිට්ඨිතො විහාරො
 මහාවිහාරො, යො සත්ථුනො මහාබොධිනා විභූසිතො, තත්ථ වසන්ති
 සීලෙනාති මහාවිහාරවාසීනො, තෙසං මහාවිහාරවාසීනං.
 වාචනාමග්ගනිස්සිතන්ති කථාමග්ගනිස්සිතං, අට්ඨකථානිස්සිතන්ති අත්ථො,
 මහාවිහාරවාසීනං සීහලට්ඨකථානයං ඉධ නිස්සයාති වුත්තං හොති.
 චණ්ණයිස්සාමීති පචත්තයිස්සාමී. නාමෙනාති අත්තතො ගුණනාමෙන.
 කඛ්ඛාවිතරන්ති එතායාති කඛ්ඛාවිතරණී, තං කඛ්ඛාවිතරණී. සුභන්ති
 අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නත්තා සුන්දරං, සද්දලක්ඛණසුභතො,
 විනිච්ඡයසුභතො, විඤ්ඤයාසුභතො ච සුභං පරිසුද්ධං. එත්ථ ච
 “කඛ්ඛාවිතරණත්ථායා”ති ඉමිනා පයොජනං දස්සෙති,
 පුරිපුණ්ණවිනිච්ඡය”න්ති ඉමිනා සංවණ්ණනාප්පකාරං, “මහාවිහාරවාසීනං
 වාචනාමග්ගනිස්සිත”න්ති ඉමිනා සංවණ්ණනාය නිස්සයවිසුද්ධං
 නිකායන්තරලද්ධිසඬ්ඛකරදොසවිච්ඡින්නතො, “චණ්ණයිස්සාමී”ති ඉමිනා
 අත්තතො අප්ඤ්ඤාසයං දස්සෙතිති දට්ඨබ්බං. “චත්තයිස්සාමී”තිපි පාඨො.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිදානචණ්ණනා

එවං රතනත්තයපණාමාදිසහිතං සඤ්ඤාදිකං දස්සෙත්වා ඉදානි
 “පාතිමොක්ඛස්ස චණ්ණනං චණ්ණයිස්සාමී”ති වුත්තත්තා පාතිමොක්ඛං තාව
 වචනත්ථතො, සරූපහෙදතො, ගන්ථහෙදතො, උද්දෙසවිභාගතො,
 උද්දෙසපරිච්ඡෙදතො ච වචත්ථපෙත්වා තදුද්දෙසක්කමෙනායං චණ්ණනා
 භවිස්සතිති දස්සෙතුං “තත්ථ පාතිමොක්ඛ”න්තිආදි ආරද්ධං.

තත්ථ තත්ථානි තස්මිං ගාථාපදෙ. පඤ්චමොක්ඛන්ති පකාරතො අනිච්ඡ සිලෙසු මුඛභූතං. අනිපමොක්ඛන්ති තමෙව පදං උපසග්ගඛ්‍යන්තයෙන වදන්ති. අථ වා ප අනි මොක්ඛන්ති පදවිෂේදො, තස්ස උපසග්ගඛ්‍යන්තයෙනත්ථමාහ “අනිපමොක්ඛ”න්ති. එවං පහෙදතො පදවිෂේෂණං කත්වා සද්දන්ථතො වදන්ති “අනිසෙට්ඨං අනිඋත්තමන්ති අත්ථො”න්ති. එත්ථ ව සීලපාතිමොක්ඛං සබ්බගුණානං මූලභාවතො සෙට්ඨං, ගන්ථපාතිමොක්ඛං පන සෙට්ඨගුණසහවරණතො සෙට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. උත්තමන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. ඉතීති එවං. ඉමිනා යථාචුත්තවචනත්ථං නිදස්සෙති. නිදස්සනත්ථො හි අයං ඉති-සද්දො “සබ්බමත්ථිති ඛො, කච්චාන, අයමෙකො අන්තො, සබ්බං නත්ථිති ඛො, කච්චාන, අයං දුතියො අන්තො”තිආදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90) විස. ඉමිනාති ආසන්නපච්චක්ඛවචනං ඉති-සද්දෙන අනන්තරනිදස්සිතස්ස, පටිග්ගාහකෙහි ව සොතවිඤ්ඤාණාදිවිථියා පටිපන්නස්ස වචනත්ථස්ස වචනතො. අථ වා ඉමිනාති ආසන්නපච්චක්ඛභාවකරණවචනං යථාචුත්තස්ස වචනත්ථස්ස අභිමුඛිකරණතො. වචනත්ථොනාති “අනිසෙට්ඨ”න්ති සද්දන්ථොන. එකවිධමිෂිති එකකොට්ඨාසමිෂි. සීලගන්ථපහෙදතො දුට්ඨං භොතීති පුන සීලගන්ථසඬ්ඛාතෙන පහෙදෙන දුට්ඨං භොති, සීලපාතිමොක්ඛං, ගන්ථපාතිමොක්ඛඤ්චාති දුට්ඨං භොතීති අත්ථො.

ඉදානි තදුභයස්සාපි සුත්තෙ ආගතභාවං දස්සෙතුං “තථා හී”තිආදි චුත්තං. තත්ථ පාති රක්ඛතීති පාති, තං මොක්ඛෙති මොචෙති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහීති පාතිමොක්ඛං, සංවරණං සංවරො, කායවාචාහි අවිතික්කමො, පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො, පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංචුතො සමන්තාගතො පාතිමොක්ඛසංවරසංචුතො. විහරතීති වත්තති.

ආදිමෙතන්ති එතං සික්ඛාපදසීලං පුබ්බුජ්ජන්තිඅත්ථොන ආදි. චුත්තමිෂි වෙතං –

“තස්මාතිහ ත්වං, උත්තිය, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො වාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං, දිට්ඨි ව උජුකා”ති (සං. නි. 5.382).

යථා හි නගරවඩ්ඪස්සී නගරං මාපෙතුකාමො පයමං නගරට්ඨානං සොධෙති, තතො අපරභාගෙ වීථිවතුක්කසිඬ්ඝාටකාදිපරිවිෂේදෙන විහජිත්වා නගරං මාපෙති, යථා වා පන රජකො පයමං තීහි ඛාරෙහි වත්ථං ධොවිත්වා පරිසුද්ධෙව වත්ථො යදිච්ඡකං රඬ්ගජානං උපනෙති, යථා වා පන ඡෙකො විත්තකාරො රූපං ලිඛිතුකාමො ආදිතොව හිත්තිපරිකම්මං කරොති, තතො අපරභාගෙ රූපං සමුට්ඨාපෙති, එවමෙව යොගාවචරො ආදිතොව සීලං විසොධෙත්වා අපරභාගෙ සමථවිපස්සනාදයො ධම්මෙ සවිජ්ජකරොති. තස්මා සීලං “ආදී”ති චුත්තං.

“මුඛමෙත” න්තිආදිනි වුත්තත්ථානෙව. ආදිසද්දෙන “පාතිමොක්ඛෙ ව සංවරො” න්තිආදිපාළිං (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 185) සඬගණ්හාති.

සීලන්ති වාරිත්තවාරිත්තවසෙන දුට්ඨං විනයපිටකපරියාපන්නං. සික්ඛාපදසීලං, ධම්මතො පන සීලං නාම පාණාතිපාතාදීහි වා විරමන්තස්ස, වත්තපටිපත්තිං වා පුරෙන්නස්ස චෙත්තාදයො ධම්මා චෙදිත්තබ්බා. වුත්තඤ්ඤතං පටිසම්භිදායං “කිං සීලන්ති චෙත්තා සීලං චෙත්සිකං සීලං සංවරො සීලං අවිතික්කමො සීල” න්ති (පටි. ම. 1.39) “උභයානි බො පනස්ස පාතිමොක්ඛානී” ති භික්ඛුභික්ඛුනීපාතිමොක්ඛවසෙන උභයානි පාතිමොක්ඛානි, ද්වෙ මාතිකාති අත්ථො. අස්සානි භික්ඛුනොවාදකස්ස. විත්ථාරෙන්නානි උභතොවිහඬිගෙන සද්ධිං. ස්වාගතානීති සුට්ඨු ආගතානි. ආදිසද්දෙන “පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා” න්තිආදිපාළිං (මහාව. 134) සඬගණ්හාති. තත්ථානි තෙසු සීලගන්ථපාතිමොක්ඛෙසු. යොති අනියමනිද්දෙසො, යො කොචි පුග්ගලො. නන්ති විනයපරියාපන්නසීලං. රක්ඛතීති සමාදිශිත්වා අවිකොපෙන්නො පාලෙති. තං “පාතී” ති ලද්ධනාමං පාතිමොක්ඛසීලෙ යීතං. මොචෙතීති සහකාරිකාරණභාවතො මොක්ඛෙති. අපායෙ ජාතං ආපායිකං, දුක්ඛං, තං ආදි යෙසං තානි ආපායිකාදීනි. ආදිසද්දෙන තදඤ්ඤං සබ්බං සංසාරදුක්ඛං සඬගණ්හාති. අත්තානුවාදාදීහිති අත්තානං අනුවාදො අත්තානුවාදො, සො ආදි යෙසං තානි අත්තානුවාදාදීනි, තෙහි අත්තානුවාදාදීහි. ආදිසද්දෙන පරානුවාදදණ්ඩදුග්ගතිභයානි සඬගණ්හාති. තස්ස පාතිමොක්ඛස්ස ජොතකත්තානි තස්ස සීලපාතිමොක්ඛස්ස දීපනත්තා. ආදිමිහි පන වුත්තො වචනත්ථොති “අතිසෙට්ඨ” න්තිආදිනා ආදිමිහි වුත්තො වචනත්ථො. උභින්නම්පි සාධාරණො හොති සීලපාතිමොක්ඛං සබ්බගුණානං මූලභාවතො සෙට්ඨං, ගන්ථපාතිමොක්ඛං සෙට්ඨගුණසහවරණතො සෙට්ඨන්ති.

තත්ථානි තෙසු සීලපාතිමොක්ඛගන්ථපාතිමොක්ඛෙසු. “අයං වණ්ණනා” ති වක්ඛමානවණ්ණනමාහ. ගන්ථපාතිමොක්ඛස්ස තාව යුජ්ජතු, කථං සීලපාතිමොක්ඛස්ස යුජ්ජතීති ආහ “ගන්ථෙ හී” න්තිආදි. හීති කාරණත්ථෙ නිපාතො. තස්සානි ගන්ථස්ස. අත්ථොති සීලං. වණ්ණිතොව හොතීති ගන්ථවණ්ණනාමුඛෙන අත්ථස්සෙව වණ්ණනතො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා ගන්ථෙ වණ්ණිතෙ තදවිනාභාවතො තස්සත්ථො වණ්ණිතො හොති, තස්මා සීලපාතිමොක්ඛස්සපි යුජ්ජතීති.

ඵචං සරූපහෙදතො වචන්ථපෙත්වා ඉදානි ගන්ථහෙදතො වචන්ථපෙතුං “තං පනෙත” න්තිආදිමාහ. තත්ථානි තෙසු භික්ඛුපාතිමොක්ඛභික්ඛුනීපාතිමොක්ඛෙසු ද්වීසු. උද්දෙසා පරිච්ඡිජ්ජන්ති යෙහි

වක්ඛමානවචනජපබන්ධෙනි, තෙ උද්දෙසපරිච්ඡේදා, තෙහි. වචන්ථිතන්ති අසඬිකරතො යිතං.

එවං ගන්ථහෙදතො වචන්ථපෙත්වා ඉදානි උද්දෙසවිභාගතො වචන්ථපෙතුං “තත්ථා”තිආදිමාහ. උද්දිසිති සරූපෙන කථියති එත්ථ, එතෙනානි වා උද්දෙසො, නිදානස්ස උද්දෙසානි නිදානුද්දෙසො. එවං සෙසෙසුපි. විත්ථාරොව උද්දෙසො විත්ථාරුද්දෙසො.

ඉදානි නිදානුද්දෙසාදීනං පරිච්ඡේදදස්සනත්ථං “තත්ථ නිදානුද්දෙසො”තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ තත්ථානි තෙසු පඤ්චසු උද්දෙසෙසු. නිදානුද්දෙසො උද්දිට්ඨො හොතිති සම්බන්ධො. යං පනෙත්ථ නිදානුද්දෙසපරිච්ඡේදං දස්සෙන්නෙන “සුඤ්ඤාමෙ, භන්තෙ, සඬිසො...පෙ.... ආවිකතා භිස්ස ඵාසු හොති”ති ඉධාගතනිදානපාළිං දස්සෙත්වා තදනන්තරං උද්දෙසකාලෙ වත්තබ්බස්සාපි “උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදාන”න්ති ඉමස්ස පාඨස්ස යොජනං අකත්වා “තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි”තිආදිනා අනුසාවනාදිකමෙව යොජෙත්වා දස්සිතං, තං පන අපරිපුණ්ණනිදානපාළිදස්සනපුබ්බකනිදානුද්දෙසපරිච්ඡේදදස්සනත්ථං, බුද්දකපෙය්‍යාලවසෙන වා පාකටත්තා තස්ස අයොජනං කතන්ති වෙදිතබ්බං, උද්දෙසකාලෙ පන යොජෙත්වාච වත්තබ්බං. වක්ඛති හි “තං පනෙතං පාරාජිකාදීනං අවසානෙ දිස්සති, න නිදානාවසානෙ. කිඤ්චාපි න දිස්සති, අථ ඛො උද්දෙසකාලෙ ‘ආවිකතා භිස්ස ඵාසු හොති’ති වත්ථා ‘උද්දිට්ඨං ඛො ආයස්මන්තො නිදානං, තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි’තිආදිනා නයෙන වත්තබ්බමෙවා”තිආදි. අවසෙසෙ සුතෙන සාවිතෙති අවසිට්ඨං පාරාජිකුද්දෙසාදිවතුක්කං “සුතා ඛො පනායස්මන්තෙහි වත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා...පෙ.... අවිචදමානෙහි සික්ඛිතබ්බ”න්ති එවං සුතවසෙන සාවිතෙ.

එතෙනෙව නයෙන සෙසා තයො පාතිමොක්ඛුද්දෙසපරිච්ඡේදා වෙදිතබ්බානි දස්සෙතුං “පාරාජිකුද්දෙසාදීන”න්තිආදිමාහ. පාරාජිකුද්දෙසාදීනං පරිච්ඡේදා යොජෙතබ්බානි සම්බන්ධො. නිදානස්ස ආදිතො පට්ඨාය පාරාජිකාදීනි ඔසාපෙත්වානි නිදානං, පාරාජිකඤ්ච, තදුභයං සඬිසාදිසෙසඤ්ච, තංතිකං අනියතඤ්චානි එවං යථාක්කමං උද්දිසිත්වා පාරාජිකාදීනි පරියොසාපෙත්වා. යොජෙතබ්බානි “අවසෙසෙ සුතෙන සාවිතෙ උද්දිට්ඨො හොති පාරාජිකුද්දෙසො”තිආදිනා යොජෙතබ්බා. අවසෙසං සුතෙන සාවෙතබ්බන්ති වචනතොති උපොසථක්ඛන්ධකෙ –

“පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, පාතිමොක්ඛුද්දෙසා නිදානං උද්දිසිත්වා අවසෙසං සුතෙන සාවෙතබ්බං, අයං පඨමො පාතිමොක්ඛුද්දෙසො.

නිදානං උද්දිසිත්වා චත්තාරි පාරාජිකානි උද්දිසිත්වා අවසෙසං සුතෙන
සාවෙනබ්බං, අයං දුතියො පාතිමොක්ඛුද්දෙසො’’තිආදීසු (මහාව. 150) –

එවං චුත්තත්තා. යස්මිං විජ්ජකතෙති යස්මිං උද්දෙසෙ අපරියොසිතෙ.
අන්තරායො උජ්ජජ්ජති දසසු අන්තරායෙසු යො කොචි අන්තරායො
උජ්ජජ්ජති. දස අන්තරායා නාම – රාජන්තරායො, චොරන්තරායො,
අග්ගන්තරායො, උදකන්තරායො, මනුස්සන්තරායො, අමනුස්සන්තරායො,
වාළන්තරායො, සරිසපන්තරායො, ජීවිතන්තරායො, බ්‍රහ්මවරියන්තරායොති.
තත්ථ සචෙ භික්ඛුසු ‘‘උපොසථං කරිස්සාමා’’ති (මහාව. අට්ඨ. 150)
නිසින්නෙසු රාජා ආගච්ඡති, අයං රාජන්තරායො. චොරා ආගච්ඡන්ති, අයං
චොරන්තරායො. දවදාහො වා ආගච්ඡති, ආවාසෙ වා අග්ගි උට්ඨන්ති, අයං
අග්ගන්තරායො. මෙසො වා උට්ඨන්ති, ඔසො වා ආගච්ඡති, අයං
උදකන්තරායො. බහු මනුස්සා ආගච්ඡන්ති, අයං මනුස්සන්තරායො. භික්ඛු-
යක්ඛො ගණ්හන්ති, අයං අමනුස්සන්තරායො. බ්‍රහ්මදයො චණ්ඩමිගා
ආගච්ඡන්ති, අයං වාළන්තරායො. භික්ඛු සජ්ජාදයො ඩංසන්ති, අයං
සරිසපන්තරායො. භික්ඛු ගිලානො වා හොති, කාලං වා කරොති, චෙරිනො වා
තං මාරෙතුකාමා ගණ්හන්ති, අයං ජීවිතන්තරායො. මනුස්සා එකං වා බහු වා
භික්ඛු බ්‍රහ්මවරියා වාචෙතුකාමා ගණ්හන්ති, අයං බ්‍රහ්මවරියන්තරායො. ඉති යං
චුත්තං ‘‘අන්තරායො උජ්ජජ්ජති දසසු අන්තරායෙසු යො කොචි අන්තරායො
උජ්ජජ්ජති’’ති, තස්සත්ථො පකාසිතො හොතිති.

තෙන සද්ධිත්ති විජ්ජකතුද්දෙසෙන සද්ධිං. අවසෙසං සුතෙන සාවෙනබ්බං
උද්දිට්ඨඋද්දෙසාපෙක්ඛත්තා අවසෙසවචනස්ස. යථාහ ‘‘නිදානං
උද්දිසිත්වා’’තිආදි (මහාව. 150). තෙනාහ ‘‘නිදානුද්දෙසෙ පනා’’තිආදි.
සුතෙන සාවෙනබ්බං නාම තත්ථී උපොසථස්ස අන්තරායොව හොතිති
අධිජ්ජායො. අනියතුද්දෙසො පරිභායතීති භික්ඛුනීනං.
අනියතසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අභාවතො. තදභාවො ච ‘‘ඉදමෙව ලක්ඛණං
තත්ථාපි අනුගත’’න්ති කත්ථාති චෙදිතබ්බං. සෙසන්ති
අවසෙසුද්දෙසපරිච්ඡෙදදස්සනං. එතෙසං ද්විත්තං පාතිමොක්ඛානන්ති
සම්බන්ධො. තාවාති පඨමං. ඉදන්ති ඉදානි චත්තබ්බං බුද්ධියං විපරිචත්තමානං
සාමඤ්ඤෙන දස්සෙති, ඉදං අක්ඛරපදනියමිතගන්ථිතං වචනං වුවචති
කට්ඨිතීති අත්ථො. කිං තන්ති ආහ, ‘‘සුඤ්ඤා මෙතිආදීන’’න්තිආදි.

තත්ථ සුඤ්ඤා මෙතිආදීනන්ති ‘‘සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො
අජ්ජුපොසථො’’තිආදීනං භික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ ආගතානං සුත්තපදානං.
අත්ථනිච්ඡයන්ති අභිධෙය්‍යත්ථස්ස චෙව අධිජ්ජායත්ථස්ස ච නිච්ඡයනං,
චචත්ථාපනන්ති අත්ථො. ඉමාය හි අට්ඨකථාය තෙසං අභිධෙය්‍යත්ථො චෙව

අධිප්පායත්මො ච අනෙකධා වචන්වාපියති. අථ චා නිව්ඡින්නොති නිව්ඡයො. ගණ්ඨිට්ඨානෙසු බීලමද්දනාකාරෙන පවත්තා විමතිවිජෙදකථා, අත්මො ච නිව්ඡයො ච අත්ථනිව්ඡයො, තං අත්ථනිව්ඡයං, මයා වූච්චමානං අත්ථඤ්ච විනිව්ඡයඤ්චාති වුත්තං භොති. සීලසම්පන්නාති සමන්තතො පන්නං පත්තං පුණ්ණන්ති සම්පන්නං, සීලං සම්පන්නමෙතෙසන්ති සීලසම්පන්නා, පරිපුණ්ණසීලාති අත්මො. අථ චා සම්මදෙව පන්නා ගතා උපාගතාති සම්පන්නා, සීලෙන සම්පන්නා සීලසම්පන්නා, පාතිමොක්ඛසංචරෙන උපෙතාති අත්මො. අධිසීලඅධිවිත්තඅධිපඤ්ඤාසඬබ්බාතා තිස්සොපි සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන සික්ඛා, තං කාමෙන්තිති සික්ඛාකාමා. සුඤ්ඤා මෙති තෙ සබ්බෙපි භික්ඛවො මම සන්තිකා නිසාමෙන්තු. ඉමිනා අත්තනො සංවණ්ණනාය සක්කච්චං සවනෙ නියොජෙති. සක්කච්චසවනපට්ඨානං භි සබ්බාපි සාසනසම්පත්තිති. එත්ථ ච සීලසම්පන්නානං සික්ඛාකාමානංයෙව භික්ඛුනං ගහණං තදඤ්ඤෙසං ඉමිස්සා සංවණ්ණනාය අභාජනභාවතො. න භි තෙ විනයං සොතබ්බං, පටිපජ්ජිතබ්බඤ්ච මඤ්ඤිස්සන්ති.

එත්ථාති එතස්මිං ගාථාපදෙ, එතෙසං චා ගාථාය සඬගහිතානං “සුඤ්ඤා මෙ” තිආදීනං පදානමන්තරෙ. සවනෙ ආණත්තිවචනං සවනාණත්තිවචනං. කිඤ්චාපි සවනාණත්තිවචනං, තථාපි පාතිමොක්ඛච්ඡේදෙසකෙන එවං වත්තබ්බන්ති භගවතා වුත්තත්තා භගවතො ආණත්ති, න උද්දෙසකස්සාති නවකතරෙතාපි ඉදං වත්තුං වට්ටති සඬසගාරවෙන, සඬසබ්බුමානෙන ච සහිතත්තා සගාරවසජ්ජතිස්සවචනං. සඬසො භි සුජ්ජපටිපන්නතාදිගුණවිසෙසයුත්තත්තා උත්තමං ගාරවජ්ජතිස්සවට්ඨානං. ඉදඤ්ච සබ්බං කෙන කත්ථ කදා වුත්තන්ති ආහ “සබ්බමෙව චෙත”න්තිආදි. පාතිමොක්ඛච්ඡේදෙසං අනුජානන්තෙනාති –

“අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං, එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, උද්දිසිතබ්බං, බ්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පට්ඨලෙන සඬසො ඤාපෙතබ්බො ‘සුඤ්ඤා මෙ, භන්තෙ, සඬසො’”ති (මහාව. 133-134) –

එවමාදිනා අනුජානන්තෙන. රාජගහෙති එවංනාමකෙ නගරෙ. තඤ්ඤි මන්ධාතුමහාගොචන්දාදිහි පරිග්ගහිතත්තා “රාජගහ”න්ති වූච්චති. තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ, චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං භොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං භොති යක්ඛපරිග්ගහිතං, තෙසං වසනට්ඨානං භුත්වා තිට්ඨති. තස්මාති යස්මා ඉදං පාතිමොක්ඛච්ඡේදෙසකෙන වත්තබ්බවචනං, තස්මා. කිං තෙ උභොපි පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්ති, යෙනෙවං වත්තබ්බන්ති ආහ “සඬසත්ථෙරො චා භී”තිආදි. ථෙරාධිකන්ති ථෙරාධීනං, ථෙරායත්තං භවිතුන්ති අත්මො. “ථෙරාධෙය්‍ය”න්ති චා පාඨො, සොයෙවත්මො. තත්ථාති තිස්සං පරිසායං.

බ්‍යක්තොති පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන සමන්තාගතො, පගුණමාතිකොති අත්ථො. පටිබලොති චත්තුං සමත්ථො, අභිතොති චුත්තං හොති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි දහරස්සාපි බ්‍යක්තස්ස පාතිමොක්ඛො අනුඤ්ඤාතො, අථ ඛො එත්ථායං අධිප්පායො – සචෙ ථෙරස්ස පඤ්ච වා චත්තාරො වා තයො වා පාතිමොක්ඛද්දෙසා නාගච්ඡන්ති, ද්වෙ පන අක්ඛණ්ඩා සුච්ඡදා වාචුග්ගතා හොන්ති, ථෙරායත්තොව පාතිමොක්ඛො. සචෙ පන එත්තකම්පි විසදං කාතුං න සක්කොති, බ්‍යක්තස්ස භික්ඛුනො ආයත්තොති.

ඉදානි “සඬ්ඝො”ති අවිසෙසෙන චුත්තත්තා ඉධාධිප්පෙනසඬ්ඝං විසෙසෙත්වා දස්සෙතුං “සඬ්ඝොති ඉමිනා පන පදෙනා”ති ආදිමාහ කිඤ්චාපිති අනුග්ගහත්ථෙ නිපාතො, තස්ස යදි නාමාති අත්ථො වෙදිතබ්බො. දක්ඛන්ති එතාය සත්තා යථාධිප්පෙනාහි සම්පත්තීහි වඩ්ඪන්තීති දක්ඛිණා, පරලොකං සද්දහිත්වා දාතබ්බං දානං, තං දක්ඛිණං අරහති, දක්ඛිණාය වා හිතො, යස්මා නං මහජ්ඣලකාරිතාය විසොධෙතිති දක්ඛිණෙය්‍යො, දිට්ඨිසීලසඬ්ඝානෙන සංහතොති සඬ්ඝො, දක්ඛිණෙය්‍යො ව සො සඬ්ඝො වාති දක්ඛිණෙය්‍යසඬ්ඝො. සම්මුතියා චතුර්ග්ගාදිවිනයපඤ්ඤත්තියා සිද්ධො සඬ්ඝො සම්මුතිසඬ්ඝො. අවිසෙසෙනාති “අරියා”ති වා “පුපුජ්ජනා”ති වා අවිසෙසෙත්වා සාමඤ්ඤෙන. සොති සම්මුතිසඬ්ඝො. ඉධානි ඉමිස්සං උපොසථඤ්ඤත්තියං. අධිප්පෙනො උපොසථඤ්ඤත්තියා අවිසෙසත්තා. නනු ච සොපි පඤ්චවිධො හොති, තත්ථ කතමො ඉධාධිප්පෙනොති අනුයොගං සන්ධායාහ “සො පනෙසා”ති ආදි. කම්මවසෙනාති විනයකම්මවසෙන. පඤ්ච විධා පකාරා අස්ස සම්මුතිසඬ්ඝස්සාති පඤ්චවිධො. තථා හි විධයුත්තගතජ්ජකාරසද්දෙ සමානත්ථෙ වණ්ණෙයන්ති. චතුත්තං වග්ගො සමුහොති චතුර්ග්ගො, චතුර්මාණයුත්තො වා වග්ගො චතුර්ග්ගො. එවං පඤ්චවග්ගාදි.

ඉදානි යෙසං කම්මානං වසෙනායං පඤ්චවිධො හොති, තං විසෙසෙත්වා දස්සෙතුං “තත්ථා”ති ආදිමාහ. තත්ථ තත්ථාති පඤ්චවිධෙ සඬ්ඝෙ. මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසු උපසම්පදකම්මස්ස දසවග්ගකරණියත්තා චුත්තං “යපෙත්වා...පෙ.... උපසම්පදඤ්චා”ති. “තථා”ති ඉමිනා “න කිඤ්චි සඬ්ඝකම්මං කාතුං න වට්ටති”ති ඉමමත්ථං අනිදිසති. යදි එවං කිමත්ථං අතිරෙකච්ඡතිවග්ගො චුත්තොති ආහ “සො පනා”ති ආදි. අතිරෙකතරෙනාති චතුර්ග්ගාදිකරණියං පඤ්චවග්ගාදිනා අතිරෙකතරෙන, දසවග්ගකරණියඤ්ච එකාදසවග්ගාදිනා අතිරෙකතරෙන. දස්සනත්ථන්ති ඤාපනත්ථං. ඉදමෙව වානෙන කත්තබ්බං කම්මන්ති “කම්මවසෙන පඤ්චවිධො”ති චුත්තං. කම්මස්සානියමෙ කථමෙතං යුජ්ජෙය්‍යාති ඊදිසී වොදනා අනවකාසාති දට්ඨබ්බං. ඉමස්මිං පනත්ථෙති උපොසථෙ.

උපොසථසද්දො පනායං පාතිමොක්ඛද්දෙසසීලඋපවාසපඤ්ඤත්තිදිවසෙසු වත්තති. තථා හෙස “ආයාමාවුසො කජ්ජින, උපොසථං ගමිස්සාමා” තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.150; ම. නි. අට්ඨ. 3.85) තිමොක්ඛද්දෙසෙ ආගතො, “එවං අට්ඨඨගසමන්තාගතො ඛො, විසාඛෙ, උපොසථො උපවුත්ථො” තිආදීසු (අ. නි. 8.43) සීලෙ, “සුද්ධස්ස වෙ සදා එග්ගු, සුද්ධස්සුපොසථො සදා” තිආදීසු (ම. නි. 1.79) උපවාසෙ, “උපොසථො නාම නාගරාජා” තිආදීසු (දී. නි. 2.246) පඤ්ඤත්තියං, “න, භික්ඛවෙ, තද්වුපොසථෙ සභික්ඛුකා ආවාසා” තිආදීසු (මහාව. 181) දිවසෙ, ඉධාපි දිවසෙයෙව වත්තමානො අධිජ්ජෙතොති ආහ “අජ්ජ උපොසථදිවසො” තිආදි. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො. උපවසන්ති සීලෙන වා සබ්බසො ආහාරස්ස අභුඤ්ජනසංඛාතෙන අනසතෙන වා බීරපානමධුපානාදිමත්තෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්ති අත්ථො.

සබ්බෙසමිපි වාක්‍යානං එවං-කාරත්ථසහිතත්තා “උපොසථො” ති එතස්ස “උපොසථො එවා” ති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ “එතෙන අනුපොසථදිවසං පටික්ඛිපති” ති. ඉමිනා අවධාරණෙන නිරාකතං දස්සෙති, අථ වා සද්දන්තරත්ථාපොභනවසෙන සද්දො අත්ථං වදන්ති “උපොසථො” ති එතස්ස “අනුපොසථො න භොති” ති අයමත්ථොති වුත්තං “එතෙන අනුපොසථදිවසං පටික්ඛිපති” ති. “එස නයො පන්තරසො” ති ඉමිනා අඤ්ඤං උපොසථදිවසං පටික්ඛිපතීති එත්ථාපි. එතෙනාති “උපොසථො” ති එතෙන සද්දෙන. පඤ්චදසන්තං තිථිනං පුරණවසෙන පන්තරසො. පන්තරසොති ඉමිනා අඤ්ඤං උපොසථදිවසං පටික්ඛිපති” ති සංඛිත්තෙන වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං “දිවසවසෙන භී” තිආදිමාහ. වතුද්දසියං නියුත්තො වාතුද්දසිකො. එවං පන්තරසිකො. සාමග්ගිඋපොසථො නාම සඨසසාමග්ගිකතදිවසෙ කාතබ්බඋපොසථො. හෙමන්තගිම්භවස්සානානං තිණ්ණං උතුනන්ති එත්ථ හෙමන්තඋතු නාම අපරකත්තිකස්ස කාලපක්ඛපාටිපදතො පට්ඨාය එග්ගුනපුණ්ණමපරියොසානා වත්තාරො මාසා, ගිම්භඋතු නාම එග්ගුනස්ස කාලපක්ඛපාටිපදතො පට්ඨාය ආසාළ්භපුණ්ණමපරියොසානා වත්තාරො මාසා, වස්සානඋතු නාම ආසාළ්භස්ස කාලපක්ඛපාටිපදතො පට්ඨාය අපරකත්තිකපුණ්ණමපරියොසානා වත්තාරො මාසා. තතියසත්තමපක්ඛෙසු ද්වෙ ද්වෙ කත්වා ඡ වාතුද්දසිකාති හෙමන්තස්ස උතුතො තතියෙ ව සත්තමෙ ව පක්ඛෙ ද්වෙ වාතුද්දසිකා, එවමිතරෙසං උතුනන්ති ඡ වාතුද්දසිකා. සෙසා පන්තරසිකාති සෙසා අට්ඨාරස පන්තරසිකා. භොන්ති වෙත්ථ –

“කත්තිකස්ස ව කාලම්භා, යාව එග්ගුනපුණ්ණමා;
‘හෙමන්තකාලො’ ති විඤ්ඤෙයො, අට්ඨ භොන්ති උපොසථා.

“එග්ගුනස්ස ව කාලම්භා, යාව ආසාල්හපුණ්ණමා;
‘ගිම්භකාලො’ති විඤ්ඤෙය්‍යො, අට්ඨ හොන්ති උපොසථා.

“ආසාල්හස්ස ව කාලම්භා, යාව කත්තිකපුණ්ණමා;
‘වස්සකාලො’ති විඤ්ඤෙය්‍යො, අට්ඨ හොන්ති උපොසථා.

“උතුනං පන තිණ්ණන්තං, පක්ඛෙ තතියසත්තමෙ;
‘වාතුද්දෙසා’ති පාතිමොක්ඛං, උද්දිසන්ති නයඤ්ඤුනො’ති.

පකතියා නඛ්භුතරාවාසිකාදිපච්චයෙන කාතඛිං පකතිවාරිත්තං.
ඛ්භුතරාවාසිකාදිපච්චයෙ පන සති අඤ්ඤස්මිං වාතුද්දෙසෙපි කාතුං වට්ටති.
තෙනාහ “සකි”න්තිආදි. සකින්ති එකස්මිං වාරෙ. ආවාසිකානං
අනුවත්තිතඛිංන්ති ආවාසිකෙහි “අජ්ජුපොසංථො වාතුද්දෙසා”ති පුබ්බකිච්චෙ
කරියමානෙ අනුවත්තිතඛිං, න පටික්කොසිතඛිං. ආදිසද්දෙන “ආවාසිකෙහි
ආගන්තුකානං අනුවත්තිතඛිං”න්ති (මහාව. 178) වචනං, “අනුජානාමි,
හික්ඛෙවෙ, තෙහි හික්ඛුහි ද්වෙ තයො උපොසංථො වාතුද්දසිකෙ කාතුං, කථං
මයං තෙහි හික්ඛුහි පඨමතරං පචාරෙය්‍යාමා”ති (මහාව. 240) වචනඤ්ච
සඬගණ්හාති. එත්ථ ව පඨමසුත්තස්ස එකෙකස්ස උතුනො
තතියසත්තමපක්ඛස්ස වාතුද්දෙසෙ වා අවසෙසස්ස පන්තරසෙ වා සකිං
පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතඛිංන්ති පකතිවාරිත්තවසෙනපි අත්ථසම්භවතො
“ආගන්තුකෙහි”තිආදීනි සුත්තානි දස්සිතානීති වෙදිතඛිං. තථාරූපපච්චයෙ
සතීති අඤ්ඤස්මිම්පි වාතුද්දසිකෙ උපොසථං කාතුං අනුරූපෙ “ආවාසිකා
ඛ්භුතරා හොන්ති”ති එවමාදිකෙ පච්චයෙ සති. අඤ්ඤස්මිම්පි වාතුද්දෙසති
තිණ්ණං උතුනං තතියසත්තමපක්ඛවාතුද්දසතො අඤ්ඤස්මිං වාතුද්දෙසෙ.

න කෙවලං උපොසථදිවසාව හොන්තීති ආහ “පුරිමවස්සංවුට්ඨානං
පනා”තිආදි. මා ඉති වන්දො වුවචති තස්ස ගතියා දිවසස්ස මිනිතඛිංතො, සො
එත්ථ සබ්බකලාපාරිපුරියා පුණ්ණොති පුණ්ණමා, පුබ්බකත්තිකාය පුණ්ණමා
පුබ්බකත්තිකපුණ්ණමා, අස්සයුජපුණ්ණමා. සා හි පච්ඡිමකත්තිකං නිවත්තෙතුං
එවං වුත්තා. තෙසංයෙවති පුරිමවස්සංවුට්ඨානංයෙව. හණ්ඩනකාරකෙහිති
කලහකාරකෙහි. පච්චුක්කඬ්ඨන්තීති උක්කඬ්ඨන්ති. හණ්ඩනකාරකෙහි
අනුවාදවසෙන අස්සයුජපුණ්ණමාදිං පරිච්චජන්තා පචාරණං කාලපක්ඛං,
පුණ්හපක්ඛන්ති උද්ධං කඬ්ඨන්තීති අත්ථො. “සුණන්තු මෙ ආයස්මන්තො
ආවාසිකා, යදායස්මන්තානං පත්තකල්ලං, ඉදානි උපොසථං කරෙය්‍යාම,
පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාම, ආගමෙ කාලෙ පචාරෙය්‍යාමා”ති (මහාව. 240)
“සුණන්තු මෙ ආයස්මන්තො ආවාසිකා, යදායස්මන්තානං පත්තකල්ලං,
ඉදානි උපොසථං කරෙය්‍යාම, පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාම, ආගමෙ පුණ්හ
පචාරෙය්‍යාමා”ති ව එවං ඤාත්තියා පචාරණං උක්කඬ්ඨන්තීති වුත්තං හොති.

අපාති අනන්තරත්වය නිපාතො. චතුර්දසන්තං පුරණො චාතුර්දසො,
දිවසො. යං සන්ධාය “ආගමෙ පුණ්ණෙ පවාරෙය්‍යාමා”ති ඤාත්තිං යපයිංසු,
තස්මිං පන ආගමෙ පුණ්ණෙ කොමුදියා චාතුමාසිනියා අවස්සං පවාරෙතබ්බං.
න හි තං අතික්කමිත්වා පවාරෙතුං ලබ්හති. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“තෙ වෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භණ්ඩනකාරකා කලහකාරකා
විවාදකාරකා භස්සකාරකා සඨසෙ අධිකරණකාරකා තම්පි පුණ්ණං
අනුච්ඡෙය්‍යං, තෙහි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුහි සබ්බෙහෙව ආගමෙ පුණ්ණෙ
කොමුදියා චාතුමාසිනියා අකාමා පවාරෙතබ්බං”න්ති (මහාව. 240).

තෙනෙවාහ “පච්ඡිමවස්සංචුට්ඨානඤ්ඤං පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා එවා”ති. යදි
හි තං අතික්කමිත්වා පවාරෙය්‍ය, දුක්කටාපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍ය. චුත්තඤ්ඤෙනං
“න ව, භික්ඛවෙ, අපචාරණාය පවාරෙතබ්බං අඤ්ඤානු සඨසසාමග්ගියා”ති
(මහාව. 233). විසුද්ධිපචාරණායොගතො පචාරණාදිවසා. පිසද්දෙන න
කෙවලං පචාරණාදිවසායෙව, අප්ඨං උපොසථදිවසාපි හොන්තිති දස්සෙති.
ඉදානි යො සො සාමග්ගිඋපොසථදිවසො චුත්තො, තඤ්ඤං තප්පසඨගෙන
සාමග්ගිපචාරණාදිවසඤ්ඤං දස්සෙත්තො “යදා පනා”තිආදිමාහ. ඔසාරිතෙ
තස්මිං භික්ඛුස්මිත්ති උක්ඛිත්තකෙ භික්ඛුස්මිං. ඔසාරිතෙ, තං ගහෙත්වා සිමං
ගන්ත්වා ආපත්තිං දෙසාපෙත්වා කම්මවාටාය කම්මප්පටිප්පස්සද්ධිවසෙන
පවෙසිතෙති චුත්තං හොති. තස්ස චත්තූස්සාති තස්ස අධිකරණස්ස. තදා
යපෙත්වා...පෙ.... උපොසථදිවසො නාම හොතිති සම්බන්ධො. කිං
කාරණන්ති ආහ “තාවදෙවා”තිආදි. තත්ථ තාවදෙවාති තං දිවසමෙව.
චචනතොති කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 475) චුත්තත්තා. යත්ථ පන
පත්තච්චරාදීනං අත්ථාය අප්පමත්තකෙන කාරණෙන විචදන්තා උපොසථං වා
පචාරණං වා යපෙත්ති, තත්ථ තස්මිං අධිකරණෙ විනිවිජ්ජතෙ “සමග්ගා
ජාතම්හා”ති අන්තරා සාමග්ගිඋපොසථං කාතුං න ලහන්ති. කරොන්තෙහි
අනුපොසථෙ උපොසථො කතො නාම හොති. කත්තිකමාසබ්හන්තරෙති එත්ථ
කත්තිකමාසො නාම පුබ්බකත්තිකමාසස්ස කාලපක්ඛපාටිපදතො පට්ඨාය යාව
අපරකත්තිකපුණ්ණමා, තාව එකුනතිංසරත්තිදිවො, තස්සබ්හන්තරෙ, තතො
පච්ඡා වා පන පුරෙ වා න වට්ටති. අයමෙව යො කොචි දිවසොයෙව. ඉධාපි
කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ සාමග්ගියා සදිසාව සාමග්ගී වෙදිතබ්බා. යෙ පන
කිස්මිඤ්චිදෙව අප්පමත්තකෙ පචාරණං යපෙත්වා සමග්ගා හොන්ති, තෙහි
පචාරණායමෙව පචාරණා කාතබ්බා, තාවදෙව න කාතබ්බා. කරොන්තෙහි
අප්පචාරණාය පචාරණා කතා හොති. න කාතබ්බොයෙවාති නියමෙන යදි
කරොති, දුක්කටන්ති දස්සෙති. තත්ථ හි උපොසථකරණෙ දුක්කටං.
චුත්තඤ්ඤෙනං “න, භික්ඛවෙ, අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො අඤ්ඤානු
සඨසසාමග්ගියා”ති (මහාව. 183).

“පත්තකාලමෙව පත්තකල්ල” න්ති ඉමිනා සකත්ථෙ භාවජ්ජව්වයොති දස්සෙති. නාසනීති අත්ථයතො චුත්තමෙව බ්‍යතිරෙකතො දළ්භං කරොති.

අනුරූපානි අරහා අනුච්ඡවිකා, සාමිනොති චුත්තං හොති. සබ්බන්තිමෙනාති සබ්බහෙට්ඨිමෙන චත්තාරො, න තෙහි විනා තං උපොසථකම්මං කරියති, න තෙසං ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා එති. අවසෙසා පන සවෙපි සහස්සමත්තා හොන්ති, සවෙ සමානසංවාසකා, සබ්බෙ ඡන්දාරහාව හොන්ති, ඡන්දපාරිසුද්ධිං දත්වා ආගච්ඡන්තු වා, මා වා, කම්මං න කුජ්ජති. පකතත්තාති අනුක්ඛිත්තා, පාරාජිකං අනජ්ඣාපන්නා ව. හත්ථපාසො නාම දියඨ්ඨහත්ථජ්ජමාණො.

සීමා ව නාමෙසා කතමා, යත්ථ හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා යීතා කම්මජ්ජත්තා නාම හොන්තීති අනුයොගං සන්ධාය සීමං දස්සෙන්නො විභාගවත්තානං සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනමුඛෙනෙව හොතීති “සීමා ව නාමෙසා” තිආදිමාහ. සම්භිත්දන්තෙනාති මිස්සිකරොන්තෙන. අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරන්තෙනාති මද්දන්තෙන, අන්තො කරොන්තෙනාති චුත්තං හොති. ඉමා විපත්තිසීමායො නාමාති සම්බන්ධො. කස්මා විපත්තිසීමායො නාමාති ආහ “එකාදසහී” තිආදි. ආකාරෙහීති කාරණෙහි. වචනතොති කම්මවග්ගෙ (පරි. 482 ආදයො) කථිතත්තා. සඨ්ඨකම්මං නාමෙන. විසතිවග්ගකරණියපරමන්ති ආහ “යත්ථ එකවීසති හික්ඛු නිසීදිතුං න සක්කොන්ති” ති. යස්සං සීමායං හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන කම්මාරහෙන සද්ධිං එකවීසති හික්ඛු පරිමණ්ඩලාකාරෙන නිසීදිතුං න සක්කොන්ති, අයං අතිබුද්දකා නාමාති අත්ථො. එවරූපා ව සීමා සම්මතාපි අසම්මතා, ගාමබෙත්තසදිසාව හොති, තත්ථ කතං කම්මං කුජ්ජති. එස නයො සෙසසීමාසුපි.

සම්මතාති බද්ධා, වාචිකකම්මවාචාති අත්ථො. කම්මවාචාය වාචනමෙව හි බන්ධනං නාම. නිමිත්තං න උපගච්ඡතීති අනිමිත්තුපගො, තං අනිමිත්තුපගං, අනිමිත්තාරහන්ති චුත්තං හොති. තවසාරරුක්ඛො නාම තාලනාලිකෙරාදිකා. පංසුපුඤ්ජවාලුකාපුඤ්ජානන්ති පංසුරාසිවාලුකාරාසිනං මජ්ඣෙ. නිද්ධාරණෙ වෙනං සාමිවචනං. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි “පංසුපුඤ්ජං වා වාලුකාපුඤ්ජං වා අඤ්ඤතර” න්ති පායො දිස්සති, සො පන අපායො. න හි සො “අඤ්ඤතර” න්ති ඉමිනා යුජ්ජතීති. අන්තරාති නිමිත්තුපගනිමිත්තානමන්තරා. එත්ථ ව යා තීහි නිමිත්තෙහි බජ්ඣමානා අනිමිත්තුපගෙසු තවසාරරුක්ඛාදීසු අඤ්ඤතරං අන්තරා එකං නිමිත්තං කත්වා සම්මතා, සා බණ්ඩනිමිත්තා නාම හොති. යා පන චතුපඤ්චනිමිත්තාදීහි බජ්ඣමානා ඉමෙසු තවසාරරුක්ඛාදීසු අඤ්ඤතරං අන්තරා එකං නිමිත්තං කත්වා සම්මතා, සා බණ්ඩනිමිත්තා නාම න හොතීති විඤ්ඤායති නිමිත්තුපගානං නිමිත්තානං තිණ්ණං සබ්භාවතො.

අටියකථාසූ පන අවිසේසෙන වුත්තං, තස්මා උපපරික්ඛිත්වා ගහෙනබ්බං. සබ්බෙන සබ්බන්ති සබ්බජ්ජකාරෙන. නිමිත්තානං බහි ධීතෙන සම්මතාති තෙසං බහි ධීතෙන වාචිතකම්මවාචා. නිමිත්තාති පන අන්තො ච බහි ච යත්වා කිත්තෙතුං වට්ටන්ති.

එවං සම්මතාපීති නිමිත්තාති කිත්තෙත්වා කම්මවාචාය සම්මතාපි. ඉමස්ස “අසම්මතාව හොති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. සබ්බා, භික්ඛවෙ, නදී අසීමාති යා කාචි නදීලක්ඛණජපත්තා නදී නිමිත්තාති කිත්තෙත්වා “එතං බද්ධසීමං කරොමා”ති කතාපි අසීමා, බද්ධසීමා න හොතිති අත්ථො. අත්තනො සභාවෙන පන සා බද්ධසීමාසදියා. සබ්බත්ථ සඛ්ඝකම්මං කාතුං වට්ටති. සමුද්දජාතස්සරෙසුපි එසෙව නයො. “සංසට්ඨවිටපා”ති ඉමිනා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආසන්නතං දිපෙති. බද්ධා හොතිති පච්ඡිමදිසාභාගෙ සීමං සන්ධාය වුත්තං. තස්සා පදෙසන්ති තස්සා එකදෙසං. යත්ථ යත්වා භික්ඛුහි කම්මං කාතුං සක්කා හොති, තාදිසං එකදෙසන්ති වුත්තං හොති. යත්ථ පන ධීතෙහි කම්මං කාතුං න සක්කා, තාදිසං පදෙසං අන්තො කරිත්වා බන්ධන්තා සීමාය සීමං සම්භින්දන්ති නාම, න තු අජ්ඣොත්ථරන්ති නාමාති ගහෙනබ්බං. ගණ්ඨිපදෙසු පන “සම්භින්දනං පරෙසං සීමාය එකං වා ද්වෙ වා නිමිත්තෙ කිත්තෙත්වා ලොමමත්තං ගහෙත්වා බන්ධනං. අජ්ඣොත්ථරණං නාම පරෙසං සීමාය නිමිත්තෙ කිත්තෙත්වා තං සකලං වා තස්සෙකදෙසං වා අන්තො කරොන්තෙන තස්සා බහි එකිස්සං ද්විසු වා දියාසු නිමිත්තෙ කිත්තෙත්වා බන්ධන”න්ති වුත්තං.

පබ්බතාදීනං නිමිත්තානං සම්පදා නිමිත්තසම්පත්ති. පබ්බතොව නිමිත්තං පබ්බතනිමිත්තං. එවං සෙසෙසුපි. එවං වුත්තෙසුති උපොසථක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 138 ආදයො) සීමාසම්මුතියං වුත්තෙසු. ඉමෙහි ච පන අටියති නිමිත්තෙහි අසම්මිස්සෙහිපි අඤ්ඤමඤ්ඤමිස්සෙහිපි සීමං සම්මන්තිතුං වට්ටති. තෙනාහ “තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ යථාලද්ධාති නිමිත්තුපගාති නිමිත්තාති”ති. එකෙන, පන ද්විහි වා නිමිත්තෙහි සම්මන්තිතුං න වට්ටති, තිණි පන ආදිං කත්වා වුත්තජ්ජකාරානං නිමිත්තානං සතෙනාපි වට්ටති. “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්ත”න්ති විනයධරෙන පුච්ඡිතබ්බං, “පබ්බතො, භන්තෙ”ති වුත්තෙ පුන විනයධරෙනෙව “එසො පබ්බතො නිමිත්ත”න්ති එවං නිමිත්තං කිත්තෙතබ්බං. “එතං පබ්බතං නිමිත්තං කරොම, නිමිත්තං කරිස්සාම, නිමිත්තං කතො, නිමිත්තං හොතු, හොති භවිස්සති”ති එවං පන කිත්තෙතුං න වට්ටති. පාසාණාදියුපි එසෙව නයො. තෙනාහ “පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්ත”න්ති ආදි. “පබ්බතො, භන්තෙ, උදකං, භන්තෙ”ති එවං පන උපසම්පන්නො වා ආචික්ඛතු, අනුපසම්පන්නො වා, වට්ටතියෙව. ආදිසද්දෙන “පුරත්ථිමාය අනුදිසාය කිං නිමිත්තං? පාසාණො, භන්තෙ, එසො

පාසාණො නිමිත්තං. දක්ඛිණාය දිසාය, දක්ඛිණාය අනුදිසාය, පච්ඡිමාය දිසාය, පච්ඡිමාය අනුදිසාය, උත්තරාය දිසාය, උත්තරාය අනුදිසාය කිං නිමිත්තං? උදකං, හන්තෙ, එතං උදකං නිමිත්තං”න්ති ඉදං සඬගණ්හාති. එත්ථ පන අට්ඨත්වා පුන ‘පුරත්ථිමාය දිසාය කිං නිමිත්තං? පබ්බතො, හන්තෙ, එසො පබ්බතො නිමිත්තං”න්ති එවං පයමං කිත්තිතනිමිත්තං කිත්තෙන්වාච යපෙනබ්බං. එවඤ්ඤි නිමිත්තෙන නිමිත්තං සට්ඨං හොති. සම්මා කිත්තෙන්වාති අඤ්ඤාමඤ්ඤානාමවිපරියායෙන, අනිමිත්තානං නාමෙන ච අකිත්තෙන්වා යථාචුත්තෙන්ව නයෙන කිත්තෙන්වා. සම්මතාති “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ”තිආදිනා නයෙන උපොසඨක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 139 ආදයො) චුත්තාය පරිසුද්ධාය ඤාත්තිදුතියකම්මවාචාය බද්ධා. තත්ථ නිමිත්තානි සකිං කිත්තිතානිපි කිත්තිතානෙව හොන්ති. අන්ධකට්ඨකථායං පන තික්ඛන්තුං සීමමණ්ඩලං සම්බන්ධන්තෙන නිමිත්තං කිත්තෙන්බ්බං”න්ති (මහාව. අට්ඨ. 138) චුත්තං.

තත්ත්වාති තෙසු අට්ඨසු නිමිත්තෙසු. නිමිත්තපගතාති නිමිත්තයොග්ගතා. “හත්ථිප්පමාණතො පට්ඨායා”ති වචනතො හත්ථිප්පමාණොපි නිමිත්තපගොයෙව. හත්ථි පන සත්තරතතො වා අඬ්ඪට්ඨරතතො (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.138) වා. තතො ඔමකතරොති තතො හත්ථිප්පමාණතො බුද්දකතරො. සචෙ චතුසු දිසාසු චත්තාරො වා තීසු වා තයො පබ්බතා හොන්ති, චතුහි, තීහි වා පබ්බතනිමිත්තෙනෙව සම්මන්තිතුමිපි වට්ටති, ද්වීහි පන නිමිත්තෙහි, එකෙන වා සම්මන්තිතුං න වට්ටති. ඉතො පරෙසු පාසාණනිමිත්තාදීසුපි එසෙව නයො. තස්මා පබ්බතනිමිත්තං කරොන්තෙන පුච්ඡිතබ්බං “එකාබද්ධො, න එකාබද්ධො”ති. සචෙ එකාබද්ධො හොති, න කාතබ්බො. තඤ්ඤි චතුසු වා අට්ඨසු වා දිසාසු කිත්තෙන්තෙනාපි එකමෙව නිමිත්තං කිත්තිතං හොති. තස්මා යො එවං චක්කසණ්ඨානෙන විහාරං පරික්ඛිපිත්වා යීතො පබ්බතො, තං එකදිසාය කිත්තෙන්වා අඤ්ඤාසු දිසාසු තං බහිද්ධා කත්වා අන්තො අඤ්ඤානි නිමිත්තානි කිත්තෙන්බ්බානි. සචෙ පබ්බතස්ස තතියභාගං වා උපඬ්ඪං වා අන්තොසීමාය කත්තුකාමා හොන්ති, පබ්බතං අකිත්තෙන්වා යත්තකං පදෙසං අන්තො කත්තුකාමා, තස්ස පරතො තස්මිංයෙව පබ්බතෙ ජාතරුක්ඛවම්මිකාදීසු අඤ්ඤතරං නිමිත්තං කිත්තෙන්බ්බං. සචෙ යොජනද්වියොජනප්පමාණං සබ්බං පබ්බතං අන්තො කත්තුකාමා හොන්ති, පබ්බතස්ස පරතො භූමියං ජාතරුක්ඛවම්මිකාදීනි නිමිත්තානි කිත්තෙන්බ්බානි (මහාව. අට්ඨ. 138; ටී. සඬග. අට්ඨ. 158).

සඬබං ගච්ඡතිති ගණනං වොහාරං ගච්ඡතිති අත්ථො. ද්වත්තිංසපලගුළුපිණ්ඩපරිමාණොති පුලතාය, න තුලගණනාය. තත්ථ “එකපලං නාම දසකලඤ්ජ”න්ති වදන්ති. ඉට්ඨකා මහන්තාපි න වට්ටති. තථා

අනිමිත්තුපගපාසාණානං රාසි, පගෙව පංසුවාලුකාරාසි. භූමිසමො
 බලමණ්ඩලසදියො පිට්ඨිපාසාණො වා භූමිතො බාණුකො විය
 උට්ඨිතපාසාණො වා හොති, සොපි පමාණුපගො වෙ, වට්ටති. “පිට්ඨිපාසාණො
 පන අනිමහන්තොපි පාසාණසඬ්ඛමෙව ගච්ඡතිති ආහ “පිට්ඨිපාසාණො
 පනා”තිආදි. තස්මා සචෙ මහතො පිට්ඨිපාසාණස්ස එකං පදෙසං
 අන්තොසීමායං කත්තුකාමා හොන්ති, තං අකිත්තෙන්වා තස්සුපරි අඤ්ඤො
 පාසාණො කිත්තෙන්බ්බො. සචෙ පිට්ඨිපාසාණුපරි විහාරං කරොන්ති,
 විහාරමජ්ඣෙකා ව පිට්ඨිපාසාණො විනිවිජ්ඣිත්වා ගච්ඡති, එවරූපො
 පිට්ඨිපාසාණො න වට්ටති. සචෙ හි තං කිත්තෙන්ති, නිමිත්තස්සුපරි විහාරො
 හොති, නිමිත්තඤ්ච නාම බහිසීමායං හොති, විහාරොපි බහිසීමායං ආපජ්ජති.
 විහාරං පරික්ඛිපිත්වා යිතපිට්ඨිපාසාණො පන එකත්ථ කිත්තෙන්වා අඤ්ඤත්ථ
 න කිත්තෙන්බ්බො.

වනනිමිත්තෙ තිණුවනං වා තවසාරරුක්ඛවනං වා න වට්ටතිති ආහ
 “අන්තොසාරො”තිආදි. අන්තොසාරා නාම අම්බජම්බුපනසාදයො.
 අන්තොසාරමිස්සකෙහිති අන්තො සාරො යෙසං තෙ අන්තොසාරා, තෙහි
 මිස්සකා අන්තොසාරමිස්සකා, තෙහි. චතුපඤ්චරුක්ඛමත්තමිපිති
 හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදනාහ. උක්කංසතො පන යොජනසතිකමිපි වනං වට්ටති.
 එත්ථ පන චතුරුක්ඛමත්තඤ්චෙ, තයො සාරතො, එකො අසාරතො.
 පඤ්චරුක්ඛමත්තඤ්චෙ, තයො සාරතො, ද්වෙ අසාරතොති ගහෙන්බ්බං. සචෙ
 පන වනමජ්ඣෙකා විහාරං කරොන්ති, තං වනං න කිත්තෙන්බ්බං. එකදෙසං
 අන්තොසීමායං කත්තුකාමෙහිපි වනං අකිත්තෙන්වා තත්ථ
 රුක්ඛපාසාණාදයො කිත්තෙන්බ්බො, විහාරං පරික්ඛිපිත්වා යිතවනං එකත්ථ
 කිත්තෙන්වා අඤ්ඤත්ථ න කිත්තෙන්බ්බං (මහාව. අට්ඨ. 138).

රුක්ඛනිමිත්තෙපි තවසාරරුක්ඛො න වට්ටතිති ආහ “අන්තොසාරො”ති.
 “භූමියං පතිට්ඨිතො”ති ඉමිනා කුටසරාවාදිසු යිතං පටික්ඛිපති. තතො
 අපනෙන්වා පන තඬ්ඛණමිපි භූමියං රොපෙන්වා කොට්ඨකං කත්වා උදකං
 ආසිඤ්චිත්වා කිත්තෙන්තුං වට්ටති, නවමුලසාබානිග්ගමනං අකාරණං. ඛන්ධං
 ඡන්දිත්වා රොපිතෙ පන එතං යුජ්ජති. සුවිදණ්ඩකප්පමාණොති “සිහළදීපෙ
 ලෙඛනදණ්ඩප්පමාණො”ති වදන්ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.138), සො ව
 කනිට්ඨභිගුලිපරිමාණොති දට්ඨබ්බො. ඉදං පන රුක්ඛනිමිත්තං
 කිත්තෙන්තෙන “රුක්ඛො”තිපි, “සාකරුක්ඛො, සාලරුක්ඛො”තිපි වත්තුං
 වට්ටති. එකාබද්ධං පන සුජ්ජතිට්ඨිතනිග්‍රොධසදියං රුක්ඛං එකත්ථ
 කිත්තෙන්වා අඤ්ඤත්ථ කිත්තෙන්තුං න වට්ටති.

මග්ගනිමිත්තෙ අරඤ්ඤබ්බෙන්තනදීතළාකමග්ගාදයො න වට්ටන්තිති ආහ
 “ජඩ්ඝමග්ගො වා හොතු”තිආදි. යො පන ජඩ්ඝමග්ගො සකට්මග්ගතො

ඔක්කමිත්වා පුන සකටමග්ගමෙව ඔතරති, යෙ වා ජඬ්ඝමග්ගසකටමග්ගා අවලඤ්ජිතා, තෙ න වට්ටන්ති. තෙනාහ “ජඬ්ඝසත්ථසකටසත්ථෙහි” තිආදි. එත්ථ ව සචෙ සකටමග්ගස්ස අන්තිමවක්කමග්ගං නිමිත්තං කරොන්ති, මග්ගො ඛහිසීමාය හොති. සචෙ බාහිරවක්කමග්ගං නිමිත්තං කරොන්ති, බාහිරවක්කමග්ගොව ඛහිසීමාය හොති, සෙසං අන්තොසීමං භජතීති වෙදිතබ්බං. සචෙපි ද්වෙ මග්ගා නික්ඛමිත්වා පච්ඡා සකටධුරමිව එකීභවන්ති, ද්විධා භින්නට්ඨානෙ වා සම්බන්ධට්ඨානෙ වා සකිං කිත්තෙත්වා පුන න කිත්තෙතබ්බා. එකාබද්ධනිමිත්තඤ්ඤෙතං හොති.

සචෙ විහාරං පරික්ඛිපිත්වා චත්තාරො මග්ගා චතුසු දිසාසු ගච්ඡන්ති, මජ්ඣෙ එකං කිත්තෙත්වා අපරං කිත්තෙතුං න වට්ටති. එකාබද්ධනිමිත්තඤ්ඤෙතං. කොණං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතං පන පරහාගෙ කිත්තෙතුං වට්ටති. විහාරමජ්ඣෙන විනිවිජ්ඣිත්වා ගතමග්ගො පන න කිත්තෙතබ්බො. කිත්තිතෙ පන නිමිත්තස්ස උපරි විහාරො හොති. ඉමඤ්ච මග්ගං කිත්තෙත්තෙන “මග්ගො පජ්ජො පථො” තිආදිනා (වුළුති. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස 101) වුත්තෙසු දසසු නාමෙසු යෙන කෙනචි නාමෙන කිත්තෙතුං වට්ටති. පරිබාසණ්ඨානෙන විහාරං පරික්ඛිපිත්වා ගතමග්ගො එකත්ථ කිත්තෙත්වා අඤ්ඤත්ථ කිත්තෙතුං න වට්ටති.

යං පන අබද්ධසීමාලක්ඛණෙ නදිං වක්ඛාමාති “යස්සා ධම්මිකානං රාජුනං කාලෙ” තිආදිනා (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) උදකුක්ඛෙපසීමායං නදියා වක්ඛමානත්තා වුත්තං. යා පන නදී මග්ගො විය සකටධුරසණ්ඨානෙන වා පරිබාසණ්ඨානෙන වා විහාරං පරික්ඛිපිත්වා ගතා, නං එකත්ථ කිත්තෙත්වා අඤ්ඤත්ථ කිත්තෙතුං න වට්ටති. විහාරස්ස චතුසු දිසාසු අඤ්ඤමඤ්ඤං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතෙ නදීචතුක්කෙපි එසෙව නයො. අසම්මිස්සනදියො පන චතස්සොපි කිත්තෙතුං වට්ටති. සචෙ වතිං කරොන්තො විය රුක්ඛපාදෙ නිබණ්ණත්වා වල්ලිපලාලාදීහි නදීසොතං රුමිහන්ති, උදකමිපි අජ්ඣොත්ථරිත්වා ආවරණං පචත්තති යෙව, නිමිත්තං කාතුං වට්ටති. යථා පන උදකං නජ්ජචත්තති, එවං සෙතුමිහි කතෙ අජ්ජචත්තමානා නදී නිමිත්තං කාතුං න වට්ටති. පචත්තනට්ඨානෙ නදීනිමිත්තං, අජ්ජචත්තනට්ඨානෙ උදකනිමිත්තං කාතුං වට්ටති.

යා පන දුබ්බට්ඨිකාලෙ වා ගිම්හෙ වා නිරුදකභාවෙන නජ්ජචත්තති, සා වට්ටති. මහානදිතො උදකමාතිකං නීහරන්ති, සා කුන්තදීසදිසා හුත්වා තීණි සස්සානි සම්පාදෙන්ති නිව්චං පචත්තති. කිඤ්චාපි පචත්තති, නිමිත්තං කාතුං න වට්ටති. යා පන මුලෙ මහානදිතො නිග්ගතාපි කාලන්තරෙන තෙනෙව නිග්ගතමග්ගෙන නදිං භින්නදිත්වා සයමෙව ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති ව පරතො

සුසුමාරාදිසමාකිණිණා නාවාදීහි සඤ්චරිතබ්බා නදී භොති, තං නිමිත්තං කාතුං වට්ටති.

අසන්දමානන්ති අප්පවත්තමානං. සන්දමානං නාම ඔසනදීඋදකවාහකමාතිකාසු උදකං. චුත්තපරිච්ඡේදකාලං අතිට්ඨන්තන්ති “යාව කම්මවාචාපරියොසානා සණ්ඨමානක”න්ති චුත්තපරිච්ඡේදකාලං අතිට්ඨන්තං. භාජනගතන්ති නාවාචාට්ඨාදීසු භාජනෙසු ගතං. යං පන අන්ධකට්ඨකථායං “ගම්භිරෙසු ආවාටාදීසු උක්ඛෙපිමං උදකං නිමිත්තං න කාතබ්බ”න්ති (මහාව. අට්ඨ. 138; වි. සඬග. අට්ඨ. 158) චුත්තං, තං දුචුත්තං, අත්තතො මතිමත්තමෙව. යීතං පන අත්තමසො සුකරබ්බායපි ගාමදාරකානං කීළනවාපියම්පි සචෙ යාව කම්මවාචාපරියොසානං තිට්ඨති, අප්පං වා භොතු, බහු වා, වට්ටතියෙව. තස්මිං පන යානෙ නිමිත්තසඤ්ඤාකරණත්ථං පාසාණවාලිකාපංසුආදිරාසි වා පාසාණත්ථම්භො වා දාරුත්ථම්භො වා කාතබ්බො.

එවං නිමිත්තසම්පත්තියුත්තතං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙහි ආකාරෙහි බද්ධා පරිසාසම්පත්තියුත්තා නාම භොති, තං දස්සෙතුං “පරිසාසම්පත්තියා යුත්තා නාමා”තිආදිමාහ. ඉමස්ස පන කම්මස්ස චතුර්වග්ගකරණියත්තා “චතුර්හි භික්ඛුහි”ති චුත්තං. ඉමඤ්ච සීමං බන්ධිතුකාමෙහි සාමන්තවිහාරෙසු භික්ඛු තස්ස තස්ස විහාරස්ස සීමාපරිච්ඡේදං පුච්ඡිත්වා බද්ධසීමවිහාරානං සීමාය සීමන්තරිකං, අබද්ධසීමවිහාරානං සීමාය උපචාරං ය්පෙත්වා දිසාවාරිකභික්ඛුනං නිස්සඤ්චාරසමයෙ සචෙ එකස්මිං ගාමබ්බෙත්තෙ සීමං බන්ධිතුකාමා, යෙ තත්ථ බද්ධසීමවිහාරා, තෙසු භික්ඛුනං “මයං අප්පි සීමං බන්ධිස්සාම, තුම්භෙ සකසකසීමාපරිච්ඡේදතො මා නික්ඛමිත්ථා”ති පෙසෙතබ්බං. යෙ අබද්ධසීමවිහාරා, තෙසු භික්ඛු එකජ්ඣං සන්තිපාතාපෙතබ්බා, ඡන්දාරහානං ඡන්දො ආහරාපෙතබ්බො. තෙන චුත්තං “යාවතිකා තස්මිං ගාමබ්බෙත්තෙ”තිආදි. තස්මිං ගාමබ්බෙත්තෙහි යස්මිං ගාමබ්බෙත්තෙ යත්වා කම්මවාචං වාචෙත්ති, තස්මිං ගාමබ්බෙත්තෙ. “සචෙ අඤ්ඤානිපි ගාමබ්බෙත්තානි අත්තො කත්තුකාමා, තෙසු ගාමෙසු යෙ භික්ඛු වසන්ති, තෙහිපි ආගන්තබ්බං, අනාගච්ඡන්තානං ඡන්දො ආහරිතබ්බො”ති මහාසුමත්ථෙරො ආහ. මහාපදුමත්ථෙරො පනාහ “නානාගාමබ්බෙත්තානි නාම පාටියෙක්කං බද්ධසීමාසදිසානි, න තතො ඡන්දපාරිසුද්ධි ආගච්ඡති. අත්තොනිමිත්තගතෙහි පන භික්ඛුහි ආගන්තබ්බ”න්ති වත්වා පුන ආහ “සමානසංවාසකසීමාසම්මන්තනකාලෙ ආගමනම්පි අනාගමනම්පි වට්ටති, අවිජ්ජවාසසීමාසම්මන්තනකාලෙ පන අත්තොනිමිත්තගතෙහි ආගන්තබ්බං. අනාගච්ඡන්තානං ඡන්දො ආහරිතබ්බො”ති (මහාව. අට්ඨ. 138).

ඉදානි යෙහි ආකාරෙහි සම්මතා කම්මවාචාසම්පත්තියුත්තා නාම හොති,
තං දස්සෙතුං “කම්මවාචාසම්පත්තියා යුත්තා නාමා”ති ආදිමාහ. ආදිසද්දෙන.
“යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඬ්ඝො එතෙහි නිමිත්තෙහි සීමං සම්මන්තෙය්‍ය
සමානසංවාසං එකුපොසථං, එසා ඤත්ති. සුණාතු මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො,
යාවතා සමන්තා නිමිත්තා කිත්තිතා, සඬ්ඝො එතෙහි නිමිත්තෙහි සීමං
සම්මන්තති සමානසංවාසං එකුපොසථං, යස්සායස්මතො ඛමති එතෙහි
නිමිත්තෙහි සීමාය සම්මුති සමානසංවාසාය එකුපොසථාය, යො තුණ්හස්ස.
යස්ස නක්ඛමති, යො භාසෙය්‍යා. සම්මතා සීමා සඬ්ඝෙන එතෙහි නිමිත්තෙහි
සමානසංවාසා එකුපොසථා, ඛමති සඬ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හී, එවමෙනං
ධාරයාමී”ති (මහාව. 139) ඉමං පාළියෙසං සඬ්ගණ්හාති. චුත්තායාති
උපොසථක්ඛන්ධකෙ චුත්තාය. ඤත්තිදොසඅනුස්සාවනදොසෙහි විරහිතත්තා
පරිසුද්ධාය.

ඛණ්ඩසීමා (මහාව. අට්ඨ. 138; සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.138; චරි. ටී.
මහාවග්ග 138) නාම බුද්දකසීමා. සමානසංවාසකත්ථං සම්මතා සීමා
සමානසංවාසකසීමා. අවිජ්ජවාසත්ථං සම්මතා සීමා අවිජ්ජවාසසීමා. ඉමාසු පන
තිසු සීමං සම්මන්තන්තෙහි පබ්බජ්ජපසම්පදාදීනං සඬ්ඝකම්මානං
සුඛකරණත්ථං පඨමං ඛණ්ඩසීමා ඛන්ධිතඛිබ්බා. තං පන ඛන්ධන්තෙහි වත්තං
ජානිතඛිබ්බං. සචෙ හි බොධිචෙතියහත්තසාලාදීනි සබ්බවත්ථුනි පතිට්ඨාපෙත්වා
කතවිහාරෙ ඛන්ධන්ති, විහාරමජ්ඣෙ ඛුනං සමොසරණට්ඨානෙ අඛන්ධිත්වා
විහාරපච්චන්තෙ විචිත්තොකාසෙ ඛන්ධිතඛිබ්බා. අකතවිහාරෙ ඛන්ධන්තෙහි
බොධිචෙතියාදීනං සබ්බවත්ථුනං යානං සල්ලක්ඛෙත්වා යථා පතිට්ඨිතෙසු
වත්ථුසු විහාරපච්චන්තෙ විචිත්තොකාසෙ හොති, එවං ඛන්ධිතඛිබ්බා. සා
හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන සචෙ එකවිසතිහික්ඛු ගණ්හාති, වට්ටති. තතො ඔරං න
වට්ටති. පරං හික්ඛුසහස්සං ගණ්හන්තිපි වට්ටති. තං ඛන්ධන්තෙහි
සීමාමාළකස්ස සමන්තා නිමිත්තුපගා පාසාණා යපෙතඛිබ්බා, න ඛණ්ඩසීමාය
ධීතෙහි මහාසීමා ඛන්ධිතඛිබ්බා, න මහාසීමාය ධීතෙහි ඛණ්ඩසීමා.
ඛණ්ඩසීමායමෙව පන යත්වා ඛණ්ඩසීමා ඛන්ධිතඛිබ්බා, මහාසීමායමෙව යත්වා
මහාසීමා.

තත්‍රායං ඛන්ධනවිධි – සමන්තා “එසො පාසාණො නිමිත්ත”න්ති එවං
නිමිත්තානි කිත්තෙත්වා කම්මවාචාය සීමා සම්මන්තිතඛිබ්බා. අථ තස්සා එව
දළ්භිකම්මත්ථං අවිජ්ජවාසකම්මවාචා කාතඛිබ්බා. එවඤ්ඤි “සීමං
සමුහනිස්සාමා”ති ආගතා සමුහනිතුං න සක්ඛිස්සන්ති. සීමං සම්මන්තිත්වා
බහි සීමන්තරිකපාසාණා යපෙතඛිබ්බා, සීමන්තරිකා පච්ඡිමකොට්ඨා
චතුරඬ්ගුලජ්ජමාණාපි (මහාව. අට්ඨ. 138; ටී. සඬ්ග. අට්ඨ. 163) වට්ටති. සචෙ

පන විභාරො මහා භොති, ද්වෙපි තිස්සොපි තතුත්තරිපි ඛණ්ඩසීමායො
බන්ධිතබ්බො.

එවං ඛණ්ඩසීමං සම්මන්ත්තිත්වා මහාසීමාසම්මුතිකාලෙ ඛණ්ඩසීමතො
නික්ඛමිත්වා මහාසීමායං යත්වා සමන්තා අනුපරියායන්තෙහි
සීමන්තරිකපාසාණා කිත්තෙතබ්බො. තතො අවසෙසනිමිත්තෙ කිත්තෙත්වා
හත්ථපාසං අවිජ්ජන්තෙහි කම්මවාචාය සමානසංවාසකසීමං සම්මන්ත්තිත්වා
තස්සා දළ්භිකම්මත්ථං අවිජ්ජවාසකම්මවාචාපි කාතබ්බො. එවඤ්ඤි “සීමං
සමුහනිස්සාමා” ති ආගතා සමුහනිතුං න සක්ඛිස්සන්ති. සචෙ පන ඛණ්ඩසීමාය
නිමිත්තානි කිත්තෙත්වා තතො සීමන්තරිකාය නිමිත්තානි කිත්තෙත්වා
මහාසීමාය නිමිත්තානි කිත්තෙන්ති, එවං තීසු යානෙසු නිමිත්තානි කිත්තෙත්වා
යං සීමං ඉච්ඡන්ති, තං පයමං බන්ධිතුං වට්ටති. එවං සන්තෙපි
යථාචුත්තනයෙන ඛණ්ඩසීමතොව පටියාය බන්ධිතබ්බො. එවං බද්ධාසු පන
සීමාසු ඛණ්ඩසීමායං යිතා භික්ඛු මහාසීමායං කම්මං කරොන්තානං න
කොපෙන්ති, මහාසීමායං වා යිතා ඛණ්ඩසීමායං කරොන්තානං. සීමන්තරිකාය
පන යිතා උභින්නම්පි න කොපෙන්ති. ගාමබ්බෙත්තෙ යත්වා කම්මං
කරොන්තානං පන සීමන්තරිකාය යිතා කොපෙන්ති. සීමන්තරිකා හි
ගාමබ්බෙත්තං හජති. අවිජ්ජවාසසීමාසම්මන්ත්තනෙ කතෙ සති සා ව
අවිජ්ජවාසසීමා නාම භොති. තෙනාහ “තස්සායෙව පභෙදො” ති.
තස්සායෙවාති බද්ධසීමාය එවං.

අයං පන විසෙසො – “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා” ති (මහාව.
144) වචනතො අවිජ්ජවාසසීමා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච න ඔතරති,
සමානසංවාසකසීමා පන තත්ථාපි ඔතරති. සමානසංවාසකසීමා චෙත්ථ
අත්තතො ධම්මතාය ගච්ඡති, අවිජ්ජවාසසීමා පන යත්ථ සමානසංවාසකසීමා,
තත්ථෙව ගච්ඡති. න හි තස්සා විසුං නිමිත්තකිත්තනං අත්ථී. තත්ථ සචෙ
අවිජ්ජවාසාය සම්මුතිකාලෙ ගාමො අත්ථී, තං සා න ඔතරති. සචෙ පන
සම්මතාය සීමාය පච්ඡා ගාමො නිවිසති, සොපි සීමාසඬ්ඛමෙව ගච්ඡති. යථා ව
පච්ඡා නිවිට්ඨො, එවං පයමං නිවිට්ඨස්ස පච්ඡා වඩ්ඪිතස්පදෙසොපි
සීමාසඬ්ඛමෙව ගච්ඡති. සචෙපි සීමාසම්මුතිකාලෙ ගෙහානි කතානි,
“පටිසිස්සාමා” ති ආලයොපි අත්ථී, මනුස්සා පන අප්පට්ඨො, පොරාණගාමං වා
සගෙහමෙව ඡඩ්ඛෙත්වා අඤ්ඤත්ථ ගතා, අගාමොයෙව එස, සීමා ඔතරති.
සචෙ පන එකම්පි කුලං පට්ටියං වා අගතං වා අත්ථී, ගාමොයෙව, සීමා න
ඔතරති.

එවං බද්ධසීමං දස්සෙත්වා ඉදානි අබද්ධසීමං දස්සෙන්තො “අබද්ධසීමා
පනා” තිආදිමාහ. ගාමො එව සීමා ගාමසීමා. ගාමග්ගහණෙන චෙත්ථ
නිගමනගරානම්පි සඬ්ඛගො වෙදිතබ්බො. යත්තකෙ පදෙසෙ තස්ස ගාමස්ස

ගාමභොජකා බලිං ලහන්ති, සො පදෙසො අප්පො වා භොතු, මහන්තො වා, එකං ගාමබ්බන්තං නාම. යම්පි එකස්මිංයෙව ගාමබ්බන්තෙ එකං පදෙසං “අයං විසුං ගාමො භොතු” ති පරිච්ඡින්නදිත්වා රාජා කස්සවි දෙනි, සොපි විසුංගාමසීමා භොතියෙව. තස්මා සා ච ඉතරා ච පකතිගාමසීමා බද්ධසීමාසදිසාව භොති. කෙවලං පන තිථිවරවිජ්ජවාසපරිහාරං න ලහන්ති (මහාව. අට්ඨ. 147).

අගාමකෙ අරඤ්ඤෙති විඤ්ඤාට්ඨසදිසෙ අරඤ්ඤෙ. තෙනාහ “අගාමකං නාමා” තිආදි. අයං පන සීමා තිථිවරවිජ්ජවාසපරිහාරම්පි ලහති.

මච්ඡබන්ධානන්ති කෙවට්ටානං. අගමනපටෙසුති ගන්තුං

අසක්කුණෙයාපටෙසු. යත්ථ තදහෙව ගන්ත්වා තදහෙව පච්චාගන්තුං න සක්කා භොති, තාදිසෙසුති චුත්තං භොති. තෙසං ගමනපරියන්තස්ස ඔරතො පන ගාමසීමාසඬ්ඛං ගච්ඡති. තත්ථ ගාමසීමං අසොධෙත්වා කම්මං කාතුං න වට්ටති. මජ්ඣෙකං ධීතානං සබ්බදිසාසු සත්තබ්හන්තරාති මජ්ඣෙකං ධීතානං භික්ඛුනං ධීතොකාසතො සබ්බදිසාසු සත්තබ්හන්තරා. තත්ථාති තෙසු අබ්හන්තරෙසු. තස්මාති යස්මා පරිසවසෙන වඩ්ඪති, තස්මා. උපචාරත්ථායාති සීමොපචාරත්ථාය. සීමාභාවං පටික්ඛිපිත්වාති බද්ධසීමාභාවං පටික්ඛිපිත්වා. සමානො සංවාසො එත්ථාති සමානසංවාසා. එකො උපොසටො එත්ථාති එකුපොසටා. එත්ථ ච උපොසටස්ස විසුං ගහිතත්තා අවසෙසකම්මවසෙන සමානසංවාසතා වෙදිතබ්බා. චුත්තාති අබද්ධසීමාපරිච්ඡෙදං දස්සෙතුං උපොසටක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 149) චුත්තා. අනු අනු අඩ්ඨමාසං අන්වඩ්ඨමාසං, අඩ්ඨමාසෙ අඩ්ඨමාසෙති අත්ථො. එවං “අනුදසාහ” න්තිආදීසුපි. දෙවෙනි මෙසෙ. වලාහකෙසු විගතමත්තෙසුති භාවෙනභාවලක්ඛණෙ භූමිමං. සොතන්ති උදකප්පවාහො චුච්චති. තිත්ථෙත වා අතිත්ථෙත වා ඔතරිත්වාති පාඨසෙසො. තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙත්වාති යථා තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනං භොති, එවං නිවාසෙත්වා. උත්තරන්තියාති යත්ථ කත්ථවි උත්තරන්තියා. භික්ඛුනිවිහඬගෙ (පාටි. 692) භික්ඛුනියා වසෙන නදීලක්ඛණස්ස පාළියං ආගතත්තා “භික්ඛුනියා” ති චුත්තං, න පන විසෙසසබ්භාවතො.

කෙනවි බණිත්වා අකතොති අන්තමසො තිරච්ඡානෙනපි බණිත්වා අකතො. නදිං වා සමුද්දං වා භින්නදිත්වාති නදීකූලං වා සමුද්දවෙලං වා භින්නදිත්වා. එතං ලක්ඛණන්ති “යත්ථ නදියං චුත්තප්පකාරෙ වස්සකාලෙ උදකං සන්තිට්ඨති” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) චුත්තප්පකාරලක්ඛණං. ලොණිපි ජාතස්සරසඬ්ඛමෙව ගච්ඡති. යත්ථ පන චුත්තප්පකාරෙ වස්සකාලෙ වස්සෙ පච්ඡින්නමත්තෙ පිටිතුං වා හත්ථපාදෙ ධොවිතුං වා උදකං න භොති සුක්ඛති, අයං ජාතස්සරො ගාමබ්බන්තසඬ්ඛමෙව ගච්ඡති.

උදකුක්බෙපෙනි කරුණත්ම නිස්සක්කවචනන්ති ආහ
 “උදකුක්බෙපෙනා”ති. කථං පන උදකං බිජිතබ්බන්ති ආහ “තත්ථා”තිආදි.
 මජ්ඣිමෙන පුරිසෙනාති ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන. අයං උදකුක්බෙපො
 නාමාති අයං උදකුක්බෙපෙන පරිච්ඡින්නා සීමා නාමාති අත්ථො. යාව පරිසා
 වඩ්ඪති, තාව අයං සීමාපි වඩ්ඪති, පරිසපරියන්තතො උදකුක්බෙපොයෙව
 පමාණං. සචෙ පන නදී නානිදිසා හොති, පහවතො පටියාය යාව මුඛද්වාරං
 සබ්බත්ථ සඬ්ඝො නිසීදති, උදකුක්බෙපසීමාකම්මං නත්ථී. සකලාපි නදී
 එතෙසංයෙව භික්ඛුනං පහොති.

පකතිවස්සකාලෙති පුබ්බෙ චුත්තජපකාරෙ පකතිවස්සකාලෙ. චතුසු
 මාසෙසුති වස්සානස්ස චතුසු මාසෙසු. අතිවුට්ඨිකාලෙ ඔසෙන
 ඔත්ථතොකාසො න ගහෙනබ්බො. සො හි ගාමසීමාසඬ්ඛමෙව ගච්ඡති.
 අන්තොනදියං ජාතස්සරෙ ජාතපිට්ඨිපාසාණදීපකෙසුපි අයමෙව විනිච්ඡයො
 වෙදිතබ්බො. සචෙ පන නදී පරිපුණ්ණා හොති සමතිත්ථිකා, උදකසාටිකං
 නිවාසෙත්ථාපි අන්තොනදියංයෙව කම්මං කාතබ්බං. සචෙ න සක්කොන්ති,
 නාවායපි යත්ථා කාතබ්බං. ගච්ඡන්තියා පන නාවාය කාතුං න වට්ටති. කස්මා?
 උදකුක්බෙපමත්තමෙව හි සීමා, තං නාවා සීසමෙව අතික්කාමෙති. එවං සති
 අඤ්ඤිස්සා සීමාය ඤත්ති, අඤ්ඤිස්සා අනුස්සාවනා හොති, තස්මා නාවං
 අරිත්තෙන වා යපෙත්ථා, පාසාණෙ වා ලම්බිත්ථා, අන්තොනදියං ජාතරුක්බෙ
 වා බන්ධිත්ථා කම්මං කාතබ්බං. අන්තොනදියං බද්ධඅට්ටකෙපි අන්තොනදියං
 ජාතරුක්බෙපි යිතෙහි කම්මං කාතුං වට්ටති.

සචෙ පන රුක්ඛස්ස සාබා වා තතො නික්ඛන්තපාරොහො වා බහිනදීතීරෙ
 විහාරසීමාය වා ගාමසීමාය වා පතිට්ඨිතො, සීමං වා සොධෙත්ථා, සාබං වා
 ඡින්දිත්ථා කම්මං කාතබ්බං. බහිනදීතීරෙ ජාතරුක්ඛස්ස අන්තොනදියං
 පටිට්ඨසාබාය වා පාරොහෙ වා නාවං බන්ධිත්ථා කම්මං කාතුං න වට්ටති.
 කරොන්තෙහි සීමා වා සොධෙතබ්බා, සාබං ඡින්දිත්ථා වා තස්ස
 බහිපතිට්ඨිතභාගො නාසෙතබ්බො. නදීතීරෙ පන බාණුකං කොට්ටෙත්ථා
 තත්ථ බන්ධනාවාය න වට්ටතියෙව.

නදියං සෙතුං කරොන්ති, සචෙ අන්තොනදියංයෙව සෙතු වා සෙතුපාදා වා,
 සෙතුමිහි යිතෙහි කම්මං කාතුං වට්ටති. සචෙ පන සෙතු වා සෙතුපාදා වා
 බහිතීරෙ පතිට්ඨිතා, කම්මං කාතුං න වට්ටති, සීමං සොධෙත්ථා කම්මං
 කාතබ්බං. අථ සෙතුපාදා අන්තො, සෙතු පන උභින්නමිපි තීරානං
 උපරිආකාසෙ යිතො, වට්ටති. ජාතස්සරෙපි එසෙව නයො.

“යස්මිං පදෙසෙ පකතිවිචියො ඔත්ථරිත්ථා සණ්ඨහන්ති”ති එතෙන යං
 පදෙසං උද්ධං වඩ්ඪනකඋදකං වා පකතිවිචියො වා වෙගෙන ආගන්ත්ථා

ඔත්පරත්ති, තත්ප කම්මං කාතුං න වට්ටති (මහාව. අට්ඨ. 147) දස්සෙති. සචෙ උභිද්ධො ඛාදිති, නාමාය වා අට්ටකෙ වා යත්වා කාතබ්බං. තෙසු විනිවිජයො නදියං චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. සචෙ පන සමුද්දො ගාමසීමං වා නිගමසීමං වා ඔත්පරිත්වා තිට්ඨති, සමුද්දොව හොති. තත්ප කම්මං කාතුං වට්ටති. තතො පට්ඨාය කප්පියභූමිති ඔත්පරිත්වා සංස්කෘතඋදකන්තතො පට්ඨාය අත්තො නදීජාතස්සරසමුද්දො නාමාති අත්ථො. දුබ්බට්ඨිකාලෙති වස්සානහෙමන්තෙ සන්ධාය චුත්තං. සුක්ඛෙසුපිති නිරුද්ධෙසුපි. යථා ව වාපිබ්බුතො, එවං ආවාටපොක්ඛරණිආදීනං බ්බුතොපි ගාමබ්බෙත්තං හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. වජ්ජං වා කරොන්තිති ලාබුතිපුසකාදිවජ්ජං වා කරොන්ති. තං යානන්ති යත්ප වාපිආදිකං කතං, තං යානං. අඤ්ඤං පන කප්පියභූමි. සචෙ පන ජාතස්සරං පුරෙත්වා ථලං කරොන්ති, එකස්මිං දිසාහාගෙ පාළිං බන්ධිත්වා සබ්බමෙව නං මහාතලාකං වා කරොන්ති, සබ්බොපි අජාතස්සරො හොති. ගාමසීමාසබ්බමෙව ගච්ඡති.

සචෙ නදිමිපි විනාසෙත්වා තලාකං කරොන්ති, හෙට්ඨා පාළි බද්ධා, උදකං ආගන්ත්වා තලාකං පුරෙත්වා තිට්ඨති, එත්ප කම්මං කාතුං න වට්ටති. උපරි පවත්තනට්ඨානෙ ඡඩ්ඨිතං උදකං නදිං ඔත්පරිත්වා සන්දනට්ඨානතො පට්ඨාය වට්ටති. කාචි නදී කාලන්තරෙන උජ්ජතිත්වා ගාමනිගමසීමං ඔත්පරිත්වා පවත්ති, නදියෙව හොති, කම්මං කාතුං වට්ටති. සචෙ විහාරසීමං ඔත්පරිති “විහාරසීමා”ත්වෙව සබ්බං ගච්ඡති. තස්මාති යස්මා අත්තො ගච්ඡති, තස්මා. සමන්තා උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදො කාතබ්බොති පහොනකට්ඨානං සන්ධාය චුත්තං. යත්ප පන කුන්තදීආදීසු නජ්ජහොති, තත්ප පහොනකට්ඨානතො උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදො කාතබ්බො. උපචාරත්ථායාති සීමොපචාරත්ථාය.

කස්මා පන අඤ්ඤමෙකං සත්තබ්හන්තරං, අඤ්ඤො එකො උදකුක්ඛෙපො ව උපචාරත්ථාය යපෙතබ්බොති ආහ “අයං ඡී”තිආදි. ඉදං චුත්තං හොති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.147; වි. වි. ටී. මහාවග්ග 2.147) – යස්මා අයං සත්තබ්හන්තරසීමා ව උදකුක්ඛෙපසීමා ව භික්ඛූනං ධීතොකාසතො පට්ඨාය ලබ්භති, තෙ ව භික්ඛූ න සබ්බදා එකසදිසා, කදාචි වඩ්ඪන්ති, කදාචි පරිභායන්ති. යදා ව වඩ්ඪන්ති, තදා සීමාසබ්බකරො හොති. තස්මා අඤ්ඤමෙකං සත්තබ්හන්තරං, අඤ්ඤො එකො උදකුක්ඛෙපො ව උපචාරත්ථාය යපෙතබ්බොති. යං පන මහාඅට්ඨකථායං “තතො අධිකං වට්ටතියෙව, උභනකං පන න වට්ටති”ති (මහාව. අට්ඨ. 147) චුත්තං, තමිපි එතදත්ථමෙව, න පන තත්ප කතස්ස කම්මස්ස කුප්පත්තාති ගහෙතබ්බං. පරිච්ඡෙදතො බහි අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා ධීතොපිති අත්තතො සත්තබ්හන්තරෙන, උදකුක්ඛෙපෙන වා යො තෙසං සත්තබ්හන්තරස්ස, උදකුක්ඛෙපස්ස වා පරිච්ඡෙදො, තතො බහි අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං

අනතික්කමිත්වා යිතොපිති අත්ථො. කථමෙතං විඤ්ඤායතිති ආහ “ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු සන්තිට්ඨාන”න්ති, ඉදං “කම්මං කොපෙති”ති මහාඅට්ඨකථාදීසු වචන්ථානන්ති අත්ථො. “ඉති ඉම”න්තිආදි යථාචුත්තස්ස නිගමනං. හොති චෙත්ථ –

“බද්ධාබද්ධවසෙනෙධ, සීමා නාම ද්විධා තභි;
තිසම්පත්තියුත්තා වජ්ජි-තෙකාදස විපත්තිකා;
බද්ධසීමා තිධා බණ්ඩා-දිතො ගාමාදිතො පරා”ති.

සභාගාපත්ති ව නාමෙසා ද්විධා වත්ථුසභාගා, ආපත්තිසභාගාති. තත්ථ ඉධ වත්ථුසභාගා අධිජ්ජෙතා, නෙතරාති දස්සෙතුං “යං සබ්බො සඬ්ඝො විකාලභොජනාදිනා”තිආදිමාහ. ලභුකාපත්තින්ති ලභුකෙන විනයකම්මෙන විසුජ්ඣිතතො ලභුකා පුල්ලව්වයපාවිත්තියපාටිදෙසනීයදුක්කටදුබ්බාසිතසඬ්ඝාතා පඤ්චාපත්තියො. වත්ථුසභාගාය සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තියාපි සති උපොසථකම්මං පත්තකල්ලං න හොතියෙව. යථාහ “සභාගසඬ්ඝාදිසෙසං ආපන්නස්ස පන සන්තිකෙ ආවි කාතුං න වට්ටති. සචෙ ආවි කරොති, ආපත්ති ආවිකතා හොති, දුක්කටා පන න මුච්චති”ති (චූළව. අට්ඨ. 102). තස්සා පන අදෙසනාගාමිනිතො ඵලං වුත්තං. වත්ථුසභාගාති වත්ථුවසෙන සමානභාගා, ඵකකොට්ඨාසාති වුත්තං හොති. ඉමමෙව වත්ථුසභාගං දෙසෙතුං න වට්ටති “න, භික්ඛවෙ, සභාගා ආපත්ති දෙසෙතඛ්ඛා, යො දෙසෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 169) වුත්තත්තා, න පන ආපත්තිසභාගං. තෙනාහ “විකාලභොජනපච්චයා ආපන්නං පනා”තිආදි. ආපත්තිසභාගන්ති ආපත්තියා සමානභාගං.

සාමන්තා ආවාසාති සාමන්තආවාසං, සමීපවිහාරන්ති අත්ථො. සජ්ජුකන්ති තදභෙවාගමනත්ථාය. පාභෙතඛ්ඛොති පෙසෙතඛ්ඛො. ඉච්චෙනං කුසලන්ති ඉති ඵතං සුන්දරං භද්දකං, ලද්ධකජ්ජන්ති වුත්තං හොති. නො චෙ ලභෙථාති විහාරානං දුරතාය වා මග්ගෙ පරිපන්ථාදිනා වා යදි න ලභෙථ. “තස්ස සන්තිකෙ පටිකරිස්සති”ති ඉමිනා වචනෙන සභාගාපත්ති ආවි කාතුම්පි න ලඛ්භතීති දීපිතං හොති. යදි ලභෙය්‍ය, ආවි කත්ථාපි උපොසථං කරෙය්‍ය. යදි පන සබ්බො සඬ්ඝො සභාගං සඬ්ඝාදිසෙසං ආපන්නො හොති, ඤත්ති. යපෙත්ථා උපොසථං කාතුං න වට්ටති, උපොසථස්ස අන්තරායොව හොති. උභොපි දුක්කටං ආපජ්ජන්ති “න, භික්ඛවෙ, සභාගා ආපත්ති දෙසෙතඛ්ඛා, යො දෙසෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්ස. න, භික්ඛවෙ, සභාගා ආපත්ති පටිග්ගභෙතඛ්ඛා, යො පටිග්ගණ්භෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 169) වුත්තත්තා. විමති සංසයො, තත්ථ නියුත්තො චෙමතිකො. “පුන නිබ්බෙමතිකො හුත්ථා දෙසෙතඛ්ඛමෙවා”ති නෙව පාළියං, න ච අට්ඨකථායං.

අත්ථි, දෙසිනෙ පන දොසො නත්ථි. චුත්තනසෙනෙවාති ‘‘පාරිසුද්ධිං
 ආයස්මන්තො ආරොවෙථා’’තිආදිනා නයෙන සාපත්තිකස්ස
 උපොසථකරණෙ පඤ්ඤත්තං දුක්ඛං ආපජ්ජන්තිති චුත්තනසෙනෙව. කස්මා
 සභාගාපත්තියෙව චුත්තාති ආහ ‘‘එතාසු හි’’තිආදි. විසභාගාපත්තිසු
 විජ්ජමානාසුපි පත්තකල්ලං හොතිසෙවාති විසභාගාසු පන විජ්ජමානාසු
 තෙසංයෙව පුග්ගලානං ආපත්ති, න සඛිසස්සාති සඛිසස්ස පත්තකල්ලං
 හොතිසෙව.

අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නකො නාම චතුත්තං පාරාජිකානං අඤ්ඤතරං
 අජ්ඣාපන්නකො. පණ්ඩකාදිනං විනිච්ඡයො පරතො පාරාජිකුද්දෙසෙ ආචි
 භවිස්සති. තිරච්ඡානගතොති අන්තමසො සක්කං දෙවරාජානං උපාදාය යො
 කොචි නාගමාණවකාදිකො අමනුස්සජාතිකො වෙදිතබ්බො, න
 අස්සගොණාදයො. තෙනාහ ‘‘එත්ථ වා’’තිආදි. තත්ථ එත්ථාති එතිස්සං
 වජ්ජනියපුග්ගලකථායං. යස්ස උපසම්පදා පටික්ඛිත්තාති ‘‘තිරච්ඡානගතො,
 හික්ඛවෙ, අනුපසම්පන්නො, න උපසම්පාදෙනබ්බො’’ති (මහාව. 111) යස්ස
 නාගසුපණ්ණාදිනො තිරච්ඡානගතස්ස උපසම්පදා පටික්ඛිත්තා, සො ඉධාපි
 තිරච්ඡානගතො නාමාති අත්ථො. තත්ථ හි අන්තමසො දෙවෙ උපාදාය
 නාගමාණවකාදිකො යො කොචි අමනුස්සජාතිකො ‘‘තිරච්ඡානගතො’’ති
 අධිජ්ජෙතො. චුත්තඤ්ඤි සමන්තපාසාදිකායං ‘‘තිරච්ඡානගතො, හික්ඛවෙති
 එත්ථ නාගො වා හොතු සුපණ්ණමාණවකාදිනං වා අඤ්ඤතරො, අන්තමසො
 සක්කං දෙවරාජානං උපාදාය යො කොචි අමනුස්සජාතියො, සො සබ්බොව
 ඉමස්මිං අත්ථො ‘තිරච්ඡානගතො’ති වෙදිතබ්බො’’ති (මහාව. අට්ඨ. 111).
 තිත්ථං චුච්චති ලද්ධි, තං එතෙසං අත්ථිති තිත්ථිකා, තිත්ථිකා එව තිත්ථියා,
 ඉතො අඤ්ඤලද්ධිකාති අත්ථො.

සුත්තස්ස උද්දෙසො සුත්තුද්දෙසො. පාරිසුද්ධි එව උපොසථො
 පාරිසුද්ධිඋපොසථො. එසෙව නයො අධිට්ඨානුපොසථොති එත්ථාපි. සොති
 පාතිමොක්ඛද්දෙසො. ඔවාදොව පාතිමොක්ඛං, තස්ස උද්දෙසො සරූපෙන
 කථනං ඔවාදපාතිමොක්ඛද්දෙසො. ‘‘ඉමස්මිං විනික්කමෙ අයං නාම
 ආපත්ති’’ති එවං ආපත්තිවසෙන ආණාපනං පඤ්ඤාපනං ආණා, සෙසං
 අනන්තරසදිසමෙව.

බන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා...පෙ.... චුත්තා තිස්සො ගාථායො නාම –

‘‘බන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා;
 නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා;
 න හි පබ්බජිතො පරුපසාති;
 න සමණො හොති පරං විහෙය්‍යන්තො.

“සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
සවිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසනං.

“අනුපවාදො අනුපසානො, පාතිමොක්ඛෙ ව සංවරො;
මත්තඤ්ඤතා ව භත්තස්මිං, පන්තඤ්ච සයනාසනං;
අධිචිත්තෙ ව ආයොගො, එතං බුද්ධාන සාසන”න්ති.(දී. නි. 2.90; ධ.
ප. 183-185) –

ඉමා තිස්සො ගාථායො.

තත්ථ ඛන්ති පරමං තපොති (දී. නි. අට්ඨ. 2.90; ධ. ප. අට්ඨ. 2.185)
අධිවාසනඛන්ති නාම පරමං තපො. තිතික්ඛාති ඛන්තියා එව වෙච්චනං,
තිතික්ඛාසඬ්ඛාතා අධිවාසනඛන්ති උත්තමං තපොති අත්ථො. නිබ්බානං පරමං
වදන්තිති සබ්බාකාරෙන පන නිබ්බානං “පරම”න්ති වදන්ති බුද්ධා. න හි
පබ්බජිතො පරුපසාතීති යො අධිවාසනඛන්තිවිරහිතත්තා පරං උපසානෙති
බාධති විහිංසති, සො පබ්බජිතො නාම න හොති. චතුත්ථපාදො පන තස්සෙව
වෙච්චනං. “න හි පබ්බජිතො”ති එතස්ස හි “නසමණො හොති”ති වෙච්චනං.
“පරුපසාතී”ති එතස්ස “පරං විහෙදයන්තො”ති වෙච්චනං. අථ වා
පරුපසාතීති සීලපසාතී. සීලඤ්ඤි උත්තමට්ඨෙයන “පර”න්ති වුච්චති. යො ව
සමණො පරං යං කඤ්චි සත්තං විහෙදයන්තො පරුපසාතී හොති, අත්තනො
සීලවිනාසකො, සො පබ්බජිතො නාම න හොතිති අත්ථො. අථ වා යො
අධිවාසනඛන්තියා අභාවා පරුපසාතී හොති, පරං අත්තමසො ඩංසමකසම්පි
සඤ්චිච්ච ජීවිතා වොරොපෙති, සො න හි පබ්බජිතො. කිං කාරණා? මලස්ස
අපබ්බාජිතත්තා. “පබ්බාජයමත්තනො මලං, තස්මා ‘පබ්බජිතො’ති වුච්චති”ති
(ධ. ප. 388) ඉදඤ්ඤි පබ්බජිතලක්ඛණං. යොපි න හෙව බො උපසානෙති න
මාරෙති, අපිච දණ්ඩාදීහි විහෙදෙති, සො පරං විහෙදයන්තො සමණො න
හොති. කිං කාරණා? විහෙසාය අසම්මත්තා. “සම්මත්තා හි පාපානං,
‘සමණො’ති පවුච්චති”ති (ධ. ප. 265) ඉදඤ්ඤි සමණලක්ඛණං.

දුතියගාථාය සබ්බපාපස්සාති සබ්බාකුසලස්ස. අකරණන්ති අනුප්පාදනං.
කුසලස්සාති චතුභුමකකුසලස්ස. උපසම්පදාති උපසම්පාදනං පටිලාභො.
සවිත්තපරියොදපනන්ති අත්තනො විත්තස්ස වොදාපනං පහස්සරභාවකරණං
සබ්බසො පරියොධනං, තං පන අරහත්තෙන හොති. ඉති සීලසංවරෙන
සබ්බපාපං පහාය ලොකියලොකුත්තරාහි සමථවිපස්සනාහි කුසලං
සම්පාදෙත්වා අරහත්තඵලෙන විත්තං පරියොදාපෙනබ්බන්ති එතං බුද්ධානං
සාසනං ඔවාදො අනුසිට්ඨි.

තනියගාථාය අනුපවාදොති වාචාය කස්සවි අනුපවදනං. අනුපසාතොති කායෙන කස්සවි උපසාතස්ස අකරණං. පාතිමොක්ඛෙති යං තං පාතිමොක්ඛං පඅතිමොක්ඛං අතිපමොක්ඛං උත්තමං සීලං, පාති වා අගතිවිසෙසෙහි, මොක්ඛෙති දුග්ගතිහයෙහි. යො වා නං පාති, තං මොක්ඛෙතීති “පාතිමොක්ඛ”න්ති වුච්චති, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ ව. සංවරොති සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවිතික්කමලක්ඛණො සංවරො. මත්තඤ්ඤාතාති පටිග්ගහණපරිභොගවසෙන පමාණඤ්ඤාතා. පත්තඤ්ච සයනාසනන්ති ජනසඬ්ඨිසට්ඨනවිරහිතං නිජ්ජනසම්බාධං විචිත්තං, සෙනාසනඤ්ච. එත්ථ ව ද්විතියෙව පච්චයෙහි චතුපච්චයසන්තොසො දීපිතොති වෙදිතබ්බො පච්චයසන්තොසසාමඤ්ඤෙන ඉතරද්වයස්සාපි ලක්ඛණභාරනයෙන ජොතිතත්තා. අධිචිත්තෙ ව ආයොගොති විපස්සනාපාදකං අට්ඨසමාපත්තිචිත්තං, තතොපි මග්ගඵලචිත්තමෙව අධිචිත්තං, තස්මිං යථාචුත්තෙ අධිචිත්තෙ ආයොගො ව අනුයොගො වාති අත්ථො. එතං බුද්ධාන සාසනන්ති එතං පරස්ස අනුපවදනං, අනුපසාතනං, පාතිමොක්ඛෙ සංවරො, පටිග්ගහණපරිභොගෙසු මත්තඤ්ඤාතා, අට්ඨසමාපත්තිවසිභාචාය විචිත්තසෙනාසනසෙවනඤ්ච බුද්ධානං සාසනං ඔවාදො අනුසිට්ඨීති. ඉමා පන තිස්සො ගාථා සබ්බබුද්ධානං පාතිමොක්ඛබුද්දෙසගාථායො භොන්තීති වෙදිතබ්බා. තං බුද්ධා එව උද්දිසන්ති, න සාවකා.

“සුඤ්ඤා මෙ, හත්තෙ, සඬ්ඝො”තිආදිනා (මහාව. 134) නයෙන චුත්තං ආණාපාතිමොක්ඛං නාම. තං සාවකා එව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා සඬ්ඝකම්මං කරොන්ති, න ව තත්ථ පරියාපන්නාති ආහ “තං සාවකා එව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා”ති. ඉමස්මිං අත්ථෙති “පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යා”ති එතස්මිං අත්ථෙ.

අනුපගතො නාම තත්ථෙව උපසම්පන්නො, අසනියා පුරිමිකාය අනුපගතො වා. වාතුමාසිනියන්ති වාතුමාසියං. සා හි චතුත්තං මාසානං පාරිපුරිභූතාති වාතුමාසී, සා එව “වාතුමාසීනී”ති වුච්චති, තස්සං වාතුමාසිනියං. පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමාසිනියන්ති අත්ථො. කායසාමග්ගිනිති කායෙන සමග්ගභාවං, හත්ථපාසුපගමනන්ති චුත්තං භොති.

අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො – සථෙ පුරිමිකාය පඤ්ච භික්ඛු වස්සං උපගතා, පච්ඡිමිකායපි පඤ්ච, පුරිමෙහි ඤත්තිං යපෙත්වා පචාරිතෙ පච්ඡිමෙහි තෙසං සන්තිකෙ පාරිසුද්ධිඋපොසථො කාතබ්බො, න එකස්මිං උපොසථග්ගෙ ද්වෙ ඤත්තියො යපෙතබ්බා. සථෙපි පච්ඡිමිකාය උපගතා චත්තාරො, තයො, ද්වෙ, එකො වා භොති, එසෙව නයො. අථ පුරිමිකාය චත්තාරො, පච්ඡිමිකායපි චත්තාරො, තයො, ද්වෙ, එකො වා, එසෙව නයො. අථ පුරිමිකාය තයො, පච්ඡිමිකාය තයො, ද්වෙ වා, එසෙව නයො. ඉදඤ්ඤෙත්ථ ලක්ඛණං – සථෙ

පුරිමිකාය උපගතෙහි පච්ඡිමිකාය උපගතා ථොකතරා වෙව් හොන්ති සමසමා ව, සඬ්ඝජ්ජවාරණාය ව ගණං පුරෙත්ති, සඬ්ඝජ්ජවාරණාවසෙන ඤත්තිං යපෙත්වා පුරිමෙහි පවාරෙතබ්බං. සථෙ පන පුරිමිකාය තයො, පච්ඡිමිකාය එකො හොති, තෙන සද්ධිං තෙ චත්තාරො හොන්ති, චතුත්තං සඬ්ඝඤත්තිං යපෙත්වා පවාරෙතුං න වට්ටති. ගණඤත්තියා පන සො ගණපුරකො හොති, තස්මා ගණවසෙන ඤත්තිං යපෙත්වා පුරිමෙහි පවාරෙතබ්බං, ඉතරෙන තෙසං සන්තිකෙ පාරිසුද්ධිඋපොසථො කාතබ්බො. සථෙ පුරිමිකාය ද්වෙ, පච්ඡිමිකාය ද්වෙ වා එකො වා, එත්ථාපි එසෙව නයො. සථෙ පුරිමිකාය එකො, පච්ඡිමිකායපි එකො, එකෙන එකස්ස සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බං, එකෙන පාරිසුද්ධිඋපොසථො කාතබ්බො. සථෙ පුරිමවස්සුපගතෙහි පච්ඡිමවස්සුපගතා එකෙනපි අධිකතරා හොන්ති, පයමං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිත්වා පච්ඡා ථොකතරෙහි තෙසං සන්තිකෙ පවාරෙතබ්බං. කත්තිකවාතුමාසිනිපවාරණාය පන සථෙ පයමං වස්සුපගතෙහි මහාපවාරණාය පවාරිතෙහි පච්ඡා උපගතා අධිකතරා වා සමසමා වා හොන්ති, පවාරණාඤත්තිං යපෙත්වා පවාරෙතබ්බං. තෙහි පවාරිතෙ පච්ඡා ඉතරෙහි පාරිසුද්ධිඋපොසථො කාතබ්බො. අථ මහාපවාරණාය පවාරිතා බහු හොන්ති, පච්ඡා වස්සුපගතා ථොකා වා එකො වා, පාතිමොක්ඛෙ උද්දිට්ඨෙ පච්ඡා තෙසං සන්තිකෙ තෙන පවාරෙතබ්බන්ති.

එකංසං උත්තරාසඬ්ඝං කරිත්වාති එකස්මිං අංසෙ සාධුකං උත්තරාසඬ්ඝං කරිත්වාති අත්ථො. අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාති දසනබසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං උක්ඛිපිත්වා. සථෙ පන තත්ථ පාරිවාසිකොපි අත්ථී, සඬ්ඝනවකට්ඨානෙ නිසිදිත්වා තත්ථෙව නිසිත්තෙන අත්තනො පාළියා පාරිසුද්ධිඋපොසථො කාතබ්බො. පාතිමොක්ඛෙ උද්දිසියමානෙ පන පාළියා අනිසිදිත්වා පාළිං විහාය හත්ථපාසං අමුඤ්චන්තෙන නිසිදිතබ්බං. පවාරණායපි එසෙව නයො.

සබ්බං පුබ්බකරණීයන්ති සම්මජ්ජනාදිං නවවිධං පුබ්බකිව්චං. යථා ව සබ්බො සඬ්ඝො සභාගාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො...පෙ.... පටිකරිස්සති”ති (මහාව. 171) ඤත්තිං යපෙත්වා උපොසථං කාතුං ලහති, එවමෙත්ථාපි තීහි “සුඤ්ඤා මෙ ආයස්මන්තා ඉමෙ භික්ඛු සභාගං ආපත්තිං ආපන්නා, යදා අඤ්ඤං භික්ඛුං සුද්ධං අනාපත්තිකං පස්සිස්සන්ති, තදා තස්ස සන්තිකෙ තං ආපත්තිං පටිකරිස්සන්ති”ති ගණඤත්තිං යපෙත්වා, ද්විතීපි “අඤ්ඤං සුද්ධං පස්සිත්වා පටිකරිස්සාමා”ති චත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. එකෙනාපි “පරිසුද්ධං ලභිත්වා පටිකරිස්සාමී”ති ආභොගං කත්වා කාතුං වට්ටති. තදහුති තස්මිං අහු, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. නානාසංවාසකෙහිති ලද්ධිනානාසංවාසකෙහි. අනාචාසො නාම නවකම්මසාලාදිකො යො කොච්ඡි පදෙසො. අඤ්ඤානු සඬ්ඝෙනාති

සඬ්ඝජ්ජපභානකෙහි හික්බුහි විනා. අඤ්ඤත්‍ර අන්තරායාති පුබ්බෙ චුත්තං දසවිධමත්තරායං විනා. සබ්බන්තිමෙන පන පරිච්ඡේදෙන අත්තචතුත්ථෙන අන්තරායෙ වා සති ගන්තුං වට්ටති. යථා ච ආවාසාදයො න ගන්තබ්බා, එවං සචෙ විහාරෙ උපොසථං කරොන්ති, උපොසථාධිට්ඨානත්ථං සීමාපි නදීපි න ගන්තබ්බා. සචෙ පනෙත්ථ කොචි හික්බු හොති, තස්ස සන්තිකං ගන්තුං වට්ටති. විස්සට්ඨඋපොසථාපි ආවාසා ගන්තුං වට්ටති. එවං ගතො අධිට්ඨාතුම්පි ලහති. ආරඤ්ඤකෙනාපි හික්බුනා උපොසථදිවසෙ ගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා අත්තනො විහාරමෙව ආගන්තබ්බං. සචෙ අඤ්ඤං විහාරං ඔක්කමති, තත්ථ උපොසථං කත්වාච ආගන්තබ්බං, අකත්වා ආගන්තුං න වට්ටති. යං ජඤ්ඤා “අජ්ජෙව තත්ථ ගන්තුං සක්කොමී”ති (මහාව. අට්ඨ. 181) එවරූපො පන ආවාසො ගන්තබ්බො. තත්ථ හික්බුහි සද්ධිං උපොසථං කරොන්තෙනාපි හි ඉමිනා නෙව උපොසථන්තරායො කතො භවිස්සතීති.

උදකං ආසනෙන වාති ආසනෙන සහ පානීයපරිභොජනීයං උදකඤ්චාති අත්ථො. සඬ්ඝසන්තිපාතනො පයමං කත්තබ්බං පුබ්බකරණං. පුබ්බකරණතො පච්ඡා කත්තබ්බම්පි උපොසථකම්මතො පයමං කත්තබ්බත්තා පුබ්බකිච්චං. උභයම්පි චෙතං උපොසථකම්මතො පයමං කත්තබ්බත්තා “පුබ්බකිච්ච”ම්චිචෙව එත්ථ චුත්තන්ති ආහ “එවං ද්විහි නාමෙහි නවවිධං පුබ්බකිච්චං දස්සිත”න්ති. කිං තං කතන්ති පුච්ඡන්ති ආහ “න හී”තිආදි. තං අකත්වා උපොසථං කාතුං න වට්ටති “න, හික්බචෙ, ථෙරෙන ආණත්තෙන අභිලානෙන න සම්මජ්ජිතබ්බං, යො න සම්මජ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා”තිආදි (මහාව. 159) වචනතො. තෙනෙවාහ “තස්මා ථෙරෙන ආණත්තෙනා”තිආදි.

සචෙ පන ආණත්තො සම්මජ්ජනීං තාවකාලිකම්පි න ලහති, සාබ්බහඬිගං කජ්ජියං කාරෙත්වා සම්මජ්ජිතබ්බං. තම්පි අලහන්තස්ස ලද්ධකජ්ජියං හොති. පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙතබ්බන්ති ආගන්තුකානං අත්ථාය පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙතබ්බං. ආසනං පඤ්ඤාපෙතබ්බන්ති පීඨඵලකාදිආසනං පඤ්ඤාපෙතබ්බං. සචෙ උපොසථාගාරෙ ආසනානි නත්ථි, සංඝිකාවාසතොපි ආහරින්වා පඤ්ඤාපෙත්වා පුන හරිතබ්බාති. ආසනෙසු අසති කට්ඨාරකෙපි තට්ටිකායොපි පඤ්ඤාපෙතුං වට්ටති. තට්ටිකාසුපි අසති සාබ්බහඬිගානි කජ්ජියං කාරෙත්වා පඤ්ඤාපෙතබ්බාති. කජ්ජියකාරකං අලහන්තස්ස ලද්ධකජ්ජියං හොති. පදීපො කාතබ්බොති පදීපෙතබ්බො, පදීපුජ්ජලනං කාතබ්බන්ති චුත්තං හොති. ආණාපෙන්තෙන පන “අසුකස්මිං නාම ඕකාසෙ තෙලං වා වට්ටි වා කපල්ලිකා වා අත්ථි, තං ගහෙත්වා කරොහී”ති වත්තබ්බො. සචෙ තෙලාදීනි නත්ථි, පරියෙසිතබ්බාති. පරියෙසිත්වා අලහන්තස්ස ලද්ධකජ්ජියං හොති. අපිච කපාලෙ අග්ගිපි

ජාලෙනබ්බො. ආණාපෙනතෙන ව කිඤ්චි කම්මං කරොන්තො වා සදාකාලමෙව එකො වා භාරතීත්ථරණකො වා සරභාණකධම්මකථිකාදිසු අඤ්ඤතරො වා න ආණාපෙනබ්බො, අවසෙසා පන වාරෙන ආණාපෙනබ්බො. තෙනාහ “ථෙරොනාපි පතිරූපං ඤත්වා ආණාපෙනබ්බ”න්ති.

බහි උපොසථං කත්වා ආගතෙනාති නදියා වා සීමාය වා යත්ථ කත්ථවි උපොසථං කත්වා ආගතෙන ඡන්දො දාතබ්බො, “කතො මයා උපොසථො”ති අවිජ්තුං න ලභතිති අධිප්පායො. කිච්චප්පසුතො වාති ගිලානුපට්ඨාකාදිකිච්චප්පසුතො වා. සථෙ ගිලානො ඡන්දපාරිසුද්ධිං දාතුං න සක්කොති, මඤ්ථෙන වා පියෙන වා සඬ්ඝමජ්ඣං ආනෙත්වා උපොසථො කාතබ්බො. සථෙ ගිලානුපට්ඨාකානං භික්ඛූනං එවං හොති “සථෙ බො මයං ඉමං ගිලානං යානා වාචෙස්සාම, ආබාධො වා අභිවඬ්ඪිස්සති, කාලකිරියා වා භවිස්සති”ති, න ත්වෙව සො ගිලානො යානා වාචෙනබ්බො, සඬ්ඝෙන තත්ථ ගන්ත්වා උපොසථො කාතබ්බො, න ත්වෙව වග්ගෙන සඬ්ඝෙන උපොසථො කාතබ්බො. කරෙය්‍ය ථෙ, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්ස. සථෙ බහු තාදිසා ගිලානා හොන්ති, සඬ්ඝෙන පටිපාටියා යත්වා සබ්බෙ භත්ථපාසෙ කාතබ්බො. සථෙ දුරෙ දුරෙ හොන්ති, සඬ්ඝො නප්පහොති, තං දිවසං උපොසථො න කාතබ්බො, න ත්වෙව වග්ගෙන සඬ්ඝෙන උපොසථො කාතබ්බො. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තදහුපොසථෙ පාරිසුද්ධිං දෙන්තෙන ඡන්දම්පි දාතුං, සන්ති සඬ්ඝස්ස කරණීය”න්ති (මහාව. 165) චුත්තත්තා භගවතො ආණං කරොන්තෙන “ඡන්දං දම්මී”ති චුත්තං. “ඡන්දභාරකො ථෙ, භික්ඛවෙ, දින්තෙ ඡන්දෙ තත්ථෙව පක්කමති, අඤ්ඤස්ස දාතබ්බො ඡන්දො”තිආදිවචනතො (මහාව. 165) පුන අත්තතො ඡන්දදානපරිස්සම්චිනොදනත්ථං “ඡන්දං මෙ භරා”ති චුත්තං. “ඡන්දභාරකො ථෙ, භික්ඛවෙ, දින්තෙ ඡන්දෙ සඬ්ඝප්පත්තො සඤ්චිච්ච න ආරොචෙති, ආහටො හොති ඡන්දො, ඡන්දභාරකස්ස ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා”ති (මහාව. 165) චුත්තත්තා දුක්කට්ඨතො තං මොචෙතුං “ඡන්දං මෙ ආරොචෙහී”ති චුත්තං.

කායෙන වා වාචාය වා උභයෙන වා විඤ්ඤාපෙනබ්බොති මනසා චින්තෙත්වා කායප්පයොගං කරොන්තෙන යෙන කෙනචි අඬ්ගපච්චඩ්ගෙන වා, වාචං පන නිච්ඡාරෙතුං සක්කොන්තෙන තථෙව වාචාය වා, උභයථාපි සක්කොන්තෙන කායවාචාහි වා විඤ්ඤාපෙනබ්බො, ජානාපෙනබ්බොති අත්ථො. “අයං අත්ථො”ති වචනතො පන යාය කායචිපි භාසාය විඤ්ඤාපෙනං වට්ඨති, පාරිසුද්ධිදානෙපි ඡන්දදානෙ චුත්තසදිසොව විනිච්ඡයො. තං පන දෙන්තෙන පයමං සන්ති ආපත්ති දෙසෙනබ්බො. න හි සාපත්තිකො සමානො “පාරිසුද්ධිං දම්මී, පාරිසුද්ධිං මෙ භර, පාරිසුද්ධිං මෙ ආරොචෙහී”ති (මහාව. 164) වත්තුං ලභති. “සන්ති සඬ්ඝස්ස කරණීයාහී”ති වත්තබ්බෙ

වචනවිපල්ලාසෙන “සන්ති සඨසස්ස කරණිය”න්ති වුත්තං. තෙසඤ්ච අත්තනො ච ඡන්දපාරිසුද්ධිං දෙතිති එත්ථ ඡන්දො ච ඡන්දපාරිසුද්ධි ච ඡන්දපාරිසුද්ධි, තං දෙතිති සරූපෙකසෙසනායෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉතරාති අඤ්ඤෙසං ඡන්දපාරිසුද්ධි. බ්ලාලසඨබ්ලිකා ඡන්දපාරිසුද්ධිති එත්ථ බ්ලාලසඨබ්ලිකා නාම බ්ලාලබන්ධනං. තත්ථ හි සඨබ්ලිකාය පඨමවලයං දුතියවලයංයෙව පාපුණාති, න තතියං, එවමයම්පි ඡන්දපාරිසුද්ධි දායකෙන යස්ස දිත්තා, තතො අඤ්ඤත්ථ න ගච්ඡතිති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.164; ටී. ටී. මහාවග්ග 2.164). තස්මා සා බ්ලාලසඨබ්ලිකසදිසත්තා “බ්ලාලසඨබ්ලිකා”ති වුත්තා. බ්ලාලසඨබ්ලිකග්ගහණඤ්චෙත්ථ යාසං කාසඤ්චි සඨබ්ලිකානං උපලක්ඛණමත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

උතුක්ඛානන්ති තං තං කිරියං අරති වත්තෙතීති උතු, තස්ස අක්ඛානං උතුක්ඛානං, උතුආචික්ඛනන්ති අත්ථො. යථා ච තස්ස ආචික්ඛනං, තං සරූපතො දස්සෙතුං “හෙමන්තාදීන”න්තිආදි වුත්තං. ගණනාති කලනා. භික්ඛුනීනං අට්ඨගරුධම්මෙහි ඔවදනං භික්ඛුනොවාදො. ස්වෙ උපොසථොති ආගන්ත්වාති “ස්වෙ උපොසථො හොති”ති වුත්තෙ අජ්ජෙව ආගන්ත්වා පන්තරසිකෙ උපොසථෙ පක්ඛස්ස වාතුද්දසියං, වාතුද්දසිකෙ තෙරසියං ආගන්ත්වාති වුත්තං හොති. මහාපච්චරියං පන “පක්ඛස්ස තෙරසියංයෙව ආගන්ත්වා ‘අයං උපොසථො වාතුද්දසිකො වා පන්තරසිකො වා’ති පුච්ඡිතබ්බ”න්ති (පාටි. අට්ඨ. 149) වුත්තං. එවං පුච්ඡිතෙන ච භික්ඛුනා සථෙ වාතුද්දසියං උපොසථං කරොන්ති, “වාතුද්දසිකො හගිතී”ති වත්තබ්බං. සථෙ පන්තරසියං කරොන්ති, “පන්තරසිකො හගිතී”ති වත්තබ්බං. “අනුජානාමි, භික්ඛථෙ, යපෙත්වා බාලං, යපෙත්වා ගිලානං, යපෙත්වා ගමිකං අවසෙසෙහි ඔවාදං ගහෙතු”න්ති (වුළුව. 414) වුත්තත්තා “තං යපෙත්වා”තිආදිමාහ. තත්ථ ආරොචනවිධානං අජානන්තො බාලො. වාතුද්දසිකපන්තරසිකෙසු උපොසථෙසු වා පාටිපදෙ වා ගන්තුකාමො ගමියො, දුතියපක්ඛදිවසතො පන පට්ඨාය තතො උද්ධං ගච්ඡන්තො ඉධ ගමියො නාම න හොති. අරඤ්ඤෙ නිවාසො අස්සාති ආරඤ්ඤිකො. සොපි “අහං අරඤ්ඤවාසී, ස්වෙ උපොසථො, විහාරෙ න වසාමි”ති අජ්ජට්ඨගහිතුං න ලහති. යදි න ගණ්ඨෙය්‍ය, දුක්ඛං ආපජ්ජෙය්‍ය. වුත්තඤ්ඤෙහෙතං “න, භික්ඛථෙ, ඔවාදො න ගහෙතබ්බො, යො න ගණ්ඨෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛංස්සා”ති (වුළුව. 414). තෙන පන පච්චාහරණත්ථාය සඨකෙතො කාතබ්බො. වුත්තඤ්ඤෙහෙතං “අනුජානාමි, භික්ඛථෙ, ආරඤ්ඤිකෙන භික්ඛුනා ඔවාදං ගහෙතුං, සඨකෙතඤ්ච කාතුං අත්‍ර පතිහරිස්සාමි”ති (වුළුව. 415). තස්මා ආරඤ්ඤිකෙන භික්ඛුනා සථෙ භික්ඛුනීනං වසනගාමෙ භික්ඛා ලබ්භති, තත්ථෙව වරිත්වා භික්ඛුනියො දිස්වා ආරොචෙත්වා ගන්තබ්බං. නො වස්ස තත්ථ භික්ඛා සුලභා හොති, සාමන්තගාමෙ වරිත්වා භික්ඛුනීනං ගාමං ආගමිම තථෙව කාතබ්බං. සථෙ දුරං

ගන්තබ්බං හොති, සඨකෙතො කාතබ්බො “අභං අසුකං නාම තුම්භාකං ගාමද්වාරෙ සභං වා මණ්ඩපං වා රුක්ඛමූලං වා උපසඨකමිස්සාමි, තත්‍ර ආගච්ඡෙය්‍යාපා”ති. භික්ඛුනීහි තත්‍ර ගන්තබ්බං, අගන්තුං න ලබ්භති. වූත්තඤ්ඤෙන “න, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනියා සඨකෙතං න ගන්තබ්බං, යා න ගච්ඡෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා”ති (වුළුව. 415). උපොසඨග්ගෙහි උපොසඨකරණට්ඨානො. අට්ඨහි අඨගෙහීති –

“සීලවා හොති, පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො, අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු. බහුස්සුතො හොති සුතධරො සුතසන්නිවයො, යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා මජ්ඣකල්‍යාණා පරියොසානකල්‍යාණා සාත්ථං සත්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති, තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති, ධාතා වචසා පරිචිතා, මනසා අනුපෙක්ඛිතා, දිට්ඨියා සුජපට්ඨිද්ධා. උභයානි බො පනස්ස පාතිමොක්ඛානි විත්ථාරෙන ස්වාගතානි හොන්ති සුවිහත්තානි සුජපවත්තීනි සුවිනිච්ඡිතානි සුත්තසො අනුත්‍යඤ්ජනසො. කල්‍යාණවාටො හොති කල්‍යාණවාක්කරණො. යෙභුයොන භික්ඛුනීනං පියො හොති මනාපො. පටිබලො හොති භික්ඛුනියො ඔවදිතුං. න බො පනෙනං භගවත්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතාය කාසායවත්ථවසනාය ගරුධම්මං අජ්ඣාපන්නපුබ්බො හොති. විසතිවස්සො වා හොති අතිරෙකවිසතිවස්සො වා”ති (පාටි. 147) –

ඉමෙහි අට්ඨහි අඨගෙහි. පාසාදිකෙතානි පසාදාවහෙන නිද්දොසෙන කායවච්ඡිමනොකම්මෙන. සම්පාදෙතුති තිවිධං සික්ඛං සම්පාදෙතු. යදා පන තාහි භික්ඛුනීහි පාතිමොක්ඛඤ්ද්දෙසකංයෙව දිස්වා ඔවාදො යාචිතො, තදා උපොසඨග්ගෙ සන්නිපතිතෙහි භික්ඛුසඨසෙහි පුබ්බකිච්චවසෙන “අත්ථි කාචි භික්ඛුනියො ඔවාදං යාචමානා”ති පුච්ඡිතෙ “එවං වදෙහී”ති අත්තනා වත්තබ්බවචනං අඤ්ඤෙන කථාපෙත්වා “අත්ථි කොචි භික්ඛු භික්ඛුනොවාදකො සම්මතො”තිආදිං සයං වත්වා පුන සයමෙව ගන්ත්වා භික්ඛුනීනං ආරොචෙතබ්බං. අඤ්ඤෙන වා භික්ඛුනා තස්මිං දිවසෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසාපෙතබ්බං. ඉදන්ති “තාහී”ති බහුවචනං. එකතො සහෙව.

ඤ්ත්තිට්ඨපකෙත වාති යත්ථ තිණ්ණං වසනට්ඨානො පාතිමොක්ඛඤ්ද්දෙසො නත්ථි, තත්ථ ඤ්ත්තිට්ඨපකෙත වා. ඉතරෙන වාති යත්ථ ද්වෙ භික්ඛු වසන්ති, එකො වා, තත්ථ ඉතරෙන වා භික්ඛුනා සවෙ සයමෙව සම්මතො, “අභ”න්ති වත්තබ්බං. තට්ඨවාති උපොසඨග්ගෙ වූත්තසදිසමෙව. “ආරොචෙත්වාවා”ති ඉමිනා අනාරොචනං පටික්ඛිපති. “න, භික්ඛවෙ, ඔවාදො න ආරොචෙතබ්බො, යො න ආරොචෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා”ති

(වුළුව. 415) වචනතො ඔවාදං ගහෙත්වා උපොසථග්ගෙ අනාරොචෙතුං න වට්ටති.

පරිසුද්ධභාවන්ති ආපත්තිශා පරිසුද්ධතං. ආරොචෙථාති ආවි කරොථ. එත්ථ සියාති “පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි” ති එතස්මිං පදෙ අයමනුයොගො භවෙය්‍ය. කිං තං, යං සියාති ආහ “සඬ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍යා” ති ආදි. පුබ්බෙනාපරං සන්ධියතීති පුබ්බවචනෙන අපරං වචනං සන්ධානං ගච්ඡති. සාමග්ගියාති කායචිත්තෙනි සහිතතාය. ගණස්සාති උද්දෙසකං යපෙත්වා චතුරග්ගෙ සෙසහික්ඛුනං. සඬ්ඝස්ස උද්දිට්ඨං හොතීති සඬ්ඝෙන උද්දිට්ඨං හොති. කරණත්ථෙ වෙතං සාමිවචනං. එත්ථාති පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙ. ලක්ඛණන්ති සභාවො.

ථෙරා ව නවා ව මජ්ඣිමා වාති එත්ථ දසවස්සා, අතිරෙකදසවස්සා ව ථෙරා. උභතපඤ්චවස්සා නවා. පඤ්චවස්සා, අතිරෙකපඤ්චවස්සා ව මජ්ඣිමා. අට්ඨං කත්වාති අත්තානං තෙන පාතිමොක්ඛෙන අත්ථිකං කත්වා, තං වා පාතිමොක්ඛං “ඉදං මය්හං පාතිමොක්ඛං” ති අත්ථිං කත්වා. මනසි කරිත්වාති චිත්තෙ යපෙත්වා. සොතද්වාරවසෙනාති සොතද්වාරිකජවනවිඤ්ඤාණවසෙන. සබ්බවෙනසා සමන්තාහරාමාති චිත්තස්ස ථොකම්පි බහි ගන්තුං අදෙනතා සබ්බෙන චිත්තෙන ආවජ්ජෙම, සල්ලක්ඛෙමාති අත්ථො. මනසි කරොමාති ආවජ්ජෙම, සමන්තාහරාමාති අත්ථො. සො ව බො මනසිකාරො න එත්ථ ආරම්මණජපටිපාදනලක්ඛණො, අථ බො විථිජපටිපාදනජවනජපටිපාදනමනසිකාරපුබ්බකචිත්තෙ යපනලක්ඛණොති ආහ “එකගචිත්තා හුත්වා චිත්තෙ යපෙය්‍යාමා” ති. න සමෙතීති න සංගච්ඡති. කස්මා න සංගච්ඡතීති ආහ “සමග්ගස්ස හී” ති ආදි. කිඤ්ච හියොයාති ආහ “පාතිමොක්ඛුද්දෙසකො වා” ති ආදි. සඬ්ඝපරියාපන්තොති සඬ්ඝෙ පරියාපන්තො අන්තොගධො.

ඉදානි තං දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො. ආයස්මන්තොති සන්නිපතිතානං පියවචනෙන ආලපනං.

අලජ්ජිතාති අලජ්ජිතාය, අලජ්ජනභාවෙනාති අත්ථො. තතියත්ථෙ හි ඉදං පච්චත්තවචනං. “අඤ්ඤාණතා” ති ආදීසුපි එසෙව නයො. කුක්කුච්චජපකතතාති කුක්කුච්චෙන අභිභූතතාය. සතිසම්මොසාති සතිවිජ්ජවාසනො. වීතික්කමන්ති සික්ඛාපදවීතික්කමනං.

සඤ්චිච්චාති සඤ්චෙතෙත්වා, අකජ්ජියභාවං ජානන්තොයෙව වීතික්කමචිත්තං පෙසෙත්වාති අත්ථො. පරිගුහතීති නිගුහති න දෙසෙති න වුට්ඨාති. ලජ්ජාය පරිගුහන්තො අලජ්ජී න හොති, “කිං ඉමිනා” ති අනාදරියෙන

පරිගූහන්නො අලජ්ජී හොතිති දස්සෙති. අගතිගමනඤ්ච ගච්ඡතිති
 භණ්ඩභාජනියට්ඨානාදීසු ඡන්දාගතිආදිහෙදං අගතිගමනඤ්ච ගච්ඡති.
 අලජ්ජීපුග්ගලොති අජ්ඣත්තිකසමුට්ඨානලජ්ජාවිරහිතො පුග්ගලො. එත්ථ ච
 “සඤ්චිච්චා”ති ඉමිනා අනාදරියවසෙනෙව ආපත්තිං ආපජ්ජන්නො,
 ආපන්නඤ්ච ආපත්තිං පරිගූහන්නො, භණ්ඩභාජනියට්ඨානාදීසු අගතිගමනං
 ගච්ඡන්නො ච අලජ්ජී හොති, න ඉතරොති දස්සෙති.

මන්දොති මන්දපඤ්ඤො, අපඤ්ඤස්සෙවෙනං නාමං. මොමුහොති
 අතිසංමුළ්ලිහො. විරාධෙතිති න රාධෙති න සාධෙති. කුක්කුච්චෙති විනයසංසයෙ.
 කප්පියං චෙ කත්තබ්බං සියාති විනයධරං පුච්ඡිත්වා තෙන වත්ථුං.
 ඔලොකෙත්වා මාතිකං, පදභාජනං, අන්තරාපත්තිං, අනාපත්තිඤ්ච
 ඔලොකෙත්වා “කප්පති, ආවුසො, මා එත්ථ කඬ්ඛි”ති වුත්තෙ කත්තබ්බං
 භවෙය්‍ය.

සහසෙය්‍යාවිවරවිජ්ජවාසාදීනීති එත්ථ සහසෙය්‍යා නාම අනුපසම්පන්නෙන
 උත්තරිදිරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යාපත්ති, විජ්ජවාසො නාම
 එකරත්තඡාරත්තවසෙන විජ්ජවාසො. ආදිසද්දෙන සත්තාභාතික්කමාදීසු
 ආපත්තිං සඬගණ්හාති. සත්තන්නං ආපත්තික්කන්ධානන්ති
 පාරාජිකසඬසාදිසෙසපුළ්ලව්වයපාවිත්තියපාටිදෙසනීයදුක්කට්ඨබ්‍රහ්මසිත්තසඬබ්‍ර
 තානං සත්තන්නං ආපත්තික්කන්ධානං.

දෙසෙතු වා පකාසෙතු වාති සඬසමජ්ඣෙකෙ වා ගණමජ්ඣෙකෙ වා එකපුග්ගලෙ
 වා දෙසෙතු වා පකාසෙතු වා. එත්ථ ච පාරාජිකාපත්තිදෙසනා නාම
 හික්ඛුභාවස්ස පරිච්චාගො. වුට්ඨානං පන දෙසනාවිසෙසත්තා “දෙසනා”ති
 දට්ඨබ්බං. පකාසෙතු වාති ආරොචෙතු වා.

එවං අනාපන්නා වාති එවං ඡන්නං ආකාරානං අඤ්ඤතරෙන අනාපන්නා
 වා. වුට්ඨිතා වාති පරිවාසාදිනා වුට්ඨිතා වා. ආරොචිතා වාති ආවිකතා වා.
 ආරොචෙන්නො ච “තුය්හං සන්තිකෙ එකං ආපත්තිං ආවිකරොමි”ති වා
 “ආවික්ඛාමි”ති වා “ආරොචෙමි”ති වා “මම එකං ආපත්තිං ආපන්නභාවං
 ජානාහි”ති වා වදතු, “එකං ගරුකං ආපත්තිං ආවිකරොමි”ති වා ආදිනා
 නයෙන වදතු, සබ්බෙහිපි ආකාරෙහි ආරොචිතාව හොති. සචෙ පන
 ගරුකාපත්තිං ආවිකරොන්නො “ලහුකාපත්තිං ආවිකරොමි”තිආදිනා නයෙන
 වදති, අනාවිකතා හොති ආපත්ති. වත්ථුං ආරොචෙති, ආපත්තිං ආරොචෙති,
 උභයං ආරොචෙති, තිවිධෙනාපි ආරොචිතාව හොති. අසන්නියා ආපත්තියාති
 භාවෙනභාවලක්ඛණෙ භුමිමං. තුණ්හිභාවෙනාපි හීති එත්ථ න කෙවලං “ආම,
 මයං පරිසුද්ධා”ති වුත්තෙයෙව, අථ බො තුණ්හිභාවෙනාපිති අපිසද්දස්ස
 අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කිං තං යාවතති යානුසාවිතං නාම, කථංඤ්චෙතං යාවතති යානුසාවිතං
 හොතීති විචාරණායං ආචරියානං මතිහෙදමුඛෙන තමත්ථං දස්සෙතුං
 “යාවතතියං අනුසාවිතං හොතීති එත්ථා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ යදෙන
 තික්ඛත්තුං අනුසාවිතන්ති සම්බන්ධො. අත්ථබ්‍යඤ්ජනහෙදතොති අරියති
 ඤායතීති අත්ථො, අභිධෙය්‍යං, බ්‍යඤ්ජීයති අත්ථො අනෙතාති බ්‍යඤ්ජනං,
 අක්ඛරං, අත්ථො ච බ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථබ්‍යඤ්ජනානි, තෙසං හෙදො
 අත්ථබ්‍යඤ්ජනහෙදො, තතො, අත්ථස්ස ච බ්‍යඤ්ජනස්ස ච විසදිසත්තාති
 අත්ථො.

ඉදානි තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “අනුසාවනඤ්චි නාමා” තිආදිමාහ. භීති
 කාරණත්ථෙ නිපාතො. තස්ස පන “අභින්න”න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො
 වෙදිතබ්බො. තෙනානි භින්නත්තා. අස්සාති “යස්ස
 සියා” තිආදිවචනත්තයස්ස. අවස්සඤ්චෙතමෙවං සම්පට්චින්නබ්බං, අඤ්ඤථා
 අනිජ්ජසඬගොපි සියාති දස්සෙතුං “යදි චෙත”න්තිආදිමාහ. එතන්ති “යස්ස
 සියා” තිආදිවචනත්තයං. අපරෙ “අනුසාවිත”න්ති පදං න අතීතත්ථං දීපෙති,
 අථ බො අනාගතත්ථං. ධාත්වත්ථසම්බන්ධො කාලන්තරවිභිතොපි පච්චයො
 කාලන්තරෙ සාධු හොතීති විකප්පෙසුං. තෙනාහ “අපරෙ ‘අනුසාවිත’න්ති
 පදස්සා” තිආදි. උපරි උද්දෙසාවසානෙති පාරාජිකුද්දෙසාවසානෙ.
 අත්ථයුත්තීනං අභාවතොති අනාගතත්ථස්ස ච කාරණස්ස ච අභාවතො. ඉදානි
 තමෙව විභාවෙතුං “ඉදං භී” තිආදිමාහ. කථමෙතං විඤ්ඤායතීති ආහ “යදි
 චස්සා” තිආදි. අයන්ති අනාගතකාලො. අනුසාවිතං හෙස්සතීති වදෙය්‍යාති
 අනුජ්ජයොගං අනාගතකාලං කත්වා “අනුසාවිතං හෙස්සතී” ති බුද්ධො
 වදෙය්‍ය. අයං හෙත්ථාධිජ්ජායො – යදි චෙත්ථ ධාත්වත්ථසම්බන්ධො ත-
 පච්චයො සියා, තථා සති ධාත්වත්ථසම්බන්ධො නාම විසෙසනවිසෙසාහාවො,
 යො ච අනුජ්ජයොගස්ස සමානත්ථහාවෙ සති උජ්ජජිති, නාසතීති
 “හෙස්සතී” ති අනුජ්ජයොගං වදෙය්‍ය, න ච චුත්තං. තස්මා අනාගතං න දීපෙති,
 අතීතකාලමෙව දීපෙතීති. අනුසාවියමානෙති වචනතොති “අනුසාවියමානෙ” ති
 වත්තමානකාලවචනතො. යදි එවං “යාවතතියං අනුසාවිතං හොතී” ති
 කිමිදන්ති ආහ “යාවතතිය”න්තිආදි. කිං තෙන ලක්ඛීයති, යෙනෙන
 ලක්ඛණවචනමත්තං සියාති ආහ “තෙනා” තිආදි. තෙනානි
 ලක්ඛණවචනමත්තෙන හෙතුනා.

තදෙනන්ති පාතිමොක්ඛං. තං පනෙතන්ති “තත්ථායස්මන්තෙ
 පුච්ඡාමී” තිආදිකං යාවතති යානුසාවනං. න දිස්සතීති නොපලබ්භති. ඉමමෙව ච
 අත්ථන්ති ඉමං අමිහෙහි චුත්තමෙවත්ථං. යදි හි “යස්ස සියා
 ආපත්තී” තිආදිවචනත්තයං යාවතති යානුසාවනං සියා, තදෙව
 උපොසථක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 132 ආදයො) වදෙය්‍ය, න පන “සකිම්පි

අනුසාවිතං හොති” තිආදිකන්ති අධිප්පායො. නනු වායං විනිවිජයො
අට්ඨකථාසු න ආගතො, අට් කුතො ලද්ධොති ආහ “අයමෙත්ථා” තිආදි.
විනයට්ඨානෙනසු කතපරිවයානං ආවරියානං තං තං අත්ථං ඤාපෙන්නී පචෙණි
ආවරියපරම්පරා, තාය ආහතො ආනීතො ආවරියපරම්පරාහතො.

නනු සම්පජානමුසාවාදෙ පාවිත්තියෙන භවිතබ්බං, අට් කථං දුක්කට්ඨාපත්ති
හොතීති ආහ “සා ව බො න මුසාවාදලක්ඛණෙනා” තිආදි. සම්පජානමුසාවාදෙ
කිං හොතීති ය්වායං “සම්පජානමුසාවාදො අස්ස හොති” ති වුත්තො, සො
ආපත්තිතො කිං හොති, කතරා ආපත්ති හොතීති අත්ථො. දුක්කට්ඨං හොතීති
දුක්කට්ඨාපත්ති හොති. වච්ඡ්වායොර අකිරියසමුට්ඨානාපත්ති හොතීති අස්ස හි
හික්ඛුනො අධම්මිකාය පටිඤ්ඤාය තුණ්හිභූතස්ස නිසින්නස්ස මනොද්වායොර
ආපත්ති නාම නත්ථි. යස්මා පන ආවිකාතබ්බං නාවිකාසි, තෙනස්ස වච්ඡ්වායොර
අකිරියතො අයං ආපත්ති සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බා. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං
පාළියා සාධෙතුං “වුත්තම්පි වෙත” තිආදිමාහ. එතං උපාලිත්ථෙරෙන
පරිවායොර සෙදමොචනගාථාසු (පරි. 479) වුත්තම්පි වාති අත්ථො.

අනාලපන්නො මනුෂෙන කෙනවි වාචාති කෙනවි මනුෂෙන වාචාය
අනාලපන්නො. ගිරං නො ව පරෙ භණ්ණයාති “ඉති ඉමෙ සොස්සන්ති” ති
පරපුග්ගලෙ සන්ධාය සද්දම්පි න නිච්ඡාරෙය්. ආපජ්ජෙය් වාවසිකන්ති
වාචතො සමුට්ඨිතං ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්. පඤ්භාමෙසා කුසලෙහි වින්තිතාති
එත්ථ පඤ්භාමෙසාති ලිඛිගබ්බත්තයෙන වුත්තං, එසො පඤ්භො කුසලෙහි
වින්තිතොති අත්ථො. අයං පඤ්භො ඉමමෙව මුසාවාදං සන්ධාය වුත්තො.

තංතංසම්පත්තියා විබන්ධනවසෙන සත්තසන්නානස්ස අන්තරෙ
වෙමජ්ඣෙ එති ආගච්ඡතීති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථො,
අතික්කමනට්ඨෙයන තස්මිං අන්තරායෙ නියුත්තො, අන්තරායං වා එලං අරහති,
අන්තරායස්ස වා කරණසිලොති අන්තරායිකො. තෙනාහ
“විජ්ජපිසාරවත්ථුකායා” තිආදි. තත්ථ විජ්ජපිසාරවත්ථුකායාති විජ්ජපිසාරො
නාම පච්ඡානුතාපවසෙන විත්තවිජ්ජපිසාරො, තස්ස කාරණතායාති අත්ථො.
පයමජ්ඣානාදිපච්චයභූතඅප්පට්ඨාරවිරුද්ධස්ස විජ්ජපිසාරස්ස පච්චයත්තාති
වුත්තං හොති. පාමොජ්ජාදිසම්භවන්ති දුබ්බලතරුණා පිති පාමොජ්ජං, තං ආදි
යෙසං තෙ පාමොජ්ජාදියො, තෙසං සම්භවො පටිලාහො පාමොජ්ජාදිසම්භවො,
තං. ආදිසද්දෙන පිතිජ්ජස්සද්ධාදිතං ගහණං. පයමජ්ඣානාදිනන්ති
එත්ථාදිසද්දෙන පන “දුතියස්ස ඤානස්ස අධිගමාය අන්තරායිකො, තතියස්ස
ඤානස්ස අධිගමාය අන්තරායිකො, චතුත්ථස්ස ඤානස්ස අධිගමාය
අන්තරායිකො, ඤානානං, විමොක්ඛානං, සමාධිතං, සමාපත්තීතං,
තෙක්ඛම්මානං, නිස්සරණානං, පටිවෙකානං, කුසලානං ධම්මානං අධිගමාය

අන්තරායකො”ති (මහාව. 135) චුත්තදුතියජ්ඣානාදීනං සඨගහො දට්ඨබ්බො. “තස්මා”ති චුත්තෙ යංතංසද්දානං අබ්‍යභිචාරිතසම්බන්ධතාය “යස්මා”ති අයමත්ථො උපට්ඨිතොයෙව හොතිති ආහ “තස්මාති යස්මා”තිආදි. ජානන්තෙනාති ජානමානෙන. ඉමිනාස්ස සම්පජානමුසාවාදස්ස සචිත්තකතං දස්සෙති. විසුද්ධිං අපෙක්ඛතිති විසුද්ධාපෙක්ඛො, තෙන විසුද්ධාපෙක්ඛෙන. සා ච විසුද්ධි ඉධ චුට්ඨානාදීති ආහ “චුට්ඨාතුකාමෙන විසුජ්ඣිතුකාමෙනා”ති. චුට්ඨානගාමිතිතො සඨසාදිසෙසතො චුට්ඨාතුකාමෙන, දෙසනාගාමිතිතො විසුජ්ඣිතුකාමෙනාති අත්ථො. සඨසමජ්ඣෙකෙ වා ගණමජ්ඣෙකෙ වා එකපුග්ගලෙ වාති උපොසථග්ගෙ සඨසස්ස ආරොචනවසෙන සඨසමජ්ඣෙකෙ වා තත්ථෙව උභතො නිසින්නානං ආරොචනවසෙන ගණමජ්ඣෙකෙ වා අනන්තරස්ස ආරොචනවසෙන එකපුග්ගලෙ වා පකාසෙතබ්බා. ඉතො චුට්ඨහිත්වාති ඉතො උපොසථග්ගතො චුට්ඨාය. එත්ථ පන සභාගොයෙව චත්තබ්බො. විසභාගස්ස හි චුච්චමානෙ භණ්ඩකලභසඨසහෙදාදීනිපි හොන්ති. තස්මා තස්ස අවත්වා “ඉතො චුට්ඨහිත්වා පටිකරිස්සාමි”ති ආහොගං කත්වා උපොසථො කාතබ්බොති අන්ධකට්ඨකථායං (මහාව. අට්ඨ. 170) චුත්තං.

කරණත්ථෙති තතියාවිහත්තිඅත්ථෙ. කත්තරි හෙතං පච්චත්තවචනං හොති ඵාසුසද්දාපෙක්ඛාය. පච්චත්තවචනන්ති පට්ඨමාවචනං. පට්ඨමජ්ඣානාදීනං අධිගමාය ඵාසු හොතිති අධිගමත්ථං තස්ස හික්ඛුතො ඵාසු හොති සුඛං හොති සංවරස්ස අවිජ්ජපටිසාරහෙතුත්තා. තෙනාහ “අවිජ්ජපටිසාරමුලකාන”න්තිආදි. පාපපුඤ්ඤානං කතාකතවසෙන චිත්තවිජ්ජපටිසාරාභාවො අවිජ්ජපටිසාරො, සො මූලං කාරණං යෙසං තෙ අවිජ්ජපටිසාරමූලා, අවිජ්ජපටිසාරමූලායෙව අවිජ්ජපටිසාරමුලකා, තෙසං අවිජ්ජපටිසාරමුලකානං. සුඛජ්ජපටිපදා සම්පජ්ජතිති සුඛා පටිපදා සමිජ්ඣති, පට්ඨමජ්ඣානාදීනං සුඛෙන අධිගමො හොතිති අධිජ්ජායො. හොති චෙත්ථ –

“නිදානෙ ඤාත්තිට්ඨපනං, පුබ්බකිච්චස්ස පුච්ඡනං;
නිදානුද්දෙසසවනෙ, විසුද්ධාරොචනෙ විධි;
අනාරොචනෙ වාපත්ති, ඤෙය්‍යං පිණ්ඩත්ථපඤ්චක”න්ති.

ඉති කඨ්ඨාචිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ජුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

නිදානවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩං

ඉදානි නිදානුද්දෙසානන්තරං චුත්තස්ස පාරාජිකුද්දෙසස්ස අත්ථං සංවණ්ණෙතුං “ඉදානී”තිආදි ආරද්ධං. නිදානානන්තරන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, නිදානං අනන්තරං කත්වාති චුත්තං හොති. තත්ථාති පාරාජිකකණ්ඩෙ. පාතිමොක්ඛෙති භික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ. චත්තාරොති ගණනපරිච්ඡෙදො උභානාතිරෙකභාවනිචත්තනතො. පාරාජිකාති සජාතිනාමං. ආපත්තියොති සබ්බසාධාරණනාමං. උද්දිසීයතීති උද්දෙසො. භාවජ්ජධානොයං නිද්දෙසො. තෙනාහ “උද්දිසීතබ්බත”න්ති.

1. පටිමපාරාජිකචණ්ණනා

යො පනාති (පාරා. අට්ඨ. 1.45 භික්ඛුපදභාජනීයචණ්ණනා) එත්ථ යස්මා පනාති නිපාතමත්තං, යොති අත්ථපදං, තඤ්ච අනියමෙන පුග්ගලං දීපෙති. තස්මා තස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො “යො කොච්ඡි”ති ආහ. යස්මා පන යො යොකොච්ඡි නාම, සො අවස්සං ලිඛිගයුත්තජාතිනාමගොත්තසීලවිහාරගොචරවයෙසු එකෙනාකාරෙන පඤ්ඤායති, තස්මා තං තථා ඤාපෙතුං “රස්සදීසාදිනා”තිආදිමාහ. ආදිසද්දෙන නවකම්මාදිනං ගහණං. ලිඛිගාදිහෙදෙනාති ලිඛිගීයතිඤායති එතෙනාති ලිඛිගං, තං ආදි යෙසං තෙති ලිඛිගාදයො, තෙසං හෙදො ලිඛිගාදිහෙදො, තෙන ලිඛිගාදිහෙදෙන. එත්ථාදිසද්දෙන පන යුත්තාදිනං ගහණං. ඉදං චුත්තං හොති – ලිඛිගචසෙන යාදියො වා තාදියො වා හොතු, දීසො වා රස්සො වා කාලො වා ඔදාතො වා මඬිගුරච්ඡවි වා කියො වා පුලො වා. යොගචසෙන යෙන වා තෙන වා යුත්තො හොතු, නවකම්මයුත්තො වා උද්දෙසයුත්තො වා වාසධුරයුත්තො වා. ජාතිචසෙන යංජචිවො වා තංජචිවො වා හොතු, ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්ධො වා. නාමචසෙන යථානාමො වා තථානාමො වා හොතු, බුද්ධරක්ඛිතො වා ධම්මරක්ඛිතො වා සඤ්ජරක්ඛිතො වා. ගොත්තචසෙන යථාගොත්තො වා තථාගොත්තො වා හොතු, කච්චායනො වා වාසිට්ඨො වා කොසියො වා. සීලෙසු යථාසීලො වා තථාසීලො වා හොතු, නවකම්මසීලො වා උද්දෙසසීලො වා වාසධුරසීලො වා. විහාරෙසු යථාවිහාරී වා තථාවිහාරී වා හොතු, නවකම්මවිහාරී වා උද්දෙසවිහාරී වා වාසධුරවිහාරී වා. ගොචරෙසු යථාගොචරො වා තථාගොචරො වා හොතු, නවකම්මගොචරො වා උද්දෙසගොචරො වා වාසධුරගොචරො වා. වයෙසු යො වා සො වා හොතු ථෙරො වා නවො වා මජ්ඣිමො වා, අථ ඛො සබ්බොව ඉමස්මිං අත්ථෙ “යො”ති වුච්චතීති.

ඉදානි “භික්ඛු”ති පදං සංවණ්ණෙතුං “එහිභික්ඛුපසම්පදා”තිආදිමාහ. තත්ථ “එහි භික්ඛු”ති භගවතො චචනමත්තෙන භික්ඛුභාවො එහිභික්ඛුපසම්පදා. “බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි”තිආදිනා (මහාව. 105) නයෙන

තික්කත්තුං වාවං භින්දිත්වා චුත්තෙහි තිහි සරණගමනෙහි උපසම්පදා
සරණගමනුපසම්පදා. ඔවාදප්පට්ඨගහණුපසම්පදා (පාරා. අට්ඨ. 1.45) නාම –

“තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං ‘තිබ්බං මෙ
භිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨිතං භවිස්සති ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣිමෙසු’ ති,
එවඤ්ඤාති තෙ කස්සප සික්ඛිතබ්බං. තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං
සික්ඛිතබ්බං ‘යං කිඤ්චි ධම්මං සුඤ්ඤාසාමි කුසලුපසංහිතං, සබ්බං තං
අට්ඨං කත්වා මනසි කරිත්වා සබ්බවෙනසා සමන්තාහරිත්වා
ඔහිතසොතො ධම්මං සුඤ්ඤාසාමි’ ති, එවඤ්ඤාති තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බං.
තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං ‘සාතසහගතා ව මෙ
කායගතාසති න විජහිස්සති’ ති, එවඤ්ඤාති තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බං” න්ති
(සං. නි. 2.154) –

ඉමිනා ඔවාදප්පට්ඨගහණෙන මහාකස්සපත්ථෙරස්ස අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා.

පඤ්භාබ්‍යාකරණුපසම්පදා නාම සොපාකස්ස අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා.
භගවා කිර පුබ්බාරාමෙ අනුවඨිකමන්තං සොපාකසාමණෙරං
“‘උද්ධුමාතකසඤ්ඤා’ ති වා සොපාක ‘රූපසඤ්ඤා’ ති වා ඉමෙ ධම්මා
නානත්ථා නානාබ්‍යඤ්ජනා, උදාහු එකත්ථා බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන” න්ති (පාරා.
අට්ඨ. 1.45) දස අසුභනිස්සිතෙ පඤ්ඤෙ පුච්ඡි. සො තෙ බ්‍යාකාසි. භගවා තස්ස
සාධුකාරං දත්වා “කතිවස්සො ත්වං, සොපාකා” ති පුච්ඡි. සත්තවස්සොහං
භගවාති. “සොපාක, ත්වං මම සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා
පඤ්ඤෙ බ්‍යාකාසි” ති ආරද්ධවිත්තො උපසම්පදං අනුජානි, අයං
පඤ්භාබ්‍යාකරණුපසම්පදා.

අට්ඨගරුධම්මපට්ඨගහණුපසම්පදා නාම මහාපජාපතියා
අට්ඨගරුධම්මප්පට්ඨගහණෙන අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා.

දුතෙනුපසම්පදා නාම අඨ්ඨකාසියා ගණිකාය අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා.

අට්ඨවාචිකුපසම්පදා නාම භික්ඛුනියා භික්ඛුනිසඨසතො ඤත්තිවතුත්ථෙත,
භික්ඛුසඨසතො ඤත්තිවතුත්ථෙතාති ඉමෙහි ද්විති කම්මෙහි උපසම්පදා.

ඤත්තිවතුත්ථකම්මුපසම්පදා නාම භික්ඛුනං එතරහි උපසම්පදා.
ඤත්තිවතුත්ථෙතාති තිහි අනුස්සාවනාහි, එකාය ව ඤත්තියාති එවං
ඤත්තිවතුත්ථෙත. කිඤ්චාපි හි ඤත්ති සබ්බපයමං වුවිවති, තිස්සන්තං පන
අනුස්සාවනානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනභෙදාභාවතො අත්ථබ්‍යඤ්ජනහින්තං ඤත්තිං
තාසං චතුත්ථන්ති කත්වා “ඤත්තිවතුත්ථ” න්ති වුවිවති. අකුප්පෙනාති
අකොපෙනබ්බතං, අප්පට්ඨකොසිතබ්බතඤ්ච උපගතෙන. යානාරහෙනාති

කාරණාරහෙන සත්ත්ව සාසනාරහෙන. උපසම්පන්නො නාම උපරිභාවං සමාපන්නො, පත්තොති අත්ථො. භික්ඛුභාවො හි උපරිභාවො, තඤ්චෙස යථාචුත්තෙන කම්මෙන සමාපන්නත්තා ‘‘උපසම්පන්නො’’ති වුවිච්ඡි. කස්මා පනෙත්ථ ඉමිනාව උපසම්පන්නො ඉධ ගහිතො, නාඤ්ඤෙහිති? වුවිච්ඡෙ – එහිභික්ඛුපසම්පදා අන්තිමභවිකානමෙව, සරණගමනුපසම්පදා පරිසුද්ධානං, ඔවාදප්පට්ඨගහණපඤ්ඤාබ්‍යාකරණුපසම්පදා මහාකස්සපසොපාකානං, න ච තෙ භබ්බා පාරාජිකාදිලොකවජ්ජං ආපජ්ජිතුං, අට්ඨගරුධම්මප්පට්ඨගහණාදයො ච භික්ඛුනීනංයෙව අනුඤ්ඤාතා. අයඤ්ච භික්ඛු, තස්මා ඤත්තිවතුත්ථෙතෙව උපසම්පදාකම්මෙන උපසම්පන්නො ඉධ ගහිතො, නාඤ්ඤෙහිති වෙදිතබ්බො. පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු පන සික්ඛාපදෙසු අඤ්ඤෙපි එහිභික්ඛුපසම්පදාය උපසම්පන්නාදයො සඬගය්හන්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.45 භික්ඛුපදභාජනීයවණ්ණනා). වක්ඛති හි ‘‘පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු පන අඤ්ඤෙපි සඬගහං ගච්ඡන්ති’’ති. ඉදානි ‘‘අකුප්පෙන යානාරහෙන උපසම්පන්නො’’ති සංඛිත්තෙන චුත්තමත්ථං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං ‘‘තස්ස පනා’’තිආදිමාහ.

තත්ථාති තෙසු පඤ්චසු. වසති එත්ථාති වත්ථු, ආධාරො පතිට්ඨා. තෙනාහ ‘‘උපසම්පදාපෙක්ඛො පුග්ගලො’’ති. ඌනානි අපරිපුණ්ණානි වීසති වස්සානි අස්සානි ඌනවීසතිවස්සො. එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං උපරි සප්පාණකවග්ගෙ ඌනවීසතිසික්ඛාපදෙ (කඬබා. අට්ඨ. ඌනවීසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා) වණ්ණයිස්සාම. තෙසුති පණ්ඩකාදීසු එකාදසසු අභබ්බපුග්ගලෙසු. පණ්ඩකො (මහාව. අට්ඨ. 109) පනෙත්ථ පඤ්චවිධො හොති ආසිත්තපණ්ඩකො, උසුයපණ්ඩකො, ඔපක්කමිකපණ්ඩකො, නපුංසකපණ්ඩකො, පක්ඛපණ්ඩකොති. තෙසු ආසිත්තපණ්ඩකස්ස ච උසුයපණ්ඩකස්ස ච පබ්බජ්ජා න වාරිතා, ඉතරෙසං තිණ්ණං වාරිතා. තෙසුපි පක්ඛපණ්ඩකස්ස යස්මිං පක්ඛෙ පණ්ඩකො හොති, තස්මිංයෙවස්ස පක්ඛෙ පබ්බජ්ජා වාරිතාති. තයො චෙත්ථ පබ්බජ්ජපසම්පදානං අභබ්බතාය අවත්ථු. තෙනාහ ‘‘ආසිත්තපණ්ඩකඤ්චා’’තිආදි. තත්ථ යස්ස පරෙසං අඬගජාතං මුඛෙන ගහෙත්වා අසුවිනා ආසිත්තස්ස පරිලාභො වූපසම්මති, අයං ආසිත්තපණ්ඩකො. යස්ස පරෙසං අජ්ඣාචාරං පස්සතො උසුයාය උප්පන්නාය පරිලාභො වූපසම්මති, අයං උසුයපණ්ඩකො. යස්ස උපක්කමෙන බීජානි අපනීතානි, අයං ඔපක්කමිකපණ්ඩකො (වි. සඬග. අට්ඨ. 135; වි. වි. ටී. මහාවග්ග 2.109). යො පන පටිසන්ධියංයෙව අභාවකො උප්පන්නො, අයං නපුංසකපණ්ඩකො. එකච්චො පන අකුසලවිපාකානුභාවෙන කාලපක්ඛෙ පණ්ඩකො හොති, ජුණ්හපක්ඛෙ පනස්ස පරිලාභො වූපසම්මති, අයං පක්ඛපණ්ඩකොති වෙදිතබ්බො.

ටෙයොන සංවාසො එතස්සාති ටෙයොසංවාසකො. සො ච න
 සංවාසමත්තස්සෙව ටෙනකො ඉධාධිප්පෙනො, අථ ඛො ලිඛිගස්ස, තද්දුහයස්ස
 ච ටෙනකොපිති ආහ “ටෙයොසංවාසකො පන තිව්ඛො”තිආදි. න
 භික්ඛුවස්සාති ගණෙති (මහාව. අට්ඨ. 110) “අහං දසවස්සො වා
 වීසතිවස්සො වා”ති මුසා වත්වා භික්ඛුවස්සාති න ගණෙති. න යථාචුඛිඨං
 භික්ඛුනං වා සාමණෙරානං වා වන්දනං සාදියතීති අත්තනා මුසාවාදං කත්වා
 දස්සිතවස්සානුරූපෙන යථාචුඛිඨං වන්දනං නාධිවාසෙති. න ආසනෙන
 පටිබාහතීති “අපෙහි, මෙ එතං පාපුණාති”ති ආසනෙන නප්පටිබාහති. න
 උපොසථාදීසු සන්දිස්සතීති උපොසථප්පවාරණාදීසු න සන්දිස්සති.
 ලිඛිගමත්තස්සෙවාති එවසද්දෙන සංවාසං නිවත්තෙති. සමානොති සන්තො.
 ලිඛිගානුරූපස්ස සංවාසස්සාති සාමණෙරලිඛිගානුරූපස්ස සාමණෙරසංවාසස්ස.
 සචෙ පන කාසායෙ ධුරං නික්ඛිපිත්වා නග්ගො වා ඔදාතවත්ථනිවත්ථො වා
 මෙථුනසෙවනාදීහි අස්සමණො හුත්වා කාසායාති නිවාසෙති,
 ලිඛිගත්ථෙනකො හොති. සචෙ ගිහිභාවං පත්ථයමානො කාසායං ඔවට්ඨිකං
 කත්වා, අඤ්ඤාත වා ආකාරෙන ගිහිනිවාසනෙන නිවාසෙති “සොහති නු ඛො
 මෙ ගිහිලිඛිගං, න සොහති”ති වීමංසනත්ථං, රක්ඛති තාව, “සොහති”ති
 සම්පට්ඨිත්වා පුන ලිඛිගං සාදියති, ලිඛිගත්ථෙනකො හොති. ඔදාතං
 නිවාසෙත්වා වීමංසනසම්පට්ඨිත්වෙනසුපි එසෙව නයො. සචෙපි
 නිවත්ථකාසාවස්ස උපරි ඔදාතං නිවාසෙත්වා වීමංසති වා සම්පට්ඨිති වා,
 රක්ඛති එව.

අන්තිමවත්ථුඅප්ඤ්ඤාපන්තකෙපි එසෙව නයොති පාරාජිකං ආපන්තකෙ
 භික්ඛුමිහිපි එසෙව නයොති අත්ථො. ඉදං චුත්තං හොති – සචෙ කොචි භික්ඛු
 කාසායෙ සඋස්සාහොව ඔදාතං නිවාසෙත්වා මෙථුනං පටිසෙවිත්වා පුන
 කාසායාති නිවාසෙත්වා වස්සගණනාදිහෙදං සබ්බං විධිං ආපජ්ජති, අයං
 භික්ඛුහි දින්නලිඛිගස්ස අපරිච්චත්තත්තා න ලිඛිගත්ථෙනකො,
 ලිඛිගානුරූපස්ස සංවාසස්ස සාදිතත්තා නාපි සංවාසත්ථෙනකොති. විදෙසන්ති
 පරදෙසං. ඉදඤ්ච වඤ්චෙතුං සක්කුණෙය්‍යට්ඨානං දස්සෙතුං චුත්තං. යො පන
 සදෙසෙපි එවං කරොති, සොපි සංවාසත්ථෙනකොව.
 “සංවාසමත්තස්සෙවා”ති ඉමිනා ලිඛිගං පටික්ඛිපති. සචෙ කොචි
 චුඛිඨපබ්බජිතො (මහාව. අට්ඨ. 110) භික්ඛුවස්සාති ගණෙත්වා මහාපෙළාදීසු
 දියාමානහත්තං ගණ්හාති, සොපි ටෙයොසංවාසකො හොති. සයං
 සාමණෙරොව සාමණෙරප්පටිපාටියා කුටවස්සාති ගණෙත්වා ගණ්හන්තො
 ටෙයොසංවාසකො න හොති. භික්ඛු පන භික්ඛුපටිපාටියා කුටවස්සාති
 ගණෙත්වා ගණ්හන්තො හණ්ඩග්ගෙන කාරෙතබ්බො.

නනු සංවාසො නාම එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතාති ආහ
 “භික්ඛුවස්සගණනාදිකො හී” තිආදි. ඉමිනා න කෙවලං එකකම්මාදිකොව
 කිරියහෙදො සංවාසොති ඉධාධිජ්ජෙතො, අථ බො තදඤ්ඤො
 භික්ඛුවස්සගණනාදිකොපිති දස්සෙති. ඉමස්මිං අත්ථෙති
 ථෙය්‍යසංවාසකාධිකාරෙ. සික්ඛං පච්චක්ඛායාති සික්ඛං පරිච්චජිත්වා. ඉදං
 චුත්තං හොති – සචෙ කොචි භික්ඛු සික්ඛං පච්චක්ඛාය ලිඬගං අනපනෙත්වා
 දුස්සිලකම්මං කත්වා වා අකත්වා වා “න මං කොචි ජානාති” ති පුන සබ්බං
 පුබ්බෙ චුත්තං වස්සගණනාදිහෙදං විධිං පටිපජ්ජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො
 හොතීති.

සචෙ පන කස්සචි රාජා කුද්දො හොති, සො “එවං මෙ සොත්ථි
 හවිස්සති” ති සයමෙව ලිඬගං ගහෙත්වා පලායති. තං දිස්වා රඤ්ඤො
 ආරොචෙත්ති. රාජා “සචෙ පබ්බජිතො, න තං ලබ්භා කිඤ්චි කාතු” ති
 තස්මිං කොධං පටිවිනෙති. සො “චූපසන්නං මෙ රාජහය” ති සඬ්ඝමජ්ඣං
 අනොසරිත්වාව ගිහිලිඬගං ගහෙත්වා ආගතො පබ්බාජෙතබ්බො. අථාපි
 “සාසනං නිස්සාය මයා ජීවිතං ලද්ධං, හන්ද දානි අහං පබ්බජාමි” ති
 උජ්ජන්නසංචෙගො තෙනෙව ලිඬගෙන ආගන්ත්වා ආගන්තුකවත්තං න
 සාදියති, භික්ඛුහි පුට්ඨො වා අපුට්ඨො වා යථාභූතමත්තානං ආවිකත්වාව
 පබ්බජ්ජං යාවති, ලිඬගං අපනෙත්වා පබ්බාජෙතබ්බො. සචෙ පන වත්තං
 සාදියති, පබ්බජිතාලයං දස්සෙති, සබ්බං පුබ්බෙ චුත්තං වස්සගණනාදිහෙදං
 පටිපජ්ජති, අයං පන න පබ්බාජෙතබ්බො.

ඉධ පනෙකච්චො දුබ්භික්ඛෙ ජීවිතුං අසක්කොන්තො සයමෙව ලිඬගං
 ගහෙත්වා සබ්බපාසණ්ඩියහත්තානි භුඤ්ජන්තො දුබ්භික්ඛෙ වීතිවත්තෙ
 සඬ්ඝමජ්ඣං අනොසරිත්වාව ගිහිලිඬගං ගහෙත්වා ආගතොති සබ්බං
 පුරිමසදිසමෙව.

අපරො මහාකන්නාරං නිත්ථරිතුකාමො හොති, සත්ථවාහො ව පබ්බජිතෙ
 ගහෙත්වා ගවිජති. සො “එවං මං සත්ථවාහො ගහෙත්වා ගමිස්සති” ති
 සයමෙව ලිඬගං ගහෙත්වා සත්ථවාහෙන සද්ධිං කන්නාරං නිත්ථරිත්වා
 බෙමන්නං පත්වා සඬ්ඝමජ්ඣං අනොසරිත්වාව ගිහිලිඬගං ගහෙත්වා
 ආගතොති සබ්බං පුරිමසදිසමෙව.

අපරො රොගහයෙ (මහාව. අට්ඨ. 110; වි. සඬ්ඝ. අට්ඨ. 138) උජ්ජන්න
 ජීවිතුං අසක්කොන්තො සයමෙව ලිඬගං ගහෙත්වා සබ්බපාසණ්ඩියහත්තානි
 භුඤ්ජන්තො රොගහයෙ චූපසන්නෙ සඬ්ඝමජ්ඣං අනොසරිත්වාව ගිහිලිඬගං
 ගහෙත්වා ආගතොති සබ්බං පුරිමසදිසමෙව.

අපරස්ස එකො වෙරිකො කුද්දො හොති, සාතෙතුකාමො නං විවරති. සො “එවං මෙ සොත්ථි භවිස්සති” ති සයමෙව ලිඛිතං ගහෙත්වා පලායති. වෙරිකො “කුභිං සො” ති පරියෙසන්තො “පබ්බජිත්වා පලාතො” ති සුත්වා “සවෙ පබ්බජිතො, න තං ලබ්භා කිඤ්චි කාතු” ති තස්මිං කොධං පටිවිනෙති. සො “වූපසන්තං මෙ වෙරිහය” ති සඬ්ඝමජ්ඣං අනොසරිත්වා භිහිලිඛිතං ගහෙත්වා ආගතොති සබ්බං පුරිමසදිසමෙව.

අපරො ඤාතිකුලං ගන්ත්වා සික්ඛං පච්චක්ඛාය භිහි හුත්වා “ඉමානි විවරානි ඉධ විනස්සිස්සන්ති, සවෙපි ඉමානි ගහෙත්වා විහාරං ගමිස්සාමි, අන්තරාමග්ගෙ මං ‘වොරො’ ති ගහෙස්සන්ති, යංනුනාහං කායපරිහාරියානි කත්වා ගච්ඡෙය්‍ය” ති විවරාහරණත්ථං නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච විහාරං ගච්ඡති. තං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා සාමණෙරො ච දහරා ච අබ්භුග්ගච්ඡන්ති, චත්තං දස්සෙත්ති. සො න සාදියති, යථාභූතමත්තානං ආවිකරොති. සවෙ භික්ඛු “න දානි මයං තං මුඤ්චිස්සාමා” ති බලක්කාරෙන පබ්බාජෙතුකාමා හොන්ති, කාසායානි අපනෙත්වා පුන පබ්බාජෙතබ්බො. සවෙ පන “න ඉමෙ මම භීතායාවත්තභාවං ජානන්ති” ති තංයෙව භික්ඛුභාවං පටිජානිත්වා සබ්බං පුබ්බෙ වුත්තවස්සගණනාදිහෙදං විධිං පටිපජ්ජති, අයං න පබ්බාජෙතබ්බො. තෙනාහ “රාජදුබ්භික්ඛකන්තාර-රොගවෙරිහයෙන වා” ති ආදි. භයසද්දො වෙත්ථ පච්චෙකං යොජෙතබ්බො “රාජහයෙන, දුබ්භික්ඛහයෙන” ති ආදිනා. ලිඛිතං ආදියතීති වෙසං ගණ්භාති. ඉධානි ඉමස්මිං සාසනෙ. සංවාසං නාධිවාසෙති, යාව සො සුද්ධමානසොති භික්ඛුනං වඤ්චෙතුකාමතාය අභාවතො යො සුද්ධමානසො යාව සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව එස “භිහි මං ‘සමණො’ ති ජානන්තු” ති වඤ්චනවිත්තෙ සතිපි භික්ඛුනං වඤ්චෙතුකාමතාය අභාවතො දොසො නත්ථිති ථෙය්‍යසංවාසකො නාමාති න වුච්චතීති අත්ථො.

තිත්ථියෙසු පක්කන්තකො පට්ටියොති තිත්ථියපක්කන්තකො. සො ච න කෙවලං තත්ථ පට්ටියමත්තෙනෙව තිත්ථියපක්කන්තකො හොති, අථ බො තෙසං ලද්ධිග්ගහණෙන. තෙනාහ “යො පනා” ති ආදි. “උපසම්පන්නො” ති ඉමිනා අනුපසම්පන්නො තිත්ථියපක්කන්තකො න හොතීති දස්සෙති. වුත්තඤ්ඤෙන කුරුන්දිඅට්ඨකථායං “අයඤ්ච තිත්ථියපක්කන්තකො නාම උපසම්පන්නභික්ඛුනා කට්ඨො, තස්මා සාමණෙරො සලිඬිගෙන තිත්ථායතනං ගතොපි පුන පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලහති” ති (මහාව. අට්ඨ. 110). කුසවීරාදිකන්ති එත්ථාදිසද්දෙන ඵලකක්ඛණ්ඩපටාදීනං ගහණං. සවෙපි “අයං පබ්බජ්ජා සෙට්ඨා” ති සෙට්ඨභාවං වා උපගච්ඡති, න මුච්චති, තිත්ථියපක්කන්තකොව හොති. වතානීති උක්කුටිකප්පධානාදීනි වතානි. සවෙ පන “සොහති නු බො මෙ තිත්ථියපබ්බජ්ජා, නනු බො සොහති” ති

විමංසනත්ථං කුසවීරාදීනි නිවාසෙති, ජටං වා බන්ධනි, බාරිකාජං වා ආදියති,
 යාව න සම්පට්ච්ඡති තං ලද්ධිං, තාව රක්ඛති, සම්පට්ච්ඡිතමත්තෙ
 තිත්ථියපක්කන්තකො හොති. අච්ඡින්නවිවරො පන කුසවීරාදීනි
 නිවාසෙන්තො, රාජහයාදීහි වා තිත්ථියලිඛිතං ගණ්හන්තො ලද්ධියා අභාවෙන
 නෙව තිත්ථියපක්කන්තකො හොති.

අවසෙසො සබ්බොපීති නාගසුපණ්ණයක්ඛගන්ධබ්බාදිකො. යඤ්භෙත්ථ
 වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා චුත්තමෙව.

යථා සමානජාතිකස්ස (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.112) විකොපනෙ කම්මං
 ගරුතරං, න තථා විජාතිකස්සාති ආහ “මනුස්සජාතිකා”ති. පුත්තසම්බන්ධෙන
 මාතෘපිතුසමඤ්ඤා, දත්තකිත්තිමාදිවසෙනපි පුත්තවොහාරො ලොකෙ දිස්සති,
 සො ච බො පරියායතොති නිජපරියායසිද්ධතං දස්සෙතුං “ජනෙත්ති”ති
 චුත්තං. ජනෙත්ති ජනිකා, මාතාති අත්ථො. යථා මනුස්සත්තභාවෙ ධීතස්සෙව
 කුසලධම්මානං තික්ඛවිසදසුරභාවාපත්ති, යථා තං තිණ්ණමිපි බොධිසත්තානං
 බොධිත්තයනිජ්චත්තියං, එවං මනුස්සත්තභාවෙ ධීතස්සෙව අකුසලධම්මානමිපි
 තික්ඛවිසදසුරභාවාපත්තිති ආහ “මනුස්සභූතෙනෙවා”ති. සඤ්චිච්චාති
 “පාණො”ති සඤ්ඤාය සද්ධිං වධකචෙතනාය චෙතෙත්වා. අයං මාතුසාතකො
 නාමාති අයං ආනන්තරියෙන මාතුසාතකකම්මෙන මාතුසාතකො නාම. යෙන
 පන මනුස්සිත්ථිභූතාපි අජනිකා පොසාවනිකමාතා වා මහාමාතා වා චූළමාතා
 වා ජනිකාපි වා අමනුස්සිත්ථිභූතා මාතා ඝාතිතා, තස්ස පබ්බජ්ජා න වාරිතා, න
 ච ආනන්තරිකො හොති. යෙන සයං තිරච්ඡානභූතෙන මනුස්සිත්ථිභූතා මාතා
 ඝාතිතා, සොපි ආනන්තරිකො න හොති. තිරච්ඡානගතත්තා පනස්ස පබ්බජ්ජා
 පටික්ඛිත්තා, කම්මං පනස්ස භාරියං හොති, ආනන්තරියං ආහච්චෙව තිට්ඨති.

යෙන මනුස්සභූතො ජනකො පිතා සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙව සතා
 සඤ්චිච්ච ජීවිතා වොරොපිතො, අයං ආනන්තරියෙන පිතුසාතකකම්මෙන
 පිතුසාතකො නාමාති ඉමමත්ථං අනිදිසන්තො “පිතුසාතකෙපි එසෙව
 නයො”ති ආහ. සචෙපි හි චෙසියා පුත්තො හොති, “අයං මෙ පිතා”ති න
 ජානාති, යස්ස සම්භවෙන නිබ්බත්තො, සො ච තෙන ඝාතිතො,
 “පිතුසාතකො”ත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති, ආනන්තරියඤ්ච ඵ්ඨසති (මහාව. අට්ඨ.
 114).

එළකචතුක්කං (ම. නි. අට්ඨ. 3.128; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.275; විහ. අට්ඨ.
 809; සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.112), සඬ්ඛාමචතුක්කං, වොරචතුක්කඤ්චෙත්ථ
 කථෙත්තබ්බං. “එළකං මාරෙථී”ති අභිසන්ධිනාපි හි එළකට්ඨානෙ ධීතං
 මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා මාරෙත්තො ආනන්තරියං ඵ්ඨසති
 මාරණාධිජ්ජායෙනෙව ආනන්තරියවත්ථුනො විකොපිතත්තා.

එළකාහිසන්ධිනා, පන මාතෘපිතිඅහිසන්ධිනා වා එළකං මාරෙන්තො
ආනන්තරියං න චුසති ආනන්තරියවත්ථුඅභාවතො. මාතෘපිතිඅහිසන්ධිනා
මාතෘපිතරො මාරෙන්තො චුසතෙව. එසෙව නයො ඉතරස්මිම්පි
චතුක්කද්වයෙ. සබ්බත්ථ හි පුරිමං අහිසන්ධිවිත්තං අප්පමාණං, වධකචිත්තං,
පන තදාරම්මණජීවිතින්ද්‍රියඤ්ච ආනන්තරියානානන්තරියභාවෙ පමාණං.

අරහන්තසාතකොපි මනුස්සඅරහන්තවසෙනෙව වෙදිතබ්බොති ආහ
“යෙන අන්තමසො ගිහිලිඬිගෙ ධිතොපි”තිආදි. අමනුස්සජාතිකං පන
අරහන්තං, මනුස්සජාතිකං වා අවසෙසං අරියපුග්ගලං සාතෙත්වා
ආනන්තරිකො න හොති, පබ්බජ්ජාපිස්ස න වාරිතා, කම්මං පන බලවං හොති.
තිරච්ඡානො මනුස්සඅරහන්තම්පි සාතෙත්වා ආනන්තරිකො න හොති, කම්මං
පන භාරියන්ති අයමෙත්ථ විනිච්ඡයො. යථා මාතෘපිතුසු, එවං අරහන්තෙපි
එළකචතුක්කාදීනි වෙදිතබ්බොති.

පකතත්තං භික්ඛුනින්ති පරිසුද්ධසීලං උභතොසඬ්ඨෙස උපසම්පන්නං
භික්ඛුනිං. යො (මහාව. අට්ඨ. 115) පන කායසංසග්ගෙන සීලවිනාසං පාපෙනි,
තස්ස පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච න වාරිතා. බලක්කාරෙන ඔදාතවත්ථවසනං
කත්වා අනිච්ඡමානංයෙව දුසෙන්තොපි භික්ඛුනිදුසකොයෙව, බලක්කාරෙන
පන ඔදාතවත්ථවසනං කත්වා ඉච්ඡමානං දුසෙන්තො භික්ඛුනිදුසකො න
හොති. කස්මා? යස්මා ගිහිභාවෙ සම්පට්ඨිජ්ජමත්තෙයෙව සා අභික්ඛුනී හොති.
සකිං සීලවිපන්නං පන පච්ඡා දුසෙන්තො සික්ඛමානසාමණෙරීසු ච
විජ්ජපට්ඨපන්නො නෙව භික්ඛුනිදුසකො හොති, පබ්බජ්ජං, උපසම්පදඤ්ච
ලහතීති.

ධම්මතො උග්ගතං අපගතං උද්ධම්මං. උබ්බිනයන්ති එත්ථාපි එසෙව
නයො. චතුන්නං කම්මානන්ති
අපලොකනඤ්ඤත්තිඤ්ඤත්තිදුතියඤ්ඤත්තිචතුත්ථසඬ්ඨාතානං චතුන්නං කම්මානං.
ඉමෙසඤ්ඤි අඤ්ඤතරං සඬ්ඤකම්මං එකසීමායං විසුං විසුං කරොන්තෙන
සඬ්ඤො භින්තො නාම හොති. තෙන වුත්තං “චතුන්නං කම්මානං
අඤ්ඤතරවසෙන සඬ්ඤං භින්දතී”ති.

“දුට්ඨවිත්තෙනා”ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “වධකචිත්තෙනා”ති
වුත්තං. වධකචෙතනාය හි දුසිතං චිත්තං ඉධ දුට්ඨවිත්තං නාම. ලොභිතං
උප්පාදෙතීති අන්තොසරීරෙයෙව ලොභිතං උප්පාදෙති, සඤ්චිතං කරොතීති
අධිප්පායො. න හි තථාගතස්ස අහෙජ්ජකායනාය පරුපක්කමෙන ධම්මං
භින්දිත්වා ලොභිතං පග්ගරති, සරීරස්ස පන අන්තොයෙව එකස්මිං යානෙ
ලොභිතං සමොසරති, ආසාතෙන පකුප්පමානං සඤ්චිතං හොති, තං
සන්ධායෙන වුත්තං. යො පන රොගවූපසමනත්ථං ජීවකො විය සත්ථෙත

එාලෙන්වා පුතිමංසඤ්ච ලොහිතඤ්ච නීහරිත්වා එාසුකං කරොති, අයං ලොහිතුප්පාදකො න භොති, බහුං පන සො පුඤ්ඤං පසවති (මහාව. අට්ඨ. 115).

දුට්ඨමපි බ්‍යඤ්ජනන්ති යථාචුත්තකම්මද්වයතො සමුට්ඨිතං ඉත්ථිනිමිත්තං, පුරිසනිමිත්තඤ්චාති දුට්ඨමපි බ්‍යඤ්ජනං. ඉමිනා ච විග්ගහෙන “උභතොබ්‍යඤ්ජනකො”ති අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොයං, පුරිමපදෙ ච විහත්තිඅලොපොති දස්සෙති. සො දුට්ඨො භොති ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො, පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො චාති. තත්ථ ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස ඉත්ථිනිමිත්තං පාකටං භොති, පුරිසනිමිත්තං පටිච්ඡන්තං. පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස පුරිසනිමිත්තං පාකටං, ඉත්ථිනිමිත්තං පටිච්ඡන්තං. ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස ඉත්ථිසු පුරිසත්තං කරොත්තස්ස ඉත්ථිනිමිත්තං පටිච්ඡන්තං භොති, පුරිසනිමිත්තං පාකටං භොති. පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස පුරිසානං ඉත්ථිභාවං උපගච්ඡන්තස්ස පුරිසනිමිත්තං පටිච්ඡන්තං භොති, ඉත්ථිනිමිත්තං පාකටං භොති. ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො සයඤ්ච ගබ්භං ගණ්භාති, පරඤ්ච ගණ්භාපෙති. පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකො පන සයං න ගණ්භාති, පරං ගණ්භාපෙතිති ඉදමෙතෙසං නානාකරණං.

අපරාමසනාතීති අග්ගහණාති අවචනාති. “අයං ඉත්ථන්තාමො”ති උපසම්පදාපෙක්ඛස්ස අකිත්තනන්ති යස්ස උපසම්පදා කරියති, තස්ස අකිත්තනං, “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ධම්මරක්ඛිතො ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වත්තබ්බෙ “අයං ධම්මරක්ඛිතො”ති (පරි. අට්ඨ. 484) අවචනන්ති චුත්තං භොති. “ඉත්ථන්තාමස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති උපජ්ඣායස්ස අකිත්තනන්ති “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ධම්මරක්ඛිතො ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වත්තබ්බෙ “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ධම්මරක්ඛිතො උපසම්පදාපෙක්ඛො”ති වත්වා “ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතස්සා”ති අවචනං. සබ්බෙන සබ්බං ඤාත්තියා අනුච්චාරණන්ති ඤාත්තිං අට්ඨපෙත්වා චතුක්ඛත්තුං කම්මවාචාය එව අනුස්සාවනකම්මස්ස කරණං. සම්පන්නන්ති උපෙනං.

භාපනං පරිච්චන්තං. යොපි එකං ඤාත්තිං යපෙත්වා සකිංයෙව චා ද්වික්ඛත්තුං චා අනුස්සාවනං කරොති, අයම්පි සාවනං භාපෙතියෙව. දුරුච්චාරණං නාම අඤ්ඤස්මිං අක්ඛරෙ වත්තබ්බෙ අඤ්ඤස්ස වචනං. තස්මා කම්මවාචං කරොත්තෙන භික්ඛුනා ය්වායං –

“සිලිලං ධනිතඤ්ච දීසරස්සං;

ගරුකං ලභ්‍යකඤ්චෙව නිග්ගහිතං;
සම්බන්ධවත්තීතං විමුක්තං;
දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පහෙදො”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.190; ම. නි.
අට්ඨ. 1.291; අ. නි. අට්ඨ. 2.3.64, පරි. අට්ඨ. 485; වි. සඬග. අට්ඨ.
252) –

වුත්තො, අයං සුට්ඨු උපලක්ඛෙනබ්බො. එත්ථ හි සිථිලං නාම පඤ්චස්‍ය වග්ගෙස්‍ය
පට්ඨමතතියං. ධනිතං නාම තෙස්ථෙව දුතියවතුත්ථං. දීඝන්ති දීඝෙන කාලෙන
වත්තබ්බං ආ-කාරාදි. රස්සන්ති තතො උපඨස්සකාලෙන වත්තබ්බං අ-කාරාදි.
ගරුකන්ති දීඝමෙව, යං වා “ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස යස්ස
නක්ඛමති”ති එවං සංයොගපරං කත්වා වුච්චති. ලභ්‍යකන්ති රස්සමෙව, යං වා
“ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස යස්ස න ඛමති”ති එවං අසංයොගපරං
කත්වා වුච්චති. නිග්ගහිතන්ති යං කරණානි නිග්ගහෙත්වා අවිස්සජ්ජෙත්වා
අවිච්චෙන මුඛෙන සානුනාසිකං කත්වා වත්තබ්බං. සම්බන්ධන්ති යං පරපදෙන
සම්බන්ධිත්වා “තුණ්හිස්සා”ති වා “තුණ්හස්සා”ති වා වුච්චති. වචත්තීතන්ති
යං පරපදෙන සම්බන්ධං අකත්වා විච්ඡින්නිත්වා “තුණ්හි අස්සා”ති වා “තුණ්හ
අස්සා”ති වා වුච්චති. විමුක්තන්ති යං කරණානි අනිග්ගහෙත්වා විස්සජ්ජෙත්වා
විච්චෙන මුඛෙන අනුනාසිකං අකත්වා වුච්චති.

තත්ථ “සුඤ්ඤානු මෙ”ති වත්තබ්බො ත-කාරස්ස ට-කාරං කත්වා “සුඤ්ඤානු
මෙ”ති වචනං සිථිලස්ස ධනිතකරණං නාම, තථා “පත්තකල්ලං එසා
ඤ්ඤති”ති වත්තබ්බො “පත්තකල්ලං එසා ඤ්ඤති”ති ආදිවචනඤ්ච. “හන්තෙ,
සඬඝො”ති වත්තබ්බො හ-කාර ස-කාරානං බ-කාර ග-කාරෙ කත්වා “ඛන්තෙ
සංගො”ති වචනං ධනිතස්ස සිථිලකරණං නාම. “සුඤ්ඤානු මෙ”ති විච්චෙන
මුඛෙන වත්තබ්බො “සුඤ්ඤානු මෙ”ති වා “එසා ඤ්ඤති”ති වත්තබ්බො “එසං
ඤ්ඤති”ති වා අවිච්චෙන මුඛෙන අනුනාසිකං කත්වා වචනං විමුක්තස්ස
නිග්ගහිතවචනං නාම. “පත්තකල්ල”න්ති අවිච්චෙන මුඛෙන අනුනාසිකං
කත්වා වත්තබ්බො “පත්තකල්ලා”ති විච්චෙන මුඛෙන අනුනාසිකං අකත්වා
වචනං නිග්ගහිතස්ස විමුක්තවචනං නාම. ඉති සිථිලෙ කත්තබ්බො ධනිතං,
ධනිතෙ කත්තබ්බො සිථිලං, විමුක්තෙ කත්තබ්බො නිග්ගහිතං, නිග්ගහිතෙ
කත්තබ්බො විමුක්තන්ති ඉමානි වත්තාරි බ්‍යඤ්ජනානි අන්තොකම්මවාචාය
කම්මං දුසෙන්නි. එවං වදන්තො හි අඤ්ඤස්මිං අක්ඛරෙ වත්තබ්බො අඤ්ඤං
වදති, දුරුත්තං කරොතිති වුච්චති.

ඉතරෙස්‍ය පන දීඝරස්සාදීස්‍ය ඡස්‍ය බ්‍යඤ්ජනෙස්‍ය දීඝට්ඨානෙ දීඝමෙව.
රස්සට්ඨානෙ ව රස්සමෙවාති එවං යථායානෙ තං තදෙව අක්ඛරං භාසන්තෙන
අනුක්කමාගතං පචෙණිං අවිනාසෙන්නෙන කම්මවාචා කාතබ්බා. සථෙ පන

එවං අකත්වා දීපෙ වත්තබ්බෙ රස්සං, රස්සෙ වා වත්තබ්බෙ දීපං වදති, තථා ගරුකෙ වත්තබ්බෙ ලහුකං, ලහුකෙ වා වත්තබ්බෙ ගරුකං වදති, සම්බන්ධෙ වා පන වත්තබ්බෙ වචන්ථිතං, වචන්ථිතෙ වා වත්තබ්බෙ සම්බන්ධං වදති, එවං චුත්තෙපි කම්මවාචා න කුප්පති. ඉමානි හි ඡ බ්‍යඤ්ජනානි කම්මං න කොපෙත්ති.

යං පන සුත්තන්තිකත්ථෙරා “ද-කාරො ත-කාරමාපජ්ජති, ත-කාරො ද-කාරමාපජ්ජති, ව-කාරො ඡ-කාරමාපජ්ජති, ඡ-කාරො ව-කාරමාපජ්ජති, ය-කාරො ක-කාරමාපජ්ජති, ක-කාරො ය-කාරමාපජ්ජති, තස්මා ද-කාරාදීසු වත්තබ්බෙසු ත-කාරාදීනං වචනං න විරුජ්ඣති” ති වදන්ති, තං කම්මවාචං පත්වා න වට්ටති. තස්මා විනයධරෙන නෙව ද-කාරො ත-කාරො කාතබ්බො...පෙ.... න ක-කාරො ය-කාරො. යථාපාළියා නිරුත්ති. සොධෙත්වා දසවිධාය බ්‍යඤ්ජනනිරුත්තියා චුත්තදොසෙ පරිහරන්තෙන කම්මවාචා කාතබ්බා. ඉතරථා හි සාවනං භාපෙති නාම. ඤත්තිං අට්ඨපෙත්වා පයමං අනුස්සාවනකරණන්ති සම්බන්ධො.

යාවතිකා භික්ඛු කම්මජ්ජත්තානි යත්තකා භික්ඛු තස්ස උපසම්පදාකම්මස්ස පත්තා යුත්තා අනුරූපා. තෙ ව බො සබ්බන්තිමෙන පරියායෙන හත්ථපාසං අවිජ්ඣත්වා එකසීමට්ඨා පඤ්ච පකතත්තා භික්ඛු. න හි තෙහි විනා තං කම්මං කරියති, න තෙසං ඡන්දො එති. අවසෙසා පන සචෙපි සහස්සමත්තා භොන්ති, සචෙ එකසීමට්ඨා එකස්මිං යානෙ සමානසංවාසකා, සබ්බෙ ඡන්දාරහාව භොන්ති, ඡන්දං දත්වා ආගච්ඡන්තු වා, මා වා, කම්මං න කුප්පති. පටික්කොසනන්ති නිවාරණං. තිට්ඨති එත්ථ එලං තදායත්තචුත්තිතායාති යානං, කාරණං. ඉධ පන උපසම්පදාකම්මකරණස්ස කාරණත්තා උපසම්පදාකම්මවාචාසඬ්ඛාතං භගවතො වචනං චුච්චති. තෙනාහ “කාරණාරහත්තා පන සත්ථු සාසනාරහත්තා” ති. යථා ව “තං කත්තබ්බ” න්ති භගවතා අනුසිට්ඨං, තථාකරණං උපසම්පදාකම්මස්ස කාරණං භොතිති යානාරහං නාම. කෙච්චි (සාරත්ථ. ටී. 2.45) පන “යානාරහෙනාති එත්ථ ‘න, භික්ඛවෙ, හත්ථච්ඡන්තො පබ්බාපෙතබ්බො’ තිආදි (මහාව. 119) සත්ථුසාසනං යාන” න්ති වදන්ති. ඉධාති ඉමස්මිං පාරාජිකෙ. යථා ව ඉධ, එවං සබ්බත්ථාපි ලොකවජ්ජසික්ඛාපදෙසු අයමෙව අධිජ්ජෙතොති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ “පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු පනා” තිආදි. අඤ්ඤෙපිති එහිභික්ඛුපසම්පන්නාදයොපි. කථමෙන. විඤ්ඤායති පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු සික්ඛාපදෙසු අඤ්ඤෙපි සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති? අත්ථතො ආපන්නත්තා. තථා හි “ද්වෙ පුග්ගලා අහබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං බුද්ධා ව පච්චෙකබුද්ධා ව, ද්වෙ පුග්ගලා හබ්බා ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භික්ඛු ව භික්ඛුනියො වා” ති (පරි. 322) සාමඤ්ඤතො චුත්තත්තා. එහිභික්ඛුපසම්පන්නාදයොපි අසඤ්චිච්ච අස්සනියා අවිත්තකං.

සහසෙය්‍යාපත්තිආදිහෙදං පණ්ණත්තිවජ්ජං ආපජ්ජන්තිති (සාරත්ථ. ටී. 2.45)
අත්ථතො ආපන්නං.

ඉදානි “හික්ඛුන”න්ති ඉමං පදං විසෙසත්ථාභාවතො විසුං අවණ්ණෙත්ථාව
යං සික්ඛස්සෙව සාජීවස්සෙව සමාපන්නත්තා හික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො
හොති, තං දස්සෙන්නො “හික්ඛුනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො”තිආදිමාහ.
සික්ඛිතබ්බාති සික්ඛො, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං, සහ ජීවන්ති එත්ථාති සාජීවං,
මාතිකාදිහෙදා පණ්ණත්ති, සික්ඛො ච සාජීවස්සෙව සික්ඛාසාජීවං, තදුභයං
සමාපන්නො උපගතොති සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. තෙනාහ “යා
හික්ඛුන”න්තිආදි. එත්ථ ච “සික්ඛො”ති සාජීවසහවරියතො අධිසීලසික්ඛාව
අධිජ්ජෙතාති ආහ “අධිසීලසඬ්ඛාතා”ති. අධිකං උත්තමං සීලන්ති අධිසීලං,
“අධිසීල”න්ති සඬ්ඛාතා අධිසීලසඬ්ඛාතා.

කතමං පනෙත්ථ සීලං, කතමං අධිසීලන්ති? වුව්චතෙ –
පස්සෙවඬ්ඛදසඬ්ඛසීලං තාව සීලමෙව, න තං අධිසීලං. පාතිමොක්ඛසංවරසීලං
පන අධිසීල”න්ති වුව්චති. තස්සෙහි සුරියො විය පජ්ජොතානං, සිනෙරු විය ච
පබ්බතානං සබ්බලොකියසීලානං අධිකස්සෙව උත්තමස්සෙව, බුද්ධුජ්ජාදෙයෙව
ච පවත්තති, න විනා බුද්ධුජ්ජාදා. න හි තං පස්සෙත්තිං උද්ධරිත්වා අස්සෙඤ්ඤා
සත්තො පස්සෙඤ්ඤාපෙත්තුං සක්කොති, බුද්ධායෙව පනස්ස සබ්බසො
කායවච්ඡිද්ධාරජ්ඣාචාරසොතං ඡිත්තේවා තස්ස තස්ස චිතික්කමස්ස
අනුච්ඡිකං තං තං සීලසංවරං පස්සෙඤ්ඤාපෙන්නි. පාතිමොක්ඛසංවරසීලතොපි ච
මග්ගඵලසම්පයුත්තමෙව සීලං අධිසීලං, තං පන ඉධ න අධිජ්ජෙතං. න හි තං
සමාපන්නො මෙට්ඨනධම්මං පටිසෙවති.

එතෙති නානාදෙසජාතිගොත්තාදිහෙදහින්නා හික්ඛු. සහ ජීවන්තිති
එකුද්දෙසාදිවසෙන සහ පවත්තන්ති. තෙනාහ “එකජීවිකා
සභාගවුත්තිතො”ති. සික්ඛාපදසඬ්ඛාතන්ති පණ්ණත්තිසඬ්ඛාතං. සාපි හි
විරතිආදීනං දීපනතො “සික්ඛාපද”න්ති වුව්චති. වුත්තම්පි චෙතං
“සික්ඛාපදන්ති යො තත්ථ නාමකායො පදකායො නිරුත්තිකායො
බ්‍යස්සජනකායො”ති. තත්ථාති තෙසු. සික්ඛං පරිපුරෙන්නොති
අකත්තබ්බපරිවජ්ජනකත්තබ්බකරණවසෙන වාරිත්තවාරිත්තසඬ්ඛාතං දුට්ඨං
සීලං පරිපුරෙන්නොති අත්ථො, වාරිත්තසීලවසෙන විරතිසම්පයුත්තචෙතනං,
වාරිත්තසීලවසෙන විරතිවජ්ජනචෙතනස්සෙව අත්තති පවත්තෙන්නොති
වුත්තං හොති. සාජීවස්සෙව අවිතික්කමන්තොති සික්ඛාපදස්සෙව අමද්දන්තො,
සීලසංවරණං, සාජීවානතික්කමනස්සෙව ඉදමෙව ද්වයං ඉධ සමාපජ්ජනං
නාමාති අධිජ්ජායො. තත්ථ සාජීවානතික්කමො සික්ඛාපාරිපුරියා පව්චයො.
තස්සානතික්කමනතො හි යාව මග්ගා සික්ඛො පරිපුරති. අපිචෙත්ථ “සික්ඛං
පරිපුරෙන්නො”ති ඉමිනා විරතිචෙතනාසඬ්ඛාතස්ස සීලසංවරස්ස විසෙසතො

සන්තාන පවත්නාකාලොව ගහිතො, “අවිතික්කමන්තො” ති ඉමිනා පන අප්පවත්තකාලොපි. සික්ඛස්සෙහි පරිපුරණවසෙන අත්තනි පවත්තෙන්තොපි නිද්දාදිවසෙන අප්පවත්තෙන්තොපි විතික්කමාභාවා සික්ඛනවසෙන සමාපන්නොති වුච්චති.

යස්මා සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස එකච්චං දුබ්බලාභිකම්මං අත්ථො හොති, තස්මා තං සන්ධාය “සික්ඛං අපච්චක්ඛායා” ති පදස්ස අත්ථං විවරන්තො “දුබ්බලාං අනාවිකත්වා” ති ආභාති දස්සෙතුං “සික්ඛං අපච්චක්ඛාය දුබ්බලාං අනාවිකත්වා” ති ආදිමාහ. තත්ථ සියා (පාරා. අට්ඨ. 1.45 සික්ඛාපච්චක්ඛානවිභවිගවණ්ණනා), යස්මා න සබ්බං දුබ්බලාභිකම්මං සික්ඛාපච්චක්ඛානං, තස්මා “දුබ්බලාං අනාවිකත්වා” ති පඨමං වත්වා තස්ස අත්ථනියමනත්ථං “සික්ඛං අපච්චක්ඛායා” ති වත්තබ්බන්ති? තං න, කස්මා? අත්ථානුක්කමාභාවතො. “සික්ඛාසාප්චසමාපන්නො” ති හි වුත්තත්තා යං සික්ඛං සමාපන්නො, තං අපච්චක්ඛාය, යස්සෙව සාප්චං සමාපන්නො, තත්ථ දුබ්බලාං අනාවිකත්වාති වුච්චමානො අනුක්කමෙනෙව අත්ථො වුත්තො හොති, න අස්සෙද්දා. තස්මා ඉදමෙව පඨමං වුත්තන්ති.

ඉදානි තදුභයමෙව පාකටං කත්වා දස්සෙතුං “තත්ථා” ති ආදිමාහ. තදභාවෙනාති තෙසං චිත්තාදීනං අභාවෙන. වචිතුකාමතාවිත්තෙනාති අපගන්තුකාමතාවිත්තෙන. දවාති සහසා. යො හි අස්සෙද්දං භණ්ණකාමො සහසා “බුද්ධං පච්චක්ඛාමී” ති භණ්ණති, අයං දවා වදන්ති නාම. රවාති විරජ්ඣන්වා. යො හි අස්සෙද්දං භණ්ණකාමො විරජ්ඣන්වා “බුද්ධං පච්චක්ඛාමී” ති භණ්ණති, අයං රවා භණ්ණති නාම. පුරිමෙන කො විසෙසොති වෙ? පුරිමං පණ්ඩිතස්සාපි සහසාවසෙන අස්සෙද්දභණ්ණනං, ඉදං පන මන්දත්තා මොමුභත්තා පක්ඛලන්තස්ස “අස්සෙද්දං භණ්ණස්සාමී” ති අස්සෙද්දභණ්ණනං. “අක්ඛරසමයානහිස්සෙද්දාතතාය වා කරණසම්පත්තියා අභාවතො වා කථෙතබ්බං කථෙතුමසක්කොන්තො හුත්වා අස්සෙද්දං කථෙන්නො රවා භණ්ණති නාමා” ති (සාරත්ථ. ටී. 2.54) එකෙ.

චජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායතිති උපජ්ඣායො, තං උපජ්ඣායං. “එවං සජ්ඣායිතබ්බං, එවං අභික්කම්මිතබ්බං” න්ති ආදිනා ආචාරසික්ඛාපනකො ආචරියො. අන්තෙ සමීපෙ වසති සිලෙනාති අන්තෙවාසී, විහත්තිඅලොපෙන යථා “වනෙකසෙරුකා” ති. සමානො උපජ්ඣායො අස්සාති සමානුපජ්ඣායකො. එවං සමානාවරියකො. සමුභ්මවාරින්ති හික්ඛුං. සො හි “එකකම්මං, එකුද්දෙසො, සමසික්ඛතා” ති ඉමං බ්‍රහ්මං සමානං වරති, තස්මා “සමුභ්මවාරී” ති වුච්චති. එවං වුත්තානන්ති එවං පදභාජනියෙ වුත්තානං. යථා හි ලොකෙ සස්සානං විරුහනට්ඨානං “බෙත්ත” න්ති වුච්චති, එවමිමානිපි බුද්ධාදීනි පදානි සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස විරුහනට්ඨානත්ථා “බෙත්ත” න්ති

වුවුවන්තීති ආහ “ඉමෙසං ද්වාවිසතියා ඛෙත්තපදාන”න්ති. යස්මා පනෙනෙසං වෙවචනෙහිපි සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, තස්මා “සවෙවචනස්සා”ති චුත්තං. විවිධං එකස්මිංයෙව අත්ථෙ වචනං විවචනං, විවචනමෙව වෙවචනං, පරියායනාමං, සහ වෙවචනෙහිති සවෙවචනං, තස්ස සවෙවචනස්ස. එත්ථ ව චණ්ණපට්ඨානෙ (සාරත්ථ. ටී. 2.52; වි. වි. ටී. 1.53; වජිර. ටී. 53) ආගතං නාමසහස්සං, උපාලිගාථාසු (ම. නි. 2.76) නාමසතං, අඤ්ඤානි ව ගුණතො ලබ්භමානානි නාමානි “බුද්ධවෙවචනානි”ති වෙදිතබ්බානි. සබ්බානිපි ධම්මස්ස නාමානි “ධම්මවෙවචනානි”ති වෙදිතබ්බානි. එස නයො සබ්බත්ථ.

තෙසු යං කිඤ්චි වත්තුකාමස්ස යං කිඤ්චි වදනො සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතීති තෙසු ද්වාවිසතියා ඛෙත්තපදෙසු යං කිඤ්චි එකං පදං වත්තුකාමස්ස තතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි පදමිපි වචිහෙදං කත්වා වදනො ඛෙත්තපදන්තොගධත්තා සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොතීති අත්ථො. ඉදං චුත්තං හොති – සවෙ පනායං “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”ති වත්තුකාමො පදපච්චාහට්ඨං කත්වා “පච්චක්ඛාමි බුද්ධ”න්ති වා වදෙය්‍ය, මිලක්ඛනාසාදිසු වා අඤ්ඤතරහාසාය තමත්ථං වදෙය්‍ය, “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”ති වත්තුකාමො උප්පට්ඨාය “ධම්මං පච්චක්ඛාමි”ති වා “සබ්බමචාරිං පච්චක්ඛාමි”ති වා වදෙය්‍ය, සෙය්‍යථාපි උත්තරිමනුස්සධම්මවිහඬගෙ “පයමං ඤානං සමාපජ්ජාමි”ති වත්තුකාමො “දුතියං ඤාන”න්ති වදති. සවෙ “යස්ස වදති, සො අයං භික්ඛුභාවං වජ්තුකාමො එතමත්ථං වදති”ති එත්තකමත්තමිපි ජානාති, විරද්ධං නාම නත්ථි, ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණං, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. සක්කත්තා වා බ්‍රහ්මත්තා වා චුතසත්තො විය චුතොව හොති සාසනාති.

අලන්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.52) හොතු, පරියත්තන්ති අත්ථො. කිං නු මෙති කිං මය්‍හං කිච්චං, කිං කරණීයං, කිං සාධෙතබ්බන්ති අත්ථො. න මමත්ථොති නත්ථි මම අත්ථො. සුමුත්තාහන්ති සුට්ඨු මුත්තො අහං. පුරිමෙහි වුද්දසහි පදෙහිති බුද්ධාදිහි සබ්බමචාරිපරියන්තෙහි පුරිමෙහි වුද්දසහි පදෙහි. යන්තූනාහං පච්චක්ඛෙය්‍යන්ති එත්ථ “යන්තූනා”ති පරිචිතක්කදස්සනෙ නිපාතො. ඉදං චුත්තං හොති – “සවාහං බුද්ධං පච්චක්ඛෙය්‍යං, සාධු වත මෙ සියා”ති. ආදිසද්දෙන “පච්චක්ඛි”න්ති වා “පච්චක්ඛිස්සාමි”ති වා “භවිස්සාමි”ති වා “හොමි”ති වා “ජාතොමහි”ති වා “අමහි”ති වා එවංභූතානං ගහණං. සවෙ පන “අජ්ජ පට්ඨාය ‘ගිහි’ති මං ධාරෙහි”ති වා “ජානාහි”ති වා “සඤ්ජානාහි”ති වා “මනසි කරොහි”ති වා වදති, අරියකෙන වා වදති, මිලක්ඛකෙන වා. එවමෙතස්මිං අත්ථෙ චුත්තෙ යස්ස වදති, සවෙ සො ජානාති, පච්චක්ඛාතා හොති සික්ඛා. එස නයො සෙසෙසුපි “උපාසකො”තිආදිසු සත්තසු පදෙසු. එත්ථ ව අරියකං නාම මාගධවොභාරො. මිලක්ඛකං නාම අනරියකො අන්ධදම්මොදි.

අක්ඛරලිඛනන්ති ‘‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමී’’ තිආදිනා අඤ්ඤාසං දස්සනත්ථං අක්ඛරලිඛනං. අධිජ්ජායවිඤ්ඤාපකො අභිගුලිසඨකොචනාදිකො භත්ථවිකාරො භත්ථමුද්දා, භත්ථසද්දො චෙත්ථ තදෙකදෙසෙසු අභිගුලිසු දට්ඨබ්බො ‘‘න භුඤ්ජමානො සබ්බං භත්ථං මුඛෙ පක්ඛිපිස්සාමී’’ තිආදිසු (පාචි. 618) විය. තස්මා අධිජ්ජායවිඤ්ඤාපකස්ස අභිගුලිසඨකොචනාදිනො භත්ථවිකාරස්ස දස්සනං භත්ථමුද්දාදිදස්සනන්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.51) එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආදිසද්දෙන සීසකම්පනදස්සනාදිං සඨගණ්හාති.

උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනාට්ටානන්ති එත්ථ උම්මත්තකොති පිත්තුම්මත්තකො. ඛිත්තචිත්තොති යක්ඛෙහි කතචිත්තචික්ඛෙපො, යක්ඛුම්මත්තකොති චුත්තං හොති. උභින්නං පන විසෙසො අනාපත්තිවාරෙ ආවිභවිස්සති. වෙදනාට්ටොති බලවතියා දුක්ඛවෙදනාය ථුට්ඨො මුච්ඡාපරෙතො, තෙන විජ්ජලපන්තෙන පච්චක්ඛාතාපි අපච්චක්ඛාතාව හොති. මනුස්සජාතිකො හොතීති සභාගො වා විසභාගො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා විඤ්ඤා යොකොචි මනුස්සො හොති. උම්මත්තකාදීනන්ති එත්ථාදිසද්දෙන ඛිත්තචිත්තවෙදනාට්ටදෙවතාතිරච්ඡානගතානං ගහණං. තත්ථ උම්මත්තකඛිත්තචිත්තවෙදනාට්ටතිරච්ඡානගතානං සන්තිකෙ පච්චක්ඛාතාපි අජානනභාවෙන අපච්චක්ඛාතාව හොති. දෙවතාය පන සන්තිකෙ අතිබ්ජ්ජං ජානනභාවෙන. දෙවතා නාම මහාපඤ්ඤා තිහෙතුකජ්ජපටිසන්ධිකා අතිබ්ජ්ජං ජානන්ති, චිත්තඤ්ච නාමෙතං ලහුපරිවත්තං, තස්මා ‘‘චිත්තලහුකස්ස පුග්ගලස්ස චිත්තවසෙනෙව මා අතිබ්ජ්ජං විනාසො අහොසී’’ ති දෙවතාය සන්තිකෙ සික්ඛාපච්චක්ඛානං පටික්ඛිපි. තෙන චුත්තං ‘‘න ච උම්මත්තකාදීනං අඤ්ඤතරො’’ ති. දුතෙන වාති ‘‘මම සික්ඛාපච්චක්ඛානභාවං කථෙහී’’ ති මුඛසාසනවසෙන දුතෙන වා. පණ්ණෙන වාති පණ්ණෙන ලිඛිත්වා පහිණවසෙන පණ්ණෙන වා.

සචෙ තෙ සික්ඛාපච්චක්ඛානභාවං ජානන්තීති සම්බන්ධො. ආවජ්ජනසමයෙති අත්ථාහොගසමයෙ. ඉමිනා තං බණ්ණංයෙව පන අපුබ්බං අවරිමං දුජ්ජානන්ති දස්සෙති. වචනානන්තරමෙවාති වචනස්ස අනන්තරමෙව, ආවජ්ජනසමයෙවාති අත්ථො. එව-සද්දෙන පන විරෙන ජානනං පටික්ඛිපති. උක්කණ්ඨිතොති අනභිරතියා ඉමස්මිං සාසනෙ කිච්ඡජීවිකං පත්තො. අථ වා ‘‘අජ්ජ යාමී, ස්වෙ යාමී, ඉතො යාමී, එත්ථ යාමී’’ ති උද්ධං කණ්ඨං කත්වා විහරමානො වික්ඛිත්තො, අනෙකග්ගොති චුත්තං හොති. ඉදඤ්ච ‘‘අනභිරතො සාමඤ්ඤා චචිතුකාමො’’ තිආදීනං (පාරා. 45) උපලක්ඛණං. යෙන කෙනචි...පෙ.... ජානන්තීති සචෙ තෙ ‘‘උක්කණ්ඨිතො’’ ති වා ‘‘ගිහිභාවං පත්ථෙති’’ ති වා ‘‘අනභිරතො’’ ති වා ‘‘සාමඤ්ඤා චචිතුකාමො’’ ති වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානභාවං ජානන්ති. ඉදඤ්ච

සික්ඛාපච්චක්ඛානඤ්ච උපරි

අභූතාරොචනදුට්ඨුල්ලවාචාඅත්තකාමදුට්ඨයදොසභූතාරොචනසික්ඛාපදානි ව එකපරිච්ඡේදානි, ආවජ්ජනසමයෙ ඤාතෙ එව සිසං එන්ති. “කිං අයං භණ්ණි”ති කඬ්ඛතා විරෙන ඤාතෙ සිසං න එන්ති. තෙනාහ “අථ අපරභාගෙ”තිආදි. අථ ද්විත්තං යිතට්ඨානෙ ද්විත්තමපි නියමෙත්වා “එතෙසං ආරොචෙමි”ති වදති, තෙසු එකස්මිං ජානන්තෙපි ද්විසු ජානන්තෙසුපි පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. එවං සමබ්භූලෙසුපි වෙදිතබ්බං. චුත්තනයෙනාති “තස්ස වචනානන්තර”න්තිආදිනා චුත්තෙන නයෙන. යො කොචි මනුස්සජාතිකොති අන්තමසො නවකම්මිකං උපාදාය යො කොචි මනුස්සො. චුත්තඤ්ඤෙනං සමන්තපාසාදිකායං –

“සචෙ පන අනභිරතියා පිළිතො සභාගෙ භික්ඛු පරිසඬ්ඛමානො ‘යො කොචි ජානාතු’ති උච්චාසද්දං කරොන්තො ‘බුද්ධං පච්චක්ඛාමි’ති වදති, තඤ්ච අවිදුරෙ යිතො නවකම්මිකො වා අඤ්ඤො වා සමයඤ්ඤ පුරිසො සුත්වා ‘උක්කණ්ඨිතො අයං සමණො ගිහිභාවං පත්ථෙති, සාසනතො වුතො’ති ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.51).

සචෙ වචනත්ථං ඤත්වාපි “අයං උක්කණ්ඨිතො”ති වා “ගිහිභාවං පත්ථෙති”ති වා න ජානාති, අපච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. සචෙ පන වචනත්ථං අජානිත්වාපි “උක්කණ්ඨිතො”ති වා “ගිහිභාවං පත්ථෙති”ති වා ජානාති, පච්චක්ඛාතාව හොති සික්ඛා. දවායපිති කිලාධිජ්ජායෙනපි. විත්තාදීනං වා වසෙනාති විත්තාදීනං වා ඡළඬිගානං වසෙන. හොති චෙත්ථ –

“විත්තං බෙත්තඤ්ච කාලො ව, පයොගො පුග්ගලො තථා;
විජානනන්ති සික්ඛාය, පච්චක්ඛානං ඡළඬිගික”න්ති.

සබ්බසො වා පන අපච්චක්ඛානෙනාති “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”තිආදිසු යෙන යෙන පරියායෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානං හොති, තතො එකස්සපි පච්චක්ඛානස්ස අභාවෙන. ඉමිනා පන “ඉදං පදං සාවෙස්සාමි, සික්ඛං පච්චක්ඛාමි”ති එවං පවත්තචිත්තුප්පාදස්ස අභාවං දස්සෙති. යස්ස හි එවරූපො චිත්තුප්පාදො නත්ථි, සො සබ්බසො න පච්චක්ඛාති නාමාති. සික්ඛාපච්චක්ඛානස්සාති “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”තිආදිසික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස. අත්ථභූතං එකච්චං දුබ්බල්‍යන්ති “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”ති වදති විඤ්ඤාපෙනි, එවමපි, හික්ඛවෙ, දුබ්බල්‍යාවිකම්මඤ්ඤෙව හොති, සික්ඛා ව පච්චක්ඛාතා”තිආදිනා (පාරා. 53) චුත්තෙහි යෙහි වචනෙහි සික්ඛාපච්චක්ඛානඤ්ඤෙව හොති දුබ්බල්‍යාවිකම්මඤ්ඤෙව, තං “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”තිආදිකං අත්ථභූතං දුබ්බල්‍යං අනාවිකත්වා. “බුද්ධං පච්චක්ඛාමි”තිආදිමිහි පන චුත්තෙ සික්ඛාපරිපූරණ

දුබ්බලභාවස්සාපි ගම්‍යමානත්තා සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස ඉදං දුබ්බලාභිකම්මං
 අත්ථොති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච “අත්ථභූත”න්ති ඉමිනා “යන්ත්‍රානාහං බුද්ධං
 පච්චක්ඛෙය්‍ය”න්තිආදිකං දුබ්බලාභිකම්මං පටික්ඛිපති. යෙන හි
 සික්ඛාපච්චක්ඛානස්සද්වෙව හොති දුබ්බලාභිකම්මස්සද්ව, තදෙව
 සික්ඛාපච්චක්ඛානස්ස අත්ථභූතං. යෙන පන දුබ්බලාභිකම්මමෙව හොති, න
 සික්ඛාපච්චක්ඛානං, න තං තස්ස අත්ථභූතන්ති.

රාගපරිශුච්ඡාදනෙන සදිසභාවාපත්තියා මිටුනානං අයන්ති “මෙටුනො”ති
 ධම්මොච චූච්චතිති ආහ “රාගපරිශුච්ඡාදනො”තිආදි. තත්ථ
 රාගපරිශුච්ඡාදනොති රාගස්ස පරිශුච්ඡාදනෙන, මෙටුනරාගස්ස පවත්තියා
 පරියොනද්ධචිත්තතායාති අත්ථො. ධම්මොති අජ්ඣාචාරො. “පලම්බතෙ
 විලම්බතෙ”තිආදිසු විය උපසග්ගස්ස කොචි අත්ථවිසෙසො නත්ථිති ආහ
 “සෙවෙය්‍යා”ති. අජ්ඣාපජ්ජෙය්‍යාති අභිභූයා පජ්ජෙය්‍යා. සබ්බන්තිමෙනාති
 පරනිමිතිවසවත්ති...පෙ....
 වාතුමහාරාජිකමනුස්සිත්ථිනාගගරුළුමාණවිකාදීනං සබ්බාසං අන්තිමෙන.
 තිරච්ඡානගතායාති තිරච්ඡානෙසු උප්පන්නාය. තෙනාහ
 “පටිසන්ධිවසෙනා”ති. පාරාජිකාය වත්ථුභූතා එව චෙත්ථ තිරච්ඡානගතිත්ථි
 “තිරච්ඡානගතා”ති ගහෙතබ්බා, න සබ්බා. තත්‍රායං පරිච්ඡෙදො –

“අපදානං අභිමච්ඡා, ද්විපදානස්සද්ව කුක්කුටි;
 චතුප්පදානං මජ්ජාරී, වත්ථු පාරාජිකස්සිමා”ති. (පාරා. අට්ඨ. 1.55)

තත්ථ අභිග්ගහණෙන සබ්බාපි අපගරගොනසාදිහෙදා දීඝජාති සඬගහිතා.
 තස්මා දීඝජාතිසු යත්ථ තිණ්ණං මග්ගානං අස්සද්ධතරස්මිං සක්කා
 තිලඵලමත්තම්පි පවෙසෙතුං, සා පාරාජිකවත්ථු, අවසෙසා දුක්කට්ඨත්ථුති
 වෙදිතබ්බං. මච්ඡග්ගහණෙන සබ්බාපි මච්ඡකච්ඡපමණ්ඩුකාදිහෙදා ඔදකජාති
 සඬගහිතා. තත්‍රාපි දීඝජාතියං චුත්තනයෙනෙව පාරාජිකවත්ථු ච දුක්කට්ඨත්ථු ච
 වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො – පතඬගමුඛමණ්ඩුකා නාම හොන්ති, තෙසං
 මුඛසණ්ඨානං මහන්තං, ඡිද්දං අප්පකං, තත්ථ පවෙසනං නප්පහොති,
 මුඛසණ්ඨානං පන වණසඬබ්බෙපං ගච්ඡති, තස්මා තං ථුල්ලච්චයවත්ථුති
 වෙදිතබ්බං. කුක්කුටිග්ගහණෙන සබ්බාපි කාකකපොතාදිහෙදා පක්ඛිජාති
 සඬගහිතා. තත්‍රාපි චුත්තනයෙනෙව පාරාජිකවත්ථු ච දුක්කට්ඨත්ථු ච
 වෙදිතබ්බං. මජ්ජාරීග්ගහණෙන සබ්බාපි රුක්ඛසුනබ්බසගොධාදිහෙදා
 චතුප්පදජාති සඬගහිතා. තත්‍රාපි චුත්තනයෙනෙව පාරාජිකවත්ථු ච දුක්කට්ඨත්ථු
 ච වෙදිතබ්බං.

පාරාජිකො හොතිති (පාරා. අට්ඨ. 1.55) පාරාජිකො හොති පරාජයං
 අපන්නො. අයස්සෙහි පාරාජිකසද්දො සික්ඛාපදාපත්තිපුග්ගලෙසු වත්තති. තත්ථ

“අට්ඨානමෙතං, ආනන්ද, අනවකාසො, යං තථාගතො වජ්ජීනං වා වජ්ජීපුත්තකානං වා කාරණා සාවකානං පාරාජිකං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං සමුහනෙය්‍යා”ති (පාරා. 43) එවං සික්ඛාපදෙ වත්තමානො වෙදිතබ්බො. “ආපත්තිං ත්වං භික්ඛු ආපන්නො පාරාජික”න්ති (පාරා. 67) එවං ආපත්තියං. “න මයං පාරාජිකා, යො අවහටො, සො පාරාජිකො”ති (පාරා. 155) එවං පුග්ගලෙ වත්තමානො වෙදිතබ්බො. “පාරාජිකෙන ධම්මෙන අනුද්ධංසෙය්‍යා”ති ආදීප්පු (පාරා. 384) පන ධම්මෙ වත්තතීති වදන්ති. යස්මා පන තත්ථ “ධම්මො”ති කත්ථවි ආපත්ති, කත්ථවි සික්ඛාපදමෙව අධිජපෙතං, තස්මා සො විසුං න වත්තබ්බො. තත්ථ සික්ඛාපදං යො තං අතික්කමති, තං පරාජෙති, තස්මා “පාරාජික”න්ති වුච්චති. ආපත්ති පන යො නං අජ්ඣාපජ්ජති, තං පරාජෙති, තස්මා “පාරාජිකා”ති වුච්චති. පුග්ගලො යස්මා පරාජිතො පරාජයමාපන්නො, තස්මා “පාරාජිකො”ති වුච්චති. ඉධ පන පුග්ගලො වෙදිතබ්බොති ආහ “පාරාජිකො හොතී”ති ආදි. ඉමිනාපි ඉදං දස්සෙති – “පරාජිතසද්දෙ උපසග්ගස්ස වුද්ධිං කත්වා, ත-කාරස්ස ච ක-කාරං කත්වා පාරාජිකො හොතීති නිද්දිට්ඨො”ති.

අපලොකනාදි චතුර්විධමිපි සඬ්ඝකම්මං සීමාපරිච්ඡින්නෙනි පකතත්තෙනි භික්ඛුහි එකතො කත්තබ්බත්තා එකකම්මං නාම. ආදිසද්දෙන එකද්දෙසසමසික්ඛතානං ගහණං. තත්ථ පඤ්චවිධොපි පාතිමොක්ඛද්දෙසො එකතො උද්දිසිතබ්බත්තා එකද්දෙසො නාම. නහාපිතපුබ්බකාදීනං විය ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතං යපෙත්වා අවසෙසං සබ්බමිපි සික්ඛාපදං සබ්බෙහිපි ලජ්ජිපුග්ගලෙහි සමං සික්ඛිතබ්බහාවතො සමසික්ඛතා නාම. යස්මා සබ්බෙහි ලජ්ජිතො එතෙසු එකකම්මාදීපු සහ වසන්ති, න එකොපි තතො බහිද්ධා සන්දිස්සති, තස්මා තාති සබ්බානිපි ගහෙත්වා එකකම්මාදිකො තිවිධොපි සංවාසො නාමාති ආහ “සො ච වුත්තජ්ජකාරො සංවාසො තෙන පුග්ගලෙන සද්ධිං නත්ථී, තෙන කාරණෙන සො පාරාජිකො පුග්ගලො ‘අසංවාසො’ති වුච්චතී”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.55).

ඉදානි යස්මා න කෙවලං මනුස්සිත්ථියා එව නිමිත්තං පාරාජිකවත්ථු, අථ බො අමනුස්සිත්ථිතිරවිජානගතිත්ථිනමිපි. න ච ඉත්ථියා එව. අථ බො උභතොඛාඤ්ජනකපණ්ඩකපුරිසානමිපි, තස්මා තෙ සත්තෙ, තෙසඤ්ච යං යං නිමිත්තං වත්ථු හොති, තං තං නිමිත්තං, තත්ථ ච යථා පටිසෙවන්නො පාරාජිකො හොති, තඤ්ච සබ්බං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං “අයං පනෙත්ථ විනිවජ්ජෙය්‍යා”ති ආදිමාහ. එත්ථාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ. තෙසුති යෙ තිංසමග්ගා වුත්තා, තෙසු. අත්තතො වාති ලම්බිමුදුපිට්ඨිකෙ සන්ධාය වුත්තං. සන්ථතස්ස වාති යෙන කෙනවි වත්ථෙත වා පණ්ණෙන වා වාකපට්ටෙන වා වම්මෙන වා තිපුසිසාදීනං පට්ටෙන වා පලිවෙයෙත්වා, අත්තො වා පවෙසෙත්වා

පටිච්ඡන්තස්ස. අක්ඛයිතස්ස වාති සොණසිඬගාලාදීහි අක්ඛදිතස්ස. යෙහුයොන අක්ඛයිතස්සාති යාව උපඨස්සක්ඛායිතො නාම න හොති, එවං අක්ඛයිතස්ස. අල්ලොකාසෙති තින්තොකාසෙ. සන්ථතන්ති තෙසංයෙව වත්ථාදිනං යෙන කෙනචි පටිච්ඡන්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ සඬබ්බෙපත්ථො – න හෙත්ථ අනුපාදින්නකං අනුපාදින්නකෙන ඡුපති, මුත්ති අත්ථි, අථ බො උපාදින්නකෙන වා අනුපාදින්නකං සට්ඨියතු, අනුපාදින්නකෙන වා උපාදින්නකං, අනුපාදින්නකෙන වා අනුපාදින්නකං, උපාදින්නකෙන වා උපාදින්නකං. සචෙ යත්තකෙ පටිට්ඨෙ පාරාජිකං හොතීති චුත්තං, තත්තකං සෙවනචිත්තෙන පචෙසෙති, සබ්බත්ථායං පාරාජිකාපත්තිං ආපන්නො නාම හොතීති.

එවං සෙවනචිත්තෙනෙව පචෙසන්නස්ස ආපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා තං පචෙසනං නාම න කෙවලං අත්තූපක්කමෙනෙව, පරූපක්කමෙනාපි හොති. තත්තාපි සාදියන්තස්සෙව ආපත්ති පටිසෙවනචිත්තසමඬ්ඨිගිස්ස, න ඉතරස්සාති දස්සෙතුං “පරෙන වා”තිආදිමාහ. තත්ථ පරෙනාති හික්ඛුපච්චත්ථිකාදිනා යෙන කෙනචි අඤ්ඤෙන.

පචෙසනපටිට්ඨට්ඨිකඋද්ධරණසුති එත්ථ අග්ගතො (සාරත්ථ. ටී. 2.58) යාව මූලා පචෙසනං පචෙසනං නාම. අඬගජාතස්ස යත්තකං යානං පචෙසනාරහං, තත්තකං අනවසෙසතො පටිට්ඨං පටිට්ඨං නාම. එවං පටිට්ඨස්ස උද්ධරණාරම්භතො අන්තරා ධීතකාලො ධීතං නාම. සමන්තපාසාදිකායං පන මාතුගාමස්ස සුක්කච්චිසට්ඨිං පත්වා සබ්බථා වායාමතො ඔරම්මිත්වා ධීතකාලං සන්ධාය “සුක්කච්චිසට්ඨිසමයෙ”ති චුත්තං. උද්ධරණං නාම යාව අග්ගා නීහරණකාලො. සාදියතීති සෙවනචිත්තං උපට්ඨපෙති.

අසාධාරණචිතිච්ඡයොති අදින්නාදානාදීහි සබ්බෙහි සික්ඛාපදෙහි අසාධාරණො චිතිච්ඡයො.

සාධාරණචිතිච්ඡයත්ථන්ති පරිවාරවසෙන සාධාරණචිතිච්ඡයත්ථං. මාතිකාති මාතා, ජනෙත්තීති අත්ථො. නිදදාති දෙසනං දෙසවසෙන අවිදිනං විදිනං කත්වා නිදස්සෙතීති නිදානං. පඤ්ඤාපියතීති පඤ්ඤත්ති, තස්සා පකාරො පඤ්ඤත්තිවිධි අඬගෙති ගමෙති ඤාපෙතීති අඬගං, කාරණං. සමුට්ඨහන්ති ආපත්තියො එතෙනාති සමුට්ඨානං, උප්පත්තිකාරණං, තස්ස විධි සමුට්ඨානවිධි. වජ්ජකම්මජ්ජපහෙදඤ්ඤාති එත්ථ පහෙදසද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො “වජ්ජජ්ජපහෙදං, කම්මජ්ජපහෙදඤ්ඤා”ති. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං සික්ඛාපදෙ.

පඤ්ඤත්තිට්ඨානන්ති පඤ්ඤත්තිට්ඨපනස්ස යානං, සික්ඛාපදානං පඤ්ඤත්තිදෙසොති අත්ථො. පුග්ගලොති එත්ථ ආදිකම්මිකොයෙව

අධිප්‍රේමයෙන් ආහ “පුග්ගලො නාම යං යං ආරබ්භ තං තං සික්ඛාපදං
පඤ්ඤත්ත” නීති, සො සො පුග්ගලොති අධිප්‍රේමයො. හොන්ති චෙත්ථ –

“සුදින්නො ධනියො සම්බහුලා වග්ගුමුදන්තිකා;
සෙය්‍යසකො උදායි වා-ලවකා ඡන්තමෙත්තියා.

“දෙවදත්තස්ස ජිප්පනබ්බසු-ඡබ්බග්ගියොපනන්දඤ්ඤතරොපි ව;
හත්ථකො වානුරුද්ධො ව, සත්තරස චූළපන්ථකො.

“බෙලට්ඨසීසො වානන්දො, සාගතොර්ථධනාමකො;
නන්දත්ථෙරෙන තෙවීස, භික්ඛුනං ආදිකම්මිකා.

“සුන්දරීනන්දා ථුල්ලනන්දා, ඡබ්බග්ගියඤ්ඤතරොපි ව;
වණ්ඩකාලී සම්බහුලා, ද්වෙ ව භික්ඛුනියො පරා;
භික්ඛුනීනං තු සත්තෙව, හොන්ති තා ආදිකම්මිකා” ති.

තස්ස තස්ස පුග්ගලස්සාති යං යං සුදින්නාදිකං පුග්ගලං ආරබ්භ සික්ඛාපදං
පඤ්ඤත්තං, තස්ස තස්ස පුග්ගලස්ස. පඤ්ඤත්තීති පටිපඤ්ඤත්තී.
පටිපඤ්ඤත්තියා පච්ඡා යපිතා පඤ්ඤත්තී අනුපඤ්ඤත්තී. අනුප්පන්නෙ
දොසෙ යපිතා පඤ්ඤත්තී අනුප්පන්නපඤ්ඤත්තී. සබ්බත්ථ මජ්ඣිමදෙසෙ
වෙව පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු වාති සබ්බෙසු පදෙසෙසු යපිතා පඤ්ඤත්තී
සබ්බත්ථපඤ්ඤත්තී. මජ්ඣිමදෙසෙයෙව යපිතා පඤ්ඤත්තී පදෙසපඤ්ඤත්තී.
භික්ඛුනඤ්ඤත්තී භික්ඛුනීනඤ්ඤත්තී සාධාරණභූතා පඤ්ඤත්තී සාධාරණපඤ්ඤත්තී.
සුද්ධභික්ඛුනමෙව, සුද්ධභික්ඛුනීනං වා පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං
අසාධාරණපඤ්ඤත්තී. උභින්නම්පි පඤ්ඤත්තී උභතොපඤ්ඤත්තී.
විනයධරපඤ්ඤත්තී අනුස්සාවනකාවරියපඤ්ඤත්තී. ගුණධගුණපාහනාති
චතුස්පට්ඨකො පටිඨාය කතා උපාහනා, න එකද්විතිපට්ඨකො. වම්මත්ථරණන්ති
අත්ථරිතබ්බං වම්මං. එතෙසං වසෙන චතුබ්බිධා පදෙසපඤ්ඤත්තී නාමාති
එතෙසං වසෙන චතුබ්බිධා පඤ්ඤත්තී මජ්ඣිමදෙසෙයෙව පඤ්ඤත්තාති
පදෙසපඤ්ඤත්තී නාම. තෙනෙවාහ “මජ්ඣිමදෙසෙයෙව භී” තිආදි. යස්මා
මජ්ඣිමදෙසෙයෙව යථාචුත්තවත්ථුච්චිතිකමෙ ආපත්ති හොති, න
පච්චන්තිමජනපදෙ, තස්මා පදෙසපඤ්ඤත්තීති අත්ථො. ධූවන්හානං
පටික්ඛෙපමත්තන්ති නිව්චනභානප්පට්ඨෙයධනමෙව. එත්ථ ව මත්තසද්දෙන
අඤ්ඤාති තිණි සික්ඛාපදාති පටික්ඛිපති. තාති හි “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ,
සබ්බපච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්ඤත්තී ගණෙන
උපසම්පද” නීතිආදිනා (මහාව. 259) වම්මක්ඛන්ධකො ආගතාති. තෙනෙවාහ
“තතො අඤ්ඤා පදෙසපඤ්ඤත්තී නාම නත්ථී” ති. සබ්බානීති තතො
අවසෙසාති සබ්බාති සික්ඛාපදාති. තස්මාති යස්මා අනුප්පන්නපඤ්ඤත්තී

අටියගරුධම්මවසෙන භික්ඛුනීනංයෙව ආගතා, යස්මා ච ධූවන්භානං
පටික්ඛෙපමත්තං යපෙත්වා පාතිමොක්ඛෙ සබ්බානි සික්ඛාපදානි
සබ්බත්ථපඤ්ඤත්තියෙව භොන්ති, යස්මා ච සාධාරණපඤ්ඤත්තිදුකඤ්ච
එකතොපඤ්ඤත්තිදුකඤ්ච බ්‍යඤ්ජනමත්තං නානං, අත්ථතො එකං, තස්මා.
සබ්බත්ථානි සබ්බෙසු සික්ඛාපදෙසු. ආපත්තිහෙදො හෙත්ථ
උත්තරපදලොපෙන ‘‘ආපත්ති’’ති චුත්තොති ආහ ‘‘ආපත්තිති
පුබ්බජ්ජයොගාදිවසෙන ආපත්තිහෙදො’’ති. සීලආචාරදිට්ඨිආජීවිපත්තිනන්ති
එත්ථ පයමා ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා සීලවිපත්ති නාම, අවසෙසා පඤ්ච
ආචාරවිපත්ති නාම, මිච්ඡාදිට්ඨි ච අන්තග්ගාභිකාදිට්ඨි ච දිට්ඨිවිපත්ති නාම,
ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානි ඡ සික්ඛාපදානි ආජීවිපත්ති නාම, ඉති ඉමාසං
සීලආචාරදිට්ඨිආජීවිපත්තිනං අඤ්ඤතරාති අත්ථො.

න කෙවලං යථාචුත්තනයෙනෙව චූච්චන්තිති ආහ ‘‘යානි
සික්ඛාපදසමුට්ඨානානීතිපි චූච්චන්ති’’ති. එතානි හි කිඤ්චාපි ආපත්තියා
සමුට්ඨානානි, න සික්ඛාපදස්ස, වොහාරසුඛත්ථං පනෙවං චූච්චන්තිති. තත්ථානි
තෙසු ඡසු සමුට්ඨානෙසු. තෙසුති සවිත්තකාවිත්තකෙසු. එකං සමුට්ඨානං
උජ්ජත්තිකාරණං එතිස්සාති එකසමුට්ඨානා, එකෙන වා සමුට්ඨානං එතිස්සාති
එකසමුට්ඨානා. ‘‘ද්විසමුට්ඨානා’’තිආදීසුපි එසෙව නයො.

සමුට්ඨානවසෙනානි සමුට්ඨානසීසවසෙන. පයමපාරාජිකං සමුට්ඨානං
එතිස්සාති පයමපාරාජිකසමුට්ඨානා. තථා අදින්තාදානසමුට්ඨානා’’තිආදීසුපි.

සයං පථවිබණ්ණෙන කායෙන, පරෙ ආණාපෙත්වා බණ්ණාපනෙ වාචාය ච
ආපත්තිසම්භවතො ‘‘පථවිබණ්ණාදීසු වියා’’ති චුත්තං. ආදිසද්දෙන
අදින්තාදානාදීනං පරිග්ගහො. පයමකථිනාපත්ති කායවාචතො කත්තබ්බං
අධිට්ඨානං වා විකජ්ජනං වා අකරොන්තස්ස භොති, නො කරොන්තස්සාති
ආහ ‘‘පයමකථිනාපත්ති වියා’’ති. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා හත්ථතො
වීචරජ්ජපිග්ගහණාපත්ති තස්සා හත්ථතො වීචරං පටිග්ගණ්හන්තස්ස,
පරිචත්තකං අදෙන්තස්ස ච භොතීති කිරියාකිරියතො සමුට්ඨානි. ‘‘සියා
කරොන්තස්සා’’තිආදීසු සියාති ‘‘සියා බො පන තෙ බ්‍රාහ්මණ
එවමස්සා’’තිආදීසු විය ‘‘කදාචී’’ති ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතො.
රුපියජ්ජපිග්ගහණාපත්ති සියා කිරියා ගහණෙන ආපජ්ජනතො, සියා අකිරියා
පටික්ඛෙපස්ස අකරණතොති ආහ ‘‘රුපියජ්ජපිග්ගහණාපත්ති වියා’’ති.
කුටිකාරාපත්ති වන්ථුං දෙසාපෙත්වා පමාණාතික්කන්තකරණෙ කරොන්තස්ස
සියා, අදෙසාපෙත්වා පන පමාණාතික්කන්තකරණෙ පමාණයුත්තං වා
කරොන්තස්ස ච අකරොන්තස්ස ච සියාති ආහ ‘‘කුටිකාරාපත්ති වියා’’ති.

සඤ්ඤාය අභාවෙන විමොක්ඛො අස්සාති සඤ්ඤාවිමොක්ඛොති මජ්ඣිමනිකායෙදාසොදාසො දට්ඨබ්බොති ආහ “යතො චිතික්කමසඤ්ඤායා”තිආදි. ඉතරා නාම යතො චිතික්කමසඤ්ඤාය අභාවෙන න මුච්චති, සා ඉතරසද්දස්ස චුත්තජපටියොගිවිසයත්තා. යා අචිත්තකෙන වා සචිත්තකමිස්සකෙන වා සමුට්ඨාතීති යා ආපත්ති කදාවි අචිත්තකෙන වා කදාවි සචිත්තකමිස්සකෙන වා සමුට්ඨාතෙන සමුට්ඨාති. එත්ථ ව සඤ්ඤාදුකං අනාපත්තිමුඛෙන චුත්තං, සචිත්තකදුකං ආපත්තිමුඛෙනාති දට්ඨබ්බං.

යස්සා සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොතීති යස්සා සචිත්තකාය ආපත්තියා චිත්තං අකුසලමෙව හොති, යස්සා ව සචිත්තකාචිත්තකසංඛාතාය සුරාපානාදිඅචිත්තකාය ආපත්තියා වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙව හොති, අයං ලොකවජ්ජා. “සචිත්තකපක්ඛෙ”ති හි ඉදං වචනං සචිත්තකාචිත්තකං සන්ධාය චුත්තං. න හි එකංසතො සචිත්තකස්ස “සචිත්තකපක්ඛෙ”ති විසෙසනෙ පයොජනං අත්ථිති. යං පනෙත්ථ ගණ්ඨිපදෙ “සුරාපානස්මිඤ්ඤි ‘සුරා’ති වා ‘න වට්ටතී’ති වා ඡානිත්වා පිවනෙ අකුසලමෙවා”ති චුත්තං. තත්ථ “න වට්ටතීති වා ඡානිත්වා”ති චුත්තවචනං න යුජ්ජති පණ්ණත්තිවජ්ජස්සාපි ලොකවජ්ජභාවජ්ජසංඛිගතො. යස්සා පන “සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං අකුසලමෙවා”ති නියමො නත්ථි, සා පණ්ණත්තිවජ්ජාති ඉමමත්ථං දස්සෙත්තො ආහ “සෙසා පණ්ණත්තිවජ්ජා”ති. තථා හි තස්සා වත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන සචිත්තකපක්ඛෙ චිත්තං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතන්ති “අකුසලමෙවා”ති නියමො නත්ථි. උභයත්ථ ආපජ්ජිතබ්බාති කායද්වාරෙ, වච්ඡ්වාරෙ වාති උභයත්ථ ආපජ්ජිතබ්බා ආපත්ති, තා පන අදින්නාදානාදයො. “මනොද්වාරෙ ආපත්ති නාම නත්ථි”ති ඉදං යෙභුයාවසෙන චුත්තං උපනික්ඛිත්තසාදියනාදිසු ආපත්තිසම්භවතොති දට්ඨබ්බං.

අකුසලචිත්තො වා ආපජ්ජති
පාරාජිකසුක්කචිසට්ඨිකායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලඅත්තකාමපාරිවරියදුට්ඨදොසසංඛිස හෙදජ්ජහාරදානතලසත්තිකාදිහෙදං ආපත්තිං අකුසලචිත්තො ආපජ්ජති. අනුපසම්පන්නං පදසොධම්මං වාවෙන්තො, මාතුගාමස්ස ධම්මං දෙසෙත්තොති එවරූපං ආපත්තිං කුසලචිත්තො ආපජ්ජති. අසඤ්චිවිචසහසෙය්‍යාදිං අබ්‍යාකතචිත්තො ආපජ්ජති. යං අරහා ආපජ්ජති, සබ්බං අබ්‍යාකතචිත්තොව ආපජ්ජති. තෙනාහ “කුසලාබ්‍යාකතචිත්තො වා”ති.

දුක්ඛවෙදනාසමඛිගී වාති දුට්ඨදොසාදිහෙදං ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො දුක්ඛවෙදනාසමඛිගී ආපජ්ජති. මෙටුනධම්මාදිහෙදං පන සුඛවෙදනාසමඛිගී

ආපජ්ජති. යං සුඛවෙදනාසමඛිගී ආපජ්ජති, තංයෙව මජ්ඣන්තො හුත්වා ආපජ්ජන්තො අද්දුක්ඛමසුඛවෙදනාසමඛිගී ආපජ්ජති. තෙනාහ “ඉතරවෙදනාද්වයසමඛිගී වා”ති. ඉදම්පි ව තිකද්වයං යෙභුයාවසෙනෙව වුත්තං. නිපජ්ජිත්වා නිරොධසමාපන්නො හි අවිත්තකො අවෙදනො සහසෙය්‍යාපත්තිං ආපජ්ජති. කිඤ්චාපි එවං අනියමෙන වුත්තං, විසෙසො පනෙත්ථ අත්ථිති දස්සෙතුං “එවං සන්නෙපි”තිආදි වුත්තං. එවං සන්නෙපිති හි විසෙසාහිධානනිමිත්තාහ්‍යපගමෙව යුජ්ජති. සබ්බෙසං වසෙන තීණි චිත්තානීති කුසලාකුසලාඛ්‍යාකතානං වසෙන පදසොධම්මාදීසු තීණි චිත්තානි.

ඉදානි තං යථාවුත්තනිදානාදිවෙදනාත්තිකපරියොසානං සත්තරසජ්ජකාරං ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ යොජෙතුං “ඉධ පනා”තිආදිමාහ. ඉධානි ඉමස්මිං පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදෙ. වෙසාලියන්ති එවංනාමකෙ ඉත්ථිලිඛිගවසෙන පවත්තවොහාරෙ නගරෙ. තඤ්චි නගරං තික්ඛන්තුං පාකාරපරික්ඛෙපවඩ්ඪනෙන විසාලිභූතත්තා “වෙසාලී”ති වුච්චති. ඉදම්පි ව නගරං සබ්බඤ්ඤාතං සම්පත්තෙයෙව සම්මාසම්බුද්ධෙ සබ්බාකාරවෙපුල්ලත්තං පත්තන්ති වෙදිතබ්බං. “සික්ඛං අපච්චක්ඛායා”ති ව “අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපි”ති ව ද්වෙ අනුපඤ්ඤත්තියොති මක්කට්ඨජ්ජිපුත්තකවත්ථුනං වසෙන වුත්තා. “අන්තමසො තිරච්ඡානගතායා”ති ව “සික්ඛං අපච්චක්ඛායා”ති ව ඉමා ද්වෙ අනුපඤ්ඤත්තියො. ආපත්තිකරා ව හොතීති පඨමපඤ්ඤත්තියො විසුංයෙවාපත්තිකරා ව හොති. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදාදීසු වියාති අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදාදීසු “විහෙසකෙ”තිආදිකා (පාචි. 98) වියාති අත්ථො. ආදිසද්දෙන උජ්ඣාපනකස්ස පරිග්ගහො. එත්ථ හි අඤ්ඤවාදකාදිතො විසුංයෙව විහෙසකාදීසුපි පාවිත්තියං හොති. යථාහ “රොපිතෙ විහෙසකෙ සඬ්ඝමජ්ඣෙ වත්ථුස්මිං වා ආපත්තියා වා අනායුඤ්ජියමානො තං නකථෙතුකාමො තං නඋග්ගාථෙතුකාමො තුණ්හිභූතො සඬ්ඝං විහෙසෙති, ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”තිආදි (පාරා. 100). සුපිනන්තෙ විජ්ජමානාපි මොචනස්සාදවෙතනා අබ්බොහාරිකත්තා අනාපත්තිකරාති ආහ “අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තාතිආදිකා වියා”ති. තථා හි ථිනමිද්ධෙන අභිභූතත්තා සුපිනෙ චිත්තං අබ්බොහාරිකං, චිත්තස්ස අබ්බොහාරිකත්තා ඔපක්කමනකිරියාවත්තනිකාපි වෙතනා අබ්බොහාරිකා. වුත්තඤ්ඤෙන “අත්ථෙසා, හික්ඛවෙ, වෙතනා, සා ව බො අබ්බොහාරිකා”ති (පාරා. 235), තස්මා “අඤ්ඤත්‍ර සුපිනන්තා”ති අයං අනුපඤ්ඤත්ති අනාපත්තිකරා ජාතා. ආදිසද්දෙන “අඤ්ඤත්‍ර අධිමානා”තිආදිකං (පාරා. 197) සඬ්ගණ්හාති. අදින්නාදානාදීසු වියාති අදින්නාදානාදීසු “අරඤ්ඤා වා”තිආදිකා (පාරා. 91) වියාති අත්ථො. එත්ථ පන ආදිසද්දෙන පඨමපාරාජිකාදීනං සඬ්ගහො. එත්ථ හි “තඤ්ච බො ගාමෙ, නො අරඤ්ඤ”තිආදිනා (පාරා. 90) නයෙන ලෙසං ඔඬ්ඬෙත්තානං.

ලෙසපිදහනත්ථං “අරඤ්ඤා වා” තිආදිකා අනුපඤ්ඤත්ති වුත්තාති
උපත්ථම්හකරාව හොති. තෙනෙව හි “නනු, ආවුසො, තට්ඨෙතං හොති” ති
(පාරා. 90) හික්ඛුහි වුත්තං.

වුත්තප්පකාරෙ මග්ගෙති

“මනුස්සාමනුස්සතිරච්ඡානගතවසෙනා” තිආදිනා (කඩ්ධා. අට්ඨ.
පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා) වුත්තප්පකාරෙ තිංසමග්ගෙ. ඉමස්ස පන
“ඡිත්තෙ” ති ඉමිනා සම්බන්ධො. තවාදිති අනවසෙසෙත්වාති
නිමිත්තප්පදෙසෙ බහි යිතාති ඡවිවම්මානි අනවසෙසෙත්වා.
නිමිත්තසංස්ථානමත්තං පඤ්ඤායතීති නිමිත්තමංසස්ස පන අබ්භන්තරෙ
ඡවිවම්මස්ස ව විජ්ජමානත්තා වුත්තං. වම්මබ්බිලන්ති වම්මක්ඛණ්ඩං.
“උණ්ණිගණ්ඩො” තිපි (සාරත්ථ. ටී. 2.55; වි. වි. ටී. 1.55) වදන්ති. තඤ්ඤි
නිමිත්තෙ ජාතත්තා නිමිත්තමෙව. තෙනාහ “සෙවනචිත්තෙ සති
පාරාජික” තිති. සෙවනචිත්තෙති මෙථුනසෙවනචිත්තෙ.
කායසංසග්ගසෙවනචිත්තෙ පන සති සඨ්ඤාදිසෙසොව. නට්ඨො කායප්පසාදො
එත්ථාති නට්ඨකායප්පසාදං, සුක්ඛපීළකං වා මතවම්මං වාති අත්ථො. මතෙ
අක්ඛායිතෙ, යෙභුයොන අක්ඛායිතෙ ව පාරාජිකාපත්තිවචනතො (පාරා. 61)
පන නට්ඨකායප්පසාදෙපි ඉත්ථිනිමිත්තෙ පචෙසෙත්තස්ස
පාරාජිකාපත්තියෙව. නිමිත්තසංස්ථානමත්තම්පි අනවසෙසෙත්වාති
නිමිත්තාකාරෙන යිතං යථාවුත්තනිමිත්තමංසාදිම්පි අනවසෙසෙත්වා.
වණ්ණසඨ්ඨෙපවසෙනාති වණ්ණසඨ්ඨගතවසෙන. වණ්ණ පුල්ලච්චයඤ්ච “අමග්ගෙන
අමග්ගං පචෙසෙති, ආපත්ති පුල්ලච්චයස්සා” ති (පාරා. 66) ඉමස්ස සුත්තස්ස
වසෙන චෙදිතබ්බං. තස්මිඤ්ඤි සුත්තෙ ද්විසු සම්භින්නවණ්ණසු එකෙන
වණ්ණෙන පචෙසෙත්වා දුතියෙන නීහරන්තස්ස පුල්ලච්චයං වුත්තං. වුත්තඤ්ඤි
සමන්තපාසාදිකායං “ඉමස්ස සත්තස්ස අනුලොමවසෙන සබ්බත්ථ
වණ්ණසඨ්ඨෙපෙ පුල්ලච්චයං චෙදිතබ්බ” තිති (පාරා. අට්ඨ. 1.66). මනුස්සානං
පන අක්ඛිආදයොපි වණ්ණසඨ්ඨගතං ගච්ඡන්තීති වණ්ණෙන එකපරිච්ඡෙදං කත්වා
දස්සෙත්තො “තථා” තිආදිමාහ. තෙසං වණ්ණසඨ්ඨගතො “නවද්වාරො
මහාවණො” ති (මි. ප. 2.6.1) එවමාදිසුත්තානුසාරෙන චෙදිතබ්බො. තත්ථ
මනුස්සානන්ති ඉත්ථිපුරිසපණ්ඩකඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකවසෙන චතුබ්බිධානං
මනුස්සානං. වත්ථිකොසෙසුති වත්ථිපුටෙසු පුරිසානං අභිගජාතකොසෙසු.
හත්ථිඅස්සාදිනඤ්ච තිරච්ඡානානන්ති හත්ථිඅස්සගොණගදුහඔට්ඨමහිංසාදිනං
තිරච්ඡානගතානං. තිරච්ඡානානං පනාති සබ්බෙසම්පි තිරච්ඡානගතානං.
සබ්බෙසන්ති යථාවුත්තමනුස්සාදිනං සබ්බෙසං.

එවං ජීවමානකසරීරෙ ලබ්භමානං ආපත්තිවිසෙසං දස්සෙත්වා ඉදාති
මතසරීරෙ ලබ්භමානං ආපත්තිවිසෙසං දස්සෙතුං “මතසරීරෙ” තිආදිමාහ.

වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගමුඛමග්ගානං වතුසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසෙ
 යපෙත්වා යදා අපරෙ ද්වෙ කොට්ඨාසා බාදිතා, තදා උපඩ්ඨක්ඛායිතං නාම
 භොති. න කුටීතං භොතීති උද්ධුමාතකාදිභාවෙන කුටීතං න භොති, අල්ලන්ති
 අත්ථො. යදා පන සරීරං උද්ධුමාතකං භොති කුටීතං නිලමක්ඛිකසමාකිණ්ණං
 කිම්කුලසමාකුලං නවහි වණුමුඛෙහි පග්ගළිතපුබ්බකුණපභාවෙන
 උපගන්තුමපි අසක්කුණෙය්‍යං (පාරා. අට්ඨ. 1.59-60), තදා පාරාජිකවත්ථුඤ්ඤ
 පුල්ලච්චයවත්ථුඤ්ඤ විජහති, දුක්ඛට්ඨත්ථුමෙව භොතීති ආහ “කුටීතෙ
 දුක්ඛට්ඨ”න්ති. කුටීතෙති උද්ධුමාතකභාවජපත්තෙ. ඊදිසෙ හි සරීරෙ යත්ථ
 කත්ථවි උපක්කමතො දුක්ඛට්ඨං. තථා වට්ටකතෙ මුඛෙ අවිජුපන්තං අභිගජාතං
 පච්චෙසන්තස්සාති (පාරා. අට්ඨ. 1.73) විවට්ටෙ මුඛෙ චත්තාරි පස්සාති,
 තාලුකඤ්ඤ අප්ඵසන්තං අභිගජාතං පච්චෙසන්තස්ස දුක්ඛට්ඨන්ති අත්ථො. සචෙ
 පන භෙට්ඨා වා උපරි වා උභයපස්සෙහි වා ජුපන්තං පච්චෙසති, පාරාජිකං.
 චතුහි පස්සෙහි අවිජුපන්තං පච්චෙසත්වා අබ්භන්තරෙ තාලුකං ජුපති,
 පාරාජිකමෙව. ඛහි නික්ඛන්තජිව්භාය වා දන්තෙසු වා අභිගජාතං
 පච්චෙසන්තස්ස පුල්ලච්චයන්ති සම්බන්ධො. ජිවමානකසරීරෙපි ඛහි
 නික්ඛන්තජිව්භාය පුල්ලච්චයමෙව. යදි පන ඛහි ජිව්භාය පලිච්චෙයේත්වා
 අන්තොමුඛං පච්චෙසති, පාරාජිකමෙව. යදි පන දන්තා සුඵසිතා, අන්තොමුඛෙ
 ඔකාසො නත්ථී, දන්තා ච ඛහි ඔට්ඨමංසෙන පටිච්ඡන්තා, තත්ථ වාතෙන
 අසම්ඵට්ඨං අල්ලොකාසං නිලඵලමත්තමපි පච්චෙසන්තස්ස පාරාජිකමෙව.
 උජ්ජාටිතෙ පන ඔට්ඨමංසෙ දන්තෙසුයෙව උපක්කමන්තස්ස පුල්ලච්චයං.
 යොපි දන්තො ඛහි නික්ඛමන්තො තිට්ඨති, න සක්කා ඔට්ඨෙහි පිදහිතුං,
 තත්ථාපි එසෙව නයො.

වෙදනාය අට්ටො පිළිතො වෙදනාට්ටො. උම්මත්තකොති චෙත්ථ
 පිත්තුම්මත්තකො අධිජපෙතොති ආහ “යො පිත්තවසෙනා”තිආදි.
 පිත්තවසෙනාති බද්ධපිත්තවසෙන. තස්මිඤ්ඤි බද්ධපිත්තෙ පිත්තකොසතො
 චලිත්වා ඛහි නික්ඛමන්තෙ සත්තා උම්මත්තකා භොන්ති, විපල්ලත්ථසඤ්ඤා
 හිරොත්තජපං ඡඩ්ඛෙත්වා අසාරුජ්ජවරියං චරන්ති, ලභුකගරුකාති
 සික්ඛාපදාති මද්දන්තාපි න ජානන්ති, භෙසජ්ජකිරියායපි අතෙකිච්ඡා භොන්ති,
 එවරුපස්ස උම්මත්තකස්ස අනාපත්ති. අබද්ධපිත්තං පන ලොහිතං විය
 සබ්බභිගගතං, තමහි කුපිතෙ සත්තානං කණ්ඩුකච්ඡුසරීරකම්පාදීති භොන්ති,
 තාති භෙසජ්ජකිරියාය වූපසමන්ති. තෙන වුත්තං “බද්ධපිත්තවසෙනා”ති.
 බිත්තවිත්තො නාම විස්සට්ඨවිත්තො යක්ඛුම්මත්තකො වුවච්ඡිති ආහ
 “යක්ඛෙහි කතවිත්තවික්ඛෙපො බිත්තවිත්තො”ති. යක්ඛා කිර භෙරවාති
 ආරම්මණාති දස්සෙත්වා මුඛෙන හත්ථං පච්චෙසත්වා, හදයරුපං වා මද්දන්තා
 සත්තෙ වික්ඛිත්තවිත්තෙ විපල්ලත්ථසඤ්ඤ කරොන්ති, එවරුපස්ස
 බිත්තවිත්තස්ස අනාපත්ති. තෙසං පන උභින්නං අයං විසෙසො –

පින්තුම්මත්තකො නිව්වමෙව උම්මත්තකො හොති, පකතිසඤ්ඤං න ලහති.
 යක්ඛුම්මත්තකො අන්තරන්තරා පකතිසඤ්ඤං පටිලහති. ඉධ පන
 පින්තුම්මත්තකො වා හොතු, යක්ඛුම්මත්තකො වා, යො සබ්බසො මුට්ඨස්සති
 කිඤ්චි න ජානාති, අග්ගිමපි සුවණ්ණමපි ගූථමපි චන්දනමපි එකසදිසං
 මද්දන්තොව විවරති, එවරුපස්ස අනාපත්ති. අන්තරන්තරා පකතිසඤ්ඤං
 පටිලහිත්වා ඤත්වා කරොන්තස්ස පන ආපත්තියෙව. තෙනාහ “ද්විත්තමපි ව
 එතෙස”න්තිආදි.

අධිමත්තවෙදනායාති අධිකප්පමාණාය දුක්ඛවෙදනාය. ආදිකම්මෙ
 නියුත්තො ආදිකම්මිකො, යො ව ආදිකම්මෙ නියුත්තො, සො තස්මිං කම්මෙ
 ආදිභූතො හොතීති ආහ “යො”තිආදි. ඉධ පන සුදින්නත්ථෙරො
 ආදිකම්මිකො, තස්ස අනාපත්ති. අවසෙසානං මක්කට්ඨමණුවජ්ජිපුත්තකාදීනං
 ආපත්තියෙව. පටිපාදනං සම්පාදනං. කරොන්තොයෙව හි තං ආපජ්ජතීති
 කිරියං. ඉදං (සාරත්ථ. ටී. 2.66) පන යෙභුයාවසෙන චුත්තං මෙථුනධම්මෙ
 පරුපක්කමෙ සති සාදියන්තස්ස අකිරියසමුට්ඨානභාවතො.
 මෙථුනජ්පටිසංයුත්තාය හි කාමසඤ්ඤාය අභාවෙන මුච්චනතො
 සඤ්ඤාවිමොක්ඛං. “අනාපත්ති අජානන්තස්ස, අසාදියන්තස්සා”ති (පාරා. 66)
 හි චුත්තං. මෙථුනචිත්තෙනෙව නං ආපජ්ජති, න විනා චිත්තෙනාති සචිත්තකං.
 රාගවසෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බතො ලොකචජ්ජං. කායද්වාරෙනෙව
 සමුට්ඨානතො කායකම්මං. චිත්තං පනෙත්ථ අභිගමත්තං හොති, න තස්ස
 වසෙන කම්මභාවො ලබ්භති. ලොභචිත්තෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බතො
 අකුසලචිත්තං. සුඛසමඛිගී වා උපෙක්ඛාසමඛිගී වා ආපජ්ජතීති ද්විවෙදනං. නනු
 සමුට්ඨානාදීති ආපත්තියා හොන්ති, න සික්ඛාපදස්ස, අථ කස්මා සික්ඛාපදස්ස
 සමුට්ඨානාදීති චුත්තාතීති ආහ “ඉමානි ව සමුට්ඨානාදීති නාමා”තිආදි.
 ආපත්තියා හොන්තීති අජ්ඣාචාරස්ස හොන්ති.

මුනනතො අනුමුනනතො මුති, ඤාණං, තං එතස්ස අත්ථිති මුතිමා,
 ඤාණවාති අත්ථො.

පට්ඨපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාරාජිකවණ්ණනා

එත්ථාති එතෙසු ද්විසු. එකකුට්ඨකාදිහෙදො සබ්බොපි ගාමොති
 වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. තත්ථ එකකුට්ඨකාදිහෙදොති යස්මිං ගාමෙ එකා එව
 කුට්ඨි එකං ගෙහං සෙය්‍යාථාපි මලයජනපදෙ, අයං එකකුට්ඨකො ගාමො නාම.
 ආදිසද්දෙන “ද්විකුට්ඨකොපි ගාමො, තිකුට්ඨකොපි ගාමො, චතුක්කුට්ඨකොපි
 ගාමො”ති (පාරා. 92) චුත්තජ්පහෙදං සභිගණ්භාති. අභිනවනිවිට්ඨො

එකකුටිකාදිගාමො පන යාව මනුස්සා පවිසිත්වා වාසං න කප්පෙන්නි, තාව
 ගාමසඬ්ඛං න ගච්ඡති. කිංභූතොති ආහ “පරික්ඛිත්තො වා”තිආදි. තත්ථ
 පරික්ඛිත්තො නාම ඉට්ඨකපාකාරං ආදිං කත්වා අන්තමසො කණ්ටකසාබාහිපි
 පරික්ඛිත්තො. තඬ්ඛිපරිතො අපරික්ඛිත්තො. අමනුස්සො නාම යො සබ්බසො
 වා මනුස්සානං අභාවෙන යක්ඛපරිග්ගහභූතො, යතො වා මනුස්සා කෙනචි
 කරණියෙන පුනපි ආගන්තුකාමා එව අපක්කන්තා, යතො පන නිරපෙක්ඛා
 හුත්වා පක්කමන්ති, සො ගාමසඬ්ඛං න ගච්ඡති. න කෙවලං
 එකකුටිකාදිහෙදොවාති ආහ “අන්තමසො”තිආදි. යො කොචි සත්ථොපිති
 ජඬ්ඨසසත්ථසකට්ඨත්ථාදීසු යො කොචි සත්ථොපි. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ
 නිගමනගරානි විය ගාමග්ගහණෙනෙව ගාමුපචාරොපි සඬ්ගහිතොති ආහ
 “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා”ති. අඤ්ඤථා පන මාතිකාය
 අනවසෙසතො අවහාරට්ඨානපරිග්ගහො කතො නාම න භොති, න ච බුද්ධා
 සාවසෙසං පාරාජිකං පඤ්ඤාපෙන්නි.

තත්ථාති තෙසු ගාමගාමුපචාරෙසු. ද්වාරෙති නිබ්බතොසස්ස
 උදකපතනට්ඨානතො අබ්භන්තරෙ. අන්තොගෙහෙති පමුඛස්ස අබ්භන්තරෙ.
 කතපරික්ඛෙපොති පාකාරවතිආදීහි කතපරික්ඛෙපො.
 සුප්පපතනාදිපරිච්ඡෙදො පනෙත්ථ අපරික්ඛිත්තසරං සන්ධාය වුත්තො. න
 කෙවලං සරස්ස පුරතො, අථ බො සමන්තතො තත්තකොච පරිච්ඡෙදො
 සරුපචාරො නාමාති ගහෙතඬ්ඛං. “පුරතො”තිආදිකං පන ලොකියෙහි
 තථාකරණතො වුත්තං. ථාමමජ්ඣිමස්සාති මජ්ඣිමථාමස්ස, නෙව
 අප්පථාමස්ස, න මහාථාමස්සාති වුත්තං භොති. “යථා
 තරුණමනුස්සා”තිආදිනා යථා මාතුගාමො කාකෙ උඩ්ඬාපෙන්නො උජුකමෙව
 හත්ථං උක්ඛිපිත්වා ලෙඩ්ඬුං බිපති, යථා ච උදකුක්ඛෙපෙ උදකං බිපන්ති, එවං
 බිත්තස්ස ලෙඩ්ඬුස්ස පතිතට්ඨානං පටික්ඛිපති. පවත්තිත්වාති ලුට්ඨිත්වා,
 පරිවත්තිත්වාති වුත්තං භොති. තස්ස සචෙ ද්වෙ ඉන්ද්ඛිලා භොන්තිති (පාරා.
 අට්ඨ. 1.92) තස්ස පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සචෙ අනුරාධපුරස්සෙව ද්වෙ
 උම්මාරා භොන්ති. යස්ස පන එකො, තස්ස ගාමද්වාරබාහානං වෙමජ්ඣෙ
 ධිතස්ස ලෙඩ්ඬුපාතබ්භන්තරං ගාමුපචාරො නාම. යත්‍ර පන ඉන්ද්ඛිලො නත්ථි,
 තත්‍ර ගාමද්වාරබාහානං වෙමජ්ඣං. යත්‍ර ද්වාරබාහාපි නත්ථි, තත්ථ උභොසු
 පස්සෙසු වතියා වා පාකාරස්ස වා කොට්ඨෙමජ්ඣංව ඉන්ද්ඛිලට්ඨානියත්තා
 ඉන්ද්ඛිලොති ගහෙතඬ්ඛං. යො පන ගාමො පුබ්බෙ මහා හුත්වා පච්ඡා කුලෙසු
 නට්ඨෙසු අප්පකො භොති, සො සරුපචාරතො ලෙඩ්ඬුපාතෙනෙව
 පරිච්ඡින්නඬ්ඛො. පුරිමපරිච්ඡෙදො පනස්ස පරික්ඛිත්තස්සාපි
 අපරික්ඛිත්තස්සාපි අප්පමාණමෙවාති. නත්‍ර චෙතං අපරික්ඛිත්තස්ස
 උපචාරදස්සනං පදභාජනෙන විරුද්ධමිව දිස්සති. තත්ථ හි “ගාමුපචාරො නාම
 පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්ද්ඛිලෙ ධිතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස

ලෙඩ්ඩුපාතො”ති (පාරා. 92) වත්වා “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරූපවාරො
 ධීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො”ති (පාරා. 92) එත්තකමෙව
 වුත්තං, න පන තං ලෙඩ්ඩුපාතං ගාමසඨ්ඨිපං කත්වා තතො පරං
 ගාමුපවාරොති වුත්තොති ආහ “පදනාපනෙපි හි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො
 වෙදිතඛිබ්බො”ති.

අයමෙත්ථ අධිප්පායො – ඉධ ගාමො නාම දුට්ඨො හොති පරික්ඛිත්තො ච
 අපරික්ඛිත්තො ච (පාරා. අට්ඨ. 1.92). තත්ථ පරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපොයෙව
 පරිච්ඡෙදො. තස්මා තස්ස විසුං පරිච්ඡෙදං අවත්වා “ගාමුපවාරො නාම
 පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්ද්‍රිලෙ ධීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස
 ලෙඩ්ඩුපාතො”ති පාළියං වුත්තං. අපරික්ඛිත්තස්ස පන ගාමස්ස
 ගාමපරිච්ඡෙදො වත්තඛිබ්බො. තස්මා තස්ස ගාමස්ස ගාමපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං.
 “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සරූපවාරො ධීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස
 ලෙඩ්ඩුපාතො”ති (පාරා. 92) වුත්තං. ගාමපරිච්ඡෙදෙ ච දස්සිතෙ
 ගාමුපවාරලක්ඛණං පුබ්බෙ වුත්තනායෙනෙව සක්කා ඤාතුන්ති පුන “තත්ථ
 ධීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො”ති න වුත්තං, අත්ථො පන
 තත්ථාපි අයමෙව යථාවුත්තොති. යො පන සරූපවාරො ධීතස්ස
 ලෙඩ්ඩුපාතංයෙව “ගාමුපවාරො”ති වදන්ති, තස්ස සරූපවාරො “ගාමො”ති
 ආපජ්ජති. තතො සරං සරූපවාරො, ගාමො ගාමුපවාරොති එස විහාගො
 සඨ්ඨිකරියති. අසංකරතො වෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතඛිබ්බො. තස්මා පාළිඤ්ච
 අට්ඨකථඤ්ච සංසන්දිත්වා වුත්තනායෙනෙවෙත්ථ ගාමො, ගාමුපවාරො ච
 වෙදිතඛිබ්බොති.

තත්ථාති තෙසු ද්විසු උපවාරෙසු. ය්වායං උපවාරො දස්සිතොති
 සම්බන්ධො. විකාලෙ ගාමජ්ජවෙසනාදීසුති එත්ථ ආදිසද්දෙන
 අසංකච්චිකාගාමජ්ජවෙසනං (පාටි. 1225) සඨ්ඨිගණ්හාති. යො පන
 පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවාරො වුත්තො, සො න කත්ථවි විනයපිටකෙ
 උපයොගං ගතො. කෙවලං අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපොකාසතො අපරො
 එකො ලෙඩ්ඩුපාතො ගාමුපවාරො නාමාති ඤාපනත්ථං වුත්තො. එවං වුත්තෙ
 හි ඤායති “පරික්ඛිත්තස්සාපි වෙ ගාමස්ස එකො ලෙඩ්ඩුපාතො කජ්ජියභූමි
 සමානො උපවාරොති වුත්තො, පගෙව අපරික්ඛිත්තස්ස පරික්ඛෙපොකාසතො
 එකො”ති. ඉමෙසං පරිච්ඡෙදදස්සනත්ථන්ති ඉමෙසං ගාමාරඤ්ඤානං
 පරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තා අට්ඨකථායං. පාරාජිකවත්ථුන්ති පාදග්ගනකං.
 අවහරන්තස්සාති ගණ්හන්තස්ස.

අදින්නන්ති (පාරා. අට්ඨ. 92) දන්තපොනසික්ඛාපදෙ අත්තනො
 සන්තකම්පි අප්පට්ඨගහිතකං කජ්ජියං අජ්ඣොහරණීයං වුව්වති, ඉධ පන යං
 කිඤ්චි පරපරිග්ගහිතං සසාමිකං භණ්ඩං, තදෙනං තෙහි සාමිකෙහි කායෙන වා

වාවාය වා න දින්නන්ති අදින්නං. අවහාරජපහොනකමෙව පන දස්සෙතුං
 “අඤ්ඤස්ස මනුස්සජාතිකස්ස සන්තක”න්ති වුත්තං. සඬ්ඛාසද්දස්සෙව ත-
 කාරෙන වඩ්ඤ්ඤා වුත්තත්තා “සඬ්ඛා සඬ්ඛාතන්ති අත්ථතො එක”න්ති
 වුත්තං. තත්ථ අත්ථතො එකන්ති පදත්ථතො එකං, අනත්ථන්තරන්ති වුත්තං
 හොති. කොට්ඨාසස්සෙතං නාමං භාගතො සඬ්ඛායති උපට්ඨාතීති කත්වා.
 පපඤ්චසඬ්ඛාති සත්තානං සංසාරෙ පපඤ්චෙත්ති විරායන්තීති පපඤ්චා,
 තණ්හාමානදිට්ඨියො, යස්ස වා උප්පන්නා, තං “රත්තො”ති වා “මත්තො”ති
 වා “මිච්ඡාදිට්ඨිනිවිට්ඨො”ති වා පපඤ්චෙත්ති ඛායාප්පත්තීති පපඤ්චා, සඬ්ඛා
 වුච්චති කොට්ඨාසො, පපඤ්චාව සඬ්ඛා පපඤ්චසඬ්ඛා, පපඤ්චකොට්ඨාසාති
 අත්ථො, තණ්හාමානදිට්ඨියොති වුත්තං හොති. ටෙය්‍යවිත්තසඬ්ඛාතොති
 “ටෙය්‍යවිත්තො”ති කථිතො. එකො විත්තකොට්ඨාසොති
 විස්සාසතාවකාලිකාදිග්ගාභවසජ්ජවත්තඅටෙය්‍යවිත්තකොට්ඨාසතො අඤ්ඤො
 විත්තකොට්ඨාසො. ටෙය්‍යසඬ්ඛාතෙනාති ටෙය්‍යභූතවිත්තකොට්ඨාසෙන. යදි
 එවං අථ කස්මා එතස්ස විහඬිගෙ “ටෙය්‍යවිත්තො අවහරණවිත්තො”ති (පාරා.
 92) වුත්තන්ති ආහ “යො වා”තිආදි. ඛායාප්පනං අනාදිසිත්වාති ඛායාප්පනෙ
 ආදරං අකත්වාති අත්ථො, සද්දත්ථමනපෙක්ඛිත්වාති වුත්තං හොති.
 අත්ථමෙවාති භාවත්ථමෙව.

තෙ පන අවහාරාති තෙ පඤ්චවිසති අවහාරා.
 සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකවසෙන නානාවිධො භණ්ඩො එතස්ස
 පඤ්චකස්සාති නානාභණ්ඩං, පඤ්චන්තං අවහාරානං සමූහො පඤ්චකං,
 පඤ්චපරිමාණමස්සාති වා පඤ්චකං, නානාභණ්ඩමෙව පඤ්චකං
 නානාභණ්ඩපඤ්චකං. සවිඤ්ඤාණකවසෙන එකො භණ්ඩො එතස්සාති
 එකභණ්ඩං. සෙසං වුත්තන්තයමෙව. සාහත්ථිකොව පඤ්චකං
 සාහත්ථිකපඤ්චකං. ආදිපදවසෙන චෙතං නාමං කුසලාදිත්තිකස්ස
 කුසලත්තිකවොහාරො විය. තස්මා සාහත්ථිකාදිපඤ්චකන්ති අත්ථතො
 දට්ඨබ්බං. එස නයො සෙසෙසු පඤ්චකද්වයෙසු. එතස්සෙවාති
 “ආදියෙය්‍යා”ති එතස්සෙව මාතිකාපදස්ස. ඉමෙසං පදානං වසෙනාති ඉමෙසං
 පඤ්චන්තං පදානං වසෙන. එත්ථ ව පට්ඨපදං අභියොගවසෙන වුත්තං,
 දුතියපදං අඤ්ඤෙසං භණ්ඩං හරන්තස්ස ගච්ඡතො වසෙන, තතියපදං
 උපනික්ඛිත්තභණ්ඩවසෙන, චතුත්ථං සවිඤ්ඤාණකවසෙන, පඤ්චමං ඵලෙ
 නික්ඛිත්තාදිවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි තෙසං අත්ථයොජනං දස්සෙතුං “තත්ථා”තිආදිමාහ. තත්ථ
 තත්ථාති තෙසු ද්විසු පඤ්චකෙසු. ඉතරන්ති එකභණ්ඩපඤ්චකං. ආරාමන්ති
 පූජ්චාරාමඵලාරාමං. අභියුඤ්ජතීති (පාරා. අට්ඨ. 1.102) පරසන්තකං “මම
 සන්තකොව අය”න්ති මුසා භණිත්වා අභියුඤ්ජති වොදෙති, අට්ඨං කරොතීති

අත්‍රේ. සම්පජානමුසාවාදෙපි අදින්නාදානස්ස පුබ්බපයොගත්තා දුක්කටන්ති
 ආහ “ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති, දුක්කටසඬ්ඛානා ආපත්ති භවෙය්‍යාති අත්‍රේ.
 අථ වා දුක්කටසඬ්ඛිකස්ස විනික්කමස්ස ආපජ්ජනන්ති අත්‍රේ. එස නයො
 “ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්සා”තිආදීසු. සාමිකස්ස විමතිං උජ්ජාදෙති
 විනිච්ඡයකුසලතාය, බලවනිස්සිතාදිභාවෙන වා ආරාමසාමිකස්ස සංසයං
 ජනෙති. කථං? තඤ්ඤි තථා විනිච්ඡයජ්ජසුතං දිස්වා සාමිකො වින්තෙති
 “සක්ඛිස්සාමි නු ඛො අහං ඉමං ආරාමං අත්තනො කාතුං, න සක්ඛිස්සාමි නු
 ඛො”ති. එවං තස්ස විමති උජ්ජජ්ජමානා තෙන උජ්ජාදිතා හොති. ධුරං
 නික්ඛිපති යදා පන සාමිකො “අයං ථද්ධො කක්ඛලො
 ජීවිතබ්බමචරියන්තරායමිපි මෙ කරෙය්‍ය, අලං දානි මය්හං ඉමිනා
 ආරාමෙනා”ති ධුරං නික්ඛිපති, උස්සාහං යපෙති, අත්තනො සන්තකකරණෙ
 නිරුස්සාහො හොතිති අත්‍රේ. ආපත්ති පාරාජිකස්ස සචෙ සයමිපි
 කතධුරනික්ඛෙපො වාති අධිජ්ජායො. අථ පන සාමිකෙන ධුරෙ නික්ඛිත්තෙපි
 අභියුඤ්ජකො ධුරං අනික්ඛිපිත්වා “ඉමං සුට්ඨු පිළෙත්වා මම ආණාපවත්ති.
 දස්සෙත්වා කිඬ්කාරජ්ජපිස්සාවිභාවෙ යපෙත්වා දස්සාමි”ති දාතබ්බභාවෙ
 සඋස්සාහො, රක්ඛති තාව. අථාපි අභියුඤ්ජකො අවිජ්ජිත්වා “න දානි ඉමං
 ඉමස්ස දස්සාමි”ති ධුරං නික්ඛිපති, සාමිකො පන ධුරං න නික්ඛිපති, පක්ඛං
 පරියෙසති, කාලං ආගමෙති, “ලජ්ජිපරිසං තාව ලභාමි, පච්ඡා ජානිස්සාමි”ති
 ගහණෙයෙව සඋස්සාහො හොති, රක්ඛතියෙව. යදා පන “සොපි න
 දස්සාමි”ති, “සාමිකොපි න ලච්ඡාමි”ති එවං උහො ධුරං නික්ඛිපන්ති, තදා
 අභියුඤ්ජකස්ස පාරාජිකං.

අඤ්ඤස්ස භණ්ඩං භරන්තොති වෙතනෙන වා මිත්තභාවෙන වා අඤ්ඤස්ස
 භණ්ඩං භරන්තො. සීසෙ භාරන්ති සීසෙ ඨිතභාරං. සීසස්ස තාව පුරිමගලෙ
 ගලවාටකො, පිට්ඨිගලෙ කෙසඤ්චි කෙසන්තෙ ආවට්ටො හොති, ගලස්සෙව
 උහොසු පස්සෙසු කෙසඤ්චි කෙසා ඔරුය්හ ජායන්ති, යෙ “කණ්ණුළුකා”ති
 වුවුවන්ති, තෙසං අධොභාගො වාති අයං හෙට්ඨිමකො පරිච්ඡෙදො, තතො
 උපරි සීසං, එත්ථන්තරෙ ඨිතභාරන්ති වුත්තං හොති. ඛන්ධං ඔරොපෙතිති
 උහොසු පස්සෙසු කණ්ණුළුකාහි පට්ඨාය හෙට්ඨා, කස්පරෙහි පට්ඨාය උපරි,
 පිට්ඨිගලාවට්ටතො ව ගලවාටකතො ව පට්ඨාය හෙට්ඨා,
 පිට්ඨිවෙමජ්ඣාවට්ටතො ව උරපරිච්ඡෙදමජ්ඣෙකු, හදයාවාටකතො ව පට්ඨාය
 උපරි ඛන්ධො, තං ඔරොපෙති.

අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො – යො හික්ඛු “ඉදං ගහෙත්වා එත්ථ යාහි”ති
 (පාරා. අට්ඨ. 1.101) සාමිකෙහි අනාණත්තො සයමෙව “මය්හං ඉදං නාම
 දෙථ, අහං වො භණ්ඩං වහාමි”ති තෙසං භණ්ඩං සීසෙන ආදාය ගච්ඡන්තො
 ථෙය්‍යවිත්තෙන තං භණ්ඩං ආමසති, දුක්කටං. යථාචුත්තසීසපරිච්ඡෙදං

අනතික්කමන්තොව ඉතො විතො ව සංසන්තො සාරෙතිපි පච්චාසාරෙතිපි,
 ථුල්ලච්චයං. ඛන්ධං ඔරොපිතමත්තෙ කිඤ්චාපි සාමිකානං. “වහතු”ති විත්තං
 අත්ථි, තෙහි පන අනාණත්තත්තා පාරාජිකං. ඛන්ධං පන අනොරොපෙත්වාපි
 සීසතො කෙසග්ගමත්තමිපි වාචෙන්තස්ස පාරාජිකං. යමකභාරස්ස පන එකො
 භාගො සීසෙ පතිට්ඨාති, එකො පිට්ඨියං, තත්ථ ද්විත්තං යානානං වසෙන
 විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අයං පන සුද්ධසීසභාරස්සෙව වසෙන චුත්තො. යො
 වායං සීසභාරෙ චුත්තො, ඛන්ධභාරාදීසුපි අයමෙව විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

උපනික්ඛිත්තං භණ්ඩන්ති සඬගොපනත්ථාය අත්තනො භත්ථෙ පරෙහි
 යපිතභණ්ඩං. අභං න ගණ්භාමිති සම්බන්ධො. අතීතත්ථෙ චෙතං
 වත්තමානවචනං, නාභං ගහෙසින්ති අත්ථො. දුක්කටං (පාරා. අට්ඨ. 1.111)
 සම්පජානමුසාවාදෙපි අදින්නාදානස්ස පුබ්බපයොගත්තා. “කිං තුම්භෙ භණ්ඨ,
 නෙවිදං මය්භං අනුරූපං, න තුම්භාක”න්තිආදීනි වදන්තස්සාපි දුක්කටමෙව.
 සාමිකස්ස විමතිං උප්පාදෙතීති “රහො මයා එතස්ස භත්ථෙ යපිතං, න
 අඤ්ඤො කොච ජානාති, දස්සති නු ඛො මෙ, නො”ති සාමිකස්ස විමතිං.
 උප්පාදෙති. ධුරං නික්ඛිපතීති තස්ස ඵරුසාදිභාවං දිස්වා උස්සාභං යපෙති. තත්ත්ව
 සවායං භික්ඛු “කිලමෙත්වා නං දස්සාමි”ති දානෙ සඋස්සාභො, රක්ඛති තාව.
 සචෙ සො දානෙ නිරුස්සාභො, භණ්ඩසාමිකො පන ගහණෙ සඋස්සාභො,
 රක්ඛතෙව. යදි පන සො තස්මිං දානෙ නිරුස්සාභො, භණ්ඩසාමිකොපි “න
 මය්භං දස්සති”ති ධුරං නික්ඛිපති, එවං උභිත්තං ධුරනික්ඛෙපෙන භික්ඛුනො
 පාරාජිකං. යදිපි මුඛෙන “දස්සාමි”ති වදති, විත්තෙන පන අදාතුකාමො,
 එවමිපි සාමිකස්ස ධුරනික්ඛෙපෙන භික්ඛුනො පාරාජිකං.

සභභණ්ඩභාරකං නෙස්සාමිති “සභභණ්ඩභාරකං භණ්ඩං නෙස්සාමි”ති
 විත්තෙත්වා. පයමං පාදං අතික්කාමෙතීති භණ්ඩභාරකං තජ්ජෙත්වා තස්ස
 ගමනපථං වාරෙත්වා අත්තනා රුචිතමග්ගං එකපාදං අතික්කාමෙති.
 ථුල්ලච්චයන්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.95) ථුල්ලෙ නික්ඛිත්තං, භූමිතලෙ වා
 පාසාණපබ්බතතලාදීසු වා යත්ථ කත්ථවි පටිච්ඡන්තෙ වා අප්පටිච්ඡන්තෙ වා
 යපිතන්ති අත්ථො. එන්දාපෙති, ථුල්ලච්චයන්ති යො එන්දාපෙති, තස්ස
 පයොගෙ පයොගෙ ථුල්ලච්චයං, ආමසනෙ දුක්කටං, එන්දාපනෙ
 ථුල්ලච්චයඤ්ච විසුං විසුං ථෙය්‍යවිත්තෙන ආමසනඑන්දාපනපයොගෙ
 කරොත්තස්සෙව භොති. “එකපයොගෙන ගණ්භන්තස්ස පන උද්ධාරෙ
 පාරාජිකමෙව, න දුක්කටථුල්ලච්චයානී”ති වදන්ති. යානාති යීතට්ඨානතො.
 සචෙ තං ථුල්ලච්චයං රාසිකතං භොති, අන්තොක්ඛමිති.
 භාජනගතකරණමුට්ඨිච්ඡෙදනවිනිච්ඡයෙන විනිච්ඡිනිතබ්බං. සචෙ එකාබද්ධං
 සීලෙසනියාසාදි, පක්කමධුචාණිතවිනිච්ඡයෙන විනිච්ඡිනිතබ්බං. සචෙ ගරුකං
 භොති භාරබද්ධං ලොභපිණ්ඩිතෙලමධුසටාදි වා, කුමිති.

යානාවාචනවිනිවිඡයෙන විනිවිඡිනිතබ්බං. සඬ්ඛලිකාබද්ධස්ස ච යානභෙදො සල්ලක්ඛෙනබ්බො. පත්ථරිත්වා යපිතං පන පාවාරත්ථරණකටසාරකාදිං උජුකං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪති, පාරිමන්තෙ ඔරිමන්තෙන චුට්ඨොකාසං අතික්කන්තෙ පාරාජිකං. තථෙව ගහෙත්වා පරතො පෙල්ලති, පාරිමන්තෙ චුට්ඨොකාසං ඔරිමන්තෙ අතික්කන්තෙ පාරාජිකං. වාමනො වා දක්ඛිණනො වා අපනාමෙන්තස්ස වාමන්තෙන වා දක්ඛිණන්තෙන වා චුට්ඨොකාසං දක්ඛිණන්තෙ වා වාමන්තෙ වා අතික්කන්තෙ පාරාජිකං. වෙයෙත්වා උද්ධරති, කෙසග්ගමත්තං ආකාසගතං කරොන්තස්ස පාරාජිකං.

සකො හත්ථො සහත්ථො, තෙන නිබ්බත්තො, තස්ස වා සම්බන්ධීති සාහත්ථීකො, අවහාරො. ආණාපනං ආණත්ති, තාය ආණත්තියා නිබ්බත්තො අවහාරො ආණත්තිකො. නිස්සජ්ජනං නිස්සග්ගො, සුඬිකසාතට්ඨානෙ, පරිකප්පිතොකාසෙ ච යත්වා භණ්ඩස්ස බහි නිපාතනං, නිස්සග්ගොව නිස්සග්ගියො. කිරියාසිද්ධිතො පුරෙතරමෙව පාරාජිකාපත්තිසඬ්ඛාතං අත්ථං සාධෙතීති අත්ථසාධකො. ධුරස්ස ආලයසඬ්ඛාතස්ස භාරස්ස නික්ඛිපනං පරිච්චජනං නිරුස්සාහභාවාපජ්ජනං ධුරනික්ඛෙපො. ඉදානි බ්‍යඤ්ජනෙ ආදරං අකත්වා තෙසං අත්ථමත්තමෙව දස්සෙන්නො “තත්ථ සාහත්ථීකො නාමා”තිආදිමාහ. සහත්ථාති සහත්ථෙත. කරණත්ථෙ හි ඉදං නිස්සක්කවචනං. “අසුකස්ස භණ්ඩං අවහරා”ති අඤ්ඤං ආණාපෙතීති එත්ථාපි ආණත්තික්ඛණෙ එව ආපත්ති දට්ඨබ්බා. යදි එවං ඉමස්ස, අත්ථසාධකස්ස ච කො විසෙසොති? තං බණං එව ගහණෙ නියුඤ්ජනං ආණත්තිකපයොගො, කාලන්තරෙන ගහණත්ථං නියොගො අත්ථසාධකොති (සාරත්ථ. ටී. 2.92; වි. වි. ටී. 1.92) අයමෙනෙසං විසෙසොති. තෙනෙවාහ “අසුකස්ස භණ්ඩං යදා සක්කොසි, තදා තං අවහරාති ආණාපෙතී”ති.

සුඬිකසාතපරිකප්පිතොකාසානන්ති සුඬිකසාතඤ්ච පරිකප්පිතොකාසො ච සුඬිකසාතපරිකප්පිතොකාසා, තෙසං. තත්ථ සුඬිකසාතන්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.113) රුක්ඛපබ්බතාදිසඤ්ඤාණෙන නියමිතස්ස සුඬිකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං. තඤ්චි යස්මා තතො රාජදෙය්‍යභාගං සුඬිකං අදත්වා නීහරන්තා රඤ්ඤො සුඬිකං හනන්ති විනාසෙන්නි, තස්මා “සුඬිකසාත”න්ති චුත්තං.

කොච්චි පරපරිවෙණාදීනි පට්ටිඨො කිඤ්චි ලොභනෙය්‍යභණ්ඩං දිස්වා ද්වාරප්පමුඛාදිවසෙන යං යානං “සවෙ මං එත්ථන්තරෙ පස්සිස්සන්ති, දට්ඨුකාමතාය ගහෙත්වා විවරන්තො විය දස්සාමි, නො වෙ පස්සිස්සන්ති, හරිස්සාමි”ති පරිකප්පෙති, අයං පරිකප්පිතොකාසො. ආණත්තික්ඛණෙයෙව පාරාජිකන්ති (පාරා. අට්ඨ. 1.121) අත්ථසාධකවෙනනාක්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. සවෙපි අවහාරකො සට්ඨිවස්සාතික්කමෙනපි තං භණ්ඩං අවහරති,

ආණාපතො ව අන්තරායෙව කාලං කරොති, භිනාය වා ආවත්තති,
 අස්සමණොව හුත්වා කාලං වා කරිස්සති, භිනාය වා ආවත්තිස්සති,
 අවහාරකස්ස පන අවහාරක්ඛණෙයෙව පාරාජිකං. පාදග්ගනකතෙලන්ති (පාරා.
 අට්ඨ. 1.94) එත්ථ පාදො නාම කභාපණස්ස චතුත්ථො භාගො, තං අග්ගතිති
 පාදග්ගනකං, පාදග්ගනකඤ්ච තං තෙලඤ්චාති පාදග්ගනකතෙලං. උපාහනා
 ආදි යෙසං චත්ථුනං තාති උපාහනාදීති. ආදිසද්දෙන
 දුකුලසාටකවම්මික්ඛණ්ඩාදීනං ගහණං. පක්ඛිපතීති ටෙය්‍යචිත්තෙන පක්ඛිපති.
 තෙනාහ “හත්ථතො මුත්තමත්තෙයෙව පාරාජික” ත්ති සචෙ පන අත්තනොපි
 කුම්භියං අඤ්ඤො සජ්ජිං වා තෙලං වා ආකිරති, තත්‍ර වායං ටෙය්‍යචිත්තෙන
 තෙලපිචනකං හණ්ඩං පක්ඛිපති, වුත්තනයෙනෙව පාරාජිකං.

කායෙන වා වාචාය වා පයුඤ්ජනං ආණාපනං පයොගො, ආණත්තස්ස
 හණ්ඩග්ගහණතො පුබ්බත්තා පුබ්බො, ඉති පුබ්බො ච සො පයොගො වාති
 පුබ්බපයොගො. පයොගෙන සහ චත්තමානො අවහාරො සහපයොගො. සමං
 එකී හුත්වා විදහිත්වා මත්තෙත්වා අවහරණං සංවිධාවහාරො, අඤ්ඤමඤ්ඤං
 සඤ්ඤප්පත්තියා කතාවහාරොති වුත්තං හොති. පුබ්බණ්ඩාදිකාලපරිච්ඡේදෙන
 සඤ්ජානනං සඬකෙතො, තස්ස කම්මං සඬකෙතකම්මං. නිමිත්තස්ස කම්මං
 නිමිත්තකම්මං, සඤ්ඤප්පාදනත්ථං කස්සපි නිමිත්තස්ස කරණන්ති අත්ථො.
 තත්ථාති යථාවුත්තෙසු පුබ්බපයොගාදිසු පඤ්චසු. බිලාදීති සඬකාමෙත්වා
 ඛේත්තාදිග්ගහණවසෙනාති බිලං, රජ්ජුං, වතීං, මරියාදං වා පාකාරං වා
 සඬකාමෙත්වා ඛේත්තග්ගහණවසෙන, බිලං, රජ්ජුං, වතීං, මරියාදං වා පාකාරං
 වා සඬකාමෙත්වා චත්ථුග්ගහණවසෙන. සචෙ පන ද්විතී බිලෙහි ගහෙනබ්බං
 හොති, පයමෙ බිලෙ ථුල්ලච්චයං, දුතියෙ පාරාජිකං (පාරා. අට්ඨ. 1.104). සචෙ
 තීහි ගහෙනබ්බං හොති, පයමෙ දුක්කටං, දුතියෙ ථුල්ලච්චයං, තතියෙ
 පාරාජිකං. එවං බහුකෙසුපි අවසානෙ ද්වෙ යපෙත්වා පුරිමෙහි දුක්කටං,
 අවසානෙ ද්විත්තං එකෙන ථුල්ලච්චයං, ඉතරෙන පාරාජිකං.
 රජ්ජුපසාරණාදිසුපි එසෙව නයො. යං පන සමන්තපාසාදිකායං “තඤ්ච ඛො
 සාමිකානං ධුරනික්ඛෙපෙනා” ති (පාරා. අට්ඨ. 1.104) වුත්තං, තං “ඛේත්තං
 අභියුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා” තිආදි (පාරා. 104) -අධිකාරෙ වුත්තත්තා
 අභියොගවසෙන ගහණං සන්ධායාති දට්ඨබ්බං. සංවිදහිත්වාති එතස්සෙව
 චෙච්චනං. සංමන්තයිත්වාති එකච්ඡන්දනය එකජ්ඣාසයනය හණ්ඩත්වාති
 අත්ථො. ඉමස්මිං අවහාරෙ අසම්මොහත්ථං “එවං සංවිදහිත්වා ගතෙසු
 හී” තිආදිමාහ. සඤ්ජානනකම්මන්ති පුබ්බණ්ඩාදිකාලපරිච්ඡේදවසෙන
 සඤ්ඤාණකරණං. තෙනාහ “සචෙ හී” තිආදි.

එත්ථ ච “පුරෙහත්තං අවහරා” ති වුත්තෙ (පාරා. අට්ඨ. 1.119) අජ්ජ වා
 පුරෙහත්තං අවහරතු, ස්චෙ වා, අනාගතෙ වා සංචච්ඡරෙ, නත්ථි විසඬකෙතො,

උභින්නම්පි පාරාජිකං. සචෙ පන ‘‘අජ්ජ පුරෙහත්තං අවහරා’’ති චුත්තෙ ස්චෙ අවහරති. ‘‘අජ්ජා’’ති නියමිතං සඬකෙතං අතික්කම්ම පච්ඡා අවහටං හොති. සචෙ ‘‘ස්චෙ පුරෙහත්තං අවහරා’’ති චුත්තෙ අජ්ජ පුරෙහත්තං අවහරති, ‘‘ස්චෙ’’ති නියමිතං තං සඬකෙතං අපත්වා පුරෙ අවහටං හොති, එවං අවහරන්තස්ස අවහාරකස්සෙව පාරාජිකං, මූලට්ඨස්ස අනාපත්ති. ‘‘ස්චෙව පුරෙහත්තං’’න්ති චුත්තෙ තදහෙව වා, ස්චෙ පච්ඡාහත්තං වා අවහරන්තොපි තං සඬකෙතතො පුරෙ ව පච්ඡා ව අවහරති. යො පන එවං අකත්වා යථාපරිච්ඡින්නකාලමෙව අවහරති, අයං සඬකෙතතො අපුරෙ අපච්ඡා තං අවහරතීති වෙදිතබ්බො. එස නයො පච්ඡාහත්තරත්තින්දිවෙසුපි, පුරිමයාමමජ්ඣිමයාමපච්ඡිමයාමකාලපුණ්ණිමාසඋතුසංචච්ඡරාදිවසෙනාපි එත්ථ සඬකෙතවිසඬකෙතතා වෙදිතබ්බො. පරහණ්ඩාවහාරසඤ්ඤාප්පාදස්ස හෙතුත්තා අක්ඛිනිඛණාදිනෙව නිමිත්තන්ති අක්ඛිනිඛණාදිනිමිත්තං, තස්ස කරණං අක්ඛිනිඛණාදිනිමිත්තකරණං. ආදිසද්දෙන හමුකුක්ඛෙපසිසකම්පනහත්ථලඬ්ඝනපාණිප්පහාරඅඬගුලිචොටනගිචුත්තාමන උක්කාසනාදිඅනෙකප්පකාරං සඬගණ්හාති. සෙසමෙත්ථ සඬකෙතකම්මෙ චුත්තනයමෙව.

ථෙතො වුච්චති වොරො, තස්ස භාවො ථෙය්‍යං, තෙන අවහරණං ථෙය්‍යාවහාරො. පසය්හ අභිභවිත්වා අවහරණං පසය්හාවහාරො. වත්ථසුත්තාදිකං පරිච්ඡිජ්ජ කප්පනං පරිකප්පො, තෙන අවහරණං පරිකප්පාවහාරො. තිණපණ්ණාදිහි පටිච්ඡන්තස්ස අවහාරො පටිච්ඡන්තාවහාරො. කුසෙන අවහාරො කුසාවහාරො. කුට්ඨානකුට්ඨකභාපණාදිහි එත්ථ කුට්ඨානං (දී. නි. අට්ඨ. 1.10; ම. නි. අට්ඨ. 1.293; පු. ප. අට්ඨ. 179) නාම හදයහෙදසිඛාහෙදරජ්ජුහෙදවසෙන තිව්ධං මානකුටං. තත්ථ හදයන්ති නාලිආදිමානභාජනානං අබ්භන්තරං, තස්ස හෙදො ඡිද්දකරණං හදයහෙදො, සො සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො හෙට්ඨාඡිද්දෙන මානෙන ‘‘සණ්කං ආසිඤ්වා’’ති වත්වා අන්තොභාජනෙ ඛහුං පග්ගරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො ව ඡිද්දං පිට්ඨාය සිසං පුරෙත්වා දෙති.

සිඛාහෙදො පන තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො සණ්කං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො වෙගෙන පුරෙත්වා සිඛං ඡිත්තන්තො දෙති.

රජ්ජුහෙදො ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති. ඛෙත්තාදිං මිනන්තා හි අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති, මහන්තම්පි අමහන්තං.

තම්බකංසාදිමයො කූටො කභාපණො කූටකභාපණො. ආදිසද්දෙන තුලාකූටකංසකූටවඤ්චනාදිං සඬගණ්හාති. තත්ථ තුලාකූටං රූපකූටං, අඬගකූටං, ගහණකූටං, පටිච්ඡන්තකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ රූපකූටං නාම ද්වෙ තුලා සමරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො බුද්දිකාය දෙති. අඬගකූටං නාම ගණ්හන්තො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ අක්කමති. ගහණකූටං නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදන්තො අග්ගෙ. පටිච්ඡන්තකූටං නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයවුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ.

කංසො වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වඤ්චනං කංසකූටං. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොභපාතියො සුවණ්ණවණ්ණො කරොන්ති. තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අඬසං තුලං පවිසිත්වා “සුවණ්ණභාජනාති කිණ්ණා” ති වත්වා අග්ගෙ පුච්ඡිතෙ සමග්ගතරං දාතුකාමා හොන්ති. තතො තෙහි “කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජාතිතබ්බො” ති වුත්තෙ “විමංසිත්වා ගණ්හං” ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ සංසිත්වා සබ්බා පාතියො දත්වා ගච්ඡති.

වඤ්චනං නාම තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං. තත්ත්වදමෙකං වත්ථු – එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡති, තමෙකො ධුත්තො “කිං හො මිගො අග්ගති, කිං මිගපොතකො” ති ආහ. “මිගො ද්වෙ කභාපණෙ, මිගපොතකො එක” ති වුත්තෙ එකං කභාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ටොකං ගන්ත්වා නිවත්තෙත්තො “න මෙ හො මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහි” ති ආහ. “තෙන හි ද්වෙ කභාපණෙ දෙහි” ති ආහ. සො ආහ “නනු හො මයා පඨමං එකො කභාපණො දින්නො” ති. ආම දින්නො, ඉමං මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කභාපණො, අයඤ්ච කභාපණග්ගතකො මිගපොතකොති ද්වෙ කභාපණො හවිස්සන්ති. සො “කාරණං වදති” ති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසිති.

පසස්භාති (පාරා. අට්ඨ. 1.138) පරෙ අභිභූයා. ගාමං සාතෙන්නීති ගාමසාතකා, ගාමං පහරන්නා ටොරා, තෙ ආදි යෙසං තෙ ගාමසාතකාදයො. ආදිසද්දෙන චෙත්ථ පන්ථසාතකාදීනං ගහණං. උද්ධාරෙයෙව පාරාජිකන්ති “සවෙ සාටකො හවිස්සති, ගණ්හිස්සාමි” ති පරිකප්පස්ස පවත්තත්තා, සාටකස්ස ච තත්ථ සබ්භාවතො. පද්ධාරෙන කාරෙතබ්බොති භූමියං අනික්ඛිපිත්වා ච විමංසිතත්තා වුත්තං. හණ්ඩදෙය්‍යන්ති යං පරස්ස නට්ඨං, තස්ස මූලං චා තදෙව චා හණ්ඩං දාතබ්බන්ති අත්ථො.

තස්සාති යො එවං පරිකප්පෙති, තස්ස. ඉමස්ස “අවහාරො හොති” ති ඉමිනා සම්බන්ධො.

පරෙසන්ති කීළන්තානං, පවිසන්තානං වා පරෙසං මනුස්සානං. “පච්ඡා ගණ්හිස්සාමි” ති පංසුනා වා පණ්ණෙන වා පටිච්ඡාදෙතීති “සචෙ ඉදානෙව ඔනමිත්වා ගණ්හිස්සාමි, ‘කිං සමණො ගණ්හාති’ ති මං ජානිත්වා විහෙයෙය්‍යාං පච්ඡා ගණ්හිස්සාමි” ති පංසුනා වා පණ්ණෙන වා පටිච්ඡාදෙති. උද්ධාරො නත්ථිති යානාවාවනං නත්ථිති අත්ථො. සාමිකාති අන්තාගාමං පවිසිතුකාමා භණ්ඩසාමිකා මනුස්සා. උද්ධාරෙති උද්ධරණෙ, යානාවාවනෙති අත්ථො. යානාවාවනඤ්ඤෙත්ථ හෙට්ඨා චුත්තනසානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. පච්චෙසෙතීති යානාවාවනවසෙන පච්චෙසෙති, හෙට්ඨිමන්තෙන ඵ්ථිට්ඨොකාසං කෙසග්ගමත්තම්පි උපරිමන්තෙන අතික්කාමෙන්තො පච්චෙසෙතීති අත්ථො.

සමග්ගතරන්ති අප්පග්ගතරං. උද්ධට්ඨමන්තෙ අවහාරොති සකභාවප්පයොගස්ස නිට්ඨාපිතත්තා, න අත්ථසාධකවසෙන. උද්ධාරෙ රක්ඛති අත්තනො කොට්ඨාසෙ පාතෙතුකාමතාය උද්ධට්ඨත්තා. එසෙව නයො පාතනෙපි රක්ඛතීති එත්ථාපි. “උද්ධාරෙයෙව රක්ඛතී” ති ඉමිනාව පාතනෙ න රක්ඛතීති අත්ථෙ සිද්ධෙපි අත්ථසාධකවසෙන අත්ථං දස්සෙතුං “තං උද්ධරිත්වා” තිආදි චුත්තං. සචෙ පන ද්විසුපි කොට්ඨාසෙසු පතිතදණ්ඩකෙ අදස්සනං ගමෙති (පාරා. අට්ඨ. 1.138), තතො අවසෙසහික්ඛුසු ගතෙසු ඉතරො “මය්හං, භන්තෙ, දණ්ඩකො න පඤ්ඤායති” ති, “මය්හම්පි, ආචුසො, න පඤ්ඤායති” ති, “කතමො පන, භන්තෙ, මය්හං භාගො” ති. “අයං තුය්හං භාගො” ති අත්තනො භාගං දස්සෙති. තස්මිං විචදිත්වා වා අවිචදිත්වා වා තං ගණ්හිත්වා ගතෙ ඉතරො තස්ස භාගං උද්ධරති, උද්ධාරෙ පාරාජිකං. සචෙපි තෙන “අහං මම භාගං තුය්හං න දෙමි, ත්වං පන අත්තනො භාගං ඤත්වා ගණ්හා” ති චුත්තෙපි “නායං මමා” ති ජානන්තොපි තස්සෙව භාගං ගණ්හාති, උද්ධාරෙ පාරාජිකං. සචෙ පන ඉතරො “අයං තුය්හං භාගො, අයං මය්හං භාගොති කිං ඉමිනා විවාදෙනා” ති චිත්තෙත්ථා “මය්හං වා පත්තො හොතු, තුම්භාකං වා, යො වරහාගො, තං තුම්භෙ ගණ්හා” ති වදති, දින්නකං නාම ගහිතං හොති, නත්ථෙත්ථ අවහාරො. සචෙ සො විවාදහීරුකො හික්ඛු “යං තුය්හං රුච්චති, තං ගණ්හා” ති චුත්තො අත්තනො පත්තං වරහාගං යපෙත්ථා ලාමකංයෙව ගහෙත්ථා ගච්ඡති, තතො ඉතරස්ස විචිනිතාවසෙසං ගණ්හන්තස්සාපි අවහාරො නත්ථෙව. එවම්මානි පඤ්ච පඤ්චකානි සමොධානෙත්ථා ඉමෙ පඤ්චවීසති අවහාරා වෙදිතබ්බා. නිට්ඨිතො “ආදියෙය්‍යා” ති ඉමස්ස පදස්ස විනිච්ඡයො. තෙනාහ “ඉති යං චුත්තං...පෙ.... යස්සත්ථො පකාසිතො හොති” ති.

රාජානොති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන චුත්තං, අපරාධානුරූපං පන ඡෙජ්ජහෙජ්ජානුසාසකො පමාණභූතොව ඉධාධිජ්ජෙතොති ආහ “රාජානොති ඉදං බිම්බිසාරංයෙව සන්ධාය චුත්ත”න්ති. සො හි ධම්මිකරාජත්තා යථාපවෙණියාව කරොති. අඤ්ඤෙ පන කාකණිකමත්තස්සපි සිසං ඡින්දෙය්‍යං, බහුකස්සාපි න වා කිඤ්චි කරෙය්‍යං. තෙනාහ “අඤ්ඤෙ පනා”තිආදි. හනනං නාම පොථනඤ්චෙව ඡෙදනඤ්චාති ආහ “හත්ථාදිහි වා”තිආදි. ආදිසද්දෙන පාදකසාවෙත්තඅඬ්ඬදණ්ඩකානං ගහණං. රජ්ජුබන්ධනාදිහිති ආදිසද්දෙන අන්ද්‍රුබන්ධනසඬ්ඬලිකාබන්ධනසරබන්ධනගරබන්ධනපුරිසගුත්තීනං ගහණං. නීහරෙය්‍යන්ති රට්ඨතො නික්ඛාමෙය්‍යං. වොරොසි...පෙ.... ටෙතොසීති එත්ථ “පරිභාසෙය්‍ය”න්ති පදං අජ්ඣාහරිතබ්බං උෞතත්තා පදජ්ජයොගස්ස. තෙනාහ “ඉමෙහි වචනෙහි පරිභාසෙය්‍ය”න්ති. යථාරූපං පන යස්මා පාදතො පට්ඨාය හොති, තස්මා “පාදස්ස වා පාදාරහස්ස වා”ති ආහ. පොරාණකස්ස කභාපණස්ස චතුත්ථො භාගො පාදො, පාදං අරහතීති පාදාරහො, තස්ස පාදස්ස වා පාදාරහස්ස වා. එත්ථ ව පාදෙන කභාපණස්ස චතුත්ථභාගං අකජ්ජියහණ්ඩමෙව දස්සෙති, පාදාරහෙන පාදග්ග්ගනකං කජ්ජියහණ්ඩං. එත්තාවතා හෙට්ඨිමන්තදස්සනෙන සබ්බාකාරෙන දුතියපාරාජිකජ්ජහොනකචත්ථු දස්සිතං හොතීති දට්ඨබ්බං. පොරාණකස්සාති (සාරත්ථ. ටී. 2.88; වි. වි. ටී. 1.88) පොරාණසත්ථානුරූපං උජ්ජාදිතස්ස ලක්ඛණසම්පන්නස්ස නීලකභාපණසදිසස්ස කභාපණස්ස. එතෙන රුද්‍රදාමකාදීනි පටික්ඛිපති.

එවං අසාධාරණවිනිවිජයං දස්සෙත්වා ඉදානි සාධාරණවිනිවිජයං දස්සෙතුං “රාජගහෙ”තිආදිමාහ. රඤ්ඤොති බිම්බිසාරරඤ්ඤො. මාසකො නාම පොරාණකස්ස කභාපණස්ස වීසතිමො භාගො. යො ලොකෙ “මඤ්ජෙට්ඨි”තිපි චුච්චති. ඉදානි ඉමස්මිං අදින්නාදානෙ විනිවිජයං දස්සෙතුං “සබ්බත්ථා”තිආදි චුත්තං. සබ්බත්ථාති උෞතමාසකාතිරෙකමාසකපඤ්චමාසකෙසු. පරිහීනාපරිහීනවසෙනාති අග්ගස්ස පරිහීනාපරිහීනවසෙන. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන එවං වෙදිතබ්බො – ඉදඤ්චි අදින්නාදානං විනිවිජ්ජන්තෙන ඔතිණ්ණෙ චත්ථස්මිං සහසා අවිනිවිජ්ජිත්වා පඤ්ච යානානි ඔලොකෙතබ්බානි. යානි සන්ධාය පොරාණා ආහු –

“චත්ථං කාලඤ්ච දෙසඤ්ච, අග්ගං පරිභොගපඤ්චමං;
තුලයිත්වා පඤ්චයානානි, ධාරෙය්‍යත්ථං විචක්ඛණො”ති. (පාරා. අට්ඨ. 1.92);

තත්ථ ව චත්ථුති හණ්ඩං. අවහාරකෙන හි “මයා ඉදං නාම අවහට”න්ති චුත්තෙපි ආපත්තිං අනාරොපෙත්වාච තං හණ්ඩං සසාමිකං වා අසාමිකං වාති

උපපරික්ඛිතබ්බං. සසාමිකෙපි සාමිකානං සාලයභාවො වා නිරාලයභාවො වා උපපරික්ඛිතබ්බො. සචෙ තෙසං සාලයකාලෙ අවහං, භණ්ඩං අග්ඝාපෙත්වා ආපත්ති කාරෙතබ්බා. සචෙ නිරාලයකාලෙ, න පාරාජිකෙන කාරෙතබ්බො. භණ්ඩසාමිකෙසු පන භණ්ඩං ආහරාපෙත්තෙසු භණ්ඩං දාතබ්බං. අයමෙත්ථ සාමිච්චි. එවං වත්ථු ඔලොකෙතබ්බං.

කාලොති අවහාරකාලො. තදෙව හි භණ්ඩං කදාවි සමග්ඝං හොති, කදාවි මහග්ඝං. තස්මා තං භණ්ඩං යස්මිං කාලෙ අවහං, තස්මිංයෙව කාලෙ යො තස්ස අග්ඝො, තෙන අග්ඝෙන ආපත්ති කාරෙතබ්බා. එවං කාලො ඔලොකෙතබ්බො.

දෙසොති අවහාරදෙසො. තඤ්ඤි භණ්ඩං යස්මිං දෙසෙ අවහං, තස්මිංයෙව දෙසෙ යො තස්ස අග්ඝො, තෙන අග්ඝෙන ආපත්ති කාරෙතබ්බා. භණ්ඩුට්ඨානදෙසෙ හි භණ්ඩං සමග්ඝං හොති, අඤ්ඤත්ථ මහග්ඝං. එවං දෙසො ඔලොකෙතබ්බො.

අග්ඝොති (පාරා. අට්ඨ. 1.92) භණ්ඩග්ඝො. නවභණ්ඩස්ස හි යො අග්ඝො, සො පච්ඡා පරිභායති. යථා නවධොතො පත්තො අට්ඨ වා දස වා අග්ඝති, සො පච්ඡා හින්තො වා ඡිද්දො වා ආණ්ගණ්ඨිකාහතො වා අප්පග්ඝො හොති, තස්මා න සබ්බදා භණ්ඩං පකතිඅග්ඝෙනෙව කාතබ්බන්ති. එවං අග්ඝො ඔලොකෙතබ්බො.

පරිභොගොති භණ්ඩස්ස පරිභොගො. පරිභොගෙනාපි හි වාසිආදිභණ්ඩස්ස අග්ඝො පරිභායති, තස්මා එවං උපපරික්ඛිතබ්බං – සචෙ කොච්චි කස්සචි පාදග්ඝනකං වාසිං හරති, තත්‍ර වාසිසාමිකො පුච්ඡිතබ්බො “තයා අයං වාසි කිත්තකෙන කීතා”ති. “පාදෙන, හත්තෙ”ති. “කිං පන තෙ කිණ්ත්වා වා යපිතා, උදාහු තං වලඤ්ඤෙසි”ති? සචෙ වදති “එකදිවසං මෙ දන්තකට්ඨං වා රජනජල්ලි වා පත්තපවනදාරු වා ඡින්තං, සංසිත්වා වා නිසිතා”ති. අථස්ස පොරාණො අග්ඝො හට්ඨොති වෙදිතබ්බො. යථා ව වාසියා, එවං අඤ්ජනියා වා අඤ්ජනිසලාකාය වා කුඤ්චිකාය වා පලාලෙන වා පුසෙහි වා ඉට්ඨකචුණ්ණෙන වා එකවාරං සංසිත්වා ධොවනමත්තෙනාපි අග්ඝො භස්සති. තිපුමණ්ඩලස්ස මකරදන්තච්ඡෙදනෙනාපි පරිමද්දනමත්තෙනාපි, උදකසාරිකාය සකිං නිවාසනපාරුපනෙනාපි, පරිභොගසීසෙන අංසෙ වා සීසෙ වා යපනමත්තෙනාපි, තණ්ඩුලාදීනං පජ්චොටනෙනාපි තතො එකං වා ද්වෙ වා අපනයනෙනාපි, අන්තමසො එකං පාසාණසක්ඛරං උද්ධරිත්වා ඡඩ්ඨිතමත්තෙනාපි, සජ්ජිතෙලාදීනං භාජනන්තරපරිවත්තනෙනාපි, අන්තමසො තතො මක්ඛිකං වා කිපිල්ලිකං වා උද්ධරිත්වා ඡඩ්ඨිතමත්තෙනාපි, ගුලපිණ්ඩකස්ස මධුරභාවජානනත්ථං නබෙන විජ්ඣිත්වා අණුමත්තං.

ගහිතමත්තෙනපි අග්ගො භස්සති. තස්මා යං කිඤ්චි පාදග්ගනකං
චුත්තනයෙනෙව සාමිකෙන පරිභොගෙන උභතං කතං භොති, න තං
අවහාරකො භික්ඛු පාරාජිකෙන කාරොතබ්බොති. එවං පරිභොගො
ඕලොකෙතබ්බො.

එවං ඉමානි තුලයිත්වා පඤ්ච යානානි ධාරෙය්‍ය අත්ථං විචක්ඛණො
ආපත්තිං වා අනාපත්තිං වා ගරුකං වා ලභ්‍යකං වා ආපත්තිං යථායානෙ
යපෙය්‍යාති.

එවං තත්ථ විනිච්ඡයං දස්සෙත්වා ඉදානි අනාපත්තිං දස්සෙත්තො
“සකසඤ්ඤිස්සා”ති ආදිමාහ. තත්ථ සකසඤ්ඤිස්සාති “මය්හං සන්තකං ඉදං
භණ්ඩ”න්ති එවං සකසඤ්ඤිස්ස පරභණ්ඩමිපි ගණ්හතො ගහණෙ අනාපත්ති,
ගහිතං පන පුන දාතබ්බං. සථෙ සාමිකෙහි “දෙහි”ති චුත්තො න දෙති, තෙසං
ධුරනික්ඛෙපෙ පාරාජිකං. විස්සාසග්ගාහෙති (පාරා. අට්ඨ. 1.131)
විස්සාසග්ගහණෙපි අනාපත්ති. විස්සාසග්ගාහලක්ඛණං පන ඉමිනා සුත්තෙන
ජානිතබ්බං –

“අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චභඩ්දගෙහි සමන්තාගතස්ස විස්සාසං
ගහෙතුං, සන්දිට්ඨො ච භොති, සම්භත්තො ච ආලපිතො ච ජීවති ච
ජානාති ච ‘ගහිතෙ මෙ අත්තමනො’”ති (මහාව. 356).

තත්ථ සන්දිට්ඨොති දිට්ඨමත්තකමිත්තො. සම්භත්තොති දළ්භමිත්තො.
ආලපිතොති “මම සන්තකං යං ඉච්ඡමි, තං ගණ්හෙය්‍යාසි, ආපුච්ඡිත්වා
ගහණෙ කාරණං නත්ථී”ති චුත්තො. ජීවතීති අනුට්ඨානසෙය්‍යාය සයිතොපි
යාව ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදං න පාපුණාති. ගහිතෙ ච අත්තමනොති ගහිතෙ
තුට්ඨවිත්තො. එවරුපස්ස සන්තකං “ගහිතෙ මෙ අත්තමනො භවිස්සති”ති
ජානන්තෙන ගහෙතුං වට්ටති. අනවසෙසපරියාදානවසෙන චෙතානි
පඤ්චඩ්දගානි චුත්තානි. විස්සාසග්ගාහො පන තීහි අඩ්දගෙහි රුහති. කථං?
සන්දිට්ඨො, ජීවති, ගහිතෙ අත්තමනො, සම්භත්තො, ජීවති, ගහිතෙ
අත්තමනො, ආලපිතො, ජීවති, ගහිතෙ අත්තමනොති එවං.

යො පන ජීවති, න ච ගහිතෙ අත්තමනො භොති, තස්ස සන්තකං
විස්සාසභාවෙන ගහිතමිපි පුන දාතබ්බං. දදන්තෙන ච මතකධනං තාව යෙ
තස්ස ධනෙ ඉස්සරා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා, තෙසං දාතබ්බං. අනත්තමනස්ස
සන්තකං තස්සෙව දාතබ්බං. යො පන පයමංයෙව “සුට්ඨු කතං තයා මම
සන්තකං ගණ්හන්තො”ති වචිහෙදෙන වා විත්තුප්පාදමත්තෙන වා
අනුමොදිත්වා පච්ඡා කෙනවි කාරණෙන කුපිතො, යො පච්චාහරාපෙතුං න
ලහති. යො ච අදාතුකාමො, විත්තෙන පන අධිවාසෙති, න කිඤ්චි වදති, යොපි

පුත පව්වාහරාපෙතුං න ලහති. යො පන “මයා තුම්භාකං සන්තකං ගහිත”න්ති
වා “පරිභුත්ත”න්ති වා චුත්තො ගහිතං වා හොතු, පරිභුත්තං වා, “මයා පන තං
කෙනවිදෙව කරණියෙන යපිතං, පාකතිකං කාතුං වට්ටති”ති වදති, අයං
පව්වාහරාපෙතුං ලහති.

තාවකාලිකෙති “පට්ඨස්සාමි පටිකරිස්සාමි”ති එවං ගණ්හන්තස්ස
තාවකාලිකෙපි ගහණෙ අනාපත්ති. ගහිතං පන සචෙ භණ්ඩසාමිකො පුග්ගලො
වා ගණො වා “තුය්ගෙවෙතං හොතු”ති අනුජානාති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො
චෙ අනුජානාති, ආහරාපෙන්තෙ දාතබ්බං. සඬ්ඝසන්තකං පන පට්ඨාතුමෙව
වට්ටති.

පෙතපරිග්ගහෙති එත්ථ පන පෙත්තිවිසයෙ උපපන්නාපි, කාලං කත්වා
තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නිබ්බත්තාපි, වාතුමහාරාජිකාදයො දෙවාපි සබ්බෙ
“පෙතා”ත්තෙව සඬ්ඛං ගතා, තෙසං පරිග්ගහෙ අනාපත්ති. දෙවතාය පන
උද්දිස්ස බලිකම්මං කරොන්නෙහි රුක්ඛාදීසු ලග්ගිතසාටකෙ චත්තබ්බමෙව
නත්ථි. තඤ්ච බො ආරක්ඛකෙහි අපරිග්ගහිතෙ, පරිග්ගහිතං පන ගහෙතුං න
වට්ටති (සාරත්ථ. ටී. 2.131).

තිරච්ඡානගතපරිග්ගහෙති නාගසුපණ්ණාදීනං තිරච්ඡානගතානං පරිග්ගහෙ.
සචෙපි හි දෙවො වා නාගසුපණ්ණො වා මනුස්සරූපෙන ආපණං පසාරෙති,
තතො චස්ස සන්තකං කොපි දිබ්බචක්ඛුකො හික්ඛු තං ඤත්වා ගහෙත්වා
ගච්ඡති, වට්ටති.

පංසුකුලසඤ්ඤිස්සාති “අසාමිකං ඉදං පංසුකුල”න්ති එවසඤ්ඤිස්සාපි
ගහණෙ අනාපත්ති. සචෙ පන තං සසාමිකං හොති, ආහරාපෙන්තෙ දාතබ්බං.
උම්මත්තකාදීනි පුබ්බෙ චුත්තප්පකාරානෙව. ආදිකම්මිකො පනෙත්ථ ධනියො.
අවසෙසානං පන රජකහණ්ඩිකාදිවොරානං ඡබ්බග්ගියාදීනං ආපත්තියෙව.

සචිත්තකෙහි තිහි සමුට්ඨානෙහි ඉදං සමුට්ඨාතීති ආහ
“අදින්නාදානසමුට්ඨාන”න්ති. තථා හි සාහත්ථිකං කායචිත්තතො සමුට්ඨාති.
ආණත්තිකං වාචාචිත්තතො සමුට්ඨාති. සාහත්තිකාණත්තිකං
කායවාචාචිත්තතො සමුට්ඨාති, තඤ්ච බො “භාරියමිදං, ත්වං එකපස්සං
ගණ්හ, අහං එකපස්ස”න්ති සංවිධාය උභයෙසං පයොගෙන එකස්ස චත්ථුනො
යානාවාචනෙ ලබ්භති. “කායචිකම්ම”න්ති අවචනං පන කායවාචනං ඊදිසෙ
යානෙ අඬිගමත්තත්තා. යාය පන චෙතනාය සමුට්ඨාපිතො පයොගො
සාහත්ථිකො වා ආණත්තිකො වා පධානභාවෙන යානාවාචනං සාධෙති, තස්සා
වසෙන ආපත්ති කාරෙතබ්බා. අඤ්ඤථා සාහත්ථිකං වා ආණත්තිකස්ස අඬිගං
න හොති, ආණත්තිකං වා සාහත්ථිකස්සාති ඉදං විරුජ්ඣති. “අදින්නං

ආදියාමී’ ති සඤ්ඤාය අභාවෙන මුච්චනතො සඤ්ඤාවීමොක්ඛං. කායෙන කතං කම්මං කායකම්මං, කායද්වාරෙන කතන්ති අත්ථො. වච්ඡිකම්මන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තුට්ඨො වා භීතො වා මජ්ඣන්තො වා නං ආපජ්ජතිති තිවෙදනං. සෙසං පට්ඨානිකඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිං.

දුතියපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියපාරාජිකවණ්ණනා

සන්ති සහත්ථෙ උපසග්ගො. තෙන සද්ධිං උස්සුක්කවචනමෙතං “සඤ්චිච්චා” ති ආහ “සඤ්චෙනෙත්වා” ති ආදි. උස්සුක්කවචනන්ති එත්ථ උස්සුක්කවචනං (සාරත්ථ. ටී. 2.172) නාම පුබ්බකාලකිරියාවචනං. අයඤ්භි සමානකත්තුකෙසු පුබ්බාපරකාලකිරියාවචනෙසු පුබ්බකාලකිරියාවචනස්ස නිරුත්තිවොභාරො. ඉදානි “සද්ධිං චෙනෙත්වා” ති ඉමිනා සඬබ්බෙපෙන වුත්තමෙවත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙතුං “පාණො” ති ආදිමාහ. තත්ථ “පාණො” ති සඤ්ඤාය සද්ධිංයෙවති “පාණො” ති සඤ්ඤං අවිජ්ඣිත්වා එව, “පාණො” ති සඤ්ඤාප්පත්තියා අනන්තරන්ති වුත්තං හොති. එවඤ්ච කත්වා කථං එකක්ඛණෙ එකස්ස චිත්තස්ස උභයාරම්මණභාවොති එදිසි වොදනා අනවකාසාති දට්ඨඛිං. කෙච් පන “ඤාතපරිඤ්ඤාය දිට්ඨසභාවෙසු ධම්මෙසු තීරණපරිඤ්ඤාය තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා (සාරත්ථ. ටී. 2.172) ‘රූපං අනිච්ච’ න්ති ආදිනා සභාවෙන සද්ධිං එකක්ඛණෙ අනිච්චාදිලක්ඛණජානනං විය ‘පාණො’ ති සඤ්ඤාය සද්ධිංයෙව ‘වධාමි න’ න්ති ජානාති” ති වදන්ති. අපරෙ පන ආවරියා තත්ථාපි එවං න කථෙත්ති. එත්ථ ච මනුස්සවිග්ගහො” ති අවත්වා “පාණො” ති වචනං “මනුස්සො අය” න්ති අජානිත්වා කෙවලං සත්තසඤ්ඤාය සාතෙත්තස්සාපි පාරාජිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. චෙනෙත්වාති චිත්තෙත්වා. පකප්පෙත්වාති අභිච්චාරෙත්වා, සන්තිට්ඨානං කරිත්වාති අත්ථො.

ඉදානි මනුස්සඅත්තභාවං ආදිතො පට්ඨාය දස්සෙතුං “මනුස්සවිග්ගහ” න්ති ආදිමාහ. තත්ථ කලලතො පට්ඨායාති පටිසන්ධිඤ්ඤාණෙන සද්ධිං උප්පන්නකලලරූපතො පට්ඨාය. කලලරූපං නාම ඉත්ථිපුරිසානං කායවත්ථුභාවදසකවසෙන සමතිංස රූපානි, නපුංසකානං කායවත්ථුදසකවසෙන වීසති. තත්ථ ඉත්ථිපුරිසානං කලලරූපං ජාතිඋණ්ණාය එකෙන අංසුනා උද්ධටතෙලඛිත්ථුමත්තං හොති අවිජං විජ්ජසන්තං. වුත්තඤ්ඤො අට්ඨකථායං —

“තිලතෙලස්ස යථා ඛිත්ථු, සජ්ජිමණ්ඩො අනාවිලො;

එවංචණ්ණප්පටිභාගං, ‘කලල’න්ති පවුච්චති’ති. (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.235; විහ. අට්ඨ. 26; පාරා. අට්ඨ. 2.172);

එවං පරිත්තකං වත්ථුං ආදිං කත්වා යාව මරණකාලා එත්ථන්තරෙ අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිප්පත්තො අත්තභාවො මනුස්සවිග්ගහො නාමාති වුත්තං හොති. ඉද්දෙව යෙභුය්‍යාවසෙනෙව වුත්තං. ඔපපාතිකසංසෙදජාපි හි මනුස්සා පාරාජිකවත්ථුයෙව. කලලකාලෙපීති පඨමසත්තාහෙපි. තත්ථ හි සත්තතිවසෙන පවත්තමානං කලලසඬ්ඛානං අත්තභාවං ජීවිතා වොරොපෙනුං සක්කා, න පන සබ්බපඨමං කලලරූපං. පටිසන්ධිවිත්තෙන හි සද්ධිං තිංස කම්මජරූපානි නිබ්බත්තන්ති. තෙසු පන ඨිතෙසුයෙව සොළස භවඬ්ගචිත්තානි උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති. එතස්මිං අත්තරෙ ගහිතපටිසන්ධිකස්ස දාරකස්ස වා මාතුයා වා පනස්ස අත්තරායො නත්ථි. අයඤ්චි මරණස්ස අනොකාසො නාම. භෙසජ්ජසම්පදානෙනාති ගබ්භපාතනභෙසජ්ජදානෙන. තතො වා උද්ධමපීති අබ්බුද්ධපසිකාලාදීසුපි. ජීවිතා වියොජ්ජය්‍යාති සත්තතිවිකොපනවසෙන ජීවිතින්ද්‍රියතො අපනෙය්‍ය.

ඉමස්ස පනත්ථස්සාති “සඤ්චිච්ච මනුස්සවිග්ගහං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා”ති (පාරා. 171) ඉමස්ස අත්ථස්ස. ආවිභාවත්ථන්ති පකාසනත්ථං. පාණස්ස අතිපාතො පාණාතිපාතො, පාණවධො පාණසාතොති වුත්තං හොති. සත්තොති ඛන්ධසත්තානො. තත්ථ හි සත්තපඤ්ඤන්ති. ජීවිතින්ද්‍රියන්ති රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියං. රූපජීවිතින්ද්‍රියෙ හි විකොපිතෙ ඉතරම්පි තංසම්ඛන්ධතාය විනස්සතීති. යාය චෙතනායාති තස්මිං පාණෙ පාණසඤ්ඤිතො කායවච්ච්චාරානං අඤ්ඤතරද්වාරජ්ජවත්තාය යාය චෙතනාය. මනොද්වාරෙ පන පවත්තාය වධකචෙතනාය පාණාතිපාතභාවො නත්ථි. සා චෙතනාති සා ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවච්ච්චාරානං අඤ්ඤතරද්වාරජ්ජවත්තා වධකචෙතනා. ඉදං වුත්තං හොති – යාය චෙතනාය පවත්තමානස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස නිස්සයභූතෙසු මහාභූතෙසු උපක්කමකරණහෙතු තංමහාභූතපච්චයා උප්පජ්ජනකමහාභූතා නූප්පජ්ජස්සන්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.172), සා තාදිසපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පාණාතිපාතො. උද්ධුපක්කමානි හි මහාභූතානි ඉතරභූතානි විය න විසදානීති සමානජාතිකානං කාරණං න හොත්තීති.

පාණාතිපාතො අස්ස අත්ථිති පාණාතිපාතී. සංසග්ගෙ අයමීකාරො. තෙනාහ “වුත්තචෙතනාය සමඬ්ගිපුග්ගලො”ති. සකො භත්ථො සහත්ථො, තෙන නිබ්බත්තො පයොගො සාහත්ථිකො. නිස්සජ්ජනං නිස්සග්ගො, සොච නිස්සග්ගියො. එවං ආණත්තිකො. විජ්ජාමයො මන්තපරිජ්ජපනායොගො. ඉද්ධිමයො කම්මවිපාකජිද්ධිමයො.

ඉදානි යථාච්ඡන්තෙයෙව ඡ පයොගෙ විහජිත්වා දස්සෙතුං “තත්ථා”තිආදි
 චුත්තං. තත්ථ තත්ථාති තෙසු ඡසු පයොගෙසු. සාහත්ථිකොති එත්ථ හත්ථො
 උපලක්ඛණභාවෙන ගහිතොති ආහ “කායෙන වා”තිආදි. තත්ථ කායෙනාති
 හත්ථෙන වා පාදෙන වා මුට්ඨිනා වා ඡාණුනා වා යෙන කෙනචි
 අඛිගපච්චඛිගෙන. කායෙකදෙසො හෙත්ථ හත්ථාදිකායො අවයවෙ
 සමුදායොපවාරො යථා “ගාමො දඬුසො”ති. කායජ්ජපට්ඨද්ධෙනාති කායතො
 අමොචිතෙන අසිආදිනා පහරණෙන. පහරණන්ති කායවිඤ්ඤත්තිසහිතාය
 වධකචෙතනාය අධිජ්ජෙතත්ථසාධනං. කායෙන වා සත්තිආදීනං,
 කායජ්ජපට්ඨද්ධෙන වා උසුයන්තපාසාණාදීනං නිස්සජ්ජනන්ති යථාසම්භවං
 යොජෙතබ්බං. තත්ථාති තෙසු සාහත්ථිකනිස්සග්ගියෙසු.
 උද්දිස්සානුද්දිස්සහෙදතොති උද්දිස්සිත්වා ච අනුද්දිස්සිත්වා ච පවත්තිහෙදෙන.
 උද්දිසනං උද්දිසො, සො එතස්ස අත්ථිති උද්දිසකො, පයොගො, තස්මිං.
 බජ්ඣති එතෙනාති බද්ධො, කම්මමෙව බද්ධො කම්මබද්ධො,
 පාණාතිපාතොති අත්ථො. අථ වා බන්ධනං බද්ධො, කම්මුනා බද්ධො
 කම්මබද්ධො, සො අස්ස හොති, පාණාතිපාතකම්මමස්ස සිද්ධන්ති චුත්තං
 හොති. උභයත්ථාපීති උද්දිසකෙ, අනුද්දිසකෙ වාති ද්විසුපි. පච්ඡා වා තෙනෙව
 රොගෙන මරතූති යොජනා. පහරිතක්ඛණෙයෙවාති මරණාය
 පහොනකජ්ජහාරස්ස ලද්ධක්ඛණෙයෙව කම්මබද්ධො. යදි අවස්සං තෙන
 මරතීති අධිජ්ජායො. සචෙ පන මරණාධිජ්ජායෙන පහාරං දත්වා තෙන අමතස්ස
 පුන අඤ්ඤෙන විත්තෙන පහාරෙ දිත්තෙ පච්ඡාපි පඨමජ්ජහාරෙතෙව මරති,
 තදාව කම්මබද්ධො. අථ දුතියපහාරෙන මරති, නත්ථි පාණාතිපාතො. උභයෙහි
 මතෙපි පඨමජ්ජහාරෙතෙව කම්මබද්ධො, උභයෙහිපි අමතෙ නෙවත්ති
 පාණාතිපාතො. එස නයො බහුහිපි එකස්ස පහාරෙ දිත්තෙ. තත්ත්වං හි යස්ස
 පහාරෙන මරති, තස්සෙව කම්මබද්ධොති. ආණාපනං නාම
 වච්චිඤ්ඤත්තිසහිතාය වධකචෙතනාය අධිජ්ජෙතත්ථසාධනං.

ඉදානි ඉමස්මිං ආණත්තිකපයොගෙ සඬකෙතවිසඬකෙතභාවජානනත්ථං
 ඡබ්බිධං නියමං දස්සෙන්නො “තත්ථා”තිආදිමාහ. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං
 ආණත්තිකපයොගෙ. ආණත්තිනියාමකාති ආණත්තිකපයොගසාධිකා. එතෙසු
 හි අවිරජ්ඣිතෙසුයෙව ආණත්තිකපයොගො හොති, න අඤ්ඤාති.

පුග්ගලොති මාරෙතබ්බො පුග්ගලො. තෙනාහ “යං හි”තිආදි.
 ආණාපකස්ස ආපත්තීති ආණාපකස්ස ආණත්තික්ඛණෙ ආපත්ති, ආණත්තස්ස
 මාරණක්ඛණෙ. ආණාපකො මුච්චතීති ආණත්තස්සෙව කම්මබද්ධො,
 වත්ථුච්චිසෙසෙන පනෙත්ථ කම්මච්චිසෙසො ච ආපත්තිච්චිසෙසො ච හොතීති.
 “පුරෙහත්තං මාරෙහි”ති ආණත්තො පුරෙහත්තමෙව මාරෙහිති “අජ්ජ
 ස්වෙ”ති අනියමෙත්වා “පුරෙහත්තං මාරෙහි”ති ආණත්තො යදා කදාවි

පුරෙහත්තං මාරෙති. යො පන ‘‘අජ්ජ පුබ්බණ්හෙ’’ති චුත්තො මජ්ඣන්තො වා සායන්තො වා ස්වෙ වා පුබ්බණ්හෙ මාරෙති, විසඬිකෙතො හොති, ආණාපකස්ස නත්ථි කම්මබද්ධො. පුබ්බණ්හෙ මාරෙතුං වායමන්තස්ස මජ්ඣන්තො ජාතෙපි එසෙව නයො. එතෙන නයෙන සබ්බකාලජ්ජහෙදෙසු සඬිකෙතවිසඬිකෙතතා වෙදිතබ්බො.

එවං වත්ථුකාලෙසු සඬිකෙතවිසඬිකෙතතං දස්සෙත්වා ඉදානි ඔකාසාදීසු සඬිකෙතවිසඬිකෙතතං අනිදිසන්තො ‘‘ඉමිනා නයෙනා’’ති ආදිමාහ. තත්ථ ඔකාසොති (පාරා. අට්ඨ. 2.174) ගාමො වා වනං වා ගෙහද්වාරං වාති එවමාදිකො. ආවුධන්ති අසි වා උසු වා සත්ති වාති එවමාදි. ඉරියාපථොති මාරෙතබ්බස්ස ගමනං වා නිසජ්ජා වාති එවමාදි. කිරියාවිසෙසොති විජ්ඣනං වා ඡෙදනං වා හෙදනං වා සඬ්ඛමුණ්ඩකං වාති එවමාදි. ඉමෙසු යථා යථා වධකො ආණත්තො, තථා තථා කතෙ ආණාපකස්ස ආපත්ති, අඤ්ඤථා කතෙ විසඬිකෙතො හොති. තෙනාහ ‘‘ඉමිනා නයෙනා’’ති ආදි. තත්ථ සබ්බත්ථාති ඔකාසාදීසු චතුසු. හොති චෙත්ථ –

‘‘යථාණත්තිවසෙනෙව, ආණත්තෙන කතෙ සති;
ආණාපකස්ස ආපත්ති, විසඬිකෙතොඤ්ඤථා කතෙ’’ති.

ආණත්තියං පන අයං විසෙසො – අධිට්ඨායාති අධිට්ඨන්තිවා ආණාපෙති ‘‘එවං විජ්ඣ, එවං පහර, එවං සාතෙහි’’ති (පාරා. 174) චුත්තාය පාළියා ලබ්භතීති ඤාතබ්බො.

ඔපතන්ති එත්ථාති ඔපාතො, ආවාටො, තස්ස බණනං ඔපාතක්ඛණනං. අපස්සෙනසංවිධානන්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.177) අපස්සෙනස්ස සංවිධානං. නිව්වපරිහොගො මඤ්චො වා පීඨං වා අපස්සෙනඵලකං වා දිවාට්ඨානෙ නිසිදන්තස්ස අපස්සෙනකත්ථම්හො වා තත්ථජාතකරුක්ඛො වා වඬිකමෙ අපස්සාය තිට්ඨන්තස්ස ආලම්බනරුක්ඛො වා ආලම්බනඵලකං වා, සබ්බම්පෙතං අපස්සනීයට්ඨෙන අපස්සෙනං නාම, තස්මිං අපස්සෙනෙ යථා අපස්සයන්තං විජ්ඣති වා ඡින්දති වා, තථා කත්වා වාසිඵරසුසත්තිආරකණ්ටකාදීසු අඤ්ඤතරස්ස සත්ථස්ස යපනන්ති අත්ථො.

උපනික්ඛිපනං නාම සමීපෙ නික්ඛිපනං. මනාපස්ස වා අමනාපස්ස වා රූපස්ස උපහරණං සමීපෙ යපනං රූපුපහාරො, අත්තනා වා යක්ඛපෙනාදිවෙසං ගහෙත්වා තිට්ඨනං. ආදිසද්දෙන සද්දුපහාරාදිනං ගහණං. එත්ථාපීති ථාවරපයොගෙපි. උද්දිස්සානුද්දිස්සහෙදො වෙදිතබ්බො, යතො තත්ථපි පුබ්බෙ චුත්තනායෙනෙව කම්මබද්ධො හොති. අයං පන විසෙසො – මූලට්ඨෙන ඔපාතාදීසු පරෙසං මූලෙන වා මුධා වා දින්තෙසුපි යදි තජ්ජච්චයා කොචි මරති,

මූලටියස්සෙව කම්මබද්ධො. යදිපි තෙන, අඤ්ඤාන වා තත්‍ර ඔපානෙ
 විනාසෙත්වා භූමිසමෙ කතෙපි පංසුභාරකා වා පංසුං ගණ්හන්තා, මූලබණ්ඩා
 වා මූලානි බණ්ණන්තා ආවාටං කරොන්ති, දෙවෙ වා වස්සන්තෙ කද්දමො ඡායති,
 තත්ථ ව කොචි ඔතරිත්වා වා ලග්ගිත්වා වා මරති, මූලටියස්සෙව කම්මබද්ධො.
 යදි පන යෙන ලද්ධං, සො වා අඤ්ඤො වා විත්ථතතරං වා ගම්භීරතරං වා
 කරොති, තප්පව්වයා ව කොචි මරති, උභයෙසමිපි කම්මබද්ධො. යථා තු මූලානි
 මූලෙහි සංසන්දන්ති, තථා තත්ථ ථලෙ කතෙ මුච්චති. එවං
 අපස්සෙනසංවිධානාදීසුපි යාව තෙසං පවත්ති, තාව යථාසම්භවං කම්මබද්ධො
 වෙදිතබ්බො.

විජ්ජාපරිජජ්ජනන්ති ආථබ්බණ්ණකෙහි, විජ්ජාධරෙහි ව මන්තපරිජජ්ජනං.
 කම්මවිපාකජාය ඉද්ධියාති සාතිසයකම්මනිබ්බත්තාය කම්මවිපාකෙන
 සහජාතාය ඉද්ධියා, කම්මස්ස වා විපාකභාවෙන ජාතාය ඉද්ධියා. පයොජනන්ති
 පවත්තනං, කරණන්ති අත්ථො, දායාච්ඡාදිතං දායාකොට්ඨාදිනම්ච
 මාරණත්ථං කම්මවිපාකජීද්ධිවිකාරකරණන්ති චුත්තං භොති.

කම්මසාධනො වායං භාරකසද්දො බහුලංවිධානෙන තත්ථාපි
 ඤ්චුපච්චයස්ස සිජ්ඣනතොති ආහ “අථ වා”තිආදි. ජීවිතහරණකං,
 උපනික්ඛිපිතබ්බං වා සත්ථමෙව භාරකන්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.172)
 විකප්පද්වයෙන චුත්තන්ති ආහ “සත්ථඤ්ච තං භාරකඤ්චාති
 සත්ථභාරක”න්ති. “භාරකසත්ථ”න්ති වත්තබ්බෙ විසෙසනස්ස පරනිපාතං
 කත්වා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. පරියෙසෙය්‍යාති ගවෙසෙය්‍ය. “යථා ලහති,
 තථා කරෙය්‍යා”ති ඉමිනා පන අධිජ්ජායත්ථමාහ, “උපනික්ඛිපෙය්‍යා”ති
 ඉමිනා සිඛාපත්තමත්ථං. ඉතරථා හි “පරියෙසෙය්‍යා”ති ඉමස්ස
 “උපනික්ඛිපෙය්‍යා”ති අයමත්ථො අධිජ්ජෙතො න සියා.
 පරිසිට්ඨමත්තෙයෙව්‍යාති පරියෙසිතමත්තෙයෙව. යදි එවං අථ කස්මා පාළියං
 “සත්ථභාරකං වාස්ස පරියෙසෙය්‍යාති අසිං වා සත්තිං වා භෙණ්ඩිං වා ලගුළං
 වා පාසාණං වා සත්ථං වා විසං වා රජ්ජුං වා”ති (පාරා. 172) චුත්තන්ති ආහ
 “පදභාජනෙ පනා”තිආදි. අස්සාති “සත්ථභාරකං වාස්ස පරියෙසෙය්‍යා”ති
 ඉමස්ස පදස්ස. බ්‍යඤ්ජනානුරූපතො පරිපුණ්ණං කත්වා අත්ථස්ස අචුත්තත්තා
 “බ්‍යඤ්ජනං අනාදිසිත්වා”ති චුත්තං. සසති හිංසතීති සත්ථං, සසන්ති හිංසන්ති
 එතෙනාති වා සත්ථං. ආදිසද්දෙන “සත්තිං වා”තිආදිපාළියෙසං සඬගණ්හාති.
 තත්ථ ලගුළන්ති මුග්ගරො. සත්ථන්ති චුත්තාවසෙසං යං කිඤ්චි සමුඛං
 වෙදිතබ්බං.

යො එවං මරතීති යො සත්ථං වා ආහරිත්වා, විසං වා බාදිත්වා, රජ්ජුයා වා
 උබ්බන්ධිත්වා, සොබ්භාදීසු වා පතිත්වා, අඤ්ඤාහි වා

අග්ගිපච්ඡෙදන උදකපච්ඡෙදනාදීහි උපායෙහි මරති. “සො ධනං වා ලභති” තිආදිනා නයෙනාති සො ධනං වා ලභති, යසං වා ලභති, සග්ගං වා ගච්ඡති, ධම්මො වාස්ස භොතීති ඉමිනා නයෙන. කිමනෙන චෙදිතඛිබන්ති ආහ “එතෙනා” තිආදි. තත්ථ එතෙනාති “මරණචණ්ණං වා සංචණ්ණෙය්‍යා” ති එතෙන චචනෙන. නයිධ එවන්ති ඉධ මනුස්සවිග්ගහපාරාජිකෙ න එවං, න පරියායකථාය මුච්චතීති අත්ථො. තෙනාහ “සංචණ්ණෙය්‍යා” තිආදි.

“සත්ථං වා ආහරා” තිආදිනාති එත්ථ ආදිසද්දෙන “විසං වා බාද, රජ්ජයා වා උඛිබන්ධිත්වා කාලං කරොහි, සොඛිහෙ වා නරකෙ වා පපාතෙ වා පපතා” තිආදි. (පාරා. 172) සබ්බං මරණුපායං සඬගණ්හාති. එත්ථ ච නරකො (පාරා. අට්ඨ. 2.172) නාම තත්ථ තත්ථ ඵලන්තියා භූමියා සයමෙව නිඛිබන්තා මහාදරී, යත්ථ හත්ථිපි පතන්ති, චොරාපි නිලිගිත්වා තිට්ඨන්ති. පපාතොති පබ්බතන්තරෙ වා ඵලන්තරෙ වා එකතො ජින්නො. පාපකෙනාති ලාමකෙන. දුජ්ජීවිතෙනාති දුක්ඛබ්බුලන්තා දුක්ඛෙන ජීවිතෙන. මතං තෙ ජීවිතා සෙය්‍යාති තච මරණං ජීවිතා සුන්දරතරං. විත්තමස්ස අත්ථිති විත්තො. තථා මනො. ඉති-සද්දො “සබ්බමත්ථිති බො, කච්චාන, අයමෙකො අන්තො, සබ්බං නත්ථිති බො, කච්චාන, අයං දුතියො අන්තො” තිආදිසු (සං. නි. 2.15; 3.90) විය නිදස්සනෙ දට්ඨබ්බො යථාචුත්තස්ස බුද්ධියං විපරිවත්තමානස්ස මරණස්ස නිදස්සනතො. තෙනෙවාහ “මතං තෙ ජීවිතා සෙය්‍යො” තිආදි.

නනු චෙත්ථ “මනො” ති ඉදම්පි අත්ථතො විත්තමෙව, අථ කස්මා චුත්තන්ති ආහ “එත්ථ වා” තිආදි. විත්තස්ස අත්ථදීපනත්ථං චුත්තන්ති නායං විත්තසද්දො “විත්තසඬකප්පො” තිආදිසු (පාරා. 171) විය විචිත්තාදිඅත්ථො, අථ බො විඤ්ඤාණචචනොති තස්ස අත්ථදීපනත්ථං චුත්තං. ඉමිනා පුනරුත්තිදොසාහාවං දස්සෙති. කථමෙතං විඤ්ඤායතීති ආහ “තෙනෙවස්සා” තිආදි. විත්තො නානාප්පකාරකො සඬකප්පො අස්සාති විත්තසඬකප්පො. විචිත්තත්ථො හෙත්ථ විත්තසද්දො “නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකනිකායම්පි සමනුපස්සාමි එවං විත්තං, යථයිදං, භික්ඛවෙ, තිරච්ඡානගතා” තිආදිසු (සං. නි. 3.100) විය. තෙනාහ “විචිත්තසඬකප්පො” ති. එත්ථාපි ඉතිසද්දො ආහරිතඛිබොති “විත්තසඬකප්පො” ති ඉමස්මිං පදෙපි අධිකාරවසෙන ඉතිසද්දො ආහරිතඛිබො. ඉදඤ්ඤි “ඉති විත්තසඬකප්පො” ති එවං අචුත්තම්පි අධිකාරතො චුත්තමෙව භොතීති. සඬකප්පොති චෙත්ථ “තක්කො විතක්කො සඬකප්පො” තිආදිසු (ධ. ස. 7) විය න විතක්කස්සෙව නාමං, අථ බො තස්ස ච අඤ්ඤෙසඤ්ඤාති දස්සෙතුං “සඬකප්පොති වා” තිආදි ආරද්ධං. සංවිදහනමත්තස්සාති සඤ්ඤාවෙනනාවිතක්කසඬකාතස්ස සබ්බස්ස සංවිදහනස්ස. සාමඤ්ඤත්ථො හෙත්ථ මත්තසද්දො “බ්‍රාහ්මණමත්තං

හොපෙනි” තිආදීසු විය. තෙනාහ “තඤ්ච සංවිදහන” තිආදි. ඉමිනා සංවිදහනං නාමෙත්ථ න විධානන්ති දස්සෙති. අධිජ්ජායො නාම විතක්කො.

උච්චාවචෙන කාරණෙනාති (පාරා. අට්ඨ. 2.172) මහන්තාමහන්තෙන උපායෙන. තත්ථ මරණවණ්ණසංවණ්ණනෙ තාව ජීවිතෙ ආදීනවදස්සනවසෙන අවවාකාරතා, මරණෙ වණ්ණහණනවසෙන උච්චාකාරතා වෙදිතබ්බා. සමාදපනෙ පන මුට්ඨිජාණුනිජ්ජොපාඨනාදිහි මරණසමාදපනවසෙන උච්චාකාරතා, එකතො භුඤ්ජන්තස්ස නබෙ වියං පක්ඛිපිත්වා මරණාදිසමාදපනවසෙන අවවාකාරතා වෙදිතබ්බා.

එවං අසාධාරණවිනිච්ඡයං වත්වා ඉදානි සාධාරණවිනිච්ඡයං දස්සෙතුං “වෙසාලිය” තිආදිමාහ. ඔපාතක්ඛණනාදීසු දුක්ඛටන්ති එත්ථ සවෙපි ජාතපථවිං ඛණ්ති, පාණාතිපාතස්ස පුබ්බපයොගත්තා පයොගෙ පයොගෙ දුක්ඛටං. මනුස්සවිග්ගහො නාගසුපණ්ණාදිසදිසො තිරච්ඡානගතො තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො, යක්ඛො ච පෙතො ච තිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො ච යක්ඛපෙතතිරච්ඡානගතමනුස්සවිග්ගහො, තෙසං. “තථා” ති ඉමිනා ථුල්ලච්චයං අතිදිසති. ඉදානි “ඉමිනා නයෙනා” තිආදිනා අපස්සෙනසංවිධානාදීසු යථාචුත්තආපත්තිහෙදං අතිදිසති. සබ්බත්ථාති අපස්සෙනසංවිධානාදීසු සබ්බෙසු පයොගෙසු.

ඉදානි අනාපත්තිං දස්සෙතුං “අසඤ්චිච්චා” තිආදිමාහ. එත්ථ ච “අසඤ්චිච්චා” ති (සාරත්ථ. ටී. 2.179) ඉදං මරණසංවත්තනිකඋපක්කමස්ස අසල්ලක්ඛණං සන්ධාය චුත්තං, “අජානන්තස්සා” ති ඉදං පන මරණසංවත්තනිකඋපකරණස්ස අජානනං සන්ධාය, “නමරණාධිජ්ජායස්සා” ති ඉදං උපක්කමං ජානන්තස්සාපි මරණාධිජ්ජායස්ස අභාවං. තෙනාහ “අසඤ්චිච්චා” තිආදි. අවෙනෙත්ථාති අසල්ලක්ඛෙත්ථා, විරජ්ඣිත්ථාති චුත්තං හොති.

මුසලුස්සාපනවත්ථුස්මිං වියාති “තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො භික්ඛු භත්තග්ගෙ අන්තරසරෙ ආසනං පඤ්ඤපෙන්නො මුසලෙ උස්සිතෙ එකං මුසලං අග්ගහෙසි. දුතියො මුසලො පරිපතීත්ථා අඤ්ඤතරස්ස දාරකස්ස මත්ථකෙ අවත්ථාසි. සො කාලමකාසි. තස්ස කුක්කුච්චං අහොසි...පෙ.... කිංචිත්තො ත්වං භික්ඛුති. අසඤ්චිච්ච අහං භගවාති. අනාපත්ති භික්ඛු අසඤ්චිච්චා” ති (පාරා. 180) ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං විය.

විසගතපිණ්ඩපාතවත්ථුස්මිං වියාති “තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො පිණ්ඩවාරිකො භික්ඛු විසගතං පිණ්ඩපාතං ලභිත්ථා පටික්කමනං හරිත්ථා භික්ඛුනං අග්ගකාරිකං අදාසි. තෙ භික්ඛු කාලමකංසු. තස්ස කුක්කුච්චං

අහොයි...පෙ.... කිංචිත්තො ත්වං භික්ඛුනි. නාහං භගවා ජානාමිති. අනාපත්ති භික්ඛු අජානන්තස්සා”ති (පාරා. 181) ඉමස්මිං චත්ථස්මිං විය.

භෙසජ්ජචත්ථස්මිං වියාති “තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරා වඤ්ඤා ඉත්ථි කුලුපකං භික්ඛුං එතදවොච “ඉඬ්ඝායා භෙසජ්ජං ජානාහි, යෙනාහං විජායෙය්‍යා”න්ති. ‘සුට්ඨු භගිනී’ති තස්සා භෙසජ්ජං අදාසි. සා කාලමකාසි. තස්ස කුක්කුච්චං අහොයි...පෙ.... අනාපත්ති භික්ඛු පාරාජිකස්ස, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (පාරා. 187) ඉමස්මිං චත්ථස්මිං විය. ඉධ ආදිකම්මිකා අඤ්ඤමඤ්ඤං ජීවිතා වොරොපිතභික්ඛු, තෙසං අනාපත්ති. අවසෙසානං මරණවණ්ණසංවණ්ණනකාදීනං ආපත්තියෙව.

අථ කථං දුක්ඛවෙදනන්ති, නනු රාජානො වොරං දිස්වා භසමානාපි “ගච්ඡථ, නං ඝාතෙථා”ති වදන්ති? සච්චං භසමානා වදන්ති, සො පන භාසො තෙසං අඤ්ඤවිසයො, සන්තිට්ඨාපකචේතනා දුක්ඛසම්පයුත්තාව. චුත්තඤ්ඤානං සමන්තපාසාදිකායං “සවෙපි හි සිරිසයනං ආරුළුහො රජ්ජසම්පත්තිසුඛමනුභවන්තො රාජා ‘වොරො දෙව ආතීතො’ති චුත්තෙ ‘ගච්ඡථ නං මාරෙථා’ති භසමානො භණති, දොමනස්සචිත්තෙනෙව භණතිති වෙදිතබ්බො. සුඛවොකිණ්ණත්තා, පන අනුප්පබන්ධාභාවා ච දුජ්ජානමෙතං පුට්ඨජනෙහි”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.179).

තතියපාරාජිකචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථපාරාජිකචණ්ණනා

අනභිජානන්ති න අභිජානං. යෙන හි යො ධම්මො අධිගතො, සො තස්ස පාකටො භොතිති ආහ “සකසන්තානෙ”තිආදි. උත්තරිමනුස්සානන්ති පකතිමනුස්සෙහි උත්තරිතරානං මනුස්සානං, උක්කට්ඨමනුස්සානන්ති අත්ථො. ධම්මන්ති මහග්ගතලොකුත්තරභූතං අධිගතධම්මං. අථ වා උත්තරිමනුස්සධම්මාති උත්තරිමනුස්සධම්මො. මනුස්සධම්මො නාම විනා භාවනාමනසිකාරෙන පකතියා මනුස්සෙහි නිබ්බත්තෙතබ්බො දසකුසලකම්මපට්ඨම්මො. සො හි මනුස්සානං චිත්තාධිට්ඨානමත්තෙන ඉජ්ඣානතො තෙසං සො භාවිතධම්මො විය යීතොති තථා චුත්තො, මනුස්සග්ගභණ්ණඤ්ඤවේත්ථ තෙසු බහුලං පවත්තනතො. ඤානාදිකං පන තබ්බිධුරන්ති තතුත්තරි, ඉති උත්තරි මනුස්සධම්මාති උත්තරිමනුස්සධම්මො, තං උත්තරිමනුස්සධම්මන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. සමුදාවරන්තොති ආරොචෙත්තො.

කිඤ්චාපි ලොකියලොකුත්තරා සබ්බාව පඤ්ඤා “ඤාණ”න්ති වුවවති, ඉධ පන මහග්ගතලොකුත්තරාව වෙදිතබ්බාති ආහ “මහග්ගතලොකුත්තරපඤ්ඤා ජානනවයෙන ඤාණ”න්ති. කිලෙසෙහි ආරකත්තා පරිසුද්ධට්ඨයෙන අරියන්ති ආහ “අරියං විසුද්ධං උත්තම”න්ති. අරියසද්දො වෙන්ට විසුද්ධපරියායො, න ලොකුත්තරපරියායො. ඤානාදිහෙදෙනි ආදිසද්දෙන “විමොක්ඛො, සමාධි, සමාපත්ති, ඤාණදස්සනං, මග්ගභාවනා, ඵලසච්ඡිකිරියා, කිලෙසජ්ජහානං, විනිවරණතා චිත්තස්ස, සුඤ්ඤාගාරෙ අභිරතී”ති (පාරා. 198) ඉමෙ සඬගණ්භාති. විඤ්ඤාස්ස මනුස්සජාතිකස්සාති

ආරොචෙනබ්බපුග්ගලනිදස්සනං. එතස්ස හි ආරොචිතෙ ආරොචිතං හොති, න දෙවබ්බමානං, නාපි පෙතයක්ඛතිරච්ඡානගතානන්ති. ආරොචෙය්සාති වදෙය්ස, විඤ්ඤාපෙය්සාති වුත්තං හොති. විනා අඤ්ඤාපදෙසෙනාති “යො තෙ විහාරෙ වසති, සො හික්ඛු පයමස්ස ඤානස්ස ලාභී”තිආදිනා (පාරා. 220) නයෙන අඤ්ඤාපදෙසං විනාති අත්ථො. ඉධෙවාති “ඉති ජානාමි, ඉති පස්සාමි”ති ඉමස්මිංයෙව පදෙ. “තෙන වුත්ත”න්තිආදි නිගමනං.

සමනුග්ගාභීයමානොති වොදියමානො, යං වත්ථු ආරොචිතං හොති, තස්මිං වත්ථුස්මිං “කිං තෙ අධිගතං, කින්ති තෙ අධිගතං, කදා තෙ අධිගතං, කත්ථ තෙ අධිගතං, කතමෙ තෙ කිලෙසා පහිනා, කතමෙසං ත්වං ධම්මානං ලාභී”ති කෙනචි වුවවමානො”ති වුත්තං හොති. අසමනුග්ගාභීයමානොති න කෙනචි වුවවමානො.

“හික්ඛුභාවෙ යත්වා අභබ්බො ඤානාදීති අධිගන්තු”න්ති සික්ඛාපදාතික්කමස්ස අන්තරායකරත්තා වුත්තං. හික්ඛුභාවො හිස්ස සග්ගන්තරායො වෙව හොති මග්ගන්තරායො ව (පාරා. අට්ඨ. 2.198). වුත්තඤ්ඤෙන “සාමඤ්ඤං දුප්පරාමට්ඨං, නිරයායුපකඬ්ඨනී”ති (සං. නි. 1.89; ධ. ප. 311). අපරමපි වුත්තං “සිට්ඨො හි පරිබ්බාජො, හියොයා ආකිරතෙ රජ”න්ති (සං. නි. 1.89; ධ. ප. 313). හික්ඛුභාවොති පාරාජිකං ආපජ්ජිත්වා “සමණො අහ”න්ති පටිජානනතො වොහාරමත්තසිද්ධො හික්ඛුභාවො. දානාදීහීති දානසරණසිලසංවරාදීහි.

අජානමෙවාති එත්ථ එවාති අවධාරණත්ථෙ නිපාතො. “අජානමෙව”න්තිපි පයන්ති. තත්ථ පන “එවං ජානාමි, එවං පස්සාමි”ති අවචන්ති යොජෙතබ්බං. වචනත්ථවිරහතොති “පයමං ඤානං සමාපජ්ජි”න්ති ආදිවචනස්ස (පාරා. 209) අත්ථභූතෙන ඤානාදිනා වජ්ජිතත්තා තුව්ඡං උදකාදිසුඤ්ඤං භාජනං විය. මුසාති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස පරවිසංවාදකො වට්ඨපයොගො, කායපයොගො වා. තෙනාහ “වඤ්චනාධිජ්ජායතො මුසා”ති. මුසා ව වඤ්චනාධිජ්ජායො ව පුබ්බභාගක්ඛණෙ, තඬ්ඬණෙ ව. වුත්තඤ්ඤි “පුබ්බෙ වාස්ස හොති ‘මුසා

භණිස්ස'න්ති, භණන්තස්ස හොති 'මුසා භණාමී''ති (පාරා. 200). එතඤ්ඤි ද්වයං අඬිගභුතං, ඉතරං පන හොතු වා, මා වා, අකාරණමෙතං. අභණන්ති විඤ්ඤාපනං අකාසිං.

අඤ්ඤත්‍ර අධිමානාති අධිගතො මානො, අධිකො වා මානො අධිමානො, ථද්ධමානොති අත්ථො, තං විනාති අත්ථො. කස්ස පනායං අධිමානො උප්පජ්ජති, කස්ස නුප්පජ්ජති? අරියසාවකස්ස තාව නුප්පජ්ජති (පාරා. අට්ඨ. 2.196). සො හි

මග්ගඵලනිබ්බානපභීනකිලෙසාවසිට්ඨකිලෙසපච්චවෙක්ඛණෙන සඤ්ජාතසොමනස්සො අරියගුණප්පට්ඨෙධෙ නික්කඬ්ඛො, තස්මා සොතාපන්නාදීනං ‘‘අහං සකදාගාමී’’තිආදිවසෙන මානො නුප්පජ්ජති. දුස්සීලස්ස නුප්පජ්ජති. සො හි අරියගුණාධිගමෙ නිරාසොව. සීලවතොපි පරිච්චත්තකම්මට්ඨානස්ස නිද්දාරාමතාදිමනුයුත්තස්ස නුප්පජ්ජති, සුපරිසුද්ධසීලස්ස පන කම්මට්ඨානෙ අප්පමත්තස්ස නාමරූපං චවත්ථපෙත්වා පච්චයපරිග්ගහෙන විනිශ්ඡකඬ්ඛස්ස තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සඬ්ඛාරෙ සම්මසන්නස්ස ආරද්ධවිපස්සකස්ස උප්පජ්ජති. තෙනාහ ‘‘ය්වාය’’න්තිආදි. තත්ථ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වාති (සාරත්ථ. ටී. 2.196)

කලාපසම්මසනවසෙන අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා.

සම්මසන්නස්සාති විපස්සන්නස්ස. ආරද්ධවිපස්සකස්සාති

උදයබ්බයානුපස්සනාය ආරද්ධවිපස්සකස්ස. අපත්තෙති අත්තනො සන්නානෙ උප්පත්තිවසෙන අපත්තෙ, අනාධිගතෙති චුත්තං හොති.

පත්තසඤ්ඤිතාසඬ්ඛාතොති ‘‘පත්තො මයා උත්තරිමනුස්සධම්මො’’ති

එවංසඤ්ඤිතාසඬ්ඛාතො අධිමානො උප්පජ්ජති. උප්පන්නො ව

සුද්ධසමථලාභිං වා සුද්ධවිපස්සනාලාභිං වා අන්තරා යපෙති. සො හි දසපි

විසම්පි තිංසම්පි වස්සාති කිලෙසසමුදාවාරං අපස්සන්නො ‘‘අහං

සොතාපන්නො’’ති වා ‘‘සකදාගාමී’’ති වා ‘‘අනාගාමී’’ති වා මඤ්ඤති.

සමථවිපස්සනාලාභිං පන අරහත්තෙයෙව යපෙති. තස්ස හි සමාධිබලෙන

කිලෙසා වික්ඛම්භිතා, විපස්සනාබලෙන සඬ්ඛාරා සුපරිග්ගහිතා, තස්මා

සට්ඨිම්පි වස්සාති, අසිතිම්පි වස්සාති, වස්සසතම්පි කිලෙසා න සමුදාවරන්ති,

බ්ණාසවස්සෙව චිත්තාවාරො හොති. සො එවං දීඝරත්තං කිලෙසසමුදාවාරං

අපස්සන්නො අන්තරා අට්ඨත්ථාව ‘‘අරහා අහ’’න්ති මඤ්ඤති. ‘‘තං

අධිමානං යපෙත්වා’’ති ඉමිනා ‘‘අඤ්ඤත්‍රා’’ති පදං අපෙක්ඛිත්වා

‘‘අධිමානා’’ති උපයොගත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති දස්සෙති.

පාපිච්ඡතායාති පාපා ඉච්ඡා එතස්සාති පාපිච්ඡො, තස්ස භාවො පාපිච්ඡතා, තාය, පාපිකාය ඉච්ඡායාති අත්ථො. යා සා ‘‘ඉධෙකච්චො දුස්සීලොව සමානො ‘සීලවා’ති මං ජනො ජානාතු’’තිආදීනා (විභ. 851) නයෙන චුත්තා, තාය

අසන්නගුණසම්භාවනිවිජයානි වුත්තං හොති. ඉමිනා පන මන්දන්තා මොමුහත්තා සමුදාවරන්තස්ස අනාපත්තිනි දස්සෙති. අයම්පිති පි-සද්දෙන න කෙවලං පුරිමා තයොවාති දස්සෙති.

අසන්නන්ති අභුතං. ඤානාදිධම්මන්ති ඤානං, විමොක්ඛො, සමාධි, සමාපත්ති, ඤාණදස්සනං, මග්ගභාවනා, ඵලසච්ඡිකිරියා, කිලෙසජ්ජහානං, විනිවරණතා විත්තස්ස, සුඤ්ඤාගාරෙ අභිරතී’’ති (පාරා. 198) ඵච වුත්තං උත්තරිමනුස්සධම්මං. යස්ස ආරොචෙතීති (පාරා. අට්ඨ. 2.215) වාචාය වා හත්ථවිකාරාදීහි වා අභිගපච්චභිගචොපනෙහි විඤ්ඤත්තිපථෙ ධීතස්ස යස්ස පුග්ගලස්ස ආරොචෙති. විඤ්ඤත්තිපථං පන අතික්කමිත්වා ධීතො කොච්චෙ දිබ්බෙන චක්ඛුනා (සාරත්ථ. ටී. 2.215), දිබ්බාය ච සොතධාතුයා දිස්වා ච සුත්වා ච ජානාති, න පාරාජිකං. යොපි “කිං අයං හණ්ඨි’’ති සංසයං වා ආපජ්ජති, චිරං වීමංසිත්වා වා පච්ඡා ජානාති, “අවිජානන්තො’’ඉච්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති. යො පන ඤානාදීනි අත්තනො අධිගමවසෙන වා උග්ගහපරිපුච්ඡාදිවසෙන වා න ජානාති, කෙවලං “ඤාන’’න්ති වා “විමොක්ඛො’’ති වා වචනමත්තමෙව සුතං හොති, යොපි තෙන වුත්තෙ “ඤානං කීර සමාපජ්ජී’’ති එස වදන්ති යදි එත්තකමත්තමිපි ජානාති, “ජානාති’’ච්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති, තස්ස වුත්තෙ පාරාජිකමෙව. සෙසො පන එකස්ස වා ද්විත්තං වා ඛණ්ණං වා නියමිතානියමිතවසෙන විසෙසො සබ්බො සික්ඛාපච්චක්ඛානකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. පරියායභාසනෙ පන “අහ’’න්ති අවුත්තත්තා පටිවිජානන්තස්ස වුත්තෙපි පුල්ලච්චයං. විසංවාදනාධිජ්ජායෙන මුසාවාදපයොගස්ස කතත්තා අජ්ජට්ඨිජානන්තස්සාපි දුක්කටන්ති ආහ “යො තෙ විහාරෙ වසති...පෙ.... දුක්කට’’න්ති. අනුල්ලපනාධිජ්ජායස්සානි උල්ලපනාධිජ්ජායවිරහිතස්ස, අභුතාරොචනාධිජ්ජායවිරහිතස්සානි අත්ථො. උම්මත්තකාදයො පුබ්බෙ වුත්තනයා ඵච. ඉධ පන ආදිකම්මිකා වග්ගමුදානිරියහික්ඛු, තෙසං අනාපත්ති.

චතුත්ථපාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකනිගමනවණ්ණනා

ඉධාති ඉමස්මිං හික්ඛුපාතිමොක්ඛෙ. උද්දිට්ඨපාරාජිකපරිදීපනමෙවාති උද්දිට්ඨානං චතුත්තං පාරාජිකානං පරිදීපනච්චනමෙව. අවධාරණං පන න අඤ්ඤාසම්පිති දස්සනත්ථං. තෙනාහ “සමොධානෙත්වා පනා’’තිආදි. තත්ථ සමොධානෙත්වාති තත්ථ තත්ථ ආගතානි එත්ථෙව සමොදහිත්වා, පක්ඛිපිත්වා රාසිං කත්වාති අත්ථො. පාළියං ආගතානීති උද්දෙසපාළියං ආගතානි. හික්ඛුනීනං අසාධාරණානි වත්තාරීති උබ්භජාණමණ්ඩලිකා, වජ්ජජ්ජට්ඨිජාදිකා, උක්ඛිත්තානුවත්තිකා, අට්ඨවත්ථුකාති ඉමානි හික්ඛුනීනං.

හික්බුහි අසාධාරණානි වත්තාරි. පණ්ඩකාදීනඤ්ඤි එකාදසන්තං අභබ්බභාවො පාරාජිකාපත්තිසදිසත්තා පාරාජිකොති ආහ “එකාදසන්ත”න්තිආදි. අභබ්බභාවසඬ්ඛාතෙහිති වත්ථුච්චන්තනාදිනා පබ්බජ්ජපසම්පදාය නඅරහභාවසඬ්ඛාතෙහි. පණ්ඩකතිරච්ඡානගත උභතොඛ්‍යඤ්ජනකා (පාරා. අට්ඨ. 2.233) හි තයො වත්ථුච්චන්තනා අහෙතුකජ්ජපටිසන්ධිකා, තෙසං සග්ගො අචාරිතො, මග්ගො පන වාරිතො. අභබ්බා හි තෙ මග්ගජ්ජපටිලාභාය වත්ථුච්චන්තන්තා. පබ්බජ්ජාපි තෙසං පටික්ඛිත්තා, තස්මා තෙපි පාරාජිකාව. ටෙය්‍යසංවාසකො, තිත්ථියපක්කන්තකො, මාතුසාතකො, පිතුසාතකො, අරහන්තසාතකො, හික්බුහිදුසකො, ලොහිතුජ්ජාදකො, සඬ්ඝහෙදකොති ඉමෙ අට්ඨ අත්තනො කිරියාය ච්චන්තන්තා අභබ්බට්ඨානං පත්තාති පාරාජිකාව. තෙසු ටෙය්‍යසංවාසකො, තිත්ථියපක්කන්තකො, හික්බුහිදුසකොති ඉමෙසං තිණ්ණං සග්ගො අචාරිතො, මග්ගො පන වාරිතොව. ඉතරෙසං පඤ්චන්තං උභයමිපි වාරිතං. තෙ හි අනන්තරාව නරකෙ නිබ්බන්තනකසත්තා. යදා හික්බුහි විබ්භමිතුකාමා හුත්වා කාසාවමෙව වා ගිහිවත්ථං වා ගිහිනිවාසනාකාරෙන නිවාසෙති, තදා පාරාජිකමාපන්නා නාම භොතීති ආහ “ගිහිභාවං පත්ථයමානායා”තිආදි. සා හි අජ්ඣාචාරවීතික්කමං අකත්වාපි එත්තාවතා අස්සමණි නාම භොති.

දීඝතාය ලම්බමානං අඬ්ඟජාතමෙතස්සාති ලම්බී (සාරත්ථ. ටී. 2.233). න සො එත්තාවතා පාරාජිකො, අථ ඛො යදා අනභිරතියා පිළිතො අත්තනො අඬ්ඟජාතං මුඛෙ වා වච්චමග්ගෙ වා පවෙසෙති, තදා පාරාජිකො භොති. මුදුකතා පිට්ඨි එතස්සාති මුදුපිට්ඨිකො, කතපරිකම්මාය මුදුකාය පිට්ඨියා සමන්තාගතො. සොපි යදා අනභිරතියා පිළිතො අත්තනො අඬ්ඟජාතං අත්තනො මුඛමග්ගවච්චමග්ගෙසු අඤ්ඤතරං පවෙසෙති, තදා පාරාජිකො භොති. පරස්ස අඬ්ඟජාතං මුඛෙන ගණ්භාතීති යො අනභිරතියා පිළිතො පරස්ස සුත්තස්ස වා පමත්තස්ස වා අඬ්ඟජාතං මුඛෙන ගණ්භාති. පරස්ස අඬ්ඟජාතෙ අභිනිසීදතීති යො අනභිරතියා පිළිතො පරස්ස අඬ්ඟජාතං කම්මනියං දිස්වා අත්තනො වච්චමග්ගෙන තස්සුපරි නිසීදති, තං අත්තනො වච්චමග්ගං පවෙසෙතීති අත්ථො. එතානි හි වත්තාරි යස්මා උභින්නං රාගවසෙන සදිසභාවුපගතානං ධම්මො “මෙථුනධම්මො”ති වුව්වති, තස්මා එකෙන පරියායෙන මෙථුනධම්මං අජ්ජපටිසෙවිත්වායෙව කෙවලං මග්ගෙන මග්ගජ්ජපවෙසනවසෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා මෙථුනධම්මපාරාජිකස්ස අනුලොමෙන්ති “අනුලොමපාරාජිකානි”ති වුව්වන්ති.

එත්ථාහ – මාතුසාතකපිතුසාතකඅරහන්තසාතකා තතියපාරාජිකං ආපන්නා, හික්බුහිදුසකො, ලම්බිආදයො වත්තාරො ව පට්ඨපාරාජිකං ආපන්නා එවාති කත්වා කුතො චතුර්විසතීති (සාරත්ථ. ටී. 2.233)? වුව්වතෙ –

මාතුසාතකාදයෝ හි චත්තාරො ඉධ අනුපසම්පන්නා එව අධිජ්ජෙතා,
ලම්බිආදයෝ චත්තාරො කිඤ්චාපි පට්ඨපාරාජිකෙන සඬගහිතා, යස්මා පන
එකෙන පරියායෙන මෙථුනධම්මං අජ්ජට්ඨෙවිනො භොන්ති, තස්මා විසුං
වුත්තාති. දුතියවිකජ්ජෙ කච්චිත්ථාති එත්ථ කච්චි අත්ථාති පදවිජ්ජෙදො
කාතබ්බො.

ඉති කඬබාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්චුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

පාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬසාදිසෙසකණ්ඩං

පියවචනෙන ආලපනන්ති පියායිතබ්බවචනෙනාලපනං, සාධුනං
සමාලපනන්ති වුත්තං භොති. සාධවො හි පරෙ “භොන්තො”ති වා
“දෙවානංපියා”ති වා “හදුහව”න්ති වා “ආයස්මන්තො”ති වා සමාලපන්ති.

1. සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සං-සද්දො විජ්ජමානත්ථොති ආහ “සංවිජ්ජති”ති. චෙතනාති
විතික්කමචසජ්ජවත්තා පුබ්බහගචෙතනා, මොචනස්සාදචෙතනාති අත්ථො.
අස්සාති සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා. අඤ්ඤපදත්ථසමාසෙනෙව සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා
වුත්තත්තා ඉක-සද්දස්ස විසුං අත්ථො නත්ථිති ආහ “සඤ්චෙතනාව
සඤ්චෙතනිකා”ති. ඉදානි ඉක-සද්දොව අත්ථිඅත්ථං පකාසෙතීති දස්සෙන්නො
“සඤ්චෙතනා වා”තිආදිමාහ. සංවිජ්ජමානා චෙතනා සඤ්චෙතනා.
සුක්කස්සාති සම්භවස්ස. විසට්ඨිති විස්සග්ගො.

ඉදානි තං යස්මිං කාලෙ මොචෙති, යෙනාධිජ්ජායෙන මොචෙති, යෙන
වොපායෙන මොචෙති, යඤ්ච තස්ස අධිජ්ජායස්ස වත්ථු, තං සබ්බං
සඬබ්බෙපතො විභාවෙත්වා සරුපතො තං විසට්ඨිං දස්සෙතුං
“රාගුපත්ථම්භාදීසු”තිආදිමාහ. තත්ථ රාගස්ස බලවහාවො, රාගෙන වා
අඬගජාතස්සුපත්ථම්භො ථද්ධිහාවො රාගුපත්ථම්භො, සො ආදි යෙසං තෙ
රාගුපත්ථම්භාදයො, තෙසු රාගුපත්ථම්භාදීසු. ආදිසද්දෙන (පාරා. 238)
චච්චුපත්ථම්භපස්සාචුපත්ථම්භවාතුපත්ථම්භඋච්චාලිඬගපාණකදට්ඨුපත්ථම්භා
නං ගහණං. කම්මඤ්ඤතං පත්තෙති මොචනකම්මක්ඛමතාය කම්මනියතං
පත්තෙ, අජ්ඣක්තරුපාදීසු උපක්කමාරහභාවං පත්තෙති අත්ථො. අරොගස්ස
භාවො ආරොග්ගං, තං ආදි යෙසං තෙ ආරොග්ගාදයො, තෙසු ආරොග්ගාදීසු.

ආදිසද්දෙන සුබ්බෙසජ්ජදානපුඤ්ඤයඤ්ඤසග්ගච්ඡිමංසදවානං ගහණං.
 අජ්ඣත්තරූපං අජ්ඣත්තං උපාදින්නරූපං, තං ආදි යෙසං තෙ
 අජ්ඣත්තරූපාදයො, තෙසු. ආදිසද්දෙන
 බහිද්ධාරූපඅජ්ඣත්තබහිද්ධාරූපආකාසෙකට්ඨකම්පනානං ගහණං. මොවනෙ
 අස්සාදො සුබ්බෙදනා මොවනස්සාදො, මොවනත්ථං පුබ්බභාගෙ
 පවත්තරාගො, සම්පයුත්තඅස්සාදසීසෙන චෙත්ථ රාගො වුත්තො, තෙන
 සම්පයුත්තා චෙතනා මොවනස්සාදචෙතනා, තාය. ඉමිනා මුච්චනස්සාදො
 (පාරා. අට්ඨ. 2.240) මුත්තස්සාදො මෙටුනස්සාදො එස්සස්සාදො
 කණ්ඩුවනස්සාදො දස්සනස්සාදො නිසජ්ජස්සාදො වාචස්සාදො ගෙහසිතපෙමං
 වනභඩ්ගියන්ති ඉමෙහි සම්පයුත්තා චෙතනායො පටික්ඛිපති, තාහි නිමිත්තෙ
 උපක්කමන්තස්ස මුත්තෙපි අනාපත්ති. “නිමිත්තෙ උපක්කමන්තස්සා”ති
 ඉමිනා පන උරුමද්දාපනාදීනි පටික්ඛිපති. තෙන හි සතිපි මොවනස්සාදෙ
 නිමිත්තෙ උපක්කමාභාවතො මුත්තෙපි අනාපත්ති. වුත්තඤ්ඤෙන
 සමන්තපාසාදිකායං ‘සා ව බො නිමිත්තෙ උපක්කමන්තස්සෙව,
 හත්ථපරිකම්මපාදපරිකම්මගත්තපරිකම්මකරණෙන සචෙපි අසුචි මුච්චති,
 අනාපත්ති’ති.

ආසයධාතුනානාත්තතොති පිත්තසෙම්භපුබ්බලොභිතාසයානඤ්ඤෙව
 පට්ඨිධාතුආදීනඤ්ඤෙව චතුන්නං ධාතුනං, රසසොණිකාදීනං වා සත්තන්නං
 ධාතුනං නානාත්තතො. යානා වාචනාති සුක්කස්ස යං යානං, තතො වුති.
 සුක්කස්ස හි වත්ථිසීසං කට්ඨි කායොති (පාරා. අට්ඨ. 2.237) තිධා යානං
 පකස්සෙත්ති. එකො කිරාවරියො “වත්ථිසීසං සුක්කස්ස යාන”න්ති ආහ,
 එකො “කට්ඨි”ති, එකො “සකලො කායො”ති. තෙසු තතියස්ස භාසිතං
 සුභාසිතං. කෙසලොමනබ්බන්තානඤ්ඤි මංසචිනිමුත්තට්ඨානං,
 උච්චාරපස්සාවබ්බෙළසිඬ්ඝාණිකා, ථද්ධසුක්ඛවම්මානි ව චජ්ජෙත්වා අවසෙසො
 ඡවිමංසලොභිතානුගතො සබ්බොපි කායො
 කායජ්ජසාදභාවජීවිතින්ද්‍රියාබ්බපිත්තානං, සම්භවස්ස ව යානමෙව. තථා හි
 රාගපරිශුච්චානෙනාහිභූතානං හත්ථිනං උභොහි කණ්ණචුළිකාහි සම්භවො
 නික්ඛමති.

එත්ථ ව “රාගුපත්ථම්භාදීසු”තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.237) කාලො
 දස්සිතො. රාගුපත්ථම්භාදිකාලෙසු හි අඩ්ගජාතං කම්මනියං හොති. යස්ස
 කම්මනියත්තෙ සති මොචෙති, ඉතො පරං අඤ්ඤො කාලො නත්ථි. න හි විනා
 රාගුපත්ථම්භාදීහි පුබ්බණ්භාදයො කාලභෙදා මොවනෙ නිමිත්තං හොත්ති.
 “ආරොග්‍යාදීසු”තිආදිනා පන අධිජ්ජායො දස්සිතො. එවරූපෙන හි
 අධිජ්ජායගෙදෙන මොචෙති, න අඤ්ඤථා. “අජ්ඣත්තරූපාදීසු”තිආදිනා
 උපායො දස්සිතො. අජ්ඣත්තරූපෙ වා හි මොචෙය්‍ය, බහිද්ධාරූපෙ වා,

උභයත්ථ වා, ආකාසෙ වා කට්ඨං කම්පෙන්නො, ඉතො පරං අඤ්ඤො උපායො නත්ථි. නීලාදිවසෙනා”ති ආදීහි පන දසහි නවමස්ස අධිප්පායස්ස වත්ථු දස්සිතං. විමංසන්නො හි නීලාදීසු අඤ්ඤතරවසෙන විමංසති, න තෙහි විනිමුත්තන්ති. “යානා වාවනා”ති ඉමිනා පන අත්ථතො විස්සට්ඨි දස්සිතා. යථාහ “විස්සට්ඨිති යානතො වාවනා වුව්වතී”ති (පාරා. 237). සා වායං තස්ස සුක්කස්ස යානා වාවනා රාගවසෙන. වුත්තඤ්ඤෙනං කථාවත්ථු අට්ඨකථායං “සුක්කවිස්සට්ඨි නාම රාගසමුට්ඨානා හොති”ති (කථා. අට්ඨ. 307). අඤ්ඤානු සුපිනන්තාති සුපිනො එව සුපිනන්තො, තං යපෙත්ථාති වුත්තං හොති. තෙනාහ “යා සුපිනෙ”ති ආදි. සඬ්ඝාදිවසෙසාති ඉමස්ස ආපත්තිනිකායස්ස නාමං. තෙනාහ “යා අඤ්ඤානු සුපිනන්තා”ති ආදි. ආපත්තිනිකායොති ආපත්තිසමුහො. කිඤ්චාපි අයං එකාව ආපත්ති, රුළුහිසද්දෙන, පන අවයවෙ සමුහවොහාරෙන වා “නිකායො”ති වුත්තො “එකො වෙදනාක්ඛන්ධො, එකො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො”ති ආදීසු විය.

අස්සාති (සාරත්ථ. ටී. 2.16 සංඝාදිවසෙසකණ්ඩ) ආපත්තිනිකායස්ස. නනු ච අයුත්තොයං නිද්දෙසො “සඬ්ඝො ආදිමිහි වෙව සෙසෙ ච ඉච්ඡිතබ්බො අස්සා”ති. න හි ආපත්තිනිකායස්ස ආදිමිහි වෙව සෙසෙ ච සඬ්ඝො ඉච්ඡිතො, කිඤ්චරහි වුට්ඨානස්සාති ඉමං වොදනං මනසි නිධාය යථා න විරුජ්ඣති, තථා අධිප්පායං විවරිතුං “කිං වුත්තං හොති”ති ආදිමාහ. ආපත්තිතො වුට්ඨානස්ස ආදිමිහි වෙව සෙසෙ ච ඉච්ඡිතො සඬ්ඝො ආපත්තියාව ඉච්ඡිතො නාම හොතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. ආපත්තිවුට්ඨානන්ති ආපත්තිතො වුට්ඨානං, අනාපත්තිකභාවුපගමනන්ති අත්ථො.

දකසොතන්ති පස්සාවමග්ගං, අඬ්ගජාතජපදෙසන්ති වුත්තං හොති. යදි එවං අථ කස්මා අට්ඨකථායං “දකසොතං ඔතිණ්ණමත්තෙ”ති වුත්තන්ති ආහ “යානතො පන වුත්ත”න්ති ආදි. අවස්සමෙව දකසොතං ඔතරති අධිවාසෙත්ථා අන්තරා නිවාරෙතුං අසක්කුණෙයාත්තා. දකසොතොරොහනතො (සාරත්ථ. ටී. 2.236-237) පට්ඨාය පන උපාදින්නතො විනිමුත්තන්තා සම්භවරූපං උතුසමුට්ඨානමෙව අවසිස්සති, සෙසං තිසමුට්ඨානං නත්ථිති වෙදිතබ්බං. තස්මාති යස්මා යානතො වුත්තං දකසොතං ඔතරති, තස්මා.

අමොචනාධිප්පායස්සාති හෙසජ්ජෙන නිමිත්තං ආලිම්පන්තස්ස උච්චාරාදීනි වා කරොන්තස්ස. සුපිනං පස්සන්තස්සාති (පාරා. අට්ඨ. 2.237) ධාතුක්ඛොහතො වා අනුභූතපුබ්බතො වා දෙවතොපසංභාරතො වා පුබ්බනිමිත්තතො වාති ඉමෙහි චතුහි කාරණෙහි සුපිනං පස්සන්තස්ස. කිං පනෙතං පස්සන්තො සුත්තො පස්සති, පටිබුද්ධො, උදාහු නෙව සුත්තො, න පටිබුද්ධොති? කිඤ්චෙත්ථ – යදි තාව සුත්තො පස්සති, අහිධම්මවිරොධො

ආපඡ්ඡති. භවඤ්චිත්තෙන හි සුපති, තං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං වා රාගාදිසම්පයුත්තං වා න භොති. සුපිනං පස්සන්තස්ස ච ඊදිසානි චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති. අථ පටිබුද්ධො පස්සති, විනයවිරොධො ආපඡ්ඡති. යඤ්චි පටිබුද්ධො පස්සති, තං සබ්බොභාරිකචිත්තෙන පස්සති. සබ්බොභාරිකචිත්තෙන ච කතෙ චිතික්කමෙ අනාපත්ති නාම නත්ථි. සුපිනං පස්සන්තෙන පන කතෙපි චිතික්කමෙ එකන්තං අනාපත්ති එව. අථ නෙව සුත්තො න පටිබුද්ධො පස්සති, කො නාම පස්සති, එවඤ්ච සති සුපිනස්ස අභාවොව ආපඡ්ඡතීති? න අභාවො, කස්මා? යස්මා කපිමිද්ධපරෙතො පස්සති. චුත්තඤ්ඤෙන “කපිමිද්ධපරෙතො ඛො මහාරාජ සුපිනං පස්සති”ති (මි. ප. 5.3.5). කපිමිද්ධපරෙතොති මක්කට්ඨිද්දාය යුත්තො. යථා හි මක්කට්ඨස්ස නිද්දා ලුහුපරිවත්තා භොති, එවං යා නිද්දා පුනප්පුනං කුසලාදිචිත්තවොකිණ්ණත්තා ලුහුපරිවත්තා, යස්සා පචත්තියං පුනප්පුනං භවඤ්චතො උත්තරණං භොති, තාය යුත්තො සුපිනං පස්සති. යස්ස ච එවං පස්සන්තස්ස සුපිනෙ මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස විය, කායසංසග්ගාදීනි ආපඡ්ඡන්තස්ස විය ච සුපිනන්තෙනෙව කාරණෙන අසුචි මුච්චති, තස්සපි අනාපත්ති. සුපිනෙ (පාරා. අට්ඨ. 2.262) පන උප්පන්නාය අස්සාදවේතනාය සවස්ස විසයො භොති, නිච්චලෙන භවිතබ්බං, න භත්ථෙත නිමිත්තං කීළාපෙතබ්බං. කාසාවපච්චත්ථරණරක්ඛණත්ථං පන භත්ථපුටෙන ගභෙත්වා ජග්ගනත්ථාය උදකට්ඨානං ගන්තුං වට්ටති.

සුක්කච්ඡස්සට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ඔතිණ්ණො”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.270) ඉදං කම්මසාධනං, කත්තුසාධනං වා භොතීති තදුභයවසෙන අත්ථං දස්සෙන්නො “යක්ඛාදීහි විය සත්තා”තිආදිමාහ. අසමපෙක්ඛිත්වාති යථාසභාවං අනුපපරික්ඛිත්වා, යථා තෙ රතිජනකා රූපාදයො විසයා අනිච්චදුක්ඛාසුභානත්තාකාරෙන අවට්ඨිතා, තථා අපස්සිත්වාති චුත්තං භොති. පරිණතෙනාති පරිවත්තෙන. තෙනාහ “යථා පරිවත්තමාන”න්තිආදි. චුත්තරාගවසෙනාති කායසංසග්ගරාගවසෙන. තදනුජාතායපීති තස්මිං අහනි ජාතං ජනනං එතිස්සාති තදනුජාතා, තස්මිං අහනි ජාතාති වා තදනුජාතා, තාය, තං දිවසං ජාතායපීති අත්ථො, ජාතමත්තාය අල්ලමංසපෙසිවණ්ණායපීති චුත්තං භොති.

අස්සාති “කායසංසග්ගං සමාපජ්ජෙය්‍යා”ති පදස්ස. ඉදානි භත්ථාදීනං විභාගදස්සනත්ථං “තත්ථ භත්ථො නාම කප්පරතො පට්ඨායා”තිආදිමාහ. කප්පරතො පට්ඨායාති දුතියමභාසන්ධිං උපාදාය. අඤ්ඤත්ථ පන මණ්ඩන්ධතො පට්ඨාය යාව අග්ගනබා භත්ථො. විනන්ධිත්වා වා

අවිනන්ධිත්වා වා කතකෙසකලාපස්සෙනං අධිවචනන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ විනන්ධිත්වාති තිහි කෙසවට්ඨිහි ගන්ථිත්වා. සුවණ්ණචරකන්ති සුවණ්ණපාළිං. හත්ථඤ්ච වෙණ්ණඤ්ච යපෙත්වා අවසෙසසරිරං අභිගන්ති ආහ “අවසෙසස්ස සරිරස්සා”තිආදි.

යො හි සෙවනාධිප්පායොපි නිව්වලෙන කායෙන කෙවලං එස්සං පටිච්ඡානාති සාදියති අනුභොති, තස්ස විත්තුප්පාදමත්තෙ ආපත්තියා අභාවතො අනාපත්තීති ආහ “කායෙන අවායමිත්වා”තිආදි. මොක්ඛාධිප්පායෙනාති ඉත්ථිතො මුච්චිතුකාමතාධිප්පායෙන. අසඤ්චිච්චාති “ඉමිනා උපායෙන ඉමං චුසිස්සාමි”ති අවෙනෙත්වා. එවඤ්ඤි අවෙනෙත්වා පත්තප්පටිග්ගහණාදීසු මාතුගාමස්ස අභිගෙ ඵ්ථිගෙපි අනාපත්ති. අසනියාති අඤ්ඤවිහිතො හොති, “මාතුගාමං චුසිස්සාමි”ති සති නත්ථි, එවං අසනියා හත්ථපාදපසාරණාදිකාලෙ චුසන්තස්ස අනාපත්ති. අජානන්තස්සාති දාරකවෙසෙන ධීතං දාරිකං “ඉත්ථි”ති අජානන්තො කෙනවිදෙව කරණියෙන චුසති, එවං “ඉත්ථි”ති අජානන්තස්ස චුසතො අනාපත්ති. අසාදියන්තස්සාති කායසංසග්ගං අසාදියන්තස්ස බාහාපරම්පරාය නීතභික්ඛුස්ස විය අනාපත්ති. ඉධ පන උදායිත්ථෙරො ආදිකම්මිකො. තස්ස අනාපත්ති ආදිකම්මිකස්සාති.

කායසංසග්ගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුට්ඨල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුට්ඨල්ලවාචස්සාදරාගවසෙනාති දුට්ඨල්ලා වාචා දුට්ඨල්ලවාචා, තාය අස්සාදවෙනනා දුට්ඨල්ලවාචස්සාදො, තෙන සම්පයුත්තරාගවසෙන. එත්ථාධිප්පෙනං මාතුගාමං දස්සෙතුං “මාතුගාම”න්තිආදිමාහ. දුට්ඨල්ලාදුට්ඨල්ලසංලක්ඛණසමත්ථන්ති අසද්ධම්මසද්ධම්මප්පටිසංයුත්තං කථං ජානිතුං සමත්ථං. යා පන මහල්ලිකාපි බාලා එළමුගා, අයං ඉධානාධිප්පෙනා. වණ්ණො නාම ද්වෙ මග්ගෙ උද්දිස්ස “ඉත්ථිලක්ඛණෙන සුභලක්ඛණෙන සමන්තාගතාසි”තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.285) ථොමනා. අවණ්ණො නාම ද්වෙ මග්ගෙ උද්දිස්ස චුත්තවිපරියායෙන ගරහනා, “ඉත්ථිලක්ඛණෙන සුභලක්ඛණෙන අසමන්තාගතාසි”තිආදිහි බුංසනාති චුත්තං හොති. යාවනා නාම “දෙහි මෙ, අරහසි මෙ දාතු”න්ති (පාරා. 285) වචනං. ආයාවනා නාම “කදා තෙ මාතා පසිදිස්සති, කදා තෙ පිතා පසිදිස්සති, කදා තෙ දෙවතායො පසිදිස්සන්ති, කදා තෙ සුඛණො සුලයො සුමුහුත්තො භවිස්සති, කදා තෙ මෙථුනං ධම්මං ලභිස්සාමි”ති (පාරා. 285) වචනං. පුච්ඡනං නාම “කථං ත්වං සාමිකස්ස දෙසි, කථං ජාරස්ස දෙසි”ති (පාරා. 285) වචනං. පටිපුච්ඡනං නාම “එවං කිර ත්වං සාමිකස්ස දෙති, එවං ජාරස්ස දෙසි”ති (පාරා. 285) වචනං. ආචික්ඛනං නාම පුට්ඨස්ස “එවං දෙහි, එවං දෙන්නා

සාමිකස්ස පියා භවිස්සසි, මනාපා වා”ති (පාරා. 285) භණනං. අනුසාසනං නාම අපුට්ඨස්ස “එවං දෙහි, එවං දෙන්නා සාමිකස්ස පියා භවිස්සසි, මනාපා වා”ති (පාරා. 285) භවනං. අක්කොසනං (පාරා. 285) නාම “අනිමිත්තාසි, නිමිත්තමත්තාසි, අලොභිතාසි, ධ්වලොභිතාසි, ධ්වවොළාසි, පග්ගරත්තීසි, සිබරණිසි, ඉත්ථිපණ්ඩකාසි, වෙපුරිසිකාසි, සමිහිත්තාසි, උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසි”ති (පාරා. 285) වචනං. යස්මා මෙටුනුපසංහිතාය වාචාය අධිකං දුට්ඨුල්ලං නාම නත්ථි, තස්මා “මෙටුනුපසංහිතාහි”ති ඉදං දුට්ඨුල්ලවාචාය සිබාපත්තලක්ඛණදස්සනන්ති චුත්තං, න පන මෙටුනුපසංහිතායෙව දුට්ඨුල්ලවාචත්තා. සිබරණිසිති (පාරා. අට්ඨ. 2.285) බහිනික්ඛන්තආණිමංසා. සමිහිත්තාසිති සමිහිත්තවච්චමග්ගපස්සාවමග්ගා. උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසිති පුරිසනිමිත්තෙන, ඉත්ථිනිමිත්තෙන වාති උභතොඛ්‍යඤ්ජනෙහි සමන්තාගතා.

එත්ථ ච වණ්ණභණනෙ තාව “ඉත්ථිලක්ඛණෙන සුභලක්ඛණෙන සමන්තාගතාසි”ති වදති, න තාව සීසං එති. “තච වච්චමග්ගො ච පස්සාවමග්ගො ච සුභො සුභසණ්ඨානො දස්සනීයො, ඊදිසෙන නාම ඉත්ථිලක්ඛණෙන සුභලක්ඛණෙන සමන්තාගතාසි”ති වදති, සීසං එති, සඬ්ඝාදිසෙසො භොතිති අත්ථො.

අවණ්ණභණනෙ පන “අනිමිත්තාසි”තිආදීහි එකාදසහි පදෙහි අවණ්ණෙ අඝට්ඨෙ සීසං න එති, ඝට්ඨෙහි තෙසු “සිබරණිසි සමිහිත්තාසි උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසි”ති ඉමෙහි තිහි ඝට්ඨෙයෙව සඬ්ඝාදිසෙසො.

යාවනායපි “දෙහි මෙ”ති එත්තකෙනෙව සීසං න එති, “මෙටුනං ධම්මං දෙහි”ති එවං මෙටුනධම්මෙන ඝට්ඨෙ එව සඬ්ඝාදිසෙසො.

“කදා තෙ මාතා පසිදිස්සති”තිආදීසු ආයාවනවචනෙසුපි එත්තකෙනෙව සීසං න එති, “කදා තෙ මාතා පසිදිස්සති, කදා තෙ මෙටුනං ධම්මං ලභිස්සාමි”ති වා “තච මාතරි පසන්නාය වා මෙටුනං ධම්මං ලභිස්සාමි”තිආදීනා පන නයෙන මෙටුනධම්මෙන ඝට්ඨෙයෙව සඬ්ඝාදිසෙසො.

“කථං ත්වං සාමිකස්ස දෙසී”තිආදීසු (පාරා. 285) පුච්ඡාවචනෙසුපි “මෙටුනං ධම්මං”ත්ති චුත්තෙයෙව සඬ්ඝාදිසෙසො. “එවං කිර ත්වං සාමිකස්ස දෙසී”ති (පාරා. 285) පටිපුච්ඡාවචනෙසුපි එසෙව නයො.

ආචික්ඛනාය ච “එවං දෙහි”ති, “එවං දදමානා”ති චුත්තෙහි සීසං න එති, “මෙටුනං ධම්මං එවං දෙහි, එවං උපනෙහි, එවං මෙටුනං ධම්මං දදමානා

උපනයමානා සාමිකස්ස පියා භොති” තිආදිනා පන නයෙන මෙථුනධම්මෙන සට්ඨෙයෙව සඬ්ඝාදියෙසො. අනුසාසනිවචනෙසුපි එසෙව නයො.

අක්කොසවචනෙසු පන එකාදසසු “සිබරණ්ඨි සම්භින්නාසි උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසි” ති ඉමානි තීණියෙව පදානි සුද්ධානි සීසං එන්ති, ඉති ඉමානි ච තීණි, පුරිමානි ච වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගමෙථුනධම්මපදානි තීණිති ඡ පදානි සුද්ධානි ආපත්තිකරානි, සෙසානි “අනිමිත්තාසි” තිආදිනි අනිමිත්තෙ “මෙථුනං ධම්මං මෙ දෙහී” ති වා “අනිමිත්තාසි, මෙථුනං ධම්මං මෙ දෙහී” ති වා ආදිනා නයෙන මෙථුනධම්මෙන සට්ඨානෙව ආපත්තිකරානි භොත්තිති වෙදිතබ්බානි.

අධක්ඛකන්ති අක්ඛකතො පට්ඨාය අධො. උබ්භජාණුමණ්ඩලන්ති ජාණුමණ්ඩලතො පට්ඨාය උද්ධං. උබ්භක්ඛකන්ති අක්ඛකතො පට්ඨාය උද්ධං. අධොජාණුමණ්ඩලන්ති ජාණුමණ්ඩලතො පට්ඨාය අධො. අක්ඛකං, පන ජාණුමණ්ඩලඤ්ච එත්ථෙව දුක්ඛට්ඨෙත්තෙ සඬ්ගහං ගච්ඡති භික්ඛුනියා කායසංසග්ගෙ විය. න භි බුද්ධා ගරුකාපත්තිං සාවසෙසං පඤ්ඤාපෙත්තිති. කායජ්ජට්ඨන්ති චත්ථං වා පුජ්ථං වා ආහරණං වා.

අත්ථධම්මඅනුසාසනිපුරෙක්ඛාරානන්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.287) එත්ථ “අනිමිත්තා” තිආදිනං පදානං අත්ථං කථෙන්නො, අට්ඨකථං වා සජ්ඣායං කරොන්නො අත්ථපුරෙක්ඛාරො නාම, පාළිං වාචෙන්නො, සජ්ඣායං වා කරොන්නො ධම්මපුරෙක්ඛාරො නාම, “ඉදානිපි අනිමිත්තාසි, උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසි, අජ්ජමාදං දානි කරෙය්‍යාසි, යථා ආයතිම්පි එවරුපා මා භොහිසී” ති භණන්තො අනුසාසනිපුරෙක්ඛාරො නාම. ඉති අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අනුසාසනිඤ්ච පුරක්ඛිත්වා භණන්තානං අනාපත්ති. යො පන භික්ඛුනිනං පාළිං වාචෙන්නො පකතිවාචනාමග්ගං පහාය භසන්තො භසන්තො “සිබරණ්ඨි, සම්භින්නාසි, උභතොඛ්‍යඤ්ජනකාසි” ති පුනථපුනං භණති, තස්ස ආපත්තියෙව. ඉධ ආදිකම්මිකො උදායිත්ථෙරො, තස්ස අනාපත්ති ආදිකම්මිකස්ස. නනු “සිබරණ්ඨි” තිආදිහි අක්කොසන්තස්ස පටිසචිත්තං උජ්ජජ්ජතිති දුක්ඛවෙදනායපි භවිතබ්බං, අථ කස්මා ද්විවෙදනන්ති? නායං දොසො. රාගවසෙන භි අයං ආපත්ති, න පටිසචසෙන, තස්මා රාගවසෙනෙව පවත්තො අක්කොසො ඉධාධිජ්ජෙතො, න පටිසචසෙනාපිති.

දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අත්තකාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

අත්තකාමපාරිවරියාවසෙනාති අත්තකාමපාරිවරියාය රාගවසෙන. ඉධාපි දුට්ඨුල්ලාදුට්ඨුල්ලජානනසමත්ථාව ඉත්ථී අධිජ්ජෙතාති ආහ “දුට්ඨුල්ලොභාසෙන චුත්තජ්ජකාරාය ඉත්ථියා”ති. සමීපෙනි සවනුපවාරෙ. “යත්වා”ති පායසෙසො. අත්තකාමපාරිවරියාති කාමීයතීති කාමො, මෙචුනධම්මො, පරිවරණං උපට්ඨානං පරිවරියා, සාව පාරිවරියා, කාමෙන පාරිවරියා කාමපාරිවරියා, අත්තනො කාමපාරිවරියා අත්තකාමපාරිවරියා, අත්තනො අත්ථාය මෙචුනධම්මෙන උපට්ඨානන්ති අත්ථො. අථ වා කාමීතාති කාමා, පාරිවරියා, අත්තනො කාමා අත්තකාමා, අත්තකාමා ව සා පාරිවරියා වාති අත්තකාමපාරිවරියා, සයං මෙචුනරාගවසෙන පත්ථිතඋපට්ඨානන්ති අත්ථො. තෙනාහ “මෙචුනධම්මසඬ්ඛාතෙනා”තිආදි. එත්ථ ව පයමෙන අත්ථවිකජ්ජෙන කාමහෙතුපාරිවරියාසඬ්ඛාතං අත්ථත්තයං දස්සෙති, දුතියෙන අධිජ්ජායපාරිවරියාසඬ්ඛාතං අත්ථද්වයං. ඛාඤ්ජනෙ (පාරා. අට්ඨ. 2.291) පන ආදරං අකත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං “අත්තනො කාමං අත්තනො හෙතුං අත්තනො අධිජ්ජායං අත්තනො පාරිවරිය”න්ති (පාරා. 292) පදභාජනං චුත්තං. “අත්තනො කාමං අත්තනො හෙතුං අත්තනො පාරිවරිය”න්ති හි චුත්තෙ ජානිස්සන්ති පණ්ඩිතා “එත්තාවතා අත්තනො අත්ථාය කාමපාරිවරියා චුත්තා”ති, “අත්තනො අධිජ්ජායං අත්තනො පාරිවරිය”න්ති (පාරා. 292) චුත්තෙපි ජානිස්සන්ති “එත්තාවතා අත්තනා ඉච්ඡිතකාමිතට්ඨෙන අත්තකාමපාරිවරියා චුත්තා”ති.

කල්‍යාණෙන හද්දකෙන ගුණෙන සමන්තාගතත්තා කල්‍යාණධම්මං. තෙනාහ “තදුභයෙනාපී”තිආදි. අභිරමෙය්‍යාති තොසෙය්‍ය. එතදග්ගන්ති එසා අග්ගා. පාරිවරියානන්ති පාරිවරියානං මජ්ඣෙකං, නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිච්චනං. නනු දුට්ඨුල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ (පාරා. 285) මෙචුනයාවනං ආගතං, අථ කස්මා ඉදං චුත්තං? නායං දොසො. තත්ථ (සාරත්ථ. ටී. 2.291) හි දුට්ඨුල්ලවාචස්සාදරාගවසෙන චුත්තං, ඉධ පන අත්තනො මෙචුනස්සාදරාගවසෙනාති.

තස්මිංයෙව බණ්ණති භණ්ණිතක්ඛණ්ණෙ. උභතොඛාඤ්ජනකො පන පණ්ඩකගතිකත්තා විසුං න චුත්තො. “ඉමස්මිං සික්ඛාපදද්වයෙ කායසංසග්ගෙ විය යක්ඛිපෙතීසුපි දුට්ඨුල්ලත්තකාමවචනෙ ථුල්ලච්චය”න්ති (වජිර. ටී. පාරාජික 295) වදන්ති. තස්මිංයෙවාති පණ්ඩකෙයෙව ඉත්ථිසඤ්ඤිතො අත්තකාමපාරිවරියාය වණ්ණභණ්ණෙනපි දුක්කටං. “යො තෙ විභාරෙ වසති, තස්ස අග්ගදානං මෙචුනං ධම්මං දෙහී”ති පරියායවචනෙපි දුක්කටං. “අත්තකාමපාරිවරියාය වණ්ණං භාසෙය්‍ය යා මාදිසං ‘සීලවන්ත’න්ති චුත්තත්තා”ති (වජිර. ටී. පාරාජික 295) එකෙ. “පඤ්චස්ස අඬ්ගෙස්ස සබ්භාවා

සඬිසාදිසෙසොවා” ති අපරෙ. “මෙටුනුපසංහිතෙනා” ති වුත්තත්තා
“විවරාදිහි...පෙ.... භාසන්තස්ස අනාපත්ති” ති වුත්තං.

අත්තකාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

සඤ්චරණං සඤ්චරො, සො එතස්ස අත්ථිති සඤ්චරී, සඤ්චරණසිලොති වා
සඤ්චරී, තස්ස භාවො සඤ්චරිත්තං, සඤ්චරණන්ති අත්ථො. තඤ්ච පරතො
“ඉත්ථියා වා පුරිසමති” න්තිආදිවචනතො ඉත්ථිපුරිසානං වෙමජ්ඣෙකි ආහ
“ඉත්ථිපුරිසානං අත්තරෙ සඤ්චරණභාව” න්ති.

පටිග්ගණ්හනවිමංසනපච්චාහරණානීති එත්ථ පටිග්ගණ්හනං නාම පුරිසෙන වා
ඉත්ථියා වා උභින්නං මාතාදිහි වා “හන්තෙ, ඉත්ථන්නාමං ඉත්ථිං වා පුරිසං වා
එවං හණාහී” ති වුත්තෙ තෙසං වචනං “සාධු” ති වා “හොතු” ති වා
“හණාමී” ති වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන වච්චෙදං කත්වා, සීසකම්පනාදිහි වා
සම්පට්ච්ඡනං. විමංසනං නාම වුත්තජ්ජකාරෙන සාසනං ගහෙත්වා තස්සා
ඉත්ථියා වා පුරිසස්ස වා තෙසං අවස්සං ආරොචනකානං.
මාතාපිතුභාතාහගිනිආදීනං වා සන්තිකං ගන්ත්වා තස්ස සාසනස්ස ආරොචනං.
පච්චාහරණං නාම තෙන ගන්ත්වා ආරොචිතෙ සා ඉත්ථි වා පුරිසො වා
“සාධු” ති සම්පට්ච්ඡතු වා, මා වා, ලජ්ජාය වා තුණ්හී හොතු, පුන ආගන්ත්වා
තස්සා ඉත්ථියා වා පුරිසස්ස වා තස්සා පවත්තියා ආරොචනං. ආපජ්ජෙය්‍යාති
පටිපජ්ජෙය්‍ය.

ඉත්ථියා වා පුරිසමතිං පුරිසස්ස වා ඉත්ථිමතින්ති එත්ථ “ආරොචෙය්‍යා” ති
පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ “තත්ථා” තිආදි. ජායාභාවෙති
හරියාභාවෙ. ජාරභාවෙති පතිභාවෙ, නිමිත්තත්ථෙ වෙතං භුමිමච්චනං. තස්මා
හරියාභාවනිමිත්තං පතිභාවනිමිත්තං, හරියාභාවහෙතු පතිභාවහෙතු,
හරියාභාවපච්චයා පතිභාවපච්චයා ආරොචෙතිති අත්ථො. එස නයො
“ජායත්තනෙ ආරොචෙති” තිආදිසුපි. “ජායත්තනෙ වා ජාරත්තනෙ වා” ති හි
ඉදං යදත්ථං තං තෙසං මතිං ආරොචෙති, තං දස්සනත්ථං වුත්තං. ඉදානි පන
පදභාජනියං (පාරා. 302) වුත්තනායෙනාපි අත්ථං දස්සෙතුං “අපිවා” තිආදිමාහ.
කිඤ්චාපි ඉත්ථිලිඬගවසෙන පදභාජනියං වුත්තං, “ජායත්තනෙ වා ජාරත්තනෙ
වා” ති පන නිද්දෙසස්ස උභයලිඬගසාධාරණත්තා පුරිසලිඬගවසෙනාපි
යොජෙත්වා වත්තබ්බන්ති ආහ “එතෙනෙව උපායෙනා” තිආදි. මුහුත්තිකාති
ගණිකා. “අත්තමයො තඬ්ඛණිකායපි” ති ඉදං නිදස්සනමත්තන්ති ආහ
“එතෙනෙව උපායෙනා” තිආදි.

අඤ්ඤානු නාලංචවනියායාති (සාරත්ථ. ටී. 2.339-340) දෙසචාරිත්තවසෙන පණ්ණදානාදිනා අපරිච්චත්තං යපෙත්වා. සඤ්චරිත්තවසෙන භික්ඛුනා චවනියා න භොතිති නාලංචවනියා, තං යපෙත්වාති කෙවි. අප්පෙන වා බහුනා වා ධනෙන කීනා ධනක්කීනා. යස්මා පන සා න කීතමත්තායෙව හරියා, සංවාසත්ථාය පන කීතත්තා හරියා, තස්මාස්ස නිද්දෙසෙ “ධනෙන කිණ්ණිත්වා වාසෙති” ති (පාරා. 304) චුත්තං. ඡන්දවාසිනීති ඡන්දෙන අත්තනො රුචියා වසනීති ඡන්දවාසිනී. යස්මා පන සා න අත්තනො ඡන්දමත්තෙනෙව හරියා භොති, පුරිසෙන පන සම්පට්ඨිජිතත්තා, තස්මාස්ස නිද්දෙසෙ “පියො පියං වාසෙති” ති (පාරා. 304) චුත්තං. ආදිසද්දෙන “භොගවාසිනී, පටවාසිනී, ඔදපත්තකිනී, ඔභටචුම්බටා, දාසී ච හරියා ච, කම්මකාරී ච හරියා ච, ධජාහටා, මුහුත්තිකා” ති (පාරා. 304) ඉමෙසං අට්ඨන්තං ආකාරානං ගහණං. යථා ච “ඡන්දවාසිනී” ති ආදීසු අඤ්ඤතරවසෙන වදනො විසඬකෙනො නත්ථි, එවං පාළියං අචුත්තෙසුපි “භොහි කිර ඉත්ථන්තාමස්ස හරියා, ජායා, පජාපති, පුත්තමානා, සරණී, සරසාමිනී, හත්තරන්ධිකා, සුස්සුසිකා, පරිවාරිකා” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.305) එවමාදීසු සංවාසපරිදීපකෙසු වචනෙසු අඤ්ඤතරවසෙන වදන්තස්සාපි විසඬකෙනො නත්ථි, තිවඬගසම්පත්තියා ආපත්තියෙව.

මාතුරක්ඛිතං බුහිති එත්ථ මාතුරක්ඛිතා නාම මාතරා රක්ඛිතා, යථා පුරිසෙන සහ සංවාසං න කප්පෙති, එවං මාතරා රක්ඛිතාති අත්ථො. තෙනෙවස්ස පදභාජනෙපි “මාතා රක්ඛති ගොපෙති, ඉස්සරියං කාරෙති, වසං වත්තෙති” ති (පාරා. 304) චුත්තං. පිතුරක්ඛිතාදීසුති “පිතුරක්ඛිතා, මාතාපිතුරක්ඛිතා, භාතුරක්ඛිතා, හගිනිරක්ඛිතා, ඤාතිරක්ඛිතා, ගොත්තරක්ඛිතා, ධම්මරක්ඛිතා, සාරක්ඛා, සපරිදණ්ඩා” ති (පාරා. 303) එවං චුත්තෙසු පිතුරක්ඛිතාදීසු. යථා ච එත්ථ, එවං “පිතුරක්ඛිතං බුහි” ති ආදීසුපි නයො වෙදිතබ්බො.

සඬ්ඝස්ස වා චෙතියස්ස වා ගිලානස්ස වා කිච්චෙන ගච්ඡන්තස්සාති (පාරා. අට්ඨ. 2.340) එත්ථ භික්ඛුසඬ්ඝස්ස උපාසථාගාරං වා කිඤ්චි වා විජ්ජකතං භොති. තත්ථ කාරුකානං භත්තචෙනනත්ථාය උපාසකො වා උපාසිකාය සන්තිකං භික්ඛුං පභිණ්ණො, උපාසිකා වා උපාසකස්ස, එවරුපෙන සඬ්ඝකිච්චෙන ගච්ඡන්තස්ස අනාපත්ති. චෙතියකම්මෙ කරියමානෙපි එසෙව නයො. ගිලානස්ස භෙසජ්ජත්ථායපි උපාසකෙන වා උපාසිකාය සන්තිකං, උපාසිකාය වා උපාසකස්ස සන්තිකං පභිතස්ස ගච්ඡතො අනාපත්ති.

කිඤ්චාපි එත්ථ “ඉත්ථි නාම මනුස්සිත්ථි, න යක්ඛි න පෙතී න තිරච්ඡානගතා. පුරිසො නාම මනුස්සපුරිසො, න යක්ඛො” ති ආදි (සාරත්ථ. ටී. 2.341) නත්ථි, තථාපි මනුස්සජාතිකාව ඉත්ථිපුරිසා ඉධ අධිජ්ජෙතාති ආහ

“තෙසං මනුස්සජාතිකතා”ති. නනාලංචවනීයතාති යථාච්ඡත්තනසෙන පරිච්චත්තා අලංචවනීයා. නිවාරණත්ථො හි එත්ථ අලං-සද්දො. න අලංචවනීයා නාලංචවනීයා, න නාලංචවනීයා, තස්සා භාවො නනාලංචවනීයතා, “අලංචවනීයතා”ඉච්චෙව චුත්තං හොති.

පණ්ණත්තිත්ති, ඉමං සික්ඛාපදං. කායචිකාරොනාති සිසුක්ඛිපනාදිකායචිකාරෙන. තථෙව වීමංසිත්වා තථෙව පච්චාභරත්තස්සාති භත්ථමුද්දාදිනා කායචිකාරෙන වීමංසිත්වා පුන ආගන්ත්වා තථෙව ආරොචෙත්තස්ස. ආගමීස්සතීති තව සන්තිකෙ ධම්මස්සවනාදිඅත්ථං ආගමීස්සති. කෙනචි චුත්තෙති ආසනසාලාදීසු නිසිත්තස්ස කෙනචි පුරිසෙන චුත්තෙ. සචෙ හි ඛිණ්ණසවස්ස මාතෘපිතරො කුජ්ඣත්වා අලංචවනීයා හොන්ති, තඤ්ච හික්ඛුං සරං උපගතං පිතා වදති “මාතා තෙ, තාත, මං මහල්ලකං ඡඩ්ඛෙත්වා ඤාතිකුලං ගතා, ගච්ඡ නං මං උපට්ඨාතුං පෙසෙහි”ති. සො චෙ ගන්ත්වා තං වත්වා පුන පිතුනො තස්සා ආගමනං වා අනාගමනං වා ආරොචෙති, එවං ආරොචෙත්තස්ස තස්සපි කායවාචනො සමුට්ඨාති. තෙනාහ “පණ්ණත්තිං අජානත්තස්ස පනා”තිආදි. ඛිණ්ණසවස්සපිති එත්ථ පි-සද්දෙන සෙක්ඛපුපුජ්ජනානං වත්තඛිඛමෙව නත්ථිති දීපෙති. පිතුච්චනෙනාති අත්තනො පිතුච්චනෙන. ගන්ත්වාති තස්සා සමීපං ගන්ත්වා. පණ්ණත්තිං, අලංචවනීයභාවඤ්චාති උභයං අජානත්තස්සපි කායවාචනො සමුට්ඨාති. තදුභයන්ති පණ්ණත්තිං, අලංචවනීයභාවඤ්ච. යං පන පණ්ණත්තිං ජානිත්වා එතෙහෙව තීහි නයෙහි සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජතො කායචිත්තතො, වාචාචිත්තතො, කායවාචාචිත්තතො ච සමුට්ඨාති. ඉමානි තීණි පණ්ණත්තිජානනචිත්තෙන “සචිත්තකසමුට්ඨානානී”ති චුත්තං, තං අයුත්තං. න හි පණ්ණත්තිං ජානිත්වාපි “නාලංචවනීයා”ති මඤ්ඤමානස්ස සචිත්තකෙහි සමුට්ඨානෙහි ආපත්ති සමුට්ඨාතීති වත්තුං යුජ්ජති විතික්කමචෙනනාය අසම්භවතො.

සඤ්චරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කුටිකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

සඤ්ඤාචිකාය පනාති එත්ථ සන්ති අත්තවාචකො තතියත්ථෙ නිපාතො, යාචිකාති භාවසාධනො, තෙසඤ්ච මජ්ඣිමනිකායපසමාසො. පනාති නිපාතමත්තමෙව. තෙනාහ “සයං පචත්තිතයාවනා චුච්චතී”ති. යා හි අත්තනා පචත්තිතා, සා අත්තනො නාම හොතීති ආහ “තස්මා”තිආදි. නනු න සක්කා යාවනායෙව කුටිං කාතුන්ති අනුයොගං සන්ධාය තස්සාධිප්පායත්ථං දස්සෙතුං “සයං යාචිතකෙහි”තිආදිමාහ. තත්ථ සයං යාචිතකෙහිති “වාසිං දෙථ, එරසුං දෙථා”තිආදිනා (පාරා. 342) සයං යාචිතකෙහි. උපකරණෙහිති වාසියාදීහි.

පරෙන භණ්ඩසාමිකෙන “මම ඉද” න්ති අපරිච්චාගාරක්ඛණගොපනවසෙන පරිග්ගහිතං පරපරිග්ගහිතකං, පරසන්තකන්ති චුත්තං හොති.

මූලච්ඡේදවසෙනාති මූලස්ස ඡින්දනවසෙන, පරසන්තකභාවතො මොචෙත්වා අත්තතො සන්තකං කත්වාති චුත්තං හොති. එවඤ්ඤි

අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතට්ඨානතො යාවන්තස්ස අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තියා දුක්කටං. තාවකාලිකං පන වට්ටනීති තාවකාලිකං කත්වා යාවිතුං වට්ටති. සකකම්මං න යාවිතඛිබ්බාති පාණාතිපාතසික්ඛාපදරක්ඛණත්ථං චුත්තං.

“හත්ථකම්මං දෙථා” ති අනියමෙත්වාපි න යාවිතඛිබ්බා. එවං යාවිතා හි තෙ “සාධු, හත්තෙ” ති හික්ඛුං උයොයාපෙත්වා මිගෙපි මාරෙත්වා ආහරෙය්‍යුං.

නියමෙත්වා පන “විහාරෙ කිඤ්චි කත්තඛිබ්බං අත්ථී, තත්ථ හත්ථකම්මං දෙථා” ති යාවිතඛිබ්බා.

“කුටි නාම උල්ලිත්තා වා හොති, අවලිත්තා වා උල්ලිත්තාවලිත්තා වා” ති (පාරා. 345) පදභාජනෙ චුත්තත්තා “කුටින්ති උල්ලිත්තාදීසු අඤ්ඤතර” න්ති චුත්තං. තත්ථ උද්ධං මුඛං ලිත්තා උල්ලිත්තා.

අන්තො ලිම්පන්තා හි එවං ලිම්පන්ති. අධො මුඛං ලිත්තා අවලිත්තා. ඛහි ලිම්පන්තා හි එවං ලිම්පන්ති. තෙනාහ “තත්ථ උල්ලිත්තා නාමා” ති ආදි.

පිට්ඨසඬ්ඝාටොති ද්වාරබාහා. “සුඛාය වා මත්තිකාය වා” ති එතෙන ධ්වපෙත්වා ඉමෙ ද්වෙ ලෙපෙ අවසෙසො භස්මාගොමයාදිහෙදො අලෙපොති දස්සෙති.

යස්මා පන සඤ්ඤාචිකාය කුටිං කරොන්තෙනාපි ඉධ චුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතඛිබ්බං, තස්මා “සයං වා කරොන්තෙන ආණත්තියා වා

කාරාපෙන්තෙනා” ති චුත්තං. එත්ථ ව “සයං වා කරොන්තෙනා” ති ඉමිනා

සාමත්ථියතො ලඛ්භමානමත්ථමාහ, න තු පදත්ථතො. “ආණත්තියා වා කාරාපෙන්තෙනා” ති (පාරා. අට්ඨ. 2.348-349) පන පදත්ථතො. එවඤ්ච

කත්වා යදි පන “කරොන්තෙන වා කාරාපෙන්තෙන වා” ති වදෙය්‍ය,

බ්‍යඤ්ජනං විලොමිතං භවෙය්‍ය. න හි කාරාපෙන්තො කරොන්තො නාම හොතීති එදිසි වොදනා අනවකාසාති දට්ඨඛිබ්බං. නත්ථී සාමී පති එතිස්සාති

අසාමිකා, තං අසාමිකං, අනිස්සරන්ති අත්ථො. අනිස්සරතා චෙත්ථ

කාරාපනෙනාති ආහ “කාරෙතා දායකෙන විරහිත” න්ති. උද්දෙසොති

උද්දිසිතඛිබ්බො.

තත්‍රාති සාමිස්මිං භූමිමච්චනන්ති ආහ “තස්සා කුටියා” ති. දීඝසොති

නිස්සක්කච්චනන්ති ආහ “දීඝතො” ති. ඛහිකුට්ටෙති කුට්ටස්ස ඛහි, ථුසෙන

මිස්සකො පිණ්ඩො ථුසපිණ්ඩො, තස්ස පරියන්තො ථුසපිණ්ඩපරියන්තො, තෙන, ථුසමිස්සකමත්තිකාපිණ්ඩපරියන්තෙනාති චුත්තං හොති.

ථුසපිණ්ඩස්සුපරි සෙතකම්මං පන අඛබ්බොභාරිකං. අඛහන්තරෙ භවො

අඛහන්තරිමො, තෙන. යත්ථාති යස්සං කුටියං. පමාණයුත්තොති

පකතිවිදත්ථියා නවවිදත්ථීපමාණො. “තිරියං සත්තන්තරා” ති (පාරා. 348)

උක්කංසතො පමාණස්ස චුත්තත්තා “හෙට්ඨිමකොටියා චතුහත්ථවිත්ථාරා න හොති”ති චුත්තං.

සොධෙත්වාති සමතලසීමමණ්ඩලසදිසං කත්වා. පදභාජනෙ චුත්තනයෙන සඬිසං තික්ඛත්තුං යාවිත්වාති “සඬිසං උපසඬිකමිත්වා එකංසං උත්තරාසඬිගං කරිත්වා චුඬ්ඨානං භික්ඛුනං පාදෙ වන්දිත්වා උක්කුටිකං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා එවමස්ස වචනීයො ‘අහං, හන්තෙ, සඤ්ඤාචිකාය කුටිං කත්තුකාමො අසාමිකං අත්තුද්දෙසං, සොහං, හන්තෙ, සඬිසං කුටිවත්ථුඔලොකනං යාවාමි’”ති (පාරා. 349) පදභාජනෙ චුත්තනයෙන තික්ඛත්තුං යාවිත්වා. සඬිසෙන වා සම්මතාති පදභාජනියං (පාරා. 350) චුත්තෙන ඤත්තිදුතියකම්මෙන, අපලොකනකම්මවසෙන වා සඬිසෙන සම්මතා. වත්ථුති කුටිවත්ථු. අනාරම්භන්ති අනුපද්දවං. පරිතො කමති ගච්ඡති එත්ථාති පරික්කමනං, තෙන සහ වත්තති සපරික්කමනං, සඋපචාරන්ති අත්ථො. තෙනාහ “තෙහි භික්ඛුහි”තිආදි.

කිපිල්ලිකාදීනන්ති එත්ථ කිපිල්ලිකා (පාරා. අට්ඨ. 2.353) නාම රත්තකාලපිඬ්ගලාදිහෙදා යා කාවි, තා ආදි යෙසං තාති කිපිල්ලිකාදීති, තෙසං. ආදිසද්දෙන උපචිකාදීනං සඬිගහණං. ආසයොති නිබද්ධවසනට්ඨානං, සො ආදි යෙසං තෙ ආසයාදයො, තෙහි. ආදිසද්දෙන චෙත්ථ නිස්සිතස්ස ගහණං. සොළසහි උපද්දවෙහිති “කිපිල්ලිකානං වා ආසයො හොති, උපචිකානං වා උන්දුරානං වා අභීනං වා විච්ඡිකානං වා සතපදීනං වා හත්ථීනං වා අස්සානං වා සීහානං වා බ්‍යග්ඝානං වා දීපීනං වා අච්ඡානං වා තරච්ඡානං වා යෙසං කෙසඤ්චි තිරච්ඡානගතානං පාණානං වා ආසයො හොති, පුබ්බණ්ණනිස්සිතං වා හොති, අපරණ්ණඅබ්භාසාතආසාතනසුසානඋය්‍යානරාජවත්ථුහත්ථිසාලාඅස්සසාලාබ්බන්ධනාගාරපානාගාරසුනරච්ඡාවච්චරසභාසංසරණනිස්සිතං වා හොති”ති (පාරා. 353) එවං චුත්තෙහි සොළසහි උපද්දවෙහි. තත්ථ ව අබ්භාසානං (පාරා. අට්ඨ. 2.353) නාම කාරණාසරං. ආසාතනං නාම ධම්මගන්ධිකා. සුසානන්ති මහාසුසානං. සංසරණං නාම අනිබ්බිජ්ඣගමනීයො ගතපච්චාගතමග්ගො.

ආවිජ්ඣිතුං සක්කුණෙය්‍යතායාති ඡින්නතට්ඨිනමභාවතො අනුපරියායිතුං සක්කුණෙය්‍යතාය. තෙන භික්ඛුනාති කුටිකාරකෙන භික්ඛුනා. යාවිතෙහිති “එකංසං උත්තරාසඬිගං කරිත්වා චුඬ්ඨානං භික්ඛුනං පාදෙ වන්දිත්වා උක්කුටිකං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා එවමස්ස වචනීයො ‘අහං, හන්තෙ, සඤ්ඤාචිකාය කුටිං කත්තුකාමො අසාමිකං අත්තුද්දෙසං, සොහං, හන්තෙ, සඬිසං කුටිවත්ථුදෙසනං යාවාමි’”ති (පාරා. 351) තික්ඛත්තුං යාවිතෙහි. ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙනාති –

“සුභාතු මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු
සඤ්ඤාචිකාය කුට්ටිං කත්තුකාමො අසාමිකං අත්තුද්දෙසං, සො සඬ්ඝං
කුට්ඨත්ථුදෙසනං යාවති. යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඬ්ඝො
ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො කුට්ඨත්ථුං දෙසෙය්‍ය. එසා ඤත්ති. සුභාතු
මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු සඤ්ඤාචිකාය කුට්ටිං
කත්තුකාමො අසාමිකං අත්තුද්දෙසං, සො සඬ්ඝං කුට්ඨත්ථුදෙසනං
යාවති. සඬ්ඝො ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො කුට්ඨත්ථුං දෙසෙති,
යස්සායස්මතො ඛමති ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො කුට්ඨත්ථුස්ස දෙසනා,
සො තුණ්හස්ස. යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍ය. දෙසිතං සඬ්ඝෙන
ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො කුට්ඨත්ථු, ඛමති සඬ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හී,
එවමෙතං ධාරයාමී”ති –

එවං පදභාෂනෙ වුත්තෙන ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන. ආලවිකා නාම
ආලවිරට්ඨෙ ජාතා දාරකා, තෙ පබ්බජිතකාලෙපි “ආලවිකා”ත්වෙව
පඤ්ඤායිංසු. තෙ සන්ධාය වුත්තං ආලවිකෙ භික්ඛු”ති. ලෙපෙ සට්ඨෙති (පාරා.
අට්ඨ. 2.353) අන්තොලෙපෙ වා අන්තොලෙපෙන සද්ධිං භිත්තිඤ්ච ඡදනඤ්ච
එකාබද්ධං කත්වා සට්ඨෙ, ඛභිලෙපෙ වා ඛභිලෙපෙන සද්ධිං සට්ඨෙ. ද්වෙ ව
දුක්කට්ඨානි සාරම්භඅපරික්කමනවසෙන. උභයවිපන්නානි උභයෙහි
දෙසනාපමාණෙහි විපන්නා විරහිතා උභයවිපන්නා, අදෙසිතවත්ථුකා
පමාණාතික්කන්නානි අත්ථො. තස්මිත්ති ද්වාරබන්ධෙ වා වාතපානෙ වා.
ලෙපො න සට්ඨතීති පුබ්බෙ දින්නලෙපො ද්වාරබන්ධෙන වා වාතපානෙන වා
සද්ධිං න සට්ඨති, එකාබද්ධං හුත්වා න තිට්ඨතීති වුත්තං භොති. තත්ති
ද්වාරබන්ධං වා වාතපානං වා පරාමසති. පයමමෙවාති ලෙපකිච්චස්ස
නිට්ඨිතත්තා ද්වාරබන්ධවාතපානානං යපනතො පුබ්බෙයෙව, ලෙපස්ස
නිට්ඨිතක්ඛණෙයෙවාති අධිජ්ජායො. “භික්ඛු කුට්ටිං කරොති දෙසිතවත්ථුකං
පමාණිකං සාරම්භං සපරික්කමනං, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්ස. භික්ඛු කුට්ටිං කරොති
දෙසිතවත්ථුකං පමාණිකං අනාරම්භං අපරික්කමනං, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා”ති
(පාරා. 355) පදභාෂනියං වුත්තත්තා “කෙවලං සාරම්භායා”තිආදි වුත්තං.
විජ්ජකතන්ති අනිට්ඨිතං. අඤ්ඤස්ස දදතො වාති අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස වා
සඬ්ඝස්ස වා දදතො ව. ගුහා නාම ඉට්ඨකගුහා වා සිලාගුහා වා දාරුගුහා වා
භූමිගුහා වා. තිණකුට්ටි නාම සත්තභූමිකොපි පාසාදො තිණවිජ්ජතො
“තිණකුට්ටිකා”ති වුච්චති. අඤ්ඤස්සාති ආවරියස්ස වා උපජ්ඣායස්ස වා
සඬ්ඝස්ස වා. වාසාගාරං යපෙත්වාති (පාරා. අට්ඨ. 2.364) අත්තනො
වසනත්ථාය වාසාගාරං යපෙත්වා. උපොසථාගාරාදීසුති එත්ථ ආදිසද්දෙන
ජන්තාසරභොජනසාලාඅග්ගිසාලානං ගහණං. හෙට්ඨිමපමාණසම්භවොති
චතුහත්ථවිත්ථිණ්ණතා. අදෙසාපෙත්වා කරොතොති වත්ථුං අදෙසාපෙත්වා

පමාණාතික්කන්තං, පමාණයුත්තං වා කරොතො. එත්ථ ච චත්ථුනො
අදෙසාපනං අකිරියා. කුට්ඨකරණං කිරියා.

කුට්ඨකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

මහන්තං ලාභි ගණ්භාතීති මහල්ලකො, තං මහල්ලකං. යො ච යං
ගණ්භාති, සො තස්ස අත්ථිති ආහ “මහන්තභාවො එතස්ස අත්ථිති
මහල්ලකො”ති. සො ච මහන්තභාවො කෙන, කුතො වාති ආහ
“සසාමිකභාවෙනා”තිආදි. න කෙවලං සසාමිකභාවෙනෙවති ආහ “යස්මා
වා”තිආදි. යදි එවං අථ කස්මා “මහල්ලකො නාම විහාරො සසාමිකො
චුවචති”ති (පාරා. 367) එත්තකමෙව පදභාජනෙ චුත්තන්ති ආහ “යස්මා
පනා”තිආදි. විහරන්ති එත්ථාති විහාරො, ආවාසො. මානිකායං භික්ඛු වා
අනභිනෙය්‍යාති එත්ථ වා-සද්දො “අයං වා සො මහානාගො”තිආදියු විය
අවධාරණත්ථො.

කොසම්බියන්ති (සාරත්ථ. ටී. 2.365) එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර
නගරස්ස ආරාමපොක්ඛරණිආදියු තෙසු තෙසු යානෙසු කොසම්බරුක්ඛාව
උස්සන්තා අහෙසු, තස්මා තං “කොසම්බි”ති සඬ්ඛං ගච්ඡති. “කුසුම්බස්ස
නාම ඉසිනො අස්සමනො අවිදුරෙ මාපිතත්තා”ති එකෙ. ඡන්තත්ථෙරං
ආරඛ්භාති යො අභිනික්ඛමනකාලෙ සද්ධිං නික්ඛන්තො, යස්ස ච සත්ථාරා
පරිනිබ්බානකාලෙ බ්‍රහ්මදණ්ඩො (චූළව. 445) ආණත්තො, තං ඡන්තත්ථෙරං
ආරඛ්භ. චෙතියරුක්ඛන්ති විත්තීකතට්ඨෙන චෙතියං, පුජාරභානං
දෙවට්ඨානානමෙතං අධිවචනං, “චෙතිය”න්ති සම්මතං රුක්ඛං චෙතියරුක්ඛං.
චත්ථුනො අදෙසනාය ආපජ්ජනතො “අකිරියමත්තතො සමුට්ඨානභාවො”ති
චුත්තං. මත්ත-සද්දෙන කිරියතො සමුට්ඨානතං පටික්ඛිපති. කෙචි පන
“චත්ථුඅදෙසනාය, කුට්ඨකරණෙන ච සමුට්ඨානතො කිරියාකිරියතො
සමුට්ඨාති”ති වදන්ති. පමාණනියමාභාවොව විසෙසො.

විහාරකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුසියතීති දුට්ඨො, දුසෙති පරං විනාසෙතීති දොසො. තෙනාහ “දුසිතො
චෙවා”තිආදි. ඉදානි “දුසිතො චෙව දුසකො වා”ති ඉමිනා සඬ්ඛෙපෙන
චුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං “උජ්ජන්තෙ හි දොසෙ”තිආදිමාහ.
පකතිභාවං ජහාපිතොති (සාරත්ථ. ටී. 2.385-386) සොම්මභාවං ජහාපිතොති

අත්ථො, විකාරමාපාදිතොති වුත්තං හොති. ආකාරනානාත්තෙනාති දුස්සකාකාරස්ස චෙව දුස්සකාකාරස්ස වාති ඉමෙසං ද්විත්තං ආකාරානං නානාභාවෙන. නස්පතිතොති පිතිසුඛාදීහි න අහිගතො අනුපගතො, න උපගතොති අත්ථො. යො ච පිතිසුඛාදීහි අනුපගතො, සො තෙහි වජ්ජිතො නාම හොතීති ආහ “පිතිසුඛාදීහි විවජ්ජිතො”ති. යො ච තෙහි වජ්ජිතො, න සො තෙහි අහිසටො නාම හොතීති ආහ “න අහිසටො”ති, පිතිසුඛාදීහි න පත්ථටොති අත්ථො. නාස්ස මූලන්ති අමූලකං. තං පන අමූලකත්තං යස්මා චොදකචසෙන අධිජ්ජෙනං, න වුදිතකචසෙන, තස්මා තදත්ථං දස්සෙතුං “යං චොදකෙනා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ යන්ති පාරාජිකං. එතන්ති වුදිතකස්ස ආපත්තානාපත්තත්තං. ඉධාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ.

ඉදාති අත්තනා වුත්තමෙව දිට්ඨාදිං විවරිතුං “එත්ථ වා”තිආදි වුත්තං. තථෙවාති “පසාදසොතෙන වා දිබ්බසොතෙන වා”ති ඉමමත්ථං අතිදිසති. පරිසඬිකිතං (පාරා. අට්ඨ. 2.385-386) පන තිවිධං දිට්ඨපරිසඬිකිතං, සුතපරිසඬිකිතං, මුතපරිසඬිකිතන්ති. තත්ථ භික්ඛුඤ්ච මාතුගාමඤ්ච තථාරූපෙ යානෙ දිස්වා “අද්ධා ඉමෙහි කත”න්ති වා “කරිස්සන්ති”ති වා පරිසඬිකිතං, ඉදං දිට්ඨපරිසඬිකිතං නාම. අත්ඨකාරෙ වා පටිච්ඡන්තොකාසෙ වා භික්ඛුස්ස ව මාතුගාමස්ස ව වචනං සුත්වා දුතියස්ස අත්ථිභාවං අජානතො පුබ්බෙ වුත්තනයෙන පරිසඬිකිතං, ඉදං සුතපරිසඬිකිතං නාම. ධුත්තෙහි ඉත්ථිහි සද්ධිං පච්චන්තවිහාරෙ මණ්ඩපෙ වා සාලාදිසු වා පුජ්ඵගන්ධමංසසුරාදීහි අනුභවිත්වා ගතට්ඨානං දිස්වා “කෙන නු ඛො ඉදං කත”න්ති වීමංසන්තෙන තත්ත කෙනවි භික්ඛුනා ගන්ධාදීහි පුජා කතා හොති, හෙසජ්ජත්ථාය අරිට්ඨං වා පීතං, සො තස්ස ගන්ධං ඝායිත්වා “අයං සො භවිස්සති”ති පරිසඬිකිතං, ඉදං මුතපරිසඬිකිතං නාම. එවං තිවිධස්ස පරිසඬිකිතස්ස අභාවො අපරිසඬිකිතං. තෙනාහ “දිට්ඨසුතමුතචසෙන චෙතසා අපරිසඬිකිත”න්ති. තඤ්ච පනෙතං දිට්ඨාදිකං න කෙවලං අත්තනො වාති ආහ “අත්තනො වා පරස්ස වා”ති. යස්මා “ත්ථං පණ්ඩකො”තිආදිවචනෙනාපි චොදයතො ආපත්තියෙව, තස්මා “භික්ඛුනො අනුරූපෙසු එකුනච්ඡිකියා අඤ්ඤතරොනා”ති වුත්තං. යදි එවං අථ කස්මා පදභාජනෙ “පාරාජිකෙන ධම්මෙනාති චතුත්තං අඤ්ඤතරොනා”ති (පාරා. 386) වුත්තන්ති ආහ “පදභාජනෙ පනා”තිආදි. උපසග්ගනිපාතානං වාචකසද්දසන්තිට්ඨානෙ තදත්ථජොතනභාවෙන පචත්තනතො “ධංසෙය්‍යා”ති වුත්තං. ධංසනඤ්චෙත්ථ අභිභවනං. තෙනාහ “අභිභවෙය්‍යා”ති. “ත්ථං මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවි”තිආදිනා නයෙන පචත්තාති “ත්ථං මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවි, අදින්නං ආදියි, මනුස්සං ඝාතයිත්ථ, අභූතං ආරොවයිත්ථා”ති එවං පචත්තා. එත්ථ ව “අස්සමණොසී”ති අවන්දනකාරණස්ස අවුත්තත්තා අන්තිමචත්ථුං අජ්ඣාපන්තො න වන්දිතබ්බො”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං අවන්දියෙසු අන්තිමචත්ථුං.

අප්‍රකාශනස්ථ අවුත්තක්කා, “පච්ඡා උපසම්පන්නො පුරෙ උපසම්පන්නො
වන්දියො”ති (පරි. 468) වුත්තක්කා ව. ඉදං පන අත්තනා වත්තබ්බං දස්සෙතුං
වුත්තං.

සම්පෙති ද්වාදසහත්ථපමාණෙ පදෙසෙ. සික්ඛාපච්චක්ඛානමෙව හි
හත්ථමුද්දාය සීසං න එති, ඉදං පන අනුද්ධංසනං, අභුතරොචනඤ්ච එතියෙව.
තෙනාහ “හත්ථමුද්දාය එව වා”ති. බ්‍රහ්මවරියාති බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං පසත්ථං
වරියන්ති බ්‍රහ්මවරියං, බ්‍රහ්මුතං වා සෙට්ඨානං.
බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකානං, බ්‍රහ්මානඤ්ච වරියන්ති බ්‍රහ්මවරියං, තම්හා
බ්‍රහ්මවරියා. තෙනාහ “සෙට්ඨවරියා”ති. සාධු වතස්ස එකන්තෙන හද්දකං
හවෙය්‍යා. “තජ්ජනියකම්මාදිසත්තවිධම්පි කම්මං කරස්සාමා”ති ආපත්තියා
වොදෙන්තස්ස අධිප්පායො කම්මාධිප්පායො. “ආපත්තිතො
වුට්ඨාපෙස්සාමා”ති අධිප්පායො වුට්ඨානාධිප්පායො. අනුවිජ්ජනාධිප්පායොති
විමංසනාධිප්පායො, උපපරික්ඛාධිප්පායො. අනුවිජ්ජකෙනාති සඤ්ඤාමජ්ඣෙ
ඔතිණ්ණං අධිකරණං විනිවිජ්ජිතුං නිසින්නෙන විනයධරෙන. කිං තෙ
දිට්ඨන්ති තයා කිං දිට්ඨං, පයමං පාරාජිකං අප්‍රකාශනස්ථතො දිට්ඨො, දුතියං
තතියං චතුත්ථං පාරාජිකං ආප්‍රකාශනස්ථතො දිට්ඨොති වුත්තං හොති. ආදිසද්දෙන
“කිත්ති තෙ දිට්ඨං, කදා තෙ දිට්ඨං, කත්ථ තෙ දිට්ඨ”න්ති ඉමං නයං
සඤ්ඤාණිහාති.

සමනත්ථාය පවත්තමානෙනහි සමපෙති අධිකාතබ්බන්ති අධිකරණං. යථා හි
සමනවසෙන සමථානං විවාදාදිසු අධිකතභාවො, එවං විවාදාදීනං තෙනහි
අධිකත්තබ්බතාති. තෙනාහ “සමපෙති අධිකරණියභාවෙනා”තිආදි. ඉමිනා හි
අධිකරණසද්දස්ස කම්මසාධනතා වුත්තා. අධිකරණන්ති විවාදාධිකරණං
අනුවාදාධිකරණං ආපත්තාධිකරණං කිච්චාධිකරණන්ති චතුබ්බිධං අධිකරණං.
විවාදාදීනි අධිකරණානි සමෙත්ති වුපසමෙත්තීති සමථා, සම්මුඛාවිනයාදයො.
අථ වා අධිකරියන්ති එත්ථාති අධිකරණං. කෙ අධිකරියන්ති? සමථා. කථං
අධිකරියන්ති? සමනවසෙන. අධිකරණං සමෙත්ති වුපසමෙත්තීතිපි සමථාති
එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආපත්තාධිකරණං යපෙත්ථා
සෙසාධිකරණෙනහි වොදනාය අභාවතො “ඉදං පන පාරාජිකසඤ්ඤාතං
ආපත්තාධිකරණමෙව අධිප්පෙත”න්ති වුත්තං. ආපත්තියෙව අධිකරණං
ආපත්තාධිකරණං. අනුද්ධංසිතක්ඛණෙයෙව සඤ්ඤාදිසෙසො, සො චෙ
තඤ්ඤාණෙයෙව ජානාතීති අධිප්පායො.

මෙත්තියභූමජකෙති මෙත්තියඤ්ච භූමජකඤ්ච. ඡබ්බග්ගියානං අග්ගපුරිසා
එතෙ. සුද්ධං වාති පාරාජිකමනාපන්නං වා. “සචෙ සො තඤ්ඤාණෙයෙව
ජානාතී”ති ඉමිනා ආචර්ජනසමයමාහ. තඤ්ඤාණෙයෙව ජානනං නාම දුක්කරං,

සමයෙන ආවජ්ජිත්වා ඤාතෙ පන ඤාතමෙව හොති. පච්ඡා වෙ ජානාති, සීසං න එති.

සික්ඛාපච්චක්ඛානඅභ්‍යුතාරොචනදුට්ඨුල්ලවාචාඅත්තකාමදුට්ඨදොසභ්‍යුතාරොචන සික්ඛාපදානීති සබ්බානෙව හි ඉමානි එකපරිච්ඡේදානි. යස්මා පන පරමමුඛා සත්තහිපි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි වදනො දුක්කට්මෙව, තස්මා “පරමමුඛා වොදෙන්තස්ස පන සීසං න එති”ති වුත්තං. වුත්තනායාපත්තියොති “වාචාය වාචායා”ති ආදිනා වුත්තනායා සඬ්ඝාදියෙසදුක්කට්ඨාපත්තියො. තථෙවාති වාචාය වාචායෙව. වදන්තස්සාති සත්තහිපි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි උපසම්පන්නං සම්මුඛා වදන්තස්ස. වුත්තනායෙනෙවාති වාචාය වාචායෙව. ඔකාසං කාරෙත්වා උපසම්පන්නං සම්මුඛා වදන්තස්ස වාචාය වාචාය පාවිත්තියන්ති ආහ “ඔකාසං කාරෙත්වා වදන්තස්ස පාවිත්තියමෙවා”ති. එවසද්දෙන දුක්කට්ඨං නිවත්තියති. අසම්මුඛා සත්තහිපි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි වදන්තස්ස දුක්කට්ඨං. සත්තවිධම්පි කම්මන්ති තජ්ජනීයං, නියසං, පබ්බාජනීයං, පටිසාරණීයං, තිව්ධඤ්ච උක්ඛෙපනීයන්ති සත්තවිධම්පි කම්මං.

උපොසථං වා පචාරණං වා යපෙන්තස්ස ව ඔකාසකම්මං නත්ථීති එත්ථ උපොසථතො පුරෙ වා පච්ඡා වා යපිතොපි අට්ඨපිතො හොති. ඛෙත්තෙ යපිතො පන යපිතො හොති, තස්මා “සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අජ්ජුපොසථො පන්නරසො, යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඬ්ඝො උපොසථං කරෙය්‍යා”ති එත්ථ යාව රෙ-කාරං භණති, තාව යපෙනබ්බො, ඉදං ඛෙත්තං. යාය-කාරෙ පන වුත්තෙ යපෙන්තෙන පච්ඡා යපිතො නාම හොති. “සුඤ්ඤාමෙ”ති අනාරද්ධෙ යපෙන්තෙන පුරෙ යපිතො හොති. පචාරණාට්ඨපනං පන සබ්බසඬ්ඝානිකං, පුග්ගලිකඤ්ඤවාති දුට්ඨං. තත්ථ සබ්බසඬ්ඝානිකෙ “සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො...පෙ.... සඬ්ඝො තෙවාචිකං පචාරෙය්‍යා”ති සු-කාරතො යාව රෙ-කාරො, තාව අපරියොසිතාව හොති පචාරණා, එත්ථන්තරෙ එකපදෙපි යපෙන්තෙන යපිතා හොති පචාරණා. යාය-කාරෙ පන පත්තෙ පරියොසිතාව හොති, තස්මා තතො පට්ඨාය යපෙන්තෙන අට්ඨපිතා හොති. පුග්ගලිකට්ඨපනෙ පන “සඬ්ඝං, හන්තෙ, පචාරෙමි...පෙ.... තතියම්පි හන්තෙ සඬ්ඝං පචාරෙමි දිට්ඨෙයන වා...පෙ.... පස්සන්තො පටි”ති (මහාව. 210) සං-කාරතො යාව අයං සබ්බපච්ඡිමො ටි-කාරො, තාව අපරියොසිතාව හොති පචාරණා, එත්ථන්තරෙ එකපදෙපි යපෙන්තෙන යපිතා හොති පචාරණා. “කරිස්සාමි”ති වුත්තෙ පන පරියොසිතා හොති, තස්මා “කරිස්සාමි”ති එතස්මිං පදෙ සම්පත්තෙ යපිතාපි අට්ඨපිතා හොති. එසෙව නයො ද්වෙවාචිකඑකවාචිකසමානවස්සිකාසු. එතාසුපි හි ටි-කාරාවසානංයෙව යපනක්ඛෙත්තන්ති. තෙනාහ “යපනක්ඛෙත්තං පන ජානිතබ්බ”න්ති. ඔසටෙ වත්ථුස්මිත්ති වොදකෙන අත්තනා වත්තබ්බෙ සඬ්ඝමජ්ඣෙ උදාහටෙ. ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච කරොතීති පාණාතිපානං, අදින්නාදානඤ්ච කරොති, ජාතරූපරජනඤ්ච

පටිග්ගණ්භානි. අසුකො ව අසුකො ව අස්සමණො, අනුපාසකොති
 අක්කොසාධිප්පායෙන පරමිමුඛා වදන්තස්ස දුක්කටං, සම්මුඛා වදන්තස්ස පන
 පාවිත්තියමෙව. තෙනාහ “සචෙ පන ඔදිස්ස නියමෙත්වා”තිආදි.
 සඬ්ඛ්‍යපගමනන්ති වොහාරුපගමනං.

දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අඤ්ඤාභාගියසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඤ්ඤාභාගියස්සාති අඤ්ඤාකොට්ඨාසස්ස, යං වොදෙත්‍රකාමො, තස්ස
 ජාතිආදිතො අඤ්ඤස්ස තිරච්ඡානජාතිආදිකොට්ඨාසස්සාති වුත්තං හොති.
 ඉදන්ති නපුංසකනිද්දෙසෙන ඡගලකාදිං නිද්දිසති, අයං ඡගලකාදිකොති
 අත්ථො, අධිකරණසද්දාපෙක්ඛාය වා නපුංසකනිද්දෙසො, ඉදං
 ඡගලකාදිසඬ්ඛාතං අධිකරණන්ති වුත්තං හොති. අඤ්ඤාභාගො වාති
 තිරච්ඡානජාතිආදිහෙදො අඤ්ඤො කොට්ඨාසො වා. අස්සාති ඡගලකාදිකස්ස.
 අඤ්ඤාභාගියං ඡගලකාදි. එත්ථ ව “අඤ්ඤාභාගසම්බන්ධි අඤ්ඤාභාගිය”න්ති
 පයම්චිග්ගහස්ස අත්ථො, “අඤ්ඤාභාගවන්තං අඤ්ඤාභාගිය”න්ති
 දුතියචිග්ගහස්ස. යපෙත්වා පන තිරච්ඡානජාතිආදිකං පරමත්ථතො විසුං
 ඡගලකාදිකෙ අසතිපි “පටිමාය සරීර”න්තිආදිසු විය අහෙදෙපි හෙදකප්පනාය
 පවත්තලොකවොහාරවසෙන “අඤ්ඤාභාගස්ස ඉදං, අඤ්ඤාභාගො වා අස්ස
 අත්ථි”ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අධිකරියති එත්ථාති අධිකරණං. තෙනාහ
 “ආධාරො වෙදිතබ්බො”ති. ආධාරියති අස්මින්ති ආධාරො, පතිට්ඨානං.
 තෙනාහ “වත්ථු අධිට්ඨානන්ති වුත්තං හොති”ති.

ඉදාති “අඤ්ඤාභාගස්ස ඉද”න්තිආදිනා සඬ්ඛෙපෙන වුත්තමෙවත්ථං
 කෙවලං නයදස්සන්ත්ථං අට්ඨුප්පත්තියං ආගතමෙව ගහෙත්වා විහජන්තො
 “යො හි සො”තිආදිමාහ. තෙන නනු අනාගතෙ එවං වොදෙන්තානං
 පාපහික්ඛුනං ලෙසොකාසපිදහන්ත්ථං ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, න පන
 මෙත්තියභූමජකානං. තෙසඤ්ඤි ආදිකම්මිකත්තා අනාපත්ති, තස්මා
 සාමඤ්ඤන අත්ථො විහජිතබ්බො. න පන “යො හි සො අට්ඨුප්පත්තියං
 දබ්බො මල්ලපුත්තො”තිආදිනා විසෙසෙනාති එදිසි වොදනා අනවකාසාති
 දට්ඨබ්බං. භීති කාරණත්ථෙ නිපාතො, යස්මාති වුත්තං හොති.
 අට්ඨුප්පත්තියන්ති අත්ථස්ස උප්පත්ති අත්ථුප්පත්ති, අත්ථුප්පත්තියෙව
 අට්ඨුප්පත්ති, තස්සං අට්ඨුප්පත්තියං, සික්ඛාපදස්ස නිදානෙති වුත්තං හොති.
 ඡගලකොති සෙතඡගලකො. සොති ඡගලකො. ඉමස්ස පන “හොති”ති ඉමිනා
 සම්බන්ධො. අඤ්ඤස්ස...පෙ.... ඡගලකභාවස්ස වාති “තිරච්ඡානජාතියා චෙව
 ඡගලකභාවස්ස වා”ති සඬ්ඛාතස්ස අඤ්ඤස්ස භාගස්ස කොට්ඨාසස්ස,
 පක්ඛස්සාති අත්ථො.

කුතොයමඤ්ඤො, යතො “අඤ්ඤස්ස භාගස්සා”ති වුත්තන්ති ආහ
 “ය්වායං...පෙ.... තතො”ති. තත්ථ මනුස්සජාති වෙව භික්ඛුභාවො වාති යො
 අයං භාගො කොට්ඨාසො පක්ඛොති සම්බන්ධො, “මනුස්සජාති වෙව
 භික්ඛුභාවො වා”ති සඬ්ඛාතො යො අයං භාගො කොට්ඨාසො පක්ඛොති
 අත්ථො. තතොති “මනුස්සජාති වෙව භික්ඛුභාවො වා”ති භාගතො. සො වා
 අඤ්ඤභාගොති යථාවුත්තතිරච්ඡානජාතිජගලකභාවසඬ්ඛාතො සො
 අඤ්ඤභාගො වා. අස්සාති ජගලකස්ස. අත්ථීති උපලබ්භති. තස්මාති යස්මා
 අඤ්ඤභාගස්ස ජගලකො හොති, යස්මා ච සො වා අඤ්ඤභාගො අස්ස අත්ථී,
 තස්මා. අඤ්ඤභාගියසඬ්ඛං ලහතීති එත්ථ “සො ය්වාය”න්ති ඉධ සො-
 සද්දමෙව ආනෙත්වා සො අඤ්ඤභාගියසඬ්ඛං ලහතීති යොජෙතබ්බං,
 “සො”ති වා පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. ව-සද්දො සමුච්චයත්ථො. සො පන
 අධිකරණසද්දතො පරං දට්ඨබ්බො, “අධිකරණ”න්ති ච වෙදිතබ්බොති.
 තෙසන්ති මෙත්තියභූමජ්ඣානං. ඉමං මයං දබ්බං මල්ලපුත්තං නාම කරොමාති
 ජගලකං අජිකාය විජ්ජට්ඨජ්ජන්තං දිස්වා “මයං, ආවුසො, ඉමං ජගලකං දබ්බං
 මල්ලපුත්තං නාම කරොමා”ති වදන්තානං. නාමකරණසඤ්ඤායාති
 නාමකරණසඬ්ඛාතාය සඤ්ඤාය. එත්ථාපි “යො සො”තිආදිකං ආනෙත්වා
 තස්සා නාමකරණසඤ්ඤාය යො සො අට්ඨුජ්ජත්තියං “දබ්බො මල්ලපුත්තො
 නාමා”ති ජගලකො වුත්තො, සො යස්මා ආධාරො වත්ථු අධිට්ඨානන්ති
 යොජෙතබ්බං.

ඉදානි කථමෙතං විඤ්ඤායති “අධිකරණ”න්ති වෙත්ථ ආධාරො
 වෙදිතබ්බො, න විවාදාධිකරණාදීසු අඤ්ඤතරන්ති අනුයොගං සන්ධායාහ
 “තඤ්ඤි සන්ධායා”තිආදි. තත්ථ තන්ති තස්සා නාමකරණසඤ්ඤාය
 අධිට්ඨානභූතං ජගලකං පච්චාමසති. විවාදාධිකරණාදීසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය න
 වුත්තන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණං පුච්ඡති “කස්මා”ති. කාරණමාහ
 “අසම්භවතො”ති. ඉදානි තමෙව අසම්භවං පාකටං කත්වා දස්සෙතුං “න
 භී”තිආදි වුත්තං. න භී උපාදිසිංසුති සම්බන්ධො. උපාදිසිංසුති ගණ්ඨිංසු. කිං
 චතුත්තං අධිකරණානම්පි ලෙසො අත්ථී, යෙනෙවං වුත්තන්ති ආහ “න ච
 චතුත්තං අධිකරණාන”න්තිආදි. ඉදානි තමෙව සමත්ථෙතුං “ජාතිලෙසාදයො
 භී”තිආදි වුත්තං. තත්ථ ජාතියෙව ලෙසො ජාතිලෙසො. ආදිසද්දෙන
 නාමලෙසාදීනං ගහණං. හොති වෙත්ථ –

“ලෙසා ජාතිනාමගොත්ත-ලිඬ්ඛාපත්තිවසාපි ව;
 පත්තච්චරුපජ්ඣායා-වරියාවාසවසා දසා”ති.

ආපත්තිලෙසො නාම ලහුකං ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො දිට්ඨො හොති.
 තඤ්ඤෙ පාරාජිකෙන වොදෙති “අස්සමණොසි, අසකායපුත්තියොසි”ති,

ආපත්ති වාචාය වාචාය සඬ්ඝාදිසෙසස්සාති (පාරා. 396) එවං ආපත්තිලෙසම්පි පුග්ගලස්මිංයෙව ආරොපෙත්වා චුත්තත්තා “පුග්ගලානංයෙව ලෙසා චුත්තා”ති චුත්තං. තඤ්ච “දබ්බො මල්ලපුත්තො”ති නාමන්ති මෙත්තියභූමජකෙහි ඡගලකස්ස කතං තං “දබ්බො මල්ලපුත්තො”ති නාමඤ්ච. එවං අසම්භවං දස්සෙත්වා ඉදානි ඉමිනාව පසඬගෙන දෙසලෙසසද්දානං අත්ථං සංවණ්ණෙතුං “එත්ථ වා”තිආදිමාහ. එත්ථාති එතෙසු ද්වීසු දෙසලෙසෙසු. දෙසො නාම ජාතිආදිහෙදො වොහාරො. තෙනාහ “ජාතිආදීසු”තිආදි. අඤ්ඤම්පි වත්ථුන්ති යස්මිං වත්ථුස්මිං පතිට්ඨිතං, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤම්පි වත්ථුං. කථං සිලිස්සතීති ආහ “වොහාරමත්තෙනෙවා”තිආදි, වොහාරමත්තෙනෙව, න තු අත්ථතොති අධිජ්ජායො. “ඊසකං අල්ලියතී”ති ඉමිනා “ලෙසො”ති ලිස අල්ලිහාවෙති ඉමස්ස රූපන්ති දස්සෙති. කිඤ්චාපි දෙසලෙසානං චුත්තනයෙන ඛාඤ්ජනතො නානාකරණං අත්ථී, අත්ථතො පන නත්ථීති ආහ “ජාතිආදීනංයෙව අඤ්ඤතරකොට්ඨාසස්සෙතං අධිවචන”න්ති.

යදි පන නාමකරණසඤ්ඤාය ආධාරභූතං ඡගලකං සන්ධාය “අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්සා”ති චුත්තං, අථ කස්මා පදභාජනෙ තං අවිහජිත්වා “අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්සාති ආපත්තඤ්ඤභාගියං වා හොති අධිකරණඤ්ඤභාගියං වා”තිආදි (පාරා. 393) චුත්තන්ති ආහ “පදභාජනෙ පනා”තිආදි. තන්ති ආධාරසඬ්ඛාතං අධිකරණං. ආවිභූතං පාකට්ඨං. අත්ථුද්ධාරවසෙනාති තෙන වත්තබ්බඅත්ථානං උද්ධරණවසෙන. නනු ච “අත්ථමත්තං පති සද්දා අහිනිවිසන්තී”ති න එකෙන සද්දෙන අනෙකත්ථා අහිධියන්තීති? සච්චමෙතං සද්දවිසෙසෙ අපෙක්ඛිතෙ, තෙසං තෙසං පන අත්ථානං අධිකරණසද්දවචනීයතාසාමඤ්ඤං උපාදාය චුච්චිමානො අයං විචාරො අධිකරණසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරොති චුත්තො. තෙනෙවාහ “අධිකරණන්ති වචනසාමඤ්ඤතො අත්ථුද්ධාරවසෙන පචත්තාති වත්තාරි අධිකරණාතී”ති. අඤ්ඤභාගියතාති අඤ්ඤපක්ඛියතා. තබ්බාගියතාති තජ්ජක්ඛියතා. අපාකට්ඨා පදභාජනතො අඤ්ඤත්‍ර දස්සිතට්ඨානාභාවතො. අවසානෙ ආපත්තඤ්ඤභාගියෙන වොදනඤ්චාති “හික්ඛු සඬ්ඝාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්තො දිට්ඨො හොති, සඬ්ඝාදිසෙසෙ සඬ්ඝාදිසෙසදිට්ඨි හොති, තඤ්චෙ පාරාජිකෙන වොදෙතී”තිආදිවොදනං සන්ධාය චුත්තං. “අධිකරණඤ්ඤභාගිය”න්ති. එකමෙකඤ්චි අධිකරණං ඉතරෙසං තිණ්ණං තිණ්ණං අඤ්ඤභාගියං අඤ්ඤපක්ඛියං අඤ්ඤකොට්ඨාසියං හොති වත්ථුච්චිසභාගත්තා. ආදිසද්දෙන “කථං අධිකරණං අධිකරණස්ස අඤ්ඤභාගිය”න්තිආදිකො පදවිභාගො සඬගහිතො.

කිසිදු දෙයක් ලෙසමත්තං උපාදායාති එත්ථ යං වත්තබ්බං, තස්සාපි අසම්භවදස්සනප්පසඨගෙන හෙට්ඨා වුත්තත්තා “සෙසා විනිවිජයකථා අට්ඨමෙ වුත්තසදිසායෙවා”ති වුත්තං. තත්ථ සෙසා විනිවිජයකථාති “පාරාජිකෙනාති භික්ඛුනො අනුරූපෙසු එකුනවිසතියා අඤ්ඤතරෙනා”ති ආදිකා (කඨබ්බා. අට්ඨ. දුට්ඨදොසසික්ඛාපදවණ්ණනා) විනිවිජයකථා. වුත්තසදිසායෙවාති එත්ථ ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ යා වත්තබ්බා, තෙන සික්ඛාපදෙන සාධාරණභූතා සා වුත්තසදිසායෙවාති අධිප්පෙතා, න අසාධාරණභූතා අපුබ්බවණ්ණනාය අධිප්පෙතත්තා. තෙනෙවාහ “අයං පනා”ති ආදි. පුරිමස්මිං සික්ඛාපදෙපි තථාසඤ්ඤිතො අනාපත්තිකත්තා “ඉධ වා”ති වුත්තං. තථාසඤ්ඤිතොපිති “පාරාජිකංයෙව අයං ආපන්නො”ති එවංසඤ්ඤිතොපි. ඉතිසද්දො ආදිඅත්ථො වා පකාරත්ථො වා. තෙන කෙනවි භික්ඛුනා අඤ්ඤො කොචි ඛත්තියජාතිකො පාරාජිකං ධම්මං. අජ්ඣාපජ්ජන්නො දිට්ඨො හොති, අථ සො අඤ්ඤං අත්තනො වෙරිං ඛත්තියජාතිකං භික්ඛුං පස්සිත්වා තං ඛත්තියජාතිලෙසං ගහෙත්වා එවං වොදෙති “ඛත්තියො මයා දිට්ඨො පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපජ්ජන්නො, ත්වං ඛත්තියො පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නොසි, අථ වා ත්වං බො ඛත්තියො, න අඤ්ඤො, පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නොසි, අස්සමණොසි, අසකාපුත්තියොසි, නත්ථි තයා සද්ධිං උපොසථො වා පචාරණා වා සඨසකම්මං වා”ති, ආපත්ති වාචාය වාචාය සඨසාදිසෙසස්ස. එත්ථ ච තෙසං ඛත්තියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසස්ස තස්ස තස්ස දිසාදිතො වා දිට්ඨාදිතො වා වසෙන අඤ්ඤභාගියතා, ඛත්තියජාතිපඤ්ඤත්තියා ආධාරවසෙන අධිකරණතා ච වෙදිතබ්බා. එස නයො නාමලෙසාදීසුපි.

ආපත්තිලෙසෙ පන කෙනවි භික්ඛුනා කොචි භික්ඛු ලහුකං ආපත්තිං ආපජ්ජන්නො දිට්ඨො හොති, සො වෙතං භික්ඛුං පාරාජිකෙන වොදෙති, ආපත්ති වාචාය වාචාය සඨසාදිසෙසස්ස. යදි එවං කථං අඤ්ඤභාගියං අධිකරණං හොතීති? යඤ්ඨි සො ලහුකං ආපත්තිං ආපන්නො, තං පාරාජිකස්ස අඤ්ඤභාගියං අධිකරණං, තස්ස පන අඤ්ඤභාගියස්ස අධිකරණස්ස ලෙසො නාම. යො සො සබ්බඛත්තියානං සාධාරණො ඛත්තියභාවො විය සබ්බාපත්තීනං සාධාරණො ආපත්තිභාවො. එතෙනෙව උපායෙන “කෙනවි භික්ඛුනා කොචි භික්ඛු සඨසාදිසෙසං අජ්ඣාපජ්ජන්නො දිට්ඨො හොති”ති ආදිකං විසෙසං සඨගණ්හාති.

අඤ්ඤභාගියසික්ඛං යො, නෙව සික්ඛති යුත්තිතො;
ගච්ඡෙ විනයවිඤ්ඤුහි, අඤ්ඤභාගියතංව සො. (චජිර. ටී. පාරාජික 408);

අඤ්ඤභාගියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සඨසහෙදස්සික්ඛාපදවණ්ණනා

සහිතස්සාති කායචිත්තෙහි එකිභූතස්ස. තෙනාහ “චිත්තෙන ව සරීරෙන ව අවිසුත්තස්සාති අත්ථො”ති. අස්සාති “සමග්ගස්සා”ති පදස්ස.

සමානසංවාසකොති සමානො එකූපොසථාදිහෙදො සංවාසො අස්සාති සමානසංවාසකො, ලද්ධිනානාසංවාසකෙන වා කම්මනානාසංවාසකෙන වා විරහිතො. කායසාමග්ගිදානතොති කායෙන, කායස්ස වා සාමග්ගියා සහිතභාවස්ස දානතො, තෙසු තෙසු සඨසකම්මෙසු හත්ථපාසුපගමනතොති වුත්තං හොති. කථං නාමායං භිජ්ජෙය්‍යාති අයං සඨසො කෙන නු ඛො උපායෙන වග්ගො භවෙය්‍ය. වායාමෙය්‍යාති උස්සාහං කරෙය්‍ය, පක්ඛං පරියෙසෙය්‍ය, ගණං ඛන්ධෙය්‍යාති වුත්තං හොති. අත්තනො ඵලං කරොතිති කරණං, යං කිඤ්චි කරණං, අධිකං කරණන්ති අධිකරණං, විසෙසකාරණං, විසෙසකාරණඤ්ච සඨසහෙදස්සාති වුත්තං “හෙදනස්සා”තිආදි. හෙදකරවත්ථුවසෙන අට්ඨාරසවිධන්ති –

“ඉධුපාලි භික්ඛු අධම්මං ‘ධම්මො’ති දීපෙන්ති, ධම්මං ‘අධම්මො’ති දීපෙන්ති. අවිනයං ‘විනයො’ති දීපෙන්ති, විනයං ‘අවිනයො’ති දීපෙන්ති. අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන ‘භාසිතං ලපිතං තථාගතෙනා’ති දීපෙන්ති, භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන ‘අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙනා’ති දීපෙන්ති. අනාවිණ්ණං තථාගතෙන ‘ආවිණ්ණං තථාගතෙනා’ති දීපෙන්ති, ආවිණ්ණං තථාගතෙන ‘අනාවිණ්ණං තථාගතෙනා’ති දීපෙන්ති. අපඤ්ඤත්තං තථාගතෙන ‘පඤ්ඤත්තං තථාගතෙනා’ති දීපෙන්ති, පඤ්ඤත්තං තථාගතෙන ‘අපඤ්ඤත්තං තථාගතෙනා’ති දීපෙන්ති. අනාපත්තිං ‘ආපත්ති’ති දීපෙන්ති, ආපත්තිං ‘අනාපත්ති’ති දීපෙන්ති. ලහුකං ආපත්තිං ‘ගරුකා ආපත්ති’ති දීපෙන්ති, ගරුකං ආපත්තිං ‘ලහුකා ආපත්ති’ති දීපෙන්ති. සාවසෙසං ආපත්තිං ‘අනවසෙසා ආපත්ති’ති දීපෙන්ති, අනවසෙසං ආපත්තිං ‘සාවසෙසා ආපත්ති’ති දීපෙන්ති. දුට්ඨුල්ලං ආපත්තිං ‘අදුට්ඨුල්ලා ආපත්ති’ති දීපෙන්ති, අදුට්ඨුල්ලං ආපත්තිං ‘දුට්ඨුල්ලා ආපත්ති’ති දීපෙන්ති”ති (වුළුව. 352) –

ඵවං කම්මක්ඛන්ධකෙ වුත්තානං අට්ඨාරසන්තං හෙදකරණානං වසෙන අට්ඨාරසවිධං. කාරණඤ්චි තදායත්තවුත්තිතාය ඵලං ඵත්ථ වසතිති “වත්ථු”ති වුච්චති. හොත්ති චෙත්ථ –

“ධම්මවිනයභාසිතා-විණ්ණපඤ්ඤත්තිකා දුකා;
ආපත්තිලහුදුට්ඨුල්ල-සාවසෙසදුකානි ව.

“ඵතානට්ඨාරස ‘හෙද-කරවත්ථු’ති වුච්චරෙ;

විපල්ලාසගහිතානි, වාදමූලපනිස්සයා”ති.

පග්ගස්භානි පග්ගහිතං අබ්භුස්සිතං පාකටං කත්වා. තිට්ඨෙය්‍යානි
යථාසමාදින්නං, යථාපග්ගහිතමෙව ච කත්වා අවිජ්ජෙය්‍ය. යස්මා පන එවං
පග්ගණ්හතා, තිට්ඨතා ච තං දීපිතඤ්චෙව අවිනිස්සට්ඨඤ්ච හොති, තස්මා
“දීපෙය්‍ය චෙව නප්පට්ඨිනිස්සජ්ජෙය්‍ය වා”ති චුත්තං. කීච දුරෙ සුත්වා ගන්ත්වා
අවදන්තානං දුක්කටන්ති ආහ “සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙනා”ති ආදි. පි-
සද්දො චෙත්ථ අට්ඨානප්පයුත්තො, තස්ස “අඬ්ඬයොජනමත්ත”න්ති ඉමිනා
සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ “අඬ්ඬයොජනමත්ත”න්ති ඉමිනා එකවිභාරෙ
වත්තබ්බමෙව නත්ථිති දීපෙති. “ගන්ත්වා”ති ඉමිනා දුතං වා පණ්ණං වා
පෙසෙත්වා වදනොපි ආපත්තිමොක්ඛො නත්ථි, සයමෙව පන ගන්ත්වා
“ගරුකො ඛො, ආවුසො, සඬ්ඝහෙදො, මා සඬ්ඝහෙදාය පරක්කමී”ති (පාරා.
අට්ඨ. 2.411) නිවාරෙතබ්බොති දීපෙති.

සමාගච්ඡතුති එකිභවතු. එකිභාවො ච සමානලද්ධිවසෙන හොතීති ආහ
“එකලද්ධිකො හොතු”ති. එකා ලද්ධි ගහණං අස්සානි එකලද්ධිකො,
එකදිට්ඨිකොති අත්ථො. අඤ්ඤමඤ්ඤසම්පත්තියානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස
සමානදිට්ඨිවිත්තතාසඬ්ඛාතාය සම්පත්තියා. “අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස
ගුණලාභාදිකාය සම්පත්තියා”ති කෙච්චි. අසමග්ගො හි විසුං පාතිමොක්ඛං
උද්දිසති, බහිසීමායං වා අනුපරිවෙණියං වානි න එකුද්දෙසො. තෙනාහ
“එකතො පවත්තපාතිමොක්ඛුද්දෙසොති අත්ථො”ති. අප්පට්ඨිනිස්සජ්ජෙනො
දුක්කටන්ති විසුං විසුං වදන්තානං ගණනාය දුක්කටං. සමනුභාසනකම්මං
කාතබ්බන්ති යාවතතියං සමනුභාසනකම්මං කාතබ්බං, “සුණාතු මෙ, හන්තෙ,
සඬ්ඝො, අයං ඉත්ථන්නාමො හික්ඛු සමග්ගස්ස සඬ්ඝස්ස හෙදාය
පරක්කමතී”ති ආදිනා (පාරා. 413) පදභාජනෙ චුත්තාහි ඤත්තිවතුත්ථාහි තීහි
සමනුභාසනකම්මවාචාහි කම්මං කාතබ්බන්ති චුත්තං හොති. “හෙදාය
පරක්කමෙය්‍යා”ති විසුං චුත්තත්තා හෙදනසංවත්තනිකස්ස අධිකරණස්ස
සමාදාය පග්ගණ්හනතො පුබ්බෙපි පක්ඛපරියෙසනාදිවසෙන සඬ්ඝහෙදාය
පරක්කමන්තස්ස සමනුභාසනකම්මං කාතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං.
පට්ඨිනිස්සජ්ජන්තස්ස අනාපත්තිභාවතො “සොත්ථිභාවො තස්ස හික්ඛුනො”ති
චුත්තං.

කිඤ්චාපි හික්ඛුනී සඬ්ඝං න හින්දති, අපිච ඛො හෙදාය පරක්කමතීති
“සාධාරණපඤ්ඤත්තී”ති චුත්තං. සඬ්ඝාදිසෙසං අප්ප්ඤ්ඤාපජ්ජන්තස්ස ඤත්තියා
දුක්කටං, ද්විති කම්මවාචාහි ථුල්ලච්චයා ච පටිප්පස්සම්භන්තීති ආහ
“සමනුභාසනකම්මෙ”ති ආදි. තඤ්ච දුක්කටං තෙ ච ථුල්ලච්චයා
පටිප්පස්සම්භන්තීති යඤ්ච ඤත්තිපරියොසානෙ දුක්කටං ආපන්නො, යෙ ච

ද්විතී කම්මවාචාහි පුල්ලව්වයෙ, තා තිස්සොපි ආපත්තියො ලිඛිගපරිවත්තෙන
 අසාධාරණාපත්තියො විය පටිප්පස්සම්භන්ති. සචෙ පනස්ස
 ඤත්තිපරියොසානෙ ලජ්ජිධම්මො ඔක්කමති, සංචරො උප්පජ්ජති, තං
 පටිනිස්සජ්ජති, ඤත්තියා දුක්කටං දෙසෙත්වා මුච්චති. අථ තං න
 පටිනිස්සජ්ජති, හෙදාය පරක්කමති චෙව හෙදනසංවත්තනිකං අධිකරණං
 සමාදාය පග්ගස්ස තිට්ඨති ව, ඤත්තිදුක්කටං පටිප්පස්සම්භති,
 පයිමකම්මවාචාය පුල්ලව්වයෙ පතිට්ඨාති. එස නයො ඉතරකම්මවාචායමිඪි.
 අසමනුභාසියමානස්ස අප්පටිනිස්සජ්ජන්තස්සාපි සඬ්ඝාදිසෙසෙන අනාපත්ති.
 පටිනිස්සජ්ජන්තස්සාපි ඤත්තිතො පුබ්බෙ වා ඤත්තික්ඛණෙ වා
 ඤත්තිපරියොසානෙ වා පයිමාය වා අනුස්සාවනාය දුතියාය වා තතියාය වා යාව
 යා-කාරං න සම්පාපුණාති, තාව පටිනිස්සජ්ජන්තස්ස සඬ්ඝාදිසෙසෙන
 අනාපත්ති. තෙනාහ “අසමනුභාසියමානස්ස වා”තිආදි.

එත්ථ පන (පාරා. අට්ඨ. 2.416) “දෙවදත්තො සමග්ගස්ස සඬ්ඝස්ස හෙදාය
 පරක්කම්, තස්මිං චත්ථස්මි”න්ති (පරි. 17) පරිචාරෙ ආගතත්තා දෙවදත්තො
 ආදිකම්මිකො, සො ව බො සඬ්ඝහෙදාය පරක්කමනස්සෙව, න
 අප්පටිනිස්සජ්ජනස්ස. න හි තස්ස තං කම්මං කතං. කථමිදං ජානිතබ්බන්ති
 චෙ? සුත්තතො. තථා හි “අරිට්ඨො භික්ඛු ගද්ධබාධිපුබ්බො පාපිකාය දිට්ඨියා
 යාවතතියං සමනුභාසනාය න පටිනිස්සජ්ජි, තස්මිං චත්ථස්මි”න්ති පරිචාරෙ
 ආගතත්තා අරිට්ඨස්ස කම්මං කතන්ති පඤ්ඤායති, න තථා දෙවදත්තස්ස.
 අථාපිස්ස කතෙන භවිතබ්බන්ති කොච අත්තතො රුචිමත්තෙන වදෙයා,
 තථාපි අප්පටිනිස්සජ්ජනෙ ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්ති නාම නත්ථි. න හි
 පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං චිතික්කමන්තස්ස අඤ්ඤත්ත ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතතො
 අනාපත්ති නාම දිස්සති. යමපි අරිට්ඨසික්ඛාපදස්ස පදභාජනෙ අනාපත්තියං
 “ආදිකම්මිකස්සා”ති පොත්ථකෙසු ලිඛිතං, තං පමාදලිඛිතං, පමාදලිඛිතභාවො
 ව තස්ස “පයිමං අරිට්ඨො භික්ඛු වොදෙනබ්බො, වොදෙත්වා සාරෙතබ්බො,
 සාරෙත්වා ආපත්තිං ආරොපෙතබ්බො”ති (වුළුව. 65) එවං කම්මක්ඛන්ධකෙ
 ආපත්තිරොපනතො චෙදිතබ්බො.

ඉධ හෙදාය පරක්කමනෙ ආදිකම්මිකස්ස දෙවදත්තස්ස යස්මා තං කම්මං
 න කතං (පාරා. අට්ඨ. 2.416), තස්මාස්ස ආපත්තියෙව න ජානා. සික්ඛාපදං පන
 තං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තන්ති කත්වා “ආදිකම්මිකො”ති වුත්තො. ඉති
 ආපත්තියා අභාවතොයෙවස්ස අනාපත්ති වුත්තා. සා පනෙසා කිඤ්චාපි
 “අසමනුභාසියමානස්සා”ති ඉමිනාව සිද්ධා. යස්මා පන අසමනුභාසියමානො
 නාම යස්ස කෙවලං සමනුභාසනං න කරොන්ති, සො වුච්චති, න
 ආදිකම්මිකො. අයඤ්ච දෙවදත්තො ආදිකම්මිකොයෙව. තස්මා
 “ආදිකම්මිකස්සා”ති (පාරා. 416) වුත්තං. එතෙනෙව උපායෙන ය්පෙත්වා
 අරිට්ඨසික්ඛාපදං සබ්බසමනුභාසනාසු චිතිච්ඡයො චෙදිතබ්බො.

කායවාචාවිත්තතො සමුට්ඨානතො සමනුභාසනසමුට්ඨානං.

“පටිනිස්සජ්ජාමි”ති කායවිකාරං වා වච්ඡෙදං වා අකරොන්තස්සෙව පන ආපජ්ජනතො අකිරියං. “නප්පටිනිස්සජ්ජාමි”ති සඤ්ඤාය අභාවෙන මුච්චනතො සඤ්ඤාවීමොක්ඛං. “නප්පටිනිස්සජ්ජාමි”ති ජානනවිත්තෙනෙව සවිත්තකං.

සඬ්ඝහෙදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. හෙදානුවත්තකසික්ඛාපදවණ්ණනා

තස්සෙවාති හෙදාය පරක්කමන්තස්සෙව. බොති නිපාතමත්තං. පනාති විසෙසෙ නිපාතො. යං වචනං සමග්ගෙපි වග්ගෙ අවයවභූතෙ කරොති භින්දති, තං කලහකාරකවචනං ඉධ “වග්ග”න්ති වුච්චතීති ආහ “වග්ගං අසාමග්ගිපක්ඛියවචනං වදන්ති”ති. අසාමග්ගිපක්ඛෙ හවා අසාමග්ගිපක්ඛියා, කලහකාරකා, තෙසං වචනං අසාමග්ගිපක්ඛියවචනං, අසාමග්ගිපක්ඛෙ වා හවං වචනං අසාමග්ගිපක්ඛියවචනං. “න හි සඬ්ඝො සඬ්ඝස්ස කම්මං කරොති”ති ඉදං නිග්ගහවසෙන කත්තබ්බං කම්මං සන්ධාය වුත්තං, උබ්බාහිකාදිකම්මං පන බහුනම්පි කාතුං වට්ටතියෙව. ධම්මවාදීති භූතවාදී. විනයවාදීති වූපසමවාදී. ජානාති නොති එත්ථාපි “ජන්දඤ්ච රුච්ඤ්චා”ති ඉදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තෙනාහ “අම්භාකං ජන්දාදීති ජානාති”ති. භාසතීති එත්ථ “නො”ති ඉදං විහත්තිවිපරිණාමෙන යුජ්ජති. තෙනාහ “එවං කරොමාති අම්භෙහි සද්ධිං භාසතී”ති. “එත”න්ති ඉමිනා තස්ස කම්මං පච්චාමට්ඨන්ති ආහ “යං සො කරොති”තිආදි. සොති සඬ්ඝහෙදාය පරක්කමන්තො. සමෙතායස්මන්තානන්ති එත්ථ “චිත්ත”න්ති අජ්ඣාහරිතබ්බන්ති ආහ “ආයස්මන්තානං චිත්ත”න්ති. වුත්තසදිසායෙවාති එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා අඤ්ඤභාගියසික්ඛාපදවට්ඨකථාය වණ්ණනායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. අඤ්ඤභාගියසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තමෙව.

හෙදානුවත්තකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුක්ඛෙන වත්තබ්බො අනුසාසිතුං අසක්කුණෙය්‍යො සභාවො අස්සාති දුබ්බවජාතිකො, විලොමභාවී. තෙනාහ “දුබ්බවසභාවො”තිආදි. වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යාති කිස්මිඤ්චි වුච්චමානෙ අසහනතො ඔවදිතුං අසක්කුණෙය්‍යො. උද්දිසියතීති උද්දෙසො, පාතිමොක්ඛො, තස්මිං පරියාපන්තා අන්තොගධා උද්දෙසපරියාපන්තා, තෙසු උද්දෙසපරියාපන්තෙසු. තෙනාහ “උද්දෙසෙ”තිආදි. අථ සබ්බානෙව සික්ඛාපදානි කථං

පාතිමොක්ඛුද්දෙසපරියාපන්නානිති ආහ “යස්ස සියා ආපත්ති, සො ‘ආවිකරෙය්‍යා’ති එවං සඨගහිතත්තා”ති. “යස්ස සියා ආපත්ති”ති ඉමිනා සබ්බාපි ආපත්තියො නිදානුද්දෙසෙ සඨගහිතා එව හොත්ති. සික්ඛාපදෙසුති අධිසීලසික්ඛාය අධිගමුපායභූතෙසු විනයපඤ්ඤත්තිසුති අත්ථො. සො පන පාකටොයෙවාති අට්ඨකථායං න වුත්තො. පඤ්චහි සහධම්මිකෙහිති හික්ඛුහික්ඛුනිසාමණෙරසාමණෙරිසික්ඛමානාහි. සික්ඛිතබ්බත්තාති ලබ්භමානවසෙන සික්ඛිතබ්බත්තා. තථා හි තෙහි යථාසකං සික්ඛා සික්ඛියති, න සබ්බා. බුද්ධපඤ්ඤත්තෙනාති බුද්ධෙන යපිතෙන, විහිතෙනාති අත්ථො. අථ වා සහධම්මිකෙන සකාරණෙන වුවිචමානොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. වචනායාති නිස්සක්කෙ සම්පදානවචනන්ති ආහ “තතො මම වචනතො”ති.

දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා

නගරස්සාපි ගාමවිසෙසත්තා ඉධ ගාමග්ගහණෙනෙව නගරම්පි ගහිතන්ති ආහ “නගරම්පි ගාමෙ අත්තොගධමෙවා”ති, වා-සද්දෙන වා අනුත්තවිකප්පත්ථෙන ගහණන්ති එවං වුත්තං. එත්ථ ච අපාකාරපරික්ඛෙපො සාපණො නිගමො, සපාකාරාපණං නගරං, තංතංවිපරිතො ගාමොති ඉමෙසං තිණ්ණං විසෙසො දට්ඨබ්බො. කුලානි දුසෙතිති බත්තියබ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දවසෙන චත්තාරි කුලානි විකාරං ආපාදෙති. දුසෙන්නො ච න අසුවිකද්දමාදීහි දුසෙති, අථ බො අත්තතො දුප්පට්පත්තියා තෙසං පසාදං විනාසෙති. තෙනාහ “පුප්ඵදානාදීහි”තිආදි. තත්ථ හරිත්වා වා හරාපෙත්වා වා පක්කොසිත්වා වා පක්කොසාපෙත්වා වා සයං වා උපගතානං (පාරා. අට්ඨ. 2.436-437) යස්ස කස්සචි අත්තතො සත්තකස්ස පුප්ඵස්ස කුලසඨගහත්ථාය දානං පුප්ඵදානං, තං ආදි යෙසං තෙ පුප්ඵදානාදයො, තෙහි පුප්ඵදානාදීහි. ආදිසද්දෙන (පාරා. 437) එලදානවුණ්ණමත්තිකාදන්තකට්ඨවෙච්චෙප්ඵිකාපඨසපෙසනිකානං ගහණං. සද්ධං විනාසෙන්නොති තථා අකරොත්තෙසු අඤ්ඤෙසු පෙසලෙසු හික්ඛුසු අප්පසාදං අදස්සනං ගමෙන්නො. පුප්ඵදානාදීහි ච තෙහි කතසඨගහෙහි අඤ්ඤෙ පෙසලෙ තථා අකරොත්තෙ තෙ මනුස්සා ඉස්සන්ති න අල්ලියන්තිති සො තෙසං පසාදං විනාසෙති නාමාති දට්ඨබ්බං. පාපකා සමාවාරාති බුද්ධප්පටිකුට්ඨත්තා ලාමකා සමාවාරා. තෙ පන යස්මා කුලසඨගහත්ථං මාලාවච්ඡරොපනාදයො ඉධ අධිප්පෙතා, තස්මා “මාලාවච්ඡරොපනාදයො”ති වුත්තං. ආරාමාදීනමත්ථාය පන කප්පියවොහාරාදීහි රොපාපනාදිකං වට්ටති. තත්ථ මාලාවච්ඡන්ති තරුණපුප්ඵරුක්ඛං. තරුණකා හි පුප්ඵරුක්ඛාපි පුප්ඵගච්ඡාපි “මාලාවච්ඡා”ත්වෙව වුවිචන්ති, තස්ස රොපනං මාලාවච්ඡරොපනං, තං ආදි යෙසං තෙ මාලාවච්ඡරොපනාදයො. ආදිසද්දෙන

වෙත්ථ රොපාපනසිඤ්චනසිඤ්චාපනඔව්නනඔව්නාපනගන්ථනගන්ථාපනානං ගහණං.

මානිකායං දිස්සන්තීති යෙ පච්චක්ඛන්තො පස්සන්ති, තෙහි දිස්සන්ති. සුයාන්තීති යෙ පරතො සුණන්ති, තෙහි සොතද්වාරෙන සුත්වා උපධාරීයන්ති. දුට්ඨානීති දුසිතානි. අලං තෙ ඉධ වාසෙනාති තච ඉධ වාසෙන අලං, මා ඉධ තච වාසො භොතුති අත්ථො. වාරණත්ථො හි ඉධ අලං-සද්දො. පබ්බාජනීයකම්මකතොති වොදෙත්වා සාරෙත්වා ආපත්තිං ආරොපෙත්වා “සුණාතු මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, ඉමෙ අස්සජ්ජුනඛබ්බසුකා” තිආදිනා (පාරා. 434) පදහාජනෙ චුත්තාය ඤත්තිවතුත්ථකම්මවාචාය කතපබ්බාජනීයකම්මො. යස්මිඤ්ච විහාරෙ වසතීති ගාමතො ඛනිවිහාරමාහ. නෙව තස්මි. ගාමෙ...පෙ.... වරිතුං ලහතීති සචෙපි ගාමො වා නිගමො වා ද්වාදසයොජනපරමො භොති, තියොජනපරමො ච විහාරො භොති, නෙව තස්මි. ගාමෙ වා නිගමෙ වා පිණ්ඩාය වරිතුං ලහති, න විහාරෙ වසිතුං. තස්මි. විහාරෙ වසන්තෙන සාමන්තගාමෙපි පිණ්ඩාය න වරිතඛිබං, සාමන්තවිහාරෙපි වසන්තෙන තස්මි. ගාමෙ පිණ්ඩාය න වරිතඛිබං. සාමන්තවිහාරෙ වසන්තෙන පන සාමන්තගාමෙ වරිතුං වට්ටති. ආපජ්ජිතඛිබා ආපත්තියොති කුලසඬ්ගහත්ථං අත්තනො සත්තකදානෙ දුක්කටං, ඉස්සරවතාය සඬ්ඝසත්තකදානෙ ථුල්ලච්චයං, පසය්හ දානෙ පාරාජිකන්ති ඉමා ආපත්තියො. මානිකායං “පක්කමතා යස්මා” ති පබ්බාජනීයකම්මකතස්ස වත්තවසෙන චුත්තං. ආදිම්භි පන පබ්බාජනීයකම්මවසෙන දට්ඨඛිබං. අස්සජ්ජුනඛබ්බසුකෙති අස්සජ්ඤ්චෙව පුනඛබ්බසුකඤ්ච.

කුලදුසකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඝාදිසෙසනිගමනවණ්ණනා

පය්මාපත්තිකාති අවයවෙන විග්ගහො සමුදායො සමාසත්ථොති ආහ “පය්මං ආපත්ති එතෙසන්ති පය්මාපත්තිකා” ති. විනික්කමනක්ඛණෙයෙවාති වත්ථුච්චිතික්කමනක්ඛණෙයෙව. එව-කාරෙන සමනුභාසනකම්මක්ඛණං පටික්ඛිපති. අහස්ස යත්තකො පරිච්ඡෙදො යාවතීහං. තෙනාහ “යත්තකානි අහානී” ති. අහානීති ච දිවසානීති අත්ථො.

වත්ථුවසෙන වාති අසුචිමොචනාදිවිනික්කමමත්තවසෙන වා. ඉදන්ති ඉදං විනික්කමං. නාමමත්තවසෙන වා අයං ඉත්ථන්නාමා ආපත්තීති “අයං සඬ්ඝාදිසෙසො නාම ආපත්ති” ති එවං විනා වත්ථුං නාමවසෙන වා. මත්තසද්දෙන වෙත්ථ වත්ථුං පටික්ඛිපති. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි “නාමගොත්තවසෙන වා” ති ලිඛන්ති, තං න සුන්දරං “අයං ඉත්ථන්නාමා

ආපත්ති’’ති වුත්තත්තා. ඉදානි නං කස්සපි න ආරොවෙස්සාමිති සම්බන්ධො.
 ධුරං නික්ඛිපිත්වාති ආරොවනෙ උස්සාහං යපෙත්වා. න කෙවලං
 වත්ථුනාමවසෙනෙව ආපත්තිසඤ්ඤී හුත්වා ඡාදෙන්තස්සෙව, අථ බො යොපි
 එවං අජානන්තො කෙවලං ‘‘ආපත්තිං ඡාදෙමි’’ති ආපත්තිසඤ්ඤාය ඡාදෙති,
 තස්සපි ඡන්තා හොතීති වෙදිතබ්බං. සවෙ පනෙත්ථ අනාපත්තිසඤ්ඤී වා
 හොති, අඤ්ඤාපත්තික්ඛන්ධසඤ්ඤී වා වෙමතිකො වා හුත්වා ‘‘න දානි නං
 කස්සපි ආරොවෙස්සාමි’’ති එවං ඡාදෙතුකාමොව ධුරං නික්ඛිපිත්වා අරුණං
 උට්ඨාපෙති, අවිඡන්තාව හොතීති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. අනාපත්ති පන
 ආපත්තිසඤ්ඤායපි අනාපත්තිසඤ්ඤායපි ඡාදෙන්තෙන අවිඡාදිතාව හොති.
 ලහුකං වා ‘‘ගරුකා’’ති ගරුකං වා ‘‘ලහුකා’’ති ඡාදෙති, අලජ්ජිපක්ඛෙ තිට්ඨති,
 ආපත්ති පන අවිඡන්තා හොති. ගරුකං ‘‘ලහුකා’’ති මඤ්ඤමානො දෙසෙති,
 නෙව දෙසිතා හොති නච්ඡන්තා.

පකතො සභාවභූතො අත්තා අස්සාති පකතත්තො, න කම්මෙහි
 විකතත්තොති අත්ථො. තෙනාහ ‘‘අනුක්ඛිත්තො සමානසංවාසකො’’ති.
 වුත්තනයෙනෙවාවාති ‘‘න දානි නං කස්සපි ආරොවෙස්සාමි’’තිආදිනා
 වුත්තනෙව නයෙන. අථ ‘‘මය්හං සඬ්ඝෙන කම්මං කත’’න්ති (වුළුව. අට්ඨ.
 102) අපකතත්තසඤ්ඤී හුත්වා ඡාදෙති, අවිඡන්තාව හොති. අපකතත්තෙන
 පන පකතත්තසඤ්ඤිතා වා පකතත්තෙන අපකතත්තසඤ්ඤිතා වා ඡාදිතාපි
 අවිඡන්තාව හොති. වුත්තම්පි වෙතං –

‘‘ආපජ්ජති ගරුකං සාවසෙසං;
 ඡාදෙති අනාදරියං පටිච්ච;
 න භික්ඛුනී නො ව ඵ්ඨසෙය්‍ය වජ්ජං;
 පඤ්භාමෙසා කුසලෙහි වින්තිතා’’ති. (පරි. 481);

අයඤ්චි පඤ්භො උක්ඛිත්තකෙන කථිතො.

දසසු අන්තරායෙසු යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. සවෙ පන යො
 භීරුකජාතිකතාය අන්ධකාරෙ අමනුස්සවණ්ඩම්ගහයෙන අන්තරායිකසඤ්ඤී
 හුත්වා ඡාදෙති, අවිඡන්තාව හොති. යස්සපි පබ්බතවිහාරෙ වසන්තස්ස කන්දරං
 වා නදිං වා අතික්කමිත්වා ආරොවෙතබ්බං හොති, අන්තරාමග්ගෙ ව
 වණ්ඩවාළඅමනුස්සාදිහයං අත්ථි, මග්ගෙ අජගරා නිපජ්ජන්ති, නදී පුරා හොති,
 එතස්මිං සතියෙව අන්තරායෙ අන්තරායිකසඤ්ඤී හුත්වා ඡාදෙති, අවිඡන්තාව
 හොති. අන්තරායිකස්ස පන අන්තරායිකසඤ්ඤාය වා අනන්තරායිකසඤ්ඤාය
 වා ඡාදයතො අවිඡන්තාව.

හික්බුනොති සභාගස්ස හික්බුනො. සචස්ස මුඛෙ අප්පමත්තකො ගණ්ඨො වා හොති, හනුකවාතො වා විජ්ඣති, දන්තො වා රුජ්ජති, හික්ඛා වා මන්දා ලද්ධා හොති, තාවතකෙන පන නෙව වත්තුං න සක්කොති, න ගන්තුං. අපිව ඛො ‘‘න සක්කොමි’’ති සඤ්ඤී හොති, අයං පහු හුත්වා අප්පහුසඤ්ඤී නාම. ඉමිනා ඡාදිතාපි අච්ඡාදිතා. අප්පහුනා පන වත්තුං වා ගන්තුං වා අසමත්ථෙන පහුසඤ්ඤීනා වා අප්පහුසඤ්ඤීනා වා ඡාදිතාපි අච්ඡාදිතාව.

ඉදං උත්තානමෙවාති ඉදං අඛිගද්වයං උත්තානත්ථමෙව. සථෙව පන ‘‘ඡාදෙස්සාමි’’ති ධුරනික්ඛෙපං කත්වා පුරෙහත්තෙ වා පච්ඡාහත්තෙ වා පඨමයාමාදීසු වා ලජ්ජිධම්මං ඔක්කමති, අන්තොඅරුණෙයෙව ආරොචෙති, අයං ඡාදෙතුකාමො න ඡාදෙති නාම.

යස්ස පන අහික්බුකෙ යානෙ වසන්තස්ස ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා සභාගස්ස හික්බුනො ආගමනං ආගමෙත්තස්ස වා, සභාගස්ස සන්තිකං වා ගච්ඡන්තස්ස අඛිසමාසොපි මාසොපි අතික්කමති, අයං නච්ඡාදෙතුකාමො ඡාදෙති නාම. අයමිපි අච්ඡන්තාව හොති.

යො පන ආපන්තමත්තොව අග්ගිං අක්කන්තපුරිසො විය සහසා අපක්කමිත්වා සභාගට්ඨානං ගන්ත්වා ආවි කරොති, අයං නච්ඡාදෙතුකාමොව න ඡාදෙති නාම. සභාගමත්තමෙව පමාණන්ති අවෙරිසභාගමත්තමෙව පමාණං. අවෙරිසභාගස්ස හි සන්තිකෙ ආරොචෙතඛිඛං. යො පන විසභාගො හොති සුත්වා පකාසෙතුකාමො, එවරුපස්ස උපජ්ඣායස්සපි සන්තිකෙ න ආරොචෙතඛිඛා. තත්ථ පුරෙහත්තං ආපත්තිං ආපන්නො හොතු, පච්ඡාහත්තං වා දිවා වා රත්තිං වා, යාව අරුණං න උග්ගච්ඡති, තාව ආරොචෙතඛිඛං. උද්ධස්සෙ අරුණෙ පටිච්ඡන්තා හොති, පටිච්ඡාදනපච්චයා ව දුක්කටං ආපජ්ජති. සඬ්ඛෙපතොති සමාසතො. විත්ථාරතො පන සමන්තපාසාදිකායං චුත්තොති අධිජ්ජායො.

අකාමා පරිවත්ථඛිඛන්ති අප්පටිකම්මකතාය ආපත්තියා සග්ගමොක්ඛාවරණභාවතො අනිච්ඡන්තෙනාපි පරිවසිතඛිඛන්ති අත්ථො. තෙනාහ ‘‘න කාමෙනා’’තිආදි. පරිවාසං සමාදායාති පරිවාසවත්තං සඬ්ඝමජ්ඣෙකං සමාදියිත්වා. යදිපි චතුඛිඛිධො පරිවාසො අප්පටිච්ඡන්තපරිවාසො, පටිච්ඡන්තපරිවාසො, සුද්ධන්තපරිවාසො, සමොධානපරිවාසොති, තථාපි අප්පටිච්ඡන්තපරිවාසො ඉධ න අධිජ්ජෙතොති ආහ ‘‘තත්ථ පටිච්ඡන්ත...පෙ.... තිව්ධො පරිවාසො’’ති. තත්ථාති තස්මි. වාකො. පටිච්ඡන්තාය ආපත්තියා සති දාතඛිඛො පරිවාසො පටිච්ඡන්තවිසයතාය පටිච්ඡන්තපරිවාසො. සුද්ධන්තතො පටියාය දාතඛිඛො

පරිවාසො සුද්ධත්තපරිවාසො. සමොදහිත්වා දාතබ්බො පරිවාසො
සමොධානපරිවාසො.

ඉදානි තෙ තිව්ධෙයෙව පරිවාසෙ සරූපතො දස්සෙතුං “තත්ථා”ති ආදිමාහ.
භීති යස්මා. එකාහං පටිච්ඡන්තා එකාහප්පටිච්ඡන්තා. චුත්තනයෙනාති
“ආපත්ති ව හොති”ති ආදිනා චුත්තෙන නයෙන. එකාහප්පටිච්ඡන්තන්ති එත්ථ
ඉතිසද්දො “ඉති වා, ඉති එවරූපා විසුකදස්සනා පටිවිරතො”ති ආදීසු (දී. නි.
1.13, 197) විය ආදිඅත්ථො. තෙන “සොහං, හන්තෙ, සඬ්ඝං එකිස්සා
ආපත්තියා සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡපට්ඨියා එකාහප්පටිච්ඡන්තාය
එකාහපරිවාසං යාවාමි”ති ඉමං පාළියෙසං (චූළව. 102) සඬ්ගණ්හාති. එවං
පරිවාසං යාවාපෙත්වාති එවං යාවතතියං යාවාපෙත්වා. බත්ඨකෙ
ආගතනයෙනාති සමුච්චයක්ඛන්ඨකෙ (චූළව. 97 ආදයො) ආගතනයෙන.
තතොති පක්ඛතො පට්ඨාය. අතිරෙකපක්ඛප්පටිච්ඡන්තන්ති පක්ඛස්ස
අතිරෙකො අතිරෙකපක්ඛො, තං පටිච්ඡන්තන්ති අත්ථො. තතොති
තිංසතිමදිවසතො පට්ඨාය. මාසප්පටිච්ඡන්තන්ති සත්තානං ආයුං මිනන්තො
විය සියති අන්තං කරොතිති මාසො, තිංසරත්තින්දිවො, තං පටිච්ඡන්තන්ති
අත්ථො. සංවච්ඡරෙ පුණ්ණෙති තං තං සත්තං, ධම්මප්පවත්තිඤ්ච සඬ්ගමම
වදන්තො විය සරති පවත්තතිති සංවච්ඡරො, ද්වාදස මාසා, තස්මිං පරිපුණ්ණෙ.

චත්ථුකිත්තනවසෙන වාති නාමෙන සහ චත්ථුකිත්තනවසෙන වාති
අත්ථො. තෙනෙව හි උපරි “නාමමත්තවසෙන වා”ති මත්තග්ගහණං කතන්ති
දට්ඨබ්බං. නාමමත්තවසෙනාති චත්ථුකිත්තනං විනා කෙවලං නාමස්සෙව
වසෙන. තස්මාති යස්මා දුට්ඨෙ නාමෙ “ආපත්ති”ති සබ්බසාධාරණං නාමං,
තස්මා. සුක්කච්ඡපට්ඨිති සුක්කච්ඡපට්ඨි නාමායං. ඉතිසද්දො හෙත්ථ
චචනියත්ථං නිදස්සෙති. නිදස්සනමත්තඤ්චෙනං “සුක්කච්ඡපට්ඨි”ති
කායසංසග්ගාදීනම්පි චත්ථුආදිභාවෙන ඉච්ඡිතබ්බත්තා. චත්ථු චෙව
ගොත්තඤ්චාති විතික්කමත්තා චත්ථු චෙව අනඤ්ඤසාධාරණත්තා
ගොත්තඤ්ච. ගං තායතීති ගොත්තං, සජාතිතො අඤ්ඤත්ථ කායසංසග්ගාදීසු
ගන්තුං අදත්වා බුද්ධිං, චචනඤ්ච රක්ඛතීති අත්ථො. සඬ්ඝාදියෙසොති
සඬ්ඝාදියෙසො නාමායං. එත්ථ පන ඉතිසද්දො චචනචචනියසමුදායං
නිදස්සෙති. තෙනාහ “නාමඤ්චෙව ආපත්ති වා”ති, සජාතිසාධාරණනාමත්තා
නාමඤ්චෙව තෙන තෙන විතික්කමෙනාපජ්ජිතබ්බත්තා ආපත්ති වාති අත්ථො.
ඉදම්පි නිදස්සනමත්තමෙව “ආපත්තියො”ති ඉමස්සාපි නාමාදිභාවෙන
ඉච්ඡිතබ්බත්තා. ඉතිසද්දො වා ආදිඅත්ථො. එවඤ්ච කත්වා
“කායසංසග්ගන්ති ආදිවචනෙනාපි”ති ආදිකම්පි සමත්ථිතං හොති.

තයිදං කම්මවාටාය කෙන වටනෙන ගහිතන්ති අනුයොගං සන්ධාය
 “තත්ථා”තිආදිමාහ. “ආපත්ති”ති සබ්බසාධාරණනාමත්තා, විතික්කමෙන
 ආපජ්ජිතබ්බත්තා ච නාමඤ්චෙව ආපත්ති ච භොතිති ආහ “ආපත්තියොති
 වටනෙනාපි”ති. තස්මාති යස්මා ඉදං පරිවාසාදිවිනයකම්මං වත්ථුවසෙන,
 ගොත්තවසෙන, නාමවසෙන, ආපත්තිවසෙන ච කාතුං වට්ටතියෙව, තස්මා.
 එතෙසුති වත්ථුආදීසු, සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදීසු වා. වත්තං සමාදානබ්බන්ති
 යථාචුත්තෙසු ද්විසු පදෙසු එකෙනපි සමාදානබ්බං. ද්විහි පන
 සුසමාදින්නංයෙව. තෙනෙව වක්ඛති “සමාදානෙපි එසෙව නයො”ති (කඨබ්බා.
 අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා).

ආරොචෙත්වාති –

“අහං, භන්තෙ, එකං ආපත්තිං ආපජ්ජිං සඤ්චෙතනිකං
 සුක්කච්ඡස්සට්ඨිං එකාහප්පට්ච්ඡන්තං, සොහං සඬ්ඝං එකිස්සා ආපත්තියා
 සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා එකාහප්පට්ච්ඡන්තාය එකාහපරිවාසං
 යාචිං, තස්ස මෙ සඬ්ඝො එකිස්සා ආපත්තියා සඤ්චෙතනිකාය
 සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා එකාහප්පට්ච්ඡන්තාය එකාහපරිවාසං අදාසි, සොහං
 පරිවසාමි, වෙදයාමහං, භන්තෙ, ‘වෙදයතී’ති මං සඬ්ඝො ධාරෙතු”ති
 (චූළව. අට්ඨ. 102) –

එවමාදිනා තං තං යොජනානුරූපං ආරොචෙත්වා. ඉමඤ්ච පනත්ථං ගහෙත්වා
 යාය කායචි භාසාය ආරොචෙතුං වට්ටතියෙව (චූළව. අට්ඨ. 102). “පුන
 ආගතාගතානං භික්ඛූනං ආරොචෙන්තෙනා”ති ඉදං ආගන්තුකං භික්ඛුං
 සන්ධාය චුත්තං. එත්ථ ච එකස්ස ආරොචෙන්තෙන අවසානෙ “වෙදයතීති මං
 ආයස්මා ධාරෙතු”, ද්වින්තං “ආයස්මන්තා ධාරෙන්තු”, තිණ්ණං
 “ආයස්මන්තො ධාරෙන්තු”ති වත්තබ්බං. වත්තභෙදඤ්ච රත්තිවිජෙදඤ්ච
 අකත්වාති “න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛූනා සාදිතබ්බං පකතත්තානං
 භික්ඛූනං අභිවාදනං පච්චුපට්ඨාන”න්තිආදිනා (චූළව. 75)
 පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ යාති චතුනචුති වත්තාති චුත්තාති, තෙසං භෙදඤ්ච,
 යො ච “තයො බො, උපාලි, පාරිවාසිකස්ස භික්ඛූනො රත්තිවිජෙදා සභවාසො
 විජ්ජවාසො අනාරොචනා”ති (චූළව. 83) රත්තිවිජෙදො චුත්තො, තඤ්ච
 අකත්වා.

අයං හෙත්ථ විනිවිජයො – සවෙ (චූළව. අට්ඨ. 76) ආගන්තුකා මුහුත්තං
 විස්සමිත්වා වා අවිස්සමිත්වා එව වා විහාරමජ්ඣකෙ ගච්ඡන්ති, තෙසමිපි
 ආරොචෙතබ්බං. සවෙ තස්ස අජානන්තස්සෙව ගච්ඡන්ති, අයඤ්ච ගතකාලෙ
 ජානාති, ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බං. සම්පාපුණ්ණං අසක්කොන්තස්ස
 රත්තිවිජෙදොව භොති, න වත්තභෙදදුක්කට්ඨං. යෙපි අන්තොවිහාරං

අප්පට්ඨිත්වා උපචාරසීමං ඔක්කමිත්වා ගච්ඡන්ති, අයඤ්ච නෙසං ඡත්තසද්දං
 වා උක්කාසිතසද්දං වා බිපිතසද්දං වා සුත්වාච ආගන්තුකභාවං ඡානාති,
 ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බං. ගතකාලෙ ඡානන්තෙනාපි අනුබන්ධිත්වා
 ආරොචෙතබ්බමෙව. සම්පාපුණිතුං අසක්කොන්තස්ස රත්තිවිෂේදොව හොති,
 න චත්තභෙදදුක්කටං. යොපි රත්තිංයෙව ආගන්ත්වා රත්තිංයෙව ගච්ඡති,
 සොපිස්ස රත්තිවිෂේදං කරොති. අඤ්ඤාතත්තා පන චත්තභෙදදුක්කටං නත්ථි.
 සචෙ අජානිත්වාච අබ්භානං කරොති, අකතමෙව හොතීති කුරුන්දියං (චූළව.
 අට්ඨ. 76) චුත්තං. තස්මා අධිකා රත්තියො ගහෙත්වා කාතබ්බං. අයං
 අපණ්ණකප්පට්පදා.

නදිආදීසු නාවාය ගච්ඡන්තම්පි පරතීරෙ යීතම්පි ආකාසෙ ගච්ඡන්තම්පි
 පබ්බතතලඅරඤ්ඤාදීසු දුරෙ යීතම්පි භික්ඛුං දිස්වා සචෙ “භික්ඛු”ති වචත්ථානං
 අත්ථි, නාවාදීහි වා ගන්ත්වා, මහාසද්දං කත්වා වා වෙගෙන අනුබන්ධිත්වා වා
 ආරොචෙතබ්බං, අනාරොචෙත්තස්ස රත්තිවිෂේදො වෙව
 චත්තභෙදදුක්කටඤ්ච. සචෙ වායමන්තොපි සම්පාපුණිතුං වා සාවෙතුං වා න
 සක්කොති, රත්තිවිෂේදොව හොති, න චත්තභෙදදුක්කටං.

අඤ්ඤං කඤ්චි විහාරං ගතෙනපි භික්ඛුනං ආරොචෙතබ්බමෙව (චූළව.
 අට්ඨ. 76). සචෙ සබ්බෙ ඵකට්ඨානෙ යීතෙ පස්සති, ඵකට්ඨානෙ යීතෙනෙව
 ආරොචෙතබ්බං. අථ රුක්ඛමූලාදීසු විසුං විසුං යීතා හොන්ති, තත්ථ තත්ථ
 ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බං. සඤ්චිච්ච අනාරොචෙත්තස්ස රත්තිවිෂේදො ව
 හොති, චත්තභෙදෙ ව දුක්කටං. අථ විචිනන්තො ඵකච්චෙ න පස්සති,
 රත්තිවිෂේදොව හොති, න ච චත්තභෙදදුක්කටං. සඤ්චිච්ච අනාරොචෙත්තස්ස
 පන රත්තිවිෂේදො වෙව හොති, චත්තභෙදෙ ව දුක්කටං.

තත්ථෙථාති මාළකසීමායමෙව. මාළකතො පන භික්ඛුසු නික්ඛන්තෙසු
 ඵකස්සපි සන්තිකෙ නික්ඛිපිතුං වට්ටති (චූළව. අට්ඨ. 97). මාළකතො
 නික්ඛමිත්වා සතිං පටිලහන්තෙන සහ ගච්ඡන්තස්ස සන්තිකෙ නික්ඛිපිතබ්බං.
 තෙනාහ “ඵකපුග්ගලස්ස වා සන්තිකෙ”ති. සචෙ සොපි පක්කන්තො,
 අඤ්ඤස්ස යස්ස මාළකෙ නාරොචිතං, තස්ස ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බං.
 පකතත්තට්ඨානෙති සඬ්ඝකම්මානං අරහට්ඨානෙ. ද්වෙ ලෙඬ්ඛුපාතෙ
 අතික්කමිත්වාති (සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.97) භික්ඛුනං
 සජ්ඣායනසද්දසචනුපචාරවිජහනත්ථං චුත්තං. මහාමග්ගතො ඔක්කම්මාති
 මග්ගප්පට්පන්තභික්ඛුනං උපචාරවිජහනත්ථං චුත්තං. ශුම්බෙන වා වතියා වා
 පටිච්ඡන්තට්ඨානෙති දස්සනුපචාරවිජහනත්ථං චුත්තං. චත්තං සමාදිශිත්වා
 ආරොචෙතබ්බන්ති චුත්තනෙයෙනෙව චත්තං සමාදිශිත්වා පරිවාසො
 ආරොචෙතබ්බො. “ආරොචෙතබ්බ”න්ති පන සාමඤ්ඤෙන චුත්තං.
 ආරොචෙත්තෙන ව සචෙ නවකතරො හොති, “ආචුසො”ති වත්තබ්බං. සචෙ

වුඩ්සතරො, “හන්තෙ” ති වත්තබ්බං. සචෙ අඤ්ඤා කොචි භික්ඛු කෙනවිදෙව කරණියෙන තං යානං ආගච්ඡති. සචෙ එස නං පස්සති, සද්දං වා තස්ස සුඤ්ඤාති, ආරොචෙතබ්බං. අනාරොචෙත්තස්ස රත්තිච්ඡෙදො චෙව වත්තහෙදො ව. තෙනාහ “යම්පි අඤ්ඤං භික්ඛුං පස්සති, තස්සාපි ආරොචෙතබ්බමෙවා” ති. අථ ද්වාදසහත්ථං උපචාරං ඔක්කමිත්වා අජානන්තස්සෙව ගච්ඡති, රත්තිච්ඡෙදො හොතියෙව, වත්තහෙදො පන නත්ථි. උට්ඨිතෙති උග්ගතෙ. යං සබ්බපයමං භික්ඛුන්ති විහාරතො නික්ඛමන්තං වා ආගන්තුකං වා සබ්බපයමං යං අඤ්ඤං භික්ඛුං පස්සති. තස්ස ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බන්ති අනාරොචෙත්තස්ස දුක්කටං සියා, තං සන්ධාය වුත්තං, න තු රත්තිච්ඡෙදං සන්ධාය. ඉතරථා හි “විහාරසීමාපරියාපන්නානං සබ්බෙසං ආරොචෙත්වා” ති වදෙය්‍ය. යාව රත්තියො පුරෙන්නීති යත්තකා රත්තියො ආපත්ති පටිච්ඡන්නා හොති, තත්තකා රත්තියො යාව පුරෙන්නි, තාව පරිවත්ථබ්බං. සමන්තපාසාදිකායං පන “එවං යත්තකානි දිවසානි ආපත්ති පටිච්ඡන්නා හොති, තත්තකානි, තතො අධිකතරානි වා කුක්කුච්චවිනොදනත්ථාය පරිවසිත්වා” ති වුත්තං. විත්ථාරොති පපඤ්චො.

ඉතරෙසු පන ද්වීසුති සුද්ධන්තපරිවාසො, සමොධානපරිවාසොති ද්විත්තං මජ්ඣිමනිකායෙ. බන්ධකෙති සමුච්චයක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 156 ආදයො). වුළුසුද්ධන්තො මහාසුද්ධන්තොති එත්ථ යො උපසම්පදන්තො (වුළුව. අට්ඨ. 102; වි. සඬග. අට්ඨ. 242) පට්ඨාය අනුලොමක්කමෙන වා ආරොචිතදිවසන්තො පට්ඨාය පටිලොමක්කමෙන වා “අසුකඤ්ච අසුකඤ්ච දිවසං වා පක්ඛං වා මාසං වා සංචච්ඡරං වා තව සුද්ධභාවං ජානාසී” ති පුච්ඡියමානො “ආම, හන්තෙ, ජානාමි, එත්තකං නාම කාලං අහං සුද්ධො” ති වදති, තස්ස දින්නො සුද්ධන්තපරිවාසො “වුළුසුද්ධන්තො” ති වුච්චති.

තං ගහෙත්වා පරිවසන්තෙන යත්තකං කාලං අත්තන්තො සුද්ධභාවං ජානාති, තත්තකං අපනෙත්වා අවසෙසං මාසං වා ද්වෙමාසං වා පරිවසිතබ්බං. සචෙ “මාසමත්තං අසුද්ධොමිහී” ති සල්ලක්ඛෙත්වා පරිවාසං අග්ගහෙසි, පරිවසන්තො ව පුන අඤ්ඤං මාසං සරති, තම්පි මාසං පරිවසිතබ්බමෙව, පුන පරිවාසදානකිච්චං නත්ථි. අථ “ද්වෙමාසං අසුද්ධොමිහී” ති සල්ලක්ඛෙත්වා අග්ගහෙසි, පරිවසන්තො ව “මාසමත්තමෙවාහං අසුද්ධොමිහී” ති සන්තිට්ඨානං කරොති, මාසමෙව පරිවසිතබ්බං, පුන පරිවාසදානකිච්චං නත්ථි. අයඤ්ඤි සුද්ධන්තපරිවාසො උද්ධමිපි ආරොහති, හෙට්ඨාපි ඔරොහති, ඉදමස්ස ලක්ඛණං.

යො පන යථාචුත්තෙන අනුලොමප්පටිලොමවසෙන පුච්ඡියමානොපි රත්තිපරියන්තං (වුළුව. අට්ඨ. 102) න ජානාති තස්සරති, රත්තිපරියන්තෙ

වෙමතිකො වා හොති, තස්ස දින්නො සුද්ධන්තපරිවාසො
 “මහාසුද්ධන්තො”ති වුච්චති. තං ගහෙත්වා ගහිතදිවසතො යාව
 උපසම්පදදිවසො, තාව රත්තියො ගණෙත්වා පරිවසිතබ්බං. අයං උද්ධං
 නාරොහති, හෙට්ඨා පන ඔරොහති. තස්මා සචෙ පරිවසන්තො රත්තිපරිව්ඡෙදෙ
 සන්නිට්ඨානං කරොති “මාසො වා සංවච්ඡරො වා මය්හං ආපන්නස්සා”ති,
 මාසං වා සංවච්ඡරං වා පරිවසිතබ්බං. එත්ථ ව කිඤ්චාපි “එත්තකං කාලං අහං
 සුද්ධො”ති වදන්තස්ස වුළුසුද්ධන්තො දීයති, තථාපි නියමෙනෙව ජානනාභාවා
 “දුට්ඨොපි වෙස...පෙ.... දාතබ්බො”ති වුත්තං. තස්ස දානවිධි බන්ධකෙ
 ආගතොති තස්ස දුට්ඨස්සාපි සුද්ධන්තස්ස දානවිධි “තෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා
 සඬ්ඝං උපසඬ්ඝමිත්වා...පෙ.... එවමස්ස වචනියො”තිආදිනා
 සමුච්චයක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 156) ආගතො. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව
 වෙදිතබ්බොති අධිප්පායො. එස නයො විනිච්ඡයකථා පන විත්ථාරතො
 සමන්තපාසාදිකායං වුත්තාති එත්ථාපි.

ඔධුනිත්වා අවධුය පහාය සමොධානො ඔධානසමොධානො.
 විරජ්ජට්ඨන්තානං අග්ගෙසන සමොධානො අග්ගසමොධානො. මිස්සකානං
 සමොධානො මිස්සකසමොධානො. ඉදානි තං තිව්ධම්පි සමොධානපරිවාසං
 සඬ්ඛෙපතො දස්සෙතුං “තත්ථා”තිආදිමාහ. අන්තරාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා
 පටිච්ඡාදෙන්තස්සාති යො පරිවාසං ගහෙත්වා අනික්ඛිත්තවත්තො හුත්වා
 පරිවසන්තො අපරිනිට්ඨිතෙයෙව පරිවාසෙ අන්තරා වෙමජ්ඣෙ
 සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිච්ඡාදෙති, තස්ස. පරිවුත්ථදිවසෙති
 ලක්ඛණවචනමෙතං, තෙන “මානත්තවිණ්ණදිවසෙ වා”තිපි වුත්තමෙව
 හොති. මක්ඛෙත්වාති ඤත්තිවතුත්ථෙත කම්මෙන මූලාය පටිකස්සනවසෙන
 මක්ඛෙත්වා. සමොදහිත්වාති මූලාපත්තිට්ඨානෙ යපෙත්වා, පක්ඛිපිත්වාති
 අත්ථො. දාතබ්බපරිවාසොති “සුණාතු මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො”තිආදිනා
 ඤත්තිවතුත්ථෙත කම්මෙන දාතබ්බපරිවාසො. ඉදං වුත්තං හොති – යො
 පටිච්ඡන්තාය ආපත්තියා පරිවාසං ගහෙත්වා පරිවසන්තො (වුළුව. අට්ඨ. 102;
 වි. සඬ්ඝ. අට්ඨ. 243) වා මානත්තාරහො වා මානත්තං වරන්තො වා
 අබ්භානාරහො වා අනික්ඛිත්තවත්තො අඤ්ඤං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා
 පුරිමාපත්තියා සමා වා උනතරා වා රත්තියො පටිච්ඡාදෙති, තස්ස මූලාය
 පටිකස්සනෙන තෙ පරිවුත්ථදිවසෙ ව මානත්තවිණ්ණදිවසෙ ව සබ්බෙ
 ඔධුනිත්වා අදිවසෙ කත්වා පච්ඡා ආපන්නාපත්තිං මූලාපත්තියං සමොධාය
 පරිවාසො දාතබ්බොති.

සචෙ පන අන්තරාපත්ති මූලාපත්තිතො අතිරෙකජ්ජට්ඨන්තා හොති
 (වුළුව. අට්ඨ. 102), තං මූලාපත්තිං කත්වා තත්ථ ඉතරං සමොධාය පරිවාසො

දාතබ්බො. සචෙ පන අන්තරාපත්ති අප්පට්ච්ඡන්තා හොති, මූලාය පටිකස්සනං අකත්වා පුබ්බෙ ගහිතපරිවාසෙනෙව පරිවසිතබ්බං.

යා එකා වා...පෙ.... සබ්බවිරප්පට්ච්ඡන්තායොති යා එකා වා ආපත්ති සබ්බවිරප්පට්ච්ඡන්තා, යා ද්වෙ වා තිස්සො වා සම්බහුලා වා ආපත්තියො සබ්බවිරප්පට්ච්ඡන්තායොති අත්ථො. තාසන්ති සබ්බවිරප්පට්ච්ඡන්තානං ආපත්තීනං. දානවිධි පනස්ස ඛන්ධකෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

යස්ස පන සතං ආපත්තියො දසාහපට්ච්ඡන්තා, අපරමිපි සතං ආපත්තියො දසාහපට්ච්ඡන්තා, අපරමිපි සතං ආපත්තියො දසාහපට්ච්ඡන්තාති එවං දසක්ඛන්තුං කත්වා ආපත්තිසහස්සං දිවසසතපට්ච්ඡන්තං හොති, තෙන කිං කාතබ්බන්ති? සබ්බං සමොදහිත්වා දස දිවසෙ පරිවසිතබ්බං. එවං එකෙනෙව දසාහෙන දිවසසතමිපි පරිවසිතමෙව හොති. චුත්තමිපි චෙතං –

“දසසතං රත්තිසතං, ආපත්තියො ඡාදයිත්වාන;
දස රත්තියො වසිත්වාන, මුච්චෙය්‍ය පාරිවාසිකො”ති. (පරි. 477);

අයං අග්ගසසමොධානො නාම.

ඉදානි මිස්සකසමොධානං නිද්දිසිතුං “මිස්සකසමොධානො නාමා”තිආදිමාහ. තත්‍රායං නයො –

“අහං, හන්තෙ, සම්බහුලා සඬ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජිං එකං සුක්කච්ඡිසට්ඨිං, එකං කායසංසග්ගං, එකං දුට්ඨුල්ලවාචං, එකං අත්තකාමං, එකං සඤ්චරිත්තං, එකං කුටිකාරකං, එකං විහාරකාරකං, එකං දුට්ඨදොසං, එකං අඤ්ඤභාගියං, එකං සඬ්ඝහෙදං, එකං හෙදානුවත්තකං, එකං දුබ්බවං, එකං කුලද්වසකං, සොහං, හන්තෙ, සඬ්ඝං තාසං ආපත්තීනං සමොධානපරිවාසං යාවාමි”ති –

තික්ඛන්තුං යාවාපෙත්වා තදනුරූපාය කම්මවාචාය පරිවාසො දාතබ්බො. එත්ථ ව “සඬ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජිං නානාවත්ථුකායො”තිපි “සඬ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජි”න්තිපි එවං පුබ්බෙ චුත්තනයෙන වත්ථුවසෙනපි ගොත්තවසෙනපි නාමවසෙනපි ආපත්තිවසෙනපි යොජෙත්වා කම්මවාචං කාතුං වට්ඨතියෙවාති. අයං මිස්සකසමොධානො. සබ්බපරිවාසකම්මවාචාවසානෙ පන නික්ඛිත්තානික්ඛිත්තවත්තාදිකථා පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. තිව්ධෙපි සමොධානපරිවාසෙ අත්ථමත්තස්සෙව චුත්තත්තා, විනිව්ඡයාදීනං වා අනාමට්ඨත්තා “අයං තිව්ධෙපි සමොධානපරිවාසෙ සඬ්ඛෙපකථා”ති චුත්තං. මහාවිසයත්තා

සමොධානවිචාරණාය සා නිරවසෙසා කුතො ලද්ධබ්බාති ආහ
“විත්ථාරො”තිආදි.

ඡාරත්තන්ති රා සද්දො තීයති ඡිජ්ජති එත්ථාති රත්ති, සත්තානං සද්දස්ස
වුපසමනකාලොති අත්ථො, ඡ රත්තියො සමාහටා, ඡන්තං රත්තීනං වා
සමාහාරො ඡරත්තං, ඡරත්තමෙව ඡාරත්තං, අවයවබීයතිරෙකෙන
සමුදායස්සාභාවතො ඡ රත්තියොති අත්ථො වුත්තො.

පරිවාසං අදත්ථා මානත්තමෙව දාතබ්බන්ති යස්මා ආපත්ති
අප්පට්ච්ඡන්තා, යස්මා ච ආපන්නභාවෙනෙව මානත්තාරහො හොති, තස්මා
පරිවාසං අදත්ථා කෙවලං මානත්තමෙව දාතබ්බං. යං පට්ච්ඡන්තාය ආපත්තියා
පරිවුත්ථපරිවාසස්ස දීයති, ඉදං පට්ච්ඡන්තමානත්තං නාමාති ආහ “යස්ස
පට්ච්ඡන්තා හොති”තිආදි. ඉදන්ති පට්ච්ඡන්තමානත්තං. ඉධාති ඉමස්මිං
වාකො. කථං පන තෙසං ද්විත්තං මානත්තානං දානවිධි ච විනිවිජයකථා ච
වෙදිතබ්බාති ආහ “උභින්නම්පි පනා”තිආදි.

අයන්ති වක්ඛමානං සන්ධායාහ. පරිවාසෙ වුත්තප්පකාරං පදෙසන්ති
පරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපතො, අපරික්ඛිත්තස්ස
පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතො ද්වෙ ලෙඬ්ඛුපාතෙ අතික්කමිත්ථා මහාමග්ගතො
ඔක්කම්ම ගුම්බෙන වා වතියා වා පට්ච්ඡන්තට්ඨානං. සමාදිශිත්ථාති
අන්තොඅරුණෙයෙව සමාදිශිත්ථා. ආරොචෙත්ථාති –

“අහං, හන්තෙ, එකං ආපත්තිං ආපජ්ජිං සඤ්චෙතනිකං
සුක්කච්ඡස්සට්ඨිං අප්පට්ච්ඡන්තං, සොහං, හන්තෙ, සඬ්ඝං එකිස්සා
ආපත්තියා සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා අප්පට්ච්ඡන්තාය
ඡාරත්තං මානත්තං යාචිං, තස්ස මෙ සඬ්ඝො එකිස්සා ආපත්තියා
සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා අප්පට්ච්ඡන්තාය ඡාරත්තං මානත්තං
අදාසි, සොහං මානත්තං වරාමි, වෙදයාමහං, හන්තෙ, වෙදයතී’ති මං
සඬ්ඝො ධාරෙතු”තිආදිනා (වුළුව. අට්ඨ. 97) –

ආපත්තිදිවසානුරූපං ආරොචෙත්ථා. ඉමඤ්ච පන අත්ථං ගහෙත්ථා (වුළුව.
අට්ඨ. 97) යාය කායචි භාසාය ආරොචෙතුං වට්ටතියෙව. ආරොචිතකාලතො
පට්ඨාය ච එකං භික්ඛුං යපෙත්ථා සෙසෙහි සති කරුණියෙ ගන්තුම්පි වට්ටති.
අරුණෙ උට්ඨිතෙ තස්ස භික්ඛුස්ස සන්තිකෙ වත්තං නික්ඛිපිතබ්බං. සවෙ
සොපි කෙනචි කම්මෙන පුරෙ අරුණෙයෙව ගච්ඡති, අඤ්ඤං විහාරතො
නික්ඛන්තං වා ආගන්තුකං වා යං පයමං පස්සති, තස්ස සන්තිකෙ
ආරොචෙත්ථා නික්ඛිපිතබ්බං. අයඤ්ච යස්මා ගණස්ස ආරොචෙත්ථා,
භික්ඛුනඤ්ච අත්ථිභාවං සල්ලක්ඛෙත්ථාව වසි, තෙනස්ස උභතෙ ගණෙ

වරණදොසො වා විජ්ජවාසො වා න භොති. සචෙ පන කඤ්චි න පස්සති, විහාරං ගන්ත්වා යං පයමං පස්සති, තස්ස ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතබ්බං. තෙනාහ “තතො තෙසු ගතෙසු වා අගතෙසු වා පුරිමනයෙන පටිපජ්ජිතබ්බ”න්ති.

යත්ථ සියාති යස්සං සමානසංවාසකසීමායං වීසතිගණො භික්ඛුසඤ්ඤා අත්ථී. අවිභාතබ්බොති අබ්භාතකම්මවසෙන පක්කොසිතබ්බො. අබ්භාතකම්මං පන කථන්ති ආහ “අබ්භාතකම්මං පනා”තිආදි. පාළිවසෙනාති “සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සඬ්ඤා”තිආදිනා (වුළුව. 101) පාළිවසෙන. විනිච්ඡයවසෙනාති “අබ්භන්තෙහි ව පයමං අබ්භානාරහො කාතබ්බො. අයඤ්ඤි නික්ඛිත්තවත්තත්තා පකතත්තට්ඨානෙ යීතො, පකතත්තස්ස ව අබ්භානං කාතුං න වට්ටති, තස්මා වත්තං සමාදාපෙතබ්බො. වත්තෙ සමාදින්නෙ අබ්භානාරහො භොති. තෙනාපි වත්තං සමාදිස්ත්වා ආරොචෙත්වා අබ්භානං යාචිතබ්බං. අනික්ඛිත්තවත්තස්ස පන වත්තසමානකිච්චං නත්ථී. සො හි ඡාරත්තාතික්කමෙනෙව අබ්භානාරහො භොති”තිආදිනා (වුළුව. අට්ඨ. 97) විනිච්ඡයවසෙන. තං පනෙතං සබ්බං පරිවාසාදිකම්මං පාළිවසෙන (වුළුව. 75) ව අට්ඨකථාවසෙන (වුළුව. අට්ඨ. 75, 97) ව සුවිඤ්ඤායාත්තා අතිවිත්ථාරහයෙන න විත්ථාරයිමහ, අත්ථීකෙහි පන තතොව ගහෙතබ්බං. ඉමස්ස පන කම්මස්ස වීසතිවග්ගකරණීයත්තා තතො උභතතරෙන කතං කුප්පති. තෙනාහ “එකෙනාපි වෙ...පෙ.... අනබ්භිතො”ති. අයන්ති අයං යථාචුත්තා. සාමීචිති වත්තං.

ඉති කඬ්ඛාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

සඬ්ඤාදිසෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනියතකණ්ඩං

1. පයමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

“මාතුගාමෙනා”ති වත්වා පුන “එකායා”ති චුත්තත්තා “මාතුගාමසඬ්ඛාතාය එකාය ඉත්ථීයා”ති චුත්තං. රහොති අජ්ජකාසං. අජ්ජකාසනා ව යො අනාපත්තිං කරොති, තස්ස අපච්චක්ඛවාතොති ආහ “චක්ඛුස්ස රහො”ති. නනු “රහො නාම චක්ඛුස්ස රහො, සොතස්ස රහො. චක්ඛුස්ස රහො නාම න සක්කා භොති අක්ඛිං වා නිබ්භියමානෙ, හමුකං වා උක්ඛිපියමානෙ, සීසං වා උක්ඛිපියමානෙ පස්සිතුං. සොතස්ස රහො නාම න සක්කා භොති පකතිකථා සොතු”න්ති පදභාජනපාළියං සොතස්ස රහොති

ආගතං, අථ කස්මා තං අවත්වා ‘‘චක්ඛුස්ස රහො’’ති එත්තකමෙව චුත්තන්ති ආහ ‘‘කිඤ්චාපි’’තිආදි. ඉමිනා පාළියං ‘‘සොතස්ස රහො’’ති ඉදං අත්ථුද්ධාරවසෙන චුත්තන්ති දස්සෙති. අථ කථමෙනං විඤ්ඤායති ‘‘චක්ඛුස්සෙව රහො ඉධ අධිප්පෙතො’’ති? ‘‘පටිච්ඡන්තො ආසනො’’ති වචනතො ‘‘සක්කා හොති මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවිතු’’න්ති (පාරා. 445) ව චුත්තන්තා. තෙනෙවාහ ‘‘සචෙපි’’තිආදි. ‘‘පිහිතකවාටස්සා’’ති (සාරත්ථ. ටී. 2.444-445) ඉමිනා පටිච්ඡන්තභාවතො චක්ඛුස්ස රහොසබ්භාවං දස්සෙති. අපිහිතකවාටස්ස (පාරා. අට්ඨ. 2.444-445) පන ද්වාරෙ නිසින්නො අනාපත්තිං කරොති, න කෙවලං අපිහිතකවාටස්ස ගබ්භස්ස ද්වාරෙ නිසින්නොව අනාපත්තිං කරොති, අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ නිසින්නොපිති වෙදිතබ්බො. තෙනාහ ‘‘යත්ථ පන සක්කා දට්ඨු’’න්තිආදි. යස්මා නිසිදිත්වා නිද්දායන්නො කපිමිද්ධපරෙතො කඤ්චි කාලං චක්ඛුති උම්මිලෙති, කඤ්චි කාලං නිම්මිලෙති, න ව මහානිද්දං ඔක්කමති, තස්මා ‘‘නිද්දායන්නොපි අනාපත්තිං කරොති’’ති චුත්තං. නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්නො පන තාදිසො න හොතීති ආහ ‘‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්නොපි න කරොති’’ති, අනාපත්තිං න කරොතීති අත්ථො. මෙථුනස්ස මාතුගාමො දුතියො න හොති. ඉත්ථියො හි අඤ්ඤමඤ්ඤිස්සා වජ්ජං පටිච්ඡාදෙන්නි. තෙනෙව වෙසාලියං (පාරා. 76-77) මහාවතො ද්වාරං විවරිත්වා නිපන්නො භික්ඛුමිහි සම්බහුලා ඉත්ථියො යාවදත්ථං කත්වා පක්කමිංසු. තෙනාහ ‘‘ඉත්ථිනං පන සතම්පි න කරොති’’ති. තං කම්මන්ති අජ්ඣාචාරකම්මං. යස්මා නිසිදිත්වා නිපජ්ජති, තස්මා නිපජ්ජනම්පි අන්තොකත්වා ‘‘නිසජ්ජං කප්පෙය්‍යා’’ති චුත්තන්ති දස්සෙතුං ‘‘එත්ථ වා’’තිආදිමාහ. තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරෙන කාරෙතබ්බොති නිසජ්ජං පටිජානමානස්ස තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරසමායොගො හොතියෙවාති චුත්තං. පාරාජිකෙන, පන සඨ්ඨාදිසෙසෙන ව පාවිත්තියෙන ව තෙනාකාරෙන නිසජ්ජං පටිජානමානොව කාරෙතබ්බො. න අප්පටිජානමානොති නිසජ්ජං අප්පටිජානමානො තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරෙන න කාරෙතබ්බොති. අලජ්ජීපි හි පටිජානමානොව ආපත්තියා කාරෙතබ්බො. යාව න පටිජානාති, තාව ‘‘නෙව සුද්ධො’’ති වා ‘‘න අසුද්ධො’’ති වා වත්තබ්බො, වත්තානුසන්ධිනා පන කාරෙතබ්බොති. චුත්තඤ්ඤෙනං –

‘‘පටිඤ්ඤා ලජ්ජීසු කතා, අලජ්ජීසු එවං න විජ්ජති;
බහුමිපි අලජ්ජී භාසෙය්‍ය, වත්තානුසන්ධිතෙන කාරෙය්’’ති. (පරි. 359);

න කෙවලං තිණ්ණං ධම්මානං අඤ්ඤතරෙන වොදනායමෙව එවං පටිඤ්ඤාය කාරෙතබ්බො, අථ බො නිසජ්ජාදිනා ආකාරෙන සද්ධිං වොදනායපිති දස්සෙතුං ‘‘යෙන වා සා සද්ධෙය්‍යවචසා උපාසිකා වදෙය්‍ය,

තෙන සො භික්ඛු කාරෙතබ්බො”ති වුත්තං. තෙනෙවාහ “නිසජ්ජාදීසු ආකාරෙසු”තිආදි. එත්ථ ච “පටිජානමානො”ති අවුත්තෙපි අධිකාරත්තා “පටිජානමානොව තෙන සො භික්ඛු කාරෙතබ්බො”ති වුත්තං. තථාරූපාය (සාරත්ථ. ටී. 2.444-445) උපාසිකාය වචනෙ අඤ්ඤාචර්තාභාවතො දිට්ඨං නාම තථාපි හොති, අඤ්ඤාචාපි හොතීති දස්සනෙ අඤ්ඤාචර්තසම්භවං දස්සෙති. අනෙකංසිකතාය න නියතොති අනියතො. තෙනාහ “තිණ්ණං ආපත්තීන”න්තිආදි.

රහොනිසජ්ජස්සාදෙන මාතුගාමස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො අක්ඛිං අඤ්ඤෙති, දුක්ඛං. නිවාසනං නිවාසෙති, කායබන්ධනං බන්ධනි, චීවරං පාරුපනි, සබ්බත්ථ පයොගෙ පයොගෙ දුක්ඛං. ගච්ඡති, පදවාලෙ පදවාලෙ දුක්ඛං. ගන්ත්වාන නිසීදති, දුක්ඛංමෙව. තෙනාහ “මෙටුනධම්මසන්තිස්සිතකිලෙසසඬ්ඛාතෙනා”තිආදි. එත්ථ ච රහොනිසජ්ජස්සාදස්ස අසතිපි මෙටුනරාගභාවෙ තප්පට්ඨද්ධකිලෙසත්තා වුත්තං “මෙටුනධම්මසන්තිස්සිතකිලෙසසඬ්ඛාතෙනා”ති. තෙනෙව සන්තිස්සිතග්ගහණං කතං. රහස්සාදෙනාති “ඉත්ථන්තාමාය සද්ධිං රහො නිසීදිත්වා හසිතලපිතාදිකං කරෙය්‍ය”න්ති උප්පන්නඅස්සාදහෙතු. නිසජ්ජාය පාවිත්තියං අසති උපවාරගතෙ නිපජ්ජිත්වා අනිද්දායන්තෙ අනන්ධෙ විඤ්ඤපුරිසෙති අධිප්පායො. සචෙ සා ඉත්ථී කෙනචි කරණීයෙන උට්ඨායුට්ඨාය පුනප්පුනං නිසීදති, නිසජ්ජාය නිසජ්ජාය පාවිත්තියං. යං සන්ධාය ගතො, සා න දිට්ඨා, අඤ්ඤා ආගන්ත්වා නිසීදති, අස්සාදෙ උප්පන්නෙ පාවිත්තියං. සචෙ සම්බහුලා ආගච්ඡන්ති, මාතුගාමගණනාය පාවිත්තියං. සචෙ උට්ඨායුට්ඨාය පුනප්පුනං නිසීදන්ති, නිසජ්ජාගණනායපි පාවිත්තියානි. අනියමෙත්වා “දිට්ඨදිට්ඨාය සද්ධිං රහස්සාදං කප්පිස්සාමී”ති ගන්ත්වා නිසින්තස්සාපි ආගතාගතානං වසෙන, පුනප්පුනං නිසජ්ජාය වසෙන ච වුත්තනෙයෙනෙව ආපත්තියො වෙදිතබ්බා. වුත්තප්පකාරෙ පුරිසෙති අනන්ධෙ විඤ්ඤපුරිසෙ. උපවාරගතෙ සතීති ද්වාදසහත්ථබ්හන්තරගතෙ සති. සචෙ සුද්ධචිත්තෙන ගන්ත්වා නිසින්තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා නිසින්තාය ඉත්ථීයා රහස්සාදො උප්පජ්ජති, එවම්පි අනාපත්ති.

පඨමඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා

නභෙව බො පන පටිච්ඡන්තන්ති එත්ථ පන යම්පි බහි පරික්ඛිත්තං අන්තො විවටං පරිවෙණඬ්ඛිගණාදි, තම්පි අන්තොගධන්ති වෙදිතබ්බං. “එවරූපඤ්ඤි යානං අප්පට්ච්ඡන්තෙයෙව ගහිත”න්ති මහාපච්චරියං (පාරා. අට්ඨ. 2.453) වුත්තං. සඬ්ඛාදිසෙසෙන වානි

කායසංසග්ගදුට්ඨල්ලොභාසනසඬ්ඛානෙන සඬ්ඝාදිසෙසෙන වා. තෙනෙන භි පදභාජනෙ “සා ටෙ ඵ්චං වදෙය්‍යා ‘අයොයා, මයා දිට්ඨො නිසින්තො මාතුගාමෙන සද්ධිං කායසංසග්ගං සමාපජ්ජන්තො””තිආදි (පාරා. 455) වුත්තං. ඉදං සික්ඛාපදං දුට්ඨල්ලවාචාවසෙන ආගතං. දුට්ඨල්ලවාචඤ්ච සුත්වා තං මාතුගාමොපි න පටිච්ඡාදෙති. තථා භි දුට්ඨල්ලවාචාසික්ඛාපදෙ (පාරා. 283 ආදයො) යා පන තා ඉත්ථිසො හිරිමනා, තා නික්ඛමිත්වා භික්ඛු උජ්ඣාපෙසුං, තස්මා ඉධ ඉත්ථිසි අනාපත්තිං කරොතිති ආහ “ඉත්ථිසි”ති. අථ වා ඉධ අප්පට්ච්ඡන්තත්තා ඉත්ථිසි අනාපත්තිං කරොති, පයමෙ පන පටිච්ඡන්තත්තා ඉත්ථිසතමිසි අනාපත්තිං න කරොතිති ඵ්චමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අනන්ධො අබ්බරොති ඵත්ථ කායසංසග්ගවසෙන අනන්ධො වුත්තො, දුට්ඨල්ලවාචාවසෙන අබ්බරො.

සමුට්ඨානාදීසු ඉදං සික්ඛාපදං තිසමුට්ඨානං – කායචිත්තතො වාචාචිත්තතො කායවාචාචිත්තතො සමුට්ඨාති, කිරියං, සඤ්ඤාචිමොක්ඛං, සචිත්තකං, ලොකවජ්ජං, කායකම්මං, වචිකම්මං, අකුසලචිත්තං, සුඛමජ්ඣක්තවෙදනාහි ද්විවෙදනං. තෙනාහ “සමුට්ඨානාදීනි පනෙත්ථ අදින්නාදානසදිසානෙවා”ති. ඵත්ථ ච කායසංසග්ගං සමාපජ්ජන්තො දුට්ඨල්ලමිසි භණති, දුට්ඨල්ලං භණන්තො නිසිදති වාති “කායවාචාචිත්තතො ච සමුට්ඨාති”ති වුත්තං, දුට්ඨල්ලමෙව වා සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

දුතියඅනියතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

“අනියතුද්දෙසො වායං දිට්ඨාදිසමුලකචොදනාය වත්ථුං පටිජානමානොව ආපත්තියා කාරෙතබ්බො, න ඉතරොති ආපත්තිරොපනාරොපනලක්ඛණදස්සන්තං වුත්තො”ති වදන්ති.

ඉති කඬ්ඛාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ජුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

අනියතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩං

1. චීවරවග්ගො

1. කලීනසික්ඛාපදවණ්ණනා

නිට්ඨිකච්චරස්මිත්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.462-463) නිට්ඨිකඤ්ච තං ච්චරඤ්චාති නිට්ඨිකච්චරං, නිට්ඨිකෙ ආනිසංසමුලකෙ ච්චරෙ, පච්චාසාච්චරෙ වාති අත්ථො. යස්මා පන තං ච්චරං කරණෙනපි නිට්ඨිකං හොති නාසනාදිහිපි, තස්මා “සුචිකම්මපරියොසානෙන වා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ යං කිඤ්චි සුචියා කත්තඛිං පාසකපට්ටගණ්ඨිකපට්ටපරියොසානකම්මං, තං සුචිකම්මපරියොසානං නාම, තෙන. නට්ඨන්ති චොරාදිහි භටං. එතම්පි හි කරණපලිබ්බොධස්ස නිට්ඨිකත්තා “නිට්ඨික”න්ති වුච්චති. විනට්ඨන්ති උපච්ඡාදිහි බාදිතං. දඩ්ඨන්ති අග්ගිනා දඩ්ඨං. ච්චරාසා වා උපච්ඡන්තාති “අසුකස්මිං නාම කුලෙ ච්චරං ලහිස්සාමි”ති යා ච්චරාසා උප්පන්නා හොති, සා උපච්ඡන්තා. එතෙසම්පි කරණපලිබ්බොධස්සෙව නිට්ඨිකත්තා නිට්ඨිකභාවො වෙදිතඛිං. තෙනාහ “ඉමෙසු වා”තිආදි. එතෙන ච්චරපලිබ්බොධාභාවො වුත්තො. තෙනාහ “ච්චරස්ස කරණපලිබ්බොධෙ උපච්ඡන්තෙති අත්ථො”ති. කථමෙතං විඤ්ඤායතීති ආහ “අත්ථකකථිනස්ස හී”තිආදි. පඤ්චානිසංසෙ අඤ්ඤත්ථ ගත්තුං අදත්ථා සඬගණ්ඨනට්ඨෙත කථිතං, ටීරන්ති අත්ථො, අත්ථතං කථිතං යෙන සො අත්ථකකථිනො, තස්ස අත්ථකකථිනස්ස. හීති කාරණත්ථෙ නිපාතො. තාව කථිනානිසංසං ලහතීති එත්ථ යො අත්ථකකථිනො භික්ඛුති අප්ඤ්ඤාහරිතඛිං, තාව සො අත්ථකකථිනො භික්ඛුති වෙදිතඛිං, අනාමන්තවාරාදිකං කථිනානිසංසං ලහතීති අත්ථො. “අත්ථකකථිනස්ස භික්ඛුනො”ති ඉදං වා “අත්ථකකථිනො භික්ඛු”ති විහත්තිවිපරිණාමං කත්ථා යොජෙතඛිං. ඉදං වුත්තං හොති – ච්චරපලිබ්බොධො ආවාසපලිබ්බොධාති ද්වෙ පලිබ්බොධා. තෙසු එකපලිබ්බොධෙපි සති යස්මා අනාමන්තවාරාදිකං ආනිසංසං ලහති, නාසති. කස්මා? “නිට්ඨිකච්චරස්මි”න්ති එතස්ස ච්චරස්ස කරණපලිබ්බොධෙ උපච්ඡන්තෙති අයමත්ථො විඤ්ඤායතීති. සඬසස්සාති සඬසෙන. කත්තරි වෙතං සාමිච්චනං. උඛිහතෙති අට්ඨන්තං මාතිකානමඤ්ඤතරෙන, අන්තරුඛිහාරෙන වා උද්ධට්ටෙ.

තත්ත්වාති තස්මිං කථිතෙ. උඛිහාරො උද්ධරණං. පුරිමවස්සංවුට්ඨෙ තිංසමත්තෙ පාවෙයාකෙ භික්ඛු උද්දිස්ස “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංවුට්ඨානං භික්ඛුනං කථිතං අත්ථරිතු”න්ති කථිනක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 306) භගවතා කථිනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා “අයඤ්ඤි කථිනත්ථාරො නාම...පෙ.... අනුඤ්ඤාතො”ති වුත්තං. තත්ථ පුරිමවස්සංවුට්ඨානන්ති වස්සවිජෙදං අකත්ථා පුරිමවස්සංවුට්ඨානන්ති අත්ථො. එතෙන වුට්ඨවස්සවසෙන තාව පුරිමිකාය වස්සං උපගතායෙව කථිනත්ථාරං ලහන්ති, න පච්ඡිමිකාය උපගතාති දස්සෙති. වුට්ඨවස්සවසෙන තාව එවං හොතු, ගණනවසෙන තං කිත්තකා ලහන්තීති ආහ “සො”තිආදි. සොති කථිනත්ථාරො. සඛිඛන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙනාති ගණනවසෙන පච්ඡිමකොට්ඨා. පඤ්චන්තං ජනානං වට්ටතීති පච්ඡිමකොට්ඨා වත්තාරො

කලීනදුස්සස්ස දායකා, එකො පටිග්ගාහකොති පඤ්චන්තං ජනානං වට්ටති.
 කෙවි පන “පඤ්චවග්ගකරණියත්තා ‘පඤ්චන්තං ජනානං වට්ටති’ති
 චුත්ත”න්ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං “තත්‍ර, භික්ඛවෙ, ය්වායං චතුර්වග්ගො
 භික්ඛුසංඝො යපෙත්වා තිණි කම්මානි උපසම්පදං පවාරණං අබ්භාන”න්ති
 වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකො (මහාව. 388) චුත්තත්තා. තස්මාති යස්මා
 වුට්ඨවස්සවසෙන පුරිමවස්සංවුට්ඨානං අනඤ්ඤාතො, යස්මා ච සබ්බන්තිමෙන
 පරිච්ඡෙදෙන පඤ්චන්තං ජනානං වට්ටති, තස්මා. යත්ථාති යස්මිං විහාරෙ.
 ආනිසංසෙති අනාමන්තවාරාදිකො කලීනානිසංසෙ. අථ පන චත්තාරො භික්ඛු
 වස්සං උපගතා, එකො පරිපුණ්ණවස්සො සාමණෙරො සථෙ පච්ඡිමිකාය
 උපසම්පජ්ජති, ගණපුරකො වෙව හොති, ආනිසංසඤ්ච ලහති. තයො භික්ඛු,
 ද්වෙ සාමණෙරා, ද්වෙ භික්ඛු, තයො සාමණෙරා, එකො භික්ඛු, චත්තාරො
 සාමණෙරාති එත්ථාපි එසෙව නයො.

බන්ධකො චුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචායාති –

“සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සංඝො, ඉදං සංඝස්ස කලීනදුස්සං
 උප්පන්තං. යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, සංඝො ඉමං කලීනදුස්සං
 ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො දදෙය්‍ය කලීනං අත්ථරිතුං, එසා ඤත්ති.
 සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සංඝො, ඉදං සංඝස්ස කලීනදුස්සං උප්පන්තං,
 සංඝො ඉමං කලීනදුස්සං ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො දෙනි කලීනං
 අත්ථරිතුං. යස්සායස්මතො ඛමති ඉමස්ස කලීනදුස්සස්ස ඉත්ථන්තාමස්ස
 භික්ඛුනො දානං කලීනං අත්ථරිතුං, යො තුණ්හස්ස. යස්ස නක්ඛමති,
 යො භාසෙය්‍ය. දින්තං ඉදං සංඝෙන කලීනදුස්සං ඉත්ථන්තාමස්ස
 භික්ඛුනො කලීනං අත්ථරිතුං, ඛමති සංඝස්ස, තස්මා තුණ්හී, එවමෙනං
 ධාරයාමී”ති (මහාව. 307) –

එවං කලීනක්ඛන්ධකො චුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය.
 කලීනත්ථාරාරහස්සාති කලීනං අත්ථරිතුං හබ්බස්ස. යො ච බො
 පුබ්බකරණජානනාදිහි අට්ඨහි අභිගෙහි සමන්තාගතොති වෙදිතබ්බො.
 චුත්තඤ්ඤෙතං විනයවිනිච්ඡයෙ “අට්ඨධම්මකොවිදො භික්ඛු,
 කලීනත්ථාරමරහති”ති. පරිවාරෙපි (පරි. 409) චුත්තං –

“අට්ඨහභිගෙහි සමන්තාගතො පුග්ගලො හබ්බො කලීනං
 අත්ථරිතුං. කතමෙහි අට්ඨහභිගෙහි සමන්තාගතො පුග්ගලො හබ්බො
 කලීනං අත්ථරිතුං? පුබ්බකරණං ජානාති, පච්චුද්ධාරං ජානාති, අධිට්ඨානං
 ජානාති, අත්ථාරං ජානාති, මාතිකං ජානාති, පලිබොධං ජානාති, උද්ධාරං
 ජානාති, ආනිසංසං ජානාති, ඉමෙහි අට්ඨහභිගෙහි සමන්තාගතො
 පුග්ගලො හබ්බො කලීනං අත්ථරිතු”න්ති.

එත්ථ ව පුබ්බකරණං නාම

ධොවනවිචාරණවිෂේදනබන්ධනසිබ්බනරජනකප්පකරණං. පච්චුද්ධාරො නාම පුරාණසඬ්ඝාට්ඨාදීනං පච්චුද්ධරණං. අධිට්ඨානං නාම කථිතවිවරාධිට්ඨානං. අත්ථාරො නාම කථිතත්ථාරො. මාතිකා නාම අට්ඨ මාතිකා. පලිබොධො නාම ආවාසපලිබොධො විවරපලිබොධොති ද්වෙ පලිබොධා. උද්ධාරො නාම පක්කමනන්තිකාදයො. ආනිසංසො නාම පඤ්චානිසංසා.

යං පන සමන්තපාසාදිකායං (මහාව. අට්ඨ. 306) චුත්තං “කථිතං පන කෙන අත්ථරිතබ්බං? යස්ස සඬ්ඝො කථිතවිවරං දෙනි, සඬ්ඝෙන පන කස්ස දාතබ්බං? යො ජිණ්ණවිවරො හොති, සවෙ බහු ජිණ්ණවිවරා හොන්ති, වුඩ්ඨස්ස දාතබ්බං. වුඩ්ඨස්සුපි යො මහාපරිසො තදහෙව විවරං කත්වා අත්ථරිතං සක්කොති, තස්ස දාතබ්බං. සවෙ වුඩ්ඨො න සක්කොති, නවකතරො සක්කොති, තස්ස දාතබ්බං. අපිව සඬ්ඝෙන මහාථෙරස්ස සඬ්ඝහං කාතුං වට්ටති, තස්මා ‘තුම්හෙ, හන්තෙ, ගණ්හථ, මයං කත්වා දස්සාමා’ති වත්තබ්බං”න්ති, තම්පි කථිතත්ථාරාරහංයෙව ගහෙත්ථාව දාතබ්බං. දෙන්තෙන පන තිස්ස විවරෙසු යං යං ජිණ්ණං හොති, තං තදත්ථාය දාතබ්බං. පකතියා දුපට්ටවිවරස්ස දුපට්ටත්ථායෙව දාතබ්බං. සවෙපිස්ස එකපට්ටවිවරං සනං හොති, කථිතසාටකො ව පෙලවො, සාරුප්පත්ථාය දුපට්ටප්පහොනකමෙව දාතබ්බං. “අහං අලහන්තො එකපට්ටං පාරුපාමි”ති වදන්තස්සාපි දුපට්ටං දාතුං වට්ටති. යො පන ලොභපකතිකො හොති, තස්ස න දාතබ්බං. තෙනාපි කථිතං අත්ථරිත්ථා පච්ඡා සිබ්බෙත්ථා “ද්වෙ විවරානි කරිස්සාමි”ති න ගහෙතබ්බං.

තෙනාති කථිතත්ථාරකෙන භික්ඛුනා. තදහෙවාති තස්මිංයෙව දිවසෙ. පඤ්ච වා අතිරෙකානි වා බණ්ඩානි ඡින්දිත්ථානි යථා පඤ්චබණ්ඩිකාදීනං සඬ්ඝාට්ඨාදීනං තිණ්ණං විවරානං අඤ්ඤතරප්පහොනකානි මහාමණ්ඩලඅඩ්ඨමණ්ඩලාදිවසෙන පඤ්ච බණ්ඩානි වා අතිරෙකානි වා සත්තාදිබණ්ඩානි හොන්ති, එවං ඡින්දිත්ථා. තස්මිඤ්ච කථිතවිවරෙ කරියමානෙ “අහං ථෙරො”ති වා “බහුස්සුතො”ති වා එකෙනාපි අකාතුං න ලබ්භති. අනාදරියෙන අකරොන්තස්ස දුක්කටං. තස්මා සබ්බෙහෙව සන්තිපතිත්ථා ධොවනවිෂේදනසිබ්බනරජනානි නිට්ඨාපෙතබ්බානි. තෙනාහ “සෙසභික්ඛුහිපි තස්ස සභායෙහි භවිතබ්බං”න්ති. කතවිවරමෙවාති නිට්ඨිතපරිකම්මමෙව කථිතදුස්සං. සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡේදෙන අන්තරවාසකොපි ඡින්දිත්ථාව කාතබ්බො අඤ්ඤථා අත්ථාරවිපත්තිතො. යථාහ —

“කථඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, අනත්ථං හොති කථිතං? න උල්ලිඛිතමත්තෙන අත්ථං හොති කථිතං...පෙ.... න අඤ්ඤතු

පඤ්චකෙන වා අතිරෙකපඤ්චකෙන වා තදහෙව සඤ්ජින්නෙනා”ති
(මහාව. 308).

තෙනෙවාහ “අවජින්නාසිඛ්ඛිතං පන න වට්ඨති”ති. තෙන භික්ඛුනාති
අත්ථාරකෙන භික්ඛුනා. අත්ථරිතඛ්ඛන්ති අත්ථරණං කාතඛ්ඛං. තඤ්ච ඛො
තථාවච්චෙදකරණමෙවාති දට්ඨඛ්ඛං. යථාහ –

“සචෙ සඬ්ඝාටියා කථිතං අත්ථරිතුකාමො හොති, පොරාණිකා
සඬ්ඝාටි පච්චුද්ධරිතඛ්ඛා, නවා සඬ්ඝාටි අධිට්ඨාතඛ්ඛා, ‘ඉමාය
සඬ්ඝාටියා කථිතං අත්ථරාමී’ති වාචා භින්දිතඛ්ඛා”ති (පරි. 413) –

විත්ථාරො. “හන්තෙ, ආවුසො”ති ව “අනුමොදථ, අනුමොදාහී”ති ව
වචනහෙදං සන්ධාය “ථෙරානඤ්චා”තිආදි වුත්තං.

එවං අත්ථාරකෙන පටිපජ්ජිතඛ්ඛවිධිං දස්සෙත්ථා ඉදානි අනුමොදකෙහි
පටිපජ්ජිතඛ්ඛවිධිං දස්සෙතුං “තෙහිපී”තිආදි වුත්තං. “අනුමොදාමා”ති
අත්තනාව අත්තනි ගාරවච්චෙසෙන වුත්තං. කිඤ්චාපි එවං වුත්තං, තථාපි
එකකෙන “අනුමොදාමා”ති වත්තුං න වට්ඨති, “අනුමොදාමී”ච්චෙව
වත්තඛ්ඛන්ති වදන්ති, වීමංසිත්ථා ගහෙතඛ්ඛං. ඉදානි කථිනානිසංසෙ දස්සෙතුං
භූමිං විචාරයන්තො “පුරිමවස්සංවුට්ඨෙසුපී”තිආදිමාහ. තත්ථ තෙසංයෙවාති
අත්ථාරකඅනුමොදකානංයෙව. වුත්තඤ්ඤෙනං පරිවාරෙ “ද්වින්නං පුග්ගලානං
අත්ථතං හොති කථිතං අත්ථාරකස්ස ව අනුමොදකස්ස වා”ති (පරි. 403).
තෙති අත්ථාරකඅනුමොදකා. තතො පටියායාති අත්ථාරානුමොදනතො
පටියාය. යාව කථිනස්සුඛිභාරාති න කෙවලං විවරමාසෙයෙව, අථ ඛො
අට්ඨන්තං මාතිකානං අඤ්ඤතරෙන වා අත්තරුඛ්ඛාරෙන වා යාව
කථිනස්සුඛිභාරා පඤ්චානිසංසෙ ලහන්ති, උද්ධට්ඨෙ පන න ලහන්තිති අත්ථො.

ඉදානි තෙ පඤ්චානිසංසෙ සරුපතො දස්සෙතුං

“අනාමන්තවාරො”තිආදිමාහ. තත්ථ අනාමන්තවාරො නාම පඤ්චන්තං
හොජනානං අඤ්ඤතරෙන නිමන්තිතස්ස සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා කුලෙසු
වාරිත්තාපජ්ජනං. අසමාදානවාරො නාම නාමෙනාධිට්ඨිතස්ස විවරස්ස
අසමාදානවරණං, නාමෙනාධිට්ඨිතානං තිණ්ණං විවරානමඤ්ඤතරං විවරං
යත්ථ කත්ථවි නික්ඛිපිත්ථා අඤ්ඤත්ථ අරුණුට්ඨාපනන්ති අත්ථො,
විවරවිජ්ජවාසොති වුත්තං හොති. යාවදත්ථවිවරන්ති යාවතා විවරෙන අත්ථො
හොති, තාවතකං අනධිට්ඨිතං අවිකජ්ජිතං විවරධාරණං, දසාහමතික්කමිත්ථා
විවරස්ස යපනන්ති අත්ථො. ගණස්ස හොජනං ගණහොජනං. ගණොති චෙත්ථ
වත්තාරො වා තතුත්තරි වා භික්ඛු. තෙසං විඤ්ඤත්තිතො වා නිමන්තනතො වා
ලද්ධස්ස ඔදනාදීනං පඤ්චන්තං අඤ්ඤතරහොජනස්ස සහ ගහණන්ති

අත්ථො. යො ව තත්ථ චීවරුප්පාදොති තත්ථ කථිනත්ථතසිමාය මතකචීවරං වා හොතු, සඬ්ඝං උද්දිස්ස දින්නං වා සඬ්ඝිකෙන තනුප්පාදෙන ආහතං වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන යං සඬ්ඝිකං චීවරං උප්පජ්ජති, තං තෙසං භවිස්සතීති අත්ථො. තෙනාහ “තස්මිං ආවාසෙ සඬ්ඝස්ස උප්පන්නචීවරඤ්චා”ති.

“යං පන තත්ථ සඬ්ඝස්ස උප්පන්නං පත්තාදි වා අඤ්ඤං භණ්ඩං වා, තං සබ්බෙසං පාපුණාති. යං පන තනුප්පාදෙන තණ්ඩුලාදිනා වත්ථං චෙතාපිතං, අත්ථතකථිනානමෙව තාති වත්ථාති පාපුණන්ති. වත්ථෙහි පන තණ්ඩුලාදීසු චෙතාපිතෙසු සබ්බෙසං තාති පාපුණන්ති”ති ගණ්ඨිපදෙ වුත්තං, තමපි චෙතාපිතකාලතො පටියාය චීවරුප්පාදො න හොතීති සුචුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අනත්ථතකථිනා පන ඉමෙසු පඤ්චසු ආනිසංසෙසු චීවරමාසෙ අසමාදානවාරං යපෙත්වා සෙසානිසංසෙ ලහන්ති. යදි අසමාදානවාරොපි ලබ්භෙය්‍ය, පාචෙය්‍යකා භික්ඛු වස්සංවුට්ඨා ඔකපුණ්ණෙහි චීවරෙහි න භගවන්තං උපසඬ්ඝමෙය්‍යං. යස්මා තං න ලබ්භති, තස්මා චීවරමාසෙපි චීවරං සමාදාය එව භගවන්තං උපසඬ්ඝමිංසු.

එවං කථිනත්ථාරං දස්සෙත්වා ඉදාති උබ්භාරං දස්සෙන්තො “තං පනෙතං කථින”න්තිආදිමාහ. තත්ථ මාතිකාති මාතරො, ජනෙත්තියොති අත්ථො. කථිනුබ්භාරඤ්චි එතා අට්ඨ ජනෙත්ති. තාසු පක්කමනං අන්තො එතිස්සාති පක්කමනන්තිකා. එවං සෙසාපි වෙදිතබ්බො. තත්ථ යො භික්ඛු අත්ථතකථිනො කථිනචීවරං ආදාය තස්මිං ආවාසෙ නිරපෙක්ඛො “න පච්චෙස්ස”න්ති පක්කමති, තස්සෙවං පක්කමතො කථිනුද්ධාරො අතික්කන්තමත්තාය සිමාය හොතීති පක්කමනන්තිකො කථිනුද්ධාරොති වෙදිතබ්බො.

යො පන ආනිසංසචීවරං ආදාය පක්කමති, තස්ස බහිසිමාගතස්ස එවං හොති “ඉඳෙවිමං කරිස්සාමි, න පුන තං විහාරං ගච්ඡිස්සාමි”ති තස්මිං ආවාසෙ නිරපෙක්ඛො භුත්වා තං චීවරං කාරෙති, තස්ස භික්ඛුනො නිට්ඨානන්තිකො කථිනුද්ධාරො.

යදි පන ආනිසංසමුලචීවරං ආදාය බහිසිමාගතො “නෙවිමං චීවරං කරිස්සාමි, න ව තං ආවාසං ගච්ඡිස්සාමි”ති සන්නිට්ඨානං කරොති, තදා සන්නිට්ඨානන්තිකො කථිනුද්ධාරො.

තදෙව ආනිසංසචීවරං ලද්ධා තං ආදාය බහිසිමං ගන්ත්වා “ඉඳෙවිමං චීවරං කරිස්සාමි, න ගච්ඡිස්සාමි”ති කරොත්තස්ස සචෙ තං චීවරං නස්සති විනස්සති ඩස්හති, නාසනන්තිකො කථිනුද්ධාරො හොති.

සවෙ පන ආනිසංසවීවරං ලද්දා තස්මිං විහාරෙ සාපෙක්ඛොව
බ්හිසීමාගතො “විහාරෙ භික්ඛුහි අන්තරුඛිහාරං කත”න්ති සුඤ්ඤාති, තස්ස
සවනන්තිකො කථිනුද්ධාරො හොති.

ආසාය අවච්ඡේදො එතිස්සාති ආසාවච්ඡේදිකා. යො පන යෙන කෙනචි
“තුය්හං වීවරං දස්සාමි”ති චුත්තො තස්මිං වීවරෙ ආසාය විහාරෙ අපෙක්ඛං
පහාය බ්හිසීමාගතො පුන තෙන “න සක්කොමි දාතු”න්ති චුත්තෙ ආසං
ඡින්නති, තස්ස ආසාවච්ඡේදිකො කථිනුද්ධාරො හොති.

යො පන වස්සංචුට්ඨවිහාරතො අඤ්ඤං විහාරං සාපෙක්ඛොව ගන්ත්වා
ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙයෙව කථිනුද්ධාරං විනිනාමෙති, තස්ස
සීමාතික්කමනන්තිකො කථිනුද්ධාරො.

සහ උඛිහාරෙතාති සහුඛිහාරා. ආනිසංසවීවරං ආදාය සාපෙක්ඛොව බ්හි
ගන්ත්වා කථිනුද්ධාරං සම්භුණන්තස්ස කථිනුද්ධාරො සහුඛිහාරොති
වෙදිතබ්බො.

“එතස්මිං පන පක්කමනන්තිකෙ කථිනුද්ධාරෙ පයමං වීවරපලිබ්බොධො
ඡ්ඡ්ඡති”තිආදිනා වීවරපලිබ්බොධුපච්ඡේදාදිකස්ස විනිච්ඡයස්ස විත්ථාරතො
සමන්තපාසාදිකායං (මහාව. අට්ඨ. 311) චුත්තත්තා 8 “තත්ථ
විත්ථාරවිනිච්ඡයො”තිආදිමාහ. අත්ථාරුඛිහාරානංයෙව වා
විත්ථාරවිනිච්ඡයස්ස තත්ථාගතත්තා එවං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.
සෙසපලිබ්බොධාභාවන්ති අවසෙසස්ස පලිබ්බොධස්ස අභාවං,
ආවාසපලිබ්බොධාභාවන්ති අත්ථො.

අස්සාති කාලස්ස. දසාහපරමන්ති අව්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනන්ති
ආහ “තං දසාහපරමං කාල”න්ති. අතිරෙකන්ති අධිකං, සො ච අධිකභාවො
අධිට්ඨිතවිකජ්ජිතවීරතොති ආහ “අධිට්ඨිතවිකජ්ජිතෙසු”තිආදි. බොමන්ති
(පාරා. අට්ඨ. 2.636-638) බොමසුත්තෙහි වායිතං බොමපට්ටවීවරං. තථා
සෙසාති. කම්බලං නාම මනුස්සලොමවාළලොමෙ යපෙත්වා සෙසලොමෙහි
වායිත්වා කතවත්ථං. සාණං නාම සාණවාකෙහි කතවත්ථං. හඬගං නාම
බොමසුත්තාදීහි පඤ්චහි මිස්සෙත්වා කතවත්ථං. “පාටෙක්කං
වාකමයමෙවා”තිපි වදන්ති. තදනුලොමානං වාති දුකුලං පත්තුණ්ණං
සොමාරපට්ටං වීනපට්ටං ඉද්ධිජං දෙවදින්තන්ති තෙසං බොමාදිනංයෙව
අනුලොමානං ඡන්තං වීවරානං වා, තත්ථ දුකුලං සාණස්ස අනුලොමං
වාකමයත්තා. පත්තුණ්ණදෙසෙ පාණකෙහි සඤ්ජාතවත්ථං පත්තුණ්ණං.
සොමාරදෙසෙ ජාතං වත්ථං සොමාරපට්ටං. තථා වීනපට්ටං. ඉමානි තිණ්ඨි
කොසෙයාස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. ඉද්ධිජං

එහිහික්ඛුනං පුඤ්ඤද්දියා නිබ්බත්තවීවරං. තං පන බොමාදීනමඤ්ඤතරං
 හොතීති තෙසංයෙව අනුලොමං. දෙවෙහි දිත්තං වීවරං දෙවදිත්තං, තං
 කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං ජාලිනියා දෙවකඤ්ඤාය අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස
 දිත්තවත්ථසදිසං, තම්පි බොමාදීනංයෙව අනුලොමං හොති තෙසු
 අඤ්ඤතරභාවතො.

දීඝතො වඩ්ඪකිහත්ථප්පමාණං, විත්ථාරතො තතො උපඩ්ඪප්පමාණං
 විකප්පනුපගං පවිජීමං. අට්ඨචගුලං සුගතචගුලෙනාති එත්ථ සුගතචගුලං නාම
 ඉදානි මජ්ඣිමස්ස පුරිමස්ස තීණි අචගුලානි, තෙන සුගතචගුලෙන අට්ඨචගුලං
 වඩ්ඪකිහත්ථප්පමාණන්ති අත්ථො. චතුරචගුලවිත්ථතන්ති එත්ථාපි
 යථාචුත්තානුසාරෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. යෙසං පන
 අධිට්ඨානවිකප්පනානං අභාවතො අධිට්ඨිතවිකප්පිතෙසු අපරියාපන්නත්තා ඉදං
 අතිරෙකවීවරං නාම හොති.

තං අධිට්ඨානවිකප්පනං කෙනාකාරෙන ජානිතබ්බන්ති අනුයොගං
 සන්ධාය තං දස්සෙතුං “යං පන චුත්ත”න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ යං පන
 චුත්තන්ති අතිරෙකවීවරං දස්සෙතුං “අධිට්ඨිතවිකප්පිතෙසු
 අපරියාපන්නත්තා”ති අම්මෙහි යං චුත්තන්ති අත්ථො. තිවීවරං අධිට්ඨාතුන්ති
 නාමං වත්ථා අධිට්ඨාතුං. න විකප්පෙතුන්ති සඬ්ඝාට්ඨාදිනාමෙන විකප්පෙතුං න
 අනුජානාමීති අත්ථො. “ඉමං වීවරං විකප්පෙමී”ති පන විකප්පෙතුං
 වට්ටතියෙව. සාමඤ්ඤවචනං පන තිවීවරස්ස කණ්ඩුපට්ඨිජාදිවස්සිකසාට්ඨානං
 විය කාලවසෙන විසෙසාභාවා වස්ස විකප්පෙතබ්බතාති දස්සන්නත්ථං, න පන
 සබ්බථා විකප්පනපටිසෙධනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි පුරාණවීවරං
 පව්චුද්ධරිත්වා නවස්ස අධිට්ඨානවචනතො, “අනාපත්ති අධිට්ඨෙති
 විකප්පෙති”තිආදිවචනතො (පාරා. 469) ව තිවීවරස්සපි විකප්පනාය ඔකාසො
 දින්නො. එස නයො සබ්බත්ථ. තිවීවරාදීනි හි අධිට්ඨහන්නෙන “ඉමං සඬ්ඝාට්ඨ
 අධිට්ඨාමී”තිආදිනා තං තං නාමං වත්ථා අධිට්ඨාතබ්බං. විකප්පෙන්නෙන පන
 “ඉමං සඬ්ඝාට්ඨ”න්තිආදිනා තස්ස තස්ස වීවරස්ස නාමං අග්ගහෙත්ථා “ඉමං
 වීවරං තුය්හං විකප්පෙමී”ති විකප්පෙතබ්බං. තිවීවරං වා හොතු, අඤ්ඤං වා,
 යදි තං තං නාමං ගහෙත්ථා විකප්පෙති, අවිකප්පිතං හොති,
 අතිරෙකවීවරට්ඨානෙනයෙව තිට්ඨති. තතො පරං විකප්පෙතුන්ති චතුමාසතො
 පරං “ඉමං වීවරං විකප්පෙමී”ති විකප්පෙතුං. ඉදඤ්ච පරිභුඤ්ජිතුං
 අනුඤ්ඤාතං. කෙවි පන (සාරත්ථ. ටී. 2.469) “තතො පරං විකප්පෙත්ථා යාව
 ආගාමිසංචච්ඡරෙ වස්සානං චතුමාසං, තාව යපෙතුං අනුඤ්ඤාත”න්ති වදන්ති.
 තතො පරන්ති ආබාධතො පරං. “ඉමාසඤ්ච පන
 වස්සිකසාට්ඨකකණ්ඩුපට්ඨිජාදීනං තතො පරං විකප්පෙත්ථා පරිභොගස්ස
 අනුඤ්ඤාතත්තා තථා විකප්පිතං අඤ්ඤනාමෙන අධිට්ඨහිත්ථා

පරිභුඤ්ඡිතබ්බ” න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. අධිට්ඨානබ්බවිකජ්ජෙනබ්බතා ජානිතබ්බාති අධිට්ඨානබ්බං විකජ්ජෙනබ්බන්ති එවං අධිට්ඨානවිකජ්ජනා ජානිතබ්බාති අත්ථො.

පඤ්චපරිමාණං අස්සාති පඤ්චකං, මුට්ඨිස්ස මුට්ඨිහත්ථස්ස සම්බන්ධං පඤ්චකං මුට්ඨිපඤ්චකං. එස න යො මුට්ඨිත්තිකන්ති එත්ථාපි. පාරුපනෙනපි සක්කා නාහිං පටිච්ඡාදෙතූන්ති ආහ “ද්විහත්ථොපි වට්ටති” ති. න කෙවලං අධිසතෙය්‍යොව වට්ටති, අථ බො ද්විහත්ථොපි වට්ටති පි-සද්දස්ස අත්ථො දට්ඨබ්බො. අතිරෙකඤ්චාති සුගතච්චරජ්ජමාණමපි තතො අධිකමපි. පච්චුද්ධරාමිති යපෙමි, පරිච්චජාමිති වා අත්ථො. “ඉමං චීවරං සඬ්ඝාටිං අධිට්ඨාමි” ති (සාරත්ථ. ටී. 2.469) එවමපි වත්තුං වට්ටති. කායචිකාරං කරොන්තෙනාති හත්ථාදිනා චීවරං පරාමසන්තෙන, වාලෙන්තෙන වා. ඉදඤ්චි අධිට්ඨානං යෙන කෙනපි සරීරාවයවෙන අච්ඡසන්තස්ස න වට්ටති. දුට්ඨන්ති සම්මුඛාපරමිමුඛහෙදෙන දුට්ඨං. වාචා භිත්තිතබ්බාති වචනං නිච්ඡාරෙතබ්බං. අන්තොගබ්භාදීසුති අන්තොගබ්භඋපරිපාසාදෙසු. සාමන්තවිහාරෙති යත්ථ තදහෙව ගන්ත්වා නිවත්තෙනතුං සක්කා, එවරුපෙ සම්පවිහාරෙ. ඉදඤ්ච දෙසනාසිසමත්තං, තස්මා දුරෙ ධීතමපි අධිට්ඨානබ්බන්ති වදන්ති. “යපිතට්ඨානං සල්ලක්ඛෙත්වා” ති ඉමිනා චීවරසංලක්ඛණං වුත්තං. න හි යපිතට්ඨානමත්තසල්ලක්ඛණෙන කිඤ්චි පයොජනං අත්ථි.

අධිට්ඨානිත්වා යපිතවත්ථෙහිති

පච්චත්ථරණමුඛපුඤ්ජනවොලපරික්ඛාරවොලවසෙන අධිට්ඨානිත්වා යපිතවත්ථෙහි. අධිට්ඨානතො පුබ්බෙ සඬ්ඝාටිආදිවොහාරස්ස අභාවතො “ඉමං පච්චුද්ධරාමි” ති පච්චත්ථරණාදිනං විසුං පච්චුද්ධරණවිධිං දස්සෙති. පච්චත්ථරණාදිනාමෙන පන අධිට්ඨානබ්බන්තා “ඉමං පච්චත්ථරණං පච්චුද්ධරාමි” තිආදිනා වුත්තෙපි නෙවත්ථි දොසො. පුන අධිට්ඨානබ්බානීති සඬ්ඝාටිආදිනාමෙන අධිට්ඨානබ්බානි. පරික්ඛාරවොලකස්ස පන පරික්ඛාරවොලවසෙන අධිට්ඨානිත්වා යපිතවත්ථෙහිපි සඬ්ඝාටිආදිමිහි කතෙ පච්චුද්ධරිත්වා පුන අධිට්ඨානබ්බන්ති නත්ථි. පුබ්බෙ කතාධිට්ඨානමෙව අධිට්ඨානං. අධිට්ඨිතෙන පන තෙන සද්ධිං මහන්තතරමෙව දුතියං පට්ටං වා බණ්ඩං වා සංසිබ්බන්තෙන අධිට්ඨානබ්බං, සමෙ වා බුද්දකෙ වා අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි. සුඛපරිභොගත්ථන්ති විජ්ජවාසදොසාභාවතො යත්ථ කත්ථවි යපෙත්වා ධම්මස්සවනාදිනා කිච්චෙන අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපෙත්වා ආගන්ත්වා නිස්සජ්ජනං විනාව පරිභුඤ්ඡිතුං සක්කුණෙය්‍යත්තාය සුඛපරිභොගත්ථං. පරික්ඛාරවොලං අධිට්ඨානුන්ති පරික්ඛාරවොලං කත්වා අධිට්ඨාතුං.

අනතිරිත්තපමාණාති “දීඝසො ඡ විදත්ථියො සුගතවිදත්ථියා, තිරියං අඬ්ඨතෙය්‍යා” ති (පාවි. 543) චුත්තජපමාණතො අනධිකපමාණා. පච්චුද්ධරිත්වා විකජ්ජෙනබ්බාති වස්සිකසාට්ඨිකභාවතො අපනෙත්වා විකජ්ජෙනබ්බා, හෙමන්තස්ස පඨමදිවසතො පට්ඨාය අන්තොදසාහෙ වස්සිකසාට්ඨිකාවස්සිකසාට්ඨිකභාවතො අපනෙත්වා “ඉමං වීචරං තුය්හං විකජ්ජෙමි” තිආදිනා නයෙන විකජ්ජෙනබ්බාති චුත්තං හොති. අඤ්ඤාං හි “වස්සිකසාට්ඨිකා වස්සානමාසාතික්කමෙනාපි, කණ්ඩුපට්ඨිජාදි ආබාධවූපසමෙනාපි අධිට්ඨානං විජහති” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. කථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා) වක්ඛමානත්තා වස්සානමාසතො පරං අසති අධිට්ඨානෙ කිං පච්චුද්ධරෙය්‍යාති “පච්චුද්ධරිත්වා” ති වචනමෙව නොපපජ්ජෙය්‍ය.

කෙච්ච පන (සාරත්ථ. ටී. 2.469) “යථා කථිනමාසබ්හන්තරෙ උජ්ජන්තවීචරං කථිනමාසාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොති, එවමයං වස්සිකසාට්ඨිකාපි වස්සානමාසාතික්කමෙ නිස්සග්ගියා හොති. තස්මා කත්තිකපුණ්ණමදිවසෙ පච්චුද්ධරිත්වා තතො පරං හෙමන්තස්ස පඨමදිවසෙ විකජ්ජෙනබ්බාති එවමත්ථො ගහෙනබ්බො, පච්චුද්ධරිත්වා තතො පරං විකජ්ජෙනබ්බාති පදයොජනා වෙදිතබ්බා” ති ච වදන්ති, තං න යුත්තං. කථිනමාසෙ උජ්ජන්තඤ්චි වීචරං අතිරෙකවීචරට්ඨානෙ ධීතත්තා අවසානදිවසෙ අනධිට්ඨිතං කථිනමාසාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොති. අයං පන වස්සිකසාට්ඨිකා අධිට්ඨහිත්වා යපිතත්තා න තෙන සදිසාති වස්සානාතික්කමෙ කථං නිස්සග්ගියං හොති අනධිට්ඨිතඅවිකජ්ජිතමෙව හි තං කාලාතික්කමෙ නිස්සග්ගියං හොති, තස්මා හෙමන්තෙපි වස්සිකසාට්ඨිකා දසාහපරිහාරං ලභති. එවං කණ්ඩුපට්ඨිජාදිපි අධිට්ඨානවිජහනතො පරං දසාහපරිහාරං ලභති. දසාහං පන අනතික්කාමෙත්වා විකජ්ජෙනබ්බා. නභානත්ථාය අනුඤ්ඤාතත්තා වණ්ණහෙදමත්තරත්තාපි වෙසා වට්ටතීති චුත්තං. “ද්වෙ පන න වට්ටන්ති” ති ද්විත්තං අධිට්ඨානාභාවතො චුත්තං. “සචෙ වස්සානෙ අපරා වස්සිකසාට්ඨිකා උජ්ජන්තා හොති, පුරිමවස්සිකසාට්ඨිකං පච්චුද්ධරිත්වා, විකජ්ජෙත්වා ච අධිට්ඨාතබ්බා” ති වදන්ති.

පමාණයුත්තන්ති “දීඝසො සුගතවිදත්ථියා ද්වෙ විදත්ථියො, විත්ථාරතො දියඬ්ඨං දසා විදත්ථි” ති (පාවි. 531 ආදයො) ඉමිනා පමාණෙන යුත්තං. පමාණිකාති “සුගතවිදත්ථියා දීඝසො වතස්සො විදත්ථියො, තිරියං ද්වෙ විදත්ථියො” ති එවං චුත්තජපමාණයුත්තා. පච්චුද්ධරිත්වා විකජ්ජෙනබ්බාති එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා චුත්තමෙව. යස්මා භික්ඛූනං තිථිවරෙ පරිපුණ්ණො, අත්ථෙ ච සති පරිස්සාවනාදිහි “අනුජානාමි, භික්ඛචෙ, පරික්ඛාරවොළක” ත්ති (මහාව. 357) බහුනං පත්තත්ථවිකපරිස්සාවනාදිනං

සඬගහවසෙන පරික්ඛාරවොළාධිට්ඨානමනුඤ්ඤානං, තස්මා
 “පරික්ඛාරවොළෙ ගණනා නත්ථි”තිආදි වුත්තං. හගවතා හි යං යං භික්ඛු
 ලහන්ති, තං තං ඉමිනා විධානෙන අධිට්ඨන්තිවා පුන “යෙන යෙන
 පරිස්සාවනාදිනා අත්ථො හොති, තං තං කත්වා ගණ්හන්තු”ති අනුකම්පාය
 අනුඤ්ඤානං. තෙනෙවාහ “ථවිකාපි”තිආදි. ආදිසද්දෙන “එතානි විවරානි
 පරික්ඛාරවොළානි අධිට්ඨාමි”ති අසම්මුඛාධිට්ඨානං සඬගණ්හාති.
 “සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය දින්නපච්චත්ථරණෙ වා”ති ඉමිනා අත්තනො
 සත්තකං පටික්ඛිපති. කෙච් පන (සාරත්ථ. ටී. 2.469) “අනිවාසෙත්වා,
 අපාරුපිත්වා ච කෙවලං පඤ්චපීඨෙයුයෙව අත්ථරිත්වා පරිභුඤ්ජියමානං
 පච්චත්ථරණං අත්තනො සත්තකම්පි අනධිට්ඨිතං වට්ටති”ති වදන්ති, තං
 අයුත්තං සෙනාසනපරික්ඛාරත්ථාය දින්න”න්ති පච්චත්ථරණස්ස
 විසෙසිතත්තා. භිසිබ්බිබ්බොහනපාචාරකොජවානම්පි
 සෙනාසනපරික්ඛාරනොයෙව අධිට්ඨානකිව්චං නත්ථිති වෙදිතබ්බං.

අධිට්ඨිතඤ්ච පනෙතං විවරං පරිභුඤ්ජනො කථං අධිට්ඨානං විජහතිති ආහ
 “සබ්බඤ්ච පනෙත”න්තිආදි. තත්ථ අවිජින්නිත්වා ගහණෙනාති වොරාදිහි
 අවිජින්නිත්වා ගහණෙන. භීනායාවත්තනෙනාති ගිහිභාවාය ආවත්තනෙන,
 විබ්හමෙනාති අත්ථො, “සිලවත්තොව හුත්වා ගිහී භවිස්සාමි”ති
 සෙනවත්ථනිවාසනෙනාති වුත්තං හොති. “අන්තිමවත්ථුං අජ්ඣාපන්නස්ස
 සෙනවත්ථනිවාසො වා කාසායවජනං වා භීනායාවත්තන”න්ති කෙච්.
 “භීනායාවත්තනෙනා”ති ඉමිනා භික්ඛුනියා එව අධිට්ඨානවිජහනං ගහිතං
 හොති. සා හි යදා විබ්හමති, තදා අස්සමණි හොති. භික්ඛු පන විබ්හමන්තොපි
 යාව සික්ඛං න පච්චක්ඛාති, තාව භික්ඛුයෙවාති අධිට්ඨානං න විජහති”ති
 අපරෙ. සික්ඛාපච්චක්ඛානෙනාති ලිඬගෙ ධීතස්සෙව සික්ඛාය පච්චක්ඛානෙන.
 යො හි භික්ඛුලිඬගෙ ධීතොව සික්ඛං පච්චක්ඛාති, තස්ස කායලග්ගම්පි විවරං
 අධිට්ඨානං විජහතිති. කාලඬකිරියායාති මරණෙන. ලිඬගපරිවත්තනෙනාති
 පුරිසලිඬගස්ස, ඉත්ථිලිඬගස්ස වා පරිවත්තනෙන, පුරිසස්ස
 ඉත්ථිලිඬගපාතුහාවෙන, ඉත්ථියා වා පුරිසලිඬගපාතුහාවෙනාති වුත්තං හොති.

කනිට්ඨඬගලිනබ්බිට්ඨිප්පමාණෙනාති හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදං දස්සෙති.
 ඔරතොති අබ්හන්තරතො. යො පන දුබ්බලට්ඨානෙ පයමං අග්ගලං දත්වා
 පච්ඡා දුබ්බලට්ඨානං ඡින්නිත්වා අපනෙති, අධිට්ඨානං න භිජ්ජති.
 මණ්ඩලපරිවත්තනෙපි එසෙව නයො. දුපට්ටස්ස පන එකස්මිං පටලෙ ඡිද්දෙ වා
 ජාතෙ, ගලිතෙ වා අධිට්ඨානං න භිජ්ජති. බුද්දකං විවරං මහන්තං කරොති,
 මහන්තං වා බුද්දකං කරොති, අධිට්ඨානං න භිජ්ජති. උහො කොට්ඨො මජ්ඣ
 කරොන්තො සවෙ පන පයමං ඡින්නිත්වා පච්ඡා සට්ඨෙති, අධිට්ඨානං භිජ්ජති. අථ
 සට්ඨත්වා ඡින්නිත්වා, න භිජ්ජති. රජකෙහි ධොවාපෙත්වා සෙනං කරොන්තස්සාපි

අධිට්ඨානං අධිට්ඨානමෙව. වස්සානමාසාතික්කමෙනාපිති එත්ථ පි-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන න කෙවලං පුබ්බෙ චුත්තෙන දානාදිනා අට්ඨවිධෙනෙව කාරණෙන වස්සිකසාට්ඨිකා අධිට්ඨානං විජහති, අථ බො වස්සානමාසාතික්කමෙනාපිති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එස නයො ආබාධවූපසමෙනාපිති එත්ථාපි. විකප්පනසික්ඛාපදෙති (පාවි. 372 ආදයො) පාවිත්තියෙ සුරාපානවග්ගස්ස නවමසික්ඛාපදෙ.

තං අතික්කාමයතොති එත්ථ තන්ති විවරං, කාලං වා පරාමසතීති ආහ “තං යථාචුත්තජාතිප්පමාණ” තිතිආදි. අස්සාති හික්ඛුස්ස. තස්ස යො අරුණොති තස්ස විවරුප්පාදදිවසස්ස යො අතික්කන්තො අරුණො. විවරුප්පාදදිවසෙන සද්ධිත්ති විවරුප්පාදදිවසස්ස අරුණෙන සද්ධිං. දිවසසද්දෙන චෙත්ථ තංදිවසනිස්සිතො අරුණො චුත්තො. ඉදානි යස්ස ච නිස්සජ්ජිතබ්බං, යථා ච නිස්සජ්ජිතබ්බං, තං දස්සෙතුං “තං ගහෙත්වා” තිතිආදි චුත්තං. තත්ත්වං නයොති තස්මිං නිස්සජ්ජනෙ අයං විධි. අඤ්ඤාපාපිති භාසන්තරෙනාපි, යාය කායවි භාසායපිති අත්ථො. පටිබලෙනාති වත්තුං සමත්ථෙන. ආයතිං සංවරෙය්‍යාසීති උපරි සංවරමාපජ්ජෙය්‍යාසී, සංචුතකායවිද්ද්වාරො භවෙය්‍යාසීති අත්ථො. ඉමානි ච “පස්සසී” තිතිආදිනි යථාක්කමං පටිග්ගාහකදෙසකෙහි වත්තබ්බවචනානි. තථා හි “පස්සසී” ති පටිග්ගාහකෙන වත්තබ්බවචනං, “ආම පස්සාමි” ති තදනුදෙසකෙන වත්තබ්බවචනං. “ආයතිං සංවරෙය්‍යාසී” ති තදනුප්පටිග්ගාහකෙන වත්තබ්බවචනං, “සාධු සුට්ඨු සංවරිස්සාමි” ති තදනුදෙසකෙන වත්තබ්බවචනං. ඉමිනා ච අත්තනො ආයතිං සංවරෙ පතිට්ඨිතභාවං දස්සෙති. ද්විසු, පන සම්බහුලාසු වාති ද්විසු වා සම්බහුලාසු වා ආපත්තිසු පුරිමනෙයෙනෙව වචනහෙදො කාතබ්බො. ඤත්තියං ආපත්තිං සරති විවරතීති එත්ථ “ද්වෙ ආපත්තියො” ති වා “සම්බහුලා ආපත්තියො” ති වා වචනහෙදො කාතබ්බො. ද්විසු, බහුසු වා වචනහෙදො කාතබ්බොති “සඬ්ඨෙසො ඉමානි විවරානි” ති වත්ථුවසෙන වචනහෙදො කාතබ්බො.

එවං සඬ්ඨෙසස්ස නිස්සජ්ජනවිධිං දස්සෙත්වා ගණස්ස නිස්සජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං “ගණස්ස පන නිස්සජ්ජන්තො” තිතිආදිමාහ. තත්ථ සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති නිස්සජ්ජනාපත්තිප්පටිග්ගාහකනිස්සට්ඨවිවරදානෙසු “ආයස්මත්තාන” තිතිආදිනා චුත්තවචනහෙදං විනා අවසෙසං සඬ්ඨෙසස්ස නිස්සජ්ජනාදිසු චුත්තසදිසමෙවාති අත්ථො.

ඉදානි පුග්ගලස්ස නිස්සජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං “පුග්ගලස්ස පනා” තිතිආදි චුත්තං. තත්ථ ද්විසු, තිසු වාති ද්විසු, තිසු වා ආපත්තිසු චෙව දාතබ්බවිවරෙසු ව. යථා ච ගණස්ස නිස්සජ්ජනෙ, එවං ද්විත්තං නිස්සජ්ජනෙපි පාළි චෙදිතබ්බො. යදි හි විසෙසො භවෙය්‍ය, යථෙව “අනුජානාමි, හික්ඛෙව, තිණ්ණං

පාරිසුද්ධිඋපෝසථං කාතුං, එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, කාතඛිබ්බො – ඛ්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙන තෙ භික්ඛු ඤාපෙතඛිබ්බා” තිආදිනා (මහාව. 168) නයෙන තිණ්ණං පාරිසුද්ධිඋපෝසථං වත්වා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ද්විත්තං පාරිසුද්ධිඋපෝසථං කාතුං, එවඤ්ච පන, භික්ඛවෙ, කත්තඛිබ්බො – ටෙරෙන භික්ඛුනා එකංසං උත්තරාසඬග” න්තිආදිනා නයෙන විසුංයෙව ද්විත්තං පාරිසුද්ධිඋපෝසථො චුත්තො, එවං ඉධාපි විසුං පාළිං වදෙය්‍ය. යස්මා පන නත්ථි, තස්මා අවත්වාව ගතොති ගණස්ස චුත්තා පාළියෙවෙත්ථ පාළි. ආපත්තිජපටිග්ගහණෙ පන අයං විසෙසො – යථා ගණස්ස නිස්සජ්ජිත්වා ආපත්තියා දෙසියමානාය ආපත්තිජපටිග්ගහණකො භික්ඛු ඤත්තිං යපෙති, එවං අට්ඨපෙත්වා ද්විසු අඤ්ඤතරෙන යථා එකපුග්ගලො පටිග්ගණ්හාති, එවං ආපත්ති පටිග්ගහෙතඛිබ්බා. ද්විත්තඤ්ඤි ඤත්තිට්ඨපනං නාම නත්ථි. යදි සියා, ද්විත්තං පාරිසුද්ධිඋපෝසථං විසුං න වදෙය්‍ය. නිස්සට්ඨවීරදානෙපි යථා “ඉමං වීරං ආයස්මතො දම්මි” ති එකො වදති, එවං “මයං ඉමං වීරං ආයස්මතො දෙමා” ති වත්තුං වට්ටති. ඉතො ගරුකතරානිපි භි ඤත්තිදුතියකම්මානි අපලොකෙත්වා කාතඛිබ්බානීති චුත්තානි අත්ථි, තෙසං එතං අනුලොමං. තෙනෙවාහ “ද්විත්තං පනා” තිආදි. නිස්සට්ඨවීරං පන දාතඛිබ්බමෙව, අදාතුං න ලඛිහති. විනයකම්මමත්තමෙව හෙතං. න තං තෙන සඬ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා පුග්ගලස්ස වා දිත්තමෙව හොති. තෙනාහ “නිස්සට්ඨවත්ථු” න්තිආදි.

අනිස්සජ්ජිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුක්කටන්ති සකිං නිවත්ථං වා සකිං පාරුතං වා කායතො අමොවෙත්වා දිවසම්පි වරති, එකමෙව දුක්කටං. මොවෙත්වා නිවාසෙති වා පාරුපති වා, පයොගෙ පයොගෙ දුක්කටං. දුන්තිවත්ථං වා දුජ්ජපාරුතං වා සණ්ඨාපෙත්තස්ස අනාපත්ති. අඤ්ඤස්ස තං පරිභුඤ්ජනොපි අනාපත්ති. “අඤ්ඤෙන කතං පටිලභිත්වා පරිභුඤ්ජති” තිආදිවචනඤ්ඤෙත්ථ (පාරා. 570) සාධකං. දසාහං අනතික්කන්තෙපි අතික්කන්තසඤ්ඤිනො, වෙමතිකස්ස ව දුක්කටන්ති එත්ථාපි “පරිභුඤ්ජන්තස්සා” ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතඛිබ්බං. අතික්කන්තෙ අනතික්කන්තසඤ්ඤිනොපිති දසාහං අතික්කන්තෙ වීරෙ “අනතික්කන්තං ඉද” න්ති එවං සඤ්ඤිනො, දසාහෙ වා අතික්කන්තෙ “අනතික්කන්තො දසාහො” ති එවං සඤ්ඤිනො.

ඉදානි “අනධිට්ඨිතෙ අධිට්ඨිතසඤ්ඤිනො නිස්සග්ගිය” න්තිආදිආපත්තිවාරං සඬගහෙත්වා දස්සෙත්තො “තථා” තිආදිමාහ. තථානි යථා දසාහං අතික්කන්තෙ සඤ්ඤාහෙදෙන තිකපාවිත්තියං, තථා අනධිට්ඨිතාදිසු සත්තසු විකප්පෙසු අධිට්ඨිතාදිසඤ්ඤාහෙදතොති අත්ථො. තත්ථ අවිස්සජ්ජිතෙ

විස්සජ්ජිතසඤ්ඤිනොති කස්සපි අදින්නෙ අපරිච්චත්තෙ “දින්නං පරිච්චත්තං මයා”ති එවං සඤ්ඤිනො. අනට්ඨෙ නට්ඨසඤ්ඤිනොති අත්තනො විචරෙන සද්ධිං බහුනි අඤ්ඤෙසං විවරානි එකතො යපිතානි, තානි චෙ වොරා භරන්ති, තත්ත්වෙ අත්තනො විචරෙ අනට්ඨෙ නට්ඨසඤ්ඤි නොති, තස්ස නට්ඨසඤ්ඤිනො. එස නයො අවිනට්ඨාදිසුපි. අවිලුත්තෙති එත්ථ පන ගබ්භං භින්නිත්වා පසස්භාවහාරවසෙන අවිලුත්තෙති වෙදිතබ්බං.

විස්සජ්ජිතෙති (පාරා. අට්ඨ. 2.469) අඤ්ඤස්ස දින්නෙ. කථං පන දින්නං හොති, කථං ගහිතං? “ඉමං තුය්හං දෙමි, දදාමි, දජ්ජාමි, ඔණොපෙමි, පරිච්චජාමි, විස්සජ්ජාමි, නිස්සජ්ජාමි”ති වා වදති, “ඉත්ථන්තාමස්ස දෙමි...පෙ.... නිස්සජ්ජාමි”ති වා වදති, සම්මුඛාපි පරම්මුඛාපි දින්නංයෙව හොති. “තුය්හං ගණ්හාමි”ති වුත්තෙ “මය්හං ගණ්හාමි”ති වදති, සුදින්නං, සුග්ගහිතඤ්ඤි. “තව සන්තකං කරොහි, තව සන්තකං හොතු, තව සන්තකං කරස්සමි”ති වුත්තෙ “මම සන්තකං කරොමි, මම සන්තකං හොතු, මම සන්තකං කරස්සාමි”ති වදති, දුද්දින්නං, දුග්ගහිතඤ්ඤි. නෙව දාතා දාතුං ජානාති, න ඉතරො ගහෙතුං. සචෙ පන “තව සන්තකං කරොහි”ති වුත්තෙ “සාධු, හන්තෙ, මය්හං ගණ්හාමි”ති ගණ්හාති, සුග්ගහිතං, සචෙ පන එකො “ගණ්හාමි”ති වදති, ඉතරො “න ගණ්හාමි”ති වදති, පුන සො “දින්නං මයා තුය්හං, ගණ්හාමි”ති වදති, ඉතරොපි “න මය්හං ඉමිනා අත්ථො”ති වදති. තතො පුරිමොපි “මයා දින්න”න්ති දසාහං අතික්කාමෙති, පච්ඡිමොපි “මයා පටික්ඛිත්ත”න්ති, කස්සාපත්තිති? න කස්සපි. යස්ස පන රුච්චති, තෙන අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. යො පන අධිට්ඨානෙ වෙමතිකො, තෙන කිං කාතබ්බං? වෙමතිකභාවං ආරොචෙත්වා “සචෙ අනධිට්ඨිතං භවිස්සති, එවං මෙ කජ්ජියං හොති”ති වත්වා වුත්තනෙයෙනෙව නිස්සජ්ජිතබ්බං. න හි එවං ජානාපෙත්වා විනයකම්මං කරොන්තස්ස මුසාවාදො හොති.

යථා ව ඉදං, එවං ඉතො පරානිපිති යථා ඉදං අතිරෙකවිචරධාරණසික්ඛාපදං ආචාරවිපත්ති, එවං ඉතො පරානිපි සික්ඛාපදානි ආචාරවිපත්තියෙවාති අත්ථො. තෙනාහ “උභතොපාතිමොක්ඛෙසු”තිආදි. ආජීවවිපත්තිපච්චයා පන යපෙත්වා දුබ්භාසිතං ජ ආපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තාති –

“ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා පාපිවිණො ඉච්ඡාපකතො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, ආපත්ති සඬ්ඝාදියෙසස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා ‘යො තෙ විහාරෙ වසති, සො භික්ඛු අරහා’ති භණති, පටිච්ජානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛු පණ්ණිනොපනානි අගිලානො අත්තනො අත්ථාය

විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. ආජීවහෙතු
 ආජීවකාරණා භික්ඛුනී පණිතභොජනානි අගිලානා අත්තනො අත්ථාය
 විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාටිදෙසනියස්ස. ආජීවහෙතු
 ආජීවකාරණා භික්ඛු සුපං වා ඔදනං වා අගිලානො අත්තනො අත්ථාය
 විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (පරි. 287) –

එවං පාරාජිකාදිවසෙන යපෙත්වා දුබ්භාසිතං ආජීවවිපත්තිපච්චයා ඡ
 ආපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තා. දිට්ඨිවිපත්තිපච්චයා පාවිත්තියදුක්කටවසෙන
 ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තාති සමනුභාසනාය පාපිකාය දිට්ඨියා
 අප්පට්තිස්සජ්ජනෙ ඤත්තියා දුක්කටං, කම්මවාචාපරියොසානෙ පාවිත්තියන්ති
 එවං දිට්ඨිවිපත්තිපච්චයා පාවිත්තියදුක්කටවසෙන ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා
 පඤ්ඤත්තා. එත්ථාති විපත්තිකථාසු.

ගණනුපගතාති දිවසගණනං උපගතභාවො. අඤ්ඤෙහි “ඉමං චීවරං
 ඉත්ථන්තාමස්ස දෙමා”ති පරහත්ථෙ දින්තමිපි “න තාව තං ගණනුපගං, යාව
 න හත්ථං ගච්ජති”ති (මහාව. 259) වම්මක්ඛන්ධකෙ චුත්තත්තා යාව
 ආහරිත්වා වා න දින්තං, “තුම්භාකං, හත්තෙ, චීවරං උප්පන්න”න්ති
 පහිණිත්වා වා අනාරොචිතං, තාව දිවසගණනං න උපෙති, අනධිට්ඨිතං වට්ටති.
 යදා පන ආනෙත්වා දින්තං හොති, “උප්පන්න”න්ති වා සුතං, තතො පට්ඨාය
 ගණනුපගං හොති, අන්තොදසාහෙ අධිට්ඨානබ්බං. කථිනසඤ්ඤිතං
 සමුට්ඨානමස්සාති කථිනසමුට්ඨානං, තතියජට්ඨසමුට්ඨානවසෙන
 ද්විසමුට්ඨානන්ති අත්ථො. කායවාචාහි කත්තබ්බඅධිට්ඨානවිකප්පනානං
 අකරණෙන කායවාචතො, චිත්තෙ පන සති කායවාචාචිත්තතො ව සමුට්ඨාතීති
 චුත්තං හොති. අනධිට්ඨානාචිකප්පනවසෙන ආපජ්ජනතො අකිරියං.
 අජානන්තොපි ආපජ්ජතීති නොසඤ්ඤාවීමොක්ඛං. කායද්වාරෙ ව වච්ඡ්වාරෙ
 ව කත්තබ්බාකරණතො කායකම්මං වච්ඡ්විකම්මං.

කථිනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

භික්ඛුනාති භික්ඛුස්සාති අත්ථො, සාමිඅත්ථෙ වෙතං කරණවචනං. තෙනාහ
 “පුරිමසික්ඛාපදෙ වියා”තිආදි. අථ කස්මා කරණවසෙනෙව කරණවචනස්ස
 අත්ථං අග්ගහෙත්වා සාමිවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ “කරණවසෙන
 හී”තිආදි. හීති කාරණත්ථෙ නිපාතො. ඡින්නපලිබ්බොධොති
 ඡින්නචීවරාචාසපලිබ්බොධො. එකාව රත්ති එකරත්තං, සමාසන්තගතස්ස
 අත්ථං. තිණ්ණං චීවරානං සමාහාරොති තිච්චරං. තෙන තිච්චරෙන, තිහි
 චීවරෙහිති අත්ථො. එකෙන විජ්ජචුත්ථොපි (පාරා. අට්ඨ. 2.475-476) හි

නිව්වරෙන විජ්ජවුත්ථො නාම හොති පටිසිද්ධපරියාපන්නෙන විජ්ජවුත්ථත්තා,
අවයවෙපි වා සමුදායවොහාරතො. තෙනාහ “නිව්වරාධිට්ඨානනායෙනා”තිආදි.

ඉදානි විජ්ජවාසලක්ඛණවචන්ථාපනත්ථං “ගාමො
එකුපවාරො”තිආදිමාහ. තත්ථ නිවෙසනන්ති උදොසිතාදීනං වසෙන අකතාය
පතිස්සයවිකතියා අධිවචනං. උදොසිතොති (පාරා. අට්ඨ. 2.482-487)
යානාදීනං භණ්ඩානං සාලා. යො “උදවසිතො”තිපි වුවචති. අට්ටොති
පටිරාජාදිපටිබාහනත්ථං ඉට්ඨකාහි කතො බහලහිත්තිකො චතුපඤ්චභූමිකො
පතිස්සයවිසෙසො. “අට්ටොති බහලහිත්තිකගෙහං, යස්ස ගොපානසියො
අග්ගහෙත්වා ඉට්ඨකාහි එව ඡදනං හොති”ති අපරෙ. “අට්ටාකාරෙන
කරියති”තිපි වදන්ති. මාළොති එකකුටසඬගහිතො චතුරස්සපාසාදො,
එකකුටසඬගහිතො වා අනෙකකොණවන්නො පතිස්සයවිසෙසො. “මාළොති
වට්ටාකාරෙන කතසෙනාසන”න්ති අපරෙ. පාසාදොති දීඝපාසාදො,
අඩ්ඨයොගාදිභෙදො අට්ටමාලහමිමියවජ්ජිතො සබ්බො වා පාසාදො.
හමිමියන්ති මුණ්ඩවිජදනපාසාදො. “චන්දියඬගණුත්ත”න්ති අපරෙ. නාවාති
ඵලට්ඨඋදකට්ඨවසෙන ද්විධා නාවා. සත්ථොති ඡඩ්ඝසත්ථො, සකටසත්ථො
වා. ධඤ්ඤකරණන්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.491-494) බලං වුවචති. ආරාමොති
පූජථාරාමො, ඵලාරාමො වා. විහාරොති සපරික්ඛිත්තො වා අපරික්ඛිත්තො වා
සකලො ආවාසො. “ගෙහමිපි”ති කෙවි. නිවෙසනාදීනි චෙත්ථ ගාමතො බහි
නිව්ට්ඨානි ගහිතානි. අන්තොගාමෙ ධීතානං පන ගාමග්ගහණෙනෙව
ගහිතත්තා ගාමපරිහාරොයෙවාති. “නිවෙසනාදයො හමිමියපරියොසානා
ගාමපරික්ඛෙපතො බහි නිව්ට්ඨා”ති අපරෙ. හත්ථපාසාතික්කමෙති එත්ථ
හත්ථපාසො නාම අඩ්ඨතෙයාරතනජ්ජමාණො පදෙසො, තස්ස අතික්කමො
හත්ථපාසාතික්කමො, තස්මිං හත්ථපාසාතික්කමෙ. හත්ථපාසබ්භන්තරෙ පන
චත්ථුං වට්ටති. තං පමාණං අතික්කමිත්වා සවෙපි ඉද්ධිමා හික්ඛු ආකාසෙ
අරුණං උට්ඨාපෙති, නිස්සග්ගියමෙව හොති.

අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො – සවෙ (පාරා. අට්ඨ. 2.477-478) ගාමො
එකස්ස රඤ්ඤො වා භොජකස්ස වා වසෙන එකකුලස්ස හොති, පාකාරාදීනා
පරික්ඛිත්තත්තා එකුපවාරො ව, එවරුපෙ ගාමෙ වීවරං නික්ඛිපිත්වා තස්මිං
ගාමබ්භන්තරෙ යථාරුචිතට්ඨානෙ වසිතබ්බං, සවෙ අපරික්ඛිත්තො, යස්මිං
සරෙ වීවරං නික්ඛිත්තං හොති, තස්මිං සරෙ වසිතබ්බං, තස්ස සරස්ස
සමන්තතො හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බං.

සවෙ ගාමො වෙසාලිකුසිනාරාදයො විය නානාරාජුනං වා භොජකානං වා
හොති, වුත්තජ්ජකාරෙන පරික්ඛිත්තො ව, එවරුපෙ ගාමෙ යස්මිං සරෙ වීවරං
නික්ඛිත්තං හොති, තස්මිං සරෙ වා චත්ථබ්බං, තස්ස සරස්ස හත්ථපාසා වා න

විජහිතබ්බං. යස්සා වීරියා සරං හොති, තස්සා වීරියා තස්ස සරස්ස සම්මුඛාට්ඨානෙ සභායං වා සරද්ථාරො වා වත්ථබ්බං, තෙසං සභාද්වාරානං හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බං.

සචෙ සො ගාමො අපරික්ඛිත්තො, යස්මිං සරෙ වීවරං නික්ඛිත්තං, තත්ථ වා තස්ස හත්ථපාසෙ වා වත්ථබ්බං. නිවෙසනෙ පන සචෙ එකකුලස්ස නිවෙසනං හොති, පරික්ඛිත්තඤ්ච, අන්තොනිවෙසනෙ වීවරං නික්ඛිපිත්වා අන්තොනිවෙසනෙ වත්ථබ්බං. අපරික්ඛිත්තං චෙ හොති, යස්මිං ගබ්භෙ වීවරං නික්ඛිත්තං, තස්මිං වත්ථබ්බං, තස්ස ගබ්භස්ස හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බං.

සචෙ නානාකුලස්ස නිවෙසනං හොති, පරික්ඛිත්තඤ්ච, යස්මිං ගබ්භෙ වීවරං නික්ඛිත්තං, තස්මිං ගබ්භෙ වත්ථබ්බං, සබ්බෙසං සාධාරණද්වාරමූලෙ වා තෙසං ගබ්භද්වාරමූලානං හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බං. අපරික්ඛිත්තං චෙ, යස්මිං ගබ්භෙ වීවරං නික්ඛිත්තං, තස්මිං ගබ්භෙ වත්ථබ්බං, තස්ස ගබ්භස්ස හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බං. එස නයො උදොසිතාදීසුපි.

සත්ථො පන ජඨසසත්ථො වා හොතු, සකට්ඨසත්ථො වා. සචෙ එකකුලස්ස සත්ථො හොති, සත්ථෙ වීවරං නික්ඛිපිත්වා පුරතො වා පච්ඡතො වා සත්තබ්භන්තරා න විජහිතබ්බා, පස්සතො අබ්භන්තරං න විජහිතබ්බං. සචෙ (පාරා. අට්ඨ. 2.489) සත්ථො ගච්ඡන්තො ගාමං වා නදිං වා පරියාදිශිත්වා තිට්ඨති, අන්තොපවිට්ඨෙන සද්ධිං එකාබද්ධො හුත්වා ඔරඤ්ච පාරඤ්ච ඵරිත්වා යීතො හොති, සත්ථපරිහාරොව ලබ්භති. අථ ගාමෙ වා නදියා වා පරියාපන්තො හොති අන්තොපවිට්ඨො, ගාමපරිහාරො චෙව නදිපරිහාරො ව ලබ්භති. සචෙ විහාරසීමං අතික්කමිත්වා තිට්ඨති, අන්තොසීමාය ව වීවරං හොති, විහාරං ගන්ත්වා වසිතබ්බං. සචෙ බහිසීමාය වීවරං හොති, සත්ථසම්පෙයෙව වසිතබ්බං. සචෙ ගච්ඡන්තො සකටෙ වා හග්ගෙ, ගොණෙ වා නට්ඨෙ අන්තරා ඡීජ්ජති, යස්මිං කොට්ඨාසෙ වීවරං නික්ඛිත්තං, තත්ථ වසිතබ්බං.

බෙත්තෙපි (පාරා. අට්ඨ. 2.490) සචෙ එකකුලස්ස බෙත්තං හොති, පරික්ඛිත්තඤ්ච, අන්තොබෙත්තෙ වීවරං නික්ඛිපිත්වා අන්තොබෙත්තෙ වත්ථබ්බං. සචෙ අපරික්ඛිත්තං, හත්ථපාසා වීවරං න විජහිතබ්බං. සචෙ නානාකුලස්ස බෙත්තං හොති, පරික්ඛිත්තඤ්ච, අන්තොබෙත්තෙ වීවරං නික්ඛිපිත්වා බෙත්තද්වාරමූලෙ වා වත්ථබ්බං, තස්ස හත්ථපාසා වා න විජහිතබ්බං. සචෙ අපරික්ඛිත්තං, වීවරං හත්ථපාසා න විජහිතබ්බං. එස නයො ධඤ්ඤකරණාරාමෙසු ද්විසුපි. විහාරෙ පන නිවෙසනෙ චුත්තසදිසොව විනිවිජයො.

රුක්ඛමූලෙ පන යං මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා ඵරති, තස්මිං
 යානෙ අවිරලෙ පදෙසෙ තස්ස ඡායාය ඵ්ථිට්ඨොකාසස්ස අන්තොයෙව
 නික්ඛිපිතබ්බං. සචෙ වීරලසාධස්ස රුක්ඛස්ස ආතපෙන ඵ්ථිට්ඨොකාසෙ යපෙනි,
 අරුණුග්ගමනෙ ච සො භික්ඛු තස්ස භත්ථපාසෙ න භොති, අඤ්ඤස්මිං යානෙ
 තස්ස ඡායායපි භොති, නිස්සග්ගියං භොති. සචෙ නානාකුලස්ස රුක්ඛො
 භොති, වීචරස්ස භත්ථපාසා න විජහිතබ්බං.

අජ්ඣොකාසෙ පන විඤ්ඤාට්ඨිආදීසු අරඤ්ඤෙසුපි සමුද්දමජ්ඣෙ
 මච්ඡන්ධානං අගමනපට්ඨිපකෙසුපි වීචරං යපෙත්වා තතො සමන්තා
 සත්තබ්භන්තරෙ පදෙසෙ යත්ථ කත්ථවි වසිතබ්බං, ඉතො අඤ්ඤත්ථ
 වසන්තො විජ්ජවුත්ථො නාම භොතීති දට්ඨබ්බං.

ඉමස්ස පන චිත්ථාරස්ස ඉධ අවුත්තත්තා, සමන්තපාසාදිකායඤ්ච
 වුත්තත්තා “අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො”තිආදි වුත්තං. එත්ථාති “තිව්චරෙන
 විජ්ජවසෙය්‍යා”ති එතස්මිං පදෙ. සඬ්ඛෙපොති සඬ්ඛෙපවණ්ණනා. එත්ථ පන
 පාළියං (පාරා. 477) “ගාමො එකුපචාරො නානුපචාරො”තිආදිනා අවිසෙසෙන
 මාතිකං නික්ඛිපිත්වාපි
 ගාමනිවෙසන උදොසිතබ්බෙත්තධඤ්ඤකරණආරාමවිහාරානං
 එකුපචාරනානුපචාරතා “ගාමො එකුපචාරො නාම එකකුලස්ස ගාමො භොති
 පරික්ඛිත්තො ච අපරික්ඛිත්තො චා”තිආදිනා (පාරා. 478)
 පරික්ඛිත්තාපරික්ඛිත්තවසෙන විහත්තා.
 අට්ඨමාළපාසාදහම්මියනාවාසත්ථරුක්ඛමූලඅජ්ඣොකාසානං පන එවං අවත්වා
 “එකකුලස්ස අට්ඨො භොති, නානාකුලස්ස අට්ඨො භොති”තිආදිනා (පාරා.
 484) නයෙන එකකුලනානාකුලවසෙන ච අන්තෙ “අජ්ඣොකාසො
 එකුපචාරො නාම අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ සමන්තා සත්තබ්භන්තරා එකුපචාරො,
 තතො පරං නානුපචාරොති (පාරා. 494) ච එවං එකුපචාරනානුපචාරතා
 විහත්තා. තස්මා ගාමාදීසු පරික්ඛිත්තං එකුපචාරං, අපරික්ඛිත්තං
 නානුපචාරන්ති ච, අට්ඨාදීසු යං එකකුලස්ස, තං එකුපචාරං, යං නානාකුලස්ස,
 තං නානුපචාරන්ති ච ගභෙතබ්බං. අජ්ඣොකාසෙ වුත්තනයෙන ගභෙතබ්බං.
 උපචාරොති හි “ගාමො එකුපචාරො නානුපචාරො”තිආදීසු ද්වාරං,
 “අජ්ඣොකාසො එකුපචාරො”ති එත්ථ සමන්තා සත්තබ්භන්තරසඬ්ඛානං
 පමාණන්ති අපරෙ.

අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසම්මුතියාති භික්ඛුනො සඬ්ඝෙන දින්නා සම්මුති
 භික්ඛුසම්මුති, තං විනාති අත්ථො. තෙනාහ “යං සඬ්ඝො”තිආදි.
 අවිජ්ජවාසසම්මුතිං දෙනීති අවිජ්ජවාසා සම්මුති, අවිජ්ජවාසාය චා සම්මුති
 අවිජ්ජවාසසම්මුති, තං ඤත්තිද්දුතියෙන කම්මෙන දෙනීති අත්ථො.

සන්තරුත්තරෙනාති “අන්තර”න්ති අන්තරවාසකො වුවිති,
 “උත්තර”න්ති උත්තරාසඬගො, සහ අන්තරෙන උත්තරං සන්තරුත්තරං,
 තෙන සන්තරුත්තරෙන, සහ අන්තරවාසකෙන උත්තරාසඬගෙනාති අත්ථො.
 අන්තොඅරුණෙ පච්චුද්ධටෙති නිවත්තිත්වා සම්පාපුණ්තුමසක්කොන්තෙන
 තත්ථෙව යත්වා අන්තො අරුණෙ පච්චුද්ධටෙ. පච්චාගන්තබ්බන්ති යථා
 රොගො න කුප්පති, තථා පුන චීවරස්ස යපිතට්ඨානං ආගන්තබ්බං. යතො
 පට්ඨාය හි සත්ථං වා පරියෙසති, “ගච්ඡාමී”ති ආභොගං වා කරොති, තතො
 පට්ඨාය වට්ටති. “න දානි ගමිස්සාමී”ති එවං පන ධුරනික්ඛෙපං කරොන්තෙන
 පච්චුද්ධරිතබ්බං “අතිරෙකචීවරට්ඨානෙ යස්සති”ති. තෙනාහ “තත්ථෙව වා
 ඩීතෙන පච්චුද්ධරිතබ්බං”න්ති. සොති යස්ස සම්මුති දින්නා, සො රොගො.
 ලද්ධකප්පියමෙව පුන සම්මුතිදානකිච්චං නත්ථීති අධිස්පායො.

අධිට්ඨිතචීවරතාති තිච්චරාධිට්ඨානනායෙන අධිට්ඨිතචීවරතා. විජ්ජවාසො
 නාම යදි බද්ධසීමායං චීවරං හොති, තතො බහි අරුණුට්ඨාපනං. අථ
 අබද්ධසීමායං, යථාචුත්තගාමාදීනං බහි හත්ථපාසාතික්කමෙ අරුණුට්ඨාපනං.
 බද්ධසීමායං පන යත්ථ කත්ථචී චීවරං යපෙත්වා අන්තොසීමායමෙව යත්ථ
 කත්ථචී වසිතුං වට්ටති. ඉධ අපච්චුද්ධරණං අකිරියාති සම්බන්ධො.

උදොසිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අකාලචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

පුරිමසික්ඛාපදෙ විය එත්ථාපි භික්ඛුනාති සාමීඅත්ථෙ කරණවචනන්ති ආහ
 “නිට්ඨිතචීවරස්මිං භික්ඛුනා”තිආදි. “අකාලචීවරං නාම අනත්ථතෙ කථිතෙ
 එකාදසමාසෙ උප්පන්නං, අත්ථතෙ කථිතෙ සත්තමාසෙ උප්පන්නං, කාලෙපි
 ආදිස්ස දින්නං, එතං අකාලචීවරං නාමා”ති (පාරා. 500) පදභාජනියං
 චුත්තත්තා “ය්වායං අනත්ථතෙ කථිතෙ”තිආදිමාහ. ය්වායං චීවරකාලො
 චුත්තොති සම්බන්ධො. වස්සානස්සාති වස්සානසඬබ්බාතස්ස උතුනො. පච්ඡිමො
 මාසො නාම චීවරමාසො. තස්මිඤ්භි අනත්ථතෙපි කථිතෙ උප්පන්නං චීවරං
 අනධිට්ඨිතං, අවිකප්පිතං යපෙතුං වට්ටති. පඤ්ච මාසාති
 පච්ඡිමකත්තිකමාසො, හෙමන්තිකා වත්තාරො වාති පඤ්ච මාසා. අඤ්ඤදාති
 අනත්ථතෙ කථිතෙ එකාදසමාසෙ, අත්ථතෙ කථිතෙ සත්තමාසෙ. කාලෙපිති
 “අනත්ථතෙ කථිතෙ චීවරමාසො, අත්ථතෙ කථිතෙ පඤ්ච මාසා”ති
 යථාචුත්තචීවරකාලෙපි. “ආදිනා නයෙනා”ති ඉමිනා “දදාමි දප්පාමි”තිආදීනං
 (පාරා. අට්ඨ. 2.469) සඬගහො. කිඤ්චාපි චෙතාති සබ්බාති “අකාලචීවර”න්ති
 චුත්තාති, තථාපි පිට්ඨිසමයෙයෙව උප්පන්නාති “අකාලචීවර”න්ති
 ඉධාධිස්පෙතාති.

“කාලෙ සඨස්ස ඉදං අකාලච්චර” න්ති දින්නං පන අකාලච්චරසාමඤ්ඤතො අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං. යථා පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නං ච්චරං වුට්ඨවස්සෙහි, සෙසෙහි ච සම්මුඛිභූතෙහි භාෂෙතූං ලබ්භතීති අකාලච්චරං නාම ජාතං, තථෙවිදම්පිති තදිදං අකාලච්චරසාමඤ්ඤං. යදි එවං “පුග්ගලස්ස වා ඉදං තුය්හං ‘දම්මී’ තිආදිනා නයෙන දින්න” න්ති කස්මා වුත්තං, න හි පුග්ගලස්ස ආදිස්ස දින්නං කෙනවි භාෂතීයං හොතීති? නායං විරොධො, ආදිස්ස දානසාමඤ්ඤතො ලබ්භමානමත්ථං දස්සෙතූං තථා වුත්තන්ති. අත්තනො වා ධනෙනාති අත්තනො කප්පාසසුත්තාදිනා ධනෙන. ඉමස්ස “උප්පජ්ජෙය්‍යා” ති ඉමිනා සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. “සීමාය දෙති” තිආදි පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන වුත්තං. එත්ථ පන සීමාය දානං එකා මාතිකා, කතිකාය දානං දුතියා...පෙ.... පුග්ගලස්ස දානං අට්ඨමා.

“පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙනා” ති ඉමිනා අපරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස ධූවසන්නිපාතට්ඨානාදිතො පට්ඨමලෙඬ්චුපාතස්ස අන්තො උපචාරසීමාති දස්සෙති. ඉදානි දුතියලෙඬ්චුපාතස්සපි අන්තො උපචාරසීමායෙවාති දස්සෙතූං. “අපිචා” තිආදි ආරද්ධං. ධූවසන්නිපාතට්ඨානමපි සීමාපරියන්තගතමෙව වෙදිතබ්බං. ආවාසෙ වඨ්ඨන්තෙ වඨ්ඨතීති සථෙ උපචාරතො අබ්භිභූතො හුත්වා ආවාසො වඨ්ඨතීති අධිප්පායො. මහාපච්චරියං පන “භික්ඛුසුපි වඨ්ඨන්තෙසු වඨ්ඨතී” ති වුත්තං. “සථෙ විහාරෙ සන්නිපතිතභික්ඛුහි සද්ධිං එකාබද්ධා හුත්වා යොජනසතමපි පුරෙත්වා නිසිදන්ති, යොජනසතමපි උපචාරසීමාව හොති, සබ්බෙසං ලාභො පාපුණාතී” ති (මහාව. අට්ඨ. 379) සමන්තපාසාදිකායං වුත්තං. භික්ඛුනීනං ආරාමපථෙසනසෙනාසනාපුච්ඡනානීති ආගන්තුකගමිකානං භික්ඛුනීනං ආරාමපථෙසනාපුච්ඡනං, සෙනාසනාපුච්ඡනඤ්චාති අත්ථො. තථා හි ආගන්තුකාය භික්ඛුනියා ආරාමපථෙසනං ආපුච්ඡිතබ්බං, ගමිකාය සඨසිකං දසවිධං සෙනාසනං. එත්ථ ච කිඤ්චාපි “භික්ඛුනීන” න්ති වුත්තං, ගමිකස්ස පන භික්ඛුස්සාපි ඉමිස්සායෙව සීමාය වසෙන සෙනාසනාපුච්ඡනං වෙදිතබ්බං.

පරිවාසමානත්තාරොචනන්ති පාරිවාසිකමානත්තවාරීනං පරිවාසාරොචනං, මානත්තාරොචනඤ්ච. වස්සච්ඡෙදනිස්සයසෙනාසනග්ගාභාදිවිධානන්ති වස්සච්ඡෙදවිධානං, නිස්සයග්ගාභවිධානං, සෙනාසනග්ගාභවිධානන්ති අත්ථො. ආදිසද්දෙන නිස්සයපටිප්පස්සද්ධි, ලාභග්ගාභො ආගන්තුකවත්තං පුරෙත්වා ආරාමපථෙසනන්ති එවමාදිකං සඨගණ්ඨහාති. ඉමිස්සාව සීමාය වසෙනාති උපචාරසීමායෙවාති යථාසම්භවං අන්තො, බහි ච ඉමස්ස සබ්බස්ස ලබ්භනතො වුත්තං.

ලාභත්ථාය යපිතා සීමා ලාභසීමා (මහාව. 379), සා ව බො නෙව සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුඤ්ඤාතා, න ධම්මසඬ්භානකත්ථෙරෙහි යපිතා, අපිව බො ලාභදායකෙහි. තෙනාහ “යං රාජරාජමහාමත්තාදයො”තිආදි. සමන්තාති විහාරස්ස සමන්තා. යන්ති සුඬකසස්සාදි. “සීමං යපෙන්ති”ති පායසෙසො. එකස්ස රඤ්ඤො ආණාපවත්තිට්ඨානන්ති වොළභොගො කෙරළභොගොති එවං එකෙකස්ස රඤ්ඤො ආණාපවත්තිට්ඨානං. ද්විධා ආපො ගතො එත්ථාති දීපො, ඔසෙන අනථ්ඤාත්ථතො භූමිභාගො, සොව සීමා දීපසීමා. තෙනාහ සමුද්දන්තෙනා”තිආදි. වක්කවාළසීමා වක්කවාළපබ්බතෙනෙව පරිච්ඡින්නාති ආහ “එකවක්කවාළපබ්බතපරික්ඛෙපබ්බන්තරං වක්කවාළසීමා”ති.

සෙසාති බණ්ඩසීමාදයො. බණ්ඩසීමාය දෙමාති දින්නන්ති බණ්ඩසීමාය කෙනචි කම්මෙන සන්නිපතිතං සඬ්ඝං දිස්වා “බණ්ඩසීමායං සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති දින්නං. බණ්ඩසීමාය යිතෙ රුක්ඛෙ වා පබ්බතෙ වා යිතොපි හෙට්ඨා වා පථවිවෙමජ්ඣගතොපි බණ්ඩසීමායෙව යිතොති වෙදිතබ්බො. සමානසංවාසසීමාය දින්නන්ති “සමානසංවාසසීමාය දම්මි”ති දින්නං. එස නයො සෙසෙසුපි. බණ්ඩසීමා සීමන්තරිකට්ඨානං න පාපුණාති තත්ථ සමානසංවාසසීමාය අභාවතොති අධිජ්ජායො. සමානසංවාසඅවිජ්ජවාසසීමාසු දින්නස්ස ඉදං නානාත්තං – “අවිජ්ජවාසසීමාය දම්මි”ති දින්නං ගාමට්ඨානං න පාපුණාති. කස්මා? “යපෙන්වා ගාමඤ්ච ගාමුප්පාරඤ්චා”ති (මහාව. 144) චුත්තත්තා. “සමානසංවාසසීමාය දම්මි”ති දින්නං පන ගාමෙ යිතානම්පි පාපුණාතීති. අබ්භන්තරසීමාඋදකුක්ඛෙපසීමාසු දින්නන්ති තත්ථ උපොසථාදිඅත්ථාය සන්නිපතිතෙ දිස්වා “ඉම්ස්සා අබ්භන්තරසීමාය දෙමා”තිආදිනා දින්නං. ජනපදරට්ඨරජ්ජදීපවක්කවාළසීමාසු ගාමසීමාදීසු චුත්තසදිසොව විනිච්ඡයොති ආහ “ජනපදසීමාදීසු”තිආදි. එකොපි ගන්ත්වා සබ්බෙසං සඬ්ගණ්හිතුං ලහතීති එකොපි ගන්ත්වා ඉධ වස්සග්ගෙන භාජෙත්වා ගහෙත්වා ආගන්තුං ලහතීති අත්ථො. එකොති සභාගො එකො හික්ඛු, අයම්පි භාගමෙව ගහෙතුං ලහති. තෙනාහ “සභාගානං භාගං ගණ්හාතී”ති.

එවං තාව යො සීමං පරාමසිත්වා දෙනි, තස්ස දානෙ විනිච්ඡයං වත්වා ඉදානි යො “අසුකසීමායා”ති වත්තුං න ජානාති, කෙවලං “සීමා”ති වචනමත්තමෙව ජානන්තො විහාරං ආගන්ත්වා “සීමාය දම්මි”ති වා “සීමට්ඨකසඬ්ඝස්ස දම්මි”ති වා භණති, තත්ථ විනිච්ඡයං දස්සෙතුං “යො පන විහාරං පවිසිත්වා”තිආදිලාභ. කතරන්ති කතරසීමං. අභමෙතං හෙදං න ජානාමීති අභං “අසුකා සීමා”ති එතං විභාගං න ජානාමි. උප්පාරසීමට්ඨෙහි භාජෙතබ්බං. ලාභස්ස උප්පාරසීමාය පරිච්ඡින්නත්තාති අධිජ්ජායො. සාති සමානලාභකතිකා.

යත්ථ මය්හං ධූවකාරා කරියන්තීති (මහාව. අට්ඨ. 379) එත්ථ යස්මිං විහාරෙ තස්ස චීවරදායකස්ස සන්තකං සඬ්ඝස්ස පාකවත්තං වා වත්තති. යස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ අත්තනො භාරං කත්වා සදා ගෙහෙ භොජෙති, යත්ථ වා අනෙන ආවාසො වා කාරිතො, සලාකහත්තාදීනි වා නිබද්ධානි, ඉමෙ ධූවකාරා නාම. යෙන පන සකලොපි විහාරො පතිට්ඨාපිතො, තත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ථී. තෙනාහ “යත්ථ තස්ස පාකවත්තං වා වත්තති” තිආදි. තත්ථ පාකවත්තන්ති දානවත්තං. වත්තතීති පවත්තති. යතොති යස්මා විහාරා. යත්ථාති යස්මිං විහාරෙ. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු විහාරෙසු. මානිකං ආරොපෙත්වාති එකස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ බහුතරා, එකස්මිං ථොකතරා, එකඤ්ච වත්ථං, ධූවකාරට්ඨානඤ්ච බහුකං, කත්ථ දෙමාති පුච්ඡිත්වා, යදි පන මඤ්චො වා පීඨං වා එකමෙව හොති, තං පුච්ඡිත්වා යස්ස වා විහාරස්ස, එකවිහාරෙපි වා යස්ස සෙනාසනස්ස සො විවාරෙති, තත්ථ දාතබ්බං. සචෙපි “අසුකභික්ඛු ගණ්හතු” ති වදති, වට්ටති. අථ “මය්හං ධූවකාරෙ දෙථා” ති වත්වා අවිවාරත්ථාව ගච්ඡති, සඬ්ඝස්සපි විවාරෙතුං වට්ටති. එවං පන විවාරෙතබ්බං – “සඬ්ඝත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානෙ දෙථා” ති වත්තබ්බං. සචෙ තත්ථ සෙනාසනං පරිපුණ්ණං හොති, යත්ථ නප්පහොති, තත්ථ දාතබ්බං. සචෙ එකො භික්ඛූ “මය්හං වසනට්ඨානෙ සෙනාසනපරිභොගගණ්ඨං නත්ථී” ති වදති, තත්ථ දාතබ්බං.

සඬ්ඝස්ස දම්මීති දින්නන්ති “ඉමානි චීවරානි සඬ්ඝස්ස දම්මී” ති එවං දින්නං. තතො බහිද්ධාපීති උපචාරසීමාතො බහිද්ධාපි. තෙහි සද්ධිත්ති උපචාරසීමාගතෙහි සද්ධිං. එකාබද්ධානඤ්ච පාපුණාති පරිසාවසෙන වඩ්ඪිතා සීමා හොතීති කත්වාති අධිප්පායො. තස්මාති යස්මා උපචාරසීමාගතානං පාපුණාති, යස්මා ච තතො බහිද්ධාපි උපචාරසීමාක්කන්තෙහි එකාබද්ධානං පාපුණාති, තස්මා. තෙසන්ති උපචාරසීමාගතානං, තතො බහිද්ධා තෙහි සද්ධිං එකාබද්ධානඤ්ච. ගාහතෙ සතීති අන්තෙවාසිකාදිකෙ ගණ්හන්තෙ සති. අසම්පත්තානම්පීති උපචාරසීමායං යීතෙහි සණ්ඨං පහරිත්වා කාලං සොසෙත්වා ලාභභාජනට්ඨානං අසම්පත්තානම්පි උපචාරසීමාය පටිට්ඨානං, තෙහි වා සද්ධිං එකාබද්ධානං හුත්වා අත්තනො විහාරද්වාරෙ වා අන්තොවිහාරෙයෙව වා යීතානඤ්චාති අත්ථො. භාගො දාතබ්බොති සඬ්ඝනවකස්ස දින්නෙපීති අධිප්පායො. දුතියභාගෙ පන ථෙරාසනං ආරුළුහෙ ආගතානං පට්ඨමභාගො න පාපුණාති. දුතියභාගතො වස්සග්ගෙන දාතබ්බං.

සචෙ පන “බහිඋපචාරසීමායං යීතානං දෙථා” ති වදන්ති, න දාතබ්බං. යදි පන විහාරො මහා හොති, ථෙරාසනතො පට්ඨාය වත්ථෙසු දීයමානෙසු අලසජාතිකා මහාථෙරා පච්ඡා ආගච්ඡන්ති, “හන්තෙ, වීසතිවස්සානං දීයති,

තුම්භාකං යිතිකා අතික්කන්තා” ති න වත්තබ්බං. යිතිකං යපෙත්වා තෙසං දත්වා පච්ඡා යිතිකාය දාතබ්බං.

“අසුකවිහාරෙ කිර ඛුච්චරං උප්පන්න” න්ති සුත්වා යොජනන්තරිකවිහාරතොපි භික්ඛු ආගච්ඡන්ති, සම්පත්තසම්පත්තානං යිතට්ඨානතො පට්ඨාය දාතබ්බං, අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො. විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකාය වීචරක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 379) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

එවං විහාරං පටිසිත්වා “ඉමානි වීචරානි සඬසස්ස දම්මී” ති දින්නෙසු විනිච්ඡයං වත්වා ඉදානි ඛහිඋපචාරසීමායං භික්ඛුං දිස්වා “සඬසස්ස දම්මී” ති දින්නෙසු විනිච්ඡයං දස්සෙතුං “යං පනා” තිආදි වුත්තං. එකාබද්ධපරිසාය පාපුණාතීති සචෙ යොජනං එරිත්වා පරිසා යිතා හොති, එකාබද්ධා චෙ, සබ්බෙසං පාපුණාතීති අත්ථො. එකාබද්ධතා චෙත්ථ ද්වාදසහත්ථබ්බන්තරතො පරිච්ඡන්දිතබ්බො. තෙනාහ “යෙ පනා” තිආදි.

උභතොසඬසස්ස දින්නන්ති (මහාව. අට්ඨ. 379) “උභතොසඬසස්ස දම්මී” ති දින්නං. “ද්වෙධාසඬසස්ස දම්මී, ද්වින්නං සඬසානං දම්මී, භික්ඛුසඬසස්ස ච භික්ඛුනිසඬසස්ස ච දම්මී” ති වුත්තෙපි උභතොසඬසස්ස දින්නමෙව හොති. උපඬඬං භික්ඛුනං, උපඬඬං භික්ඛුනීනං දාතබ්බන්ති ද්වෙ භාගෙ සමෙ කත්වා එකො භාගො භික්ඛුනං, එකො භාගො භික්ඛුනීනං දාතබ්බො. ගහෙතුං ලහති උභතොසඬසග්ගහණෙන ගහිතත්තාති අධිප්පායො. චෙතියස්සාති පුපාදිතො. තඤ්ඤි ධාතායතනාදිභාවෙන විතත්තා, ලොකස්ස විත්තිකාරට්ඨානතාය ච “චෙතිය” න්ති වුච්චති. න කොචි විසෙසොති ආහ “ඉධ පන චෙතියස්සා” තිආදි.

“උභතොසඬසස්ස ච තුය්හඤ්ච චෙතියස්ස වා” ති වුත්තෙ පන ද්වාච්ඡතිකොට්ඨාසෙ කත්වා දස භික්ඛුනං, දස භික්ඛුනීනං, එකො පුග්ගලස්ස, එකො චෙතියස්ස දාතබ්බො. තත්ථ පුග්ගලො සඬසතොපි අත්තනො වස්සග්ගෙන පුන ගහෙතුං ලහති, චෙතියස්ස එකොයෙව. අයං පන වාරො යථාවුත්තෙනෙව නයෙන ඤායතීති කත්වා ඉධ න වුත්තො. සමන්තපාසාදිකායං (මහාව. අට්ඨ. 379) පන වුත්තොයෙව.

න මජ්ඣෙ භින්නිත්වා දාතබ්බං “භික්ඛුනීන” න්ති පුග්ගලිකවසෙන වුත්තත්තා. පුග්ගලො වීසුං න ලහතීති පුබ්බෙ විය වීසුං පුග්ගලිකකොට්ඨාසං න ලහති. පාපුණනට්ඨානතො එකමෙව ලහතීති අත්තනො වස්සග්ගෙන පත්තබ්බට්ඨානතො එකමෙව කොට්ඨාසං ලහති. කස්මා? භික්ඛුසඬසග්ගහණෙන ගහිතත්තා. “භික්ඛුසඬසස්ස ච භික්ඛුනීනඤ්ච

තුය්හඤ්ච චෙතියස්ස වා”ති චුත්තෙපි චෙතියස්ස එකපුග්ගලපට්ඨියො ලබ්භති,
පුග්ගලස්ස විසුං න ලබ්භති. තස්මා එකං චෙතියස්ස දත්වා අවසෙසං භික්ඛු ච
භික්ඛුනියො ච ගණෙත්වා භාජෙතබ්බං. තෙනාහ “චෙතියස්ස වාති චුත්ත
පනා”තිආදි.

තෙහි සද්ධිං පුග්ගලචෙතියපරාමසනං අනන්තරනයසදිසමෙවාති තෙහි
භික්ඛුහි භික්ඛුනීහි සද්ධිං පුග්ගලස්ස ච චෙතියස්ස ච ගහණං
අනන්තරනයසදිසමෙවාති අත්ථො. “භික්ඛුනඤ්ච භික්ඛුනීනඤ්ච තුය්හඤ්ච,
භික්ඛුනඤ්ච භික්ඛුනීනඤ්ච චෙතියස්ස ච, භික්ඛුනඤ්ච භික්ඛුනීනඤ්ච
තුය්හඤ්ච චෙතියස්ස වා”ති චුත්තෙපි චෙතියස්ස එකපට්ඨියො ලබ්භති,
පුග්ගලස්ස විසුං නත්ථි, භික්ඛු ච භික්ඛුනියො ච ගණෙත්වා භාජෙතබ්බන්ති
චුත්තං හොති. පුග්ගලස්ස විසුං න ලබ්භතීති පුග්ගලස්ස විසුං පට්ඨියො න
ලබ්භති, වස්සග්ගෙන එකොව ලබ්භතීති අත්ථො. “භික්ඛුසංඝස්ස ච
චෙතියස්ස වා”ති චුත්තෙ පන චෙතියස්ස විසුං පට්ඨියො ලබ්භතීති ආහ
“චෙතියස්ස පන ලබ්භතී”ති. “භික්ඛුසංඝස්ස ච තුය්හඤ්ච චෙතියස්ස වා”ති
චුත්තෙපි චෙතියස්සෙව විසුං ලබ්භති, න පුග්ගලස්ස. චෙතියස්ස පන
ලබ්භතියෙවාති “භික්ඛුනඤ්ච චෙතියස්ස වා”ති චුත්තෙ පන චෙතියස්ස විසුං
පට්ඨියො ලබ්භතීති අත්ථො. “භික්ඛුනඤ්ච තුය්හඤ්ච චෙතියස්ස වා”ති
චුත්තෙපි චෙතියස්සෙව විසුං ලබ්භති, න පුග්ගලස්ස. භික්ඛුනිසංඝං ආදිං
කත්වාපි එවමෙව යොජෙතබ්බං.

එත්ථාහ – යං පනෙතරහි (මහාව. අට්ඨ. 379) පණ්ඩිතමනුස්සා සධාතුකං
පටිමං වා චෙතියං වා යපෙත්වා බුද්ධස්පමුඛස්ස උභතොසංඝස්ස දානං
දෙන්ති, පටිමාය වා චෙතියස්ස වා පුරතො ආධාරකෙ පත්තං යපෙත්වා
දක්ඛිණොදකං දත්වා “බුද්ධානං දෙමා”ති, තත්ථ යං පයමං බාදනීයං
භොජනීයං දෙන්ති, විහාරං වා ආහරිත්වා “ඉදං චෙතියස්ස දෙමා”ති
පිණ්ඩපාතඤ්ච මාලාගන්ධාදීනි ච දෙන්ති, තත්ථ කථං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති?
චුච්චතෙ – මාලාගන්ධාදීනි තාව චෙතියෙ ආරොපෙතබ්බානි, වත්ථෙහි පටාකා,
තෙලෙන පදීපා කාතබ්බා, පිණ්ඩපාතමධුචාණිකාදීනි පන යො
නිබද්ධචෙතියජග්ගකො හොති පබ්බජිතො වා ගහට්ඨො වා, තස්ස දාතබ්බානි.
නිබද්ධජග්ගකෙ අසති ආහට්ඨත්තං යපෙත්වා වත්තං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං
වට්ටති. උපකට්ඨෙය කාලෙ භුඤ්ජිත්වා පච්ඡාපි වත්තං කාතුං වට්ටතියෙව.

මාලාගන්ධාදීසු ච යං කිඤ්චි “ඉදං හරිත්වා චෙතියපූජං කරොථා”ති
චුත්තෙ දුරමපි හරිත්වා පූජෙතබ්බං. “භික්ඛුසංඝස්ස හරා”ති චුත්තෙපි
හරිතබ්බං. සථෙ පන “අහං පිණ්ඩාය වරාමි, ආසනසාලායං භික්ඛු අත්ථි, තෙ
හරිස්සන්ති”ති චුත්තෙ “හන්තෙ, තුය්හංයෙව දම්මී”ති වදති, භුඤ්ජිතුං වට්ටති.

අප් පන “භික්ඛුසංඝස්ස දස්සාමි” ති හරන්තස්ස ගච්ඡතො අන්තරාව කාලො උපකට්ඨො හොති, අත්තනො පාපෙත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති.

වස්සංවුට්ඨසංඝස්ස දම්මිති වදනීති (මහාව. අට්ඨ. 379)

“වස්සංවුට්ඨසංඝස්ස ඉමානි වීවරානි දම්මි” ති වදනි. තෙසං ඛනිසීමට්ඨානම්පි පාපුණාතීති අත්ථතෙ කථිතෙ ඛනිසීමට්ඨානම්පි යාව කථිතස්ස උඛ්භාරා පාපුණාති, තස්මා දිසාපක්කන්තස්සාපි සති පටිග්ගාහකෙ දාතබ්බං. අනත්ථතෙ පන කථිතෙ අන්තොගෙමන්තෙ, එවඤ්ච පන වත්වා දින්නං පච්ඡිමවස්සංවුට්ඨානම්පි පාපුණාති. යත්ථ කත්ථවීති යෙසු කෙසුචි විහාරෙසු. එවං වදනීති “වස්සංවුට්ඨසංඝස්ස දම්මි” ති වදනි. තත්‍ර සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාති පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා. සචෙ පන “වස්සං වසන්තානං දම්මි” ති වදනි, අන්තොවස්සෙයෙව වස්සං වසන්තාව ලහන්ති, ඡින්නවස්සා න ලහන්ති. වීවරමාසෙ පන “වස්සං වසන්තානං දම්මි” ති චූත්තෙ පච්ඡිමිකාය වස්සුපගතානංයෙව පාපුණාති, පුරිමිකාය වස්සුපගතානඤ්ච ඡින්නවස්සානඤ්ච න පාපුණාති.

වීවරමාසතො පට්ඨාය යාව ගෙමන්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො, තාව “වස්සාවාසිකං දෙමා” ති චූත්තෙ කථිතං අත්ථතං වා හොතු, අනත්ථතං වා, අතීතවස්සංවුට්ඨානංයෙව පාපුණාති. ගිම්හානං පඨමදිවසතො පට්ඨාය චූත්තෙ පන මාතිකා ආරොපෙතබ්බා “අතීතවස්සාවාසස්ස පඤ්ච මාසා අතික්කන්තා, අනාගතො චතුමාසචිවයෙන භවිස්සති, කතරවස්සාවාසස්ස දෙසී” ති. සචෙ “අතීතවස්සංවුට්ඨානං දම්මි” ති වදනි, තං අන්තොවස්සංවුට්ඨානමෙව පාපුණාති, දිසා පක්කන්තානම්පි සභාගා ගණ්ඨිතුං ලහන්ති.

සචෙ “අනාගතෙ වස්සාවාසිකං දම්මි” ති වදනි, තං යපෙත්වා වස්සුපනායිකදිවසෙ ගහෙතබ්බං. අප් “අගුත්තො විහාරො, වොරහයං අත්ථී, න සක්කා යපෙතුං, ගණ්ඨිත්වා වා ආභිණ්ඩිතු” ත්ති චූත්තෙ “සම්පත්තානං දම්මි” ති වදනි, භාජෙත්වා ගහෙතබ්බං. සචෙ වදනි “ඉතො මෙ, හන්තෙ, තතියෙ වස්සෙ වස්සාවාසිකං න දින්නං, තං දම්මි” ති, තස්මිං අන්තොවස්සෙ වුට්ඨහික්ඛුනං පාපුණාති. සචෙ තෙ දිසා පක්කන්තා, අඤ්ඤො විස්සාසිකො ගණ්ඨාති, දාතබ්බං. අප් එකොයෙව අවසිට්ඨො, සෙසා කාලඤ්ඤා, සබ්බං එකස්සෙව පාපුණාති. සචෙ එකොපි නත්ථී, සඬ්ඝිකං හොති, සම්මුඛිභූතෙහි භාජිතබ්බං.

යෙහි නිමන්තිතෙහි යාගු පීතාති (මහාව. අට්ඨ. 379) නිමන්තිතෙහි යෙහි භික්ඛුහි යාගු පීතා, යෙහි පන භික්ඛාවාරවත්තෙන සරද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙහි වා සරං පට්ටියෙහි වා යාගු ලද්ධා, යෙසං වා ආසනසාලතො පත්තං ආහරිත්වා මනුස්සෙහි නීතා, යෙසං වා ථෙරෙහි පෙසිතා, තෙසං න පාපුණාති. සචෙ පන

නිමන්තිතභික්ඛුහි සද්ධිං අඤ්ඤෙපි බහු ආගන්ත්වා අන්තොගෙහඤ්ච
 බහිගෙහඤ්ච පුරෙත්වා නිසින්තා, දායකො ච එවං වදති “නිමන්තිතා වා
 භොන්තු, අනිමන්තිතා වා, යෙසං මයා යාගු දින්තා, සබ්බෙසං ඉමානි වත්ථානි
 භොන්තු”ති, සබ්බෙසං පාපුණාති. යෙහි පන ථෙරානං හත්ථතො යාගු ලද්ධා,
 තෙසං න පාපුණාති. අථ සො “යෙහි මය්හං යාගු පිතා, සබ්බෙසං භොන්තු”ති
 වදති, සබ්බෙසං පාපුණාති. හත්තබ්ඡජකාදීනීති එත්ථ ආදිසද්දෙනපි
 විවරසෙනාසනහෙසජ්ජානං ගහණං.

පුග්ගලස්සාති (මහාව. අට්ඨ. 379) සම්මුඛාසම්මුඛභූතස්ස පුග්ගලස්ස.
 තෙනාහ “ඉදං වීවර”න්තිආදි. සචෙ පන “ඉදං තුම්භාකඤ්චෙව තුම්භාකං
 අන්තෙවාසිකානඤ්ච දම්මි”ති එවං වදති, ථෙරස්ස ච අන්තෙවාසිකානඤ්ච
 පාපුණාති. උද්දෙසං ගහෙතුං ආගතො, ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො ච අත්ථි, තස්සාපි
 පාපුණාති. තුම්භෙහි සද්ධිං නිබද්ධවාරිකභික්ඛුනං දම්මි”ති වුත්තෙ
 උද්දෙසන්තෙවාසිකානං වත්තං කත්වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනි ගහෙත්වා
 විවරන්තානං සබ්බෙසං පාපුණාති. එත්ථානි අට්ඨසු මාතිකාසු. යදි පන
 අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපකථා, විත්ථාරො පන කථං ඤාතබ්බොති ආහ
 “සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො”ති. සමන්තපාසාදිකායං
 වීවරක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 379) වුත්තොති අත්ථො.

“ඤාතකෙහි වා මෙ වීවරත්ථාය පෙසිතං, මිත්තෙහි වා පෙසිතං, තෙ
 ආහතෙ වීවරෙ දස්සන්ති”ති එවං ඤාතිතො වා මිත්තතො වා පච්චාසා භොතීති
 වෙදිතබ්බං. කප්පියහණ්ඩෙනාති කප්පාසසුත්තාදිනා අත්තතො ධනෙන.
 සණ්ඨන්ති සුබ්බමං. අඤ්ඤං පච්චාසාවීවරං ලභිත්වා එව කාලබ්භන්තරෙ
 කාරෙතබ්බන්ති අඤ්ඤං මූලවීවරසදිසං පච්චාසාවීවරං ලභිත්වායෙව
 මාසබ්භන්තරෙ කාරෙතබ්බං. තඤ්ච බො සතියායෙව පච්චාසාය, අසතියා පන
 පච්චාසාය මූලවීවරං දසාහං වෙ සම්පත්තං, තදහෙව අධිට්ඨාතබ්බං. තෙනාහ
 “සචෙ න ලහතී”තිආදි. පච්චාසාවීවරම්පි පරික්ඛාරවොළං අධිට්ඨාතබ්බන්ති
 පඨමතරං උජ්ජන්තං. ථූලපච්චාසාවීවරම්පි සන්ධාය වුත්තං. පි-සද්දෙන න
 කෙවලං මූලවීවරමෙවාති දස්සෙති.

අකාලවීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පුරාණවීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

“අම්භාකමෙව ඤාතී”ති ඤායතීති ඤාතී, සාව ඤාතිකා, න ඤාතිකා
 අඤ්ඤාතිකා, තාය අඤ්ඤාතිකාය. තෙනාහ “න ඤාතිකායා”ති. මාතිතො වා
 පිතිතො වාති මාතිපක්ඛතො වා පිතිපක්ඛතො වා. යාව සත්තමං යුගන්ති (පාරා.
 අට්ඨ. 2.503-505) යාව සත්තමස්ස පුරිසස්ස, සත්තමාය වා ඉත්ථියා

ආයුජ්ජමාණං, යාව පිනාමහයුගං පිනාමහියුගං මානාමහයුගං මානාමහියුගන්ති
 චුත්තං හොති. අථ වා යාව සත්තමං යුගන්ති යාව සත්තමද්වන්දන්ති අත්ථො.
 යුගසද්දො වෙන්ථ එකසෙසනසෙන දට්ඨබ්බො “යුගො ව යුගො ව යුගා”ති.
 එවඤ්ඤි තත්ථ තත්ථ ද්වන්දං ගහිතං හොති. කෙනචි ආකාරෙන
 අසම්බද්ධායාති භාතුහගිතිභාගිනෙයාපුත්තපපුත්තාදීසු යෙන කෙනචි
 ආකාරෙන අසම්බද්ධාය. පිතා, පිතුපිතා, තස්ස පිතා, තස්සාපි පිතාති එවං යාව
 සත්තමා යුගා, පිතා, පිතුමාතා, තස්සා පිතා ව මාතා ව භාතා ව හගිනී ව, පුත්තා
 ව, ධීතරො වාති එවම්පි උද්ධඤ්ච අධො ව යාව සත්තමා යුගා, පිතා, පිතුභාතා,
 පිතුහගිනී, පිතුපුත්තා, පිතුධීතරො, තෙසම්පි පුත්තධීතුපරම්පරාති එවම්පි යාව
 සත්තමා යුගා, මාතා, මාතුමාතා, තස්සා මාතා, තස්සාපි මාතාති එවං යාව
 සත්තමා යුගා, මාතා, මාතුපිතා, තස්ස පිතා ව මාතා ව භාතා ව හගිනී ව පුත්තා
 ව ධීතරො වාති එවම්පි උද්ධඤ්ච අධො ව යාව සත්තමා යුගා, මාතා, මාතුභාතා,
 මාතුහගිනී, මාතුපුත්තා, මාතුධීතරො, තෙසම්පි පුත්තධීතුපරම්පරාති එවම්පි
 යාව සත්තමා යුගා, තාව නෙව මාතුසම්බන්ධෙන, න පිතුසම්බන්ධෙන යා
 සම්බද්ධා, සා “අඤ්ඤාතිකා නාමා”ති චුත්තං හොති.

සාකියානියො වියාති පඤ්චසතමත්තා සාකියානියො විය.
 නිදස්සනමත්තඤ්ඤෙතං, තස්මා භික්ඛුභාවෙ යත්වා පරිවත්තලිඬගා
 භික්ඛුනියොපි ඉධ සුද්ධභික්ඛුසඬසෙ “උපසම්පන්නා” ඉව්වෙව වෙදිතබ්බො.
 උභතොසඬසෙ වාති භික්ඛුනිසඬසෙ ඤත්තිවතුත්ථෙත, භික්ඛුසඬසෙ
 ඤත්තිවතුත්ථෙතාති එවං උභතොසඬසෙ වා. පුරාණචීවරන්ති එත්ථ චීවරන්ති
 නිවාසනපාරුපනුපගමෙව අධිජ්ජෙනන්ති ආහ “රජීත්වා”තිආදි. කප්පං
 කත්වාති කප්පබ්බන්දුං දත්වා. “ඉමිනා අදින්නකප්පං පාවිත්තියවත්ථු න
 හොතීති දස්සෙති”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.505) වදන්ති. පරිභොගසීසෙනාති
 කායෙන චුසිත්වා පරිභොගසීසෙන. අංසෙති ජත්තුමහි. මත්ථකෙති
 සීසමත්ථකෙ. සවෙ පන පච්චත්ථරණස්ස හෙට්ඨා කත්වා නිපජ්ජති, හත්ථෙහි
 වා උක්ඛිපිත්වා ආකාසෙ විතානං කත්වා සීසෙන අසම්චුසන්නො ගච්ඡති, අයං
 පරිභොගො නාම න හොති.

කායචිකාරං වා කරොතීති යථා සා “ධොවාපෙතුකාමො අය”න්ති ජානාති,
 එවං කායචිකාරං කරොති. “අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ යත්වා උපරි වා
 බ්බති”ති ඉමිනා උපචාරං මුඤ්චිත්වා ඔරතො බ්බන්නස්ස අනාපත්තීති
 දස්සෙති. අඤ්ඤස්ස වා හත්ථෙ පෙසෙතීති අන්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ
 යත්වා සික්ඛමානසාමණෙරසාමණෙරිඋපාසකඉත්ථියාදීසු යස්ස කස්සචි
 අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ වා පෙසෙති. සොති උපාසකො ව සාමණෙරො ව.
 උපසම්පජ්ජිත්වා ධොවතීති එත්ථ උපාසකො ලිඬගෙ පරිවත්තෙ භික්ඛුනීසු
 පබ්බජිත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා ධොවති, සාමණෙරො ලිඬගෙ පරිවත්තෙ

හික්බුනිසු උපසම්පජ්ජිත්වා ධොවතීති යථායොගං අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො. සචෙ පන හික්බුනියා හත්ථෙ දින්නං හොති, සචෙ ලිඛිගෙ පරිවත්තෙ ධොවති, වට්ඨති.

එත්ථ ච එකස්ස තික්ඛත්තුං නිස්සජ්ජනාභාවතො තිණ්ඨි කාරොන්තස්ස එකෙන නිස්සග්ගියං, ද්විති ද්වෙ දුක්ඛටානි. ද්වෙ කාරොන්තස්ස එකෙන නිස්සග්ගියං, දුතියෙන දුක්ඛටං. තෙනාහ “ධොවනාදීනි තිණ්ඨි”තිආදි. “එකෙන වත්ථුනා”ති පයමං කත්වා නිට්ඨාපිතං සන්ධාය චුත්තං. සචෙ පන “ඉමං චීවරං රජිත්වා ධොවිත්වා ආනෙහී”ති චුත්තෙ සා හික්බුනි පයමං ධොවිත්වා පච්ඡා රජති, නිස්සග්ගියෙන දුක්ඛටමෙව, එවං සබ්බෙසු විපරිතචචනෙසු නයො නෙතඛිබ්බො. සචෙ පන “ධොවිත්වා ආනෙහී”ති චුත්තා ධොවති චෙව රජති ච, ධොවාපනපච්චයා එව ආපත්ති, රජනෙ අනාපත්ති. එවං සබ්බත්ථ. තෙනාහ “සචෙ පන ‘ධොවා’ති චුත්තා”තිආදි. හික්බුනං වසෙන එකතො උපසම්පන්නාය ධොවාපෙන්නස්ස යථාවත්ථුකමෙවාති ආහ “හික්බුනිසඛිසවසෙනා”තිආදි.

අඤ්ඤස්ස වා සන්තකන්ති අඤ්ඤස්ස සන්තකං පුරාණචීවරං ධොවාපෙන්නස්සාති අත්ථො. නිසීදනපච්චත්ථරණන්ති අඤ්ඤස්ස වා අත්තනො වා සන්තකං නිසීදනඤ්ඤෙව පච්චත්ථරණඤ්ඤෙව. නිවාසනපාරුපනුපගස්සෙව ච ඉධ “පුරාණචීවර”න්ති අධිප්පෙතත්තා අත්තනො සන්තකමිති නිසීදනපච්චත්ථරණං ධොවාපෙන්නස්ස දුක්ඛටමෙව හොති, න නිස්සග්ගියං. අචුත්තා වා ධොවතීති උද්දෙසාය වා ඔවාදාය වා ආගතා කිලිට්ඨචීවරං දිස්වා යිතිතට්ඨානතො වා ගහෙත්වා, “දෙථ අය්, ධොවිස්සාමී”ති ආහරාපෙත්වා වා ධොවති චෙව රජති ච ආකොටෙති ච, අයං අචුත්තා ධොවති නාම. යාපි “ඉමං චීවරං ධොවා”ති දහරං වා සාමණෙරං වා ආණාපෙන්නස්ස හික්බුනො වචනං සුත්වා “ආහරංය්, අහං ධොවිස්සාමී”ති ධොවති, තාවකාලිකං වා ගහෙත්වා ධොවිත්වා රජිත්වා දෙති, අයමිති අචුත්තා ධොවති නාම.

අඤ්ඤං වා පරික්ඛාරන්ති උපාහනත්ථවිකපත්තත්ථවිකඅංසඛද්ධකකායඛන්ධනමඤ්ඤවිජිග්ගිකට්ඨිකාදිං යං කිඤ්චි. “උපවාසෙ යත්වා”ති වචනතො පෙසිත්වා ධොවනෙපි අනාපත්ති. උපවාසෙති අත්තොද්වාදසහත්ථෙ ඔකාසෙ.

පුරාණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරජපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

ජන්තන්ති බොමාදිනං ඡන්තං චීවරානං මජ්ඣං. උපචාරං මුඤ්චිත්වාති ද්වාදසභත්ථුපචාරං මුඤ්චිත්වා. පි-සද්දෙන ධම්මකථං කථෙත්තස්ස චතස්සො පරිසා චීවරානි ච නානාචීරාගවත්ථානි ච ආහරිත්වා පාදමුලෙ යපෙන්නි, උපචාරෙ වා යත්වා උපරි බිපන්නි, “සචෙ සාදියති, පටිග්ගහිතමෙව”ති එත්ථ චත්තබ්බමෙව නත්ථීති දස්සෙති. බිපතුති දිවා වා රත්තිභාගෙ වා බිපතු. පටිග්ගහිතමෙව හොතීති කිඤ්චාපි “ඉදං භික්ඛුනියා, ඉදං අඤ්ඤාස”න්ති ඤාතුං න සක්කා, තථාපි අචිත්තකභාවෙන ගහිතමෙව හොති. යස්ස කස්සචි පන අනුපසම්පන්නස්සාති සික්ඛමානසාමණෙරසාමණෙරිඋපාසකඋපාසිකාදීසු යස්ස කස්සචි අනුපසම්පන්නස්ස. යපිතන්ති භික්ඛුනියා යපිතං. පංසුකුලං අධිට්ඨන්තිත්වාති “අස්සාමිකං ඉද”න්ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා. අස්සාමිකඤ්ඤි “පංසුකුල”න්ති වුව්වති. ඉමිනා “අම්භාකමත්ථාය යපිත”න්තිආදිකාය සඤ්ඤාය ගහෙතුං න වට්ටතීති දස්සෙති. අඤ්ඤත්‍ර පාරිචත්තකාති පරිචත්තෙතබ්බං පරිචත්තං, පරිචත්තමෙව පාරිචත්තකං, පරිචත්තෙත්වා දියාමානං, තං චිත්තාති අත්ථො. තෙනාහ “යං අන්තමසො හරිට්ඨකක්ඛණ්ඩමිපි”තිආදි. ආභොගං කත්ථාති චිත්තෙන සමන්තාහරිත්වා. සචෙ භික්ඛුනී වස්සාවාසිකමිපි දෙති, තමිපි යථාචුත්තවිධානං අකත්ථා ගහෙතුං න වට්ටතීති වෙදිතබ්බං.

පටිලාභෙනාති ගහණෙන. තිකපාචිත්තියන්ති තීණි පරිමාණානි අස්සාති තිකං, තිකඤ්ච තං පාචිත්තියඤ්චාති තිකපාචිත්තියං, අඤ්ඤාතිකාය ඤාතිකසඤ්ඤිවෙමතිකඅඤ්ඤාතිකසඤ්ඤිතං වසෙන තීණි පාචිත්තියානීති අත්ථො. එකතොඋපසම්පන්නායාති භික්ඛුනීතං සන්තිකෙ උපසම්පන්නාය. තාය හි හත්ථතො අඤ්ඤත්‍ර පාරිචත්තකා චීවරං පටිග්ගණ්හන්තස්ස දුක්කටං, භික්ඛුනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නාය පන පාචිත්තියමෙව. “පත්තත්ථවිකාදිමිහි ව අනධිට්ඨාතබ්බපරික්ඛාරෙ”ති ඉමිනා හිසිච්ඡවිමිපි සඬගණ්හාති. සා හි මහන්තාපි සෙනාසනසඬගහිතත්තා චීවරසඬබ්බං න ගච්ඡතීති නෙව අධිට්ඨානුපගා, න චිකප්පනුපගා ව. චුත්තඤ්ඤි සමන්තපාසාදිකායං “සචෙපි මඤ්චප්පමාණා හිසිච්ඡවි හොති, වට්ටතියෙවා”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.514). “හත්ථතො චීවරං පටිග්ගණ්හාතී”ති වචනතො පන අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා පෙසිතග්ගහණෙපි අනාපත්ති. පටිග්ගහණතො, පරිචත්තනාකරණතො ව කිරියාකිරියං.

චීවරප්පටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගෙහස්ස පති ජෙට්ඨොති ගහපති, තං ගහපතිං, ඉධ පන අපබ්බජිතො යො කොචි මනුස්සො අධිප්පෙනො. තෙනාහ “භික්ඛුසු අපබ්බජිතමනුස්ස”න්ති.

එසෙව නයො ගහපතානින්ති එත්ථාපි. “විඤ්ඤාපෙය්‍යා”ති ඉදං සුද්ධකත්තුඅත්ථෙව ච හෙතුකත්තුඅත්ථෙව ච වත්තතීති ආහ “යාවෙය්‍ය වා යාවාපෙය්‍ය වා”ති. යාවාපනඤ්ඤෙත්ථ අත්තනො අත්ථායෙවාති දට්ඨබ්බං. එවඤ්ඤා පන කත්වා “අනාණත්තික”න්ති ඉදං සමත්ථිතං හොති. අඤ්ඤා සමයාති සමෙති එත්ථ, එතෙන වා සංගච්ඡති සත්තො, සභාවධම්මො වා සහජාතාදීහි, උප්පාදාදීහි වාති සමයො, කාලො, ධම්මජ්ජවත්තිමත්තතාය අත්ථනො අභූතොපි හි කාලො ධම්මජ්ජවත්තියා අධිකරණං, කරණං විය ච කජ්ජනාමත්තසිද්ධො රූපෙන වොහරීයති, තං සමයං යපෙත්ථාති අත්ථො. තෙනාහ “යො අච්ඡන්තවීවරො වා හොති”ති ආදි. තත්ථ රාජාදීසු යෙහි කෙහිවි අච්ඡන්තං වීවරං එතස්සාති අච්ඡන්තවීවරො. යථාහ “අච්ඡන්තවීවරො නාම හික්ඛුස්ස වීවරං අච්ඡන්තං හොති, රාජ්‍යහි වා වොරෙහි වා ධුත්තෙහි වා යෙහි කෙහිවි වා අච්ඡන්තං හොති”ති. අග්ගිආදීසු යෙන කෙනවි නට්ඨං වීවරමෙතස්සාති නට්ඨවීවරො. යථාහ “නට්ඨවීවරො නාම හික්ඛුස්ස වීවරං අග්ගිනා වා දඩ්ඨං හොති, උදකෙන වා වුළුහං හොති, උන්දුරෙහි වා උපවිකාහි වා බාධිතං හොති, පරිභොගජිණ්ණං වා හොති”ති (පාරා. 519). සමයාති අඤ්ඤාසද්දාපෙක්ඛාය උපයොගත්ථෙව නිස්සක්කවචනන්ති ආහ “තං සමය”න්ති. අඤ්ඤස්මිත්ති අඤ්ඤස්මිං සමයෙ.

තිකපාවිත්තියන්ති අඤ්ඤාතකෙ

අඤ්ඤාතකසඤ්ඤිවෙමතිකඤ්ඤාතකසඤ්ඤිතං වසෙන තීණි පාවිත්තියානි. සමයෙති යථාචුත්තෙ අච්ඡන්තවීවරකාලෙ ච නට්ඨවීවරකාලෙ ච. ඤාතකජ්ජපචාරිතෙ වා විඤ්ඤාපෙත්තස්සාති ඤාතකෙ, පචාරිතෙ ච “තුම්භාකං සන්ථතං දෙථා”ති යාවත්තස්ස. එත්ථ (පාරා. අට්ඨ. 2.521) ච සඨ්ඨවසෙන පචාරිතෙ පමාණමෙව යාවිතුං වට්ටති, පුග්ගලිකවසෙන පචාරිතෙ පන යං යං පචාරෙත්ති, තං තමෙව විඤ්ඤාපෙතබ්බං. යො හි චතුහි පච්චයෙහි පචාරෙත්වා සයමෙව සල්ලක්ඛෙත්වා කාලානුකාලං වීවරාදීනි දිවසෙ දිවසෙ යාගුහත්තාදීනි දෙති, එවං යෙන යෙන අත්ථො, තං තං දෙති, තස්ස විඤ්ඤාපනකිච්චං නත්ථි. යො පන පචාරෙත්වා බාලතාය වා සතිසම්මොසෙන වා න දෙති, සො විඤ්ඤාපෙතබ්බො. යො “මය්‍හං ගෙහං පචාරෙමි”ති වදති, තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා යථාසුඛං නිසිදිතබ්බං නිපජ්ජිතබ්බං, න කිඤ්චි ගහෙතබ්බං. යො පන “යං මය්‍හං ගෙහෙ අත්ථි, තං පචාරෙමි”ති වදති, යං තත්ථ කජ්ජියං, තං විඤ්ඤාපෙතබ්බං. ගෙහෙ පන නිසිදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා න ලබ්භති. තස්සෙවත්ථායාති “අඤ්ඤස්සා”ති ලද්ධවොහාරස්ස තස්සෙව බුද්ධරක්ඛිතස්ස වා ධම්මරක්ඛිතස්ස වා අත්ථාය. අත්තනො ධනෙන ගණ්හන්තස්සාති අත්තනො කජ්ජියහණ්ඨො ධනෙ කජ්ජියවොහාරෙනෙව ගණ්හන්තස්ස වෙතාපෙත්තස්ස, පරිවත්තාපෙත්තස්සාති අත්ථො.

අඤ්ඤාතකවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා

තං-සද්දො චෙත්ථ පකතත්ථවචනො. චෙති නිපාතමත්තං. චෙති වා යදීති අත්ථො, තස්ස “පචාරෙය්‍යා”ති ඉමිනා සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පචාරෙය්‍ය චෙති යදි පචාරෙය්‍යාති අත්ථො. “අභිති උපසග්ගො”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.523-524) ඉමිනා තස්ස අත්ථවිසෙසාභාවං දස්සෙති. තෙනාහ “හරිතුන්ති අත්ථො”ති. පචාරසද්දස්ස ඉච්ඡායං වත්තමානත්තා “ඉච්ඡාපෙය්‍යා”ති චුත්තං. ඉච්ඡං උප්පාදෙය්‍යාති පච්චයෙ ඉච්ඡං උප්පාදෙය්‍ය. උපනිමන්තනායෙන අධිවචනං. තෙනාහ “යාවත්තක”න්තිආදි. නෙක්ඛම්මන්ති පබ්බජ්ජං. දට්ඨුති දට්ඨුං. ඡන්දානුරක්ඛණත්ථඤ්ඤෙත්ථ අනුනාසිකලොපො. ඛෙමතොති නිබ්භයතො. කායෙන වා වාචාය වා අභිහරිත්වා නිමන්තෙය්‍යාති සම්බන්ධො. යථා ච කායෙන අභිහරෙය්‍ය, වාචාය ච, තං විධිං දස්සෙතුං “උපනෙත්වා”තිආදි චුත්තං සඅන්තරන්ති අන්තරවාසකසහිතං. උත්තරන්ති උත්තරාසඬ්ගං. පරමන්ති අවසානං. අස්ස චීවරස්සාති අස්ස සමුදායභූතස්ස හරිතබ්බස්ස චීවරස්ස. තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණො හි අයං බාහිරත්ථසමාසො යථා “ලම්බකණ්ණො”ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ “නිවාසනෙනා”තිආදි. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන හි සබ්බෙ තංපරමංයෙව ගහෙතුං ලහන්ති.

යස්මා අවිජින්නසබ්බචීවරෙන තිච්චරමත්තකෙනෙව භික්ඛුනා ඵවං පටිපජ්ජිතබ්බං, අඤ්ඤෙන පන අඤ්ඤථාපි, තස්මා තං විභාගං දස්සෙතුං “තත්‍රායං විනිවිජයො”තිආදි චුත්තං. අධිට්ඨිතචීවරස්සාති තිච්චරාධිට්ඨානනායෙන වා පරික්ඛාරවොළවසෙන වා යෙන කෙනචි අධිට්ඨිතචීවරස්ස, ඉදඤ්ච යෙභුය්‍යෙන අධිට්ඨන්තිවා චීවරං පරිභුඤ්ජතො චුත්තං, න පන අනධිට්ඨිතචීවරස්ස චීවරෙ අවිජින්නෙ අයං විධි න සම්භවතීති. යස්ස වා තිච්චරතො අධිකම්පි චීවරං අඤ්ඤත්ථ අත්ථි, තත්ථ නත්ථි, තෙනාපි තදා තත්ථ අභාවතො ද්වෙ සාදිතුං වට්ටති. පකතියාව සන්තරුත්තරෙන වරතීති (සාරත්ථ. ටී. 2.523-524) අත්ථකථිතත්තා වා සාසඬ්කසික්ඛාපදවසෙන වා අවිජ්ජවාසසම්මුතිවසෙන වා තතියස්ස අලාභෙන වා වරති. “ද්වෙ නට්ඨානී”ති අධිකාරත්තා චුත්තං “ද්වෙ සාදිතබ්බානී”ති. එකං සාදියන්තෙනෙව සමො භවිස්සතීති තිණ්ණං චීවරානං ද්වීසු නට්ඨෙන එකං සාදියන්තෙන සමො භවිස්සති උභින්නම්පි සන්තරුත්තරපරමතාය අවට්ඨානතො. යස්ස එකංයෙව භොති අඤ්ඤෙන කෙනචි කාරණෙන විනට්ඨසෙසචීවරත්තා.

පඤ්චසු නට්ඨෙසුති තිච්චරං උදකසාටිකා සංකච්චිකාති ඉමෙසු පඤ්චසු චීවරෙසු නට්ඨෙසු. “එකස්මිං වා නට්ඨෙ”ති වචනවිපරිණාමං කත්වා යොජෙතබ්බං. තතො උත්තරීති සන්තරුත්තරපරමතො උත්තරි.

සෙසකං ආහරිස්සාමීති ද්වෙ විවරානි කත්වා “සෙසකං පුන ආහරිස්සාමී”ති අත්ථො. සෙසකං තුය්හංයෙව භොතුති චුත්තස්සාති දානසමයෙ එවං චුත්තස්ස. සථෙ පන “සෙසකං ආහරිස්සාමී”ති වත්වා ගහෙත්වා ගමනසමයෙපි “සෙසකං තුය්හංයෙව භොතු”ති වදන්ති, ලද්ධකප්පියමෙව. න අවිජ්ජන්තනට්ඨකාරණා දින්නන්ති බාහුසච්චාදිගුණවසෙන දින්නං. චුත්තනයෙනාති “ඤාතකප්පචාරිතෙ වා විඤ්ඤාපෙන්නස්ස, සමයෙ ව අඤ්ඤස්ස වා ඤාතකප්පචාරිතෙ තස්සෙවත්ථාය විඤ්ඤාපෙන්නස්ස”ති චුත්තනයෙන.

තතුත්තරිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පයමඋපක්ඛට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා

භික්ඛුං පනෙව උද්දිස්සාති එත්ථ පනාති නිපාතමත්තං, තථා එව-සද්දොපි. තෙනාහ “ඉත්ථන්තාමස්සා”තිආදි. අපදිසිත්වාති කථෙත්වා, ආරබ්භාති වා අත්ථො. අඤ්ඤාතකස්ස ගහපතිස්සාති අඤ්ඤාතකගහපතිනාති අත්ථො. කරුණත්ථෙ හි ඉදං සාමිච්චනං. අට්ඨකථායං පන ඉදං සුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති න විචාරිතං. විවරං චෙතාපෙන්නි පරිචත්තෙන්ති එතෙනාති විවරචෙතාපන්නං (සාරත්ථ. ටී. 2.528-529), විවරමූලං, න-කාරො පනෙත්ථ ආගමො, “විවරචෙතාපන”න්තිපි පයන්ති. තං පන යස්මා භිරඤ්ඤාදිසු අඤ්ඤතරං භොති, තස්මා “භිරඤ්ඤාදික”න්ති චුත්තං. තත්ථ භිරඤ්ඤන්ති කභාපණො චුච්චති. ආදිසද්දෙන සුවණ්ණාදීනං ගහණං. උපක්ඛට්ඨන්ති උපට්ඨාපිතං. තං උපක්ඛරණං තෙසං තථා සජ්ජිතන්ති ආහ “උපක්ඛට්ඨං භොතීති සජ්ජිතං භොතී”ති. සංහරිත්වා යපිතන්ති රාසිං කත්වා යපිතං. පරිචත්තනඤ්ච අකතස්ස කාරාපනං, කතස්ස කිණනන්ති ආහ “කාරෙත්වා වා කිණිත්වා වාති අත්ථො”ති. අවිජාදෙස්සාමීති පාරුපෙස්සාමීති චුත්තං භොති. තෙනාහ “චොභාරවචනමෙත”න්ති. චොභාරවචනන්ති ච උපචාරවචනන්ති අත්ථො.

“තත්‍ර වෙ සො භික්ඛු”තිආදිසු කො පදසම්බන්ධොති ආහ “යත්‍ර සො ගහපති වා”තිආදි. පුබ්බෙ අප්පචාරිතොති “දස්සාමි, කිදිසෙන තෙ, හන්තෙ, විවරෙන අත්ථො, කිදිසං තෙ විවරං චෙතාපෙමී”ති පුබ්බෙ අචුත්තො. උපසඬකම්භිත්වාති ගන්ත්වා. පදභාජනෙ පචුරචොභාරවසෙන “සරං ගන්ත්වා”ති (පාරා. 529) චුත්තං. එත්ථ ච පචුරචොභාරවසෙනාති යෙභුය්‍යචොභාරවසෙන. යෙභුය්‍යෙන හි සරසාමිකං දට්ඨුකාමා තස්ස සරං ගච්ඡන්තීති තථෙව බහුලචොභාරො. විකප්පන්ති විසිට්ඨො කප්පො විකප්පො, වි-සද්දො චෙත්ථ විසිට්ඨත්ථො. තෙනාහ “විසිට්ඨකප්ප”න්ති. ඉමිනා වචනත්ථමාහ. “අධිකවිධාන”න්ති ඉමිනා පන අධිප්පායත්ථං. යථා පන

තමාපඡ්ජතීති යෙනාකාරෙන තං විකප්පං ආපඡ්ජති. තං දස්සෙතුන්ති තං ආකාරං දස්සෙතුං.

“සාධු”ති අයං සද්දො සම්පට්ඨිතසම්පහංසනසුන්දරායාවනාදීසු දිස්සති. තථා හෙස “සාධු, හන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා”තිආදීසු (ම. නි. 3.86) සම්පට්ඨිතෙන දිස්සති, “සාධු සාධු සාරිපුත්තා”තිආදීසු (දී. නි. 3.349; ම. නි. 1.340) සම්පහංසනෙන.

“සාධු ධම්මරුචි රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
සාධු මිත්තානමද්දුබ්බො, පාපස්සාකරණං සුඛං”න්තිආදීසු. (ජා. 2.18.101) –

සුන්දරෙ, “සාධු මෙ, හන්තෙ භගවා, සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු”තිආදීසු (සං. නි. 3.64-68) ආයාවනෙ, ඉධාපි ආයාවනෙයෙව දට්ඨබ්බොති (දී. නි. අට්ඨ. 1.189; ම. නි. අට්ඨ. 1.1 මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා; සු. නි. අට්ඨ. 1.115 අග්ගිකභාරද්වාපසුත්තවණ්ණනා; බු. වං. අට්ඨ. 1.49) ආහ “සාධුති ආයාවනෙ නිපාතො”ති. තත්ථ ආයාවනෙති අභිමුඛං යාවනෙ, අභිපත්ථනායන්ති අත්ථො. පරිවිතක්කෙ නිපාතොති සම්බන්ධො. ආලපතීති ආමන්තෙති. ආයතාදීසුති එත්ථ ආදිසද්දෙන විත්ථතඅප්පිතසණ්භානං ගහණං. යස්මා පන න ඉමස්ස ආපඡ්ජනමත්තෙනෙව ආපත්ති සීසං එති, තස්මා “තස්ස වචනෙනා”තිආදි වුත්තං. පයොගෙති සුත්තපරියෙසනාදිපයොගෙ.

මහග්ගං චෙතාපෙතුකාමං අප්පග්ගන්ති වීසතිඅග්ගනකං වීචරං චෙතාපෙතුකාමං “අලං මය්හං තෙන, දසඅග්ගනකං වා අට්ඨග්ගනකං වා දෙහී”ති වදන්තස්සාති අත්ථො. එවරුපන්ති එවං සමභාගං, ඉමිනා සමකන්ති වුත්තං හොති. තඤ්ච ඛො අග්ගවසෙනෙව, න පමාණවසෙන. අග්ගවඨ්ඨනකඤ්ඤි ඉදං සික්ඛාපදං.

පයමඋපක්ඛට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියඋපක්ඛට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා

කස්මා ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ “ඉදඤ්ඨී”තිආදි. භීති කාරණත්ථෙ නිපාතො. න කොචි විසෙසොති ආහ “කෙවල”න්තිආදි.

දුතියඋපක්ඛට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා

රාජතො භොග්ගන්ති රාජතො ලද්ධභොග්ගං. රාජභොග්ගොති රාජාමත්තො. රාජතො භොගොති රඤ්ඤා දින්නං ඉස්සරියං. ඉමිනාතිආදීති “ඉමිනා චීවරවේතාපන්නෙන චීවරං වේතාපෙත්වා ඉත්ථන්නාමං භික්ඛුං චීවරෙන අච්ඡාදෙහී” ති ඉදං. ආගමනසුද්ධිත්ති මූලසුද්ධිං. යදි හි ඉමිනා කප්පියනීහාරෙන අපෙසෙත්වා “ඉදං ඉත්ථන්නාමස්ස භික්ඛුනො දෙහී” ති පෙසෙය්‍යා, සොපි දුතො තං භික්ඛුං උපසඬකමිත්වා එවං වදෙය්‍යා “ඉදං ඛො, හන්තෙ, ආයස්මත්තං උද්දිස්ස චීවරවේතාපන්නං ආහතං, පටිග්ගණ්හාතු ආයස්මා චීවරවේතාපන්න” ත්ති (පාරා. 538), තදා පටික්ඛිපිත්වාපි කප්පියකාරකං පුට්ඨෙන තං නිද්දිසිතුං න වට්ටති. තෙනාහ “සචෙ හී” තිආදි. අකප්පියවත්ථුං ආරඬ්භාති හිරඤ්ඤාදිං ආරඬ්භ. ඊදිසෙන දුතවචනෙනාති “පටිග්ගණ්හාතු ආයස්මා චීවරවේතාපන්න” ත්ති එවරූපෙන දුතවචනෙන. තස්මාති යස්මා සම්පට්චිජිතුං අකප්පියං භොති, තස්මා. සුවණ්ණන්ති ජාතරූපං. රජතන්ති රූපියං. කහාපණෙනාති සුවණ්ණමයො වා රූපියමයො වා පාකතිකො වා කහාපණො. මාසකොති ලොභමාසකො වා භොතු, දාරුමාසකො වා භොතු, ජතුමාසකො වා භොතු, යො යො යත්ථ යත්ථ ජනපදෙ යදා යදා වොහාරං ගච්ඡති, අන්තමසො අට්ඨිමයොපි චම්මමයොපි රුක්ඛඵලබීජමයොපි සමුට්ඨාපිතරූපොපි අසමුට්ඨාපිතරූපොපි සබ්බො ඉධ මාසකොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච යං වත්තබ්බං, තං රූපියසික්ඛාපදෙ වක්ඛාම.

මුත්තාති හත්ථිකුම්භජාදිකා අට්ඨවිධා මුත්තා. තථා හි හත්ථිකුම්භං වරාහදායං, භූජඬගසීසං, වලාහකං, වෙළු, මච්ඡසිරො, සඬබ්බො, සිජ්ජිති අට්ඨ මුත්තායොනියො. තත්ථ යා මච්ඡසඬබ්බසිජ්ජිජාතා, සා සාමුද්දිකා, භූජඬගජාපි කාචි සාමුද්දිකා භොති. ඉතරා අසාමුද්දිකා. යස්මා පන බහුලං සාමුද්දිකාව මුත්තා ලොකෙ දිස්සන්ති, තත්ථාපි සිජ්ජිජාව, ඉතරා කදාචි. තස්මා සම්මොභවිතොදනියං “මුත්තාති සාමුද්දිකමුත්තා” ති (විහ. අට්ඨ. 172) වුත්තං. මණ්ණිකි යපෙත්වා වෙළුරියාදිකෙ අන්තමසො ජාතිඵලිකං උපාදාය සබ්බොපි නීලපිතාදිවණ්ණහෙදො මණ්ණිකි වෙදිතබ්බො, පචිත්වා කතො පන කාවමණ්ණියෙවෙකො පත්තාදිහණ්ඩමූලත්ථං සම්පට්චිජිතුං වට්ටති. වෙළුරියො නාම වංසවණ්ණමණ්ණි. සඬබ්බොති ධමනසඬබ්බො ධොතවිද්ධො රතනමිස්සො, පානියසඬබ්බො පන රතනාමිස්සකතො, සො ච අඤ්ජනාදිහෙසජ්ජත්ථාය, හණ්ඩමූලත්ථාය ච සම්පට්චිජිතුං වට්ටති. සිලාති ධොතවිද්ධා රතනසංයුත්තා මුග්ගවණ්ණො සිලා. රතනෙන පන අමිස්සා සත්ථකනිසානාදිඅත්ථාය පටිග්ගණ්හිතුං වට්ටති. එත්ථ ච “රතනසංයුත්තාති සුවණ්ණෙන සද්ධිං යොපෙත්වා පචිත්වා කතා” ති වදන්ති. පවාලන්ති ධොතමිපි අධොතමිපි සබ්බං පවාලං. ලොහිතඬකොති රත්තමණ්ණි. මසාරගල්ලන්ති කබරමණ්ණි. යං “මරකත” ත්තිපි වුච්චති.

සත්ත ධර්මයානිති සානුලොමානි සාලිආදිනි සත්ත ධර්මයානි.
 නිවාරාදිඋපධර්මයස්ස පන සාලිආදිමුලධර්මයන්තොගධත්තා “සත්ත
 ධර්මයානි”ති වුත්තං. දාසිදාසබෙත්තවත්ථුපුප්ඵාරාමඵලාරාමාදයොති එත්ථ
 දාසි නාම අත්තොජාතධනක්කිතකරමරානිතප්පහෙදා. තථා දාසො. බෙත්තං
 නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති. වත්ථු නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති. යත්ථ වා
 උභයමිපි රුහති, තං බෙත්තං. තදත්ථාය අකතභූමිභාගො වත්ථු.
 බෙත්තවත්ථුසිසෙන චෙත්ථ වාපිතලාකාදිනිපි සඬගහිතානෙව. වස්සිකාදිනං
 පුප්ඵනකො පුප්ඵාරාමො. අම්බඵලාදිනං ඵලනකො ඵලාරාමො. න කෙවලඤ්ච
 අත්තනොයෙවත්ථාය සම්පට්ඨිතං න වට්ටති, සචෙපි කොචි ජාතරූපරජනං
 ආනෙත්වා “ඉදං සඬසස්ස දම්මි, ආරාමං වා කරොථ, චෙතියං වා
 භොජනසාලාදිනං වා අඤ්ඤතර”න්ති වදති, ඉදම්පි සම්පට්ඨිතං න වට්ටති.
 “යස්ස කස්සචි හි අඤ්ඤස්ස අත්ථාය සම්පට්ඨිතස්ස දුක්කටං හොති”ති
 (පාරා. අට්ඨ. 2.538-539) මහාපච්චරියං වුත්තං. තෙනාහ
 “චෙතියසඬසගණපුග්ගලානං වා අත්ථාය සම්පට්ඨිතං න වට්ටන්ති”ති.

සචෙ පන සඬසං වා ගණං වා පුග්ගලං වා අනාමසිත්වා “ඉදං
 හිරඤ්ඤසුචණ්ණං චෙතියස්ස දෙම, විහාරස්ස දෙම, නවකම්මස්ස දෙමා”ති
 වදන්ති, පටික්ඛිපිතං න වට්ටති. “ඉමෙ ඉදං භණන්ති”ති කප්පියකාරකානං
 ආචික්ඛිතබ්බං. “චෙතියාදිනං අත්ථාය තුම්හෙ ගහෙත්වා යපෙථා”ති වුත්තෙ
 පන “අම්භාකං ගහෙතං න වට්ටති”ති පටික්ඛිපිතබ්බං.

වෙය්‍යාවච්චකරොති කිච්චකරො. ඉධ පන සබ්බො කිච්චකරොච
 “වෙය්‍යාවච්චකරො”ති අධිප්පෙතොති ආහ “කප්පියකාරකො”ති. එසො
 බොති “අසුකච්චියං අසුකසරෙ අසුකනාමො”ති පරම්මුඛං වදති. ඉතරම්පිති
 පරම්මුඛානිද්දිට්ඨමිපි. “අත්ථො මෙ, ආවුසො, වීචරෙනා”ති එතං
 වොදනාලක්ඛණනිදස්සනන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ
 වොදනාලක්ඛණනිදස්සනන්ති වාචාය වොදනාලක්ඛණනිදස්සනං. තෙනාහ
 “සචෙ හි”තිආදි. ඉදං වා වචනං වත්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. එතස්ස වා අත්ථො
 යාය කායචි භාසාය වත්තබ්බොති සම්බන්ධො. “දෙහි මෙ වීචරං, ආහර මෙ
 වීචරං, පරිවත්තෙහි මෙ වීචරං, චෙතාපෙහි මෙ වීචර”න්ති එතානි පන වචනානි
 එතෙසං වා අත්ථො යාය කායචි භාසාය න වත්තබ්බො. තෙනාහ “දෙහි
 මෙ”තිආදි. සාධෙය්‍යානි නිප්ඵාදෙය්‍ය. ඉච්චෙනං කුසලන්ති එවං යාවතතියං
 වොදනෙන තස්ස වීචරස්ස යදෙනං අහිනිප්ඵාදනං, එතං කුසලං සාධු සුට්ඨති
 අත්ථො. තෙනාහ “එතං සුන්දර”න්ති.

ජක්ඛන්තං පරමො පරිච්ඡෙදො අස්සාති ජක්ඛන්තපරමං. ඉදඤ්චි
 “යාතබ්බ”න්ති ඉම්ස්සා කිරියාය විසෙසනං, ජක්ඛන්තපරමං යානං.

කාතබ්බන්ති අත්ථො. තෙනාහ “භාවනපුංසකවචනමෙත”න්ති, එතං භාවෙ
 යාතබ්බන්ති චුත්තධාත්වත්ථමත්තෙ සාධෙතබ්බෙ නපුංසකලිඬගවචනන්ති
 අත්ථො. න නිසීදිතබ්බන්ති “ඉධ, හන්තෙ, නිසීදං”ති චුත්තෙපි න
 නිසීදිතබ්බං. න ආමිසං පටිග්ගහෙතබ්බන්ති යාගුබජ්ජකාදිහෙදං කිඤ්චි ආමිසං
 “ගණ්හං, හන්තෙ”ති යාවියමානෙනාපි න ගණ්හිතබ්බං. න ධම්මො
 භාසිතබ්බොති (පාරා. අට්ඨ. 2.538-539) “මඬගලං වා අනුමොදනං වා
 භාසං”ති යාවියමානෙනාපි න කිඤ්චි භාසිතබ්බං. යානං හඤ්ජනීති යීති.
 විනාසෙති. යත්වා වීචරං ගහෙතුං ආගතෙන හි තං උද්දිස්ස තුණ්හිභූතෙන
 යාතබ්බමෙව, න නිසජ්ජාදිකං කාතබ්බං. ඉමිනා පන තං කතන්ති යානං
 විනාසිතං හොති. තෙනාහ “ආගතකාරණං විනාසෙති”ති. “ආගතකාරණං
 නාම යානමෙව, තස්මා ‘න කාතබ්බ’න්ති වාරිතස්ස කතත්තා නිසජ්ජාදිසු
 කතෙසු ඡසු යානෙසු එකං යානං හඤ්ජනී”ති (සාරත්ථ. ටී. 2.537-539)
 අයමෙත්ථ අධිජ්ජායො. ඡක්ඛත්තුපරමං තුණ්හිභූතෙන උද්දිස්ස යාතබ්බං. “න
 අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බ”න්ති හි ඉදං යානලක්ඛණං. තෙනවාහ
 “ඉද”න්තිආදි. තත්ථ ඉදන්ති “චතුක්ඛත්තුං පඤ්චක්ඛත්තුං, ඡක්ඛත්තුපරමං
 තුණ්හිභූතෙන උද්දිස්ස යාතබ්බ”න්ති වචනං. එත්ථ ච “නිසීදනාදිමිහි කතෙ
 සුත වීචරං ගහෙතුං න ලහති”ති කෙචි. “ද්වෙ යානානි පරිභායන්ති”ති
 අඤ්ඤෙ. “එකං යානං පරිභායති”ති අපරෙ. උභයං කරොතීති වොදෙතිපි
 තිට්ඨතිපි.

“තත්ත තත්ත යානෙ තිට්ඨති”ති ඉදං වොදකස්ස යීතට්ඨිතට්ඨානතො
 අපක්කම්ම තත්ත තත්ත වීචරං උද්දිස්ස යානංයෙව සන්ධාය චුත්තං. එත්ථානි
 එතෙසු ද්විසු වොදනාට්ඨානෙසු.

කිං පන සබ්බකජ්ජියකාරකෙසු (පාරා. අට්ඨ. 2.538-539; වි. සඬග. අට්ඨ. 65)
 එවං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති? න පටිපජ්ජිතබ්බං. අයඤ්ඤි කජ්ජියකාරකො නාම
 සඬබ්බෙපතො දුට්ඨො නිද්දිට්ඨො ච අනිද්දිට්ඨො ච. තත්ථ ච නිද්දිට්ඨො දුට්ඨො
 හික්ඛුනා නිද්දිට්ඨො, දුතෙන නිද්දිට්ඨොති. අනිද්දිට්ඨොපි දුට්ඨො
 මුඛවෙච්චිකකජ්ජියකාරකො, පරමිමුඛකජ්ජියකාරකොති. තෙසු හික්ඛුනා
 නිද්දිට්ඨො සම්මුඛාසම්මුඛවසෙන චතුබ්බිධො හොති, තථා දුතෙන
 නිද්දිට්ඨොපි.

කථං? ඉධෙකච්චො හික්ඛුස්ස වීචරත්ථාය දුතෙන අකජ්ජියවත්ථුං පහිණති,
 දුතො ච තං හික්ඛුං උපසඬකමිත්වා “ඉදං, හන්තෙ, ඉත්ථන්තාමෙන තුම්භාකං
 වීචරත්ථාය පහිතං, ගණ්හං න”න්ති වදති. හික්ඛු “ඉදං න කජ්ජනී”ති
 පටික්ඛිපති. දුතො “අත්ථි පන තෙ, හන්තෙ, වෙය්‍යාවච්චකරො”ති පුච්ඡති,
 පුඤ්ඤත්ථිකෙහි ච උපාසකෙහි “හික්ඛුනං වෙය්‍යාවච්චං කරොමා”ති
 ආණත්තා වා හික්ඛුනං වා සන්දිට්ඨා සම්භත්තා කෙචි වෙය්‍යාවච්චකරා

හොත්ති, තෙසං අඤ්ඤතරො තස්මිං බණෙ භික්ඛුස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො හොති, භික්ඛු තං නිද්දිසති “අයං භික්ඛුනං වෙය්‍යාවච්චකරො”ති. දුතො තස්ස භත්ථෙ අකප්පියවත්ථුං දත්වා “ථෙරස්ස චීවරං කිණ්ත්වා දෙහී”ති ගච්ඡති, අයං භික්ඛුනා සම්මුඛානිද්දිට්ඨො.

නො වෙ භික්ඛුස්ස (පාරා. අට්ඨ. 2.537; වි. සඨග. අට්ඨ. 65) සන්තිකෙ නිසින්නො හොති, අපිච ඛො භික්ඛු නිද්දිසති “අසුකස්මිං නාම ගාමෙ ඉත්ථන්නාමො භික්ඛුනං වෙය්‍යාවච්චකරො”ති. සො ගන්ත්වා තස්ස භත්ථෙ අකප්පියවත්ථුං දත්වා “ථෙරස්ස චීවරං කිණ්ත්වා දදෙය්‍යාසී”ති ආගන්ත්වා භික්ඛුස්ස ආරොචෙත්වා ගච්ඡති, අයමෙකො භික්ඛුනා අසම්මුඛානිද්දිට්ඨො.

න හෙව ඛො සො දුතො අත්තනා ආගන්ත්වා ආරොචෙති, අපිච ඛො අඤ්ඤං පභිණ්ති “දින්නං මයා, භන්තෙ, තස්ස භත්ථෙ චීවරචෙතාපන්නං, චීවරං ගණ්භෙය්‍යාථා”ති, අයං දුතියො භික්ඛුනා අසම්මුඛානිද්දිට්ඨො.

න හෙව ඛො අඤ්ඤං පභිණ්ති, අපිච ඛො ගච්ඡන්නොව භික්ඛුං වදති “අහං තස්ස භත්ථෙ චීවරචෙතාපන්නං දස්සාමි, තුම්හෙ චීවරං ගණ්භෙය්‍යාථා”ති, අයං තතියො භික්ඛුනා අසම්මුඛානිද්දිට්ඨොති එවං එකො සම්මුඛානිද්දිට්ඨො තයො අසම්මුඛානිද්දිට්ඨාති ඉමෙ චත්තාරො භික්ඛුනා නිද්දිට්ඨවෙය්‍යාවච්චකරා නාම. එතෙසු ඉමස්මිං රාජසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං.

අපරො භික්ඛු පුරිමනයෙනෙව දුතෙන පුච්ඡිතො නත්ථිකාය වා අවිචාරෙතුකාමතාය වා “නත්ථම්භාකං කප්පියකාරකො”ති වදති, තස්මිඤ්ච බණෙ කොචි මනුස්සො ආගච්ඡති, දුතො තස්ස භත්ථෙ අකප්පියවත්ථුං දත්වා “ඉමස්ස භත්ථො චීවරං ගණ්භෙය්‍යාථා”ති වත්වා ගච්ඡති, අයං දුතෙන සම්මුඛානිද්දිට්ඨො.

අපරො දුතො ගාමං පවිසිත්වා අත්තනා අභිරුචිතස්ස කස්සචි භත්ථෙ අකප්පියවත්ථුං දත්වා පුරිමනයෙනෙව ආගන්ත්වා වා ආරොචෙති, අඤ්ඤං වා පභිණ්ති, “අහං අසුකස්ස නාම භත්ථෙ චීවරචෙතාපන්නං දස්සාමි, තුම්හෙ චීවරං ගණ්භෙය්‍යාථා”ති වත්වා වා ගච්ඡති, අයං තතියො දුතෙන අසම්මුඛානිද්දිට්ඨොති එවං එකො සම්මුඛානිද්දිට්ඨො, තයො අසම්මුඛානිද්දිට්ඨාති ඉමෙ චත්තාරො දුතෙන නිද්දිට්ඨවෙය්‍යාවච්චකරා නාම. එතෙසු මෙණ්ඩකසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං.

වුත්තඤ්ඤතං —

“සන්නි, හික්බවෙ, මනුස්සා සද්ධා පසන්නා, තෙ කප්පියකාරකානං
හත්ථෙ හිරඤ්ඤං උපනික්ඛිපන්නි ‘ඉමිනා අය්‍යස්ස යං කප්පියං, තං
දෙථා’ති. අනුජානාමි, හික්බවෙ, යං තතො කප්පියං, තං සාදිතුං, න
ත්ථෙවාහං, හික්බවෙ, කෙනචි පරියායෙන ජාතරූපරජතං සාදිතබ්බං
පරියෙසිතබ්බන්ති වදාමි”ති (මහාව. 299).

එත්ථ ව චොදනාය පරිමාණං නත්ථි. මූලං අසාදියන්තෙන
සහස්සක්ඛන්තුමිච චොදනාය වා යානෙන වා කප්පියහණ්ඩං සාදිතුං වට්ටති.
නො චෙ දෙනි, අඤ්ඤං කප්පියකාරකං යපෙත්වාපි ආහරාපෙනබ්බං. සචෙ
ඉච්ඡති, මූලසාමිකානම්පි කථෙතබ්බං. නො චෙ ඉච්ඡති, න කථෙතබ්බං.

අපරො හික්ඛු පුරිමනයෙනෙව දුතෙන පුච්ඡිතො “නත්ථමිහාකං
කප්පියකාරකො”ති වදති, තදඤ්ඤො සම්පෙ යිතො සුත්වා “ආහර, හො, අහං
අය්‍යස්ස චීවරං චෙතාපෙත්වා දස්සාමි”ති වදති. දුතො “හන්ද, හො,
දදෙය්‍යාසි”ති තස්ස හත්ථෙ දත්වා හික්ඛුස්ස අනාරොචෙත්වාච ගච්ඡති, අයං
මුඛචෙවට්ඨකකප්පියකාරකො.

අපරො (පාරා. අට්ඨ. 2.538-539; වි. සඬග. අට්ඨ. 65) හික්ඛුනො
උපට්ඨාකස්ස වා අඤ්ඤස්ස වා හත්ථෙ අකප්පියවත්ථුං දත්වා “ථෙරස්ස චීවරං
දදෙය්‍යාසි”ති එත්තොව පක්කමති, අයං පරම්මුඛකප්පියකාරකොති ඉමෙ ද්වෙ
අනිද්දිට්ඨකප්පියකාරකා නාම. එතෙසු අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙසු විය
පටිපජ්ජිතබ්බං.

සචෙ සයමෙව චීවරං ආනෙත්වා දෙන්ති, ගහෙතබ්බං. නො චෙ, න කිඤ්චි
වත්තබ්බා. තෙනාහ “සචෙ”තිආදි. කප්පියකාරකෙති සම්මුඛාසම්මුඛවසෙන
වත්තාරො කප්පියකාරකෙති අත්ථො. “දායකො සයමෙවා”ති ඉමිනා හික්ඛුං
පටික්ඛිපති, න දුතං. තස්මා දුතෙන නිද්දිට්ඨොපි යථාරූචි චොදෙතුං වට්ටති.
මුඛං විචරිත්වා සයමෙව කප්පියකාරකත්තං උපගතොති
මුඛචෙවට්ඨකකප්පියකාරකො. එවන්ති “එසො බො”තිආදිනා යථාචුත්තෙන
ආකාරෙන. දස්සිතා හොන්ති සඬබ්බෙපතොති අධිජ්ජායො.

චුත්තචොදනාට්ඨානපරිමාණතොති චුත්තචොදනාපරිමාණතො ව
චුත්තට්ඨානපරිමාණතො ව. සන්නිකන්නි සම්පං. තත්ථාති එත්ථ
කථමයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ “සම්පත්ථෙ හි ඉදං භූමිමචචන”න්ති. ඉදං
චුත්තං හොති – “ගඬගායං ගොයුථානි වරන්ති, කුපෙ ගඟ්ගකුල”න්තිආදීසු විය
යස්මා සම්පාධාරෙ ඉදං සත්තම්චිහත්තිවචනං, තස්මා අයමත්ථො ලබ්භතීති.
එවං අකරොන්තොති සාමං වා අගච්ඡන්තො, දුතං වා අපාහෙන්නො.

අප්පඤ්චා, හන්තෙ, ආගමෙහීති, හන්තෙ, අප්ප ඵකදිවසං අම්භාකං
 තිට්ඨ, අධිවාසෙහීති අත්ථො. තිකපාවිත්තියන්ති අතිරෙකෙසු
 වොදනාට්ඨානෙසු අතිරෙකසඤ්ඤිවෙමතිකඌනකසඤ්ඤීනං වසෙන තීණි
 පාවිත්තියාති. තික්ඛත්තුං වොදනාය ඡක්ඛත්තුං යානෙන, ඌනකතික්ඛත්තුං
 වොදනාය ඌනකච්ඡක්ඛත්තුං යානෙන ලද්ධෙපි අනාපත්ති. අප්පිතතාති
 පතිට්ඨාපිතතා, ‘සඤ්ඤත්තො සො මයා’ තිආදිනා (පාරා. 538) කථිතතාති
 චුත්තං හොති.

රාජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චීවරවග්ගො පට්ඨමො.

2. ඵලකලොමවග්ගො

1. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා

කොසියමිස්සකන්ති ‘කොසකාරකා’ ති ලද්ධවොභාරානං පාණකානං
 කොසතො නිබ්බත්තං අංසු කොසියං, තෙන මිස්සං කොසියමිස්සකං. තෙන
 පන කොසියෙන අප්පකෙනාපි මිස්සිතං කොසියමිස්සකමෙව, න ඉදං
 අබ්බොහාරිකන්ති වත්තුං ලබ්භා. තෙනාහ ‘ඵකෙනාපි’ තිආදි.
 කොසියංසුනාති කිමිකොසසම්භවෙන අංසුනා. ‘අන්තමසො’ තිආදිකං පන
 ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස අවිත්තකත්තා චුත්තං. සන්ථනං නාම සන්ථරිත්වා කතං
 අවායිමං. තෙනාහ ‘සමෙ භූමිභාගෙ’ තිආදි. ඉමස්සෙව වචනස්ස
 අනුසාරෙනාති ඉමස්සෙව පට්ඨමසන්ථනස්ස නිස්සජ්ජනවිධානවචනානුසාරෙන.
 සබ්බසන්ථනන්ති සබ්බසන්ථනනිස්සජ්ජනවිධානං.

අඤ්ඤස්සත්ථාය කාරාපනෙ දුක්ඛටත්තා අත්තතො අත්ථාය
 කාරාපනවසෙන ‘සාණත්තික’න්ති චුත්තං. අත්තනා
 විජ්ජකතපරියොසාපනනායෙනාති ‘අත්තනා විජ්ජකතං අත්තනා
 පරියොසාපෙනි, නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං. අත්තනා විජ්ජකතං පරෙහි
 පරියොසාපෙනි, නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං. පරෙහි විජ්ජකතං අත්තනා
 පරියොසාපෙනි, නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං. පරෙහි විජ්ජකතං පරෙහි
 පරියොසාපෙනි, නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං’න්ති (පාරා. 545) ඉමිනා නයෙන.
 විතානාදිකරණෙහි විතානභූමත්ථරණසාණිපාකාරහිසිබ්බිබ්බොහනකරණෙ. යථා
 ව විතානාදිකරණෙ, ඵලං තෙනාකාරෙන පරිභොගෙපි අනාපත්ති.
 ‘අවායිම’න්ති (පාරා. 544) චුත්තත්තා වායිත්වා කරොන්තස්සාපි අනාපත්ති.

කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුද්ධකාලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

කාලකානන්ති සභාවෙන වා රජනෙන වා කාලකානං. යථාහ “කාලකං නාම ද්වෙ කාලකානි ජාතියා කාලකං වා රජනකාලකං වා”ති. අඤ්ඤෙහි අමිස්සිතානන්ති අඤ්ඤෙහි අමිස්සිතකාලකානන්ති අත්ථො. “යථා පඨමෙ ‘එකෙනාපි කොසියංසුනා’ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. කොසියසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං, තථා ඉධාපි ‘එකෙනාපි අඤ්ඤෙන අමිස්සෙත්වා’ති අවුත්තත්තා අඤ්ඤෙන පන මිස්සකභොගෙපි අපඤ්ඤායමානරූපකං වෙ ‘සුද්ධකාලක’මිව්චෙව වුච්චති”ති (වජිර. ටී. පාරාජික 547) වදන්ති.

එත්ථ ව “ඉදං මෙ, හන්තෙ, සුද්ධකාලකානං එළකලොමානං සන්ථත”න්තිආදිනා (පාරා. 549) නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං. සෙසන්ති පුබ්බපයොගදුක්ඛචතුක්ඛපාචිත්තියාදිකං. අඬ්ගෙසු පන “සුද්ධකාලකභාවො”ති අයං විසෙසො.

සුද්ධකාලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගහෙතබ්බාති යථා කාලකා අධිකා න භොන්ති, තථා ගහෙතබ්බා. යපෙත්වා වෙත්ථ කාලකඔදානෙ අවසෙසා ගොවරියෙසුයෙව සඬ්ගහං ගච්ඡන්තීති (සාරත්ථ. ටී. 2.552) දට්ඨබ්බං. එත්ථ ව ද්වෙ භාගාති උක්ඛට්ඨපරිච්ඡෙදො කාලකානං අධිකග්ගහණස්ස පටික්ඛෙපවසෙන සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා. තස්මා කාලකානං භාගද්වයතො අධිකං න වට්ටති, උභතකං වට්ටති. තෙනාහ “එකස්සාපි”තිආදි. එකස්සාපි කාලකලොමස්ස අතිරෙකභාවෙති තුලාය ධාරයිත්වා යපිතෙසු අන්තමසො වාතවෙගෙනපි පහිතස්ස එකස්සාපි කාලකලොමස්ස අධිකභාවෙ සතීති අත්ථො. “තතියං ඔදාතානං, චතුත්ථං ගොවරියාන”න්ති ඉදං පන හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදො තෙසං අධිකග්ගහණෙ පටික්ඛෙපාභාවතො. තස්මා තෙසං වුත්තස්පමාණතො අධිකමිපි වට්ටති.

එත්ථ ව “ඉදං මෙ, හන්තෙ, සන්ථතං අනාදියිත්වා ද්වෙ තුලෙ සුද්ධකාලකානං එළකලොමානං, තුලං ඔදාතානං, තුලං ගොවරියානං සන්ථතං කාරාපිතං නිස්සග්ගිය”න්ති (පාරා. 554) ඉමිනා නයෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං. ආදාය ව වුත්තපරිච්ඡෙදෙන අනාදාය ව කරණතො කිරියාකිරියං. සෙසන්ති පුබ්බපයොගදුක්ඛචතුක්ඛපාචිත්තියාදිකං. අයං පන විසෙසො – තුලං ඔදාතානං තුලං ගොවරියානං ආදියිත්වා කරණෙ, බහුතරං ඔදාතානං

බහුතරං ගොවරියානං ආදියිත්වා කරණෙ, සුද්ධං ඔදානානං සුද්ධං ගොවරියානං ආදියිත්වා කරණෙ ච අනාපත්තිති.

අඬගෙසු පන පයමඬගං කාලකානං ද්වෙභාගතො අතිරෙකභාවොති දට්ඨබ්බං. ඉමානි තිණි න කෙවලං අනිස්සට්ඨානෙව පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටන්තිති ආහ “ඉමානි පනා”තිආදි. “පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටන්ති”ති ඉමිනා යදි පරිභුඤ්ජති, දුක්කටන්ති දස්සෙති.

ද්වෙභාගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

යං සන්ථතසම්මුතිං දෙතිති සම්බන්ධො. ගිලානස්ස භික්ඛුනොති යස්ස විනා සන්ථතා න එාසු හොති, න සක්කොති ච සන්ථතං ආදාය පක්කම්තුං, එවංභූතස්ස ගිලානස්ස භික්ඛුනො. සන්ථතසම්මුතිං දෙතිති “සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු ගිලානො න සක්කොති සන්ථතං ආදාය පක්කම්තු”න්තිආදිනා (පාරා. 560) පදභාජනෙ වුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය සන්ථතසම්මුතිං දෙති.

සාති සන්ථතසම්මුති. වූපසන්තො වා පුන කුප්පතිති වූපසන්තො වා සො ආබාධො පුන කුප්පති, අනුවස්සම්පි කාතුං වට්ටති, පුන සම්මුතිදානකිච්චං නත්ථිති අධිස්පායො. න කෙවලං තස්මිංයෙව රොගෙ කුප්පිතෙ, අථ ඛො අඤ්ඤස්මිං රොගෙ කුප්පිතෙපි ගතගතට්ඨානෙ අනුවස්සං කාතුං ලහති. තෙනෙව හි සමන්තපාසාදිකායං “සවෙ අරොගො හුත්වා පුන මූලඛ්‍යාධිනාව ගිලානො හොති, සොයෙව පරිභාරො, නත්ථඤ්ඤං ‘සම්මුතිකිච්ච’න්ති චුස්සදෙවත්ථෙරො ආහ. උපතිස්සත්ථෙරො පන සො වා ඛ්‍යාධි පටිකුප්පතු, අඤ්ඤො වා, සකිං ‘ගිලානො’ති නාමං ලද්ධං ලද්ධමෙව, පුන ‘සම්මුතිකිච්චං නත්ථි’ති ආහා”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.557) උපතිස්සත්ථෙරවාදො පච්ඡා වුත්තො.

එත්ථ ච “ඉදං මෙ, හන්තෙ, සන්ථතං උනකඡබ්බස්සානි කාරාපිතං අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසම්මුතියා නිස්සග්ගිය”න්ති (පාරා. 562) ඉමිනා නයෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං. “සෙසං පයමසදිසමෙවා”ති ඉමිනා “අත්තනා කතං පරෙහි පරියොසාපෙති”තිආදිකං අතිදිට්ඨං. අයං පන විසෙසො – පරිපුණ්ණෙ ඡබ්බස්සෙ වා අතිරෙකඡබ්බස්සෙ වා අනාපත්ති. අඬගෙසු ච ඡබ්බස්සානං අන්තොභාවො නානාත්තං.

ඡබ්බස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

නිසිදනසන්ථතන්ති ‘‘නිසිදනං නාම සදසං වුවිච්ඡි’’ති එත්ථ පදභාජනියං (පාරා. 568) වුත්තත්තා සදසං සන්ථතං, එත්ථ ච නිසිදනග්ගහණං සන්ථතෙ වීචරසඤ්ඤානිවාරණත්ථං, යතො තෙ භික්ඛු කම්බලවීචරසඤ්ඤාය සන්ථතං ඡඩ්ඛෙත්වා ධුතඬිගානි සමාදියිංසු. සයනාසනප්පයොජනත්තා සන්ථතස්ස ‘‘පුරාණසන්ථතං නාමා’’තිආදි වුත්තං. යත්ථානි යස්මිං සන්ථතෙ. විදත්ථිමත්තන්ති සුගතවිදත්ථිමත්තං. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදො වායං ‘‘අනාපත්ති අලහන්තො ථොකතරං ආදියිත්වා කරොති’’ති (පාරා. 570) පදභාජනෙ වුත්තත්තා. එකදෙසෙති ඉදානි කත්තබ්බතවසන්ථතස්ස එකප්පදෙසෙ. විජටෙත්වානි විද්ධංසෙත්වා. අනාදානි ය-කාරලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ ‘‘සති පුරාණසන්ථතෙ අග්ගහෙත්වා’’ති.

එත්ථ ච ‘‘ඉදං මෙ, භන්තෙ, නිසිදනසන්ථතං අනාදියිත්වා පුරාණසන්ථතස්ස සාමන්තා සුගතවිදත්ථිං කාරාපිතං නිස්සග්ගිය’’න්ති (පාරා. 568) ඉමිනා නයෙන නිස්සප්පනවිධානං වෙදිතබ්බං. සන්ථතවිස්සප්පනවත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තන්ති භගවතා සන්ථතානි විප්පකිණ්ණානි දිස්වා ‘‘සද්ධාදෙයාවිනිපාතනෙ කාරණං නත්ථි, පරිභොගුපායං නෙසං දස්සෙස්සාමි’’ති (පාරා. අට්ඨ. 2.566) සන්ථතවිස්සප්පනවත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තං. කිරියාකිරියත්තා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස ‘‘සෙසං තතියසදිසමෙවා’’ති වුත්තං, ද්වෙභාගසික්ඛාපදසදිසමෙවානි අත්ථො. අයං පන විසෙසො – පුරාණසන්ථතස්ස සාමන්තා සුගතවිදත්ථියා ආදාය කරණෙ, අලහන්තස්ස ථොකතරං ආදාය කරණෙ, සබ්බථා අලහන්තස්ස අනාදාය කරණෙ ච අනාපත්තිති. අඬිගෙසු පනෙත්ථ පට්ඨගපුරාණසන්ථතස්ස සාමන්තා සුගතවිදත්ථිඅනාදියනානි දට්ඨබ්බං.

නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

අද්ධානමග්ගප්පට්පන්නස්සානි අද්ධානමෙව මග්ගො අද්ධානමග්ගො, තං පට්පන්නස්සානි අත්ථො. තෙනාහ ‘‘අද්ධානසඩ්ඛාත’’න්තිආදි. අද්ධානසද්දෙන විසෙසිතත්තා පන ‘‘දීසමග්ග’’න්ති වුත්තං. අද්ධානගමනසමයස්ස විහඬිගෙ ‘‘අද්ධයොජනං ගච්ඡිස්සාමිති භුඤ්ජිතබ්බ’’න්තිආදිවචනතො (පාටි. 218) අද්ධයොජනමිපි අද්ධානමග්ගො හොති. එළකලොමානි වෙතානි අද්ධානමග්ගතො අඤ්ඤත්ථ උප්පන්නානි පටිග්ගහෙතුං න වට්ටන්ති, යතො ‘‘අද්ධානමග්ගප්පට්පන්නස්සා’’තිආදිකං වුත්තන්ති අනුයොගං සන්ධායාහ ‘‘සබ්බඤ්චෙත’’න්තිආදි. තත්ථ සබ්බඤ්චෙතන්ති ‘‘භික්ඛුනො පනෙව අද්ධානමග්ගප්පට්පන්නස්ස

එළකලොමානි උප්පජ්ජෙය්‍යු’ නිඛාදිකං එතං සබ්බං.

වත්ථුමත්තදීපනමෙවානි “තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො කොසලෙසු ජනපදෙ සාවත්ථිං ගච්ඡන්තස්ස අන්තරාමග්ගෙ එළකලොමානි උප්පජ්ජිංසු” නිඛාදිකස්ස (පාරා. 571) වත්ථුමත්තස්ස දීපනමෙව. යත්ථ කත්ථවීති අද්ධානනො අඤ්ඤත්ථාපි යත්ථ කත්ථවි යානෙසු. සහත්ථානි කරුණත්ථෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ “සහත්ථෙතා” ති.

ලක්ඛණවචනඤ්ඤෙතං, තස්මා යෙන කෙනචි සරිරාවයවෙනානි අත්ථො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ “අත්තනා හරිතබ්බානීති අත්ථො” ති. අසන්තෙ භාරකෙති එත්ථ පදානං අන්තොගධාවධාරණතො අවධාරණත්ථො ලබ්භතීති ආහ “අසන්තෙයෙවා” නිඛාදි.

එත්ථ ව “ඉමානි මෙ, හන්තෙ, එළකලොමානි තියොජනං අතික්කාමිතානි නිස්සග්ගියානී” නිඛාදිනා (පාරා. 573) නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං.

තිකපාවිත්තියන්ති අතිරෙකතියොජනෙ

අතිරෙකතියොජනසඤ්ඤිවෙමතිකලානකසඤ්ඤිතං වසෙන තීණි පාවිත්තියානි. වාසාධිප්පායෙන ගන්ත්වා තතො පරං හරණෙති යත්ථ ගතො, තත්ථ උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනං වා පච්චයාදීනං වා අලාභෙන තතො පරං අඤ්ඤත්ථ හරණෙ, තතොපි අඤ්ඤත්ථානි එවං යොජනසතම්පි හරණෙ අනාපත්ති. අච්ඡන්තං වා නිස්සට්ඨං වානි වොරෙහි අච්ඡන්තං වා විනයකම්මකතං වා. කතහණ්ඩන්ති කතං හණ්ඩං කම්බලකොජවසන්ථතාදි යං කිඤ්චි අන්තමසො සුත්තකෙන ඛද්ධමත්තම්පි. තෙනාහ “අන්තමසො” නිඛාදි. යො පන තනුකපත්තත්ථවිකන්තරෙ (පාරා. අට්ඨ. 2.575) වා ආයොගඅංසඛද්ධකකායඛන්ධනාදීනං අන්තරෙසු වා පිප්ඵලිකාදීනං මලරක්ඛණත්ථං සිපාටිකායං වා අන්තමසො වාතාබාධිකො කණ්ණච්ඡිද්දෙපි ලොමානි පක්ඛිපිත්වා ගච්ඡති, ආපත්තියෙව. සුත්තකෙන පන ඛන්ධිත්වා පක්ඛිත්තං කතහණ්ඩට්ඨානෙ තිට්ඨති, වෙණං කත්වා හරති, ඉදං නිධානමුඛං නාම, ආපත්තියෙව.

පයමජ්ජට්ඨානොති අත්තනො අත්ථාය එළකලොමානං පයමුජ්ජත්ති.

එතෙන අච්ඡන්තනිස්සට්ඨජ්ජට්ඨානං පටික්ඛෙපො. අඤ්ඤස්ස අජානන්තස්ස යානෙ පක්ඛිපිත්වානි (පාරා. අට්ඨ. 2.572) ගච්ඡන්තෙ රථාදිකෙ වා හත්ථිපිට්ඨිආදීසු වා සාමිකස්ස අජානන්තස්සෙව “හරිස්සති” ති පක්ඛිපිත්වා. අගච්ඡන්තෙපි එසෙව නයො. සචෙ පන අගච්ඡන්තෙ රථාදිමිහි වා හත්ථිපිට්ඨිආදීසු වා යපෙත්වා ආරොහිත්වා සාරෙති, හෙට්ඨා වා ගච්ඡන්තො වොදෙති, පක්කොසන්තො වා අනුබන්ධාපෙති, “අඤ්ඤං හරාපෙති” ති (පාරා. 575) වචනතො අනාපත්ති. එත්ථ ව “අජානන්තස්ස යානෙ” ති ඉමිනා

ජානන්තස්ස ටෙ යානෙ පක්ඛිපති, අඤ්ඤං හරාපෙති නාමාති දස්සෙති.
අහරණපච්චාහරණන්ති හරණපච්චාහරණානමහාවො.

එළකලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

සක්කෙසුති “සක්කා වත, හො කුමාරා”ති (දී. නි. 1.267) උදානං පටිච්ච “සක්කා”ති ලද්ධනාමානං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළුභිසද්දෙන “සක්කා”ති වුච්චති, තස්මිං සක්කෙසු ජනපදෙ. ඡබ්බග්ගියා නාම පණ්ඩුකලොභිතකාදයො ඡමුලකා, තෙසං සිස්සා ව.

එළකලොමධොවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ජාතරූපසික්ඛාපදවණ්ණනා

රජතන්ති න කෙවලං රූපියමෙව ඉධාධිප්පෙතං, අථ ඛො යං කිඤ්චි වොහාරගමනීයං කභාපණාදි ව එතං අධිප්පෙතන්ති ආහ “අපිචා”තිආදි. තත්ථ කභාපණොති (පාරා. අට්ඨ. 2.583-584) සුවණ්ණමයො වා රූපියමයො වා පාකතිකො වා. ලොභමාසකො නාම තම්බලොභාදීහි කතමාසකො. දාරුමාසකො නාම සාරදාරුනා වා වෙඨපෙසිකාය වා අන්තමසො තාලපණ්ණෙනපි රූපං ඡින්දිත්වා කතමාසකො. ජතුමාසකො නාම ලාබාය වා නියාසෙන වා රූපං සමුට්ඨාපෙත්වා කතමාසකො. “යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති”ති ඉමිනා පන පදෙන යො යො යත්ථ යත්ථ ජනපදෙ යදා යදා වොහාරං ගච්ඡති, අන්තමසො අට්ඨිමයොපි චම්මමයොපි රුක්ඛඵලබ්ජමයොපි සමුට්ඨාපිතරූපොපි අසමුට්ඨාපිතරූපොපි සබ්බො සඬගහිතො. තදෙවාති ජාතරූපරජතමෙව. හිරඤ්ඤං නාම කභාපණො.

“සාදියති”ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “ගණ්හිතුකාමො හොති”ති. න කෙවලං කායවාචාහි පටික්ඛිත්තමෙව පටික්ඛිත්තං හොති, අථ ඛො මනසාපි පටික්ඛිත්තං පටික්ඛිත්තමෙව හොතීති ආහ “කායවාචාහි”තිආදි. සචෙ පන කායවාචාහි අප්පටික්ඛිපිත්වා චිත්තෙන අධිවාසෙති, කායවාචාහි කත්තබ්බස්ස පටික්ඛෙපස්ස අකරණතො අකිරියසමුට්ඨානං කායවච්ඡිද්ධාරො ආපත්තිං ආපජ්ජති. මනොද්ධාරො පන ආපත්ති නාම නත්ථි.

එකො සතං (පාරා. අට්ඨ. 2.583-584) වා සහස්සං වා පාදමුලෙ යපෙති “තුය්හිදං හොතු”ති, හික්ඛු “නයිදං කප්පති”ති පටික්ඛිපති. උපාසකො “පටිච්චත්තං මයා තුම්භාක”න්ති ගතො, අඤ්ඤො තත්ථ ආගන්ත්වා පුච්ඡති “කිං, හන්තෙ, ඉද්”න්ති. යං තෙන ව අත්තනා ව වුත්තං, තං ආචික්ඛිතබ්බං.

සො වෙ වදනි “ගොපෙස්සාමි, හන්තෙ, ගුත්තට්ඨානං දස්සෙමා”ති,
සත්තභූමිකම්පි පාසාදං අභිරුහිත්වා “ඉදං ගුත්තට්ඨානං”න්ති ආචික්ඛිතබ්බං,
“ඉධ නික්ඛිපාහි”ති න වත්තබ්බං. එත්තාවතා කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්ච
නිස්සාය යිතං හොති, ද්වාරං පිදහිත්වා රක්ඛන්තෙන වසිතබ්බං. සචෙ කිඤ්චි
වික්කායිකභණ්ඩං පත්තං වා චීවරං වා ආගච්ඡති, “ඉදං ගහෙස්සට්ඨ, හන්තෙ”ති
චුත්තෙ “උපාසක, අත්ථි අමිහාකං ඉමිනා අත්ථො, වත්ථු ව ඵවරූපං නාම
සංවිජ්ජති, කප්පියකාරකො නත්ථි”ති වත්තබ්බං. සචෙ සො වදනි “අහං
කප්පියකාරකො භවිස්සාමි, ද්වාරං විවරිත්වා දෙමා”ති, ද්වාරං විවරිත්වා
“ඉමස්මිං ඔකාසෙ යපිතං”න්ති වත්තබ්බං, “ඉමං ගණ්හා”ති න වත්තබ්බං.
ඵවඤ්ච කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්ච නිස්සාය යිතමෙව හොති. සො චෙතං
ගහෙත්වා තස්ස කප්පියභණ්ඩං දෙනි, වට්ටති. සචෙ අධිකං ගණ්හාති, “න මයං
තව භණ්ඩං ගණ්හාම, නික්ඛමාහි”ති වත්තබ්බො.

සඬ්ඝමජ්ඣෙයෙව නිස්සජ්ජිතබ්බන්ති ඵත්ථ යස්මා රූපියං නාම අකප්පියං,
තස්මා “නිස්සජ්ජිතබ්බං සඬ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා පුග්ගලස්ස වා”ති න චුත්තං.
යස්මා පන තං පටිග්ගහිතමත්තමෙව, න තෙන කිඤ්චි කප්පියභණ්ඩං
චෙතාපිතං, තස්මා උපායෙන පරිභොගදස්සනත්ථං “සඬ්ඝමජ්ඣෙයෙව
නිස්සජ්ජිතබ්බං”න්ති චුත්තං. ආදි-සද්දෙන තෙලාදීනං ගහණං. සොති යො
ගහට්ඨො “සප්පි වා තෙලං වා වට්ටති උපාසකා”ති ආදිනා නයෙන චුත්තො,
සො. අඤ්ඤෙන ලහිත්වාති හික්ඛුනා වා ආරාමිකෙන වා අත්තනො
වස්සග්ගෙන ලහිත්වා. තනො නිබ්බත්තරුක්ඛවිජායාපීති නිස්සග්ගියවත්ථුනා
ආහට්ඨිජනො නිබ්බත්තරුක්ඛපරිච්ඡෙදෙන යිතවිජායාපි, පරිච්ඡෙදාතික්කන්තා
පන ආගන්තුකත්තා වට්ටති. නො චෙ ජඩ්ඛෙති අථ නෙව ගහෙත්වා ගච්ඡති,
න ජඩ්ඛෙති, “කිං මය්හං ඉමිනා බ්‍යාපාරෙනා”ති යෙනකාමං පක්කමති.
පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතො “යො න ඡන්දාගතිං ගච්ඡෙය්‍ය, න දොසාගතිං
ගච්ඡෙය්‍ය, න මොහාගතිං ගච්ඡෙය්‍ය, න භයාගතිං ගච්ඡෙය්‍ය,
ජඩ්ඛිතාජඩ්ඛිතඤ්ච ජානෙය්‍යා”ති (පාරා. 584) ඵවං චුත්තපඤ්චඩ්ගෙහි
සමන්තාගතො. සම්මන්තිතබ්බොති “සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, යදි
සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඬ්ඝො ඉත්ථන්තාමං හික්ඛුං රූපියජඩ්ඛකං
සම්මන්තෙය්‍යා”ති ආදිනා පදභාජනෙ චුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය
සම්මන්තිතබ්බො.

අනිමිත්තං කත්වා ගූථං විය ජඩ්ඛෙතබ්බන්ති පතිතට්ඨානං
සල්ලක්ඛණවසෙන නිමිත්තං අකත්වා ගූථං විය ජඩ්ඛෙතබ්බං, අක්ඛිති
නිමිලෙන්වාච නදියා වා පපාතෙ වා වනගහනෙ වා ගූථං විය අනපෙක්ඛෙන
පතිතොකාසං අසමන්තාහරන්තෙන පාතෙතබ්බන්ති චුත්තං හොති. තෙනාහ
“ගූථං විය ජඩ්ඛෙතබ්බං”න්ති. තිකපාචිත්තියන්ති

රුපියසඤ්ඤිවෙමතිකආරුපියසඤ්ඤිනං වසෙන තිණි පාවිත්තියානි. අරුපියෙ රුපියසඤ්ඤිනොති ඛරපත්තාදීසු සුවණ්ණාදිසඤ්ඤිනො. රතනසික්ඛාපදනයෙනාති “අජ්ඣාරාමෙ වා අජ්ඣාවසංචෙ වා”ති (පාවි. 505) එත්ථ වුත්තවිධිනා.

ජාතරූපසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

කතාදිවසෙනාති කතආකතකතාකතවසෙන. සුවණ්ණාදිවතුබ්බිධම්පි නිස්සග්ගියවත්ථු ඉධ රුපියග්ගහණෙන ගහිතන්ති ආහ “ජාතරූපරජතපරිවත්තන”න්ති. ඉදඤ්ච උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ “පුරිමසික්ඛාපදෙන හී”තිආදි. පරිවත්තනන්ති සාදිතරුපියස්ස පරිවත්තනං. පුරිමනසානුසාරෙනාති “අහං, හන්තෙ, නානප්පකාරකං රුපියසංචොභාරං සමාපජ්ජිං, ඉදං මෙ නිස්සග්ගිය”න්තිආදිනා (පාරා. 589).

රුපියසංචොභාරවත්ථුස්මිත්ති පටිග්ගහණස්සෙව පටික්ඛිත්තත්තා පටිග්ගහිතපරිවත්තනෙ දොසං අදිස්වා රුපියපරිවත්තනෙ. තස්ස වාති පරිවත්තිතස්ස වා. ධනස්ස වාති අත්තනො මූලධනස්ස වා. අත්තනො වා හි අරුපියෙන පරස්ස රුපියං චෙතාපෙය්‍යා, අත්තනො වා රුපියෙන පරස්ස අරුපියං, උභයථාපි රුපියසංචොභාරො කතොව හොතීති.

රුපියසංචොභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කයචික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා

රුපියසංචොභාරස්ස පන හෙට්ඨාසික්ඛාපදෙන ගහිතත්තා කප්පියහණ්ඩානමෙවත්ථ ගහණන්ති ආහ “චීවරාදීන”න්තිආදි. තත්ථ චීවරාදීනං කප්පියහණ්ඩානන්ති අත්තමසො දසිකසුත්තං උපාදාය චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයානං යෙසං කෙසඤ්චි කප්පියහණ්ඩානං. කයං නාම පරහණ්ඩස්ස ගහණං. චික්කයං නාම අත්තනො හණ්ඩස්ස දානං. තෙනාහ “ඉමිනා ඉමං දෙහී”තිආදි. පරස්සාති යපෙත්වා පඤ්ච සහධම්මිකෙ අඤ්ඤස්ස. එත්ථ ව “අහං, හන්තෙ, නානප්පකාරකං කයචික්කයං සමාපජ්ජිං, ඉදං මෙ නිස්සග්ගියං, ඉමාහං සඤ්ඤස්ස නිස්සජ්ජාමි”තිආදිනා (පාරා. 595) නයෙන නිස්සජ්ජිතබ්බං. තෙනාහ “වුත්තලක්ඛණවසෙනා”තිආදි. නනු චෙත්ථ චීවරධොවනෙ වා කෙසච්ඡෙදනෙ වා භූමිසොධනාදිනවකම්මෙ වා පරහණ්ඩං අත්තනො

හත්ථගතං නිස්සජ්ජිතබ්බං නාම නත්ථී, තත්ථ කිං කාතබ්බන්ති ආහ
 “අසන්තෙ පාවිත්තියං දෙසෙතබ්බමෙවා”ති. යථා නිස්සග්ගියවත්ථුම්භි
 පරිභුත්තෙ වා නට්ඨෙ වා පාවිත්තියං දෙසෙති, එවං ඉධාපි දෙසෙතබ්බමෙවාති
 අධිප්පායො.

ඉදං අම්භාකං අත්ථීති ඉදං පටිග්ගහිතං තෙලං වා සජ්ජි වා අම්භාකං
 සංවිජ්ජති. අම්භාකඤ්ච ඉමිනා ව ඉමිනා ව අත්ථොති අම්භාකඤ්ච තදඤ්ඤෙන
 ඉමිනා ව ඉමිනා ව අප්පටිග්ගහිතකෙන අත්ථො. “රුපියසංචොභාථෙර
 චුත්තනයමෙවා”ති ඉමිනා “තිකපාවිත්තියං අකයවික්කයෙ
 කයවික්කයසඤ්ඤිනො ව වෙමතිකස්ස ව දුක්කට්”න්ති ඉමං නයමතිදිසති.

කයවික්කයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එළකලොමවග්ගො දුතියො.

3. පත්තවග්ගො

1. පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

අවිකප්පිතොති “ඉමං පත්තං තුය්හං විකප්පෙමී”තිආදිනා නයෙන
 අවිකප්පිතො. අඩ්ඨාල්භකොදනං ගණ්භාතීති මගධනාළියා ද්විත්තං
 තණ්ඩුලනාළීනං ඔදනං ගණ්භාති. “මගධනාළී නාම අඩ්ඨතෙරසපලා
 හොති”ති අන්ධකට්ඨකථායං චුත්තං. “සීහළදීපෙ පකතිනාළී මහන්තා,
 දමිළනාළී බුද්දකා, මගධනාළී පමාණයුත්තා, තාය මගධනාළියා දියඩ්ඨනාළී
 එකා සීහළනාළී හොති”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.602) මහාඅට්ඨකථායං චුත්තං.
 අනුත්තණ්ඩුලන්ති පාකතො උක්කන්තං තණ්ඩුලං උත්තණ්ඩුලං, න
 උත්තණ්ඩුලං අනුත්තණ්ඩුලං. සබ්බසම්භාරසඩ්ඨතොති
 ජීරකාදිසබ්බසම්භාරෙහි සඩ්ඨතො. ආලොපස්ස චතුත්ථභාගප්පමාණං
 බ්‍යඤ්ජනං ආලොපස්ස අනුරූපබ්‍යඤ්ජනං.

එවං උක්කට්ඨපත්තං දස්සෙත්වා ඉදානි මජ්ඣිමොමකානි දස්සෙතුං
 “උක්කට්ඨතො”තිආදිමාහ. තත්‍රායං නයො – සචෙ නාළිකොදනාදි සබ්බමිපි
 පක්ඛිත්තං චුත්තනයෙනෙව හෙට්ඨිමරාජ්සමං තිට්ඨති, අයං මජ්ඣිමො නාම
 පත්තො. සචෙ තං රාජීං අතික්කම්ම පුපිකතං තිට්ඨති, අයං මජ්ඣිමොමකො
 නාම පත්තො. සචෙ තං රාජීං න සම්පාපුණාති, අන්තොගධමෙව හොති, අයං
 මජ්ඣිමුක්කට්ඨො නාම පත්තො. සචෙ පත්තොදනාදි සබ්බමිපි පක්ඛිත්තං
 හෙට්ඨිමරාජ්සමං තිට්ඨති, අයං ඔමකො නාම පත්තො. සචෙ තං රාජීං
 අතික්කම්ම පුපිකතං තිට්ඨති, අයං ඔමකොමකො නාම පත්තො. සචෙ තං

රාජිං න සම්පාපුණාති, අන්තොගධමෙව හොති, අයං ඔමකුක්කට්ඨො නාම පත්තොති. තෙනාහ “තෙසම්පි චුත්තනයෙනෙව හෙදො වෙදිතඛ්ඛො”ති.

ඉදානි තෙසු අධිට්ඨානවිකප්පනානධිට්ඨානාවිකප්පනුපගෙ දස්සෙතුං “ඉච්චෙනෙසු”තිආදිමාහ. තත්ථ උක්කට්ඨුක්කට්ඨොති උක්කට්ඨො උක්කට්ඨො. තතො හි සො “අපත්තො”ති චුත්තො. ඔමකොමකොති ඔමකතො ඔමකො. තතො හි සො “අපත්තො”ති චුත්තො. එතෙ පන භාජනපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතඛ්ඛො, න අධිට්ඨානුපගා න විකප්පනුපගා, ඉතරෙ පන සත්ත අධිට්ඨහිත්වා වා විකප්පෙත්වා වා පරිභුඤ්ජිතඛ්ඛො. තෙනාහ “සෙසා සත්ත පත්තා පමාණුයුත්තා නාමා”ති.

තස්මාති යස්මා සත්ත පත්තා පමාණුයුත්තා, තස්මා. සමණසාරුප්පෙන පක්කන්ති එත්ථ අයොපත්තො පඤ්චහි පාකෙහි (පාරා. අට්ඨ. 2.608) පක්කො සමණසාරුප්පෙන පක්කො හොති, මත්තිකාපත්තො ද්විහි පාකෙහි. සචෙ එකො පාකො උභතො හොති, න අධිට්ඨානුපගො. යථා ච සමණසාරුප්පෙන පක්කොයෙව අධිට්ඨානුපගො, තථා උභොපි යං මූලං දාතඛ්ඛං, තස්මිං දිත්තෙයෙව අධිට්ඨානුපගා. යදි පන අප්පකම්පි අදිත්තං හොති, න අධිට්ඨානුපගා. තෙනාහ “සචෙ පනා”තිආදි. “කාකණ්ඨකමත්තං නාම දියඬ්ඬිච්චි”ති වදන්ති. සචෙපි පත්තසාමිකො වදති “යදා තුම්භාකං මූලං භවිස්සති, තදා දස්සථ, අධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජථා”ති, නෙව අධිට්ඨානුපගො හොති. පාකස්ස හි උභත්තා පත්තසඬ්ඛං න ගච්ඡති. මූලස්ස සකලස්ස වා එකදෙසස්ස වා අදිත්තත්තා සකභාවං න උපෙනි, අඤ්ඤස්සෙව සත්තකො හොති. තස්මා පාකෙ ච මූලෙ ච නිට්ඨිතෙයෙව අධිට්ඨානුපගො හොති. යො අධිට්ඨානුපගො, ස්චෙව විකප්පනුපගො ච. තෙනාහ “අපච්චුද්ධරන්තෙනා”තිආදි. අපච්චුද්ධරන්තෙන විකප්පෙතඛ්ඛොති පුරාණපත්තං අපච්චුද්ධරන්තෙන නචො පත්තො විකප්පෙතඛ්ඛොති අත්ථො, යපෙතඛ්ඛොති අධිප්පායො. කඬ්ඟුසිත්ථන්ති සත්තන්තං ධඤ්ඤානං ලාමකධඤ්ඤසිත්ථන්ති ආහ “කඬ්ඟුසිත්ථනික්ඛමනමත්තෙන ඡිද්දෙනා”ති.

පත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උභපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අස්සාති ඉමස්ස පත්තස්ස. තෙන උභපඤ්චබන්ධනෙනාති තෙන උභපඤ්චබන්ධනෙන පත්තෙන උපලක්ඛිතො භුත්වාති අත්ථො. උභපඤ්චබන්ධනො හි පත්තො එත්ථ ලක්ඛණභාවෙන ගහිතො. තෙනෙවාහ “ඉත්ථම්භූතස්ස ලක්ඛණෙ කරණවචන”න්ති. තත්ථ ඉත්ථම්භූතස්සාති කඤ්චි පකාරං පත්තස්ස. ලක්ඛියතෙ අනෙනාති ලක්ඛණං, තස්මිං කරණවචනං,

තනියාවිභත්තීති අත්ථො. “පකාරො”ති ව සාමඤ්ඤස්ස හෙදකො විසෙසො
 වුවිති. තථා හි ඌනපඤ්චබන්ධනෙන පත්තෙනාති එත්ථ
 භික්ඛුභාවසාමඤ්ඤස්ස ඌනපඤ්චබන්ධනපත්තභාවො පකාරො, තං භික්ඛු
 ආපන්නො, තස්ස පත්තො ලක්ඛණං. යදි අපරිපුණ්ණපඤ්චබන්ධනො පත්තො
 ඌනපඤ්චබන්ධනො නාම හොති, අථ කස්මා ඉමස්ස පදභාජනියං
 අබන්ධනොපි චුත්තොති ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ තත්ථාති
 වාකොයාපඤ්ඤාසෙ. බන්ධනොකාසෙ සති වා අසති වා බන්ධනවිරහිතො
 පත්තො අබන්ධනො, පඤ්චබන්ධනානං ඕකාසො අස්සාති
 පඤ්චබන්ධනොකාසො. අපත්තොති පත්තො නාම න හොතිති අත්ථො,
 පාකතිකං කාතුං අසමත්ථොති චුත්තං හොති. ඉදඤ්ච අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤාපනෙ
 කාරණවචනං. තෙනාහ “තස්මා අඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙතුං වට්ටති”ති.

බන්ධනඤ්ච නාමෙතං යස්මා බන්ධනොකාසෙ සති හොති, අසති න
 හොති, තස්මා තස්ස ලක්ඛණං, බන්ධනවිධිඤ්ච දස්සෙතුං “යස්මිං පනා”තිආදි
 චුත්තං. මුඛවට්ටිසමීපෙ පන පත්තවෙධකෙන විජ්ඣියමානෙ කපාලස්ස
 බහලත්තා භිජ්ජති, තස්මා හෙට්ඨා විජ්ඣිතබ්බො. තෙනාහ
 “හෙට්ඨිමපරියන්තෙ”තිආදි. සුචුමං වා ඡිද්දං කත්වා බන්ධිතබ්බොති සුචුමෙ
 ඡිද්දෙ තිපුපට්ටාදීහි පයොජනං නත්ථි, සුත්තං පක්ඛිපිත්ථාව අධිට්ඨාතබ්බොති
 අධිජ්ජායො. න කෙවලං තිපුසුත්තකාදිනාව බන්ධිතබ්බොති ආහ
 “ඵාණිත”න්තිආදි. ඵාණිතං ඤාපෙත්වා පාසාණුචුණ්ණෙනාති
 පාසාණුචුණ්ණෙන සද්ධිං ඵාණිතං පවිත්වා තථාපක්කෙන
 පාසාණුචුණ්ණෙනාති අත්ථො. නිස්සජ්ජිතබ්බොති “අයං මෙ, හන්තෙ,
 පත්තො ඌනපඤ්චබන්ධනෙන පත්තෙන වෙනාපිතො නිස්සග්ගියො, ඉමාහං
 සඤ්ඤස්ස නිස්සජ්ජාමි”ති (පාරා. 613) නිස්සජ්ජිතබ්බො. තෙනාහ
 “නිස්සජ්ජන්තො”තිආදි. සම්මතෙනාති –

“සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඤ්ඤා, යදි සඤ්ඤස්ස පත්තකල්ලං, සඤ්ඤා
 ඉත්ථන්තාමං භික්ඛුං පත්තග්ගාභාපකං සම්මන්තෙය්‍ය, එසා ඤත්ති.
 සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඤ්ඤා, සඤ්ඤා ඉත්ථන්තාමං භික්ඛුං
 පත්තග්ගාභාපකං සම්මන්තති, යස්සායස්මතො බමති ඉත්ථන්තාමස්ස
 භික්ඛුනො පත්තග්ගාභාපකස්ස සම්මුති, යො තුණ්හස්ස. යස්ස
 නක්ඛමති, යො භාසෙය්‍ය. සම්මතො සඤ්ඤෙන ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු
 පත්තග්ගාභාපකො, බමති සඤ්ඤස්ස, තස්මා තුණ්හී, එවමෙතං
 ධාරයාමි”ති (පාරා. 614) –

එවං පදභාජනෙ චුත්තාය ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය සම්මතෙන. පත්තස්ස
 විජ්ජමානගුණං වත්ථාති “අයං, හන්තෙ, පත්තො පමාණුයුත්තො සුන්දරො

ථෙරානුරූපො” තිආදිනා (පාරා. අට්ඨ. 2.615) විජ්ජමානානිසංසං වත්වා. පත්තපරියන්තොති පරියන්තෙ ධීතපත්තො. අදෙසෙති මඤ්චපීඨච්ඡත්තනාගදන්තකාදිකෙ අදෙසෙ. පත්තස්ස හි නික්ඛිපනදෙසො “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, ආධාරක” ත්තිආදිනා නයෙන ඛන්ධකෙ වුත්තොයෙව. අපරිභොගෙනාති යාගුරන්ධනරජනපවනාදිනා අයුත්තපරිභොගෙන. අන්තරාමග්ගෙ පන බ්‍යාධිමිහි උප්පන්නෙ අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ අසති මත්තිකාය ලිම්පිත්වා යාගුං පචිතුං, උදකං වා තාපෙතුං වට්ටති. විස්සජ්ජෙතීති අඤ්ඤස්ස දෙනි. සවෙ පන සද්ධිවිහාරිකො වා අන්තෙවාසිකො වා අඤ්ඤං වරපත්තං යිපෙත්වා “අයං මය්හං සාරුජ්ජො, අයං ථෙරස්සා” ති ගණ්හාති, වට්ටති. අඤ්ඤො වා තං ගහෙත්වා අත්තනො පත්තං දෙනි, වට්ටති. “මය්හමෙව පත්තං ආහරා” ති වත්තඛිඛකිච්චං නත්ථි.

ඤාතකප්පවාරිතෙති එත්ථ සඬ්ඝවසෙන පවාරිතට්ඨානෙ පඤ්චඛන්ධනෙනෙව වට්ටති, පුග්ගලවසෙන පන පවාරිතට්ඨානෙ උනපඤ්චඛන්ධනෙනාපි. අකතචිඤ්ඤත්ති නාම “වද, හන්තෙ, පච්චයෙනා” ති එවං අකතට්ඨානෙ විඤ්ඤත්ති.

උනපඤ්චඛන්ධනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

උග්ගහෙත්වාති උග්ගහිතකං කත්වා, අප්පට්ග්ගහිතං සයමෙව ගහෙත්වාති අත්ථො. සත්තාහාතික්කමෙපි අනාපත්තිකතා චෙත්ථ අනජ්ඣොභරණීයතං ආපන්නත්තාති චෙදිතඛිඛං. කස්මා එතෙන ඉදං දස්සිතං හොතීති ආහ “තානි හී” තිආදි. හිසක්කස්ස ඉමානි තෙන අනුඤ්ඤාතත්තාති හෙසජ්ජානි, යෙසං කෙසඤ්චි සප්පායානමෙතං අධිවචනං. තෙනාහ “හෙසජ්ජකිච්චං කරොත්තු වා, මා වා, එවං ලද්ධවොහාරානී” ති. ඉදානි සත්තාහකාලිකං නිස්සග්ගියවත්ථුහුතං සප්පිනවනීතං දස්සෙතුං “සප්පි නාම ගවාදීන” ත්තිආදි වුත්තං. ආදිසද්දෙන අප්පිකාදීනං ගහණං. “යෙසං මංසං කප්පතී” ති ඉමිනා පාකටෙහි ගොඅප්පිකාදීහි අඤ්ඤානිපි මිගරොහිතාදීනි සඬ්ගණ්හාති. යෙසඤ්චි ඛීරං අත්ථි, සප්පිපි තෙසං අත්ථියෙව. තං පන සුලභං වා හොතු, දුල්ලභං වා, අසංමොහත්ථං වුත්තං. මක්ඛිකාමධුමෙවොති බුද්දකහමරමධුකරීහි තීහි මක්ඛිකාහි කතං මධුමෙව. උච්ඡුරසන්ති සුද්ධොදකසමිහිත්තානං වසෙන දුට්ඨමිපි උච්ඡුරසං. “අගිලානස්ස ගුළොදක” ත්ති (මහාව. 284) පන උද්දිස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා උදකසමිහිත්තො අගිලානස්ස වට්ටති. “අවත්ථුකපක්කා වා” ති ඉමිනා සවත්ථුකපක්කා න වට්ටතීති දස්සෙති. මහාපච්චරියං පන “එතං සවත්ථුකපක්කං වට්ටති, නො වට්ටතීති පුච්ඡං කත්වා උච්ඡුථාණිතං පච්ඡාහත්තං නොවට්ටනකං නාම නත්ථි” ති වුත්තං, තං යුත්තත්ති

සමන්තපාසාදිකායං (පාරා. අට්ඨ. 2.623) වුත්තං. උච්ඡුචිකතීති උච්ඡුමිහා නිබ්බත්තා රසලසිකාදිකා. පකතත්තානං පටිනිද්දෙසත්තා තං-සද්දස්ස තෙන පකතානං හෙසජ්ජානං එව ගහණං, න තෙසං වත්ථුනන්ති ආහ “තානි හෙසජ්ජානී”තිආදි. න තෙසං වත්ථුනීති තෙසං සජ්ජිආදීනං කාරණානි බීරාදීනි අජ්ජට්ඨගහෙත්වාති අත්ථො.

වසානෙලන්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.623) “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වසානි හෙසජ්ජානි අච්ඡවසං මච්ඡවසං සුසුකාවසං සුකරවසං ගදුහවසං”න්ති (මහාව. 262) එවං අනුඤ්ඤාතවසානං තෙලං. යානීති යානි හෙසජ්ජානි. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වසානි හෙසජ්ජානි අච්ඡවසං මච්ඡවසං සුසුකාවසං සුකරවසං ගදුහවසං කාලෙ පටිග්ගහිතං කාලෙ නිජ්ජක්කං කාලෙ සංසට්ඨං තෙලපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතු”න්ති එවං තෙලත්ථං වසාපට්ඨගහණස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා “වසානෙලං පනා”තිආදි වුත්තං. කාලෙති පුරෙහත්තං. සංසට්ඨන්ති පරිස්සාවිතං. තස්මාති යස්මා අනුඤ්ඤාතං, තස්මා. “අච්ඡවසං”න්ති වචනෙන යපෙත්වා මනුස්සවසං සබ්බෙසං අකජ්ජියමංසානං වසාය අනුඤ්ඤාතත්තා “යපෙත්වා මනුස්සවසං”න්ති වුත්තං.

සාමං පච්ඡන්ති කාලෙයෙව සාමං පච්ඡන්ති. නිබ්බත්තිතතෙලමිති කාලෙයෙව අත්තනා විවෙචිතතෙලමිති. තිව්ධමිති වෙනං කාලෙයෙව වට්ටති. වුත්තමිති වෙනං “කාලෙ වෙ, භික්ඛවෙ, පටිග්ගහිතං කාලෙ නිජ්ජක්කං කාලෙ සංසට්ඨං, තං වෙ පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති”ති. පච්ඡාහත්තං පන පටිග්ගහෙතුං වා කාතුං වා න වට්ටතියෙව. වුත්තමිති වෙනං “විකාලෙ වෙ, භික්ඛවෙ, පටිග්ගහිතං විකාලෙ නිජ්ජක්කං විකාලෙ සංසට්ඨං, තං වෙ පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති තිණ්ණං දුක්කටානං. කාලෙ වෙ, භික්ඛවෙ, පටිග්ගහිතං විකාලෙ නිජ්ජක්කං විකාලෙ සංසට්ඨං, තං වෙ පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති ද්විත්තං දුක්කටානං. කාලෙ වෙ, භික්ඛවෙ, පටිග්ගහිතං කාලෙ නිජ්ජක්කං විකාලෙ සංසට්ඨං, තං වෙ පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 262). “සත්තාහං නිරාමිසපරිභොගෙන වට්ටතී”ති ඉමිනා පන “කාලෙ පටිග්ගහිතං කාලෙ නිජ්ජක්කං කාලෙ සංසට්ඨං තෙලපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතු”න්ති ඉදං නිරාමිසපරිභොගං සන්ධාය වුත්තන්ති දස්සෙති.

යං පනෙත්ථ (පාරා. අට්ඨ. 2.623) සුබ්බමරජසදිසං මංසං වා න්හාරු වා අට්ඨි වා ලොහිතං වා හොති, තං අබ්බොහාරිකං. සචෙ පන අනුපසම්පන්නො තාය පටිග්ගහිතවසාය තෙලං කත්වා දෙනි, තං කථන්ති ආහ “අනුපසම්පන්නො”තිආදි. තද්දුනි යස්මිං අහනි පටිග්ගහිතං, තද්දු. පච්ඡාහත්තතො පට්ඨාය පන සත්තාහං නිරාමිසමෙව වට්ටති. තත්‍රාපි අබ්බොහාරිකං අබ්බොහාරිකමෙව. යාවකාලිකවත්ථුනං අඤ්ඤෙය්‍යං වත්ථු.

පවිතුරු න වට්ටනි සම්බන්ධයෙන්. තත්ථ යාවකාලිකවත්ථුනන්ති යාවකාලිකං වත්ථු එතෙසන්ති යාවකාලිකවත්ථුනි, තෙසං, යාවකාලිකවත්ථුමන්තානන්ති අත්ථො. අඤ්ඤෙසන්ති වසාතෙලතො අඤ්ඤෙසං සප්පිආදීනං. වත්ථුනන්ති ධීරාදිකං යාවකාලිකභූතං වත්ථුං, පවිතුරු න වට්ටනියෙව, සාමංපාකත්තාති අධිප්පායො.

නිබ්බන්තිතසප්පිං වාති යාවකාලිකවත්ථුතො විවෙචිතසප්පිං වා. යථා තත්ථ දධිගතං වා තක්කගතං වා බයං ගමිස්සති, එවං ක්කාපිතං වාති අත්ථො. නවනීතං වාති තක්කබ්බන්දුනිපි දධිගුළිකායොපි අපනෙත්වා සුඛොත්තවනීතං පවිතුරු වට්ටනි සාමංපක්කාභාවතොති අධිප්පායො. යදි සයංපච්ඡිතසත්තාහකාලිකෙන සද්ධිං ආමිසං භුඤ්ජති, තං ආමිසං සයංපච්ඡිතසත්තාහකාලිකෙන මිස්සිතං අත්තතො යාවකාලිකභාවං සත්තාහකාලිකෙන ගණ්භාපෙති. තථා ව යාවකාලිකං අපක්කමිපි සයංපක්කභාවං උපගච්ඡති “තං පන තද්වුපුරෙහත්තමිපි සාමිසං පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටනී”ති වුත්තං. යථා සයංපක්කසත්තාහකාලිකං වසාතෙලං, සයංහප්පිතසාසපාදියාවජීවිකවත්ථුනං තෙලඤ්ච සාමිසං තද්වුපුරෙහත්තමිපි න වට්ටනි, තථා නවනීතසප්පිති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්ච –

“යාවකාලිකආදීනි, සංසට්ඨානි සහත්තනා;
ගාභාපයන්ති සබ්භාව”න්ති ව;
“තෙහෙව භික්ඛුනා පත්තං, කප්පතෙ යාවජීවිකං;
නිරාමිසංව සත්තාහං, සාමිසෙ සාමපාකතා”ති ව.

ධීරාදිතොති එත්ථ ආදිසද්දෙන තිලාදීනං ගහණං. සාමිසානිපිති න කෙවලං නිරාමිසානෙවාති අත්ථො. පච්ඡාභත්තතො පන පට්ඨාය න වට්ටන්තියෙව. සත්තාහාතික්කමෙපි අනාපත්ති සවත්ථුකානං පටිග්ගහිතත්තා. “තානි පටිග්ගහෙත්වා”ති (පාරා. 622) හි වුත්තං. තෙනාහ “පච්ඡාභත්තතො පට්ඨායා”තිආදි. පච්ඡාභත්තං පටිග්ගහිතකෙහි කතං පන අබ්භඤ්ජනාදීසු උපනෙතබ්බං, පුරෙහත්තමිපි ව උග්ගහිතකෙහි කතං. උභයෙසමිපි සත්තාහාතික්කමෙපි අනාපත්ති. අන්තොසත්තාහෙති සත්තාහබ්භත්තරෙ. අබ්භඤ්ජනාදීනන්ති එත්ථ ආදිසද්දෙන මුද්ධනිතෙලඅරුමක්ඛනසරඬුපනාදීනං ගහණං. අධිට්ඨන්තිවාති “ඉදානි න මය්හං අප්පිකොභරණත්ථාය හවිස්සති, ඉදං සප්පි ව තෙලඤ්ච වසා ව මුද්ධනිතෙලත්ථං වා අබ්භඤ්ජනත්ථං වා හවිස්සති, මධු අරුමක්ඛනත්ථං වා ඵාණිතං සරඬුපනත්ථං වා හවිස්සති”ති එවං චිත්තං උප්පාදෙත්වා.

කො පනෙත්ථ යාවකාලිකයාවජීවිකවත්ථුසු විසෙසොති ආහ
“යාවජීවිකානී”තිආදි. යාව අරුණස්ස උග්ගමනා තිට්ඨන්ති සත්තමදිවසෙ

කතතෙලං සවෙ යාව අරුණුග්ගමනා තිට්ඨතීති අත්ථො. පාළියං
 අනාගතසප්පිඤ්ඤාදීනන්ති එත්ථ තාව මිගරොහිතාදීනං සප්පි පාළියං
 අනාගතසප්පි, තථා නවනීතං, නාළිකෙරනිමිබ්බකොසමිබ්බකරමන්දසාසපඤ්ඤා
 තෙලං පන පාළියං අනාගතතෙලං, තථා මධුකපුප්ඵලාණිතං පාළියං
 අනාගතඵාණිතන්ති වෙදිතබ්බං. න සබ්බං මධුකපුප්ඵලාණිතං ඵාණිතගතිකන්ති
 ආහ “සීතුදකෙනා”තිආදි. සීතුදකෙන කතන්ති මධුකපුප්ඵලානි සීතුදක
 පක්ඛිපිත්වා අමද්දිත්වා පුප්ඵරසෙ උදකගතෙ සති තං උදකං ගහෙත්වා පචිත්වා
 කතං. “ඵාණිතගතිකමෙවා”ති ඉමිනා සත්තාහකාලිකන්ති දස්සෙති, න පන
 නිස්සග්ගියවත්ථුන්ති. තස්මා සත්තාහං අතික්කාමයතො දුක්කටන්ති
 වෙදිතබ්බං. චුත්තම්පි වෙතං සමන්තපාසාදිකායං සීතුදකෙන කතං
 මධුකපුප්ඵලාණිතං පුරෙහත්තං සාමිසං වට්ටති, පච්ඡාහත්තතො පට්ඨාය
 සත්තාහං නිරාමිසමෙව, සත්තාහාතික්කමෙ වත්ථුගණනාය දුක්කට”න්ති.
 සවෙ පන ඛීරං පක්ඛිපිත්වා කතං, යාවකාලිකං. ඛණ්ඩසක්ඛරං පන
 ඛීරජල්ලිකං අපනෙත්වා සොධෙත්ති, තස්මා වට්ටති,
 අම්බජම්බුපනසකදලිබ්ජපුරිච්ඤ්ඤාදීනං සබ්බෙසං යාවකාලිකඵලානං ඵාණිතං
 යාවකාලිකමෙවාති ආහ “අම්බඵාණිතාදීනි යාවකාලිකානී”ති.

කායිකපරිභොගං වට්ටතීති කායස්ස වා කායෙ අරුතො වා මක්ඛනං
 වට්ටති, අජ්ඣොහරිතුං පන න වට්ටති. යන්ති සත්තාහාතික්කන්තං භෙසජ්ජං.
 නිරපෙක්ඛො පරිච්චජිත්වාති අනපෙක්ඛො සාමණෙරස්ස දත්වා. තන්ති එවං
 පරිච්චජිත්වා පුන ලද්ධභෙසජ්ජං. එවඤ්ඤි දින්නං භෙසජ්ජං සවෙ සො
 සාමණෙරො අභිසංඛරිත්වා වා අනභිසංඛරිත්වා වා තස්ස භික්ඛුනො දදෙය්‍ය,
 ගහෙත්වා නත්ථුකම්මං වා කාතබ්බං, අඤ්ඤං වා කඤ්චි පරිභොගං. තෙනාහ
 “අජ්ඣොහරිතුම්පි වට්ටතී”ති. සවෙ සො බාලො භොති, දාතුං න ජානාති,
 අඤ්ඤන භික්ඛුනා වත්තබ්බො “අත්ථි තෙ, සාමණෙර, භෙසජ්ජ”න්ති,
 “ආම, හන්තෙ, අත්ථි”ති. “ආහර, ටෙරස්ස භෙසජ්ජං කරිස්සාමා”ති, එවම්පි
 වට්ටති. වත්ථුගණනායාති සප්පිඤ්ඤාදිවත්ථුගණනාය වෙව
 සප්පිපිණ්ඩාදිවත්ථුගණනාය ව. මිස්සිතෙසු පන එකං නිස්සග්ගියං පාචිත්තියං.
 එත්ථ ව “ඉදං මෙ, හන්තෙ, භෙසජ්ජං සත්තාහාතික්කන්තං නිස්සග්ගියං,
 ඉමාහං සඤ්ඤාසස්ස නිස්සජ්ජාමි”ති (පාරා. 623) නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං.

සාධාරණපඤ්ඤත්ති. සත්තාහං අනතික්කන්තෙපි අතික්කන්තසඤ්ඤිතො
 වෙව වෙමතිකස්ස ව දුක්කටං. අතික්කන්තෙ අනතික්කන්තසඤ්ඤිතොපි
 වෙමතිකස්සපි නිස්සග්ගියං පාචිත්තියමෙව, තථා
 අනධිට්ඨිතාවිස්සජ්ජිතානට්ඨාවිනට්ඨාදඬ්ඨාවිලුත්තෙසු අධිට්ඨිතාදිසඤ්ඤිතො.
 අන්තොසත්තාහං අධිට්ඨිතෙ, විස්සජ්ජිතෙ, නට්ඨෙ, විනට්ඨෙ, දඬ්ඨෙ,
 අච්ඡින්නෙ, විස්සාසෙන ගහිතෙ උම්මත්තකාදීනඤ්ච අනාපත්ති.

ආචාරවිපත්ති. සජ්ජිආදීනං අත්තනො සන්තකතා, ගණනුපගතා, සත්තාහාතික්කමොති ඉමානෙත්ථ තීණි අඬගානි. කථිතසමුට්ඨානං, අකිරියං, නොසඤ්ඤාවිමොක්ඛං, අවිත්තකං, පණ්ණත්තිවජ්ජං, කායකම්මං, වචිකම්මං, තිවිත්තං, තිවෙදනං. තෙනාහ “සෙසං චීවරවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිඛ”න්ති (කඬබා. අට්ඨ. කථිතසික්ඛාපදවණ්ණනා).

හෙසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. වස්සිකසාට්ඨකසික්ඛාපදවණ්ණනා

පච්ඡිමමාසස්ස පයමදිවසතො පට්ඨායාති ජෙට්ඨමූලපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමපාටිපදදිවසතො පට්ඨාය. තාවාති තාව පරිමාණෙ කාලෙ. ජෙට්ඨමූලපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමපාටිපදදිවසතො පට්ඨාය යාව කත්තිකපුණ්ණමා, ඉමස්මිං පඤ්චමාසෙති අත්ථො. කාලො වස්සිකසාට්ඨකායාතිආදිනාති එත්ථ ආදිසද්දෙන “සමයො වස්සිකසාට්ඨකාය, අඤ්ඤෙපි මනුස්සා වස්සිකසාට්ඨකචීවරං දෙන්ති”ති (පාරා. 628) ඉමෙසං ගහණං. දෙථ මෙ වස්සිකසාට්ඨකචීවරන්තිආදිකායාති එත්ථ ආදිසද්දෙන පන “ආහරථ මෙ වස්සිකසාට්ඨකචීවරං, පරිවත්තෙථ මෙ වස්සිකසාට්ඨකචීවරං, වෙතාපෙථ මෙ වස්සිකසාට්ඨකචීවර”න්ති ඉමෙසං ගහණං. අත්තනො අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතෙසු තදුභයං කරොන්තස්ස කිං හොතිති ආහ “අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතට්ඨානෙ”තිආදි. “වත්තහෙදෙ දුක්කට”න්ති ඉදං වස්සිකසාට්ඨකං පුබ්බෙ අදෙන්තෙ සන්ධාය වුත්තං. යෙ පන පුබ්බෙපි දෙන්ති, තෙසු වත්තහෙදො නත්ථී. වුත්තඤ්ඤි සමන්තපාසාදිකායං “යෙ මනුස්සා පුබ්බෙපි වස්සිකසාට්ඨකචීවරං දෙන්ති, ඉමෙ පන සවෙපි අත්තනො අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතා හොන්ති, වත්තහෙදො නත්ථී තෙසු සතුප්පාදකරණස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.628). අඤ්ඤාතකචිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙන නිස්සග්ගියං පාවිත්තියන්ති “යො පන භික්ඛු අඤ්ඤාතකං ගහපතිං වා ගහපතානිං වා චීවරං විඤ්ඤාපෙයා අඤ්ඤත්‍ර සමයා, නිස්සග්ගියං පාවිත්තිය”න්ති (පාරා. 518) ඉමිනා සික්ඛාපදෙන නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං. ඉදං පන පකතියා වස්සිකසාට්ඨකදායකෙසුපි හොතියෙව.

ගිම්හානං පච්ඡිමද්ධමාසස්ස පයමදිවසතො පට්ඨායාති එත්ථ ජෙට්ඨමූලකාලපක්ඛුපොසථස්ස පච්ඡිමපාටිපදදිවසතො පට්ඨාය යාව ආසාළ්භිපුණ්ණමා, අයමද්ධමාසො ගිම්හානං පච්ඡිමද්ධමාසො නාම, තස්ස පයමදිවසතො පට්ඨායාති අත්ථො, අද්ධමාසස්ස පයමපාටිපදදිවසතො පට්ඨායාති වුත්තං හොති. කත්තිකමාසස්ස පච්ඡිමදිවසො නාම පච්ඡිමකත්තිකමාසස්ස පුණ්ණමා. එත්තාවතාති “මාසො සෙසො ගිම්හානන්ති භික්ඛුනා වස්සිකසාට්ඨකචීවරං පරියෙසිතඛිඛං, අද්ධමාසො සෙසො

ගිම්හානන්ති කත්වා නිවාසෙනබ්බ”න්ති එත්තකෙන ගණනෙන.
 පරියෙසනක්ඛේත්තන්ති පරියෙසනස්ස බ්බේත්තං. එතස්මිඤ්භි මාසෙ
 වස්සිකසාට්ඨකං අලද්ධං පරියෙසිතුං වට්ටති. කරණනිවාසනක්ඛේත්තමිපිති
 කරණක්ඛේත්තඤ්චෙව නිවාසනක්ඛේත්තඤ්ච. පි-සද්දෙන
 පරියෙසනක්ඛේත්තං සම්පිණ්ඨෙති. එතස්මිඤ්භි අද්ධමාසෙ පරියෙසිතුං,
 කාතුං, නිවාසෙතුඤ්ච වට්ටති, අධිට්ඨාතුංයෙව න වට්ටති. යං පන
 සමන්තපාසාදිකායං කත්ථවි පොත්ථකෙ “ජෙට්ඨමූලපුණ්ණමාසියා
 පච්ඡිමපාටිපදදිවසතො පටියාය යාව කාලපක්ඛුපොසථො, අයමෙකො
 අද්ධමාසො පරියෙසනක්ඛේත්තඤ්චෙව කරණක්ඛේත්තඤ්ච. එතස්මිඤ්භි
 අන්තරෙ වස්සිකසාට්ඨකං අලද්ධං පරියෙසිතුං, ලද්ධං කාතුඤ්ච වට්ටති,
 නිවාසෙතුං, අධිට්ඨාතුඤ්ච න වට්ටති”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.628) වචනං දිස්සති,
 තං පමාදලිඛිතං මාතිකාය විරොධතොති දට්ඨබ්බං. “අද්ධමාසො සෙසො
 ගිම්හානන්ති කත්වා නිවාසෙනබ්බ”න්ති (පාරා. 627) හි පාළි. සබ්බමිපිති
 පරියෙසනං, කරණං, නිවාසනං, අධිට්ඨානඤ්චාති සබ්බමිපි. ඉමිනා ඉමෙ
 වත්තාරො මාසා පරියෙසනකරණනිවාසනාධිට්ඨානානං චතුත්තමිපි
 බ්බේත්තන්ති දස්සෙති. එතෙසු හි චතුසු මාසෙසු අලද්ධං පරියෙසිතුං, ලද්ධං
 කාතුං, නිවාසෙතුං, අධිට්ඨාතුඤ්ච වට්ටති.

වස්සං උක්කඩ්ඪීයතීති සංවච්ඡරං උද්ධං කඩ්ඪීයති වඩ්ඪීයති, ආරුහන්ති
 අත්ථො, වස්සානස්ස පයමමාසං උක්කඩ්ඪීත්වා ගිම්හානං පච්ඡිමමාසමෙව
 කරොන්තීති චුත්තං හොති. වස්සුපනායිකදිවසෙ අධිට්ඨාතබ්බාති වස්සානතො
 පුබ්බේයෙව දසාහස්ස අතික්කන්තත්තා වස්සුපනායිකදිවසෙයෙව
 අධිට්ඨාතබ්බා. තඤ්භි දිවසං අතික්කාමෙතුං න වට්ටති. අන්තොවස්සෙ පන
 ලද්ධා චෙව නිට්ඨිතා ච තස්මිංයෙව අන්තොවස්සෙ ලද්ධදිවසතො පටියාය
 දසාහං නාතික්කාමෙතබ්බා, දසාහාතික්කමෙ නිට්ඨිතා පන තදහෙව
 අධිට්ඨාතබ්බා. දසාහෙ අප්පහොන්තෙ චීවරකාලං නාතික්කාමෙතබ්බා. අයං
 තාව කතාය පරිහාරො. අකතාය පන කො පරිහාරොති ආහ “සචෙ”තිආදි.
 එකාහමිපි න ලහති ඉතො අඤ්ඤස්ස පරිහාරස්සාභාවතොති අධිප්පායො.

සො කුතො හොතීති ආහ “යාව හෙමන්තස්ස පයමදිවසො”ති,
 ජෙට්ඨමූලපුණ්ණමාසිතො පටියාය යාව කත්තිකපුණ්ණමාසියා
 පච්ඡිමපාටිපදදිවසො, තාවාති අත්ථො. එතෙසු සත්තසු පිට්ඨිසමයමාසෙසුති
 පටිලොමක්කමෙන චුත්තෙසු කත්තිකපුණ්ණමාසියා පච්ඡිමපාටිපදාදිසු
 ජෙට්ඨමූලපුණ්ණමාසාවසානෙසු එතෙසු සත්තසු පිට්ඨිසමයනාමකෙසු
 මාසෙසු. සතුප්පාදකරණෙනාති “කාලො වස්සිකසාට්ඨකායා”තිආදිනා නයෙන
 සතුප්පාදකරණෙන. විඤ්ඤාපෙත්තස්සාති “දෙථ මෙ
 වස්සිකසාට්ඨකචීවර”න්තිආදිනා (පාරා. 628) නයෙන විඤ්ඤත්ති.

කරොන්තස්ස. තෙන සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිති
අඤ්ඤාතකච්ඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙන අනාපත්ති, ඉමිනා පන සික්ඛාපදෙන
ආපත්තියෙව අසමයත්තා. චුත්තඤ්ඤෙහතං භදන්තබුද්ධදත්තාවරියෙන –

“කත්වා පන සත්ථපාදං, වස්සසාට්ඨිකච්චරං;
නිජ්ථාදෙන්තස්ස භික්ඛුස්ස, සමයෙ පිට්ඨිසම්මතෙ.

“හොති නිස්සග්ගියාපත්ති, ඤාතකාඤ්ඤාතකාදිනො;
තෙසුයෙව ච විඤ්ඤත්තිං, කත්වා නිජ්ථාදනෙ තථා”ති.

එත්ථ ච “ඉදං මෙ, භන්තෙ, වස්සිකසාට්ඨිකච්චරං අතිරෙකමාසෙ සෙසෙ
ගිම්භානෙ පරිසිට්ඨං අතිරෙකද්ධමාසෙ සෙසෙ ගිම්භානෙ කත්වා පරිද්දිතං
නිස්සග්ගිය”න්ති ඉමිනා (පාරා. 628) නයෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං.

වස්සිකසාට්ඨිකපරියෙසනවත්ථුස්මිත්ති පටිකච්චෙව
වස්සිකසාට්ඨිකපරියෙසනවත්ථුස්මිං. තිකපාචිත්තියන්ති අතිරෙකමාසද්ධමාසෙසු
අතිරෙකසඤ්ඤිවෙමතිකඌනකසඤ්ඤිතං පරියෙසනනිවාසනවසෙන තීණි
පාචිත්තියානි, එකසෙසනිද්දෙසො වායං, සාමඤ්ඤනිද්දෙසො වා.
ඌනකමාසද්ධමාසෙසුති ඌනකමාසෙ වෙව ඌනකද්ධමාසෙ ච.
අතිරෙකසඤ්ඤිනො, වෙමතිකස්ස වා දුක්කටන්ති එත්ථ “පරියෙසනනිවාසනං
කරොන්තස්සා”ති පාඨසෙසො. ඉදං චුත්තං හොති – “ඌනකමාසෙ සෙසෙ
ගිම්භානෙ අතිරෙකසඤ්ඤිනො, වෙමතිකස්ස වා පරියෙසන්තස්ස දුක්කටං,
ඌනකද්ධමාසෙ සෙසෙ ගිම්භානෙ ච අතිරෙකසඤ්ඤිනො, වෙමතිකස්ස වා
නිවාසෙන්තස්ස දුක්කට”න්ති. “තථා”ති ඉමිනා දුක්කටං අතිදිසති, තඤ්ච
දුක්කටං උදකච්ඡිතගණනාය අකත්වා න්භානපරියොසානවසෙන පයොගෙ
පයොගෙ කාරෙතබ්බං, තඤ්ච බො විවට්ඨිගණෙ ආකාසතො
පතිතඋදකෙනෙව න්භායන්තස්ස, න න්භානකොට්ඨකවාපිආදීසු සට්ඨි
ආසිත්තුදකෙන න්භායන්තස්ස. තෙනෙවාහ “සනියා වස්සිකසාට්ඨිකායා”තිආදි.
පොක්ඛරණියාදීසු පන නග්ගස්ස න්භායන්තස්ස අනාපත්තිති සම්බන්ධො,
පොක්ඛරණියාදීසු පන සනියාපි වස්සිකසාට්ඨිකාය නග්ගස්ස න්භායන්තස්ස
නත්ථි දුක්කටාපත්තිති අත්ථො.

එවං අන්තරාපත්තියා අනාපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි නිස්සග්ගියෙන
අනාපත්තිං දස්සෙතුං “අච්ඡින්නච්චරස්සා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ
අච්ඡින්නච්චරස්සාති අච්ඡින්නසෙසච්චරස්ස. තස්සාපි අසමයෙ නිවාසතො
අනාපත්ති. එස නයො නට්ඨච්චරස්ස වාති එත්ථාපි. යථා චෙත්ථ
නිවාසෙන්තානං තෙසං අනාපත්ති, එවං තත්ථ පරියෙසන්තානම්පිති දට්ඨිබ්බං.
එත්ථ පන මහග්ග්චස්සිකසාට්ඨිකං යපෙත්වා න්භායන්තස්ස වොරුපද්දවො

ආපදා නාමානි ආහ “අනිවත්ථ”න්තිආදි. ආපදාසු වා නිවාසයතොති ආපදාසු විජ්ජමානාසු අසමයෙ නිවාසෙන්තස්ස. යං පන සමන්තපාසාදිකායං

“අවිජින්නවීරස්සාති එතං වස්සිකසාටිකංයෙව සන්ධාය චුත්තං. තෙසඤ්ඤි නග්ගානං කායොවස්සාපනෙ අනාපත්ති. එත්ථ ච මහග්ගවස්සිකසාටිකං නිවාසෙන්වා න්භායන්තස්ස වොරුපද්දවො ආපදා නාමා”ති අවිජින්නවීරාදිනො නිස්සග්ගියෙන අනාපත්තිං අදස්සෙන්වා නග්ගස්ස න්භායතො දුක්කටෙනෙව අනාපත්තිදස්සනං, තං යුත්තං විය න දිස්සති. සබ්බසික්ඛාපදෙසු හි මූලාපත්තියා එව ආපත්තිප්පසඬගෙ අනාපත්තිදස්සනත්ථං අනාපත්තිවාරො ආරභියති, න අන්තරාපත්තියාති, තස්මා උපපරික්ඛිතබ්බං. සවීරතාති අන්තරවාසකඋත්තරාසඬගෙහි සවීරතා.

වස්සිකසාටිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. වීරඅවිජින්නදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“දත්වා”ති යං කිඤ්චි පච්චාසිසමානස්සෙව දානමිහ අධිප්පෙනං, න නිස්සට්ඨදානන්ති ආහ “වෙය්‍යාවච්චාදීනී”තිආදි. සකසඤ්ඤායාති “සක”න්ති සඤ්ඤාය. ඉමිනා පාරාජිකාභාවං දස්සෙති. වජිත්වා දින්නමිපි හි සකසඤ්ඤාය ගණ්හතො නත්ථි පාරාජිකං. අවිජින්නත්තස්සාති එකතො අබද්ධාති, විසුං ධ්විතාති ච බහුනි අවිජින්නො, “සඬ්ඝාටිං ආහර, උත්තරාසඬගං ආහරා”ති එවං ආහරාපයතො ච. තෙනාහ “වත්ථුගණනාය ආපත්තියො”ති. “මයා දින්නාති සබ්බාති ආහරා”ති වදනොපි එකවචනෙනෙව සම්බහුලා ආපත්තියො. එකං වීරං පන එකාබද්ධාති ච බහුනි අවිජින්නො එකා ආපත්ති. “අවිජින්නදා”ති ආණත්තියා දුක්කටන්ති “මයා දින්නාති සබ්බාති ගණ්හා”ති ආණත්තියා එකං දුක්කටං, අවිජින්නෙසු පන එකවචනෙනෙව සම්බහුලා පාවිත්තියො. තෙනාහ “අවිජින්නෙසු වත්ථුගණනාය ආපත්තියො”ති. අවිජින්නෙසුති තෙනාණත්තෙන අවිජින්නෙසු වීරරෙසු. යත්ථ පන පොත්ථකෙසු “අවිජින්නෙසු යත්තකාති ආණත්තාති, තෙසං ගණනාය ආපත්තියො”ති පාඨො, තත්ථ යත්තකාති ආණත්තාතීති යත්තකාති වීරානි ගණ්හිතුං ආණත්තාතීති අත්ථො. යං පන සමන්තපාසාදිකායං “වීරං ‘ගණ්හා’ති ආණාපෙති, එකං දුක්කටං. ආණත්තො බහුනි ගණ්හාති, එකං පාවිත්තිය”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.633) චුත්තං, තං එකාබද්ධං සන්ධාය. එවඤ්ච කත්වා සමන්තපාසාදිකාය සද්ධිං ඉමාය අට්ඨකථාය න කොචි වීරොධො. සචෙ පන “සඬ්ඝාටිං ගණ්හ, උත්තරාසඬගං ගණ්හා”ති ආණාපෙති, වාචාය වාචාය දුක්කටං. අවිජින්නෙසු වත්ථුගණනාය ආපත්තියො. එත්ථ ච “ඉදං මෙ, හන්තෙ, වීරං හික්ඛුස්ස

සාමං දත්වා අවිජින්නං නිස්සග්ගිය''න්ති (පාරා. 633) ඉමිනා නයෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං.

තිකපාවිත්තියන්ති උපසම්පන්නෙ

උපසම්පන්නසඤ්ඤිවෙමතිකඅනුපසම්පන්නසඤ්ඤිනං වසෙන තීණි පාවිත්තියානි. අඤ්ඤං පරික්ඛාරන්ති පත්තාදිං අඤ්ඤං පරික්ඛාරං, අන්තමසො සුවිම්පිති අත්ථො. න කෙවලං අනුපසම්පන්නස්ස විවරංයෙව අවිජින්නදතො දුක්ඛටන්ති ආහ “අනුපසම්පන්නස්ස වා”තිආදි. තත්ථ යං කිඤ්චිති විවරං වා හොතු, පත්තාදි, යං කිඤ්චි පරික්ඛාරං වා. තස්ස විස්සාසං ගණ්හන්තස්සාති යස්ස දින්නං, තස්ස විස්සාසෙන ගණ්හන්තස්ස, තතියත්ථෙ වෙතං උපයොගවචනං. උපසම්පන්නතාති අවිජින්නදනසමයෙ උපසම්පන්නභාවො. කිඤ්චාපි උපසම්පන්නභාවො පාළියං, මාතිකට්ඨකථායඤ්ච දානග්ගහණෙසු දිස්සති, තථාපි අනුපසම්පන්නකාලෙ විවරං දත්වා උපසම්පන්නකාලෙ අවිජින්නදන්තස්ස ආපත්තිතො අවිජින්නදනකාලෙයෙව උපසම්පන්නතා අභිගන්ති වෙදිතබ්බං.

විවරඅවිජින්නදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුත්තවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඡබ්බිධං බොමසුත්තාදින්ති “සුත්තං නාම ඡ සුත්තානි බොමං කප්පාසිකං කොසෙය්‍යං කම්බලං සාණං භඩ්ග”න්ති (පාරා. 638) එවං චුත්තං ඡබ්බිධං බොමසුත්තාදිං. තත්ථ බොමන්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.636-38) බොමවාකෙහි කතසුත්තං. කප්පාසිකන්ති කප්පාසතො නිබ්බත්තං. කොසෙය්‍යන්ති කොසියංසුහි කන්තිත්වා කතසුත්තං. කම්බලන්ති එළකලොමසුත්තං. සාණන්ති සාණවාකෙන කතසුත්තං. භඩ්ගන්ති පාටෙක්කං වාකසුත්තමෙවාති එකෙ. පඤ්චගිපි මිස්සෙත්වා කතසුත්තං පන “භඩ්ග”න්ති වෙදිතබ්බං. තෙසං අනුලොමන්ති තෙසං බොමාදීනං අනුලොමං දුකුලං පත්තුණ්ණං සොමාරපට්ටං චිතපට්ටං ඉද්ධිජං දෙවදින්තන්ති ඡබ්බිධං සුත්තං.

තුරිති වායනුපකරණො එකො දණ්ඨො, චිතචිතට්ඨානං යත්ථ සංහරිත්වා යපෙන්නි. වෙමන්ති වායනුපකරණො එකො දණ්ඨො, සුත්තං පවෙසෙත්වා යෙන ආකොටෙන්තො සනභාවං සම්පාදෙන්ති. තස්ස සබ්බජ්ජයොගෙසු දුක්ඛටන්ති තත්තවායස්ස යෙ තෙ තුරිවෙමසජ්ජනාදිකා පයොගා, තෙසු සබ්බෙසු පයොගෙසු භික්ඛුස්ස දුක්ඛටං, තස්ස තත්තවායස්ස පයොගෙ පයොගෙ භික්ඛුස්ස දුක්ඛටන්ති චුත්තං හොති. තුරිආදීනං අභාවෙ තෙසං කරණත්ථං වාසිඵරසුආදීනං මග්ගනනිසානරුක්ඛවිජ්ජනාදිසබ්බජ්ජයොගෙහි එසෙව නයො. තත්තුනං අත්තතො සත්තකත්තා චිතචිතට්ඨානං පටිලද්ධමෙව

හොතීති ආහ “පටිලාහෙන නිස්සග්ගියං හොති”ති,
 විකප්පනුපගපච්ඡිමචීවරප්පමාණෙ විතෙ නිස්සග්ගියං හොතීති චූත්තං හොති.
 තෙනෙව චක්ඛති “දීඝතො විදත්ථිමත්තෙ, තිරියඤ්ච හත්ථමත්තෙ විතෙ
 නිස්සග්ගියං පාවිත්තිය”න්ති. එත්ථ ච “ඉදං මෙ, හත්තෙ, චීවරං සාමං සුත්තං
 විඤ්ඤාපෙත්වා තත්තවායෙහි වායාපිතං නිස්සග්ගිය”න්ති ඉමිනා නයෙන
 නිස්සප්පනවිධානං වෙදිතබ්බං.

තෙනෙවාති විඤ්ඤාපිතතත්තවායෙනෙව. එවං ඉධ දුක්කටන්ති ඉධාපි
 තත්තවායෙනෙව දීඝතො විදත්ථිමත්තෙ, තිරියං හත්ථමත්තෙ විතෙ
 දුක්කටන්ති අත්ථො. අකප්පියසුත්තමයෙහි විඤ්ඤාපිතසුත්තමයෙ.
 ඉතරස්මිත්ති අවිඤ්ඤත්තිසුත්තමයෙ පරිච්ඡෙදෙ. තතො වෙ ඌනතරාති
 චූත්තප්පමාණතො වෙ ඌනතරා, අත්තමසො (පාරා. අට්ඨ. 2.636-638)
 අච්ඡිමණ්ඩලප්පමාණාපිති අධිප්පායො. කප්පියතත්තවායෙනපි අකප්පියසුත්තං
 වායාපෙත්තස්ස යථා පුබ්බෙ නිස්සග්ගියං, එවමිධ දුක්කටං. තෙනෙව
 කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්ච සුත්තං වායාපෙත්තස්ස සවෙ පච්ඡිමචීවරප්පමාණා
 වා ඌනකා වා අකප්පියසුත්තපරිච්ඡෙදා හොන්ති, තෙසු පරිච්ඡෙදගණනාය
 දුක්කටං. කප්පියසුත්තපරිච්ඡෙදෙසු අනාපත්ති. අථ එකන්තරිකෙන වා
 සුත්තෙන, දීඝතො වා කප්පියං තිරියං අකප්පියං කත්වා චිතං හොති,
 පමාණයුත්තෙ පරිච්ඡෙදෙ පරිච්ඡෙදෙ දුක්කටං.

යදි පන (පාරා. අට්ඨ. 2.636-638) ද්වෙ තත්තවායා හොන්ති එකො
 කප්පියො එකො අකප්පියො, සුත්තඤ්ච අකප්පියං, තෙ වෙ වාරෙන චිත්තති,
 අකප්පියතත්තවායෙන විතෙ පමාණයුත්තෙ පරිච්ඡෙදෙ පරිච්ඡෙදෙ
 පාවිත්තියං, ඌනතරෙ දුක්කටං. ඉතරෙන විතෙ උභයත්ථ දුක්කටං. සවෙ
 ද්වෙපි වෙමං ගහෙත්වා එකතො චිත්තති, පමාණයුත්තෙ පරිච්ඡෙදෙ
 පරිච්ඡෙදෙ පාවිත්තියං. අථ සුත්තං කප්පියං, චීවරඤ්ච කෙදාරබද්ධාදිහි
 සපරිච්ඡෙදං, අකප්පියතත්තවායෙන විතෙ පරිච්ඡෙදෙ පරිච්ඡෙදෙ දුක්කටං,
 ඉතරෙන විතෙ අනාපත්ති. සවෙ ද්වෙපි එකතො චිත්තති, පමාණයුත්තෙ
 පරිච්ඡෙදෙ පරිච්ඡෙදෙ දුක්කටං. අථ සුත්තමපි කප්පියඤ්ච අකප්පියඤ්ච, තෙ
 වෙ වාරෙන චිත්තති, අකප්පියතත්තවායෙන අකප්පියසුත්තමයෙසු
 පච්ඡිමචීවරප්පමාණෙසු පරිච්ඡෙදෙසු විතෙසු පරිච්ඡෙදගණනාය පාවිත්තියං,
 ඌනතරෙසු කප්පියසුත්තමයෙසු ච දුක්කටං. කප්පියතත්තවායෙන
 අකප්පියසුත්තමයෙසු පමාණයුත්තෙසු වා ඌනකෙසු වා දුක්කටමෙව,
 කප්පියසුත්තමයෙසු අනාපත්ති.

අථ එකන්තරිකෙන වා සුත්තෙන, දීඝතො වා අකප්පියං තිරියං අකප්පියං
 කත්වා චිත්තති, උභොපි වා තෙ වෙමං ගහෙත්වා එකතො චිත්තති,
 අපරිච්ඡෙදෙ චීවරෙ පමාණයුත්තෙ පරිච්ඡෙදෙ පරිච්ඡෙදෙ දුක්කටං,

සපරිච්ඡේද පරිච්ඡේදවසෙන දුක්කටානි. තෙනාහ “එතෙනෙව
උපායෙනා”තිආදි.

එත්ථ ච තත්තවායො තාව අඤ්ඤාතකඅප්පචාරිතතො විඤ්ඤත්තියා
ලද්ධො අකප්පියො, සෙසො කප්පියො. සුත්තම්පි සාමං විඤ්ඤාපිතං
අකප්පියං, සෙසං, ඤාතකාදිවසෙන උප්පන්නඤ්ච කප්පියන්ති වෙදිතබ්බං.
තිකපාවිත්තියන්ති වායාපිතෙ වායාපිතසඤ්ඤිවෙමතිකඅවායාපිතසඤ්ඤිනං
වසෙන තිණි පාවිත්තියානි. චීවරත්ථාය විඤ්ඤාපිතසුත්තන්ති සාමං වා
අඤ්ඤෙන වා චීවරත්ථාය විඤ්ඤාපිතසුත්තං. කිඤ්චාපි පාළියං “සාමං සුත්තං
විඤ්ඤාපෙත්වා”ති වුත්තං, තථාපි ඉධ “චීවරත්ථාය සාමං
විඤ්ඤාපිතසුත්ත”න්ති අවත්වා කෙවලං “චීවරත්ථාය විඤ්ඤාපිතසුත්ත”න්ති
අභිගෙසු වුත්තත්තා අඤ්ඤෙන චීවරත්ථාය විඤ්ඤාපිතසුත්තම්පි සභිගහං
ගච්ඡතිති වෙදිතබ්බං. අකප්පියවිඤ්ඤත්තියානි “චීවරං මෙ, ආවුසො,
වායථා”ති එවංභූතාය අකප්පියවිඤ්ඤත්තියා.

සුත්තවිඤ්ඤත්තියික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

චීවරසාමිකෙහි පුබ්බෙ අප්පචාරිතො හුත්වාති “කිදිසෙන තෙ, භන්තෙ,
චීවරෙන අත්ථො, කිදිසං තෙ චීවරං වායාපෙමි, වද, භන්තෙ, යදිච්ඡසි”ති
චීවරසාමිකෙහි පුබ්බෙ අවුත්තො හුත්වා. එත්ථ ච ආයතාදිහි තිහි
සුත්තවඨ්ඨනාකාරෙන සහ වායනාකාරං දස්සෙති, සුවිතාදිහි වතුහි
වායනාකාරමෙව. “කිඤ්චිමත්තං අනුපදජ්ජෙය්‍යාමා”තිආදි තස්ස
කත්තබ්බාකාරමත්තදස්සනං, න පන අභිගදස්සනං සුත්තවඨ්ඨනවසෙනෙව
ආපජ්ජිතබ්බත්තාති ආහ “න භික්ඛුනො පිණ්ඩපාතදානමත්තෙනා”තිආදි.
එත්ථ ච “ඉදං මෙ, භන්තෙ, චීවරං පුබ්බෙ අප්පචාරිතෙන අඤ්ඤාතකස්ස
ගහපතිකස්ස තත්තවායෙ උපසඬකමිත්වා චීවරෙ විකප්පං ආපන්නං
නිස්සග්ගිය”න්ති (පාරා. 643) ඉමිනා නයෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං.
තිකපාවිත්තියන්ති අඤ්ඤාතකෙ අඤ්ඤාතකසඤ්ඤිවෙමතිකඤාතකසඤ්ඤිනං
වසෙන තිණි පාවිත්තියානි.

මහාපෙසකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අච්චෙකචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

පයමපදස්සාති “දසාහානාගත”න්ති පදස්ස. පුරිමනායෙනෙවාති
අච්චන්තසංයොගවසෙනෙව. තානි දිවසානීති තෙසු දිවසෙසු. අච්චන්තමෙවාති

නිරන්තරමෙව, තෙසු දසාහෙසු යන්ථ කන්ථවි දිවසෙති වුත්තං හොති.
පවාරණාමාසස්සාති පුබ්බකත්තිකමාසස්ස. සො හි ඉධ
පඨමපවාරණායොගතො ‘‘පවාරණාමාසො’’ති වුත්තො.
පුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතො පට්ඨායාති සුක්කපක්ඛපඤ්චමි. ආදිං කත්වා.
පවාරණාමාසස්ස පුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතොති වා පවාරණාමාසස්ස පකාසනතො
පුරිමස්ස පුණ්හපක්ඛස්ස පඤ්චමිතො පට්ඨායාති අත්ථො. යො පනෙත්ථ
‘‘කාමඤ්චෙස (සාරත්ථ. ටී. 2.650) ‘දසාහපරමං අතිරෙකච්චරං
ධාරෙතබ්බ’න්ති (පාරා. 463) ඉමිනාව සිද්ධො, අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන
අපුබ්බං විය අත්ථං දස්සෙත්වා සික්ඛාපදං යපිත’’න්ති පාඨො දිස්සති, සො
පමාදපාඨො ‘‘දසාහානාගත’’න්ති ඉමිනා විරොධතොති දට්ඨබ්බං. කිඤ්ච
‘‘පුණ්හපක්ඛපඤ්චමිතො පට්ඨායා’’ති වුත්තත්තා අට්ඨකථායෙව
පුබ්බාපරවිරොධොපි සියා.

අච්චෙකච්චරන්ති අච්චායිකච්චරං වුච්චති, සො ච අච්චායිකභාවො
දායකස්ස ගමිකාදිභාවෙනාති දස්සෙතුං
‘‘ගමිකගිලානගබ්භිනිඅභිනවුප්පන්තසද්ධානං පුග්ගලාන’’න්තිආදි වුත්තං.
තත්ථ ගමිකො නාම ‘‘සෙනාය වා ගන්තුකාමො හොති, පවාසං වා
ගන්තුකාමො හොති’’ති (පාරා. 649) වුත්තො. අඤ්ඤතරෙත ‘‘චස්සාචාසිකං
දස්සාමි’’ති එවං ආරොචෙත්වා දින්නන්ති ගමිකාදීනං අඤ්ඤතරෙත ගමනාදීහි
කාරණෙහි දාතුකාමෙත දුතං වා පෙසෙත්වා, සයං වා ආගන්ත්වා
‘‘චස්සාචාසිකං දස්සාමි’’ති එවං ආරොචෙත්වා දින්නං චීවරං. එත්ථ ච ‘‘ඉදං
මෙ, හන්තෙ, අච්චෙකච්චරං චීවරකාලසමයං අතික්කාමිතං නිස්සග්ගිය’’න්ති
(පාරා. 649) ඉමිනා නයෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතබ්බං.

සෙසන්ති ‘‘සාධාරණපඤ්ඤත්ති’’තිආදිකං. අයං පන විසෙසො – තත්ථ
අතිරෙකච්චරෙ අතිරෙකච්චරසඤ්ඤිආදිනො දසාහාතික්කමො, ඉධ
අච්චෙකච්චරෙ අච්චෙකච්චරසඤ්ඤිආදිනො චීවරකාලාතික්කමො. තථා
අනච්චෙකච්චරෙ අච්චෙකච්චරසඤ්ඤිනො, වෙමතිකස්ස ච දුක්කටං.
ජාතිප්පමාණසම්පන්නස්ස අච්චෙකච්චරස්ස අත්තනො සන්තකතා,
දසාහානාගතාය කත්තිකතෙමාසිකපුණ්ණමාය උප්පන්නභාවො,
අනධිට්ඨිතඅවිකප්පිතතා, චීවරකාලාතික්කමොති චතුරභිගභාවොව එත්ථ
විසෙසො.

අච්චෙකච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සාසඬකසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපසම්පජ්ජන්තිආදීසු වියාති “පයමං කුමාරං උපසම්පජ්ජ විහරති” ති (විහ. 508) ඉමස්ස විහඬිගෙ “උපසම්පජ්ජා” ති උද්ධරිතබ්බෙ “උපසම්පජ්ජ” න්ති උද්ධටං. තදිහ නිදස්සනං කතං. ආදිසද්දෙන පන “අනාපුච්ඡං වා ගච්ඡෙය්‍යා” තිආදීනං (පාවි. 111, 115) සඬගහො දට්ඨබ්බො. උපගන්ත්වාති උපසද්දස්සත්ථමාහ. වසින්වාති අක්ඛණ්ඩං වසින්වා. “යෙන යස්ස හි සම්බන්ධො, දුරට්ඨමිපි ව තස්ස ත” න්ති වචනතො “ඉමස්ස...පෙ.... ඉමිනා සම්බන්ධො” ති චුත්තං. තත්ථ ඉමස්සාති “උපවස්ස” න්ති පදස්ස. විනයපරියායෙන අරඤ්ඤලක්ඛණං අදින්නාදානපාරාජිකෙ ආගතං. තත්ථ හි “ගාමා වා අරඤ්ඤා වා” ති අනවසෙසතො අවහාරට්ඨානපරිග්ගහෙන තදුභයං අසඬකරතො දස්සෙතුං “යපෙත්වා ගාමඤ්ඤා” තිආදි චුත්තං. ගාමුපවාරො හි ලොකෙ ගාමසඬබ්බෙමෙව ගච්ඡති. ඉධ පන සුත්තන්තපරියායෙන “පඤ්චධනුසනිකං පච්ඡිම” න්ති (පාරා. 654) ආගතං ආරඤ්ඤකං භික්ඛුං සන්ධාය. න හි සො විනයපරියායිකෙ අරඤ්ඤෙ වසන්තො “ආරඤ්ඤකො පන්ථසෙනාසනො” ති (ම. නි. 1.61) සුත්තෙ චුත්තො, තස්මා තත්ථ ආගතමෙව ලක්ඛණං ගහෙනබ්බන්ති දස්සෙත්තො “සබ්බපච්ඡිමානි ආරොපිතෙන ආවරියධනුනා” තිආදිමාහ. තත්ථ “ආවරියධනු නාම පකතිහත්ථෙත නවවිදත්ථිපමාණං. ජියාය පන ආරොපිතාය චතුහත්ථපමාණං” න්ති වදන්ති. ගාමස්සාති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස. ඉන්ද්‍රිලතොති උම්මාරතො. පරික්ඛෙපාරහට්ඨානතොති පරියන්තෙ ධීතසරස්ස උපවාරෙ ධීතස්ස මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස පයමලෙඬ්චුපාතතො. කිත්තකෙන මග්ගෙන මිනිතබ්බන්ති ආහ “සචෙ” තිආදි. මජ්ඣිමට්ඨකථායං පන “විහාරස්සාපි ගාමස්සෙව උපවාරං නීහරිත්වා උභින්නං ලෙඬ්චුපාතානං අන්තරා මිනිතබ්බ” න්ති චුත්තං. වොරානං නිව්ට්ඨොකාසාදිදස්සනෙනාති ආරාමෙ, ආරාමුපවාරෙ ව වොරානං නිව්ට්ඨොකාසාදිදස්සනෙන කාරණෙන. ආදිසද්දෙන භුත්තොකාසට්ඨිතොකාසනිසිත්තොකාසනිපන්තොකාසානං ගහණං. වොරෙහි මනුස්සානං හතවිලුත්තාකොට්ඨභාවදස්සනතොති ආරාමෙ, ආරාමුපවාරෙ ව හතවිලුත්තාකොට්ඨභාවදස්සනතො.

අන්තරසරෙ නික්ඛිපෙය්‍යාති අන්තරෙ අන්තරෙ සරානි එත්ථ, එතස්සාති වා අන්තරසරං, ගාමො, තස්මිං යපෙය්‍යාති අත්ථො. තෙනාහ “ආරඤ්ඤකස්සා” තිආදි. තඤ්ඤාති නික්ඛිපනඤ්ච. “මහාපවාරණාය පවාරිතො හොති” ති ඉදං වස්සවිජෙදං අකත්වා චුට්ඨභාවං දස්සෙතුං චුත්තං, න පන පවාරණාය අඬගභාවං. තෙනෙව හි බ්‍යතිරෙකං දස්සෙත්තෙන සමන්තපාසාදිකායං (පාරා. අට්ඨ. 2.653-654) චුත්තං “සචෙ පච්ඡිමිකාය වා උපගතො හොති ඡින්නවස්සො වා, නික්ඛිපිතුං න ලහති” ති. කත්තිකමාසො නාම පුබ්බකත්තිකමාසස්ස කාලපක්ඛපාට්ඨපදතො පට්ඨාය යාව අපරකත්තිකපුණ්ණමා, තාව එකුනත්තිංස රත්තින්දිවා. එව-සද්දෙන

කත්තිකමාසතො පරං න ලහතීති දස්සෙති. උනන්දුපමාණෙ තාව
 අරඤ්ඤලක්ඛණායොගතො න ලහතු, කස්මා ගාච්ඡතො අතිරෙකප්පමාණෙ
 න ලහතීති ආහ “යත්‍ර භී”තිආදි. නිමන්තිතො පන අද්ධයොජනම්පි යොජනම්පි
 ගන්ත්වා වසිතුං පච්චෙති, ඉදමප්පමාණං. සාසඬකසප්පට්ඨයමෙව හොතීති
 සාසඬකඤ්ඤවෙව සප්පට්ඨයඤ්ඤව හොති. එව-සද්දෙන අනාසඬකඅප්පට්ඨයෙහි
 අඬගයුත්තෙපි සෙනාසනෙ වසන්තො නික්ඛිපිතුං න ලහතීති දස්සෙති.
 එත්තාවතා පුරිමිකාය උපගන්ත්වා අක්ඛණේඛං කත්වා වුට්ඨවස්සො යං ගාමං
 ගොවරගාමං කත්වා පඤ්ඤවධනුසතිකපච්ඡිමෙ ආරඤ්ඤකසෙනාසනෙ විහරති,
 තස්මිං ගාමෙ වීවරං යපෙත්වා සකලකත්තිකමාසං තස්මිංයෙව සෙනාසනෙ
 තෙන වීවරෙන විතා වත්ථුං අනුජානිත්වා ඉදානි විහාරතො අඤ්ඤත්ථ
 වසන්තස්ස ඡාරත්තං විජ්ජවාසං අනුජානන්තො “සියා ව තස්ස
 භික්ඛුනො”තිආදිමාහ. අසමාදානවාරඤ්ඤි අත්ථකකථිනා එව ලහන්ති,
 නෙතරෙති එත්ථ ඉදම්පි කාරණං දට්ඨබ්බං. තත්ථ ඡාරත්තපරමං තෙන
 භික්ඛුනා තෙන වීවරෙන විජ්ජවසිතබ්බන්ති යො භික්ඛු විහාරෙ වසන්තො
 තතො අඤ්ඤත්ථ ගමනකිච්චෙ සති අන්තරසරෙ වීවරං නික්ඛිපති, තෙන
 භික්ඛුනා තෙන වීවරෙන ඡාරත්තපරමං විජ්ජවසිතබ්බං, ඡ රත්තියො තම්භා
 විහාරා අඤ්ඤත්ථ වසිතබ්බාති වුත්තං හොති. වුත්තඤ්ඤි හදන්තෙන
 බුද්ධදත්තාවරියෙන –

“යං ගාමං ගොවරං කත්වා, භික්ඛු ආරඤ්ඤකෙ වසෙ;
 තස්මිං ගාමෙ යපෙතුං තං, මාසමෙකං තු වට්ටති.

“අඤ්ඤත්ථෙව වසන්තස්ස, ඡාරත්තපරමං මතං;
 අයමස්ස අධිප්පායො, පටිච්ඡන්තො පකාසිතො”ති.

තෙනෙවාහ “තතො වෙ උත්තරි විජ්ජවසෙය්‍යාති ඡාරත්තතො උත්තරි
 තස්මිං සෙනාසනෙ සත්තමං අරුණං උට්ඨාපෙය්‍යා”තිආදි. තථා
 අසක්කොන්තෙනාති ගතට්ඨානස්ස දුරතාය සෙනාසනං ආගන්ත්වා සත්තමං
 අරුණං උට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තෙන. එවම්පි අසක්කොන්තෙන තත්‍රෙව
 යිතෙන පච්චුද්ධරිතබ්බං “අතිරෙකවීවරට්ඨානෙ යස්සති”ති. වසිත්වාති
 අරුණං උට්ඨාපෙත්වා. භික්ඛුසම්මුති උදොසිතසික්ඛාපදෙ වුත්තාව.

සෙසන්ති “අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසම්මුතියාති අයමෙත්ථ
 අනුපඤ්ඤත්ති”තිආදිකං. තත්ථ හි අඬගෙසු යං රත්තිවිජ්ජවාසො
 චතුත්ථමඬගං, තං ඉධ ඡාරත්තතො උත්තරි විජ්ජවාසො හොතීති අයමෙව
 විසෙසො.

සාසඬකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා

නනු වායං සඛිසස්ස පරිණතො, න පරිච්චන්තො, අථ කථං සඛිසසන්නකො
හොතීති ආහ “සො හී”තිආදි. තත්ථ සොති ලාභො. එකෙන පරියායෙනාති
පරිණතභාවසඛිඛාතෙන එකෙන පරියායෙන. “ලභිතඛිඛ”න්ති ඉමිනා
ලාභසද්දස්ස කම්මසාධනමාහ. චීවරාදිවත්ථුන්ති
චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්තමසො
වුණ්ණපිණ්ඩමිපි දන්තකට්ඨමිපි දසිකසුත්තමිපි. පරිණතන්ති සඛිසස්ස නින්නං
සඛිසස්ස පොණං සඛිසස්ස පබ්භාරං හුත්වා යීතන්ති අත්ථො. යෙන පන
කාරණෙන සො පරිණතො හොති, තං දස්සෙත්වා තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං
“දස්සාම කර්ස්සාමා”තිආදි වුත්තං. අත්තනො පරිණාමෙත්තස්සාති “ඉදං
මය්හං දෙහී”ති සඛිසස්ස පරිණතභාවං ඤාත්වා අත්තනො පරිණාමෙත්වා
ගණ්හන්තස්ස. පයොගෙති පරිණාමනප්පයොගෙ. එත්ථ ච “ඉදං මෙ, හන්තෙ,
ජානං සඛිසිකං ලාභං පරිණතං අත්තනො පරිණාමිකං නිස්සග්ගිය”න්ති ඉමිනා
නායෙන නිස්සජ්ජනවිධානං වෙදිතඛිඛං.

සඛිසවෙනියපුග්ගලෙසුති එත්ථ ච අන්තමසො සුත්තං උපාදාය යො කොචි
සත්තො “පුග්ගලො”ති වෙදිතඛිඛො. අඤ්ඤසඛිසාදීනන්ති
අඤ්ඤසඛිසවෙනියපුග්ගලානං. ඉදං වුත්තං හොති – “සඛිසස්ස පරිණතං
අඤ්ඤස්ස සඛිසස්ස වා වෙනියස්ස වා පුග්ගලස්ස වා, වෙනියස්ස පරිණතං
අඤ්ඤස්ස වෙනියස්ස වා සඛිසස්ස වා පුග්ගලස්ස වා, පුග්ගලස්ස පරිණතං
අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස වා සඛිසස්ස වා වෙනියස්ස වා පරිණාමෙත්තස්ස
දුක්කට්”න්ති.

ඉදානි අනාපත්තිං දස්සෙතුං “අපරිණතසඤ්ඤිනො”තිආදිමාහ. පරිණතෙ,
අපරිණතෙ ච අපරිණතසඤ්ඤිනො වාති සම්බන්ධො, පරිණතෙ, අපරිණතෙ
වාති උභයත්ථාපි අනාපත්තීති අත්ථො. වුත්තඤ්ඤෙනං “පරිණතෙ
අපරිණතසඤ්ඤි අත්තනො පරිණාමෙති, අනාපත්ති. අපරිණතෙ
අපරිණතසඤ්ඤි අනාපත්ති”ති (පාරා. 660). දෙය්‍යධම්මොති වත්තාරො
පච්චයා. ආදිසද්දෙන “පටිසඛිඛාරං වා ලභෙය්‍ය, චිරට්ඨිතිකො වා අස්ස, යත්ථ
වා පන තුම්භාකං චිත්තං පසිදති, තත්ථ දෙථා”ති (පාරා. 661) වචනානං
ගහණං. සථෙ පන දායකා “මයං සඛිසහත්තං කත්තුකාමා, වෙනියපුජං
කත්තුකාමා, එකස්ස භික්ඛුනො පරික්ඛාරං දාතුකාමා, තුම්භාකං රුචියා
දස්සාම. හණථ, කත්ථ දෙමා”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.660) වදන්ති, එවං වුත්තෙ
තෙන භික්ඛුනා “යත්ථ ඉච්ඡථ, තත්ථ දෙථා”ති වත්තඛිඛං.

පරිණතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පත්තවග්ගො තතියො.

ඉති කඨබාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ජුසායං ලීනත්ථප්පකාසනියං.

නිස්සග්ගියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියකණ්ඩං

1. මුසාවාදවග්ගො

1. මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

සම්පජානමුසාවාදෙති එත්ථ මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්ථු, වාදොති තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං, සම්පජානස්ස මුසාවාදො සම්පජානමුසාවාදො, තස්මිං සම්පජානමුසාවාදෙති අත්ථො. තෙනාහ “පුබ්බෙ”තිආදි. සො ච පන මුසාවාදො පුබ්බභාගක්ඛණෙ, තඨඛණෙ ච විජානන්තස්ස හොති “පුබ්බෙවස්ස හොති ‘මුසා භණ්ණස්ස’න්ති, භණ්ණන්තස්ස හොති ‘මුසා භණ්ණාමි’”ති (පාටි. 4) චුත්තත්තාති ආහ “පුබ්බෙපි ජානිත්වා වචනක්ඛණෙපි ජානන්තස්සා”ති. එතඤ්චි ද්වයං අභිගභූතං, ඉතරං පන හොතු වා, මා වා, අකාරණමෙතං. නනු චෙතං භණ්ණනමෙව ඤායතීති ආහ “භණ්ණනඤ්ච නාමා”තිආදි. අභූතස්සාති අතච්ඡස්ස.

භත්ථකං සකායපුත්තන්ති එත්ථ භත්ථකොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සකායානං පුත්තොති සකායපුත්තො. බුද්ධකාලෙ කිර සකායකුලතො අසීති පුරිසසභස්සාති පබ්බජිංසු, තෙසං සො අඤ්ඤතරො. අවජානිත්වා පටිජානනාදිවත්ථුස්මිත්ති එත්ථ අවජානිත්වා පටිජානනං නාම තිත්ථියෙහි සද්ධිං කථෙන්නො අත්තතො වාදෙ කඤ්චි දොසං සල්ලක්ඛෙන්නො “නායං මම වාදො”ති අවජානිත්වා පුන කථෙන්නො කථෙන්නො නිද්දොසනං සල්ලක්ඛෙත්වා “මමෙව අයං වාදො”ති පටිජානාති. ආදිසද්දෙන පටිජානිත්වා අවජානනං, අඤ්ඤෙතඤ්ඤං පටිවරණං, සම්පජානමුසාභාසනං, සඨකෙතං කත්වා විසංවාදකරණඤ්ච සඨගණ්හාති. ඉදානි ආපත්තිහෙදදස්සනත්ථං “උත්තරිමනුස්සධම්මාරොවනත්ථ”න්තිආදි චුත්තං.

අනුපධාරෙත්වා සභසා භණ්ණන්තස්සාති අවිමංසිත්වා වෙගෙන දිට්ඨමිපි “අදිට්ඨං මෙ”තිආදිනා භණ්ණන්තස්ස. “අඤ්ඤං භණ්ණස්සාමි”ති අඤ්ඤං භණ්ණන්තස්සාති යො මන්දත්තා මොමුහත්තා පක්ඛලන්නො “වීර”න්ති වත්තඛිබ්බෙ “වීර”න්තිආදීනි භණ්ණති, අයං “අඤ්ඤං භණ්ණස්සාමි”ති අඤ්ඤං.

හභුති නාම. යො පන සාමණෙරෙන “අපි, හන්තෙ, මය්හං උපජ්ඣායං පස්සිත්වා”ති වුත්තො කෙළිං කුරුමානො “තව උපජ්ඣායො දාරුසකටං යොජෙත්වා ගතො හවිස්සති”ති වා සිඬගාලසද්දං සුත්වා “කස්සායං සද්දො”ති වුත්තො “මාතුයා තෙ යානෙන ගච්ඡන්තියා කද්දමෙ ලග්ගවක්කං උද්ධරන්තානං අයං සද්දො”ති වා එවං නෙව දවා, න රවා අඤ්ඤං හභුති, සො ආපත්තිං ආපජ්ජතියෙව. අඤ්ඤා පුරණකථා නාම හොති – එකො ගාමෙ ටොකං තෙලං ලභිත්වා විහාරං ආගතො සාමණෙරං හභුති “ත්වං අජ්ජ කුභිං ගතො, ගාමො එකතෙලො අහොසි”ති වා, පච්ඡිකාය යපිතං පුට්ඨණ්ඩං ලභිත්වා “අජ්ජ ගාමෙ පච්ඡිකාහි පුට්ඨෙ වාරෙසු”ත්ති වා, අයං මුසාවාදොව හොති. විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතාති විසං වාදෙන්ති එතෙනාති විසංවාදනං, වඤ්චනාධිප්පායවසජ්ජවත්තං චිත්තං, තස්ස පුරෙක්ඛාරතා විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතා, විසංවාදනචිත්තස්ස පුරතො කරණන්ති අත්ථො.

මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඔමසවාදෙති බුංසනගරහණවචනෙ. යස්මා පන තං නෙව කණ්ණසුඛං, න හදයසුඛං, තස්මා තෙන කණ්ණඤ්චෙව හදයඤ්ච විජ්ඣතිති ආහ “ඔවිජ්ඣනවචනෙ”ති, ජාතිආදීහි සට්ඨන්තා වචනෙති වුත්තං හොති. තෙනාහ “ජාතිනාමා”තිආදි. තත්ථ ජාති නාම බ්‍රාහ්මණාදි උක්කට්ඨා වෙව වණ්ඩාලාදි භීතා ව ජාති. නාමං නාම අවකණ්ණකාදි භීතඤ්චෙව බුද්ධරක්ඛිතාදි උක්කට්ඨඤ්ච නාමං. ගොත්තං නාම කොසියාදි භීතඤ්චෙව ගොතමාදි උක්කට්ඨඤ්ච ගොත්තං. කම්මං නාම පුප්ඵළඬිකාදි භීතඤ්චෙව කසිවණ්ණිජාදි උක්කට්ඨඤ්ච කම්මං. සිජ්ජං නාම නළකාරාදි භීතඤ්චෙව මුද්දාගණනාදි උක්කට්ඨඤ්ච සිජ්ජං. ආබාධො නාම සබ්බොපි රොගො භීතොයෙව. අථ වා මධුමෙහො උක්කට්ඨො, සෙසො භීතොති වෙදිතබ්බො. ලිඬගං නාම අතිදීඝාදි භීතඤ්චෙව නාතිදීඝාදි උක්කට්ඨඤ්ච ලිඬගං. කිලෙසො නාම රාගාදිකො සබ්බොපි කිලෙසො. ආපත්ති නාම සොතාපත්තාදිකා උක්කට්ඨා වෙව පාරාජිකාදි අනුක්කට්ඨා ව ආපත්ති. අක්කොසො නාම “ඔට්ඨොසි”තිආදිකො භීතො වෙව “පණ්ඩිතොසි”තිආදිකො (පාටි. 15) උක්කට්ඨො ව අක්කොසො.

යථා තථාති පාළිආගතානාගතපදානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන. ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ යට්ඨන්තා හික්ඛුං හික්ඛුතිආදයො සබ්බෙ සත්තා අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ධීතාති ආහ “ඉධ වා”තිආදි. දවකමාසා නාම කෙළිහසාධිප්පායතා. සබ්බන්තාති උපසම්පන්නානුපසම්පන්නෙසු වෙව පාළිආගතානාගතපදෙසු වාති සබ්බන්තං.

අත්ථංඨමමඅනුසාසනිපුරෙක්ඛාරානන්ති එත්ථ ‘‘චණ්ඩාලොසි’’ තිආදිකාය පාළියා අත්ථං චණ්ණෙත්තො අත්ථපුරෙක්ඛාරො නාම. පාළිං වාචෙන්තො ඨමමපුරෙක්ඛාරො නාම. අනුසිට්ඨියං යත්වා ‘‘ඉදානිපි චණ්ඩාලොසි, පාපං මා අකාසි. මා තමොතමපරායණො අහොසි’’ තිආදිනා (පාවි. අට්ඨ. 35) නයෙන කථෙන්තො අනුසාසනිපුරෙක්ඛාරො නාමාති වෙදිතබ්බො.

ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා

භික්ඛුපෙසුඤ්ඤෙති පිසතීති පිසුණා, යාය වාචාය සමග්ගෙ සත්තෙ අවයවභූතෙ වග්ගෙ භින්නෙ කරොති, සා වාචා පිසුණා, පිසුණා එව පෙසුඤ්ඤං, තාය වාචාය සමන්නාගතො පිසුණො, තස්ස කම්මං පෙසුඤ්ඤං, භික්ඛුස්ස පෙසුඤ්ඤං භික්ඛුපෙසුඤ්ඤං, තස්මිං භික්ඛුපෙසුඤ්ඤෙ, භික්ඛුනො සුත්වා භික්ඛුනා, භික්ඛුස්ස වා උපසංභටපෙසුඤ්ඤෙති අත්ථො. තෙනාහ ‘‘ජාතිආදීහි’’ තිආදි. තඤ්ච බො ද්විහි කාරණෙහි උපසංභරතීති ආහ ‘‘භික්ඛුනො පියකම්මතාය වා’’ තිආදි. තත්ථ භික්ඛුනො පියකම්මතායාති යස්ස තං භාසති, තස්ස භික්ඛුනො ‘‘එවමහං එතස්ස පියො භවිස්සාමි’’ ති අත්තනො පියභාවං පත්ථයමානතාය. භෙදාධිප්පායෙනාති ‘‘එවමයං තෙන සද්ධිං භිජ්ජිස්සති’’ ති පරස්ස පරෙන භෙදං ඉච්ඡන්තෙන. අථ වා පියසුඤ්ඤකරණතො පෙසුඤ්ඤං (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.36) නිරුත්තිනයෙන, යාය වාචාය යස්ස තං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තනො පියභාවං, පරස්ස ව සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා වාචා, ‘‘භික්ඛුස්ස පෙසුඤ්ඤං භික්ඛුපෙසුඤ්ඤං’’ න්තිආදිනා එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ‘‘චුත්තනායෙනෙවාති ‘‘ජාතිආදීහි අක්කොසවත්ථුහි’’ තිආදිනා චුත්තනායෙන.

පාළිමුත්තකඅක්කොසුපසංභාරෙති ‘‘වොරොසි’’ තිආදිනා අක්කොසස්ස උපසංභාරෙ. ‘‘අනක්කොසවත්ථුභූතං පන පෙසුඤ්ඤකරං තස්ස කිරියං, වචනං වා පියකම්මතාය උපසංභරන්තස්ස කිඤ්චාපි ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති න දිස්සති, තථාපි දුක්කට්ඨෙත භවිතබ්බං’’ න්ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.36) වදන්ති. පාපගරහිතාය වදන්තස්සාති එකං අක්කොසන්තං, එකඤ්ච බමන්තං දිස්වා ‘‘අහො නිල්ලජ්ජො, ඊදිසමිපි නාම භවන්තං පුන වත්තබ්බං මඤ්ඤිස්සති’’ ති එවං කෙවලං පාපගරහිතාය භණන්තස්ස.

පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පදසොඨමමසික්ඛාපදවණ්ණනා

පදසො ධම්මං වාචෙය්‍යාති එකතො පදං පදං ධම්මං වාචෙය්‍යා, කොට්ඨාසං කොට්ඨාසං වාචෙය්‍යාති අත්ථො. යස්මා න කෙවලං තිස්සො සඬ්භිතියො ආරුළුභධම්මංයෙව පදසො වාචෙන්තස්ස ආපත්ති, තස්මා “සඬ්භිතිත්තයං අනාරුළුභමිථි”තිආදි වුත්තං. ආදි-සද්දෙන (පාවි. අට්ඨ. 45) සිලුපදෙස ධුතඬ්ගපඤ්ඤාආරම්මණකථා බුද්ධිකදණ්ඩකඤ්ඤාණුවත්ථුඅසුභකථාදීනං ගහණං. මෙණ්ඩකමිලින්දපඤ්ඤෙහසු ටෙරස්ස සකස්පටිභානෙ අනාපත්ති. යං රඤ්ඤො සඤ්ඤාපනත්ථං ආහරිත්වා වුත්තං, තත්ථ ආපත්ති. වණ්ණපිටකඅඬ්ගුලිමාලපිටකරට්ඨපාලගජ්ජිතආලවකගජ්ජිතගුළුභමග්ගගුළුභ වෙස්සන්තරගුළුභවිනයවෙදල්ලපිටකාදීනි පන අබුද්ධවචනානියෙව.

යස්මා පන තං පදං චතුබ්බිධං භොති, තස්මා තං දස්සෙතුං “පදානුපදඅන්වක්ඛරානුබ්‍යඤ්ජනෙසු”ති වුත්තං. තත්ථ පදන්ති එකො ගාථාපාදො අධිජ්ජෙතො. අනුපදන්ති දුතියපාදො. අන්වක්ඛරන්ති එකෙකං අක්ඛරං. අනුබ්‍යඤ්ජනන්ති පුරිමබ්‍යඤ්ජනෙන සදිසං පච්ඡාබ්‍යඤ්ජනං. යං කිඤ්චි වා එකං අක්ඛරං අන්වක්ඛරං. අක්ඛරසමුභො අනුබ්‍යඤ්ජනං. අක්ඛරානුබ්‍යඤ්ජනසමුභො පදං. පඨමං පදං පදමෙව, දුතියං අනුපදන්ති එවමෙත්ථ නානාකරණං වෙදිතබ්බං. එතෙසු පදාදීසු යං කඤ්චි කොට්ඨාසං භික්ඛුඤ්ච භික්ඛුනිඤ්ච යජෙත්වා අවසෙසපුග්ගලෙහි සද්ධිං එකතො භණන්තස්ස පදාදිගණනයාය පාවිත්තියන්ති සම්බන්ධො.

එත්ථ ගාථාබන්ධෙසු (පාවි. අට්ඨ. 45) තාව “මනොපුබ්බඬ්ගමා ධම්මා”ති (ධ. ප. 1, 2) එකමෙකං පදං සාමණෙරෙන සද්ධිං එකතො ආරභිත්වා එකතොයෙව නිට්ඨාපෙන්තස්ස පදගණනයාය පාවිත්තියං. ටෙරෙන “මනොපුබ්බඬ්ගමා ධම්මා”ති වුත්තෙ තං පදං අපාපුණිත්වා “මනොසෙට්ඨා මනොමයා”ති වචනකාලෙ පත්තෙන සාමණෙරෙන එකතො භණන්තස්ස අනුපදගණනයාය. “රූපං අනිච්ච”න්තිආදි (ම. නි. 1.353, 356) වචනකාලෙ තෙන සද්ධිං “රූ” කාරමත්තමෙව වාචෙන්තස්ස අන්වක්ඛරගණනයාය. එස නයො ගාථාබන්ධෙපි. “රූපං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං, වෙදනා අනිච්චා”ති (ම. නි. 1.353, 356) ඉමං සුත්තං වාචයමානො ටෙරෙන “රූපං අනිච්ච”න්ති වුච්චමානෙ සාමණෙරො සීසපඤ්ඤානාය “වෙදනා අනිච්චා”ති ඉමං අනිච්චපදං ටෙරස්ස “රූපං අනිච්ච”න්ති එතෙන අනිච්චපදෙන සද්ධිං එකතො භණන්තො වාචං නිච්ඡාරෙති, එවං වාචෙන්තස්ස අනුබ්‍යඤ්ජනගණනයාය පාවිත්තියන්ති වෙදිතබ්බං.

තිකපාවිත්තියන්ති අනුපසම්පන්නෙ අනුපසම්පන්නසඤ්ඤිවෙමතිකඋපසම්පන්නසඤ්ඤීනං වසෙන තීණි පාවිත්තියානි. අනුපසම්පන්නෙන සද්ධිං එකතො උද්දෙසග්ගහණෙ එකතො භණන්තස්ස අනාපත්තීනි සම්බන්ධො. එස නයො “සජ්ඣායකරණෙ, තස්ස

සන්තිකෙ උද්දෙසග්ගහණෙ”ති එත්ථාපි. තත්‍රායං විනිවිජයො –
 උපසම්පන්නො ච අනුපසම්පන්නො ච නිසීදිත්වා උද්දිසාපෙන්නි. ආචරියො
 “නිසීන්නානං හණාමි”ති තෙහි සද්ධිං එකතො වදති, ආචරියස්සෙව ආපත්ති.
 අනුපසම්පන්නො සද්ධිං ගණ්හන්තස්ස අනාපත්ති. ද්වෙපි යිතා ගණ්හන්ති,
 එසෙව නයො. දහරහික්ඛු නිසීන්නො, සාමණෙරො යිතො, “නිසීන්නස්ස
 හණාමි”ති හණතො අනාපත්ති. සචෙ දහරො තිට්ඨති, ඉතරො නිසීදති,
 “යිතස්ස හණාමි”ති හණතොපි අනාපත්ති. සචෙ බහුතං භික්ඛුතං අන්තරෙ
 එකො සාමණෙරො නිසීන්නො භොති, තස්මිං නිසීන්නෙ පදසො ධම්මං
 වාචෙන්තස්ස අවිත්තකා ආපත්ති. සචෙ සාමණෙරො උපචාරං මුඤ්චිත්වා
 යිතො වා නිසීන්නො වා භොති, යෙසං වාචෙති, තෙසු අපරියාපන්නත්තා
 එකෙන දිසාභාගෙන පලායනකගන්ථං නාම ගණ්හාතීති සඬ්ඛං ගච්ඡති, තස්මා
 අනාපත්ති.

සප්ඤ්ඤායකරණෙති අනුපසම්පන්නො සද්ධිං එකතො සප්ඤ්ඤායකරණෙ.
 තස්ස සන්තිකෙ උද්දෙසග්ගහණෙති අනුපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ
 උද්දෙසග්ගහණෙ. යෙභුයොන පගුණගන්ථං හණන්තස්සාති සචෙ එකගාථාය
 එකො පාදො නාගච්ඡති, අවසෙසා ආගච්ඡන්ති, අයං යෙභුයොන
 පගුණගන්ථො නාම. එතෙන නයෙන සුත්තෙපි වෙදිතබ්බො, තං හණන්තස්ස.
 ඔසාරෙන්තස්ස වාති පරිසාමජ්ඣෙ සුත්තං උච්චාරෙන්තස්ස ව.

පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පයමසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඉධ “භික්ඛුං යපෙත්වා අවසෙසො අනුපසම්පන්නො නාමා”ති (පාචි. 52)
 වචනතො තීරච්ඡානගතොපි අනුපසම්පන්නොයෙව, සො ච බො න සබ්බො,
 මෙටුනධම්මාපත්තියා වත්ථුභුතොවාති ආහ “අන්තමසො”තිආදි. තස්ස ච
 පරිච්ඡේදො මෙටුනධම්මාපත්තියා චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.
 දිරත්තතිරත්තන්ති එත්ථ දිරත්තවචනෙන න කොචි විසෙසත්ථො ලබ්භති,
 කෙවලං ලොකවොහාරවසෙන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාය, මුඛාරුළ්භතාය එවං
 චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ද්විත්තං වා තිණ්ණං වා රත්තීනන්ති පන
 වචනත්ථමත්තදස්සනත්ථං චුත්තං, නිරන්තරතිරත්තදස්සනත්ථං වා
 දිරත්තග්ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං. සහසෙය්‍යන්ති එකතො සෙය්‍යාං. සෙය්‍යාති
 ච කායප්පසාරණසඬ්ඛාතං සයනම්පි වුව්චති “සයනං සෙය්‍යා”ති කත්වා,
 යස්මිං සෙනාසනෙ සයන්ති, තම්පි “සයන්ති එත්ථාති සෙය්‍යා”ති කත්වා.
 තද්දුහයම්පි ඉධ සාමඤ්ඤෙන, එකසෙය්‍යනයෙන වා ගහිතන්ති ආහ
 “සබ්බච්ඡන්තපරිච්ඡන්තෙ”තිආදි.

තත්ථ යං සෙනාසනං උපරි පඤ්චහි ඡදනෙහි (පාවි. අට්ඨ. 51), අඤ්ඤාන වා කෙනචි අන්තමසො වත්ථෙතාපි සබ්බමෙව පරිච්ඡන්තං, භූමිතො පට්ඨාය යාව ඡදනං ආහච්ච, අනාහච්චාපි වා සබ්බන්තිමෙන පරියායෙන දියඬිඬහත්ථුබ්බබ්බෙධෙන පාකාරෙන වා අඤ්ඤාන වා කෙනචි අන්තමසො වත්ථෙතාපි පරික්ඛිත්තං, ඉදං සබ්බච්ඡන්තසබ්බපරිච්ඡන්තං නාම. යස්ස පන උපරි බහුතරං යානං ඡන්තං, අප්පං අච්ඡන්තං, සමන්තතො ව බහුතරං පරික්ඛිත්තං, අප්පං අපරික්ඛිත්තං, ඉදං යෙභුයොන ඡන්තං යෙභුයොන පරිච්ඡන්තං නාම. තස්මිං සබ්බච්ඡන්තපරිච්ඡන්තෙන, යෙභුයොන ඡන්තපරිච්ඡන්තෙන වා.

විදහෙය්‍යාති කරෙය්‍ය, තඤ්ච බො අත්ථතො සම්පාදනන්ති ආහ “සම්පාදෙය්‍යා”ති. අයඤ්ඤත්ථ සඬ්ඛෙපත්ථො “සෙනාසනසඬ්ඛාතං සෙය්‍යං පටිසිත්වා කායප්පසාරණසඬ්ඛාතං සෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය විදහෙය්‍ය සම්පාදෙය්‍යා”ති. දියඬිඬහත්ථුබ්බබ්බෙධො වඩ්ඪකිහත්ථෙන ගහෙතබ්බො. එකුපවාරොති වලඤ්ජනද්වාරස්ස එකත්තං සන්ධාය වුත්තං. සතගබ්භං වා චතුසාලං එකුපවාරං භොතිති සම්බන්ධො. තත්ථ වාති පුරිමපුරිමදිවසෙ යත්ථ වුට්ඨං, තස්මිංයෙව සෙනාසනෙ වා. අඤ්ඤත්ථ වා තාදිසෙති යථාවුත්තලක්ඛණෙන සමන්තාගතෙ අඤ්ඤස්මිං පුබ්බෙ අවුට්ඨසෙනාසනෙ වා. තෙන වාති යෙන සහ පුරිමපුරිමදිවසෙ වුට්ඨං, තෙන වා. අඤ්ඤාන වාති යෙන සහ පුරිමපුරිමස්මිං දිවසෙ වුට්ඨං, තතො අඤ්ඤාන වා. සඬ්ඛෙපොති සඬ්ඛෙපවණ්ණනා. යදි එවං චිත්ථාරො කථං වෙදිතබ්බොති ආහ “චිත්ථාරො පනා”තිආදි.

උපඩ්ඪච්ඡන්තපරිච්ඡන්තාදීසුති ආදිසද්දෙන “සබ්බච්ඡන්තෙන වුළකපරිච්ඡන්තෙන දුක්ඛං, යෙභුයොන ඡන්තෙන වුළකපරිච්ඡන්තෙන දුක්ඛං, සබ්බපරිච්ඡන්තෙන වුළකච්ඡන්තෙන දුක්ඛං, යෙභුයොන පරිච්ඡන්තෙන වුළකච්ඡන්තෙන දුක්ඛං”න්ති (පාවි. අට්ඨ. 53) අට්ඨකථායං වුත්තානං ගහණං. තතියාය රත්තියා පුරාරුණා නික්ඛමිත්වා පුන වසන්තස්සාති තතියාය රත්තියා අරුණතො පුරෙතරමෙව නික්ඛමිත්වා අරුණං බහි උට්ඨාපෙත්වා චතුත්ථදිවසෙ අත්ථඬිගතෙ සුරියෙ පුන වසන්තස්ස. සබ්බච්ඡන්තසබ්බාපරිච්ඡන්තාදීසුති එත්ථ පන ආදිසද්දෙන “සබ්බපරිච්ඡන්තෙන සබ්බඅච්ඡන්තෙන, යෙභුයොන අච්ඡන්තෙන යෙභුයොන අපරිච්ඡන්තෙන”ති (පාවි. 54) පාළියං ආගතානං, “උපඩ්ඪච්ඡන්තෙන වුළකපරිච්ඡන්තෙන අනාපත්ති, උපඩ්ඪපරිච්ඡන්තෙන වුළකච්ඡන්තෙන අනාපත්ති, වුළකච්ඡන්තෙන වුළකපරිච්ඡන්තෙන අනාපත්ති”ති (පාවි. අට්ඨ. 53) අට්ඨකථායං ආගතානඤ්ච ගහණං.

පට්ඨසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියසහසෙය්‍යාසික්ඛාපදවණ්ණනා

මනුස්සිත්ථියාති ජීවමානකමනුස්සිත්ථියා. ‘මනිත්ථි පන කිඤ්චාපි පාරාජිකවත්ථුභූතා, අනුපාදිත්තපක්ඛෙ පන ධීතත්තා සහසෙය්‍යාපත්තිං න කරොති’ති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 55) වදන්ති. අදිස්සමානරූපාහි පන යක්ඛිපෙතීහි, මෙටුනස්ස අවත්ථුභූතාය ච තිරච්ඡානගතිත්ථියා අනාපත්ති. පයමදිවසෙපීති පයමස්මිං විය සික්ඛාපදෙ න චතුත්ථෙයෙව දිවසෙ, අථ ඛො ඉධ පයමදිවසෙපීති අත්ථො. ඉමිනා ඉධ දිවසපරිච්ඡෙදො නත්ථිති දස්සෙති. අඬගෙසු පන පාවිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ මාතුගාමෙන සහ නිපජ්ජනං, සුරියත්ථගමනන්ති තිණි අඬගානීති අයමපි විසෙසො දට්ඨබ්බො.

දුතියසහසෙය්‍යාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

ජජ්ජඤ්චවාචාහීති ඡහි පඤ්චහි වාචාහි. වාචාපරිච්ඡෙදො පනෙත්ථ කථං වෙදිතබ්බොති ආහ ‘උත්තරි ජජ්ජඤ්චවාචාහී’තිආදි. සබ්බත්ථාති සුත්තෙ, අට්ඨකථායඤ්ච. සචෙ අට්ඨකථං, ධම්මපදං, ඡාතකාදිවත්ථුං වා කථෙතුකාමො හොති, ඡජ්ජදමත්තමෙව කථෙතුං වට්ටති. පාළියා සද්ධිං කථෙත්තෙන එකං පදං පාළිතො, පඤ්ච අට්ඨකථාතොති එවං ඡ පදානි අනතික්කමිත්වාච කථෙතබ්බො. පුරිසෙනාති මනුස්සපුරිසෙන. තෙනාහ ‘මනුස්සවිග්ගහං ගහෙත්වා පනා’තිආදි.

තිකපාවිත්තියන්ති මාතුගාමෙ

මාතුගාමසඤ්ඤිවෙමතිකඅමාතුගාමසඤ්ඤීනං වසෙන තිණි පාවිත්තියාති. අඤ්ඤස්ස වා මාතුගාමස්සාති එකස්ස මාතුගාමස්ස දෙසෙත්වා නිසින්නෙ පුන ආගතස්ස අඤ්ඤස්ස මාතුගාමස්ස, එවං පන එකාසනෙ නිසින්නෙන මාතුගාමසතස්සාපි දෙසෙතුං වට්ටති. ‘විඤ්ඤමනුස්සිත්ථියා’ති වචනතො අවිඤ්ඤිත්ථියාපි දෙසයතො අනාපත්ති. ඉරියාපථපරිවත්තාභාවොති අත්තතො වා මාතුගාමස්ස වා ඉරියාපථපරිවත්තාභාවො. කජ්ජියකාරකස්සාභාවොති විඤ්ඤස්ස කජ්ජියකාරකස්සාභාවො, දුතියානියතෙ චුත්තලක්ඛණස්ස මනුස්සස්ස අභාවොති චුත්තං හොති. කිරියාකිරියන්ති එත්ථ උත්තරි ජජ්ජඤ්චවාචාහි ධම්මදෙසනා කිරියා, කජ්ජියකාරකස්ස අග්ගහණං අකිරියාති දට්ඨබ්බං.

ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

නිජපරියායෙනාති ‘‘පයමං ඤානං සමාපජ්ජි’’තිආදිනා (පාවි. 71) උජුකමෙව. පරියායෙන ආරොච්ඡන්ති ‘‘යො තෙ විහාරෙ වසී, සො භික්ඛු පයමං ඤානං සමාපජ්ජි, සමාපජ්ජති, සමාපන්නො’’තිආදිනා (පාවි. 75) අඤ්ඤාපදෙසෙන භණ්ණං. පරිනිබ්බානකාලෙ (පාවි. අට්ඨ. 77), පන අන්තරා වා අතිකඬ්ඪියමානෙන උපසම්පන්නස්ස භූතං ආරොචෙතුං වට්ටති. අනතිකඬ්ඪියමානෙනාපි (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.77) තථාරූපෙ කාරණෙ සති ආරොචෙතුං වට්ටතියෙව. තෙනෙව අඤ්ඤතරෙන දහරහික්ඛුනා උපවදිතො අඤ්ඤතරො ථෙරො ‘‘ආවුසො, උපරිමග්ගත්ථාය වායාමං මා අකාසී, බිණාසංවා තයා උපවදිතො’’ති ආහ. ථෙරෙන ව ‘‘අත්ථි තෙ, ආවුසො, ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨා’’ති පුට්ඨො දහරහික්ඛු ‘‘ආම, භත්තෙ, සොතාපන්නො ආහ’’න්ති අවොච. ‘‘කාරකො අය’’න්ති ඤත්වාපි පටිපත්තියා අමොසභාවදස්සනෙන සමුත්තෙජ්ජාය, සම්පභංසනාය ව අරියා අත්තානං පකාසෙන්නියෙව. තෙනාහ ‘‘තථාරූපෙ කාරණෙ සති උපසම්පන්නස්ස ආරොචයතො’’ති. සුතපරියත්තිසීලගුණං පන අනුපසම්පන්නස්සපි ආරොචෙතුං වට්ටති. කස්මා න ඉධ උම්මත්තකාදයො ගහිතාති ආහ ‘‘යස්මා පනා’’තිආදි. ආදිසද්දෙන බිත්තවිත්තවෙදනාට්ඨානං ගහණං. තස්මිං සතීති උම්මත්තකාදිභාවෙ සති. ඉධ න ගහිතාති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ පදභාජනියං න ගහිතා. අවිත්තකන්ති පණ්ණත්තිජානනවිත්තාභාවෙන අවිත්තකං. කුසලාඛ්‍යාකතවිත්තෙහි ද්විවිත්ත’’න්ති ඉදං උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන අරියපුග්ගලෙයෙව සන්ධාය වුත්තං. න හි පණ්ණත්තිං අජානන්තා ඤානලාභිනො පුට්ඨජ්ජනා වත්ථුමහි ලොභවසෙන අකුසලවිත්තෙනාපි න ආරොචෙන්නීති. දුක්ඛවෙදනාය වා අභාවතො ‘‘ද්විවෙදන’’න්ති ඉමස්ස අනුරූපං කත්වා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

භූතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ද්විත්තං ‘ආපත්තික්ඛන්ධානන්ති පාරාජිකසඬ්ඪිසාදිසෙසසඬ්ඪිතානං ද්විත්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං. ආයතිං සංවරත්ථායාති ‘‘එවමෙස පරෙසු හිරොත්තජ්ජෙනාපි ආයතිං සංවරං ආපජ්ජිස්සති’’ති ආයතිං සංවරත්ථාය. ආපත්තීනඤ්ච කුලානඤ්ච පරියන්තං කත්වා වා අකත්වා වාති ‘‘එත්තකා ආපත්තියො ආරොචෙතබ්බා, එත්තකෙසු කුලෙසු ආරොචෙතබ්බා’’ති එවං ආපත්තීනඤ්ච කුලානඤ්ච පරියන්තං කත්වා වා අකත්වා වා.

අදුට්ඨුල්ලායාති පාරාජිකසඬ්ඪිසාදිසෙසං යථෙත්වා අවසෙසපඤ්චාපත්තික්ඛන්ධසඬ්ඪිතාය අදුට්ඨුල්ලාය ආපත්තියා. අවසෙසෙ ඡ ආපත්තික්ඛන්ධෙති සඬ්ඪිසාදිසෙසවජ්ජිතෙ සෙසෙ ඡ ආපත්තික්ඛන්ධෙ.

පුරිමපඤ්චසික්ඛාපදවීතික්කමසඬ්ඛාතං දුට්ඨල්ලන්ති
 පාණාතිපාතවෙරමණිආදිකස්ස ආදිතො පඤ්චසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමසඬ්ඛාතං
 දුට්ඨල්ලං. ඉතරං අදුට්ඨල්ලං වා අජ්ඣාචාරන්ති තතො අඤ්ඤං
 විකාලභොජනාදිකපඤ්චකං,
 සුක්කවිසට්ඨිකායසංසග්ගදුට්ඨල්ලඅත්තකාමඤ්චෙති අදුට්ඨල්ලං වා
 අජ්ඣාචාරං. වත්ථුමත්තන්ති “අයං සුක්කවිස්සට්ඨිං ආපන්නො, දුට්ඨල්ලං,
 අත්තකාමං, කායසංසග්ගං ආපන්නො”ති එවං වත්ථුමත්තං වා
 ආරොචෙන්තස්ස. ආපත්තිමත්තන්ති “අයං පාරාජිකං ආපන්නො,
 සඬ්ඝාදිසෙසං, පුල්ලව්වයං, පාවිත්තියං, පාටිදෙසනීයං, දුක්කටං, දුබ්භාසිතං
 ආපන්නො”ති එවං ආපත්තිමත්තං වා ආරොචෙන්තස්ස. චුත්තලක්ඛණස්සාති
 “පාරාජිකං අනජ්ඣාපන්නස්සා”ති කඬ්ඛා. අට්ඨං.
 දුට්ඨල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා) එවං චුත්තලක්ඛණස්ස. සචත්ථකොති
 වත්ථුනා සහ සට්ඨතො.

දුට්ඨල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පට්ඨිකණසික්ඛාපදවණ්ණනා

පාසාණසක්ඛරකථලමරුම්ඛවාලුකාදීසුති එත්ථ මුට්ඨිප්පමාණතො උපරි
 පාසාණාති වෙදිතඬ්ඛා. මුට්ඨිප්පමාණා සක්ඛරා. කථලාති කපාලඛණ්ඩාති.
 මරුම්ඛාති කථසක්ඛරා. වාලුකා වාලිකායෙව. අඤ්ඤතරස්ස තතියභාගො
 හොතීති තතියො භාගො හොති. ඉදං චුත්තං හොති – යතො පංසුං වා මත්තිකං
 වා ආහරාපෙත්වා විසුං විසුං කතෙ ද්වෙ කොට්ඨාසා පංසු වා මත්තිකා වා
 එකො පාසාණාදීසු අඤ්ඤතරො හොති, අයං මිස්සකපට්ඨි නාමාති. ඔවට්ඨො
 නාම දෙවෙන ඔවට්ඨො (පාවි. 86). චුත්තන්ති පදභාජනියං,
 සීහලට්ඨකථායමෙව වා චුත්තං. අධිකතරපාසාණාදිමිස්සාති
 අධිකතරපාසාණාදීහි මිස්සා, අදඬ්ඞාපි චුත්තප්පමාණතො
 අධිකතරපාසාණාදිමිස්සාති අධිප්පායො. වා-සද්දො අචුත්තවිකප්පත්ථො,
 තෙන උභනකචතුමාසොවට්ඨපථවිං සඬ්ගණ්හාති. සුද්ධපාසාණාදිහෙදායාති
 සුද්ධා පාසාණා එත්ථාති සුද්ධපාසාණා, සා ආදි යස්ස හෙදස්ස සො
 සුද්ධපාසාණාදි. ආදි-සද්දෙන සුද්ධසක්ඛරාදීනං ගහණං. සුද්ධපාසාණාදිහෙදො
 යස්සා සා සුද්ධපාසාණාදිහෙදා, තාය සුද්ධපාසාණාදිහෙදාය,
 සුද්ධපාසාණාදිප්පකාරායාති අත්ථො.

සයං ඛණ්ණිති එත්ථ යො අන්තමසො පාදඬ්ගුට්ඨකෙනපි ඛණ්ණි, උදකමිපි
 ඡඩ්ඛෙත්තො හින්දති, පාදඬ්ගුට්ඨකෙනපි විලිඛති, පත්තමිපි පචන්තො දහති,
 සො සබ්බො ඛණ්ණියෙවාති වෙදිතඬ්ඛො. තෙනාහ
 “ඛණ්ණහෙදනවිලෙඛනපචනාදීහි විකොපෙතීති. පත්තං පචන්තෙන (පාවි.

අටිය. 87) හි ප්‍රබ්බෙ පක්කට්ඨානෙයෙව පටිතබ්බො. අද්ඨඨාය පථවියා අග්ගිං
 යපෙතුං න වට්ටති. පත්තපවනකපාලස්ස පන උපරි අග්ගිං යපෙතුං වට්ටති.
 දාරුනං උපරි යපෙති, සො අග්ගි තානි දහන්තො ගන්ත්වා පථවිං දහති, න
 වට්ටති. ඉට්ඨකපාසාණාදිසුපි එසෙව නයො. තත්‍රාපි හි ඉට්ඨකාදීනංයෙව උපරි
 යපෙතුං වට්ටති. කස්මා? තෙසං අනුපාදානත්තා. න හි තානි අග්ගිස්ස
 උපාදානසංඛං ගච්ඡන්ති. සුක්ඛොණුරුක්ඛාදිසුපි අග්ගිං දාතුං න වට්ටති. සචෙ
 පන “පථවිං අපත්තමෙව නිබ්බාපෙත්වා ගමිස්සාමි”ති දෙති, වට්ටති. පච්ඡා
 නිබ්බාපෙතුං න සක්කොති, අවිසයත්තා අනාපත්ති. චුත්තනයෙනෙවාති
 “ඛණනභෙදනවිලිඛනපවනාදිහි”ති චුත්තෙනෙව නයෙන. නියමෙත්වාති
 සන්තිට්ඨානං කත්වා. ඉතරොති ආණාපකො.

“පොක්ඛරණිං ඛණා”ති (පාචි. අටිය. 86) වදනි, වට්ටති. ඛතායෙව
 පොක්ඛරණි නාම හොති, තස්මා අයං කස්සියවොභාරො. එස නයො “වාපිං,
 තළාකං, ආවාටං ඛණා”තිආදිසුපි. “ඉමං ඔකාසං ඛණ, ඉමස්මිං ඔකාසෙ
 පොක්ඛරණිං ඛණා”ති පන වත්තුං න වට්ටති. “කන්දං ඛණ මූලං ඛණා”ති
 අනියමෙත්වා වත්තුං වට්ටති. “ඉමං වල්ලිං ඛණ, ඉමස්මිං ඔකාසෙ කන්දං වා
 මූලං වා ඛණා”ති වත්තුං න වට්ටති. තෙනාහ “ඔකාසං අනියමෙත්වා...පෙ....
 භණන්තස්සා”ති. ආතපෙන සුක්ඛකද්දමො ව ඵලති, තත්‍ර යො හෙට්ඨා පථවියා
 අසම්බද්ධො, තමෙව අපනෙතුං වට්ටති. එස නයො ගොකණ්ටකෙපි. තෙනාහ
 “ආතපෙන...පෙ.... අසම්බද්ධ”න්ති. තත්ථ ගොකණ්ටකො (පාචි. අටිය. 86)
 නාම ගාවීනං බුරව්ඡින්නකද්දමො චුච්චති. සචෙ පන හෙට්ඨිමතලෙන
 භූමිසම්බන්ධො, විකොපෙතුං න වට්ටති. හිජ්ජිත්වා පතිතනදිතටන්ති හිජ්ජිත්වා
 නදිසාමන්තා පතිතං ඔමකවාතුමාසං ඔවට්ඨං නදිතටං. සචෙ පන හිජ්ජිත්වා
 උදකෙයෙව පකති, දෙවෙ අතිරෙකවාතුමාසං ඔවට්ඨෙපි උදකෙයෙව උදකස්ස
 පතිතත්තා වට්ටති. මහන්තම්පි නඬගලව්ඡින්නමත්තිකාපිණ්ඩන්ති මහන්තම්පි
 කසිතට්ඨානෙ හෙට්ඨා පථවියා අසම්බද්ධං නඬගලව්ඡින්නමත්තිකාපිණ්ඩං.
 එවමාදිසද්දෙන කුටාසිඤ්චනයොග්ගතනුකකද්දමාදීනං ගහණං. අසඤ්චිච්ච
 රුක්ඛාදිපවට්ටනෙන හින්දන්තස්සාති පාසාණරුක්ඛාදීනි වා පවට්ටෙන්තස්ස,
 කත්තරදණ්ඩෙන වා ආහච්ච ආහච්ච ගච්ඡන්තස්ස පථවි හිජ්ජති, සා “තෙන
 හින්දිස්සාමි”ති එවං සඤ්චිච්ච අහින්තත්තා අසඤ්චිච්ච හින්තා නාම හොති,
 ඉති අසඤ්චිච්ච රුක්ඛාදිපවට්ටනෙන හින්දන්තස්ස අනාපත්ති. අසනියා
 පාදඬගුට්ඨකාදිහි විලිඛන්තස්සාති යො අඤ්ඤවිහිතො කෙනවි සද්ධිං කිඤ්චි
 කථෙන්නො පාදඬගුට්ඨකෙන වා කත්තරයට්ඨියා වා පථවිං විලිඛන්නො
 තිට්ඨති, තස්ස එවං අසනියා පාදඬගුට්ඨකාදිහි විලිඛන්තස්ස අනාපත්ති.

පථවිඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මුසාවාදවග්ගො පඨමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

“භවන්ති”ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.90) ඉමිනා විරුල්භමුලෙ නීලභාවං ආපජ්ජිත්වා වඩ්ඪමානකෙ තරුණගච්ඡෙ දස්සෙති. “අහෙසු”න්ති ඉමිනා පන වඩ්ඪිත්වා යිතෙ මහන්තෙ රුක්ඛගච්ඡාදිකෙ දස්සෙති. තෙනාහ “ජායන්ති”තිආදි. එත්ථ ච “භවන්ති”ති ඉමස්ස විවරණං “ජායන්ති වඩ්ඪන්ති”ති, “අහෙසු”න්ති ඉමස්ස “ජාතා වඩ්ඪිතා”ති. ගාමොති සමුහො. පතිට්ඨිතහරිතතිණරුක්ඛාදීනන්ති භූමියං පතිට්ඨිතස්ස හරිතතිණස්ස වෙච හරිතරුක්ඛාදීනඤ්ච. ආදිසද්දෙන ඔසධිගච්ඡලතාදයො වෙදිතඛිබ්බා. නිමිත්තත්ථෙ ච භූමිමං. යො අත්ථො සම්පජ්ජති, තමාහ “භූතගාමපාතබ්බතායා”තිආදිනා.

නනු ච රුක්ඛාදයො චිත්තරහිතතාය න ජීවා, චිත්තරහිතතා ච පරිඵන්දාභාවතො, ඡින්නෙපි විරුහනතො, විසදිසජාතිකභාවතො, චතුරයොනියං අපරියාපන්නතො ච වෙදිතඛිබ්බා, වුඩ්ඪි පන පවාලසිලාලවණානම්පි විජ්ජතිති න තෙසං ජීවහාවෙ කාරණං, විසයග්ගහණඤ්ච නෙසං පරිකප්පනාමත්තං සුපනං විය විඤ්චාදීනං, තථා දොහළාදයො, අථ කස්මා භූතගාමස්ස පාතබ්බතාය පාවිත්තියං ඉච්ඡිතන්ති? සමණඅසාරුප්පතො, තන්තිස්සිතසත්තානුරක්ඛණතො ච. තෙනෙවාහ “ජීවසඤ්ඤිතො හි මොසපුරිසා මනුස්සා රුක්ඛස්මි”න්තිආදි (පාවි. 89). සාසපඤ්ඤසෙවාලම්පිති සාසපඤ්ඤසඤ්ඤාතං සෙවාලම්පි, සාසපසෙවාලං, ඤ්ඤසෙවාලම්පිති අත්ථො. තත්ථ සාසපසෙවාලො නාම සාසපමත්තො බුද්දකසෙවාලො. ඤ්ඤසෙවාලො නාම උපරි බුද්දකපත්තො හෙට්ඨා බුද්දකමුලො සෙවාලො.

මූලඤ්ඤාතං ධර්මපච්චිකාප්පභිභවනි භවන්ති ඵලමෙව ඤ්ඤං මූලඤ්ඤං. ඵලං සෙසෙසුපි. තත්ථ මූලඤ්ඤං හලිද්දිආදිකං. ධර්මඤ්ඤං අස්සත්ථාදිකං. ඵලඤ්ඤං උච්ඡුආදිකං. අග්ගඤ්ඤං හිරිවෙරාදිකං. ඤ්ඤං ඤ්ඤං පුබ්බණ්ණාදිකං. භාජනගතන්ති සරාවාදිභාජනගතං. නික්ඛන්තං මූලමත්තං එතස්මාති නික්ඛන්තමූලමත්තං. මත්ත සද්දෙන වෙත්ථ පණ්ණස්ස නික්ඛමනං පටික්ඛිපති. එස නයො නික්ඛන්තඅභිකුරමත්තන්ති එත්ථාපි. සථෙ පන මූලඤ්ඤං පණ්ණස්ස නිග්ගතං, භූතගාමසඤ්ඤං ගච්ඡති. විදත්ථිමත්තා පත්තවට්ඨි නිග්ගච්ඡති විදත්ථිමත්තා අනිලවණ්ණො පත්තවට්ඨි නික්ඛමති. තෙනාහ “නික්ඛන්තෙ”තිආදි. හරිතො න හොතිති නිලවණ්ණො න හොති. මුග්ගාදීනං පන පණ්ණස්ස උට්ඨිතෙසු, විහිආදීනං චා අභිකුරෙ හරිතෙ භූතගාමසඤ්ඤං ගච්ඡන්ති. එස නයො අමඛට්ඨිආදියු.

භූතගාමඛිජගාමෙති එත්ථ භූතගාමතො වියොජිතං විරුහනසමත්ථමෙව මූලඛිජාදිකං ඛිජගාමො නාමාති වෙදිතඛිබ්බං. උභයත්ථාති භූතගාමඛිජගාමෙසු. අතථාසඤ්ඤිස්සාති අභූතගාමාඛිජගාමසඤ්ඤිස්ස. කො පන වාදො අභූතගාමාඛිජගාමෙසු අභූතගාමාඛිජගාමසඤ්ඤිස්ස. අසඤ්චිච්චාති පාසාණරුක්ඛාදීනි වා පවට්ටෙන්තස්ස, සාබං වා කඬ්ඨන්තස්ස, කත්තරදණ්ඨෙත වා භූමිං පහරිත්වා ගච්ඡන්තස්ස තිණාති කුප්පන්ති. තාති තෙන “විකොපෙස්සාමි”ති එවං සඤ්චිච්ච අවිකොපිතත්තා අසඤ්චිච්ච විකොපිතාති නාම භොන්ති. ඉති අසඤ්චිච්ච විකොපෙන්තස්ස අනාපත්ති.

අසතියාති අඤ්ඤවිහිතො කෙනචි සද්ධිං කිඤ්චි කට්ඨන්තො පාදඬුට්ඨකෙන වා හත්ථෙන වා තිණං වා ලතං වා විකොපෙන්තො තිට්ඨති, එවං අසතියා විකොපෙන්තස්ස අනාපත්ති.

අජානිත්වාති එත්ථ අඛිහන්තරෙ “ඛිජගාමො”ති වා “භූතගාමො”ති වා න ජානාති, “විකොපෙමි”ති පන ජානාති. එවං තිණෙ වා පලාලපුඤ්ජෙ වා ඛණිත්තිං වා කුදාලං වා සඬ්ඛිගොපනත්ථාය යපෙති, ඩය්භමානහත්ථො වා අග්ගිං පාතෙති. තත්ත්වෙ තිණාති ඡිජ්ජන්ති වා ඩය්භන්ති වා, එවං අජානිත්වා විකොපෙන්තස්ස අනාපත්ති.

යෙන කෙනචි අග්ගිනාති කට්ඨග්ගිගොමයග්ගිආදීසු යෙන කෙනචි අග්ගිනා, අන්තමසො ලොභඛණ්ඨෙතපි ආදිත්තෙන. “කප්පිය”න්ති වත්ථාචාති යාය කායචි භාසාය “කප්පිය”න්ති වත්ථාව. එවං-සද්දෙන පයමං අග්ගිනා චුසිත්වා පච්ඡා “කප්පිය”න්ති වත්තුං න වට්ටති”ති දස්සෙති. “පයමං අග්ගිං නික්ඛිපිත්වා තං අනුද්ධරිත්වා ව ‘කප්පිය’න්ති චුත්තෙ පන වට්ටති”ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.93) වදන්ති. එස නයො සෙසෙසුපි. තට්ඨාති ‘කප්පිය’න්ති වත්ථාව. අස්සමහිංසසුකරමිගගොරුපානං පන බුරා අතිබිණා, තස්මා තෙහි න කාතඛිබ්බං, කතමිපි අකතං භොතීති ආහ “යපෙත්වා ගොමහිංසාදිනං බුරෙ”ති. හත්ථිනඛා පන බුරා න භොන්ති, තස්මා තෙහි වට්ටති. තිරච්ඡානානන්ති සිහඛාග්ගදිපිමක්කටානං, සකුන්තානඤ්ච. තෙසඤ්චි නඛා තිබිණා භොන්ති, තස්මා තෙහි කාතඛිබ්බං. “අන්තමසො ඡිත්තිත්වා ආහට්ඨෙතපි”ති ඉමිනා යෙහි කාතුං වට්ටති, තෙහි තත්ථජාතකෙහි කාතඛිබ්බන්ති එත්ථ වත්තඛිබ්බමෙව නත්ථිති දස්සෙති. “සත්ථෙ චුත්තනායෙනො”ති ඉමිනා ඡෙදං වා වෙධං වා දස්සෙන්තෙන “කප්පියන්ති වත්ථාචා”ති චුත්තමතිදිසති. එත්ථ ව කිඤ්චාපි “කප්පියන්ති වත්ථාව කාතඛිබ්බ”න්තිආදිනා කප්පියං කරොන්තෙන කත්තඛිබ්බාකාරමෙව දස්සිතං, තථාපි හික්ඛුනා “කප්පියං කරොහි”ති චුත්තෙයෙව අනුපසම්පන්නෙන “කප්පිය”න්ති වත්ථා අග්ගිපරිජිනාදි කාතඛිබ්බන්ති ගභෙතඛිබ්බං. අවචනං පන

“පුනච්ඡි කප්පියං කරොහිති කාරෙත්වාච පරිභුඤ්ජිතබ්බං” න්ති පටමමෙව වුත්තත්තා.

එකස්මිං...පෙ.... කප්පියෙ කතෙ සබ්බං කතං හොතීති එකංයෙව “කප්පියං කරොමි” ති අධිප්පායෙනපි කප්පියෙ කතෙ එකාබද්ධත්තා සබ්බං කතං හොති. දාරුකං විජ්ඣානීති ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා විජ්ඣානී වා විජ්ඣාපෙනි වා, වට්ටනියෙව. භත්තසිත්තෙව විජ්ඣානීති එත්ථාපි එසෙව නයො. තං විජ්ඣානී, න වට්ටනීති වල්ලිආදීනං භාජනගතිකත්තාති අධිප්පායො. හින්දාපෙත්වා කප්පියං කාරෙතබ්බන්ති බීජතො මුත්තස්ස කටාහස්ස භාජනගතිකත්තා වුත්තං. අබීජන්ති අඛිකුරජනනසමත්ථබීජරහිතතරුණමබඵලාදි. තෙනාහ “යං පන ඵලං තරුණං හොති, අබීජ” න්ති. නිබ්බත්තබීජං නාම බීජං නිබ්බත්තෙත්වා විසුං කත්වා පරිභුඤ්ජිතං සක්කුණෙය්‍යං අම්බපනසාදිඵලං. තෙනාහ “බීජං අපනෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං” න්ති. තත්ථ කප්පියකරණකිව්චං නත්ථි, සයමෙව කප්පියානීති අධිප්පායො.

භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

යමත්ථන්ති “ත්ථං කිර දුක්කටාපත්තිං ආපන්නො” තිආදිකං යං කිඤ්චි අත්ථං. තතො අඤ්ඤන්ති පුච්ඡිතත්ථතො අඤ්ඤමත්ථං. අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණස්සාති විනයධරෙන යං වචනං දොසපුච්ඡනත්ථං වුත්තං, තතො අඤ්ඤෙන වචනෙන පටිච්ඡාදනස්ස. පටිච්ඡාදනත්ථොපි හි වරසද්දො හොති අනෙකත්ථත්තා ධාතුනං. වුත්තන්ති පාළියං වුත්තං.

සාවසෙසං ආපත්තිං ආපන්නොති එත්ථ යපෙත්වා පාරාජිකං සෙසා සාවසෙසාපත්ති නාම, තං ආපන්නො. අනුයුඤ්ජියමානොති “කිං, ආවුසො, ඉත්ථන්තාමං ආපත්තිං ආපන්නොසි” ති පුච්ඡියමානො. අඤ්ඤෙන වචනෙනාති “කො ආපන්නො? කිං ආපන්නො? කිස්මිං ආපන්නො? කථං ආපන්නො? කං භණං? කිං භණං?” ති අඤ්ඤෙන වචනෙන. අඤ්ඤන්ති “කිං ත්ථං ඉත්ථන්තාමං ආපත්තිං ආපන්නොසි” තිආදිකං අනුයුඤ්ජකවචනං. තථා තථා වික්ඛිපතීති තෙන තෙන පකාරෙන වික්ඛිපති. කිං වුත්තං හොති? සො (පාචි. අට්ඨ. 94) කිඤ්චි විතික්කමං දිස්වා “ආවුසො, ආපත්තිං ආපන්නොසි” ති සඨසමජ්ඣෙ ආපත්තියා අනුයුඤ්ජියමානො “කො ආපන්නො” ති වදති. තතො “ත්ථ” න්ති වුත්තෙ “අහං කිං ආපන්නො” ති වදති. අථ “පාචිත්තියං වා දුක්කටං වා” ති වුත්තෙ “අහං කිස්මිං ආපන්නො” ති වදති. තතො “අමුකස්මිං නාම වත්ථුස්මි” න්ති වුත්තෙ “අහං කථං ආපන්නො,

කිං කරොන්තො ආපන්නොම්හි” ති ප්‍රච්ඡති. අථ “ඉදං නාම කරොන්තො ආපන්නො” ති චුත්තෙ “කං භණ්ඨා” ති වදති. තතො “තං භණ්ඨා” ති චුත්තෙ “කිං භණ්ඨා” ති එවමනෙකෙහි පකාරෙහි වික්ඛිපතීති චුත්තං භොති.

යො පන භික්ඛු සාවසෙසං ආපත්තිං ආපන්නො, තං න කථෙතුකාමො තුණ්හිභාවෙන විභෙසෙතීති සම්බන්ධො. විභෙසෙතීති චිරනිසජ්ජාචරභාසනෙහි පිට්ඨිආගිලායනතාලුසොසාදිවසෙන සඬ්ඝං විභෙසෙති, පරිස්සමං තෙසං කරොතීති අත්ථො. පරිස්සමො හි විභෙසා නාම. අඤ්ඤවාදකකම්මන්ති අඤ්ඤවාදකස්ස භික්ඛුනො අඤ්ඤවාදකාරොපනත්ථං කාතබ්බං ඤත්තිදුතියකම්මං. විභෙසකකම්මන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තස්මිං සඬ්ඝෙන කතෙති තස්මිං අඤ්ඤවාදකකම්මෙ ව විභෙසකකම්මෙ ව සඬ්ඝෙන ඤත්තිදුතියකම්මවාචාය කතෙ. තථා කරොන්තානන්ති තං පකාරං කරොන්තානං, අඤ්ඤවාදකඤ්ච විභෙසකඤ්ච කරොන්තානන්ති අත්ථො.

“විභෙසකෙති අයමෙත්ථ අනුපඤ්ඤත්ති” ති අවචනඤ්චෙත්ථ “ආපත්තිකරා ව භොති අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදාදීසු වියා” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පට්ටපාරාජිකවණ්ණනා) චුත්තත්තායෙව පඤ්ඤායතීති කත්වා. එස නයො උපරි සික්ඛාපදෙසු. ධම්මකම්මෙ තිකපාවිත්තියන්ති ධම්මකම්මෙ ධම්මකම්මසඤ්ඤිවෙමතිකඅධම්මකම්මසඤ්ඤීනං වසෙන තීණි පාවිත්තියානි. අධම්මකම්මෙ තිකදුක්කටන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. අනාරොපිතෙති කම්මවාචාය අනාරොපිතෙ, අප්පතිට්ඨාපිතෙති අත්ථො. ගෙලඤ්ඤෙනාති යෙන කථෙතුං න සක්කොති, මුඛෙ තාදිසෙන බ්‍යාධිනා. සඬ්ඝස්ස භණ්ඩනාදීනි භවිස්සන්තීති සඬ්ඝමජ්ඣෙකෙ කථිතෙ තප්පච්චයා සඬ්ඝස්ස භණ්ඩනං වා කලභො වා විග්ගභො වා විවාදො වා සඬ්ඝභෙදො වා සඬ්ඝරාජි වා භවිස්සන්තීති ඉමිනා වා අධිජ්ජායෙන න කථෙත්තස්ස. එත්ථ ව අධම්මෙනාති අභූතෙන වත්ථුනා.

“සමුට්ඨානාදීනි අදින්නාදානසදිසානී” ති අවිසෙසං අතිදිසිත්වා විසෙසං දස්සෙතුං “ඉදං පනා” තිආදි චුත්තං. සියා කිරියං අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරන්තස්ස. සියා අකිරියං තුණ්හිභාවෙන විභෙසෙත්තස්ස.

අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උජ්ඣාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

යෙන වචනෙනාති “ජන්දාය ඉත්ථන්තාමො ඉදං නාම කරොතී” තිආදිකෙන යෙන වචනෙන. තෙනාහ “ජන්දායා” තිආදි. තත්ථ ජන්දායාති ජන්දෙන පක්ඛපාතෙන. “අක්ඛරාය වාචෙති” තිආදීසු (පාටි. 46)

විය ලිඛිතවිපල්ලාසො එස. ඉදං නාම කරොතීති අත්තනො සන්දිට්ඨසම්භත්තානං පණිතං සෙනාසනං වා පඤ්ඤපෙති, භත්තාදිකං වාති අධිප්පායො. සෙනාසනපඤ්ඤාපකාදිභෙදන්ති එත්ථ ආදිසද්දෙන භත්තුද්දෙසකයාගුභාජකඵලභාජකාදීනං ගහණං. අනෙකත්ථත්තා ධාතුනං ඤෙ-සද්දො ඔලොකනත්ථොපි හොතීති ආහ “අවඤ්ඤාය ඔලොකාපෙන්තී”ති. විත්තනත්ථොයෙව වා ගහෙනබ්බොති ආහ “ලාමකතො වා විත්තාපෙන්තී”ති. තථෙව වදන්තාති “ඡන්දාය ඉත්ථන්තාමො ඉදං නාම කරොතී”තිආදීති වදන්තා. චුත්තන්ති පාළියං චුත්තං. “බියානකෙ”ති (පාවි. අට්ඨ. 105) අයමෙත්ථ අනුපඤ්ඤත්ති.

අසම්මතස්සාති සඬ්ඝෙන කම්මවාචාය අසම්මතස්ස. කෙවලං “තවෙසො භාරො”ති සඬ්ඝෙන ආරොපිතභාරස්ස, හික්ඛුනං වා එාසුචිභාරත්ථාය සයමෙව භාරං වහන්තස්ස, යත්ර වා ද්වෙ තයො හික්ඛු විහරන්ති, තත්ර තාදිසං කම්මං කරොන්තස්සාති අධිප්පායො. යස්ස කස්සචීති උපසම්පන්නස්ස වා අනුපසම්පන්නස්ස වා යස්ස කස්සචි. අනුපසම්පන්නස්ස පන සම්මතස්ස වා අසම්මතස්ස වාති එත්ථ පන (පාවි. අට්ඨ. 106) කිඤ්චාපි අනුපසම්පන්නස්ස තෙරස සම්මතියො දාතුං න වට්ටන්ති, තථාපි යො උපසම්පන්නකාලෙ ලද්ධසම්මුතිකො පච්ඡා අනුපසම්පන්නභාවෙ යිතො, තං සන්ධාය “සම්මතස්ස වා”ති චුත්තං. යස්ස පන බ්‍යත්තස්ස සාමණෙරස්ස කෙවලං සඬ්ඝෙන වා සම්මතෙන වා හික්ඛුනා “ත්ථං ඉදං කම්මං කරොතී”ති භාරො කතො, තං සන්ධාය “අසම්මතස්ස වා”ති චුත්තං. යස්මා උප්ඤාපනඤ්ච බියානඤ්ච මුසාවාදවසෙන පවත්තං, තස්මා ආදිකම්මිකස්ස ඉමිනාව අනාපත්ති, මුසාවාදෙන පන ආපත්තියෙවාති ගහෙනබ්බං.

උප්ඤාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පට්මසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

මඤ්චං වාති මසාරකො, බුන්දිකාබද්ධො, කුළිරපාදකො, ආහච්චපාදකොති ඉමෙසු චතුසු යං කඤ්චි මඤ්චං වා. පීඨං වාති එත්ථාපි එසෙව නයො. හිසිං වාති උණ්ණහිසි, වොළහිසි, වාකහිසි, තිණහිසි, පණ්ණහිසිති ඉමාසු පඤ්චසු හිසිසු යං කඤ්චි හිසිං වා. තෙනාහ “මඤ්චාදීසු”තිආදි. තත්ථ “මඤ්චසඬ්ඛෙපෙනා”ති ඉමිනා පීඨසඬ්ඛෙපං පටික්ඛිපති. කප්පියවම්මෙනාති මිගාපෙළකවම්මෙන. එත්ථ පන මිගවම්මෙ එණිමිගො, වාතමිගො, පසදමිගො, කුරුඬිගමිගො, මිගමාතුකො, රොහිතමිගොති එතෙසංයෙව වම්මානි වට්ටන්ති, අඤ්ඤෙසං පන –

මක්කටො කාළසීහො ව, සරහො කදලීමිගො;

යෙ ව වාළමිගා කෙවි, තෙසං වම්මං න වට්ඨති. (මහාව. අට්ඨ. 259);

තත්ථ වාළමිගාති සිහබ්බාග්ග්ගඤ්ඤාචරිතා. න කෙවලඤ්ඤා ඵතෙයෙව, යෙසං පන වම්මං වට්ඨති චුත්තං, තෙ යපෙත්වා අවසෙසා අන්තමසො ගොමහිංසසසබ්බාරාදයොපි සබ්බෙ ඉමස්මිං අත්ථෙ “වාළමිගා”ත්ථෙව වෙදිතබ්බා. ඵතෙසඤ්ඤා සබ්බෙසං වම්මං න වට්ඨති. තාලීසපත්තන්ති සුද්ධං තමාලපත්තං, අඤ්ඤා මිස්සං පන වට්ඨති. තිණවාකචොලෙසු අකප්පියං නාම නත්ථි. කිං පනෙත්ථ බිබ්බොහනෙ විය නිසිදිතුඤ්ඤා නිපජ්ජිතුඤ්ඤා න වට්ඨති ආහ “තත්ථා”තිආදි. න කෙවලඤ්ඤා වෙදමෙවාති ආහ “පමාණපරිච්ඡෙදොපි චෙත්ථ නත්ථි”ති, “ඵත්තකමෙව කාතබ්බ”න්ති හිසියා පමාණනියමොපි නත්ථිති අත්ථො. මඤ්ඤාහිසිපිට්ඨිසිභූමත්ථරණහිසිවඩකමනහිසිපාදපුඤ්ඤානහිසිති ඵතාසං පන අනුරූපතො සල්ලක්ඛෙත්වා අත්තතො රූචිවසෙන පමාණං කාතබ්බං. අත්තො සංවෙල්ලිත්වා බද්ධන්ති යථා වෙමජ්ඣං සංඛිත්තං හොති, ඵවං මජ්ඣෙකං සුට්ඨං වෙයෙත්වා බද්ධං.

යෙ අට්ඨ මාසාති සම්බන්ධො. “අවස්සිකසඬකෙතා”ති ඵතස්සෙව විවරණං “වස්සානමාසාති ඵවං අපඤ්ඤාතා”ති, අප්පතිතා අප්පසිද්ධාති අත්ථො. “අපඤ්ඤාතා”තිපි පායො, තත්ථ අවිඤ්ඤාතාති අත්ථො. අට්ඨ මාසාති වත්තාරො හෙමන්තිකා, වත්තාරො ගිම්හිකා මාසාති අට්ඨ මාසා. ඔවස්සකමණ්ඩපෙති සාධාමණ්ඩපපදරමණ්ඩපානං යත්ථ කත්ථවි ඔවස්සකෙ මණ්ඩපෙ. යත්ථාති යෙසු ජනපදෙසු. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු ජනපදෙසු. කාකාදීනං නිබද්ධවාසරුක්ඛමුලෙති යත්ථ ධුවනිවාසෙන කාකා වා කුලාලා වා අඤ්ඤා වා සකුන්තා කුලාවකෙ කත්ථා වසන්ති, තාදිසස්ස කාකාදීනං නිබද්ධවාසස්ස යස්ස කස්සවි රුක්ඛස්ස හෙට්ඨා. යත්ථ පන ගොවරජ්ජසුතා සකුන්තා විස්සමිත්වා ගච්ඡන්ති, තස්ස රුක්ඛස්ස මූලෙ නික්ඛිපිතුං වට්ඨති. “කදාච්ඡි”ති ඉමිනා න කෙවලං වස්සිකසඬකෙතෙයෙවාති දස්සෙති. යත්ථාති යස්මිං පදෙසෙ. යදාති යස්මිං කාලෙ.

සොති යස්සත්ථාය සන්ථතො, සො. පකතිසන්ථතෙති පකතියාව සන්ථතෙ, යං නෙවත්තනා සන්ථතං, න පරෙන සන්ථරාපිතං, තස්මින්ති චුත්තං හොති. ලජ්ජී හොතීති ලජ්ජනසිලො හොති, පරික්ඛාරවිනාසනෙ භීතොති අත්ථො. තෙනාහ “අත්තතො පලිබොධං විය මඤ්ඤාති”ති, ඉමිනා අලජ්ජීං ආපුච්ඡිත්වා ගන්තුං න වට්ඨති දස්සෙති. නිරපෙක්ඛොති “ආගන්ත්වා උද්ධරිස්සාමි”ති අපෙක්ඛාරහිතො, ඉමිනා සාපෙක්ඛො චෙ ගච්ඡති, අනාපත්තීති දස්සෙති. තෙනෙව හි අනාපත්තීවාරෙ “ඕතාපෙත්තො ගච්ඡති”ති (පාටි. 113) චුත්තං. අඤ්ඤාත්ථ ගච්ඡන්තොති තං මග්ගං අතික්කමිත්වා

අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තො. ලෙඩ්ඩුපාතුපචාරතො ඛහි යිතත්තා “පාදුද්ධාරෙන කාරෙනබ්බො”ති වුත්තං, අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්ස පයමපාදුද්ධාරෙ දුක්කටං, දුතියපාදුද්ධාරෙ පාවිත්තියන්ති අත්ථො.

තිකපාවිත්තියං සඬ්ඝිකෙ සඬ්ඝිකසඤ්ඤවෙමතිකපුග්ගලිකසඤ්ඤෙනං වසෙන. ඉමිනාව නයෙන තිකදුක්කටම්පි වෙදිතබ්බං. විම්ලිකාදීනං අත්ථො දුතියසික්ඛාපදෙ දස්සිතොව. පාදපුඤ්ජනී (පාවි. අට්ඨ. 112) නාම රජ්ජුකෙහි වා පිලොතිකාහි වා පාදපුඤ්ජනත්ථං කතා. එලකපීඨං නාම එලකමයං පීඨං. න කෙවලං විම්ලිකාදීනියෙව අජ්ඣොකාසෙ යපෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස දුක්කටන්ති ආහ “යං වා පනා”තිආදි. යං කිඤ්චි දාරුහණ්ඩං, යං කිඤ්චි මත්තිකාහණ්ඩන්ති සම්බන්ධො. “අන්තමසො පත්තාධාරකම්පි”ති ඉමිනා තාලවණ්ටබ්ජනිපත්තපානියඋළඋඬකපානියසඬ්ඛාදීසු වත්තබ්බමෙව නත්ථිති දස්සෙති.

අරඤ්ඤෙ (පාවි. අට්ඨ. 110) පණ්ණකුටීසු වසන්තානං සීලසම්පදාය පසන්නචිත්තා මනුස්සා මඤ්චපීඨාදීනි දෙන්ති “සඬ්ඝිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජමා”ති, තත්ථ කිං කාතබ්බන්ති ආහ “ආරඤ්ඤකෙන පනා”තිආදි. තත්ථ අසති අනොවස්සකෙති පබ්භාරාදිඅනොවස්සකට්ඨානෙ අසති. ඉදඤ්ච ලක්ඛණවචනං “සභාගානං අභාවෙ”ති ව ඉච්ඡිතබ්බත්තා. ආරඤ්ඤකෙන හි හික්ඛුනා තත්ථ වසිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තෙන සාමන්තවිහාරෙ හික්ඛුනං පෙසෙත්වා ගන්තබ්බං. සභාගානං අභාවෙ අනොවස්සකෙ නික්ඛිපිත්වා ගන්තබ්බං. අනොවස්සකෙ අසති රුක්ඛෙ ලග්ගෙත්වා ගන්තබ්බං.

න කෙවලං ඉදංයෙව කත්වා ගන්තුං වට්ටතිති ආහ “යථා වා”තිආදි. යථා වා උපචිකාහි න ඛජ්ජනීති යථා යපිතෙ උපචිකාහි සෙනාසනං න ඛජ්ජනී, එවං තථා පාසාණානං උපරි යපනං කත්වාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – චතුසු (පාවි. අට්ඨ. 116) පාසාණෙසු මඤ්චං යපෙත්වා මඤ්චෙ අවසෙසමඤ්චපීඨානි ආරොපෙත්වා උපරි හිසිආදිකං රාසිං කත්වා දාරුහණ්ඩං මත්තිකාහණ්ඩං පටිසාමෙත්වා ගමිකවත්තං පුරෙත්වා ගන්තබ්බන්ති.

අබ්භොකාසිකෙනාපි “අහං උක්කට්ඨඅබ්භොකාසිකො”ති විචරකුටිම්පි අකත්වා අසමයෙ අජ්ඣොකාසෙ පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා න වට්ටතිති දස්සෙන්නො ආහ “අබ්භොකාසිකෙනා”තිආදි. සචෙ පන චතුග්ගුණෙනපි විචරෙන කතකුටි අතෙමෙන්නං රක්ඛිතුං නෙව සක්කොති, සත්තාහවද්දලිකාදීනි භවන්ති, හික්ඛුනො කායානුගතිකත්තා වට්ටති. රුක්ඛමූලිකස්සාපි එසෙව නයො.

යස්මිං විස්සාසග්ගාහො රුහති, තස්ස සන්තකං අත්තනො පුග්ගලිකම්ච හොතිති ආහ “විස්සාසිකපුග්ගලිකෙ”ති. යස්මිං පන විස්සාසො න රුහති, තස්ස සන්තකෙ දුක්කටමෙව. අමනුස්සොති යක්ඛො වා පෙතො වා. පලිබුද්ධං හොතිති උපද්දුතං හොති.

පඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

යං කිඤ්චි වම්මන්ති කප්පියාකප්පියං යං කිඤ්චි වම්මං. නනු “න, භික්ඛවෙ, මහාවම්මානි ධාරෙතඛ්ඛානි සිභවම්මං ඛ්‍යග්ගවම්මං දීපිවම්මං, යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (මහාව. 255) ඛන්ධකෙ සිභවම්මාදීනං පටික්ඛෙපො කතොති ආහ “සිභවම්මාදීනඤ්චී”තිආදි. පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපොති අත්තනො සන්තකං කත්වා තං තං විහාරං හරිත්වා මඤ්චපියාදීසු අත්ථරිත්වා පරිහොගෙයෙව පටික්ඛෙපො, සෙනාසනසන්තකං කත්වා භූමත්ථරණවසෙන පන පරිහොගෙ නෙවත්ථී දොසො. තෙනාහ “සෙනාසනපරිහොගෙ පන අකප්පියවම්මං නාම නත්ථී”ති. පාවාරෙන්ති සඤ්ජාදෙන්ති සරීරං එතෙනාති පාවාරො. කොප්චොති උද්දලොම්ඵකන්තලොම්ඵාදිකොප්චත්ථරණං. සෙසන්ති භිසි නිසීදනං තිණසන්ථාරො පණ්ණසන්ථාරොති අවසිට්ඨං සෙනාසනං. තත්ථ භිසිති මඤ්චකභිසි වා පියකභිසි වා. නිසීදනන්ති සදසං වෙදිතඛ්ඛං. තිණසන්ථාරොති යෙසං කෙසඤ්චී තිණානං සන්ථාරො. එස නයො පණ්ණසන්ථාරො. එත්ථ ව භිසි හෙට්ඨා චුත්තත්තා පාකටා. නිසීදනං නිසීදනසික්ඛාපදෙනෙව (පාවි. 531 ආදයො) පාකටං. තිණසන්ථාරපණ්ණසන්ථාරානි පන ලොකපසිද්ධානියෙව. තෙනෙවාහ “පාකටමෙවා”ති.

නෙව උද්ධරෙය්‍ය, න උද්ධරාපෙය්‍යාති අත්තනා වා උද්ධරිත්වා පතිරූපෙ යානෙ න යපෙය්‍ය, පරෙන වා තථා න කාරෙය්‍ය. තෙනාහ “යථා යපිත”න්තිආදි. තං යපෙන්නෙන ව “චතුසු පාසාණෙසු”තිආදිනා (පාවි. අට්ඨ. 116) පුබ්බෙ චුත්තනෙයෙනෙව අන්තොගෙහෙ අනොවස්සකෙ නික්ඛිපිතඛ්ඛං. සචෙ පන සෙනාසනං ඔවස්සති, ඡදනත්ථඤ්ච තිණං වා ඉට්ඨකා වා ආනීතා හොන්ති. සචෙ උස්සහති, ඡාදෙතඛ්ඛං. නො චෙ සක්කොති, යො ඔකාසො අනොවස්සකො, තත්ථ නික්ඛිපිතඛ්ඛං. සචෙ සබ්බම්පි ඔවස්සති, උස්සහන්නෙන අන්තොගාමෙ උපාසකානං සරෙ යපෙතඛ්ඛං. සචෙ තෙපි “සඬ්ඝිකං නාම, හන්තෙ, භාරියං, අග්ගිදාහාදීනං භායාමා”ති න සම්පට්චිජන්ති, අජ්ඣොකාසෙ පාසාණානං උපරි මඤ්චං යපෙත්වා සෙසං පුබ්බෙ චුත්තනෙයෙනෙව නික්ඛිපිත්වා තිණෙහි ව පණ්ණෙහි ව පටිච්ඡාදෙතඛ්ඛං. යඤ්චි තත්ථ අඬ්ගමත්තම්පි අවසිස්සති, තං අඤ්ඤෙසං.

තත්ථ ආගතානං භික්ඛූනං උපකාරං භවිස්සතීති. උපචාරන්ති
සබ්බපච්ඡිමසෙනාසනතො ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපාතා.

අයමෙත්ථ ආපුච්ඡිතබ්බානාපුච්ඡිතබ්බවිනිච්ඡයො – (පාචි. අට්ඨ. 118) යා
තාව භූමියං දීපසාලා වා පණ්ණසාලා වා හොති, යං වා රුක්ඛත්ථම්හෙසු
කතගෙහං උපවිකානං උට්ඨානට්ඨානං හොති, තතො පක්කමන්තෙන
ආපුච්ඡිත්වාප පක්කම්මබ්බං. තස්මිඤ්ඤි කතිපයානි දිවසානි අපග්ගියමානෙ
වම්මිකාව සන්තිට්ඨන්ති. යං පන පාසාණපිට්ඨියං වා පාසාණත්ථම්හෙසු වා
කතසෙනාසනං සිලුවිවයලෙණං වා සුධාලිත්තසෙනාසනං වා, යත්ථ
උපවිකාසඬ්ඛා නත්ථි, තතො පක්කමන්තස්ස ආපුච්ඡිත්වාපි අනාපුච්ඡිත්වාපි
ගන්තුං වට්ටති. තෙනාහ “යත්ථ පනා”තිආදි. සචෙ තාදිසෙපි සෙනාසනෙ
එකෙන පස්සෙන උපවිකා ආරොහන්ති, ආපුච්ඡිත්වාප ගන්තබ්බං. ආපුච්ඡනං
පන වත්තන්ති ආපුච්ඡනං ගම්මකවත්තං. ඉදඤ්ච ඉතිකත්තබ්බතාදස්සනත්ථං
චුත්තං, න පන වත්තහෙදදුක්කටන්ති (සාරත්ථ. ටී. පාචිත්තිය 3.118)
දස්සනත්ථං. කෙච් පන “දුක්කටන්ති දස්සනත්ථ”න්ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති
වත්තක්ඛන්ධකට්ඨකථාය “යං පාසාණපිට්ඨියං වා පාසාණත්ථම්හෙසු වා
කතසෙනාසනං, යත්ථ උපවිකානාරොහන්ති, තං අනාපුච්ඡන්තස්සාපි
අනාපත්ති”ති (චූළව. අට්ඨ. 360) චුත්තත්තා. ආපුච්ඡන්තෙන පන භික්ඛුම්භි
(පාචි. අට්ඨ. 116) සති භික්ඛු ආපුච්ඡිතබ්බො, තස්මිං අසති සාමණෙරො,
තස්මිං අසති ආරාමිකො, තස්මිම්පි අසති යෙන විහාරො කාරාපිතො, සො
විහාරසාමිකො, තස්ස වා කුලෙ යො කොචි ආපුච්ඡිතබ්බො.

“උපචාරෙ”ති එතස්සෙව විවරණං “බ්භි ආසන්තෙ”ති, විහාරස්ස බ්භි
ආසන්තට්ඨානෙති අත්ථො. උපට්ඨානසාලාය වාති හොජනසාලායං වා.
දුක්කටමෙවාති චුත්තප්පකාරඤ්ඤි දසවිධං සෙය්‍යං අන්තොගබ්භාදිම්භි
ගුත්තට්ඨානෙ පඤ්ඤපෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස යස්මා සෙය්‍යාපි සෙනාසනම්පි
උපවිකාහි පලුජ්ජති, වම්මිකරාසියෙව හොති, තස්මා පාචිත්තියං චුත්තං. බ්භි
පන උපට්ඨානසාලාදීසු පඤ්ඤපෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස සෙය්‍යාමත්තමෙව
නස්සෙය්‍ය ධානස්ස අගුත්තතාය, න සෙනාසනං, තස්මා එත්ථ දුක්කටං චුත්තං.
මඤ්චපීඨං පන යස්මා න සක්කා සහසා උපවිකාහි බායිතුං, තස්මා තං විහාරෙපි
සන්ථරිත්වා ගච්ඡන්තස්ස දුක්කටං චුත්තං. විහාරූපචාරෙ පන තං විහාරවාරිකං
ආභිණ්ඩන්තා දිස්වාප පටිසාමෙත්ති.

උද්ධරණානි කත්වාති එත්ථ උද්ධරිත්වා ගච්ඡන්තෙන මඤ්චපීඨකවානං
සබ්බං අපනෙත්වා (පාචි. අට්ඨ. 118) සංහරිත්වා චීවරවංසෙ ලග්ගෙත්වා
ගන්තබ්බං. පච්ඡා ආගන්ත්වා වසනකභික්ඛුනාපි පුන මඤ්චපීඨං වා
පඤ්ඤපෙත්වා සගිත්වා ගච්ඡන්තෙන තථෙව කාතබ්බං. අන්තොකුට්ටතො
සෙය්‍යං බ්භිකුට්ටෙ පඤ්ඤපෙත්වා වසන්තෙන ගමනකාලෙ පුන

ගහිතට්ඨානෙයෙව පටිසාමෙතබ්බං. උපරිපාසාදතො ඔරොපෙත්වා
 හෙට්ඨාපාසාදෙ වසන්තස්සාපි එසෙව නයො. රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු
 මඤ්චපීඨං පඤ්ඤපෙත්වාපි ගමනකාලෙ පුන ගහිතට්ඨානෙයෙව යිපෙතබ්බං.
 උද්ධරාපෙත්වා ගමනෙපි එසෙව නයො. ආපුච්ඡිත්වා ගච්ඡන්තෙන පන
 “හික්ඛුමහි සති හික්ඛු ආපුච්ඡිතබ්බො” තිආදිනා (පාවි. අට්ඨ. 116) හෙට්ඨා
 වුත්තනයෙනෙව ආපුච්ඡිත්වා ගන්තබ්බං.

දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුපබ්ජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ජාන”න්ති වුත්තෙ “අනුට්ඨාපනීයො ‘අය’න්ති ජානන්තො” ති අයං
 විසෙසො කුතො ලබ්භතීති ආහ “තෙනෙවස්සා” තිආදි. නනු පදභාජනෙපි
 වුඩ්ඪභාවාදිජානනමෙව වුත්තං, න තු අනුට්ඨාපනීයභාවන්ති අනුයොගං
 සන්ධායාහ “වුඩ්ඪෙසා හී” තිආදි. බහුපකාරතන්ති
 “හණ්ඩාගාරිකත්තාදිබහුඋපකාරභාවං”. න කෙවලං ඉදමෙවාති ආහ
 “ගුණවිසිට්ඨතඤ්ඤා” තිආදි, තෙන බහුපකාරත්තෙපි ගුණවිසිට්ඨත්තාභාවෙ,
 ගුණවිසිට්ඨත්තෙපි බහුපකාරත්තාභාවෙ දාතුං න වට්ටතීති දස්සෙති.
 “හණ්ඩාගාරිකස්ස බහුපකාරතං, ධම්මකපීකාදීනං ගුණවිසිට්ඨතඤ්ඤා
 සල්ලක්ඛෙත්වා” ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.119-121) කෙවි.
 ධුවවාසත්ථායාති නිව්චවාසත්ථාය. සම්මන්තිත්වාති අපලොකනෙන කම්මෙන
 සම්මන්තිත්වා. කාමඤ්ඤෙත්ථ ගිලානස්සාපි සඬ්ඝොයෙව අනුච්ඡවිකං
 සෙනාසනං දෙති, ගිලානො පන අපලොකෙත්වා සඬ්ඝෙන
 අදින්නසෙනාසනොපි න පිළෙතබ්බො අනුකම්පිතබ්බොති දස්සෙතුං විසුං
 වුත්තො.

සමන්තා දියඬ්ඪෙසා හත්ථොති මජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තං මඤ්චපීඨං සන්ධාය
 වුත්තං. එකපස්සෙන වෙ පහොනකදිසා දිස්සති, තතො ගහෙතබ්බං.
 පාදධොවනපාසාණකොති ද්වාරෙ නික්ඛිත්තපාදධොවනපාසාණකො.
 නිසීදන්තස්ස වා නිපජ්ජන්තස්ස වා පාවිත්තියන්ති එත්ථ නිසීදනමත්තෙන,
 නිපජ්ජනමත්තෙනෙව වා පාවිත්තියං. පුනස්පුනං කරොන්තස්සාති
 උට්ඨායුට්ඨාය නිසීදතො වා නිපජ්ජතො වා.

සඬ්ඝිකෙ සඬ්ඝිකසඤ්ඤිවෙමතිකපුග්ගලිකසඤ්ඤිනං වසෙන
 තිකපාවිත්තියං වෙදිතබ්බං. තිකදුක්කටං පන පුග්ගලිකෙ
 සඬ්ඝිකසඤ්ඤිවෙමතිකඅඤ්ඤපුග්ගලිකසඤ්ඤිනං වසෙන. විහාරස්ස
 උපවාරෙති තස්ස බහි ආසන්නප්පදෙසෙ.

අනුපබ්ඡප්පිකාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නික්කච්ඡනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අනෙකකොට්ඨකානීති අනෙකද්වාරකොට්ඨකානි. “නික්ඛමාති වචනං සුත්වා අත්තනො රුචියා චෙ නික්ඛමති, අනාපත්ති”ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 126) වදන්ති.

තස්ස පරික්ඛාරනික්කච්ඡනෙන තස්ස සන්තකං යං කිඤ්චි පත්තච්චරපරිස්සාවනධම්මකරණමඤ්චපීඨහිසිඛිඛිබ්බොහනාදිහෙදං අන්තමසො රජනජල්ලිපි අත්ථි, තස්ස පරික්ඛාරස්ස නික්කච්ඡනෙ. තඤ්චාති දුක්කටං පරාමසති. නික්කච්ඡාපනෙපි එසෙව නයො. ගාල්හං බන්ධිත්වා යපිතෙසු පන එකාව ආපත්ති.

භණ්ඩනකාරකකලහකාරකමෙව සකලසඬ්ඝාරාමනො නික්කච්ඡිතුං ලහති. සො හි පක්ඛං ලහිත්වා සඬ්ඝමපි හින්දෙය්‍ය. අලජ්ජිආදයො පන අත්තනො වසනට්ඨානතොයෙව නික්කච්ඡිතබ්බා. සකලසඬ්ඝාරාමනො නික්කච්ඡිතුං න වට්ටති. තෙනාහ “සකලසඬ්ඝාරාමනොපි”තිආදි.

නික්කච්ඡනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙභාසකුට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපරිවෙභාසකුට්ඨියාති උපරිමතලෙ අසන්ථතපදරාය කුට්ඨියා. තෙනාහ “උපරි අච්ඡන්තතලායා”තිආදි. යා හි කාවි උපරි අච්ඡන්තතලා ද්විභූමිකකුට්ඨිකා වා තිභූමිකාදිකුට්ඨිකා වා, සා “වෙභාසකුට්ඨි”ති වුච්චති. ඉදඤ්චි වෙභාසකුට්ඨිකාණං. යදි එවං කස්මා පදභාජනෙ “මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස අසීසසට්ඨා”ති (පාවි. 131) චුත්තන්ති ආහ “පදභාජනෙ පනා”තිආදි. ඉධ අධිජ්ජෙතං කුට්ඨං දස්සෙතුන්ති ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ අධිජ්ජෙතං වෙභාසකුට්ඨං දස්සෙතුං. මජ්ඣිමස්ස පුරිසස්සාති පමාණමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස. සබ්බගෙට්ඨිමාහි තුලාහි සීසං න සට්ටෙතීති අසීසසට්ඨා. අඬගෙ විජ්ඣන්ත්වාති අට්ඨනියො විජ්ඣන්ත්වා. පචෙසිතපාදකන්ති පචෙසිතපාදසිඛං. තස්මාති “භූමත්ථෙ වා”තිආදිනා චුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. යස්මා ආහච්චපාදකාදීසු යථාචුත්තො අත්ථො හොති, තස්මාති චුත්තං හොති.

සහසාති අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා. අවෙභාසකුට්ඨිකායාති භූමියං කතපණ්ණසාලාදීසු, තත්ථ අනාපත්ති. න හි සක්කා තත්ථ පරස්ස පිලා කාතුං. සීසසට්ඨායාති යා සීසං සට්ඨා හොති, තත්ථාපි අනාපත්ති. න හි සක්කා තත්ථ ගෙට්ඨාපාසාදෙ අනොණතෙන විචරිතුං, තස්මා අසඤ්චරණට්ඨානත්තා පරපිලා

න හවිස්සති. උපරිතලං වා පදරසඤ්චිතන්ති උපරිමතලං දාරුඵලකෙහි
 සනසන්ථතං. කිඤ්චි ගණ්හාති වාති උපරි නාගදන්තකාදිසු ලග්ගිතං විවරාදිං යං
 කිඤ්චි ගණ්හාති වා. ලග්ගති වාති එත්ථාපි එසෙව නයො. පටිපක්ඛභූතා ආණි
 පටාණි. යස්සා දින්නාය නිසිදන්තෙපි පාදා න නිපතන්ති, එවංභූතා ආණි
 මඤ්චපිට්ඨානං පාදසිඛාසු දින්නා හොතීති අත්ථො. තෙනාහ
 “පාදසිසාන”න්තිආදි.

වෙහාසකුට්ඨික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

පිට්ඨසඬ්ඨසාටස්සාති ද්වාරබන්ධස්ස. සාමන්තා අඬ්ඨතෙය්‍යහත්ථො
 පදෙසොති යස්ස (පාවි. අට්ඨ. 135) වෙමජ්ඣෙකු ද්වාරං හොති, උපරිභාගෙ ව
 උච්චා භිත්ති, තස්ස තිසු දිසාසු සාමන්තා අඬ්ඨතෙය්‍යහත්ථො පදෙසො.
 බුද්දකස්ස පන විහාරස්ස ද්විසු දිසාසු. තත්‍රාපි යං භිත්තිං විවරියමානං කවාටං
 ආහනති, සා අපරිපුණ්ණපවාරාපි හොති. සචෙ පන ද්වාරස්ස අධොභාගෙපි
 ලෙපොකාසො අත්ථි, තම්පි ලිම්පිතුං වට්ටති. අග්ගලුට්ඨපනායාති එත්ථ
 අග්ගලුසද්දෙන තංසම්බන්ධතො ද්වාරඵලකසහිතං ද්වාරබන්ධනං අධිජ්ජෙතං.
 තෙනාහ “සකවාටකස්සා”තිආදි. “නිච්චලභාවත්ථායා”ති ඉමිනා තඤ්ච ඛො
 ය්‍යනං ඉධ නිච්චලභාවෙනාති දස්සෙති. කො පනෙත්ථ අධිජ්ජායොති ආහ
 “කවාටඤ්චි”තිආදි. කම්පතීති වලති. යාව ද්වාරකොසා අග්ගලුට්ඨපනාය
 පුනජ්ජුනං ලිම්පිතඛිඛො වා ලෙපාපෙතඛිඛො වාති අග්ගලුට්ඨපනත්ථාය යාව
 ද්වාරකොසා පුනජ්ජුනං අත්තනා ලිම්පිතඛිඛො වා, පරෙහි ලෙපාපෙතඛිඛො
 වාති අත්ථො.

නනු වායමත්ථො නෙව මාතිකායං, න පදභාජනෙ චුත්තො, අථ කුතො
 දට්ඨබ්බොති ආහ “තත්ථා”තිආදි. කිඤ්චාපිති යදිපි. අට්ඨුජ්ජත්තියන්ති
 සික්ඛාපදස්ස නිදානෙ. අධිකාරතොති අනුවත්තනතො. ආලොකං සන්ධෙති
 පිට්ඨෙති ආලොකසන්ධි. තෙනාහ “ආලොකසන්ධිති වාතපානකවාටකා
 වුවචන්ති”ති. තත්ථ වාතපානකවාටකාති වාතපානඵලකා.
 අනුඤ්ඤාතජ්ජෙසතො පන අඤ්ඤත්ථ පුනජ්ජුනං විලිම්පිතුං වා විලිම්පාපෙතුං
 වා න වට්ටති. “මත්තිකාය කත්තඛිඛකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා පුන චතුත්ථලෙපෙ
 දින්නෙ පාවිත්තිය”න්ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.135) කෙවි. “පුනජ්ජුනං
 ලෙපදානස්ස චුත්තජ්ජමාණතො අඤ්ඤත්ථ පටික්ඛිත්තමත්තං යපෙත්වා
 පාවිත්තියස්ස අචුත්තත්තා දුක්කට්”න්ති අපරෙ.

අධිට්ඨාතඛිඛන්ති සංවිධාතඛිඛං. අජ්ජහරිතෙති එත්ථ අජ්ජසද්දො
 “අජ්ජවිජො”තිආදිසු (ම. නි. 1.252, 336; සං. නි. 2.148) විය අභාවත්ථොති

ආහ “අහරිතෙ”ති. සාලිව්හිආදි (සාරත්ථ. ටී. 2.30) පුබ්බණ්ණං “පුරක්ඛතං සස්සඵල”න්ති කත්වා, තබ්බිපරියායතො මුග්ගමාසාදි අපරණ්ණං. චුත්තන්ති වපිතං. “තස්මිං යත්වා අධිට්ඨහන්තො දුක්කටං ආපජ්ජති”ති ඉමිනා යස්මිං පදෙසෙ සමන්තා චුත්තජ්ජමාණෙ පරිච්ඡෙදෙ පුබ්බණ්ණාදීනි න සන්ති, තත්ථ විහාරො කාරෙතබ්බො. යත්ථ පන සන්ති, තත්ථ කාරාපෙතුං න වට්ටතීති දස්සෙති. තට්ඨොති මුඛවට්ටිඅන්තෙන. තස්මිං යාතබ්බං පතන්තස්ස විහාරස්ස අපතනොකාසත්තා, තස්ස හික්ඛුතො උපරි න පතෙය්‍යාති අධිජ්ජායො. යථාපරිච්ඡින්නස්ස පන ඔකාසස්ස අබ්භන්තරං විහාරස්ස පතන්තස්ස ඔකාසො හොතීති අජ්ජහරිතෙපි තස්මිං යත්වා අධිට්ඨාතුං න ලහති. තෙනාහ “තස්ස අන්තො අහරිතෙපි යාතුං න ලහති”ති.

තතො චෙ උත්තරීති තිණ්ණං මග්ගානං වා පරියායානං වා උපරි චතුත්ථෙ මග්ගෙ වා පරියායෙ වාති අත්ථො. තෙනාහ “මග්ගෙන ඡාදියමානෙ”තිආදි. තත්ථ මග්ගෙන ඡාදියමානෙති අපරික්ඛිපිත්වා උජුකමෙව ඡාදියමානෙ. පරියායෙනාති පරික්ඛෙපෙන. තත්ථ මග්ගෙන ඡාදනං ඉට්ඨකසිලාසුධාහි ලබ්භති, පරියායෙන ඡාදනං තිණපණ්ණෙහිති ආහ “ඉට්ඨකසිලාසුධාහී”තිආදි. තස්මා යථා ඉච්ඡති, තථා ද්වෙ මග්ගෙ වා ද්වෙ පරියායෙ වා අධිට්ඨහිත්වා තතියං මග්ගං වා පරියායං වා “ඵවං ඡාදෙහී”ති ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බං. සචෙ න පක්කමති, තුණ්හිභාවෙන යාතබ්බං. සබ්බමිපි චෙතං ඡදනං ඡදනුපරි චෙදිතබ්බං. උපරුපරිජන්තො හි විහාරො විරං අනොවස්සකො හොතීති මඤ්ඤමානා ඵවං ඡාදෙන්ති. තිණමුට්ඨිගණනායාති තිණකරලගණනාය.

තිකපාවිත්තියන්ති අතිරෙකද්වන්තිපරියායෙ
 අතිරෙකසඤ්ඤද්වෙමතිකලානකසඤ්ඤිතං වසෙන තිණි පාවිත්තියාති.
 සෙනවණ්ණාදිකරණෙති
 සෙනවණ්ණකාලවණ්ණගෙරුකපරිකම්මමාලාකම්මලතාකම්මකරදන්තකප
 ඤ්චපටිකානං කරණෙ. ලෙණගුහාතිණකුටිකාදීසුති ඵත්ථ ලෙණන්ති
 ද්වාරබද්ධං. ගුහාති කෙවලා පබ්බතගුහා. තිණකුටිකා පාකටා ඵව.

මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඵකස්මිං සට්ඨෙ ඵකාව ආපත්තීති ඵකස්මිං උදකසට්ඨෙ ඵකාව ආපත්ති. ඵස නයො සබ්බභාජනෙසු. විච්ඡින්නදන්තස්සාති ධාරං විච්ඡින්නදන්තස්ස. ඵකෙකං පක්ඛිපන්තස්සාති ඵකෙකං තිණං වා පණ්ණං වා මත්තිකං වා අඤ්ඤං වා කට්ඨගොමයාදිං පක්ඛිපන්තස්ස. පරියාදානන්ති ඛයං.

“පදිපෙ (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.140) පතිත්වා පටඬිගාදිපාණකා මරිස්සන්ති” ති ජානන්තස්සාපි කුසලචිත්තෙන පදිපුජ්ජලනං විය “සිඤ්චනෙන පාණකා මරිස්සන්ති” ති පුබ්බහාගෙ ජානන්තස්සාපි “ඉදං ජලං සිඤ්චාමි” ති සිඤ්චන්තස්ස වධකචිත්තං න හොතිති ආහ “විනා වධකචෙනනායා” ති ආදි. එවඤ්ච කත්වා “පණ්ණත්තිවජ්ජ” ති ඉදමපි සමත්ථිතං හොති. තිච්ඡන්තන්ති කුසලාකුසලාඛ්‍යාකතවසෙන තිච්ඡන්තං. තථා හි පණ්ණත්තිං මද්දිත්වා සිඤ්චන්තස්ස වා සිඤ්චාපෙන්නස්ස වා අකුසලචිත්තෙන හොති, “ආසනං ධොවිස්සාමි” ති චිත්තෙන ධොවනත්ථං සිඤ්චන්තස්ස වා සිඤ්චාපෙන්නස්ස වා කුසලචිත්තෙන හොති, පණ්ණත්තිං අජානතා අරහතා සිඤ්චනාදිකරණෙ අඛ්‍යාතවිත්තෙන හොතිති කුසලාකුසලාඛ්‍යාකතවිත්තවසෙන තිච්ඡන්තං හොති.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භූතගාමවග්ගො දුතියො.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

අට්ඨකිගසමන්තාගතස්සාති “සිලවා හොති” ති ආදිහි (පාවි. 147) අට්ඨහි අඬිගෙහි සමන්තාගතස්ස. අනුඤ්ඤාතාති ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස නිදානෙ අනුඤ්ඤාතා. “වස්සසතුපසම්පන්නායා” ති ආදි වක්ඛමාන අට්ඨගරුධම්මදස්සනං. තත්ථ සාමීචිකම්මන්ති මග්ගසම්පදානච්ඡන්තපානියාපුච්ඡනාදිකං අනුච්ඡවිකං වත්තං. ආදිසද්දෙන –

“න භික්ඛුනියා අභික්ඛුකෙ ආවාසෙ වස්සං වසිතබ්බං, අන්වද්ධමාසං භික්ඛුනියා භික්ඛුසඬ්ඨිතො ද්වෙ ධම්මා පච්චාසිසිතබ්බා උපොසථපුච්ඡකඤ්ච ඔවාදුපසඬ්ඨිකමනඤ්ච, වස්සංවුට්ඨාය භික්ඛුනියා උභතොසඬ්ඨිතෙ තීහි යානෙහි පචාරෙතබ්බං දිට්ඨෙත වා සුතෙන වා පරිසඬ්ඨිකාය වා, ගරුධම්මං අජ්ඣාපන්නාය භික්ඛුනියා උභතොසඬ්ඨිතෙ පක්ඛමානත්තං වරිතබ්බං, ද්වෙ වස්සානි ඡස්ස ධම්මෙස්ස සික්ඛිතසික්ඛාය සික්ඛමානාය උභතොසඬ්ඨිතෙ උපසම්පදා පරියෙසිතබ්බා, න භික්ඛුනියා කෙනචි පරියායෙන භික්ඛු අක්කොසිතබ්බො පරිභාසිතබ්බො, අජ්ජතග්ගෙ ඔවටො භික්ඛුනීනං භික්ඛුස්ස වචනපටො, අනොවටො භික්ඛුනං භික්ඛුනීස්ස වචනපටො” ති (වුළුව. 403; අ. නි. 8.51) –

ඉමෙ සත්ත ධම්මෙ සච්ඡන්දානි. ගරුධම්මෙති ගරුකෙ ධම්මෙ. තෙ හි ගාරවං කත්වා භික්ඛුනීහි සම්පට්ඨජිතබ්බත්තා “ගරුධම්මා”ති වුච්චන්ති.

අඤ්ඤාන වා ධම්මෙතාති යපෙත්වා අට්ඨ ගරුධම්මෙ අඤ්ඤාන යෙන කෙනච ධම්මෙන. භික්ඛුනීසු උපසම්පන්නමත්තං වා ඔවදනොති භික්ඛුනීසු උපසම්පන්නමත්තං ගරුධම්මෙන ඔවදනො වා. භික්ඛුනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නාය යථාවත්ථුකමෙව. “අධම්මකම්මෙ”තිආදීසු භික්ඛුනොවාදසම්මුතිකම්මං “කම්ම”න්ති වෙදිතබ්බන්ති ආහ “සම්මතස්සාපි”තිආදි. වග්ගෙ භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො තිකපාචිත්තියන්ති වග්ගෙ භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො වග්ගසඤ්ඤිවෙමතිකසමග්ගසඤ්ඤිනං වසෙන තිණි පාචිත්තියානි. තථා වෙමතිකස්ස වාති අධම්මකම්මෙ වෙමතිකස්ස ව වග්ගෙ භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො තිකපාචිත්තියන්ති අත්ථො. එස නයො ධම්මකම්මසඤ්ඤිනො වාති එත්ථාපි. යථා ව වග්ගෙ භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො නව පාචිත්තියානි, එවං අධම්මකම්මෙ අධම්මකම්මසඤ්ඤිනො සමග්ගෙ භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො තස්මිං සඬ්ඤා වග්ගසඤ්ඤිවෙමතිකසමග්ගසඤ්ඤිනං වසෙන තිකපාචිත්තියං, තථා වෙමතිකස්ස ව ධම්මකම්මසඤ්ඤිනො වාති නව පාචිත්තියානි. තෙනාහ “සමග්ගෙපි භික්ඛුනිසඬ්ඤා නවා”තිආදි. ධම්මකම්මෙ පන අධම්මකම්මසඤ්ඤිනො වග්ගං භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො තිකදුක්කටං, තථා වෙමතිකස්ස, ධම්මකම්මසඤ්ඤිනො වාති නව දුක්කටානි. සමග්ගං පන භික්ඛුනිසඬ්ඤා ඔවදනො අට්ඨාති සත්තරස දුක්කටානි. තෙනාහ “සචෙ පනා”තිආදි. අඤ්ඤං ධම්මන්ති අඤ්ඤං සුත්තන්තං වා අභිධම්මං වා. “සමග්ගාමිභායා”ති වචනෙන හි ඔවාදං පච්චාසිසන්ති. තස්මා යපෙත්වා ඔවාදං අඤ්ඤං ධම්මං භණන්තස්ස දුක්කටං. ඔවාදඤ්ච අනියායාතෙත්වාති “එසො භගිනි ඔවාදො”ති අවත්වා. පරිපුච්ඡං දෙනීති තස්සායෙව පගුණාය ගරුධම්මපාළියා අත්ථං භණති. ඔසාරෙහීති උච්චාරෙහි, කථෙහීති අත්ථො. ඔසාරෙහීති අට්ඨගරුධම්මපාළිං වදති. පඤ්භං පුට්ඨොති ගරුධම්මනිස්සිතං වා බන්ධාදිනිස්සිතං වා පඤ්භං භික්ඛුනියා පුට්ඨො.

ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අත්ථචගතසික්ඛාපදවණ්ණනා

එකතොඋපසම්පන්නන්ති භික්ඛුනිසඬ්ඤා උපසම්පන්නමත්තං. ඉතො පරම්පි ව යත්ථ යත්ථ “එකතොඋපසම්පන්න”න්ති වුච්චති, සබ්බත්ථ අයමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අත්ථචගතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හික්බුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා

සංවාසායාති උපොසථාදිඅත්ථං. ඉතරන්ති උභතොසඬ්ඝෙ උපසම්පන්නං.

හික්බුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා

තණ්හාදිට්ඨිහි ආමසිතබ්බතො ආමිසං, වීචරාදි, ආමිසමෙව හෙතු ආමිසහෙතු. තෙනාහ “වීචරාදීනං අඤ්ඤතරහෙතු”ති. ආදිසද්දෙන පිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයසක්කාරගරුකාරමානනවන්දනපූජනානං ගහණං. අවණ්ණකාමතායාති අයසකාමතායෙව.

ධම්මකම්මෙතිආදීසු හික්බුනොවාදසම්මුතිකම්මං “කම්ම”න්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ තිකපාවිත්තියන්ති ධම්මකම්මෙ ධම්මකම්මසඤ්ඤිවෙමතිකඅධම්මකම්මසඤ්ඤීනං වසෙන තිණි පාවිත්තියාති. තථෙව අධම්මකම්මෙ තිකදුක්කටං වෙදිතබ්බං. අසම්මතන්ති සම්මතෙන වා සඬ්ඝෙන වා භාරං කත්වා යපිතං උපසම්පන්නං. නනු ඔවාදසම්මුති උපසම්පන්නස්සෙව දීයති, න සාමණෙරස්සාති ආහ “තත්ථා”තිආදි. සම්මතෙන වා සඬ්ඝෙන වා යපිතො පන බහුස්සුතො සාමණෙරො “අසම්මතො”ති වෙදිතබ්බො. පකතියා වීචරාදිහෙතු ඔවදන්තං පන එවං භණන්තස්සාති පකතියා වීචරාදිහෙතු ඔවදන්තං “එස වීචරාදිහෙතු ඔවදති”ති සඤ්ඤාය එවං භණන්තස්ස. “න වීචරාදිහෙතු ඔවදති”ති සඤ්ඤාය පන එවං භණන්තස්ස දුක්කටං. අනාමිසන්තරතාති ආමිසවිත්තාභාවො, “ආමිසහෙතු ඔවදිස්සාමි”ති එවං පවත්තඅජ්ඣාසයාභාවොති අත්ථො. විත්තපරියායො හෙත්ථ අන්තරසද්දො “යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා”තිආදීසු (උදා. 20) විය.

ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. වීචරදානසික්ඛාපදවණ්ණනා

පඤ්චමසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව.

වීචරදානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වීචරසිබ්බනසික්ඛාපදවණ්ණනා

සුචිං පච්චෙසත්වා පච්චෙසත්වා නීහරණෙති ආරාපථෙ ආරාපථෙ පාවිත්තියං. “සිබ්බස්සාමි”ති පන විචාරෙන්නස්ස, ඡින්දන්තස්සාපි දුක්කටං.

සතක්ඛත්තුම්පි විජ්ඣත්වා සකිං නිහරන්තස්සාති සකලසුචිං අනිහරන්තො දීඝසුත්තජ්ජවෙසනත්ථං සතක්ඛත්තුම්පි විජ්ඣත්වා සකිං නිහරන්තස්ස.
 “සිඛ්ඛා”ති චුත්තොති සකිං “චීවරං සිඛ්ඛා”ති චුත්තො. නිට්ඨාපෙතීති සඛ්ඛං සුචිකම්මං පරියොසාපෙති. තස්ස ආරාපටේ ආරාපටේ පාවිත්තියන්ති ආණ්ණත්තස්ස සුචිං පවෙසෙත්වා පවෙසෙත්වා නිහරණෙ එකමෙකං පාවිත්තියං.

උදාසිත්ථේරන්ති ලාඨදාසිත්ථේරං. චුත්තලක්ඛණං සිඛ්ඛනං වා සිඛ්ඛාපනං වාති “සුචිං පවෙසෙත්වා”තිආදිනා චුත්තලක්ඛණං සිඛ්ඛනං වා සිඛ්ඛාපනං වා.

චීවරසිඛ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

සංවිදහිත්වාති “එහි, අසුකගාමං ගච්ඡාමා”ති වා “ස්වෙ අහං ගච්ඡාමි, ත්වම්පි ආගච්ඡෙය්‍යාසි”ති වා වත්වා. තඤ්ච ඛො සංවිදහනං අත්ථතො සඬකෙතකම්මන්ති ආහ “ගමනකාලෙ සඬකෙතං කත්වාති අත්ථො”ති. අකප්පියභූමියං සංවිදහන්තස්සාති අත්තොගාමෙ, හික්ඛුනිඋපස්සයද්වාරෙ, රථිකාය, අඤ්ඤෙසු වා චතුක්කසිඬසාටකහත්ථිසාලාදීසු යත්වා සංවිදහන්තස්ස. තෙනාහ “තත්ථ යපෙත්වා”තිආදි. ආසන්නස්සාපිති අච්චාසන්නස්සාපි, රතනමත්තන්තරස්සාපිති අධිප්පායො. අඤ්ඤස්ස ගාමස්සාති යතො නික්ඛමති, තතො අඤ්ඤස්ස ගාමස්ස. තං ඔක්කමන්තස්සාති තං අන්තරගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තස්ස. සවෙ දුරං ගන්තුකාමො හොති, ගාමුපචාරගණනාය ඔක්කමන්තෙ ඔක්කමන්තෙ පුරිමනයෙනෙව ආපත්ති. තෙනාහ “ඉති ගාමුපචාරොක්කමනගණනාය පාවිත්තියානී”ති. තස්ස තස්ස පන ගාමස්ස අතික්කමනෙ අනාපත්ති. ගාමෙ අසතීති අද්ධයොජනඛන්තරෙ ගාමෙ අසති. තස්මිං පන ගාමෙ සති ගාමන්තරගණනායෙව පාවිත්තියානි. අද්ධයොජනගණනාය පාවිත්තියන්ති අද්ධයොජනෙ අද්ධයොජනෙ පාවිත්තියං, එකමෙකං අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්ස “ඉදානි අතික්කමිස්සාමි”ති පයම්පාදෙ දුක්කටං, දුතියපාදෙ පාවිත්තියන්ති අත්ථො. ඉමස්මිඤ්චි නයෙ අතික්කමනෙ ආපත්ති, ඔක්කමනෙ අනාපත්ති.

විසඬකෙතනාති (පාවි. අට්ඨ. 185) එත්ථ “පුරෙහත්තං ගමිස්සාමා”ති වත්වා පච්ඡාහත්තං ගච්ඡන්ති, “අජ්ජ වා ගමිස්සාමා”ති ස්වෙ ගච්ඡන්ති, එවං කාලවිසඬකෙතයෙව අනාපත්ති. ද්වාරවිසඬකෙතෙ, පන මග්ගවිසඬකෙතෙ, වා සතිපි ආපත්තියෙව. ආපදාසුති රට්ඨහෙදෙ චක්කසමාරුල්ලා ජානපදා පරියායන්ති, එවරුපාසු ආපදාසු අනාපත්ති. චක්කසමාරුල්ලාති ව ඉරියාපථචක්කං වා සකටචක්කං වා සමාරුල්ලාති අත්ථො.

මාතුගාමසික්ඛාපදෙනාති (පාවි. 413 ආදයො) සප්පාණකවග්ගෙ
සත්තමසික්ඛාපදෙන.

සංවිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නාචාරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

කීළාපුරෙක්ඛාරොති ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙන කීළාපුරෙක්ඛාරො.
තට්ඨොති කීළාවසෙනෙව. අගාමකතීරපස්සෙනාති අද්ධයොජනබ්භන්තරෙ
ගාමානං අභාවතො අගාමකතීරපස්සෙන. පාළියං “උද්ධංගාමිතිං වා
අධොගාමිතිං වා”ති (පාවි. 186) වචනතො පන වාපිසමුද්දාදීසු
කීළාපුරෙක්ඛාරත්ථයපි ගච්ඡන්තස්ස අනාපත්ති. තෙනාහ “සමුද්දෙ පන
යථාසුඛං ගන්තුං වට්ඨති”ති. විසඬිකෙතෙනාති ඉධාපි කාලවිසඬිකෙතෙනෙව
අනාපත්ති, තිත්ථවිසඬිකෙතෙන, පන නාචාවිසඬිකෙතෙන වා ගච්ඡන්තස්ස
ආපත්තියෙව.

සෙසන්ති සද්ධං සමුට්ඨානාදීහි අවසෙසං, කෙවි පන “කීළාපුරෙක්ඛාරො
‘සංවිදහිත්වා’ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.188) වචනතො ඉමං සික්ඛාපදං
අකුසලචිත්තං ලොකවජ්ජං, තස්මා සෙසං නාම යපෙත්වා ‘පණ්ණත්තිවජ්ජං
තිච්ඡන්ත’න්ති ඉදං ද්වයං අවසෙස”න්ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං.
කීළාපුරෙක්ඛාරත්ථය හි අභිරුහිත්වාපි ගාමන්තරොක්කමනෙ,
අද්ධයොජනාතික්කමෙ වා සංවෙගං පටිලහිත්වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරෙය්‍ය,
නිද්දං වා ඔක්කමෙය්‍ය, කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො ගච්ඡෙය්‍ය, කුතො
චස්ස අකුසලචිත්තසමඬිගිතා, යෙනිදං සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තං,
ලොකවජ්ජඤ්ච සියාති.

නාචාරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

පරිපාචිතන්ති පරිපාකමාපාදිතං, යථා ලහති, තථා කත්වා යපිතන්ති වුත්තං
හොති. තෙනාහ “නෙව තස්සා”තිආදි තස්සාති යො පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, තස්ස
හික්ඛුනො. හික්ඛුස්ස ගුණං පකාසෙත්වාති “අයොසා භාණකො, අයොසා
බහුස්සුතො”තිආදිනා (පාවි. 195) ගුණං පකාසෙත්වා. පිණ්ඩපාතන්ති
පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං. කම්මසාධනොයං සමාරම්භසද්දොති ආහ
“සමාරද්ධ”න්ති. පටියාදිතස්සාති සම්පාදිතස්ස. යස්මා ඤාතකප්පචාරිතෙහි
හික්ඛුස්ස අත්ථාය අසමාරද්ධොපි පිණ්ඩපාතො අත්ථතො සමාරද්ධොව හොති

යථාසුඛං භරාපෙතබ්බතො, තස්මා “ඤාතකප්පවාරිතානං වා සන්තක”න්ති
වුත්තං.

උභයත්ථානි පරිපාචිතාපරිපාචිතෙසු. අවසෙසෙති භික්ඛුනිපරිපාචිතෙපි
යාගුබ්ඡ්ජකඵලාඵලාදිකෙ සබ්බත්ථං. නිමිත්තොභාසපරිකථාවිඤ්ඤත්තිවසෙන
පන අවසෙසෙපි දුක්කටතො න මුච්චති.

පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රහොනිසප්පසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපරීති අවෙලකවග්ගෙ. උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනාති
අප්පට්ච්ජන්තො මාතුගාමෙන සද්ධිං රහොනිසප්පසික්ඛාපදෙන (පාවි. 284
ආදයො). තඤ්ඤි උපනන්දත්ථෙරං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තෙසු චතුත්ථභාවතො
“උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපද”න්ති වුත්තං. යදි එකපරිච්ඡෙදං, අථ කස්මා
විසුං පඤ්ඤත්තන්ති ආහ “අට්ඨුප්පත්තිවසෙන පන විසුං පඤ්ඤත්ත”න්ති.
තත්ථ අට්ඨුප්පත්තිවසෙනාති අත්ථස්ස උප්පත්තිවසෙන, භික්ඛුනියා ඵව
රහොනිසප්පාය උප්පත්තිවසෙනාති අත්ථො. අයං හෙත්ථාධිප්පායො –
චතුත්ථසික්ඛාපදවත්ථුතො ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස වත්ථුතො පට්ඨමං.
උප්පන්නත්තා එකපරිච්ඡෙදෙපි ඉදං පට්ඨමං විසුං පඤ්ඤත්තන්ති.

රහොනිසප්පසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඔවාදවග්ගො තතියො.

4. භොජනවග්ගො

1. ආවසංසික්ඛාපදවණ්ණනා

“අගිලානො”ති එත්ථ අත්තමසො ද්විගාවුතං ගන්තුං සමත්ථො
අධිජ්ජෙතොති ආහ “අද්ධයොජනම්පි ගන්තුං සමත්ථො”ති.
ආවසංසික්ඛාති ආවසංසෙ පිණ්ඩො, සාලාදීසු අනොදිස්ස යාවදත්ථං
පඤ්ඤත්තං පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනන්ති අත්ථො.
තෙනාහ “ඉමෙසං වා”තිආදි. තත්ථ ඉමෙසං වාති ඉමෙසං පාසණ්ඩානං වා.
එත්තකානං වාති ඉමස්මිං පාසණ්ඩෙ එත්තකානං පාසණ්ඩානං වා.
පාසණ්ඩන්ති ඡන්තවුතිවිධං සමණපරිබ්බාජකාදිං. තෙ හි තණ්හාපාසඤ්චෙව
දිට්ඨිපාසඤ්ච ධෙන්ති ඔඨ්ඨෙන්තිති පාසණ්ඩාති වුච්චන්ති. අනොදිස්සාති
අනුද්දිසිත්වා, අපරිච්ඡින්නදිත්වාති අත්ථො. සාලාදීසු යත්ථ කත්ථවීති
සාලාරුක්ඛමූලඅබ්භොකාසාදීසු යත්ථ කත්ථවි යානෙසු. එකදිවසමෙව

භුඤ්ජිතබ්බොති එකදිවසං සක්ඛියෙව භුඤ්ජිතබ්බො, එකස්මිං දිවසෙ පුනඡ්ඡුනං භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. දුතියදිවසතො පට්ඨායාති භුත්තදිවසස්ස දුතියදිවසතො පට්ඨාය. අජ්ඣොභාරෙ අජ්ඣොභාරෙ පාවිත්තියන්ති ආලොපෙ ආලොපෙ කබලෙ කබලෙ පාවිත්තියං. නානාකුලෙහි (පාවි. අට්ඨ. 206) පන නානාට්ඨානෙසු පඤ්ඤත්තං, එකස්මිං යානෙ එකදිවසං භුඤ්ජිත්වා දුතියදිවසෙ අඤ්ඤත්ථ භුඤ්ජිතුං වට්ටති, පටිපාටිං පන බෙපෙත්වා පුන ආදිතො පට්ඨාය භුඤ්ජිතුං න වට්ටති. එකපුගනානාපුගඑකගාමනානාගාමෙසුපි එසෙව නයො. යොපි එකකුලස්ස වා නානාකුලානං වා එකතො පඤ්ඤත්තො තණ්ඩුලාදීනං අභාවෙන අන්තරන්තරා ඡීජ්ජති, සොපි න භුඤ්ජිතබ්බො. සථෙ පන “න සක්කොම දාතු”න්ති උපච්ඡින්නදිත්වා පුන කල්‍යාණචිත්තෙ උජ්ජන්තෙ දාතුං ආරභන්ති, එතං පුන එකදිවසං භුඤ්ජිතුං වට්ටති.

තිකපාවිත්තියන්ති අගිලානෙ අගිලානසඤ්ඤිවෙමතිකගිලානසඤ්ඤිනං වසෙන තීණි පාවිත්තියාති. ගිලානස්ස ගිලානසඤ්ඤිනොති ගිලානස්ස පන “ගිලානො අහ”න්ති සඤ්ඤිනො අනුවසිත්වා භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති. සක්ඛිං භුඤ්ජතීති එකදිවසං භුඤ්ජති. “ගච්ඡන්තො වා”ති ඉදං අද්ධයොජනවසෙන ගහෙතබ්බං, තථා “පච්චාගච්ඡන්තො”ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.208) ඉදම්පිති වදන්ති. කෙනචි උපද්දවෙනාති නදිපුරවොරභයාදිනා කෙනචි උපද්දවෙන. අඤ්ඤන්ති යාගුබජ්ජකඵලාඵලාදිහෙදං යං කිඤ්චි අඤ්ඤං. අනුවසිත්වාති පුන වසිත්වා.

ආවසථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගණභොජනෙති ගණෙන ලද්ධත්තා ගණස්ස සන්තකෙ භොජනෙ. තෙනාහ “ගණස්ස භොජනෙ”ති. නනු චෙත්ථ “ගණස්ස භොජනෙ”ති වුවචති, සො ව බො ගණො “කත්ථචි ද්විහි, කත්ථචි තීහි”තිආදිනා අනෙකධා අධිජ්ජෙතො, ඉධ කතිහිති ආහ “ඉධ වා”තිආදි. තං පනෙතං ගණභොජනං ද්විහි පකාරෙහි පසවති නිමන්තනතො වා විඤ්ඤත්තිතො වාති ආහ “කෙසං නිමන්තනතො වා”තිආදි. තත්ථ නිමන්තනතො වාති අකජ්ජියනිමන්තනතො වා. ඔදනාදීනං පඤ්චන්තන්ති ඔදනසත්තුකුම්මාසමච්ඡමංසානං පඤ්චන්තං.

“ඔදනෙන නිමන්තෙමි, ඔදනං මෙ ගණ්හවා”තිආදිනා නයෙන යෙන කෙනචි වෙච්චනෙන වා භාසන්තරෙන වා පඤ්චන්තං භොජනානං නාමං ගහෙත්වා නිමන්තෙතීති සම්බන්ධො. චත්තාරොති එකට්ඨානෙ වා නානාට්ඨානෙසු වා යීතෙ චත්තාරො හික්ඛු. ලක්ඛණවචනඤ්චෙනං, තස්මා චත්තාරො වා තතො වා අධිකෙ හික්ඛුති අත්ථො. වෙච්චනෙන වාති

හත්තආන්තාදිපරියායසද්දෙන වා. භාසන්තරෙන වාති
 අන්ධදම්මාදිභාසන්තරෙන වා. පඤ්චන්තං භොජනානං නාමං ගහෙත්වාති
 පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤකරස්ස නාමං ගහෙත්වා. ඔදනෙන
 නිමන්තෙමිති තුම්භෙ හන්තෙ ඔදනෙන නිමන්තෙමි. ආදිසද්දෙන ‘‘ආකඨ්ඨං
 ඔලොකෙට්ඨං අධිවාසෙට්ඨං පටිමානෙට්ඨං, සත්තුනා නිමන්තෙමි, සත්තුං මෙ
 ගණ්හට්ඨං ආකඨ්ඨං ඔලොකෙට්ඨං අධිවාසෙට්ඨං පටිමානෙට්ඨං’’තිආදීනං (පාවි.
 අට්ඨ. 217-218) ගහණං. එකතො වාති එකත්ථ ධීතො වා නිසින්තො වා භික්ඛු
 දිස්වා ‘‘තුම්භෙ, හන්තෙ, ඔදනෙන නිමන්තෙමි’’තිආදීනා එවං එකතො
 නිමන්තිතා. නානාතො වා නිමන්තිතාති වත්තාරි පරිවෙණානි වා විහාරෙ වා
 ගන්ත්වා නානාතො වා නිමන්තිතා. එකට්ඨානෙ ධීතෙසුයෙව වා එකො
 පුත්තෙන, එකො පිතරාති එවමිපි නිමන්තිතා නානාතොයෙව නිමන්තිතා නාම
 භොන්ති. එකතො ගණ්හන්තිති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ද්වාදසහත්ථුපවාසෙ ධීතා
 ගණ්හන්ති.

කස්මා පන නානාතො භුත්තෙපි ගණ්භොජනං භොතිති ආහ
 ‘‘පටිග්ගහණමෙව හෙත්ථ පමාණ’’න්ති. යදි එවං අථ කස්මා පාළියං
 ‘‘ගණ්භොජනං නාම යත්ථ වත්තාරො භික්ඛු පඤ්චන්තං භොජනානං
 අඤ්ඤකරෙන භොජනෙන නිමන්තිතා භුඤ්ජන්ති, එතං ගණ්භොජනං
 නාමා’’ති (පාවි. 218) චුත්තං? තං පටිග්ගහණනියමනත්ථමෙව. න හි
 අප්පටිග්ගහිතකං භික්ඛු භුඤ්ජන්තිති ‘‘භුඤ්ජන්ති’’ති පදං
 පටිග්ගහණනියමවචනං භොති. එකතො වා නානාතො වා විඤ්ඤාපෙත්වාති
 වත්තාරො භික්ඛු එකතො ධීතා වා නිසින්තා වා උපාසකං දිස්වා ‘‘අම්භාකං
 චතුන්තමිපි හත්තං දෙහි’’ති වා පාටෙක්කං පවිසිත්වා ‘‘මය්හං හත්තං දෙහි,
 මය්හං හත්තං දෙහි’’ති වා එකතො වා නානාතො වා විඤ්ඤාපෙත්වා. තස්ස
 දුට්ඨස්සාපිති යඤ්ච නිමන්තනතො ලද්ධං ගණ්භොජනං, යඤ්ච
 විඤ්ඤත්තිතො ලද්ධං, තස්ස දුට්ඨස්සාපි ගණ්භොජනස්ස. එවං පටිග්ගහණෙති
 එකතො පටිග්ගහණෙ.

පාදානම්පි එලිතත්තාති (පාවි. අට්ඨ. 217-218) අන්තමසො පාදානම්පි යථා
 මහාවම්මස්ස පරතො මංසං දිස්සති, එවං එලිතත්තා. න සක්කා පිණ්ඩාය
 වරිතුන්ති වාලිකාය වා සක්ඛරාය වා පුට්ඨමත්තෙ දුක්ඛුප්පත්තිතො
 අන්තොගාමෙ පිණ්ඩාය වරිතුං න සක්කොති. වීචරෙ කරියමානෙති සාටකඤ්ච
 සුත්තඤ්ච ලහිත්වා වීචරෙ කරියමානෙ. යං කිඤ්චි වීචරෙ කත්තඛිකම්මන්ති
 වීචරවිචාරණජින්නමොසසුත්තාරොපනාදි යං කිඤ්චි වීචරෙ කත්තඛිකං
 කම්මං, අන්තමසො සුවිවෙධනම්පිති අධිප්පායො. ‘‘අද්ධයොජනම්පි’’තිආදි
 අවකංසතො චුත්තං. යො පන දුරං ගන්තුකාමො, තත්ථ වත්තඛිකමෙව නත්ථි,
 ගච්ඡන්තො අද්ධයොජනඛිහන්තරෙ ගාචුතෙපි භුඤ්ජිතුං ලහති, ගතො පන

එකදිවසං. යදා නාවං අභිරුහිතුකාමො වා හොති ආරුල්හො වා ඔරුල්හො වා, අයං නාවාභිරුහනසමයො නාමාති ආහ “නාවාභිරුහනසමයෙපි එසෙව නයො”ති. අයං පන විසෙසො – අභිරුල්හෙන ඉච්ඡිතට්ඨානං ගන්ත්වාපි යාව න ඔරොහති, තාව භුඤ්ජිතබ්බං. වත්තාරො භික්ඛුති අන්තිමපරිච්ඡෙදො. යත්ථ පන සතං වා සහස්සං වා සන්නිපතිතං, තත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තස්මා තාදිසෙ කාලෙ “මහාසමයො”ති අධිට්ඨහිත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. යො කොචි පබ්බජිතොති සහධම්මිකෙසු වා තිත්ථියෙසු වා අඤ්ඤතරො.

යෙ ව ද්වෙ තයො එකතො ගණ්හන්ති යෙපි අකප්පියනිමන්තනං සාදිසිත්වා ද්වෙ වා තයො වා එකතො ගණ්හන්ති, තෙසම්පි අනාපත්ති. පණ්ණිනභොජනසුපොදනවිඤ්ඤත්තිහි පන ආපත්තියෙවාති වදන්ති, උපපරික්ඛිතබ්බං. නිච්චහත්තාදීසු නිච්චහත්තෙ සලාකහත්තෙ පක්ඛිකෙ උපොසථිකෙ පාටිපදිකෙ. තත්ථ නිච්චහත්තන්ති ධුවහත්තං වුව්වති. “නිච්චහත්තං ගණ්හං”ති වදන්ති, බහුනම්පි එකතො ගණ්හිතුං වට්ටති. සලාකහත්තාදීසුපි එසෙව නයො.

ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගණභොජනෙ චුත්තනයෙනෙවාති භික්ඛුං උපසඬකම්ත්වා “තුම්හෙ, හන්තෙ, ඔදනෙන නිමන්තෙමි, ඔදනං මෙ ගණ්හං”ති ආදිනා (පාටි. අට්ඨ. 217-218) නයෙන යෙන කෙනචි වෙච්චනෙන වා භාසන්තරෙන වා පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරස්ස නාමං ගහෙත්වා නිමන්තෙති චුත්තෙනෙව නයෙන. නිමන්තිතස්සාති අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තිතස්ස. අවිකප්පෙත්වාති සම්මුඛාසම්මුඛවසෙන අවිකප්පෙත්වා, අපරිච්චජිත්වාති අත්ථො. අයඤ්චි හත්තවිකප්පනා නාම සම්මුඛාපරම්මුඛාපි වට්ටති. තෙනාහ “යො භික්ඛු පඤ්චසු සහධම්මිකෙසු”ති ආදි.

අඤ්ඤත්තු නිමන්තනභොජනවත්ථුස්මිත්ති අඤ්ඤත්තු පට්ඨං නිමන්තිතා හුත්වා අඤ්ඤස්මිං නිමන්තනෙ භුඤ්ජනවත්ථුස්මිං. යදි තිව්ඨා අනුපඤ්ඤත්ති, අථ කස්මා පරිවාරෙ “චතස්සො අනුපඤ්ඤත්තියො”ති චුත්තන්ති ආහ “පරිවාරෙ පනා”ති ආදි. විකප්පනම්පි ගහෙත්වාති විකප්පනානුජානනම්පි අනුපඤ්ඤත්තිසමානන්ති අනුපඤ්ඤත්තිභාවෙන ගහෙත්වා. එකසංසට්ඨානීති එකස්මිං මිස්සිතාති. ඉදං චුත්තං හොති (පාටි. අට්ඨ. 229) – ද්වෙ තීණි කුලානි නිමන්තෙත්වා එකස්මිං යානෙ නිසීදාපෙත්වා ඉතො විතො ව ආහරිත්වා හත්තං ආකිරන්ති, සුපබ්බාඤ්ජනං ආකිරන්ති, එකමිස්සකං හොති, එත්ථ අනාපත්තිති. සථෙ පන මූලනිමන්තනං හෙට්ඨා හොති, පච්ඡිමං පච්ඡිමං උපරි, තං උපරිතො

පටියාය භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති. හත්ථං පන අන්තො පවෙසෙත්වා පයමනිමන්තනතො එකමිපි කබ්ලං උද්ධරිත්වා භුත්තකාලතො පටියාය යථා තථා වා භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති. ද්වෙ තිණි නිමන්තනානි එකතො වා කත්වා භුඤ්ජති ද්වෙ තිණි නිමන්තනානි එකතො පක්ඛිපිත්වා මිස්සෙත්වා එකං කත්වා භුඤ්ජති අත්ථො. “සකලෙන ගාමෙන වා”තිආදියු සකලෙන ගාමෙන එකතො හුත්වා නිමන්තිතස්සෙව යත්ථ කත්ථවි භුඤ්ජතො අනාපත්ති. පුගෙපි එසෙව නයො. නිමන්තියමානො වා “භික්ඛං ගහෙස්සාමි”ති වදන්ති “හත්තං ගණ්හා”ති නිමන්තියමානො “න මය්හං තව හත්තෙන අත්ථො, භික්ඛං ගහෙස්සාමි”ති හණති. කිරියාකිරියන්ති එත්ථ භොජනං කිරියං, අවිකප්පනං අකිරියං.

පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා

පහණකත්ථායාති පණ්ණාකාරත්ථාය. පාඨෙය්‍යත්ථායාති මග්ගං ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගත්ථාය. සත්තුති ඛද්ධසත්තු, අඛද්ධසත්තු ව. ද්වත්තිපත්තපුරෙ පටිග්ගහෙත්වාති මුඛවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛාය සමං පුරෙ ද්වත්තිපත්තපුරෙ ගහෙත්වාති අත්ථො. ඉමස්ස වත්ථස්ස හෙට්ඨා චුත්තනයෙනෙව පාකට්තා තත්ථ කත්තඛිඛප්පකාරමෙව දස්සෙතුං “එත්ථා”තිආදිමාහ. සෙසන්ති තතො එකපත්තතො අඤ්ඤං පත්තං. සවෙ තයො පත්තපුරා ගහිතා ද්වෙ, සවෙ ද්වෙ ගහිතා, එකන්ති චුත්තං හොති.

ගමනෙ වා පටිප්පස්සද්ධෙති අන්තරාමග්ගෙ උපද්දවං දිස්වා, අනත්ථිකතාය වා “මයං ඉදානි න පෙසිස්සාම න ගමිස්සාමා”ති එවං ගමනෙ උපච්ඡින්නෙ දෙන්තානන්ති අත්ථො.

කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පයමපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

භුත්තවාති කතහත්තකිච්චො. සාසපමත්තමිපි අප්ඤ්ඤාහරිතන්ති එවං පරිත්තමිපි භොජනං සඬ්ඛාදිත්වා වා අසඬ්ඛාදිත්වා වා ගිලිතං. පචාරිතොති පටික්ඛෙපිතො. යො හි භුඤ්ජන්තො පරිවෙසකෙන උපනීතං භොජනං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති, සො තෙන පචාරිතො පටික්ඛිපිතො නාම හොති. ඛාඤ්ජනං පන අනාදිසිත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං “කතප්පචාරණො කතප්පටික්ඛෙපොති අත්ථො”ති චුත්තං. සොපි ව පටික්ඛෙපො යස්මා න පටික්ඛෙපමත්තෙන, අථ ඛො පඤ්චඬ්ගවසෙන. තෙනස්ස පදහාජනෙ “අසනං පඤ්ඤායති”තිආදි (පාවි. 239) චුත්තං.

භොජනං පඤ්ඤායතීති පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං පත්තාදීසු දිස්සති. තෙනාහ “පචාරණප්පභොජනකං වෙ භොජන” න්තිආදි. සාලිති (පාවි. අට්ඨ. 238-239) අන්තමසො නිවාරං උපාදාය සබ්බාපි සාලිජාති. වීහිති සබ්බාපි වීහිජාති. යවගොධුමෙසු හෙදො නත්ථි. කඬගුති සෙතරත්තකාලහෙදා සබ්බාපි කඬගුජාති. වරකොති අන්තමසො වරකවොරකං උපාදාය සබ්බාපි සෙතවණ්ණා වරකජාති. කුද්දසකොති කාලකොද්‍රවො වෙව සාමාකාදිහෙදා ව සබ්බාපි තිණධඤ්ඤජාති.

නිවාරවරකවොරකා වෙත්ථ “ධඤ්ඤානුලොමා” ති වදන්ති. යාගුන්ති අම්බිලයාගුබීරයාගුආදිහෙදං යං කිඤ්චි යාගුං. ඉමිනාව පායාසස්සාපි ගහිතත්තා “අම්බිලපායාසාදීසු අඤ්ඤතරං පවාමාති වා” ති න චුත්තං. පචාරණං ජනෙතීති අනතිරිත්තභොජනාපත්තිනිබන්ධනං පටික්ඛෙපං සාධෙති. සවෙ පන ඔධි න පඤ්ඤායතී, යාගුසඬගහං ගච්ඡති, පචාරණං න ජනෙති. පුන පචාරණං ජනෙති සනභාවගමනතො පටියාය භොජනසඬගහිතත්තාති අධිප්පායො.

උදකකඤ්ඡිකබීරාදීනි ආකිරිත්වාති උදකඤ්චෙව කඤ්ඡිකඤ්ච බීරාදීනි ව ආකිරිත්වා තෙහි සද්ධිං අමද්දිත්වා හත්තමිස්සකෙ කත්වා. තෙනාහ “යාගුං ගණ්හං” තිආදි. සවෙ පන හත්තෙ උදකකඤ්ඡිකබීරාදීනි ආකිරිත්වා මද්දිත්වා “යාගුං ගණ්හං” ති දෙන්ති, පචාරණා න භොති. යාගුයාපීති එවං යාගුසඬගහං ගතාය වා අඤ්ඤාය වා යාගුයාපි. සුද්ධරසකො, පන රසකයාගු වා න ජනෙති.

පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරවසෙන විප්පකතභොජනභාවස්ස උපච්ඡින්නත්තා “ද්වෙපි බාදිතානි භොන්ති...පෙ.... න පවාරෙති” ති චුත්තං. අකප්පියමංසං (පාවි. අට්ඨ. 238-239), අකප්පියභොජනඤ්ච බුද්ධපටිකුට්ඨං පටික්ඛිපතො පචාරණාය අවත්ථුතාය න පචාරණා භොතීති ආහ “යො පනා” තිආදි. යඤ්චි හික්ඛුතො බාදිතං වට්ටති, තං එව පටික්ඛිපතො පචාරණා භොති. ඉදං පන ජානන්තො අකප්පියත්තා පටික්ඛිපති. අජානන්තොපි පටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ ධීතමෙව පටික්ඛිපති නාම, තස්මා න පවාරෙති. සවෙ පන අකප්පියමංසං බාදන්තො කප්පියමංසං වා භොජනං වා පටික්ඛිපති, පවාරෙති. කස්මා? වත්ථුතාය. යඤ්චි තෙන පටික්ඛිත්තං, තං පචාරණාය වත්ථු. යං පන බාදති, තං කිඤ්චාපි පටික්ඛිපිතබ්බට්ඨානෙ ධීතං, බාදියමානං පන මංසභාවං න ජහති, තස්මා පවාරෙති. කො පන වාදො කප්පියමංසං බාදතො කප්පියමංසභොජනප්පටික්ඛෙපෙ. එස නයො අකප්පියභොජනං බාදතො කප්පියභොජනප්පටික්ඛෙපෙ.

භොජනෙ සතීති පඤ්චසු භොජනෙසු එකස්මිම්පි භොජනෙ සති. අඤ්ඤං චුත්තලක්ඛණං භොජනන්ති පත්තාදිගතතො අඤ්ඤං චුත්තලක්ඛණං පඤ්චසු භොජනෙසු එකමිපි භොජනං. “නිරපෙක්ඛො භොති” ති එතස්සෙව විවරණං.

“යං පත්තාදීසු” තිආදි. න කෙවලං නිරපෙක්ඛො වාති ආහ “අඤ්ඤානු වා” තිආදි. සො පටික්ඛිපන්තොපි න පචාරෙතීති තස්මිං ටෙ අන්තරෙ අඤ්ඤං භොජනං අභිභටං, තං සො පටික්ඛිපන්තොපි න පචාරෙති. කස්මා? විජ්ජකභොජනභාවස්ස උපචින්නත්තා.

“උපනාමෙතී” ති (පාවි. අට්ඨ. 238-239) ඉමිනා කායාභිභාරං දස්සෙති. හත්ථෙ වා ආධාරකෙ වාති එත්ථ වා-සද්දො අවුත්තවිකප්පත්ථො, තෙන “උභරුසු වා” ති විකප්පෙති. දුරෙ නිසින්තස්ස දහරහික්ඛුස්ස පත්තං පෙසෙත්වා “ඉතො ඔදනං ගණ්භාහී” ති වදති, ගණ්භිත්වා පන ගතො තුණ්හී තිට්ඨති, තම්පි පටික්ඛිපතො එසෙව නයො. කස්මා? හික්ඛුස්ස දුරභාවතො, දුතස්ස ව අනභිහරණතො. සථෙ පන ගහෙත්වා ආගතො හික්ඛු “ඉමං හත්තං ගණ්භා” ති වදති, තං පටික්ඛිපතො පචාරණා භොති. එවං චුත්තෙපිති “හත්තං ගණ්භා” ති චුත්තෙපි.

හත්තපචිඡිං ගහෙත්වා පරිච්ඡන්තස්සාති එකෙන හත්ථෙත හත්තපචිඡිං ගහෙත්වා එකෙන හත්ථෙත කටච්ඡුං ගහෙත්වා පරිච්ඡන්තස්ස. අඤ්ඤො “අහං ධාරෙස්සාමි” ති ගහිතමත්තකමෙව කරොතීති අඤ්ඤො ආගන්ත්වා “අහං පචිඡිං ධාරෙස්සාමි, ත්වං ඔදනං දෙහී” ති වත්වා ගහිතමත්තකමෙව කරොති. අභිභටාව භොතීති පරිච්ඡෙදකෙනෙව අභිභටාව භොති. ඉදානි අසති තස්ස දාතුකාමාභිභාරෙ ගහණසමයෙපි පටික්ඛිපතො න භොතීති දස්සෙතුං “සථෙ පනා” තිආදි චුත්තං. උද්ධටෙති උද්ධටෙ හත්තෙ. කටච්ඡුඅභිභාරොයෙව හි තස්ස අභිභාරොති අධිජ්ජායො. අනන්තරස්ස දිය්‍යමානෙති අනන්තරස්ස හික්ඛුනො හත්තෙ දිය්‍යමානෙ. කායචිකාරෙතාති “අඬගුලිං වා හත්ථං වා මච්ඡිකඛිජනිං වා වීචරකණ්ණං වා වාලෙති, හමුකාය වා ආකාරං කරොති, කුද්ධො වා ඔලොකෙතී” ති (පාවි. අට්ඨ. 238-239) එවං චුත්තෙන අඬගුලිවලනාදිනා කායචිකාරෙන. “අලං මා දෙහී” තිආදිනා වචිචිකාරෙතාති “අල” න්ති වා “න ගණ්භාමි” ති වා “මා ආකිරා” ති වා “අපගච්ඡා” ති වා එවං යෙන කෙනවි වචිචිකාරෙන.

අභිභටෙ පන හත්තෙ පචාරණාය හීතො හත්ථෙ අපනෙත්වා පුනස්පුනං පත්තෙ ඔදනං ආකිරන්තං “ආකිර ආකිර, කොට්ටෙත්වා පුරෙහී” ති වදනො පචාරණා න භොති. එස නයො හත්තං අභිහරන්තං හික්ඛුං සල්ලක්ඛෙත්වා “කිං, ආවුසො, ඉතොපි කිඤ්චි ගණ්භිස්සසි, දම්මි තෙ කිඤ්චි” ති වදනොපි.

“රසං පටිග්ගණ්භටා” ති අප්පචාරණාජනකස්ස නාමං ගහෙත්වා චුත්තත්තා “තං සුත්වා පටික්ඛිපතො පචාරණා නත්ථී” ති චුත්තං. මංසරසන්ති එත්ථ පන න කෙවලං මංසස්ස රසං “මංසරස” මිච්චෙව විඤ්ඤායති, අථ ඛො මංසඤ්ච රසඤ්ච මංසරසන්ති එවං පචාරණාජනකනාමවසෙනාපි. තස්මා තං

පටික්ඛිපතො පචාරණාව හොතිති ආහ “මංසරසන්ති චුත්තෙ පන පටික්ඛිපතො පචාරණා හොති”ති. පරතො මච්ඡමංසං බ්‍යඤ්ජනන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. යස්මිං ඉරියාපටෙ පචාරෙති, තං අවිකොපෙන්තෙනෙව භුඤ්ජිතබ්බන්ති යො ගච්ඡන්තො (පාවි. අට්ඨ. 238-239) පචාරෙති, තෙන ගච්ඡන්තෙනෙව භුඤ්ජිතබ්බං. කද්දමං වා උදකං වා පත්වා යිතෙන අතිරිත්තං කාරෙතබ්බං. සචෙ අන්තරා නදී පුරා හොති, නදිතීරෙ ගුම්බං. අනුපරියායන්තෙන භුඤ්ජිතබ්බං. අථ නාවා වා සෙතූ වා අත්ථී, තං අහිරුහිත්ථාපි වඩ්ඤමන්තෙනෙව භුඤ්ජිතබ්බං, ගමනං න උපච්ඡින්නදිතබ්බං. එස නයො ඉතරඉරියාපටෙසුපි. තං තං ඉරියාපටං කොපෙන්තෙන අතිරිත්තං කාරෙතබ්බං. යො උක්කුටිකොව නිසිදිත්වා පචාරෙති, තෙන උක්කුටිකෙනෙව භුඤ්ජිතබ්බං. තස්ස පන හෙට්ඨා පලාලපීඨං වා කිඤ්චි වා නිසිදනං දාතබ්බං. පීඨකෙ නිසිදිත්වා පචාරිතෙන පන ආසනං අවාලෙත්ථාව වතස්සො දිසා පරිවත්තන්තෙන භුඤ්ජිතං ලබ්භති. මඤ්චෙ නිසිදිත්වා පචාරිතෙන ඉතො වා එත්තො වා සංසරිතං න ලබ්භති. සචෙ පන සහ මඤ්චෙන උක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤත්‍රු තෙන්නි, වට්ටති. නිපජ්ජිත්වා පචාරිතෙනාපි නිපන්තෙනෙව භුඤ්ජිතබ්බං. පරිවත්තන්තෙන යෙන පස්සෙන නිපන්තො, තස්ස යානං නාතික්කමෙතබ්බං.

අලමෙතං සබ්බන්ති එතං සබ්බං අලං පරියත්තං, ඉදම්පි තෙ අධිකං, ඉතො අඤ්ඤං න ලච්ඡසිති අධිජ්ජායො. යො අතිරිත්තං කරොතිති යො “අලමෙතං සබ්බං”න්ති අතිරිත්තං කරොති. පටිපක්ඛනසෙනාති “කජ්ජියකතං, පටිග්ගහිතකතං, උච්චාරිතකතං, හත්ථපාසෙ කතං, භුත්තාවිනා කතං, භුත්තාවිනා පචාරිතෙන ආසනා අවුට්ඨිතෙන කතං ‘අලමෙතං සබ්බං’න්ති චුත්ත”න්ති (පාවි. 239) ඉමෙහි සත්තහි විනයකම්මාකාරෙහි යං අතිරිත්තං කජ්ජියං කතං, යඤ්ච ගිලානාතිරිත්තං, තදුහයම්පි අතිරිත්තන්ති එවං තස්සෙව පටිපක්ඛනසෙන. එත්ථ ච “අලමෙතං සබ්බං”න්ති තික්ඛත්තං වත්තබ්බං, අයං කිර ආවිණ්ණො. විනයධරා පන “සකිං එව වත්තබ්බං”න්ති වදන්ති.

කස්මා තං සො පුන කාතුං න ලහතිති ආහ “යඤ්චී”තිආදි. තත්ථ යඤ්චී අකතන්ති යෙන පඨමං කජ්ජියං කතං, තෙන යං අකතං, තං කාතබ්බං. පඨමභාජනෙ පන කාතුං න ලබ්භති. යෙන ච අකතන්ති අඤ්ඤෙන හික්ඛුනා යෙන පඨමං න කතං, තෙන ච කාතබ්බන්ති අත්ථො. චුත්තන්ති සීහලුට්ඨකථාසු චුත්තං. අඤ්ඤස්මිං පන භාජනෙති යස්මිං පන භාජනෙ පඨමං කතං, තතො අඤ්ඤස්මිං පත්තෙ වා කුණ්ඨෙ වා පච්ඡියං වා යත්ථ කත්ථවි පුරතො යපෙත්වා ඔනාමිතභාජනෙ.

අඤ්ඤත්‍රු භුඤ්ජනවත්ථුස්මිත්ති භුත්තාවිනා පචාරිතෙන හුත්වා අඤ්ඤත්‍රු භුඤ්ජනවත්ථුස්මිං. තිකපාවිත්තියන්ති අනතිරිත්තෙ

අනතිරිත්තසඤ්ඤිවෙමතිකඅතිරිත්තසඤ්ඤිනං වසෙන තීණි පාවිත්තියානි.
 අජ්ඣොභරතො ව දුක්කටන්ති අජ්ඣොභරතො අජ්ඣොභාරො අජ්ඣොභාරො
 දුක්කටං. සචෙ පන ආමිසසංසට්ඨානි භොන්ති, ආභාරත්ථායපි
 අනාභාරත්ථායපි පටිග්ගහෙත්වා අජ්ඣොභරත්තස්ස පාවිත්තියමෙව. තෙසං
 අනුඤ්ඤාතපරිභොගවසෙනාති යාමකාලිකාදීනං අනුඤ්ඤාතපරිභොගවසෙන,
 යාමකාලිකං පිපාසාය සති පිපාසච්ඡෙදනත්ථං, සත්තාහකාලිකං යාවජ්චිකඤ්ච
 තෙන තෙන උපසමෙතඛිබ්බකෙ ආබාධෙ සති තස්ස උපසමනත්ථන්ති චුත්තං
 භොති. ඉදම්පි අජ්ඣොභරණතො කායකම්මං, වාචාය “අතිරිත්තං කරොථ
 හන්තෙ”ති අකාරාපනෙන වචිකම්මන්ති ආහ “සමුට්ඨානාදීනි
 පට්ඨකම්මාසදිසානෙවා”ති. කිරියාකිරියන්ති එත්ථ පටික්ඛිපිත්වා භුඤ්ජනං
 කිරියං. අතිරිත්තස්ස අකරණං අකිරියන්ති වෙදිතඛිබ්බං.

පට්ඨකම්මාසදිසානෙවානි ධර්මානි.

6. දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

සුත්වා වානි අඤ්ඤෙන වා තෙනෙව වා ආරොචිතං සුත්වා. “භුත්තස්මිං
 පාවිත්තිය”න්ති (පාචි. 243) චුත්තත්තා භොජනපරියොසානෙ පාවිත්තිය”න්ති
 චුත්තං.

දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

විකාලෙති එත්ථ අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣන්තිකො, අයං
 බුද්ධාදීනං අරියානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො භොජනස්ස කාලො නාම.
 තදඤ්ඤො විකාලො “විගතො කාලො”ති කත්වා. තෙනාහ “විගතෙ
 කාලෙ”ති ආදි. ධීතමජ්ඣන්තිකොපි (පාචි. අට්ඨ. 248-249) කාලසඬ්ඨගහං
 ගවිජති. තතො පට්ඨාය පන බාදිතුං වා භුඤ්ජිතුං වා න සක්කා. සහසා පිචිතුං
 සක්කා භවෙය්‍ය, කුක්කුච්චකෙන පන න කාතඛිබ්බං.
 කාලපරිච්ඡෙදජානනත්ථඤ්ච කාලත්ථම්භො යොජෙතඛිබ්බො.
 කාලඛිහන්තරෙව භත්තකිච්චං කාතඛිබ්බං. “යං කිඤ්චි...පෙ.... බාදනීයං
 වා”ති ඉමිනා යං තාව සක්ඛලිමොදකාදි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණමයං, තත්ථ
 වත්තඛිබ්බමෙව නත්ථිති දස්සෙති. භොජනීයං නාම පඤ්ච භොජනානි.

සති පච්චයෙති පිපාසාදිකාරණෙ විජ්ජමානෙ. රොමට්ඨකස්සාති
 රොමට්ඨකස්ස භික්ඛුනො අජ්ඣොභරිත්වා උග්ගිරිත්වා මුඛෙව යපිතො ඛහි
 මුඛද්වාරා විනිග්ගතො භොජනස්ස මග්ගා ඛහි නිග්ගතො “රොමට්ඨො”ති
 පචුච්චති. ඉධ පන අජ්ඣොභරිත්වා උග්ගිරිත්වා මුඛෙව යපිතොති

අධිප්‍රේමය. තෙතාහ “න ව, භික්ඛවෙ” තිආදි. යපෙත්වා රොමට්ඨකං සෙසානං ආගතං උග්ගාරං මුඛෙ සන්ධාරෙත්වා ගිලන්තානං ආපත්ති. සචෙ පන අසන්ධාරෙත්තමෙව පරගලං ගච්ඡති, වට්ටති.

විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්තිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

“කාරො කරණං කිරියාති අත්ථතො එක” න්ති එතෙන කාරසද්දස්ස භාවත්ථතං දස්සෙති. සම්මා නිධානං යපනං සන්තිධි. “පටිග්ගහෙත්වා එකරත්තං වීතිනාමිතස්සෙතං නාම” න්ති ඉමිනා පටිග්ගහෙත්වා එකරත්තං වීතිනාමිතෙ ඉමස්ස දුද්ධොතභාවං දස්සෙති. කිඤ්චාපි යාමකාලිකං බාදනීයං, භොජනීයං වා න භොති, “අනාපත්ති යාමකාලිකං යාමෙ නිදහිත්වා භුඤ්ජති” තිආදි වචනතො පන තත්ථාපි යාමාතික්කමෙ සන්තිධිපච්චයා පාවිත්තියෙන භවිතබ්බන්ති “යං කිඤ්චි යාවකාලිකං වා යාමකාලිකං වා” ති චුත්තං. ඉදානි දුද්ධොතභාවමෙව විභාවෙතුං “යං අභිගුලියා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ යං අභිගුලියා සංසන්තස්ස ලෙඛා පඤ්ඤායතීති යං පත්තං ධොතං අභිගුලියා සංසන්තස්ස පත්තෙ අභිගුලිලෙඛා පඤ්ඤායති, සො පත්තො දුද්ධොතො භොතීති අත්ථො. තෙලවණ්ණපත්තෙ පන අභිගුලිලෙඛා පඤ්ඤායති, සා අබ්බොහාරිකා. ස්තෙභොති තෙලං. සන්දිස්සතීති යාගුයා උපරි සන්දිස්සති. තාදිසෙ පත්තෙපිති පටිග්ගහණං අවිස්සජ්ජිත්වා සයං වා අඤ්ඤාන වා භොජනං නිහරිත්වා න සම්මා ධොතෙ පත්තෙපි. පුනදිවසෙ භුඤ්ජන්තස්ස පාවිත්තියන්ති පත්තෙ ලග්ගං අවිජහිතප්පටිග්ගහණං භොතීති දුතියදිවසෙ භුඤ්ජන්තස්ස පාවිත්තියං. පරිච්චන්තෙ පන පත්තෙ පුනදිවසෙ භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති.

යං පනාති යං භොජනං පන. අපරිච්චන්තමෙව භීති අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන වා අනුපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදානෙන වා අපරිච්චන්තමෙව. කප්පිය භොජනන්ති අන්තමසො එකසිත්ථත්තමපි කප්පියභොජනං. අකප්පියෙසුති අකප්පියමංසෙසු. සෙසෙසුති මනුස්සමංසතො අවසෙසෙසු හත්ථිඅස්සසුනඛඅහිසිහඛාග්ගදිපිඅච්ඡතරච්ඡමංසෙසු චෙව අප්පට්චෙක්ඛිතෙ උද්දිස්සකතමංසෙ ව. පාළියං “සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං ආහාරත්ථාය පටිග්ගහණාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා” තිආදිනා (පාවි. 255) සන්තිහිතෙසු සත්තාහකාලිකයාවජීවිකෙසු පුරෙහත්තමපි ආහාරත්ථාය අප්පකොහරණෙපි දුක්කටස්ස චුත්තත්තා යාමකාලිකෙපි ආහාරත්ථාය අප්පකොහරණෙපි විසුං දුක්කටෙනාපි භවිතබ්බන්ති ආහ “ආහාරත්ථාය අප්පකොහරතො දුක්කටෙන සද්ධිං පාවිත්තිය” න්ති. සබ්බවිකප්පෙසුති “කප්පියභොජනං භුඤ්ජන්තස්සා” තිආදිනා චුත්තෙසු සබ්බෙසු විකප්පෙසු

අපරම්පි පාවිත්තියං වඩ්ඪති. ඉදං වුත්තං හොති (පාවි. අට්ඨ. 253) – කප්පියභොජනෙ ද්වෙ පාවිත්තියාති, මනුස්සමංසෙ ථුල්ලච්චයෙන සද්ධිං ද්වෙ පාවිත්තියාති, අවසෙසෙසු පන අකප්පියමංසෙසු දුක්කටෙන සද්ධිං ද්වෙ පාවිත්තියාති. යාමකාලිකං සති පච්චයෙ සාමිසෙන මුඛෙන අජ්ඣොභරතො ද්වෙ පාවිත්තියාති, නිරාමිසෙන එකමෙව. ආහාරත්ථාය අජ්ඣොභරතො විකප්පද්වයෙපි දුක්කටෙන සද්ධිත්ති.

අවසෙසෙසුති යාමකාලිකාදිතො අවසෙසෙසු. පාවිත්තියං වඩ්ඪතියෙවාති අපරම්පි පාවිත්තියං වඩ්ඪතියෙව. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ විකාලෙ අජ්ඣොභරති, පකතිභොජනෙ සන්තිධිපච්චයා ච විකාලභොජනපච්චයා ච ද්වෙ පාවිත්තියාති, අකප්පියමංසෙසු මනුස්සමංසෙ ථුල්ලච්චයෙන සද්ධිං ද්වෙ පාවිත්තියාති, අවසෙසෙසු දුක්කටෙන සද්ධිං ද්වෙති.

බෙලට්ඨසීසො නාම ජට්ඨසහස්සස්ස අබ්භන්තරෙ එකො මහාථෙරො. තිකපාවිත්තියන්ති සන්තිධිකාරකෙ සන්තිධිකාරකසඤ්ඤිචෙමතිකඅසන්තිධිකාරකසඤ්ඤිතං වසෙන තිණි පාවිත්තියාති. සංසට්ඨානීති සංසට්ඨරසාති. සම්භින්තරසං සන්ධායෙව හි “තදහුපට්ඨගහිතං කාලෙ කප්පති” තිආදි වුත්තං. තෙනාහ “තස්මා” තිආදි. එත්ථ ච අසම්භින්තරසන්ති අමිස්සිතරසං. ඉදඤ්ච සිතලපායාසාදිනා සහ ලද්ධං සප්පිපිණ්ඩාදිකං සන්ධාය වුත්තං. “සුඛොතං වා” ති ඉදං පන පිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං ලද්ධං තක්කොලජාතිඵලාදිං, යාගුආදීසු පක්ඛිපිත්වා දිත්තසිඬ්ඨිචෙරාදිකඤ්ච සන්ධාය වුත්තං.

තෙනාති සත්තාහකාලිකෙන. තදහු පට්ඨගහිතං අස්සාති තදහුපට්ඨගහිතං, තෙන තදහුපට්ඨගහිතෙන. එස නයො “ද්විහපට්ඨගහිතෙනා” තිආදිසුපි. තස්මාති යස්මා පුරෙහත්තං පට්ඨගහිතමිපි වට්ටති, තස්මා. පට්ඨගහිතං සත්තාහං කප්පතීති වුත්තන්ති “සත්තාහකාලිකෙන, හික්ඛචෙ, යාවජීවිකං පට්ඨගහිතං සත්තාහං කප්පති, සත්තාහාතික්කන්තෙ න කප්පති” ති (මහාව. 305) භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ වුත්තං. කිඤ්චාපි මුඛෙ එකරත්තං න වුත්තං, තථාපි මුඛෙ පක්ඛිත්තමෙව යස්මා සන්තිධි නාම හොති, තස්මා “මුඛසන්තිධි” ති වුත්තං.

වතස්සො කප්පියභූමියොති උස්සාවනන්තිකා, ගොනිසාදිකා, ගහපති, සම්මුතීති වතස්සො කප්පියකුටියො. තත්ථ උස්සාවනන්තිකා (මහාව. අට්ඨ. 295) නාම ගෙහෙ කරියමානෙ සම්පරිවාරෙත්වා යීතෙහි “කප්පියකුටිං කරොම, කප්පියකුටිං කරොමා” ති වා “කප්පියකුටි කප්පියකුටි” ති වා වදන්තෙහි යපිතපයම්ථිට්ඨකථමහාදිකා සඬ්ඝස්ස වා එකස්ස හික්ඛුනො වා කුටි. යො පන ආරාමො යෙභුයොන වා අපරික්ඛිත්තො හොති, සකලොපි වා, සො

“ගොනිසාදී” ති වුවිවති. ගහපතීති යා යිපෙත්වා භික්ඛුං සෙසෙහි “කප්පියකුටිං දෙමා” ති දින්නා, තෙසං වා සන්නකා. සම්මුති නාම කම්මවාටාය සාවෙන්වා කතා. කථං පනෙතාසං විනිවිජයො ජානිතබ්බොති ආහ “තාසං විනිවිජයො සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො” ති.

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඤ්ඤාභාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“පඤ්ඤාභාජනානී” ති ඉදං මජ්ඣිමෙකෙ පදලොපං කත්වා නිද්දිට්ඨන්ති ආහ “පඤ්ඤාසංසට්ඨානී” ති ආදි. සබ්බොපි “ඔදකො” ති වුත්තලක්ඛණො මච්ඡොති “මච්ඡො නාම ඔදකො වුවිවති” ති (පාවි. 260) එවං විහඬිගෙ වුත්තලක්ඛණො, සබ්බොපි මච්ඡො එව. යො කොච්ඡි උදකෙ ජාතො මච්ඡො නාමාති වුත්තං හොති. මහානාමසික්ඛාපදෙනානි –

“අගිලානොන භික්ඛුනා චතුමාසපච්චයපචාරණා සාදිතබ්බා අඤ්ඤත්තු පුනපචාරණාය අඤ්ඤත්තු නිව්චපචාරණාය. තතො චෙ උත්තරි සාදියෙය්‍ය, පාවිත්තිය” ති –

ඉමිනා සික්ඛාපදෙන (පාවි. 306). එත්ථ හි සඬ්ඝවසෙන ගිලානපච්චයපචාරණාය පචාරිතට්ඨානෙ සචෙ තත්ථ රත්තීහි වා හෙසජ්ජෙහි වා පරිච්ඡෙදො කතො හොති “එත්තිකායෙව රත්තියො, එත්තකානි වා හෙසජ්ජානි විඤ්ඤාපෙතබ්බානී” ති, තතො රත්තිපරියන්තතො වා හෙසජ්ජපරියන්තතො වා උත්තරි නහෙසජ්ජකරණීයෙන වා හෙසජ්ජං, අඤ්ඤාහෙසජ්ජකරණීයෙන වා අඤ්ඤං හෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙත්තස්ස පාවිත්තියං වුත්තං. තස්මා අගිලානො ගිලානසඤ්ඤීපි හුත්වා පඤ්ච හෙසජ්ජානි විඤ්ඤාපෙත්තො නහෙසජ්ජකරණීයෙන හෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙත්තො නාම හොතීති “මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො” ති වුත්තං.

යො පන නහෙසජ්ජත්ථාය විඤ්ඤාපෙති, අථ බො කෙවලං අත්තතො භුඤ්ජන්ත්ථාය, සො සුපොදනවිඤ්ඤත්තියායෙව කාරෙතබ්බො. වුත්තඤ්ඤෙනං සමන්තපාසාදිකායං “සුද්ධානි සප්පිආදීනි විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තො පාවිත්තියං නාපජ්ජති, සෙබ්බෙසු සුපොදනවිඤ්ඤත්තිදුක්කටං ආපජ්ජති” ති (පාවි. අට්ඨ. 259). සුපොදනවිඤ්ඤත්තියා කාරෙතබ්බොති “න සුපං වා ඔදනං වා අගිලානො” ති ආදිනා (පාවි. 613) සික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො, දුක්කටෙන කාරෙතබ්බොති වුත්තං හොති. ඉමිනානි ඉමිනා පඤ්ඤාභාජනසික්ඛාපදෙන.

“සප්පිහත්තං දෙහී” ති වුත්තෙ කිං හොතිති ආහ “සප්පිහත්තං ‘දෙහී’ ති වුත්තෙ පනා” ති ආදි. සුපොදනවිඤ්ඤත්තියා දුක්කටමෙව හොතිති සම්බන්ධො. කස්මාති ආහ “යස්මා” ති ආදි. අප් යථා “පණිතභොජනානී” ති, එවං “සප්පිහත්ත” ති ඉදම්පි කස්මා න විඤ්ඤායතීති වෙ? අනෙකන්තිකත්තා. තථා හි “පණිතභොජනානී” ති වුත්තෙ “පණිතසංසට්ඨානි භොජනානි පණිතභොජනානී” ති අයමත්ථො එකන්තතො පඤ්ඤායති, “සප්පිහත්ත” ති වුත්තෙ පන “සප්පිමයං භත්තං සප්පිහත්ත” ති පි විඤ්ඤායමානත්තා ‘සප්පිසංසට්ඨං භත්තං සප්පිහත්ත’ ති අයමත්ථො න එකන්තතො පඤ්ඤායති. එස නයො “නවනීතභත්තං දෙහී” ති ආදීසුපි.

පුරිමනගෙයෙනෙව ති “භත්තං දත්වා සප්පිං කත්වා භුඤ්ජා” ති පුරිමෙනෙව නගෙයෙන. සථෙ පන “සප්පිනා” ති වුත්තෙ කෙවලං සෙසෙසු නවනීතාදීසු අඤ්ඤතරෙන දෙති, විසඬකෙතමෙව හොති. අනාපත්තීති විසඬකෙතත්තා සබ්බාහියෙව ආපත්තීහි අනාපත්ති. “කිඤ්චාපි අනාපත්ති, අත්තනො පන පයොගෙන නිබ්බත්තත්තා න භුඤ්ජිතබ්බ” ති වදන්ති. කප්පියසප්පිනාති කප්පියමංසසප්පිනා. එස නයො අකප්පියසප්පිනාති එත්ථාපි. කප්පියාකප්පියතා හි මංසානංගෙව, න සප්පිආදීනං. යථෙත්වා එකං මනුස්සවසානෙලං සබ්බෙසං ඛිරදධිසප්පිනවනීතවසානෙලෙසු අකප්පියං නාම නත්ථි.

පරිභොගෙපි දුක්කටමෙව ඉධ අනධිජ්ජෙතත්තාති අධිජ්ජායො. සථෙ අසති අකප්පියසප්පිමිහි පුරිමනගෙයෙනෙව අකප්පියනවනීතාදීනි දෙති “සප්පිං කත්වා භුඤ්ජා” ති, අකප්පියසප්පිනාව දින්නං හොති. යථා ව “කප්පියසප්පිනා දෙහී” ති වුත්තෙ අකප්පියසප්පිනා දෙති, විසඬකෙතං, එවං “අකප්පියසප්පිනා” ති වුත්තෙ කප්පියසප්පිනා දෙති” ති එත්ථාපි පටිපාටියා එකමෙකං චිත්ථාරෙත්වා වුච්චමානෙපි අයමෙවත්ථො වත්තබ්බො සියා, සො ව සඬබ්බෙපෙනපි සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති චිත්ථාරනයං හිත්වා ඉමිනාව නගෙයෙන සබ්බපදෙසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති වුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ සඬබ්බෙපත්ථො – යෙන යෙන විඤ්ඤත්ති හොති, තස්මිං වා තස්ස මුලෙ වා ලද්ධෙ තං තං ලද්ධමෙව හොති. සථෙ පන අඤ්ඤං පාළියා ආගතං වා අනාගතං වා දෙති, විසඬකෙතන්ති. නානාට්ඨානෙ වාති තස්මිංගෙව සරෙ සප්පිං, ඉතරස්මිං නවනීතන්ති ආදීනා නානාට්ඨානෙ වා.

පණිතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

කායෙනාති හත්ථාදීසු යෙන කෙනචි සරීරාවයවෙන, අන්තමසො පාදභිගුලියාපි ගණ්හන්තො කායෙන ගණ්හාති නාමාති වෙදිතබ්බො. දානෙපි එසෙව නයො. කායප්පට්ඨිද්ධෙනාති පත්තාදීසු යෙන කෙනචි සරීරසම්බද්ධෙන උපකරණෙන. දානෙපි එසෙව නයො. කට්ඨජ්ඣාදීසු යෙන කෙනචි උපකරණෙන දින්නං කායප්පට්ඨිද්ධෙන දින්නංයෙව හොති. අඤ්ඤතරෙනාති කායෙන වා කායප්පට්ඨිද්ධෙන වා නිස්සග්ගියෙන වාති අත්ථො. තත්ථ නිස්සග්ගියෙනාති (පාටි. අට්ඨ. 265) කායතො ව කායප්පට්ඨිද්ධතො ව මොවෙත්වා හත්ථපාසෙ ධීතස්ස කායෙ වා කායප්පට්ඨිද්ධෙ වා පාතියමානඤ්ඤි නිස්සග්ගියෙන පයොගෙන දින්නං නාම හොති. තස්සාති පටිග්ගහිතකස්ස. චුත්තච්ඡල්ලාසවසෙනාති චුත්තස්ස පටිපක්ඛවසෙන. ඉදං චුත්තං හොති – යං කායකායප්පට්ඨිද්ධනිස්සග්ගියානං අඤ්ඤතරෙන දියාමානෙ කායෙන වා කායප්පට්ඨිද්ධෙන වා ගණ්හාති, එතං පටිග්ගහිතං නාමාති.

සංහාරිමෙනාති ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන සංහාරිමෙන, ඉමිනා අසංහාරිමෙ ඵලකෙ වා පාසාණෙ වා පටිග්ගහණං න රුහතීති දස්සෙති. ධාරෙතුං සමත්ථෙතාති සන්ධාරෙතුං යොග්ගෙන, ඉමිනා සුඛමෙසු තිත්තිණ්කාදිපණ්ණෙසු පටිග්ගහණං න රුහතීති දස්සෙති. අතත්ථජාතකරුක්ඛපණ්ණෙනාති ජාතට්ඨානතො චුතෙන පදුමිනිපණ්ණාදිනා, ඉමිනා පන මහන්තෙපි තත්ථජාතකෙ පදුමිනිපණ්ණෙ වා කිංසුකපණ්ණාදිමිහි වා පටිග්ගහෙතුං න වට්ටති. න හි තං කායප්පට්ඨිද්ධසඬ්ඛං ගච්ඡතීති දස්සෙති. යථා ව තත්ථජාතකෙ, එවං බාණුකෙ බන්ධිත්වා යපිතමඤ්චාදිමිහිපි. නනු පට්ඨිද්ධප්පට්ඨිද්ධෙනාපි පත්තාධාරාදිනා පටිග්ගණ්හන්තස්ස පටිග්ගහණං රුහති, අථ කස්මා කායකායප්පට්ඨිද්ධෙහියෙව පටිග්ගහණං ඉධ චුත්තං, න පට්ඨිද්ධප්පට්ඨිද්ධෙනාපිති ආහ “පට්ඨිද්ධප්පට්ඨිද්ධං නාම ඉධ නත්ථී”ති. කෙචි පන “ආධාරකෙන පටිග්ගහණං කායප්පට්ඨිද්ධප්පට්ඨිද්ධෙන පටිග්ගහණං නාම හොති, තස්මා න වට්ටති”ති වදන්ති, තං වචනමත්තමෙව. අත්ථතො පන සබ්බමිපි තං කායප්පට්ඨිද්ධමෙව හොතීති දස්සෙති.

අකල්ලකොති ගිලානො. මුඛෙන පටිග්ගණ්හාතීති සහත්ථෙත ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො මුඛෙන පටිග්ගණ්හාති. අභිභට්ඨාජනතො පතිතරජමිපි වට්ටති අභිභට්ඨතාති අධිප්පාහො.

තස්මිං යත්ථාති තාදිසෙ හත්ථපාසෙ යත්ථා. යන්ති යං භාරං. මජ්ඣිමො පුරිසොති ථාමමජ්ඣිමපුරිසො. විනයෙ පඤ්ඤත්තං දුක්ඛං විනයදුක්ඛං. තං අනුපසම්පන්නස්ස දත්ථාති පිණ්ඩාය වරිත්වා විහාරං වා ආසනසාලං වා ගන්ත්වා තං භික්ඛං අනුපසම්පන්නස්ස දත්ථා, ඉදඤ්ච පුබ්බාභොගස්ස අනුරූපවසෙන චුත්තං. යස්මා පන තං “අනුපසම්පන්නස්ස දස්සාමි”ති

විත්තුප්පාදමත්තෙන තංසන්තකං නාම න හොති, තස්මා විනාපි තස්ස දානාදිං පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති.

අස්සුබ්බෙලසිඬසාණිකාදීසුති එත්ථ අස්සු නාම අක්ඛිජලං. බෙළො නාම ලාලා. සිඬසාණිකාති අන්තොසිසතො පුතිසෙම්භභාවං ආපන්නං මත්ථලුඬිගං ගලිත්වා තාලුමත්ථකච්චරෙන ඔතරිත්වා නාසාපුටෙ පුරෙත්වා යීතං වුව්චති, ආදිසද්දෙන මුත්තකරීසසෙම්භදන්තමලඅක්ඛිගුප්පකණ්ණගුප්පකානං, සරීරෙ උට්ඨිතලොණස්ස ච ගහණං. යානතොති අක්ඛිකුපාදිතො. අන්තරා චෙ ගණ්හාති, කිං හොතිති ආහ “උග්ගහිතකං නාම හොති”ති, දුට්ඨු ගහිතකං නාම හොතිති අත්ථො. එලිනින්ති එලවන්තං. තත්ථජාතකඵලිනිසාඛාය වාති තස්මිං රුක්ඛෙ ජාතාය එලිනිසාඛාය වා. දුරුපච්ඡිණ්ණදුක්කටන්ති “න කත්තබ්බ”න්ති වාරිතස්ස කතත්තා දුට්ඨු ආචිණ්ණං වරිතන්ති දුරුපච්ඡිණ්ණං, තස්මිං දුක්කටං දුරුපච්ඡිණ්ණදුක්කටඤ්ච ආපජ්ජතිති අත්ථො.

ආහරියතීති ආභාරො, අජ්ඣොහරිතබ්බං යං කිඤ්චි, ඉධ පන චත්තාරි කාලිකාති අධිජ්ජෙතානීති ආහ “යං කිඤ්චි”තිආදි. තත්ථ අරුණුග්ගමනතො යාව යීතමජ්ඣන්තිකා භුඤ්ජිතබ්බතො යාව කාලො අස්සාති යාවකාලිකං. අරුණුග්ගමනතො යාව යාමාවසානා පිපාසාය සති පිපාසච්ඡෙදනත්ථං පාතබ්බතො යාමො කාලො අස්සාති යාමකාලිකං. යාව සත්තාහං නිදහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බතො සත්තාහං කාලො අස්සාති සත්තාහකාලිකං. යාවජීවම්පි පරිහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බතො යාව ජීවං එතස්සාති යාවජීවිකං. තෙනාහ “තත්ථා”තිආදි.

වනමූලපත්තපුප්ඵළාදීති එත්ථ තාව මූලං නාම මූලකබාරකච්චිචුතම්බකාදීනං තෙසු තෙසු ජනපදෙසු පකතිආභාරවසෙන මනුස්සානං බාදනීයත්ථඤ්චෙව හොජනීයත්ථඤ්ච ඵරණකං සුපෙය්‍යාපණ්ණමූලං. පත්තං නාම මූලකබාරකච්චිචුතම්බකාදීනං තාදිසංයෙව පත්තං. පුප්ඵං නාම මූලකබාරකාදීනං තාදිසංයෙව පුප්ඵං. ඵලං නාම පනසලබුජාදීනං තෙසු තෙසු ජනපදෙසු පකතිආභාරවසෙන මනුස්සානං බාදනීයත්ථඤ්චෙව හොජනීයත්ථඤ්ච ඵරණකං ඵලං. ආදිසද්දෙන කන්දමූලාදීනං ගහණං.

අම්බපානන්ති (මහාව. අට්ඨ. 300) ආමෙහි වා පක්කෙහි වා අම්බෙහි කතපානං. තත්ථ ආමෙහි කරොන්තෙන අම්බතරුණාදීනි හින්දිත්වා උදකෙ පක්ඛිපිත්වා ආතපෙ ආදිච්චපාකෙන පචිත්වා පරිස්සාවෙන්වා තදහුපටිග්ගහිතෙහි මධුසක්කරකප්පුරාදීහි යොජෙත්වා කාතබ්බං. ඵලං කතං පුරෙහත්තමෙව කප්පති. අනුපසම්පන්නෙන කතං ලහිත්වා පන පුරෙහත්තං.

පටිග්ගහිතං පුරෙහත්තං සාමිසපරිභොගෙනාපි වට්ටති, පච්ඡාහත්තං
නිරාමිසපරිභොගෙන යාව අරුණුග්ගමනා වට්ටති. එස නයො සබ්බපානෙසු.

තෙසු පන ජම්බුපානන්ති ජම්බුවලෙහි කතපානං. මොවපානන්ති
අට්ඨකෙහි කදලිඵලෙහි කතපානං. මොවපානන්ති අනට්ඨකෙහි කදලිඵලෙහි
කතපානං. මධුකපානන්ති මධුකානං ජාතිරසෙන කතපානං. තං පන
උදකසම්භින්නං වට්ටති, සුද්ධං න වට්ටති. මුද්දිකාපානන්ති මුද්දිකා උදකෙ
මද්දිත්වා අම්බපානං විය කතපානං. සාලුකපානන්ති රත්තුප්පලනීලුප්පලාදීනං
සාලුකෙ මද්දිත්වා කතපානං. ඵාරුසකපානන්ති ඵාරුසකෙහි අම්බපානං විය
කතපානං. ඉමිනාව නයෙන චෙත්තපානාදීනි වෙදිතබ්බානි. එතානි ච පන
සබ්බානි පානානි අග්ගිපාකානි න වට්ටන්ති. තෙනාහ “සීතොදකෙනා”තිආදි.
අවසෙසෙසුපි අනුඤ්ඤාතඵලපත්තපුප්ඵරසෙසුති
ධඤ්ඤඵලපක්කසාකමධුකපුප්ඵරසතො අවසෙසෙසු “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ,
සබ්බං ඵලරසං යපෙත්වා ධඤ්ඤඵලරස”න්තිආදිනා (මහාව. 300)
අනුඤ්ඤාතකෙසු ඵලපත්තපුප්ඵරසෙසුපි.

බාදනීයත්ථන්ති බාදනීයෙන කත්තබ්බකිච්චං. නෙව ඵරතීති න නිප්ඵාදෙති.
අනාහාරෙපි උදකෙ ආහාරසඤ්ඤායාති “ආහාරං ආහරෙය්‍යා”ති පදස්ස
පදහාජනෙ (පාවි. 265) චුත්තමත්ථං සම්මා අසල්ලක්ඛෙත්වා “ආහරීයතීති
ආහාරො”ති අනාහාරෙපි උදකෙ ආහාරසඤ්ඤාය කුක්කුච්චායන්තානං.
දන්තපොනෙ ච “මුඛද්වාරං ආහං ඉද”න්ති සඤ්ඤායාති මුඛද්වාරං
අනාහට්ඨපි දන්තපොනං “මුඛද්වාරං ආහං ඉදං දන්තපොන”න්ති
විපල්ලත්ථසඤ්ඤාය කුක්කුච්චායන්තානං. යථාසුඛං පාතුන්ති පටිග්ගහෙත්වා
වා අප්පටිග්ගහෙත්වා වා යථාකාමං පාතුං. දන්තපොනපරිභොගෙනාති
දන්තකට්ඨපරිභොගෙන, දන්තධොවනාදිනාති අත්ථො, ඉමිනා තස්ස පන රසං
ගිලිතුං න වට්ටතීති දස්සෙති.

චත්තාරි මහාවිකටානීති ගුථං, මුත්තං, ඡාරිකා, මත්තිකා (මහාව. 268) ච
“ආසයාදිවසෙන විරූපානි ජාතානි”ති කත්වා විකටානීති වා
අපකතිභොජනත්තා විකටානි “විරූපානි ජාතානි”ති වා අත්ථො. සති
පච්චයෙති කාරණෙ සති, සප්පදට්ඨෙති අත්ථො. ධුමාදිඅබ්බොහාරිකාභාවොති
ධුමපුප්ඵගන්ධදන්තබයාදිඅබ්බොහාරිකාභාවො.

දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අවෙලකවග්ගො

1. අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

අවෙලකස්සාති යස්ස කස්සචි පබ්බජ්ජාසමාපන්නස්ස නග්ගස්ස.
පරිබ්බාජකස්සාති යපෙත්වා භික්ඛුඤ්ච සාමණෙරඤ්ච අවසෙසස්ස යස්ස
කස්සචි පබ්බජ්ජාසමාපන්නස්ස. පරිබ්බාජිකායාති යපෙත්වා භික්ඛුනිං,
සික්ඛමානං, සාමණෙරිඤ්ච අවසෙසාය යාය කායචි පබ්බජ්ජාසමාපන්නාය.
එතෙ ව සබ්බෙ අඤ්ඤතිත්ථියා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ “එතෙසං අවෙලකාදීනං
අඤ්ඤතිත්ථියාන”න්ති.

තෙසන්ති අඤ්ඤතිත්ථියානං. භාජනං නික්ඛිපිත්වාති ආමිසහරිතං භාජනං
නික්ඛිපිත්වා. බාහිරාලෙපන්ති තෙලාදිං.

අවෙලකාදයො යස්මා, තිත්ථියාව මනා ඉධ;
තස්මා තිත්ථියනාමෙන, තිකච්ඡෙදො කතො තයො.

අතිත්ථියස්ස නග්ගස්ස, තථා තිත්ථියලිඬගිනො;
ගහට්ඨස්සාපි භික්ඛුස්ස, කප්පතීති විනිච්ඡයො.

අතිත්ථියස්ස චිත්තෙන, තිත්ථියස්ස ව ලිඬගිනො;
සොනාපන්නාදිනො දාතුං, කප්පතීතීධ නො මති.

අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උය්‍යාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගාමං වා නිගමං වාති එත්ථ නගරමිපි ගාමග්ගහණෙනෙව ගහිතන්ති
දට්ඨබ්බං. පටිසිස්සාමාති එත්ථ ගහෙත්වා “ගන්ත්වා”ති පාඨසෙසො,
අසමන්තාහාරො වා තස්සා ඉත්ථියා තස්මිං ගාමෙ සන්නිහිතභාවං
අජානන්තො වා “එහාවුසො, ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පටිසිස්සාමා”ති
භික්ඛුං ගහෙත්වා ගන්ත්වාති අත්ථො. යං කිඤ්චි ආමිසන්ති යාගුආදිකං යං
කිඤ්චි ආමිසං. උය්‍යාජෙය්‍යාති අත්තනො කීළානුරූපං ඉත්ථිං දිස්වා
උය්‍යාජෙය්‍ය පහිණෙය්‍ය. තෙනාහ “මාතුගාමෙන සද්ධි”න්තිආදි.
ආදිසද්දෙන චුත්තාවසෙසං කායවච්ඡිද්ධාරචිතික්කමං සඬගණ්හාති.
“ගච්ඡා”තිආදීනි වත්වාති “ගච්ඡාවුසො, න මෙ තයා සද්ධිං කථා වා නිසජ්ජා
වා එසු හොති, එකකස්ස මෙ කථා වා නිසජ්ජා වා එසු හොති”ති (පාචි. 275)
වත්වා. එතං අනාවාරමෙවාති එතං යථාචුත්තං හසනාදිඅනාවාරමෙව. න
අඤ්ඤං පතිරූපං කාරණන්ති යපෙත්වා චුත්තප්පකාරං අනාවාරං උභින්නං
එකතො න යාපනාදිං අඤ්ඤං පතිරූපකාරණං පච්චයං කරිත්වා න හොතීති
අත්ථො. අස්සාති උය්‍යාජකස්ස. සොති යො උය්‍යාජිතො, සො.

අනුපසම්පන්නෙති සාමණෙරෙ. සොච ඉධ අනුපසම්පන්නොති අධිප්පෙතොති වදන්ති. උභින්නම්පිති උපසම්පන්නස්ස වා අනුපසම්පන්නස්ස වාති ද්වින්නම්පි. කලිසාසනාරොපනෙති (පාවි. අට්ඨ. 277) කලිති කොධො, තස්ස සාසනං ආණං කලිසාසනං, තස්සාරොපනෙති අත්ථො, “අප්පෙව නාම ඉමිනාපි උබ්බාළ්භො පක්කමෙය්‍යා” ති කොධවසෙන යානනිසජ්ජාදීසු දොසං දස්සෙත්වා “පස්සථ හො ඉමස්ස යානං නිසජ්ජං ආලොකිතං විලොකිතං, බාණු විය තිට්ඨති, සුනාබො විය නිසීදති, මක්කටො විය ඉතො චිතො ව විලොකෙති” ති එවං අමනාපවචනස්ස භණනෙති චූත්තං හොති. සුද්ධචිත්තෙන පනෙවං භණනෙ දොසො නත්ථි. එවමාදීහීති එත්ථ ආදිසද්දෙන “මහග්ගං භණ්ඨං පස්සිත්වා ලොභධම්මං උප්පාදෙස්සති” ති උය්‍යාපෙති, “මාතුගාමං පස්සිත්වා අනභිරතිං උප්පාදෙස්සති” ති උය්‍යාපෙති, “ගිලානස්ස වා ඔභිය්‍යකස්ස වා විහාරපාලස්ස වා යාගුං වා භත්තං වා බාදනීයං වා නිහරා” ති උය්‍යාපෙති, “න අනාවාරං ආවරිතුකාමො සති කරණීයෙ උය්‍යාපෙති” ති (පාවි. 278) එතෙසං ගභණං.

උය්‍යාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“සභොජනෙ” ති බාහිරත්ථසමාසොයං, උභසද්දෙ උකාරස්ස ව ලොපොති ආහ “සභ උභොහි ජනෙහී” තිආදි. තත්ථ උභොහි ජනෙහීති ජායා ව පති වාති උභොහි ජනෙහි. භුඤ්ජිතබ්බන්ති වා භොජනං, ඉත්ථි ව පුරිසො ව, තෙන සභ චත්තතීති සභොජනන්ති ආහ “අථ වා” තිආදි. රාගපරිශුච්ඡිතස්සාති මෙටුනාධිප්පායස්ස. සයනිසරන්ති සයනීයසරං, වාසගෙහන්ති අත්ථො. මහල්ලකස්සාති මහල්ලකස්ස සයනිසරස්ස. පිට්ඨසඬ්ඝාටතොති ද්වාරබාහතො බුද්දකස්ස වාති යථා තථා වා කතස්ස බුද්දකස්ස සයනිසරස්ස. වෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා නිසීදෙය්‍යාති පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා නිසීදෙය්‍ය. බුද්දකං (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.280) නාම සයනිසරං විත්ථාරතො පඤ්චහත්ථප්පමාණං හොති, තස්ස ව මජ්ඣිමට්ඨානං පිට්ඨසඬ්ඝාටතො අඬ්ඨතෙය්‍යහත්ථප්පමාණමෙව හොති, තස්මා තාදිසෙ සයනිසරෙ පිට්ඨසඬ්ඝාටතො හත්ථපාසං විජහිත්වා නිසින්තො පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා නිසින්තො නාම හොති. එවං නිසින්තො ව වෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා නිසින්තො නාම හොති. තෙන චූත්තං පාළියං “පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා නිසීදති” ති (පාවි. 281). සචිත්තකඤ්චෙත්ථ අනුපවිසිත්වා නිසීදනචිත්තෙන දට්ඨබ්බං.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-5. රහොපට්ච්ඡන්තරහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

චතුත්ථපඤ්චමසික්ඛාපදෙ යං චත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං අනියතද්වයෙ
චුත්තමෙවාති ආහ “සෙසො කථානායො අනියතද්වයෙ චුත්තනයෙනෙව
වෙදිතබ්බො”ති.

රහොපට්ච්ඡන්තරහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

අන්තොඋපවාරසීමාය දස්සනුපවාමෙ භික්ඛුං දිස්වාති යත්ථ ධීතස්ස කුලාති
පයිරුපාසනචිත්තං උප්පන්නං, තතො පට්ඨාය ගච්ඡන්තො
අන්තොඋපවාරසීමාය දස්සනුපවාමෙ භික්ඛුං පස්සෙ වා අභිමුඛෙ වා දිස්වා.
පකතිවචනෙනාති යං ද්වාදසහත්ථබ්බන්තරෙ ධීතෙන සොතුං සක්කා,
තාදිසෙන වචනෙන, ඉතො චිතො ව පරියෙසිත්වා ආරොචනකිච්චං පන නත්ථී.
යො හි එවං පරියෙසිතබ්බො, සො අසන්නොයෙව. තෙනාහ “තාදිස”න්තිආදි.
අනාපුච්ඡිත්වාති අනාරොචෙත්වා.

අන්තරාරාමභික්ඛුනුපස්සයතිත්ථීයසෙය්‍යපටික්කමනහත්තියසරානීති
එත්ථ අන්තරාරාමන්ති අන්තොගාමෙ විහාරො. පටික්කමනන්ති ආසනසාලා.
හත්තියසරන්ති නිමන්තිතසරං වා සලාකහත්තාදිදායකානං වා සරං. ආපදාසුති
ජීවිතබ්‍රහ්මවරියන්තරායෙසු. කිරියාකිරියන්ති එත්ථ කුලෙසු වාරිත්තාපජ්ජනං
කිරියං, අනාපුච්ඡනං අකිරියන්ති වෙදිතබ්බං.

වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

සබ්බඤ්චෙතං චත්ථුවසෙන චුත්තන්ති “අගිලානෙන භික්ඛුනා
චතුමාසපච්චයපවාරණා සාදිතබ්බා අඤ්ඤත්‍ර පුනපවාරණාය අඤ්ඤත්‍ර
නිච්චපවාරණායා”ති (පාවි. 306) එතං සබ්බං සික්ඛාපදනිදානසඬ්ඛාතස්ස
චත්ථුතො වසෙන චුත්තං. තත්ථ හි මහානාමෙන සක්කෙන “ඉච්ඡාමහං,
හන්තෙ, සඬ්ඝං චතුමාසං භෙසජ්ජෙන පවාමෙතු”න්තිආදිනා (පාවි. 303)
උස්සන්තුස්සන්තෙන ව භෙසජ්ජෙන චතුමාසං පුන නිච්චං පවාරණා කතා,
තස්මා භගවතා තස්ස වසෙන එවං චුත්තන්ති චුත්තං හොති. අඤ්ඤත්‍ර
පුනපවාරණායාති යදි පුනපවාරණා අත්ථී, තං යපෙත්වා. අඤ්ඤත්‍ර
නිච්චපවාරණායාති එත්ථාපි එසෙව නයො. යදි පන තාපි අත්ථී, සාදිතබ්බාවාති
අධිප්පායො. තෙනාහ “අයං පනෙත්ථ අත්ථො”තිආදි. තත්ථාති තිස්සං
පවාරණායං. භෙසජ්ජෙහි වා පරිච්ඡෙදො කතො හොතීති “සජ්ජි තෙල”න්ති

එවමාදිනා නාමවසෙන වා “පත්ථෙත නාළියා ආළ්භකෙනා” තිආදිනා පරිමාණවසෙන වා “එත්තකානි වා හෙසජ්ජානි විඤ්ඤාපෙතබ්බානි” ති හෙසජ්ජෙහි පරිච්ඡෙදො කතො හොති. නහෙසජ්ජකරණියෙති මිස්සකහත්තෙනාපි වෙ යාපෙතුං සක්කොති, නහෙසජ්ජකරණියං නාම හොති. අඤ්ඤං හෙසජ්ජන්ති සජ්ජිනා පචාරිතො තෙලං, ආළ්භකෙන පචාරිතො දොණං.

යථාභූතං ආචික්ඛිත්වාති “ඉමෙහි තයා හෙසජ්ජෙහි පචාරිතමිහා, අම්භාකඤ්ච ඉමිනා ච ඉමිනා ච හෙසජ්ජෙන අත්ථො, යාසු තයා රත්තිසු පචාරිතමිහා, තා රත්තියො විතිවත්තා, අම්භාකඤ්ච හෙසජ්ජෙන අත්ථො” ති යථාභූතං ආරොචෙත්වා. එවඤ්ච විඤ්ඤාපෙතුං ගිලානොව ලහති, න ඉතරො.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

චතුරඤ්චිනිත්ති හත්ථිඅස්සරථපත්තිති චත්තාරි අභිගානි එතිස්සාති චතුරඤ්චිනී, තං චතුරඤ්චිනිං. “ද්වාදසපුරිසො හත්ථි, තිපුරිසො අස්සො, චතුපුරිසො රථො, චත්තාරො පුරිසා සරහත්ථා පත්ති” ති (පාවි. 314) අයං පච්ඡිමකොටියා චතුරඤ්චගසමන්තාගතා සෙනා නාම, ඊදිසං සෙනන්ති අත්ථො. තං පන විජ්ඣිත්වාති කෙනචි අන්තරිතා වා නින්තං ඔරුල්භා වා න දිස්සති, ඉධ යත්වාන සක්කා දට්ඨන්ති තං දස්සනුපචාරං විජ්ඣිත්වා අඤ්ඤං යානං ගන්ත්වා.

සෙනාදස්සනවත්ථුස්මිත්ති සෙනං දස්සනාය ගමනවත්ථුස්මිං. අයමෙව වා පායො. හත්ථිආදීසු එකමෙකන්ති හත්ථිආදීසු චතුසු අභිගෙසු එකමෙකං, අන්තමසො එකපුරිසාරුල්භහත්ථිමිපි එකමිපි සරහත්ථං පුරිසන්ති අත්ථො. අනුය්‍යුත්තා නාම රාජා උය්‍යානං වා නදිං වා ගච්ඡති, එවං අනුය්‍යුත්තා හොති. කථාරූපප්පච්චයෙති “මාතුලො සෙනාය ගිලානො හොති” තිආදිකෙ (පාවි. 312) අනුරූපකාරණෙ සති. ආපදාසුති ජීවිතබ්‍රහ්මවරියන්තරායෙසු “එත්ථ ගතො මුච්චිස්සාමි” ති ගච්ඡතො අනාපත්ති.

උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

පටිසෙනාරුද්ධායාති යථා සඤ්චාරො ඡිජ්ජති, එවං පටිසෙනාය රුද්ධාය සෙනාය. කෙනචි පලිබුද්ධස්සාති වෙරිකෙන වා ඉස්සරෙන වා කෙනචි රුද්ධස්ස.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උයොයාධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

සම්පහාරට්ඨානස්සාති යුද්ධභූමියා. බ්ලස්ස අග්ගං ඡානන්තීති “එත්තකා හත්ථී, එත්තකා අස්සා, එත්තකා රථා, එත්තකා පත්තී”ති (පාචි. 324) බ්ලස්ස කොට්ඨාසං ඡානන්තී. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විහාරග්ගෙනා”තිආදීසු (වුළුව. 318) විය කොට්ඨාසත්ථො හෙත්ථ අග්ගසද්දො. තෙනාහ “බ්ලගණනට්ඨානන්තී අත්ථො”ති. සෙනාය වියුහන්තී “ඉතො හත්ථී හොන්තු, ඉතො අස්සා හොන්තු, ඉතො රථා හොන්තු, ඉතො පත්තී හොන්තු”ති (පාචි. 324) සෙනාය යපනං, රාසිං කත්ථා යපනන්තී අත්ථො. තෙනාහ “සෙනාසන්තීවෙසස්සෙනං නාම”න්තී. ද්වාදසපුරිසො හත්ථීති චත්තාරො ආරොහකා, එකෙකපාදරක්ඛකා ද්වෙ ද්වෙති එවං ද්වාදසපුරිසො හත්ථී. තිපුරිසො අස්සොති එකො ආරොහකො, ද්වෙ පාදරක්ඛකාති එවං තිපුරිසො අස්සො. චතුපුරිසො රථොති එකො සාරථී, එකො යොධො, ද්වෙ ආණ්ණරක්ඛකාති එවං චතුපුරිසො රථොති.

උයොයාධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

පිට්ඨාදීභි කතං මජ්ඣං සුරාති පිට්ඨපුවඛදනකිණ්ණසම්භාරෙහි කතං මජ්ඣං සුරාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – පිට්ඨසුරා, පුවසුරා, ඔදනසුරා, කිණ්ණපක්ඛිත්තා, සම්භාරසංයුත්තාති (පාචි. 328) ඉමානි පඤ්ච සුරා නාමාති. තත්ථ පිට්ඨං භාජනෙ පක්ඛිපිත්ථා තජ්ජං උදකං දත්ථා මද්දිත්ථා කතා පිට්ඨසුරා (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.326-328). එවං සෙසාසුපි. කිණ්ණාති පන තස්සා සුරාය ඛිජං වුව්චති. යෙ “සුරාමොදකා”තිපි වුව්චන්ති, තෙ පක්ඛිපිත්ථා කතා කිණ්ණපක්ඛිත්තා. හරිතකිසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජිතා සම්භාරසංයුත්තා.

පුජ්ඨාදීභි කතො ආසවො මෙරයන්ති පුජ්ඨඵලමධුගුළසම්භාරෙහි කතො විරපරිවාසිකො මෙරයන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – පුජ්ඨාසවො, ඵලාසවො, මධ්වාසවො, ගුළාසවො, සම්භාරසංයුත්තොති පඤ්චමෙරයං නාමාති. තත්ථ මධුකතාලනාළිකෙරාදි පුජ්ඨරසො විරපරිවාසිකො පුජ්ඨාසවො. පනසාදිඵලරසො ඵලාසවො. මුද්දිකාරසො මධ්වාසවො. සමන්තපාසාදිකායං

පන “එලාසවො නාම මුද්දිකාඵලාදීනි මද්දිත්වා තෙසං රසෙන කතො. මධ්වාසවො නාම මුද්දිකානං ඡාතිරසෙන කතො, මක්ඛිකාමධුනාපි කරියතීති වදන්තී”ති (පාවි. අට්ඨ. 328) වුත්තං. උච්ඡුරසො ගුළාසවො. හරිතකාමලකකුකභණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො විරපරිවාසිතො සම්භාරසංයුත්තො. එත්ථ ච සුරාය, මෙරයස්ස ච සමානෙපි සම්භාරසංයොගෙ මද්දිත්වා කතා සුරා, විරපරිවාසිතමත්තෙන මෙරයන්ති එවම්මෙසං නානාකරණං දට්ඨබ්බං. ඛිජතො පට්ඨායාති සම්භාරෙ පටියාදෙන්වා වාටියං පක්ඛිත්තකාලතො චෙව තාලනාලිකෙරාදීනං පුප්ඵරසස්ස අභිනවකාලතො ච පට්ඨාය.

ලොණසොචිරකං වා සුත්තං වාති ඉමෙ ද්වෙ අනෙකෙහි හෙසජ්ජෙහි අභිසංඛිතා ආසවවිසෙසා. වාසග්ගාභාපනත්ථන්ති සුගන්ධභාවගාභාපනත්ථං. වත්ථුං අජානනාය චෙත්ථ අවිත්තකතා වෙදිතබ්බා. අකුසලෙනෙව පාතබ්බතාය ලොකවජ්ජං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං පට්ඨමපාරාජිකවණ්ණනාය වුත්තනායමෙව.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අභිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

හසාධිජ්ජායස්සාති බ්බිධාධිජ්ජායස්ස, ඉමිනා කායසංසග්ගාධිජ්ජායං පටික්ඛිපති.

එත්ථ ච භික්ඛුනිම්පි හසාධිජ්ජායෙන චුසතො භික්ඛුස්ස දුක්කට්ඨං. තථා භික්ඛුම්පි චුසන්තියා භික්ඛුනියාති ආහ “ඉධ පන භික්ඛුනිම්පි භික්ඛුස්ස, භික්ඛු ච භික්ඛුනියා අනුපසම්පන්නො ඵවා”ති. කායජ්ජපට්ඨද්ධාදීසු සබ්බත්ථාති “කායෙන කායජ්ජපට්ඨද්ධෙ, කායජ්ජපට්ඨද්ධෙන කායෙ, කායජ්ජපට්ඨද්ධෙන කායජ්ජපට්ඨද්ධෙ, නිස්සග්ගියෙන කායෙ, නිස්සග්ගියෙන කායජ්ජපට්ඨද්ධෙ, නිස්සග්ගියෙන නිස්සග්ගියෙ”ති (පාවි. 332) සබ්බත්ථං. සති කරණීයෙ ආමසතොති සති කරණීයෙ පුරිසං ආමසතො අනාපත්ති. ඉත්ථි පන සති කරණීයෙපි ආමසිතුං න වට්ටති.

අභිගුලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපරිගොප්ඵකෙති ගොප්ඵකානං උපරිභාගප්පමාණෙ. හසාධිජ්ජායොති කීළාධිජ්ජායො. යෙන යෙන අභිගෙනාති හත්ථපාදාදීසු යෙන යෙන අභිගෙන.

තථා නාවාය කිළතොති ඵියාරිත්තාදීහි නාවං පාජේන්තස්ස වා තිරෙ
උස්සාරෙන්තස්ස වා දුක්කටන්ති අත්ථො.

හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුට්ඨඤ්ඤාත්ථ අනාදරියං පුග්ගලානාදරියඤ්ච ධම්මානාදරියඤ්චාති ආහ
“පුග්ගලස්ස වා”තිආදි. තත්ථ යො භික්ඛු උපසම්පන්නෙන පඤ්ඤත්තෙන
වුච්චමානො “අයං උක්ඛිත්තකො වා වම්භිතො වා ගර්භිතො වා, ඉමස්ස
වචනං අකතං භවිස්සති”ති (පාචි. 342) අනාදරියං කරොති, අයං පුග්ගලෙ
අනාදරියං කරොති නාම. යො පන පඤ්ඤත්තෙන වුච්චමානො “කථායං
නස්සෙය්‍ය වා විනස්සෙය්‍ය වා අන්තරධායෙය්‍ය වා”ති, තං වා
නසික්ඛිතුකාමො අනාදරියං කරොති, අයං ධම්මෙ අනාදරියං කරොති නාම.
තෙනාහ “තස්මා”තිආදි.

ඉදං න සල්ලෙඛාය සංවත්තතීති සම්මා කිලෙසෙ ලිඛතීති සල්ලෙඛො,
අප්පිච්ඡතා, තදත්ථං නයිදං සංවත්තති. ආදිසද්දෙන “ඉදං න ධුතත්ථාය
සංවත්තති, න පාසාදිකතාය, න අපචයාය, න විරියාරම්භාය සංවත්තති”ති
(පාචි. 343) ඉදං සඬගණ්හාති. අපඤ්ඤත්තෙනාති සුත්තෙ වා අභිධම්මෙ වා
ආගතෙන. පචෙණ්ණආගතන්ති සඬගීතිකාලතො පට්ඨාය
මහාකස්සපාදිආවරියපරම්පරාය ආගතං. සචෙ පන යස්මා උච්ඡුරසො
සත්තාහකාලිකො, තස්ස කසටො යාවජීවිකො, ද්වින්තංයෙව සමවායො
උච්ඡුයට්ඨි, තස්මා විකාලෙ උච්ඡුයට්ඨිං බාදිතුං වට්ටති ගුළහරිතකං වියාති
ඵචමාදිකං ගාරය්‍යආවරියුග්ගහං ගහෙන්වා “ඵචං අම්භාකං ආවරියානං
උග්ගහො පරිපුච්ඡා”ති භණ්ති, ආපත්තියෙව.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

රූපාදීනීති භයානකානි රූපසද්දගන්ධරසථොට්ඨබ්බානි. භයානකකථන්ති
චොරකන්තාරවාළකන්තාරපිසාවකන්තාරජපට්ඨසංයුත්තකථං.

භිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

අභිලාෂානාති යස්ස විනා අග්ගිනා ඵාසු හොති, සො ඉධ අභිලාෂා නාම.
ජොතින්ති අග්ගිං.

හග්ගෙසුති එවංනාමකෙ ජනපදෙ. හග්ගානාම ජනපදිනො රාජකුමාරා,
තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළුභිසද්දෙන “හග්ගා”ති වුච්චති. තෙන
වුත්තං “හග්ගෙසුති එවංනාමකෙ ජනපදෙ”ති. තථා පතිලාතං
උක්ඛිපන්තස්සාති ධය්හමානං අලාතං පතිතං උක්ඛිපන්තස්ස තථා දුක්කටන්ති
අත්ථො. තඤ්චාති දුක්කටං පරාමසති. අවිජ්ඣාතන්ති අතිබ්බුතාලාතං.
පදීපජොතිකජන්තාසරෙති පදීපුජ්ජලනපත්තපවනසෙදකම්මාදීසු
ජොතිකරණෙ අග්ගිසාලායඤ්ච සමාදහන්තස්ස අනාපත්තිති අත්ථො.
තථාරූපප්පච්චයෙති යපෙත්වා පදීපාදීනි අඤ්ඤස්මිම්පි තථාරූපප්පච්චයෙ.
ආපදාසුති දුට්ඨවාළම්ගඅමනුස්සෙහි උපද්දවෙසු.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා

“දියඨිඨො මාසො සෙසො ගිම්භාන”න්ති “වස්සානස්ස පඨමො
මාසො”ඉච්චෙන අඨ්ඨතෙය්‍යමාසා උණ්හසමයො, පරිලාභසමයොති
ගිම්භානං සෙසො දියඨිඨො මාසො උණ්හසමයො, වස්සානස්ස පඨමො මාසො
පරිලාභසමයොති එවං එතෙ අඨ්ඨතෙය්‍යමාසා කමෙන උණ්හසමයො,
පරිලාභසමයො නාම හොතීති අත්ථො තෙනෙව පදභාජනියං “උණ්හසමයො
නාම දියඨිඨො මාසො සෙසො ගිම්භාන”න්ති, “පරිලාභසමයො නාම
වස්සානස්ස පඨමො මාසො”ති වුත්තං. යදා විනා නභානෙන න ඵාසු හොති,
අයං ගිලානසමයො. පදභාජනියං (පාවි. 364) පන ගිලානෙ නිච්ඡිතෙ
ගිලානකාලො නිච්ඡිතොව හොතීති “යස්ස විනා නභානෙන න ඵාසු හොති,
‘ගිලානසමයො’ති නභායිතබ්බ”න්ති වුත්තං. පරිවෙණසම්මජ්ජනමත්තම්පිති
අන්තමසො පරිවෙණසම්මජ්ජනමත්තම්පි.

වාලුකං උක්ඛිරිත්වාති සුක්ඛාය නදියා වාලිකං උත්තිරිත්වා. ආවාටෙසුපිති
පි-සද්දෙන නදියං වත්තබ්බමෙව නත්ථිති දස්සෙති. ආපදාසුති හමරාදීහි
අනුබන්ධෙසු.

නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

ලාභසද්දොයං කම්මසාධනො “කො භවතා ලාභො ලද්ධො”තිආදීසු විය,
සො චෙත්ථ අතීතකාලිකොති ආහ “අලබ්භීති ලභො”ති, ලද්ධන්ති අත්ථො.

“ලභො ඵච ලාභො” ති ඉමිනා සකත්ථෙ ණපච්චයොති දස්සෙති. කිං අලබ්භීති කිං ලද්ධං. නවත්ති අභිනවං. එත්තාවතා ච නවඤ්ච තං චීවරඤ්චාති නවචීවරං, නවචීවරං ලාභො ඵතෙනාති නවචීවරලාභොති ඵචමෙත්ථ සමාසො දට්ඨබ්බොති. යදි ඵචං කථං “නවං චීවරලාභෙනා” ති චුත්තත්ති ආහ “ඉති නවචීවරලාභෙනා” ති ආදි. එත්ථ ච “විකප්පනුපගං පච්ඡිම” ත්ති න චුත්තත්තා චීවරත්ති යං නිවාසෙනුං වා පාරුපිතුං වා සක්කා හොති, තදෙව වෙදිතබ්බත්ති ආහ “නිවාසනපාරුපනුපගං චීවර” ත්ති. “දුබ්බණ්ණකරණං ආදාතබ්බ” ත්ති එතං කප්පබ්බන්දුං සන්ධාය චුත්තං, න නීලාදීහි සකලචීවරං දුබ්බණ්ණකරණං, තඤ්ච පන කප්පං ආදියන්තෙන චීවරං රජිත්වා චතුසු වා කොණෙසු, තිසු වා ද්විසු වා එකස්මිං වා කොණෙ මොරස්ස අක්ඛිමණ්ඩලමත්තං වා මඬගුලපිට්ඨිමත්තං වා ආදාතබ්බත්ති ආහ “තස්සා” ති ආදි. කංසනීලෙනාති වම්මකාරනීලෙන. මහාපච්චරියං පන “අයොමලං ලොහමලං, එතං කංසනීලං නාමා” ති (පාටි. අට්ඨ. 368) චුත්තං. පත්තනීලෙනාති යෙන කෙනචී නීලවණ්ණෙන පණ්ණරසෙන. කප්පබ්බන්දුං ආදිශිත්වාති වට්ඨං එකං කප්පබ්බන්දුං ආදිශිත්වා.

පාළිකප්පකණ්ණිකකප්පාදයො පන සබ්බට්ඨකථාසු පටිසිද්ධා. අග්ගළාදීනි කප්පකතචීවරෙ පන පච්ඡා ආරොපෙත්වා කප්පකරණකිච්චං නත්ථීති ආහ “පච්ඡා ආරොපිතෙසු” ති ආදි. අග්ගළඅනුචාතපරිභණ්ඩෙසුති උද්ධරිත්වා අල්ලියාපනකබණ්ඩපිට්ඨිඅනුචාතකුච්ඡිඅනුචාතෙසු. කිරියාකිරියන්ති නිවාසනපාරුපනතො, කප්පස්ස අනාදානතො කිරියාකිරියං.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

සම්මුඛෙන විකප්පනා සම්මුඛවිකප්පනා. පරම්මුඛෙන විකප්පනා පරම්මුඛවිකප්පනා. සන්තිහිතාසන්තිහිතභාවන්ති ආසන්තදුරභාවං. ආසන්තදුරභාවො ච අධිට්ඨානෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

මිත්තොති දළ්භමිත්තො. සන්දිට්ඨොති දිට්ඨමිත්තො නාතිදළ්භමිත්තො. අකතපච්චුද්ධාරන්ති “මය්හං සන්තකං පරිභුඤ්ජ වා විස්සජ්ජෙහි වා” ති ආදිනා අකතපච්චුද්ධාරං. යෙන විනයකම්මං කතන්ති යෙන සද්ධිං විනයකම්මං කතං.

පරිභොගෙන කායකම්මං, අපච්චුද්ධාරාපනෙන වච්ඡිකම්මන්ති ආහ “සමුට්ඨානාදීනි පට්ඨකථිතසදිසානෙවා” ති. කිරියාකිරියන්ති එත්ථ පරිභුඤ්ජනං කිරියං. අපච්චුද්ධාරාපනං අකිරියං.

විකල්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

අධිට්ඨානුපගන්ති අධිට්ඨානයොග්ගං අයොපත්තඤ්චෙව
මත්තිකාපත්තඤ්ච. සුකරන්තකං නාම කුඤ්චිකාකොසො විය අන්තො සුසිරං
කත්වා කොට්ටිතං.

අඤ්ඤං පරික්ඛාරන්ති පාළියා අනාගතපත්තත්ථවිකාදිං. ධම්මකථං
කත්වාති “සමණෙන නාම අනිභිතපරික්ඛාරෙන භවිතුං න වට්ටති” ති ඵලං
“ධම්මකථං කථෙත්වා දස්සාමි” ති නික්ඛිපතො අනාපත්ති.

අපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

පාවිත්තියන්ති අන්තමසො මඤ්චපීඨං සොධෙත්තො මඬගුලබ්ඡකෙපි
පාණසඤ්ඤී නික්කාරුණිකතාය තං භින්දත්තො අපනෙති (පාවි. අට්ඨ. 382),
පාවිත්තියං. තෙනාහ “තං බුද්දකම්පි” තිආදි. උපක්කමමහත්තතාය අකුසලං
මහත්තං හොතීති බහුක්ඛත්තුං පවත්තප්පනෙහි ලද්ධාසෙවනාය
සන්තිට්ඨාපකචෙනනාය වසෙන පයොගස්ස මහත්තත්තා අකුසලං මහත්තං
හොති, මහාසාවජ්ජං හොතීති අධිප්පායො.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඵත්ථ ව පටඬගපාණකානං පතනං ඤත්වාපි සුද්ධචිත්තතාය පදීපුජ්ජලනො
විය සප්පාණකභාවං ඤත්වාපි උදකසඤ්ඤාය පරිභුඤ්ජිතබ්බතො
පණ්ණත්තිවජ්ජතා වෙදිතබ්බො.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උක්කොට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

තස්ස තස්ස භික්ඛුනොති යෙන යෙන වූපසමිතං, තස්ස තස්ස භික්ඛුනො.
 “අකතං කම්ම”න්තිආදීනි වදන්තොති “අකතං කම්මං, දුක්කටං කම්මං, පුන
 කාතබ්බං කම්මං, අනිහතං දුන්නිහතං පුන නිහනිතබ්බ”න්ති (පාවි. 394)
 වදන්තො. යථාධීතභාවෙන පතිට්ඨාතුං න දදෙය්‍යාති තෙසං පවත්ති
 ආකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනාහ “යං පන ධම්මෙන අධිකරණං නිහතං, තං
 සුනිහතමෙවා”ති.

උක්කොට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුට්ඨුල්ලසික්ඛාපදවණ්ණනා

චත්තාරි පාරාජිකානි අත්ථුද්ධාරවසෙන පදභාජනියං දස්සිතානිති ආහ
 “දුට්ඨුල්ලන්ති සඬ්ඝාදිසෙසං අධිජ්ජෙත”න්ති. යෙන කෙනචි උපායෙනාති
 “සාමං වා ජානාති, අඤ්ඤෙ වා තස්ස ආරොචෙත්ති, සො වා ආරොචෙති”ති
 (පාවි. 399) වුත්තෙසු යෙන කෙනචි උපායෙන. පාවිත්තියං ධුරං
 නික්ඛිත්තමත්තෙයෙවාති අධිජ්ජායො. සචෙ පච්ඡාපි ආරොචෙති,
 ධුරනික්ඛෙපනෙ ආපත්තිතො න මුච්චති. තෙනාහ “සචෙපි”තිආදි.
 සමණසතම්පි ආපජ්ජනියෙවාති සමණසතම්පි සුත්වා යදි ඡාදෙති, පාවිත්තියං
 ආපජ්ජනියෙවාති අත්ථො. යෙනස්ස ආරොචිතන්ති යෙන දුතියෙන අස්ස
 තතියස්ස ආරොචිතං. තස්සෙවාති තස්ස දුතියස්සෙව. ආරොචෙත්ති
 පටිච්ඡාදනත්ථමෙව “මා කස්සචි ආරොචෙසි”ති වදති. කොට්ඨන්තා හොතිති
 (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.399) යස්මා පටිච්ඡාදනපච්චයා ආපත්තිං
 ආපජ්ජිත්වාච දුතියෙන තතියස්ස ආරොචිතං, තස්මා තජ්ජච්චයා පුන තෙන
 ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා අභාවතො ආපත්තියා කොට් ජින්නා නාම හොති.

ආදිපදෙති දුට්ඨුල්ලාපත්තිසඤ්ඤී, චෙමතිකො, අදුට්ඨුල්ලාපත්තිසඤ්ඤීති
 ඉමෙසු තිසු “දුට්ඨුල්ලාපත්තිසඤ්ඤී පටිච්ඡාදෙති”ති (පාවි. 400) ඉමස්මිං
 පඨමපදෙ. ඉතරෙසු ද්විසුති “චෙමතිකො පටිච්ඡාදෙති,
 අදුට්ඨුල්ලාපත්තිසඤ්ඤී පටිච්ඡාදෙති”ති ඉමෙසු පදෙසු. අදුට්ඨුල්ලායාති
 අවසෙසපඤ්ඤාපත්තික්ඛන්ධෙ. අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලෙ වා අදුට්ඨුල්ලෙ
 වා අජ්ඣාමාරොති අනුපසම්පන්නස්ස පුරිමපඤ්ඤවසික්ඛාපදවිතික්කමසඬ්ඛාතෙ
 දුට්ඨුල්ලෙ වා ඉතරස්මිං අදුට්ඨුල්ලෙ වා අජ්ඣාමාරො. යං පන
 සමන්තපාසාදිකායං “අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡට්ඨි ව කායසංසග්ගො වාති
 අයං දුට්ඨුල්ලඅජ්ඣාමාරො නාමා”ති (පාවි. අට්ඨ. 400) වුත්තං, තං
 දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවිධිකථාය (පාවි. අට්ඨ. 78 ආදයො) න සමෙති, න
 වාපි එවං චත්තුං යුජ්ජති “ආරොචනෙ අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලං අඤ්ඤා
 අධිජ්ජෙතං, පටිච්ඡාදනෙ අඤ්ඤා”ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 400)
 විසෙසකාරණස්සානුපලබ්භනතො, තස්මා තං උපපරික්ඛිතබ්බං.

දුටුයුල්ලසික්කාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උනවිසතිවස්සසික්කාපදවණ්ණනා

ගබ්භවීසොපි හි “පරිපුණ්ණවීසො” ත්වෙව සඬ්ඛං ගච්ඡතීති ආහ “පටිසන්ධිග්ගහණතො පටියායා” තිආදි. තත්ථ පටිසන්ධිග්ගහණතො පටියායාති යං මාතුකුච්ඡිස්මිං පයමං චිත්තං උප්පන්නං පයමං විඤ්ඤාණං පාතුභූතං, තං ආදිං කත්වා. සොති යො පුග්ගලො උනවිසතිවස්සො උපසම්පාදිතො, සො පුග්ගලො. අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතීති උපස්කායො වා කම්මවාචාවරියො වා හුත්වා අඤ්ඤං පුග්ගලං උපසම්පාදෙති. තත්ති උනවිසතිවස්සං පුග්ගලං. සීමං වා සම්මන්තතීති නවං සීමං බන්ධති.

උනවිසතිවස්සසික්කාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ටෙය්‍යසත්ථසික්කාපදවණ්ණනා

රාජානං වා වඤ්ඤෙත්වාති රාජානං ටෙනෙත්වා රඤ්ඤො සන්තකං කිඤ්චි ගහෙත්වා, “ඉදානි තස්ස න දස්සාමා” ති මග්ගප්පටිපන්නා අකතකම්මා වෙව කතකම්මා ව වොරාති චුත්තං හොති. එස නයො සුඬිකං පරිහරිතුකාමාති එත්ථාපි.

කාලවිසඬිකෙතෙනාති කාලස්ස විසඬිකෙතෙන, දිවසවිසඬිකෙතෙනාති චුත්තං හොති. මග්ගවිසඬිකෙතෙන, පන අට්ඨවිසඬිකෙතෙන වා ගච්ඡතො ආපත්තියෙව.

ටෙය්‍යසත්ථසික්කාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිධානසික්කාපදවණ්ණනා

මාතුගාමෙනාති ඉත්ථියා. එකතොඋපසම්පන්නා, පන සික්ඛමානා, සාමණෙරී වාති ඉමා තිස්සොපි ඉධ සඬ්ගහං ගච්ඡන්ති. ඉමාසං පන තිස්සන්නං සමයො රක්ඛති. අයමෙනාසං, මාතුගාමස්ස ව විසෙසොති වෙදිතඛ්ඛං.

සංවිධානසික්කාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අරිට්ඨසික්කාපදවණ්ණනා

තංතංසම්පත්තියා (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.417) විබන්ධනවසෙන සත්තසන්නානස්ස අන්තරෙ වෙමජ්ඣෙ එති ආගච්ඡතීති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථො, අනතික්කමනත්ථො තස්මිං අන්තරායෙ නියුත්තා,

අන්තරායං වා ඵලං අරහන්ති, අන්තරායස්ස වා කරණසීලාති අන්තරායිකා.
 තෙනාහ “සග්ගමොක්ඛානං අන්තරායං කරොන්තිති අන්තරායිකා”ති (ම. නි.
 අට්ඨ. 1.234). තෙ කම්මකිලෙසවිපාකඋපවාදපඤ්ඤත්තිවිතික්කමවසෙන
 පඤ්චවිධාති එත්ථ ව පඤ්චානන්තරියකම්මං කම්මන්තරායිකං නාම, තථා
 භික්ඛුනිද්දසකකම්මං. තං පන මොක්ඛස්සෙව අන්තරායං කරොති, න සග්ගස්ස.
 නියතමිච්ඡාදිට්ඨිධම්මා කිලෙසන්තරායිකා නාම.
 පණ්ඩකතිරච්ඡානගතඋභතොබ්බාඤ්ජනකානං පටිසන්ධිධම්මා
 විපාකන්තරායිකා නාම. අරියුපවාදා උපවාදන්තරායිකා නාම. තෙ පන යාව
 අරියෙ න බ්මාපෙන්නි, තාවදෙව, න තතො පරං. සඤ්චිච්ච ආපන්නා
 ආපත්තියො පඤ්ඤත්තිවිතික්කමන්තරායිකා නාම. තාපි යාව භික්ඛුභාවං වා
 පටිඡානාති, න වුට්ඨාති වා න දෙසෙති වා, තාවදෙව, න තතො පරං.

තත්‍රායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.234; පාචි. අට්ඨ. 417) අරට්ඨො භික්ඛු බහුස්සුතො
 ධම්මකථිකො සෙසන්තරායිකෙ ඡානාති, චිත්තෙ පන අකොවිදත්තා
 පණ්ණත්තිවිතික්කමන්තරායිකෙ න ඡානාති, තස්මා රහොගතො ඵලං
 වින්තෙසි “ඉමෙ ආගාරිකා පඤ්ච කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තා සොතාපන්නාපි
 සකදාගාමිනොපි අනාගාමිනොපි භොන්ති, භික්ඛුපි මනාපිකානි
 චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානි රූපානි පස්සන්ති...පෙ.... කායවිඤ්ඤෙය්‍යා
 ඵොට්ඨබ්බෙ ඵුසන්ති, මුද්දකානි අත්ථරණපාචුරණාදීනි පරිභුඤ්ජන්ති, එතං
 සබ්බං වට්ටති. කස්මා? ඉත්ථීරූපා...පෙ.... ඉත්ථීඵොට්ඨබ්බා ඵව න වට්ටන්ති,
 එතෙපි වට්ටන්ති”ති ඵලං රසෙන රසං සංසන්දිත්වා සච්ඡන්දරාගපරිභොගඤ්ච
 නිච්ඡන්දරාගපරිභොගඤ්ච එකං කත්වා පුලවාකෙහි සද්ධිං අතිසුඛමසුත්තං
 සට්ඨන්තො විය, සාසපෙන සද්ධිං සිනෙරුං උපසංහරන්තො විය ව පාපකං
 දිට්ඨිගතං උප්පාදෙත්වා “කිං භගවතා මහාසමුද්දං බන්ධන්තෙන විය මහතා
 උස්සාහෙන පයමපාරාජිකං පඤ්ඤත්තං, නත්ථි එත්ථ දොසො”ති
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣන්තො භබ්බපුග්ගලානං ආසං
 ඡින්දන්තො ජිනස්ස ආණාචක්කෙ පහාරමදාසි. තෙනාහ “තෙසු”තිආදි.

තත්ථ තෙසුති යථාචුත්තෙසු අන්තරායෙසු. අට්ඨිකඛිකලුපමා කාමාති එත්ථ
 අට්ඨිකඛිකලං (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.417) නාම උරට්ඨි වා පිට්ඨිකණ්ටකං
 වා සිසට්ඨි වා. තඤ්ච නිම්මංසත්තා “කඛිකල”න්ති වුච්චති. විගතමංසාය හි
 අට්ඨිසඛිබලිකාය එකට්ඨිමහි වා කඛිකලසද්දො නිරුල්භො, තංසදිසා කාමා
 අප්පස්සාදට්ඨෙන්නාති අත්ථො. ආදිසද්දෙන “මංසපෙසුපමා කාමා,
 තිණුක්කුපමා කාමා, අභිගාරකාසුපමා කාමා, සුපිනකුපමා කාමා, යාවිතකුපමා
 කාමා, රුක්ඛඵලුපමා කාමා, අසිසුනුපමා කාමා, සත්තිසුලුපමා කාමා,
 සප්පසිරුපමා කාමා”ති (ම. නි. 1.234, 236; 2.43-48; පාචි. 417; වුළුව. 65)
 එතෙසං ගහණං.

තත්ථ මංසපෙසුපමා කාමා (පාවි. අට්ඨ. 417) බහුසාධාරණවිධෙයන.
 තිණුක්කුපමා කාමා අනුදහනවිධෙයන. අභිගාරකාසුපමා කාමා
 මහාභිතාපනවිධෙයන. සුපිනකුපමා කාමා ඉත්තරපච්චුපට්ඨානවිධෙයන.
 යාවිතකුපමා කාමා තාවකාලිකවිධෙයන. රුක්ඛඵලුපමා කාමා
 සබ්බභිගපච්චභිගපලිහඤ්ජනවිධෙයන. අසිසුනුපමා අධිකුට්ටනවිධෙයන.
 සත්තිසුලුපමා විනිවිජ්ඣනවිධෙයන. සජ්ජසිරුපමා සාසඨිකසජ්ජවිහයවිධෙයන.

තට්ඨොති “මා ආයස්මා” තිආදිහි. ඉතරෙසන්ති සො සඨිසමජ්ඣං
 ආකඨිසිත්වා යෙහි “මා ආයස්මා” තිආදිනා චුත්තො, තත්ථ තෙහි අඤ්ඤෙසං
 සුතානං භික්ඛූනං. ඤත්තිවතුත්ථෙත කම්මෙනාති “සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ,
 සඨිසො, ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛූනො ඵවරුපං පාපකං දිට්ඨිගතං
 උජ්ජන්ත” තිආදිනා (පාවි. 420) පදහාජනියං චුත්තෙන ඤත්තිවතුත්ථෙත
 කම්මෙන.

අර්ථසාධකපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

අකතානුධම්මෙනාති උක්ඛිසිත්වා අනොසාරිතෙන. තෙනාහ “අනුධම්මො
 වුව්චති” තිආදි. එත්ථ අනුධම්මොති ඔසාරණා වුව්චතීති සම්බන්ධො.
 උක්ඛෙපනියකම්මස්සානුරූපො, පච්ඡා කත්තබ්බො වා ධම්මොති අනුධම්මො.
 අනුලොමවත්තං දිස්වාති “න උපසම්පාදෙතබ්බං, න නිස්සයො
 දාතබ්බො” තිආදිකං (චූළව. 70) අට්ඨාරසවිධං වත්තං දිස්වා, එතෙසු
 අට්ඨාරසසු අනුලොමවත්තෙසු වත්තන්තං දිස්වාති අධිජ්ජායො.
 ආමිසසම්භොගං වා ධම්මසම්භොගං වාති එත්ථ යං කිඤ්ච ආමිසස්ස දානං,
 පටිග්ගහණඤ්ච ආමිසසම්භොගො. ධම්මස්ස උද්දිසනං, උද්දිසාපනඤ්ච
 ධම්මසම්භොගො. සංවසෙය්‍යාති “උපොසථං වා පචාරණං වා සඨිසකම්මං
 වා” ති (පාවි. 425) එවං පදහාජනියං චුත්තං තිවිධං සංවාසං කරෙය්‍ය. යස්මා
 පනෙත්ථ උපොසථපචාරණාපි සඨිසෙහියෙව කාතබ්බත්තා සඨිසකම්මානියෙව
 හොන්ති, තස්මා “උපොසථාදිකං සඨිසකම්මං කරෙය්‍යා” ති චුත්තං. පයොගෙ
 පයොගෙති දානෙ දානෙ, ගහණෙ ගහණෙ වාති අත්ථො.

පණ්ණත්තිං අජානන්තෙන අරහතාපි කිරියාබ්‍යාකතවිත්තෙන
 ආපජ්ජිතබ්බත්තා “තිවිත්ත” ති චුත්තං.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

පිරිස (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්ති 3.428) නිපාතපදං සම්බොධනෙ
වත්තමානං පරසද්දෙන සමානත්ථං වදන්තීති ආහ “පර අමාමකා”ති,
අමහාකං අනජ්ඣත්තිකභූතාති අත්ථො. පිරිස වා “පරතො”ති ඉමිනා
සමානත්ථං නිපාතපදං, තස්මා වර පිරිස පරතො ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨාති
එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සප්පාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

සහධම්මිකං වූච්චමානොති සහධම්මිකෙන වූච්චමානො. කරණත්ථෙ
වෙනං උපයොගවචනං. “පඤ්චනි සහධම්මිකෙහි සික්ඛිතබ්බත්තා, තෙසං වා
සත්තකත්තා ‘සහධම්මික’න්ති උද්ධනාමෙන බුද්ධපඤ්ඤත්තෙන
සික්ඛාපදෙන වූච්චමානොති අත්ථො”ති (කඨිබ්. අට්ඨ.
දුබ්බවසික්ඛාපදවණ්ණනා; පාරා. අට්ඨ. 2.425-426) දුබ්බවසික්ඛාපදෙ
වුත්තත්තා “සහධම්මිකං වූච්චමානොති ඉමස්සත්ථො දුබ්බවසික්ඛාපදෙ
වුත්තො”ති වුත්තං. අනාදරියහයාති අනාදරකරණෙ හයා, තත්ථ
පාවිත්තියහයාති අත්ථො. ලෙසෙන එවං වදන්තස්සාති උජුකං “න
සික්ඛිස්සාමී”ති අවත්වා “යාව න අඤ්ඤං භික්ඛු”න්ති ආදිනා ලෙසෙන
වදන්තස්ස.

සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

බුද්දකෙහි ව අනුබුද්දකෙහි වාති සඬ්ඝාදිසෙසාදීහි බුද්දකෙහි වෙව
ථුල්ලච්චයාදීහි අනුබුද්දකෙහි ව. යපෙත්වා හි වත්තාරි පාරාජිකාති අවසෙසාති
සබ්බාති සික්ඛාපදාති පරියායෙන බුද්දකාති වෙව හොන්ති අනුබුද්දකාති ව.
වුත්තඤ්ඤෙනං පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 441) –

“කතමාති පන, හන්තෙ, බුද්දානුබුද්දකාති සික්ඛාපදාතීති? එකච්චෙ
ථෙරා එවමාහංසු – ‘වත්තාරි පාරාජිකාති යපෙත්වා අවසෙසාති
බුද්දානුබුද්දකාති සික්ඛාපදාතී’ති. එකච්චෙ ථෙරා එවමාහංසු – ‘වත්තාරි
පාරාජිකාති යපෙත්වා තෙරස සඬ්ඝාදිසෙසෙ යපෙත්වා අවසෙසාති
බුද්දානුබුද්දකාති සික්ඛාපදාතී’ති. එකච්චෙ ථෙරා එවමාහංසු – ‘වත්තාරි

පාරාජිකානි යපෙත්වා තෙරස සඬ්ඝාදිසෙසෙ යපෙත්වා ද්වෙ අනියතෙ
 යපෙත්වා අවසෙසානි බුද්දානුබුද්දකානි සික්ඛාපදානී'ති. එකච්චෙ ථෙරා
 එවමාහංසු - 'චත්තාරි පාරාජිකානි යපෙත්වා තෙරස සඬ්ඝාදිසෙසෙ
 යපෙත්වා ද්වෙ අනියතෙ යපෙත්වා තිංස නිස්සග්ගියෙ පාවිත්තියෙ
 යපෙත්වා අවසෙසානි බුද්දානුබුද්දකානි සික්ඛාපදානී'ති. එකච්චෙ ථෙරා
 එවමාහංසු - 'චත්තාරි පාරාජිකානි යපෙත්වා තෙරස සඬ්ඝාදිසෙසෙ
 යපෙත්වා ද්වෙ අනියතෙ යපෙත්වා තිංස නිස්සග්ගියෙ පාවිත්තියෙ
 යපෙත්වා ද්වෙනවුතිපාවිත්තියෙ යපෙත්වා අවසෙසානි බුද්දානුබුද්දකානි
 සික්ඛාපදානී'ති. එකච්චෙ ථෙරා එවමාහංසු 'චත්තාරි පාරාජිකානි
 යපෙත්වා තෙරස සඬ්ඝාදිසෙසෙ යපෙත්වා ද්වෙ අනියතෙ යපෙත්වා
 තිංස නිස්සග්ගියෙ පාවිත්තියෙ යපෙත්වා ද්වෙනවුතිපාවිත්තියෙ
 යපෙත්වා චත්තාරො පාටිදෙසනීයෙ යපෙත්වා අවසෙසානි
 බුද්දානුබුද්දකානි සික්ඛාපදානී''ති.

යං පන නාගසෙනත්ථෙරෙන මිලින්දරක්ඛො පුට්ඨෙන චුත්තං 'දුක්ඛං,
 මහාරාජ, බුද්දකං සික්ඛාපදං, දුබ්භාසිතං අනුබුද්දක'න්ති (මි. ප. 4.2.1), තත්ථ
 අන්තිමකොට්ඨාසමෙව ගහෙත්වා චුත්තං. තං වාදපථොපච්ඡෙදනත්ථන්ති
 දට්ඨබ්බං.

සංචත්තනමරියාදපරිච්ඡෙදවචනන්ති සංචත්තනස්ස මරියාදා අවධි
 සංචත්තනමරියාදා, තාය නියමවසෙන යො පරිච්ඡෙදො, තස්ස වචනං
 සංචත්තනමරියාදපරිච්ඡෙදවචනං. ඉදානි තං මරියාදං විවරිත්වා දස්සෙතුං 'ඉදං
 චුත්තං හොති''තිආදි චුත්තං. තත්ථ උද්දිසන්තීති ආවරියා අත්තනො රුචියා
 උද්දිසන්ති. උද්දිසාපෙන්නීති ආවරියං යාවිත්වා අත්තෙවාසිකා උද්දිසාපෙන්නි.
 සජ්ඣායන්තීති ධාරෙන්නි. කුක්කුචවච්ඡපට්ඨායොති කුක්කුචවසඬ්ඛාතො
 විජ්ජායොති. විහෙසාවිච්ඡිච්ඡාමනොවිලෙඛාති විහෙසාවිච්ඡිච්ඡාසඬ්ඛාතො
 මනොවිලෙඛා. ගරහණෙති නින්දනෙ.

අනුපසම්පන්නස්ස විච්ඡේෂනෙති අනුපසම්පන්නස්ස සන්නිකෙ නින්දනො
 තස්ස තස්මිං විමතිං උප්පාදෙතුං විනයවිච්ඡේෂනෙ.

විලෙඛනසික්ඛාපදවිච්ඡේෂනා නිට්ඨිතා.

3. මොහනසික්ඛාපදවිච්ඡේෂනා

තස්මිං අනාවාරෙති තස්මිං අනාවාරෙ ආවිඤ්ඤා. මොක්ඛො නත්ථීති
 තස්සා ආපත්තියා මොක්ඛො නත්ථී. තස්ස තෙති තස්ස තව. අලාභාති යෙ
 අඤ්ඤාසං පාතිමොක්ඛෙ උද්දිස්සමානෙ සාධුකං අට්ඨං කත්වා

මනසිකරණස්ස ආනිසංසසඤ්ඤිතා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා ච ලාභා
 ඉච්ඡිතබ්බා, තෙ සබ්බෙ තුය්හං අලාභා එව භොන්ති. දුල්ලද්ධන්ති
 පුඤ්ඤවිසෙසෙන ලද්ධම්පි මනුස්සත්තං දුල්ලද්ධං. සාධුකන්ති සුට්ඨු. අට්ඨං
 කත්වාති අත්ථිකභාවං කත්වා, අත්ථිකො හුත්වාති වුත්තං භොති.
 ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙනාති ‘‘සුඤ්ඤා මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො’’තිආදිනා (පාටි.
 446) පදභාජනියං වුත්තෙන මොහාරොපනකෙන ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන.

අධම්මකම්මෙති එත්ථ මොහාරොපනකම්මං අධිජ්ජෙතං.

මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

පහාරං දදෙය්‍යාති අන්තමසො උප්පලපත්තං උපාදාය
 කායකායජපට්ඨන්ද්ධනිස්සග්ගියානං අඤ්ඤතරෙන පහාරං දදෙය්‍ය. එවං පන
 පහාරෙ දිත්තෙ හත්ථො වා හිජ්ජතු, පාදො වා සීසං වා, මරතු වා,
 පාවිත්තියමෙව. තෙනාහ ‘‘පහරිතුකාමතායා’’තිආදි.

අනුපසම්පන්නෙති ගහට්ඨෙ වා පබ්බජිතෙ වා ඉත්ථියා වා පුරිසෙ වා
 අන්තමසො තිරච්ඡානගතෙපි. සචෙ පන රත්තචිත්තො ඉත්ථිං පහරති,
 සඬ්ඝාදිසෙසො. කෙනචි විභෙදීයමානස්සාති මනුස්සෙන වා තිරච්ඡානගතෙන
 වා විභෙදීයමානස්ස. මොක්ඛාධිජ්ජායස්සාති තතො අත්තනො මොක්ඛං
 පත්ථයමානස්ස. සචෙපි අන්තරාමග්ගෙ (පාටි. අට්ඨ. 453) චොරං වා
 පච්චත්ථිකං වා විභෙදෙතුකාමං දිස්වා ‘‘උපාසක, එත්ථෙව තිට්ඨ, මා
 ආගමිත්ථා’’ති වත්ථා වචනං අනාදිශිත්ථා ආගච්ඡන්තං ‘‘ගච්ඡ රෙ’’ති
 මුග්ගරෙන වා සත්ථකෙන වා පහරිත්ථා යාති, සො චෙ තෙන පහාරෙන මරති,
 අනාපත්තියෙව. වාළම්ගෙසුපි එසෙව නයො.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

තලසත්තිකන්ති තලමෙව තලසත්තිකං. ‘‘පොථනසමත්ථට්ඨෙන
 සත්තික’’න්ති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 456) එකෙ. උච්චාරෙය්‍යාති උක්ඛිපෙය්‍ය.
 නපහරිතුකාමතාය දිත්තත්තා දුක්ඛටන්ති එත්ථ පහරිතුකාමතාය පහරිතෙ
 පුරිමසික්ඛාපදෙන පාවිත්තියං. උච්චාරෙතුකාමතාය කෙවලං උග්ගිරණමත්තෙ
 කතෙ ඉමිනා පාවිත්තියං. ඉමිනා පන විරජ්ඣිත්ථා පහාරො දිත්තො, තස්මා
 දුක්ඛටං. එත්ථ පන ‘‘තිරච්ඡානගතාදීනං අසුචිකරණාදීනි දිස්වා කුජ්ඣිත්ථාපි

උග්ගිරන්තස්ස මොක්ඛාධිප්පායොයෙවා''ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.471) වදන්ති.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

ජට්ඨසික්ඛාපදං උත්තානමෙව.

අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

කුක්කුච්චං උප්පාදෙන්තස්සාති (වජිර. ටී. පාවිත්තිය 468) සංසයං ජනෙන්තස්ස. පරො කුක්කුච්චං උප්පාදෙතු වා, මා වා, තං අප්පමාණං. මඤ්ඤෙති තක්කයාමි. ආදිසද්දෙන “විකාලෙ මඤ්ඤෙ තයා භුත්තං, මජ්ජං මඤ්ඤෙ තයා පීතං, මාතුගාමෙන සද්ධිං රහො මඤ්ඤෙ තයා නිසින්ත”න්තිආදීනං (පාවි. 466) ගහණං. අනුපසම්පන්නෙති සාමණෙරො.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සුයාතීති සුති, සද්දො, සුතියා සමීපං උපස්සුතීති ආහ “සුතිසමීප”න්ති, සද්දසමීපන්ති අත්ථො. යත්ථ පන ධීතෙන සක්කා භොති සද්දං සොතුං, තත්ථ තිට්ඨන්තො සද්දසමීපෙ තිට්ඨති නාමාති ආහ “යත්ථ යත්වා”තිආදි. අථ වා උපෙච්ච සුයාති එත්ථාති උපස්සුති, යානං, යං යානං උපගතෙන සක්කා භොති කථෙන්නානං සද්දං සොතුං, තත්ථාති එවමීපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තුරිතගමනෙපීති පච්ඡතො ගච්ඡන්තස්ස පුරතො ගච්ඡන්තානං සද්දසවනත්ථං සීඝගමනෙපි. ඔභීයමානෙපීති පුරතො ගච්ඡන්තස්ස පච්ඡතො ගච්ඡන්තානං වචනසවනත්ථං ඔභීයමානෙපි.

වූපසමීස්සාමීති උපසමං ගමීස්සාමි, කලහං න කරිස්සාමි. අත්තානං පරිමොචෙස්සාමීති මම අකාරකභාවං කථෙත්වා අත්තානං පරිමොචෙස්සාමි. සීයා කිරියන්ති කදාචි සොතුකාමතාය ගමනවසෙන සමුට්ඨානතො සීයා කිරියං. සීයා අකිරියන්ති කදාචි ධීතට්ඨානං ආගන්ත්වා මන්තයමානානං අජානාපනවසෙන සමුට්ඨානතො සීයා අකිරියං.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කම්මප්පට්ඨානසික්ඛාපදවණ්ණනා

ධම්මිකානන්ති ධම්මෙන විනයෙන සත්ථුසාසනෙන කතත්තා ධම්මො එතෙසු අත්ථිති ධම්මිකානි, තෙසං ධම්මිකානං. කම්මානන්ති චතුත්තං සඤ්ඤාකම්මානං. තෙනාහ “ධම්මෙන” තිආදි. තත්ථ ධම්මෙනාති භූතෙන චත්ථුනා. විනයෙනාති වොදනාය වෙව සාරණාය ව. සත්ථුසාසනෙනාති ඤාත්තිසම්පදාය වෙව අනුස්සවනාසම්පදාය ව. සමග්ගස්ස සඤ්ඤාසාති සීමට්ඨකසඤ්ඤා සොධෙත්වා ඡන්දාරහානං ඡන්දං ආහරිත්වා කත්තබ්බත්තා කායෙන වෙව විත්තෙන ව එකිභූතස්ස සඤ්ඤාස්ස. තං තං චත්ථුන්ති අවණ්ණහණනාදිං තං තං චත්ථු.

ඔසාරෙන්නි සඤ්ඤාමජ්ඣං එතෙනාති ඔසාරණං. නිස්සාරෙන්නි සඤ්ඤාමහා එතෙනාති නිස්සාරණං. හණ්ඩකම්මන්ති මුණ්ඩකරණං, කෙසච්ඡෙදනාපුච්ඡනන්ති අත්ථො. කම්මමෙව ලක්ඛණං කම්මලක්ඛණං. ඔසාරණාදයො විය කම්මඤ්ඤා භුත්වා අඤ්ඤාඤ්ඤා නාමං න ලහති, කම්මමෙව භුත්වා ලක්ඛීයතීති කම්මලක්ඛණන්ති අත්ථො. “ඔසාරණං නිස්සාරණං” න්ති (පරි. අට්ඨ. 495-496) වෙත්ථ පදසිලිට්ඨිකායෙන චුත්තං. පට්ඨං පන නිස්සාරණා හොති, පච්ඡා ඔසාරණාති ආහ “තත්ථ කණ්ටකසාමණෙරස්සා” තිආදි. කණ්ටකසාමණෙරස්ස නාසනා විය නිස්සාරණාති යථා කණ්ටකසාමණෙරස්ස දණ්ඩකම්මනාසනා නිස්සාරණා, තථා බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඤ්ඤාස්ස වා අවණ්ණං හණතො, අකප්පියං “කප්පිය” න්ති දීපයතො, මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස අන්තග්ගාහිකාය දිට්ඨියා සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤාස්සාපි සාමණෙරස්ස –

“සඤ්ඤා, හන්තෙ, පුච්ඡාමි ‘අයං ඉත්ථන්තාමො සාමණෙරො බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඤ්ඤාස්ස වා අවණ්ණවාදී මිච්ඡාදිට්ඨිකො, යං අඤ්ඤා සාමණෙරො ලහන්ති දිරන්තතිරත්තං භික්ඛුහි සද්ධිං සහසෙය්‍යං, තස්ස අලාභාය නිස්සාරණා රුච්චති සඤ්ඤාස්සා’ ති. දුතියමිපි...පෙ.... තතියමිපි, හන්තෙ, සඤ්ඤා පුච්ඡාමි ‘අයං ඉත්ථන්තාමො සාමණෙරො...පෙ.... රුච්චති සඤ්ඤාස්සා’ ති, වර පිරෙ විනස්සා’ ති (පරි. අට්ඨ. 495-496) –

කත්තබ්බනාසනා නිස්සාරණාති අත්ථො. තාදිසංයෙව සම්මාවත්තත්තං දිස්වා පවෙසනා ඔසාරණාති තාදිසංයෙව අපරෙන සමයෙන “අහං, හන්තෙ, බාලතාය අඤ්ඤාණතාය අලක්ඛිකතාය එවං අකාසිං, ස්වාහං සඤ්ඤා ඛමාපෙමි” ති ඛමාපෙත්තං දිස්වා යාවතතියං යාවාපෙත්වා –

“සඬිසං, හන්තෙ, පුච්ඡාමි ‘අයං ඉත්ථන්තාමො සාමණෙරො
 බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඬිසස්ස වා අවණ්ණවාදී මිච්ඡාදිට්ඨිකො, යං
 අඤ්ඤෙ සාමණෙරො ලහන්ති භික්ඛුහි සද්ධිං දිරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යං,
 තස්ස අලාභාය නිස්සාරිතො, ස්වායං ඉදානි සොරතො නිවාතවුත්ති
 ලජ්ජිධම්මං ඔක්කන්තො භිරොත්තජ්ජෙ පතිට්ඨිතො කතදණ්ඩකම්මො
 අවචයං දෙසෙති, ඉමස්ස සාමණෙරස්ස යථා පුරෙ
 කායසම්භොගසාමග්ගිදානං රුච්චති සඬිසස්සා’ති. දුතියම්පි...පෙ....
 තතියම්පි, හන්තෙ, සඬිසං පුච්ඡාමි...පෙ.... රුච්චති සඬිසස්සා’ති (පරි.
 අට්ඨ. 495-496) –

පවෙසනා ඔසාරණාති අත්ථො.

කෙසච්ඡෙදනාපුච්ඡනන්ති සීමාපරියාපන්තෙ භික්ඛු සන්තිපාතාපෙත්වා
 පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං තත්ථ නෙත්වා “සඬිසං, හන්තෙ, ඉමස්ස දාරකස්ස
 භණ්ඩකම්මං ආපුච්ඡාමි”ති තික්ඛත්තුං වා ද්වික්ඛත්තුං වා සකිං වා වචනං. ඉධ
 ව “ඉමස්ස දාරකස්ස භණ්ඩකම්මං ආපුච්ඡාමා”තිපි “ඉමස්ස සමණකරණං
 ආපුච්ඡාමා”තිපි “ඉමස්ස පබ්බාජනං ආපුච්ඡාමා”තිපි “අයං සමණො
 භොතුකාමො”තිපි “අයං පබ්බජිතුකාමො”තිපි වත්තුං වට්ටතියෙව.

මුඛරස්සාති මුඛෙන ඛරස්ස. යං අවන්දියකම්මං අනුඤ්ඤාතන්ති
 සම්බන්ධො. ඌරුං විවරිත්වා දස්සනාදිවත්ථුසුති –

“තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛු භික්ඛුනියො
 කද්දමොදකෙන ඔසිඤ්චන්ති ‘අජ්ජෙව නාම අම්භෙසු සාරජ්ජෙය්‍යු’න්ති,
 කායං විවරිත්වා භික්ඛුනීනං දස්සෙත්ති, ඌරුං විවරිත්වා භික්ඛුනීනං
 දස්සෙත්ති, අභිගජානං විවරිත්වා භික්ඛුනීනං දස්සෙත්ති, භික්ඛුනියො
 ඔභාසෙත්ති, භික්ඛුනීහි සද්ධිං සම්පයොජෙත්ති ‘අජ්ජෙව නාම අම්භෙසු
 සාරජ්ජෙය්‍යු’”න්ති (චූළව. 411) –

ඉමෙසු වත්ථුසු.

අච්ඡන්තවිවරකාදීනන්ති
 අච්ඡන්තවිවරජිණ්ණවිවරනට්ඨවිවරගිලානබ්‍රහ්මස්සුතසඬිසභාරනිත්ථරකාදීනං.
 විවරාදීනීති විවරභෙසජ්ජසෙනාසනාදීනි. පරිභුඤ්ජිතබ්බානීති පරිභුඤ්ජිතබ්බානි
 මූලතවපත්තඅභිකුරුපුප්ඵලාදීනි. අපනෙතබ්බානිපි වත්ථුනීති
 ආවාසකරණාදිඅත්ථං හරිතබ්බානිපි ඡායුපගඵලපගරුක්ඛාදීනි. තථාරූපං වා
 ධම්මිකං කතිකං කරොන්තෙහීති විවරපිණ්ඩපාතත්ථාය දින්තතො
 ආවාසජග්ගනාදිකං තාදිසං වා අඤ්ඤම්පි ධම්මිකං කතිකං කරොන්තෙහි.

නෙව සුත්තං ආගච්ඡතී න මාතිකා ආගච්ඡති. නො සුත්තච්ඡිග්ගොති විනයොපි න පගුණො. බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාය අත්ථං පටිබාහතීති (වුළුව. අට්ඨ. 233) බ්‍යඤ්ජනමත්තමෙව ගහෙත්වා අත්ථං පටිසෙධෙති. ජාතරූපරජනබ්‍රේතවත්ථුප්පටිග්ගහණාදීසු විනයධරෙහි හික්බුහි ආපත්තියා කාරියමානෙ දිස්වා “කිං ඉමෙ ආපත්තියා කාරෙථ, නනු ‘ජාතරූපරජනප්පටිග්ගහණා පටිවිරතො හොති’ති (දී. නි. 1.10, 194) එවං සුත්තෙ පටිවිරතිමත්තමෙව වුත්තං, නත්ථි එත්ථ ආපත්ති”ති වදති. අපරො ධම්මකට්ඨකො සුත්තස්ස ආගතත්තා ඔලම්බෙත්වා නිවාසෙන්නානං ආපත්තියා ආරොපියමානාය “කිං ඉමෙසං ආපත්තිං ආරොපෙථ, නනු ‘පරිමණ්ඩලං නිවාසෙස්සාමීති සික්ඛා කරණියා’ති (පාටි. 576) එවං සික්ඛාකරණමත්තමෙව වුත්තං, නත්ථි එත්ථ ආපත්ති”ති වදති. උබ්බාහික විනිච්ඡයෙති සමථක්ඛන්ධකෙ වුත්තඋබ්බාහිකවිනිච්ඡයෙ “සීලවා හොති”ති ආදිකාය හි දසසිග්ගසම්පත්තියා සමන්තාගතෙ ද්වෙ තයො හික්බු උච්චිනිත්වා විනිච්ඡයො උබ්බාහිකවිනිච්ඡයොති දට්ඨබ්බො.

පචාරණප්පච්චුක්ඛච්ඡානාති පචාරණාය උක්ඛස්සනා, උද්ධං කච්ඡානාති අත්ථො. තිණුවත්ථාරකසමථෙ සබ්බසඬගාහිකඤ්ජනී වාති “සුඤ්ඤාමෙ, හන්තෙ, සඬසො, අම්භාකං හණ්ඩනජානානං...පෙ.... යපෙත්වා ගිහිප්පටිසංයුත්ත”න්ති (වුළුව. 212-213) එවං තිණුවත්ථාරකසමථෙ කතා සබ්බපයමා සබ්බසඬගාහිකඤ්ජනී ව.

අලාභාය පරිසක්කනාදිකෙහිති චතුත්තං පච්චයානං අලාභත්ථාය පයොගකරණාදිකෙහි. ආදිසද්දෙන “අනත්ථාය පරිසක්කනං, අනාචාසාය පරිසක්කනං, අක්කොසනපරිභාසනං, හික්බු හික්බුහි හෙදනං, බුද්ධස්ස අවණ්ණහණනං, ධම්මස්ස අවණ්ණහණනං, සඬසස්ස අවණ්ණහණන”න්ති (වුළුව. 265) අවසෙසං සත්තඬගං සඬගණ්හාති. අට්ඨහඬගෙහි සමන්තාගතස්සාති අට්ඨහි වෙව අඬගෙහි එකෙකෙනපි අඬගෙන ව සමන්තාගතස්ස. අසම්භොගකරණත්ථන්ති තෙන දින්නස්ස දෙයාධම්මස්ස අප්පටිග්ගහණත්ථං. පත්තනික්කුප්පනවසෙනාති කම්මවාචාය පත්තනික්කුප්පනවසෙන, න අධොමුඛට්ඨපනවසෙන. පත්තනික්කුප්පනවසෙනාති එත්ථාපි එසෙව නයො. තස්සෙවාති යො පත්තනික්කුප්පනවසෙන කතනිස්සාරණො, තස්සෙව උපාසකස්ස. සම්මාවත්තන්තස්සාති යෙන සමන්තාගතස්ස පත්තනික්කුප්පනං, තෙන සමන්තාගතස්ස. සාති යථාවුත්තා නිස්සාරණො, ඔසාරණො ව.

සුච්ඡාදිඅප්පමත්තකං තංතදත්ථිකානං විස්සජ්ජෙති දෙනිති අප්පමත්තකවිස්සජ්ජකො. සාටියග්ගාභාපකොති වස්සිකසාටියග්ගාභාපකො.

කම්මං කරොන්තෙ ආරාමිකෙ පෙසනත්ථාය දාතබ්බා සම්මුති
ආරාමිකපෙසකසම්මුති. එස නයො සාමණෙරපෙසකසම්මුතීති එත්ථාපි.

තජ්ජනියකම්මාදීනං සත්තන්තන්ති තජ්ජනියං, නියසං, පබ්බාජනියං,
පටිසාරණියං, තිව්ධඤ්ච උක්ඛෙපනියන්ති තජ්ජනියාදීනං සත්තන්තං.
අට්ඨයාවතතියකාති භික්ඛුනං වසෙන වත්තාරො, භික්ඛුනීනං වසෙන
වත්තාරොති අට්ඨ සඨසාදියෙසා.

ඤත්තිකම්මාදිවසෙනාති

ඤත්තිකම්මඤත්තිදුතියකම්මඤත්තිවතුත්ථකම්මවසෙන. ‘‘කරියමානං
දළ්භතරං හොති, තස්මා කාතබ්බ’’න්ති එකච්චෙ වදන්ති. එවං පන සති
කම්මසඬකරො හොති, තස්මා න කාතබ්බන්ති පටික්ඛිත්තමෙව. සචෙ පන
අක්ඛරපරිභීනං වා පදපරිභීනං වා දුරුත්තපදං වා හොති, තස්ස සොධනත්ථං
පුනස්පුනං වත්තුං වට්ටති. ඉදං අකුප්පකම්මස්ස දළ්භිකම්මං හොති,
කුප්පකම්මෙ කම්මං හුත්වා තිට්ඨති. සකලක්ඛණෙනොති ඤත්තිඤ්ච
වතස්සො ව කම්මවාචායො සාවෙත්ථාව. න සෙසකම්මවසෙනාති
අපලොකනකම්මාදීනා අවසෙසකම්මවසෙන න කාතබ්බං.

කම්මජ්ජපට්ඨාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඡන්දංඅදත්ථාගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආරොචිතං වත්ථු අවිනිච්ඡිතන්ති ආරොචිතවත්ථු ආපත්තිකභාවෙන න
විනිච්ඡිතං. එත්ථ ව චොදකෙන ව චුදිතකෙන ව අත්තනො කථා කථිතා,
අනුච්ඡේදකො සම්මතො, එත්තාවතා වත්ථුමෙව ආරොචිතං හොතීති දට්ඨබ්බං.
ඡන්දං අදත්ථා උට්ඨායාසනා පක්කමෙය්‍යාති ‘‘කථං ඉදං කම්මං කුප්පං අස්ස,
වග්ගං අස්ස, න කරෙය්‍යා’’ති (පාටි. 481) ඉමිනා අධිජ්ජායෙන ඡන්දං අදත්ථා
නිසින්නාසනතො උට්ඨාය ගච්ඡෙය්‍ය. තෙනාහ ‘‘යො භික්ඛු’’තිආදි.
කිරියාකිරියන්ති එත්ථ ගමනං කිරියං, ඡන්දස්ස අදානං අකිරියං.

ඡන්දංඅදත්ථාගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා

යථාසන්ථුතන්ති යථාමිත්තං. තෙනාහ ‘‘යො යො’’ති ආදි. තත්ථ
මිත්තසන්දිට්ඨසම්භත්තවසෙනාති මිත්තසන්දිට්ඨසම්භත්තානං වසෙන. තත්ථ
මිත්තා මිත්තාව. සන්දිට්ඨා තත්ථ තත්ථ සඬගම්ම දිට්ඨමත්තා නාතිදළ්භමිත්තා.
සම්භත්තා සුට්ඨු භත්තා සිනෙහවත්තො දළ්භමිත්තාති දට්ඨබ්බා.

පඤ්ච ගරුභණ්ඩානීති රාසිවසෙන පඤ්ච ගරුභණ්ඩානී, සරුපවසෙන පනෙතානි බහුනි භොන්ති. තෙනාහ “රාසිවසෙන පඤ්ච ගරුභණ්ඩානී චුත්තානී”ති. ආරාමො (චූළව. අට්ඨ. 321; වි. සඬග. අට්ඨ. 227) නාම පුජ්චාරාමො වා ඵලාරාමො වා. ආරාමවත්ථු නාම තෙසංයෙව ආරාමානං අත්ථාය පරිච්ඡින්නදිත්වා යපිනොකාසො, තෙසු වා ආරාමෙසු විනට්ඨෙසු තෙසං පොරාණකභූමිභාගො. විහාරො නාම යං කිඤ්චි පාසාදාදිසෙනාසනං. විහාරවත්ථු නාම තස්ස පතිට්ඨානොකාසො. මඤ්චො නාම මසාරකො බුන්දිකාබද්ධො, කුළීරපාදකො, ආභවිවපාදකොති ඉමෙසං පුබ්බෙ චුත්තානං චතුත්තං මඤ්චානං අඤ්ඤතරො. පීයං නාම මසාරකාදීනංයෙව චතුත්තං පීයානං අඤ්ඤතරං. හිසි නාම උණ්ණහිසිආදීනං පඤ්චත්තං හිසිනං අඤ්ඤතරා. බිබ්බොහනං නාම රුක්ඛතුලලතාතුලපොටකිතුලානං අඤ්ඤතරෙන පුණ්ණං. ලොහකුම්භී නාම කාළලොහෙන වා තම්බලොහෙන වා යෙන කෙනවි ලොහෙන කතා කුම්භී. ලොහභාණකාදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන භාණකන්ති අරඤ්ජරො චූචිවති. වාරකොති සටො. කටාහං කටාහමෙව. වාසිආදීසු, වල්ලිආදීසු ව දුට්ඨඤ්ඤයාං නාම නත්ථී. එවං -

ද්විසඬගහානි ද්වෙ භොන්ති, තතියං චතුසඬගහං;
චතුත්ථං නවකොට්ඨාසං, පඤ්චමං අට්ඨහෙදනං.

ඉති පඤ්චහි රාසිහි, පඤ්චනිම්මලලොචනො;
පඤ්චවිසවිධං නාටො, ගරුභණ්ඩං පකාසයි. (චූළව. අට්ඨ. 321; වි. සඬග. අට්ඨ. 227);

විස්සජ්ජෙතුං වා විහජිතුං වා න වට්ටතීති මූලච්ඡෙජ්ජවසෙන විස්සජ්ජෙතුං වා විහජිතුං වා න වට්ටන්ති. පරිවත්තනවසෙන පන විස්සජ්ජන්තස්ස, විහජන්තස්ස ච අනාපත්ති. තෙනාහ “ථාවරෙන”තිආදි. තත්ථ ථාවරෙන ථාවරන්ති ආරාමආරාමවත්ථුවිහාරවිහාරවත්ථුනා ආරාමං ආරාමවත්ථුං විහාරං විහාරවත්ථුං. ඉතරෙනාති අථාවරෙන, පච්ඡිමරාසිත්තයෙනාති චුත්තං භොති. අකප්පියෙනාති සුවණ්ණමයමඤ්චාදිනා වෙව අකප්පියහිසිබිබ්බොහනෙනහි ව. මහග්ගකප්පියෙනාති දන්තමයමඤ්චාදිනා වෙව පාවාරාදිනා ව. ඉතරන්ති අථාවරං. කප්පියපරිවත්තනෙන පරිවත්තෙතුන්ති යථා අකප්පියං න භොති, එවං පරිවත්තෙතුං.

තත්ත්වං පරිවත්තනනයො (චූළව. අට්ඨ. 321; වි. සඬග. අට්ඨ. 228) - සඬසස්ස නාළිකෙරාරාමො දුරෙ භොති, කප්පියකාරකාව බහුතරං බාදන්ති, යම්පි න බාදන්ති, තතො සකට්ඨෙතනං දන්වා අප්පමෙව ආහරන්ති. අඤ්ඤෙසං පන තස්සාරාමස්ස අවිදුරෙ ගාමවාසීනං මනුස්සානං විහාරස්ස සම්පෙ ආරාමො භොති, තෙ සඬසං උපසඬකමිත්වා සකෙන ආරාමෙන තං

ආරාමං යාවන්ති, සඬිසෙන “රුච්චති සඬිසස්සා” ති අපලොකෙන්වා සම්පට්ච්ඡිතබ්බො. සචෙපි භික්ඛුනං රුක්ඛසහස්සං හොති, මනුස්සානං පඤ්චසතානි, “තුම්භාකං ආරාමො බුද්දකො” ති න වත්තබ්බං. කිඤ්චාපි අයං බුද්දකො, අථ ඛො ඉතරතො බහුතරං ආයං දෙනි. සචෙපි සමකමෙව දෙනි, එවම්පි ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ පරිභුඤ්ජිතුං සක්කාති ගහෙතබ්බමෙව. සචෙ පන මනුස්සානං බහුතරා රුක්ඛා හොන්ති, “නනු තුම්භාකං බහුතරා රුක්ඛා” ති වත්තබ්බං. සචෙ “අතිරෙකං අම්භාකං පුඤ්ඤං හොතු, සඬිසස්ස දෙමා” ති වදන්ති, ජානාපෙත්වා සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති. භික්ඛුනං රුක්ඛා ඵලධාරිනො, මනුස්සානං රුක්ඛා න තාව ඵලං ගණ්හන්ති. කිඤ්චාපි න ගණ්හන්ති, න විරෙන ගණ්හිස්සන්තිති සම්පට්ච්ඡිතබ්බමෙව. මනුස්සානං රුක්ඛා ඵලධාරිනො, භික්ඛුනං රුක්ඛා න තාව ඵලං ගණ්හන්ති, “නනු තුම්භාකං රුක්ඛා ඵලධාරිනො” ති වත්තබ්බං. සචෙ “ගණ්හථ, හන්තෙ, අම්භාකං පුඤ්ඤං භවිස්සති” ති දෙන්ති, ජානාපෙත්වා සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති. එවං ආරාමෙන ආරාමො පරිවත්තෙතබ්බො, එතෙනෙව නයෙන ආරාමවත්ථුපි විහාරොපි විහාරවත්ථුපි ආරාමෙන පරිවත්තෙතබ්බං. ආරාමවත්ථුනා ව මහන්තෙන වා බුද්දකෙන වා ආරාමං ආරාමවත්ථුං විහාරං විහාරවත්ථුන්ති.

කථං විහාරෙන (වුළුව. අට්ඨ. 321; වි. සඬිග. අට්ඨ. 228) විහාරො පරිවත්තෙතබ්බො? සඬිසස්ස අන්තොගාමෙ ගෙහං හොති, මනුස්සානං විහාරමජ්ඣෙ පාසාදො, උභොපි අග්ගසෙන සමකා. සචෙ මනුස්සා තෙන පාසාදෙන තං ගෙහං යාවන්ති, සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති. භික්ඛුනං චෙ මහග්ග්ගතරං ගෙහං හොති, “මහග්ග්ගතරං අම්භාකං ගෙහ” න්ති චුත්තෙ “කිඤ්චාපි මහග්ග්ගතරං පබ්බජිතානං අසාරුජ්ජං, න සක්කා තත්ථ පබ්බජිතෙහි වසිතුං, ඉදං පන සාරුජ්ජං, ගණ්හථා” ති වදන්ති, එවම්පි සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති. සචෙ පන මනුස්සානං මහග්ග්ගං හොති “නනු තුම්භාකං ගෙහං මහග්ග්ග” න්ති වත්තබ්බං. “හොතු, හන්තෙ, අම්භාකං පුඤ්ඤං භවිස්සති, ගණ්හථා” ති චුත්තෙ පන සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති. එවං විහාරෙන විහාරො පරිවත්තෙතබ්බො. එතෙනෙව නයෙන විහාරවත්ථුපි ආරාමොපි ආරාමවත්ථුපි විහාරෙන පරිවත්තෙතබ්බං. විහාරවත්ථුනා ව මහග්ග්ගෙන වා අජ්ජග්ගෙන වා විහාරං විහාරවත්ථුං ආරාමං ආරාමවත්ථුං. එවං තාව ථාවරෙන ථාවරපරිවත්තනං වෙදිතබ්බං.

ඉතරෙන ඉතරපරිවත්තනෙ පන මඤ්චපීඨං මහන්තං වා හොතු, බුද්දකං වා (වුළුව. අට්ඨ. 321; වි. සඬිග. අට්ඨ. 228), අන්තමසො චතුරඨගුලපාදකං ගාමදාරකෙහි පංස්වාගාරකෙසු කීළන්තෙහි කතම්පි සඬිසස්ස දින්නකාලතො පට්ඨාය ගරුභණ්ඩං හොති. සචෙපි රාජා වා රාජමහාමත්තාදයො වා එකජ්ජහාරෙනෙව මඤ්චසතං වා මඤ්චසහස්සං වා දෙන්ති, සබ්බෙ කජ්ජියමඤ්චා සම්පට්ච්ඡිතබ්බා, සම්පට්ච්ඡිත්වා වුඩ්ඪජ්ජපට්ඨාට්ඨා

“සඬිසිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජයා” ති දාතබ්බා, න පුග්ගලිකපරිභොගෙන දාතබ්බා. අතිරෙකමඤ්චෙ භණ්ඩාගාරාදීසු පඤ්ඤාපෙත්වා පත්තව්වරං නික්ඛිපිත්වා පරිභුඤ්ජිතුමිපි වට්ටති. ඛනිසිමාය “සඬිසස්ස දෙමා” ති දිත්තමඤ්චො සඬිසත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානෙ දාතබ්බො. තත්ථ චෙ ඛච්ඡ මඤ්චා භොන්ති, මඤ්චෙන කම්මං නත්ථී. යස්ස වසනට්ඨානෙ කම්මං අත්ථී, තත්ථ “සඬිසිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජයා” ති දාතබ්බො, න පුග්ගලිකභොගෙන. මහග්ගෙහන සතග්ගෙනකෙන වා සහස්සග්ගෙනකෙන වා මඤ්චෙන අඤ්ඤං මඤ්චසතං ලභති, පරිවත්තෙන්වා ගහෙනබ්බං. න කෙවලං මඤ්චෙන මඤ්චොයෙව, ආරාමආරාමවත්ථුචිහාරචිහාරවත්ථුපීඨභිබ්බිබ්බොහනානිපි පරිවත්තෙතුං වට්ටති. එසෙව නයො පීඨභිබ්බිබ්බොහනෙසුපි. වරසෙනාසනාදීනං සංරක්ඛණත්ථන්ති සචෙ දුබ්භික්ඛං භොති, භික්ඛු පිණ්ඩපාතෙන න යාපෙන්ති, එත්ථ රාජරොගචොරභයානි, අඤ්ඤත්ථ ගච්ජන්තානං විහාරා පලුජ්ජන්ති, තාලනාලිකෙරාදිකෙ විනාසෙන්ති, සෙනාසනපච්චයං සන්ධාය යාපෙතුං සක්කා භොති, එවරූපෙ කාලෙ වරසෙනාසනාදීනං සංරක්ඛණත්ථං. ලාමකානි විස්සජ්ජෙතුන්ති ලාමකං ලාමකං විස්සජ්ජෙතුං, ලාමකකොට්ඨා විස්සජ්ජෙතුන්ති අධිප්පායො. විස්සජ්ජෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති ති විස්සජ්ජෙත්වා තතො ලද්ධයාගුහත්තව්වරාදීනි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. කාලලොභතම්බලොභකංසලොභවට්ටලොභානන්ති එත්ථ කංසලොභං, වට්ටලොභඤ්ච කිත්තිමලොභං. තිණි හි කිත්තිමලොභානි කංසලොභං, වට්ටලොභං, ආරකුටන්ති. තත්ථ තිපුතම්බෙ මිස්සෙන්වා කතං කංසලොභං, සිතතම්බෙ මිස්සෙන්වා කතං වට්ටලොභං, රසකතම්බෙ මිස්සෙන්වා කතං ආරකුටං. තෙන චුත්තං “කංසලොභං, වට්ටලොභඤ්ච කිත්තිමලොභ” න්ති. තතො අතිරෙකන්ති තතො අතිරෙකග්ගණ්හනකො.

සරකොති මජ්ඣෙ මකුළං දස්සෙන්වා මුඛවට්ටිවිත්ථතං කත්වා පිට්ඨිතො නාමෙත්වා කාතබ්බං එකං භාජනං. “සරාව” න්තිපි වදන්ති. ආදිසද්දෙන කඤ්චනකාදීනං ගිහිඋපකරණානං ගහණං. තානි හි බුද්දකානිපි ගරුභණ්ඩානෙව ගිහිඋපකරණත්තානි. පි-සද්දෙන පගෙව මහන්තානීති දස්සෙති. ඉමානි පන භාජනීයානි භික්ඛුපකරණත්තානි අධිප්පායො. යථා ව එතානි, එවං කුණ්ඩිකාපි භාජනීයා. වක්ඛති හි “යථා ව මත්තිකාභණ්ඩෙ, එවං ලොභභණ්ඩෙපි කුණ්ඩිකා භාජනීයකොට්ඨාසමෙව භජති” ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා). සඬිසිකපරිභොගෙනාති ආගන්තුකානං චුඩ්ඪතරානං දත්වා පරිභොගෙන. ගිහිවිකටාති ගිහිහි විකතා පඤ්ඤත්තා, අත්තනො වා සන්තකකරණෙන විරූපං කතා. පුග්ගලිකපරිභොගෙන න වට්ටති ආගන්තුකානං අදත්වා අත්තනො සන්තකං විය ගහෙන්වා පරිහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටති. පිප්ඵලිකොති කත්තරි. ආරකණ්ටකං සුවිවෙධකං.

තාලං යන්තං. කත්තරයට්ඨිවෙධකො කත්තරයට්ඨිවලයං. යථා තථා සනකතං
ලොහන්ති ලොහවට්ටි ලොහගුළො ලොහපිණ්ඩි ලොහවක්කලිකන්ති එවං
සනකතං ලොහං. ඛිරපාසාණමයානීති මුදුකඛිරවණ්ණපාසාණමයානි.

ගිහිවිකටානිපි න වට්ටන්ති අනාමාසත්තා. පි-සද්දෙන පගෙව
සඬිසිකපරිභොගෙන වා පුග්ගලිකපරිභොගෙන වාති දස්සෙති.
සෙනාසනපරිභොගො පන සබ්බකප්පියො. තස්මා ජාතරූපාදිමයා සබ්බෙපි
සෙනාසනපරික්ඛාරා ආමාසා. තෙනාහ “සෙනාසනපරිභොගෙ පනා”තිආදි.

සෙසාති තතො මහත්තරි වාසි. යා පනාති යා කුදාරි පන. කුදාලො
අන්තමසො චතුරඬිගුලමත්තොපි ගරුහණ්ඩමෙව. නිබ්බදනං චතුරස්සමුඛං වා
භොතු, දොණිමුඛං වා වඩ්ඤං වා උජුකං වා, අන්තමසො
සම්මුඤ්ජනිදණ්ඩකවෙධනම්පි දණ්ඩබන්ධං වෙ, ගරුහණ්ඩමෙව. තෙනාහ
“කුදාලො දණ්ඩබන්ධනිබ්බදනං වා අගරුහණ්ඩං නාම නත්ථි”ති. සිපාටිකා
නාම බුරකොසො. සිබරං පන දණ්ඩබන්ධනිබ්බදනං අනුලොමෙතිති ආහ
“සිබරම්පි නිබ්බදනෙනෙව සඬිගහිත”න්ති. සථෙ තම්පි පන අදණ්ඩකං
එලමත්තං, භාජනීයං. උපක්ඛරෙති වාසිආදිහණ්ඩානි.

පත්තබන්ධකො නාම පත්තස්ස ගණ්ඨිකාදිකාරකො.
“පට්ඨාසුචණ්ණාදිපත්තකාරකො”තිපි වදන්ති. තිපුච්ඡෙදනකසත්ථං,
සුචණ්ණච්ඡෙදනකසත්ථං, කතපරිකම්මවම්මච්ඡින්නදනකඛුද්දකසත්ථන්ති
ඉමානි චෙත්ථ තිණි පිප්ඵලිකං අනුලොමෙන්තිති ආහ “අයං පන
විසෙසො”තිආදි. ඉතරානීති මහාකත්තරිආදීනි.

අඬිඬබාහුප්පමාණාති (සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග 3.321) කප්පරතො පට්ඨාය
යාව අංසකුට්ඨප්පමාණා, විදන්ථිචතුරඬිගුලප්පමාණාති වුත්තං භොති.
තත්ථජාතකාති සඬිසිකභූමියං ජාතා. ආරක්ඛසංවිධානෙන රක්ඛිතත්තා
රක්ඛිතා ව සා මඤ්ජුසාදිසු පක්ඛිත්තං විය යථා තං න නස්සති, එවං
ගොපනතො ගොපිතා වාති රක්ඛිතගොපිතා. තත්ථජාතකාපි පන අරක්ඛිතා
ගරුහණ්ඩමෙව න භොති. “සඬිසකම්මෙ ව චෙතියකම්මෙ ව කතෙ”ති ඉමිනා
සඬිසසන්තකෙන චෙතියසන්තකං රක්ඛිතුං, පරිවත්තිතුඤ්ඤ වට්ටතීති දීපෙති.
සුත්තං පනාති වට්ටිතඤ්ඤෙව අවට්ටිතඤ්ඤ වුත්තං.

අට්ඨඬිගුලසුචිදණ්ඩමත්තොති අන්තමසො දීසසො අට්ඨඬිගුලමත්තො,
පරිණාහතො සිහළපණ්ණසුචිදණ්ඩමත්තො. එත්ථාති වෙළුහණ්ඩෙ. දඬිඬං
ගෙහං යෙසං තෙති දඬිඬගෙහා. න වාරතබ්බාති “මා ගණ්හිත්වා ගච්ඡථා”ති
න නිසෙධෙතබ්බා. දෙසන්තරගතෙන සම්පත්තවිහාරෙ සඬිසිකාවාසෙ
ධිපෙතබ්බා.

අවසෙසඤ්ච ඡදනතිණන්ති මුඤ්ජපබ්බජෙහි අවසෙසං යං කිඤ්චි ඡදනතිණං. යත්ථ පන තිණං නත්ථී, තත්ථ පණ්ණෙනි ඡාදෙන්ති (චූළව. අට්ඨ. 321). තස්මා පණ්ණමපි තිණෙනෙව සඬගහිතන්ති ආහ
 “ඡදනතිණසඬබ්බපගනෙසු”තිආදි. අට්ඨඬගුලජ්ජමාණොපිති විත්ථාරතො අට්ඨඬගුලජ්ජමාණො. ලිඛිතපොත්ථකො පන ගරුහණ්ඩං න හොති.

වෙළුම්හි චූත්තජ්ජමාණොති “අට්ඨඬගුලසුච්ඡිද්දණ්ඩකමත්තොපි”ති වෙළුම්හණ්ඩෙ චූත්තජ්ජමාණො. සඬසස්ස දිත්තො වාති දාරුදුල්ලභට්ඨානෙ සඬසස්ස දිත්තො වා. කුරුන්දියං චූත්තක්කමෙන දාරුහණ්ඩවිනිච්ඡයං වත්වා ඉදාති මහාඅට්ඨකථායං චූත්තක්කමෙන වත්තුං “අපිවා”තිආදිමාහ.
 ආසන්දිකාදීනීති එත්ථ ආසන්දිකොති චතුරස්සපියං වුවවති. “උච්චකමපි ආසන්දික”න්ති වචනතො එකතොභාගෙන දීඝපියමෙව හි අට්ඨඬගුලපාදකං වට්ටති. චතුරස්සාසන්දිකො පන පමාණාතික්කන්තොපි වට්ඨතීති වෙදිතබ්බො. ආදිසද්දෙන “සත්තඬගො, හද්දපියකං, එළකපාදකපියං, ආමලකවට්ටකපියං, එළකං, කොච්ඡං, පලාලපියක”න්ති (චූළව. අට්ඨ. 321) ඉමෙ සඬගණ්හන්තීති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ “අත්තමසො”තිආදි. පණ්ණෙනි වාති කදලිපණ්ණාදීහි වා. බ්‍යග්ඝවම්මොනද්ධම්පි වාළරුපපරික්ඛිත්තං රතනපරිසිඛිත්තං කොච්ඡකං ගරුහණ්ඩමෙව.

සට්ටනඵලකං නාම යත්ථ යපෙත්වා රජිතචීවරං හත්ථෙන සට්ටෙන්ති. සට්ටනමුග්ගරො නාම අනුචාතාදිසට්ටනකොති වදන්ති. දණ්ඩමුග්ගරො නාම යෙන රජිතචීවරං පොථෙන්ති. අම්බණන්ති ඵලකෙහි පොක්ඛරණී විය කතං පාතියභාජනං. රජනදොණීති පක්කරජනං ආකිරිත්වා යපනභාජනං.

අකජ්ජියවම්මන්ති සිහාදිනං වම්මං. “භූමත්ථරණං කාතුං වට්ටතී”ති ඉදං අකජ්ජියවම්මං සන්ධාය චූත්තං. “පච්චත්ථරණගතික”න්ති ඉමිනා මඤ්චපියෙයපි අත්ථරිතුං වට්ටතීති දීපෙති. පාචාරාදිපච්චත්ථරණමපි ගරුහණ්ඩන්ති එකෙ. නොති අපරෙ. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. කජ්ජියවම්මානීති මිගාදිනං වම්මානි.

සබ්බං චක්කයුත්තයානන්ති රථසකථාදිකං සබ්බචක්කයුත්තයානං. විසඬබ්බර්තවක්කං පන යානං භාජනීයං. අනුඤ්ඤාතවාසී නාම යා සිපාටිකාය පක්ඛිපිත්වා පරිහරිතුං සක්කාති චූත්තා. මුට්ඨිපණ්ණන්ති තාලපත්තං. තඤ්ඤි මුට්ඨිනා ගහෙත්වා පරිහරන්තීති “මුට්ඨිපණ්ණ”න්ති වුවවති. මුට්ඨිපණ්ණන්ති ඡත්තච්ඡදනපණ්ණමෙවාති කෙවි. අරණිසහිතන්ති අරණියුගලං, උත්තරාරණි, අධරාරණිති අරණිද්වයන්ති අත්ථො.

එවකම්ම කන්වාති අත්තමසො තංඅග්ගනකවාලිකායපි ටාවරං
 වඩ්ඪිකම්මං කන්වා. එවකම්මං අකන්වා ගණ්හන්තෙන තත්ථෙව
 වලඤ්ජෙතබ්බො. ගමනකාලෙ සඩ්ඨිකෙ ආවාසෙ යපෙත්වා ගන්තබ්බං.
 අසනියා ගහෙත්වා ගතෙන පභිණ්ණිවා දාතබ්බො. දෙසන්තරගතෙන
 සම්පත්තවිහාරෙ සඩ්ඨිකාවාසෙ යපෙතබ්බො. එත්ථාති මත්තිකාහණ්ඩෙ.
 කුණ්ඩිකාති අයොකුණ්ඩිකා වෙව තම්බලොහකුණ්ඩිකා ව.
 භාජනියකොට්ඨාසමෙව භජනීති භාජනියපක්ඛමෙව සෙවති, න තු
 ගරුහණ්ඩන්ති අත්ථො. කඤ්චනකො පන ගරුහණ්ඩමෙවාති අධිජ්ජායො.
 ඉතරන්ති ගරුහණ්ඩං.

දුබ්බලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. පරිණාමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ද්වාදසමෙ න කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථි.

පරිණාමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රතනවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

අනික්ඛන්තරාජකෙ අනිග්ගතරතනකෙති එත්ථ ‘‘සයනිසරෙ’’ති
 පාඨසෙසො දට්ඨබ්බොති ආහ ‘‘අනික්ඛන්තො රාජා ඉතො’’තිආදි. තත්ථ
 ඉතොති සයනිසරතො. සයනිසරෙති සයනියසරෙ. යත්ථ රඤ්ඤො සයනං
 පඤ්ඤත්තං හොති, අත්තමසො සාණිපාකාරපරික්ඛිත්තම්පි, තස්මින්ති වුත්තං
 හොති. රතිජනනට්ඨෙත රතනං, හත්ථිආදි. ඉධ පන ඉත්ථිරතනං
 අධිජ්ජෙතන්ති ආහ ‘‘රතනං වුච්චති මහෙසී’’ති.

උභොසුති රාජමහෙසීසු. කිරියාකිරියන්ති එත්ථ ඉන්ද්‍රිලාතික්කමො
 කිරියං, අජ්ජපිසංවිදිතං අකිරියන්ති දට්ඨබ්බං.

අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

මුත්තාදිදසව්ධන්ති ‘‘මුත්තා මණි වෙළුරියො සඩ්ඨො සිලා පවාළං රජනං
 ජාතරූපං ලොභිතඩ්ඪකො මසාරගල්ල’’න්ති (පාවි. 506) දසව්ධං රතනං.

අප්‍රකාශයටත් ගෙන. තෙනාහ “පරික්ඛිත්තස්සා” තිආදි, පරික්ඛිත්තස්ස ආවසරස්සාති අත්ථො. ආවසරොති චෙත්ථ අන්තොගාමෙ නිව්ට්ඨගෙනං අධිප්පෙනං. ආරාමෙ නිව්ට්ඨගෙනං පන අප්‍රකාරාමග්ගහණෙනෙව ගහිතං. “ආවසරොති චෙත්ථ අන්තොආරාමෙ වා හොතු, අඤ්ඤත්ථ වා, අත්තනො වසනට්ඨානං වුව්වති” ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.506) කෙවි. සබ්බෙසම්මි අත්ථාය දුක්ඛට්ඨෙවොති අත්තනො වා තෙසං සඬ්ඝාදීනං වා අත්ථාය උග්ගණ්හත්තස්ස වා උග්ගණ්හාපෙත්තස්ස වා දුක්ඛට්ඨෙව. සථෙ පන මාතාපිතුනං සත්තකං අවස්සං පටිසාමෙතබ්බං කප්පියහණ්ඩං හොති, අත්තනො අත්ථාය ගහෙත්වා පටිසාමෙතබ්බන්ති ආහ “තාදිසං පනා” තිආදි. තාදිසන්ති යං මාතාපිතුනං සත්තකං අවස්සං පටිසාමෙතබ්බං කප්පියහණ්ඩං, තාදිසං. ඡන්දෙනපි භයෙනපිති වඬ්ඪකිආදීසු ඡන්දෙනපි, රාජවල්ලහෙසු භයෙනපි.

තාදිසෙ යානෙති මහාවිහාරසදිසස්ස මහාරාමස්ස පාකාරපරික්ඛිත්තෙ පරිවෙණෙ. සඤ්ඤාණං කත්වාති “එත්තකා කභාපණා” තිආදිනා රූපෙන වා ලඤ්ජනාදිනිමිත්තෙන වා සඤ්ඤාණං කත්වා, සල්ලක්ඛෙත්වාති අත්ථො. පතිරූපානං භික්ඛූනං හත්ථෙති ලජ්ජීනං කුක්කුච්චකානං භික්ඛූනං හත්ථෙ. ලොලජාතිකානඤ්ඡි හත්ථෙ ය්පෙතුං න ලබ්හති. නෙව පක්කමතීති නෙව තම්හා ආවාසා පක්කමති. “ථාවරං සෙනාසනං වා” තිආදිනා අත්තනො වීචරාදිමූලං න කාතබ්බන්ති (පාවි. අට්ඨ. 506) දස්සෙති. තං දස්සෙත්වාති යං ථාවරසෙනාසනාදි කතං, තං උපාසක තව සත්තකෙන ඉදං නාම කතන්ති එවං දස්සෙත්වා. සමාදාපෙත්වාති අඤ්ඤං සමාදාපෙත්වා, “උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාවනා” ති වුත්තනයෙන යාවිත්වාති අත්ථො.

අනුඤ්ඤාතට්ඨානෙති අප්‍රකාරාමඅප්‍රකාශයට. ආමාසන්ති ආමසිතබ්බඤ්ඤෙව පටිසාමෙතබ්බඤ්ඤෙව වත්ථාදි.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමප්පවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

වාරිත්තෙති වාරිත්තසික්ඛාපදෙ. උපචාරන්ති දුතියලෙඬ්චුපාතං. අඤ්ඤං ගාමං ගච්ඡන්තානං පුන ආපුච්ඡනකිච්චං නත්ථීති උස්සාහං. අප්පටිප්පස්සම්හෙත්වා අඤ්ඤං ගාමං ගච්ඡන්තානං ගාමසතම්මි හොතු, පුන ආපුච්ඡනකිච්චං නත්ථීති අත්ථො. තෙනාහ “සථෙ පනා” තිආදි. උස්සාහන්ති ගාමප්පටිසනුස්සාහං. අත්තරාරාමාදීසු (පාවි. අට්ඨ. 515) න කෙවලං අනාපුච්ඡා ගච්ඡන්තස්සෙව, කායබන්ධනං අබන්ධිත්වා සඬ්ඝාටිං අපාරුපිත්වා ගච්ඡන්තස්සාපි අනාපත්ති. ආපදාසුති සීහො වා බ්‍යග්ගො වා ආගච්ඡති,

මෙසො වා උටියෙති, අඤ්ඤා වා කොටි උපද්දවො උප්පජ්ජති, අනාපත්ති.
එවරුපාසු ආපදාසු බහිගාමතො අන්තොගාමං පවිසිතුං වට්ටති.

විකාලගාමජපවෙසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුච්ඡරසික්ඛාපදවණ්ණනා

තං අස්ස අත්ථිති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.517) පයමං භින්දිත්වා පච්ඡා
දෙසෙනබ්බත්තා තං හෙදනකං අස්ස පාවිත්තියස්ස අත්ථිති.

අරණ්කෙති අරණ්ධනුකෙ. වීධෙති වෙධකෙ. වාසිජටෙති වාසිදණ්ඩකෙ ව.

සුච්ඡරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චපියසික්ඛාපදවණ්ණනා

අට්ඨඛිගුලපාදකන්ති භාවනපුංසකන්ද්දෙසො. “ඡෙදනකං
හෙදනකසදිසමෙවා”ති ඉමිනා “ඡෙදනමෙව ඡෙදනකං, තං අස්ස අත්ථිති
ඡෙදනක”න්ති ඉමමත්ථං අනිදිසති.

යථා පමාණමෙව උපරි දිස්සති, එවං නිබණ්ණත්වා වාති සචෙ පන න
ජින්දිතුකාමො හොති, යථා පමාණමෙව උපරි දිස්සති, එවං භූමියං නිබණ්ණත්වා
වා. අට්ටකං වා බන්ධිත්වාති උක්ඛිපිත්වා තුලාසඬ්ඝාතෙ යපෙත්වා අට්ටං
කත්වා.

මඤ්චපියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

විමිලිකං පත්ථරිත්වා තුලං පක්ඛිපිත්වාති මඤ්චපියානං උපරි විමිලිකං
පත්ථරිත්වා තස්ස උපරි තුලං පක්ඛිපිත්වාති අත්ථො. උපරි විමිලිකායාති
උපරිමහාගෙ විමිලිකාය.

සීසජ්ජමාණන්ති (චූළව. අට්ඨ. 297; සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.297) යත්ථ
ගලවාටකතො පට්ඨාය සබ්බසීසං උපදහන්ති, තං සීසජ්ජමාණං. තඤ්ච
උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො තිරියං මුට්ඨිරතනං හොති, දීඝතො ද්විරතනන්ති
දස්සෙතුං “යස්ස විත්ථාරතො තීඝු කොණෙසු”තිආදිමාහ. ද්විත්තං අන්තරං
විදත්ථි චතුරඬ්ගුලං හොතිති ද්විත්තං කොණානං අන්තරං මිනියමානං විදත්ථි
චෙව චතුරඬ්ගුලඤ්ච හොති. මජ්ඣෙ මුට්ඨිරතනන්ති බිබ්බොහනස්ස මජ්ඣං
තිරියතො මුට්ඨිරතනජ්ජමාණං හොති. අයඤ්ථි සීසජ්ජමාණස්ස

උක්කට්ඨපරිච්ඡේදො. තතො උද්ධං න වට්ටති, හෙට්ඨා වට්ටති. අභිලානස්ස සිසුපධානඤ්ච පාදුපධානඤ්චාති ද්වයමෙව වට්ටති. ගිලානස්ස බිබ්බොහනාති සන්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුමිති වට්ටති.

තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

සත්තමං උත්තානමෙව.

නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කණ්ඩුප්පට්ච්ඡාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

අධොනාභිඋබ්භජාණුමණ්ඩලන්ති නාභියා හෙට්ඨා ජාණුමණ්ඩලානං උපරි. කණ්ඩුපිළකඅස්සාවථුල්ලකච්ඡාබාධානන්ති එත්ථ කණ්ඩුති කච්ඡු. පිළකාති ලොහිතතුණ්ඩිකා සුඛුමපිළකා. අස්සාවොති අරිසහගන්දලමධුමෙහානං වසෙන අසුචිපග්ගරණං. ථුල්ලකච්ඡාබාධොති මහාපිළකාබාධො වුච්චති.

කණ්ඩුප්පට්ච්ඡාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. වස්සිකසාට්ඨකනන්දසික්ඛාපදවණ්ණනා

නවමං දසමඤ්ච උත්තානමෙව.

වස්සිකසාට්ඨකනන්දසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රතනවග්ගො නවමො.

ඉති කඬ්ඛාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථප්පකාසනියං

පාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං

1. පයමපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

අන්තරසරං පට්ටියායාති රජීකං බ්‍යුහං සිඬ්ඝාටකං සරං පට්ටියාය.
අසප්පායන්ති සග්ගමොක්ඛානං අහිතං අනනුකූලං. භික්ඛුනියා අන්තරසරෙ

යත්වා දදමානාය වසෙනෙත්ථ ආපත්ති වෙදිතබ්බා, භික්ඛුස්ස ඨිතට්ඨානං පන අප්පමාණං. තෙනාහ “අන්තරසරං පට්ටියායාති වචනතො”තිආදි. අන්තරාරාමාදීසුති අන්තරාරාමභික්ඛුනුපස්සයතිත්ථියසෙය්‍යාපටික්කමනෙසු. රථියාබ්බුහසිඬ්ඝාටකසරානන්ති එත්ථ රථියාති රච්ඡා. බ්‍යුහන්ති අනිබ්බිජ්ඣත්වා ඨිතා ගතපච්චාගතරච්ඡා. සිඬ්ඝාටකන්ති චතුක්කොණං වා තිකොණං වා මග්ගසමොධානට්ඨානං. සරන්ති කුලසරං. යථා ච රථියාදීසු යත්වා දදමානාය ගණ්හතො ආපත්ති, එවං හත්ථියාලාදීසුපි දට්ඨබ්බං.

“යාමකාලිකාදීසු පටිග්ගහණෙපි අප්ඤ්ඤාහරණෙපි දුක්කට”න්ති ඉදං ආමිසෙන අසම්භින්තං සන්ධාය චුත්තං, සම්භින්තො පන එකරසෙ පාට්ඨෙසනියමෙව. එකතො උපසම්පන්නායාති භික්ඛුනිනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නාය, භික්ඛුනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නාය පන යථාවත්ථුකමෙව.

ඤාතිකාය වා දාපෙන්නියාති සයං අදත්වා යාය කායවි ඤාතිකාය දාපෙන්නියා, අඤ්ඤාතිකායාති අත්ථො. උපනික්ඛිපිත්වා වා දදමානායාති භූමියං යපෙත්වා “ඉදං, අය්‍ය, තුම්හාකං දම්මී”ති දදමානාය. එවං දින්නං “සාධු, හගිනී”ති සම්පට්ඨිත්වා තාය එව වා භික්ඛුනියා, අඤ්ඤෙන වා කෙනවි පටිග්ගහාපෙත්වා ඉදං භුඤ්ජිතුං වට්ටති.

පයමපාට්ඨෙසනියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාට්ඨෙසනියසික්ඛාපදවණ්ණනා

යො ච පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජතිති සම්බන්ධො. අත්තනො වා හත්තං දාපෙන්නියාති එත්ථ සවෙපි අත්තනො හත්තං දෙති, ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තියෙව, පුරිමසික්ඛාපදෙන ආපත්ති. අඤ්ඤෙසං වා හත්තං දෙන්නියාති එත්ථ පන සවෙ දාපෙය්‍ය, ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති භවෙය්‍ය, දෙන්නියා පන නෙව ඉමිනා, න පුරිමෙන ආපත්ති.

දුතියපාට්ඨෙසනියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියපාට්ඨෙසනියසික්ඛාපදවණ්ණනා

ලද්ධසෙක්ඛසම්මුතිකානීති ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන ලද්ධසෙක්ඛසම්මුතිකානි. යඤ්චි කුලං සද්ධාය වඩ්ඪති, භොගෙන භායති, එවරුපස්ස කුලස්ස ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන සෙක්ඛසම්මුතිං දෙන්නි, තං සන්ධායෙන චුත්තං.

සරතො නිහරිත්වාති සරතො ආසනසාලං වා විහාරං වා ආනෙන්වා.
 තෙනාහ “ආසනසාලාදීසු වා”ති. ඉමස්ස “දෙන්ති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො.
 ද්වාරවුලෙ වා යපිතං දෙන්තිති ද්වාරවුලෙ යපිතං පච්ඡා සම්පත්තස්ස දෙන්ති.
 භික්ඛුං පන දිස්වා අන්තොගෙහතො නිහරිත්වා දියාමානං න වට්ටති.
 නිව්වහත්තකෙති නිව්වං දාතබ්බහත්තකෙ. සලාකහත්තෙති රුක්ඛසාරමයාය
 සලාකාය වා වෙළුම්විලිවතාලපණ්ණාදිමයාය පට්ටිකාය වා “අසුකස්ස නාම
 සලාකහත්ත”න්ති එවං අක්ඛරානි උපනිබන්ධිත්වා ගාභාපෙත්වා
 දාතබ්බහත්තෙ. පක්ඛිකෙති එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසෙ දාතබ්බහත්තෙ.
 උපොසථිකෙති උපොසථෙ දාතබ්බහත්තෙ. පාටිපදිකෙති පාටිපදිවසෙ
 දාතබ්බහත්තෙ.

තතියපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථපාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

තස්ස පරිවාරං කත්වා, අඤ්ඤං වා තෙන සද්ධිං බහුකම්මිති යාගුයා
 පටිසංවිදිතං කත්වා “කිං සුද්ධාය යාගුයා දින්නාය, පුච්ඡන්තාදීනිපි එතිස්සා
 යාගුයා පරිවාරං කත්වා, දස්සාමා”තිආදිනා තස්ස බාදනීයස්ස වා භොජනීයස්ස
 වා පරිවාරං කත්වා, අඤ්ඤං වා යං කිඤ්චි තෙන සද්ධිං බහුකම්මි ආහරීයතු.
 බාදනීයන්ති නිදස්සනමත්තං “භොජනීයං වා”තිපි ඉච්ඡිතබ්බත්තා. තෙන
 සද්ධිං ආහරන්තුති තෙන සද්ධිං අත්තනො දෙයාධම්මං ආහරන්තු. “යාගුයා
 පටිසංවිදිතං කත්වා පූචං වා හත්තං වා ආහරන්ති, එතම්පි වට්ටති”ති (පාටි.
 අට්ඨ. 573) කුරුන්දියං වුත්තං.

පටිසංවිදිතගිලානාවසෙසකං වාති පටිසංවිදිතඤ්ච ගිලානො ව
 පටිසංවිදිතගිලානා, තෙසං අවසෙසකං, පටිසංවිදිතස්ස ව ගිලානස්ස ව
 සෙසකන්ති අත්ථො. එකස්සත්ථාය පටිසංවිදිතං කත්වා ආහං, තස්ස සෙසකං
 අඤ්ඤස්සාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. චතුත්තං වා පඤ්චන්තං වා පටිසංවිදිතං
 කත්වා බහුතං ආහං භොති, අඤ්ඤෙසම්පි දාතුං ඉච්ඡන්ති, එතම්පි
 පටිසංවිදිතසෙසකමෙව, සබ්බෙසම්පි වට්ටති. අථ අධිකමෙව භොති, සන්තිධිං
 මොචෙත්වා යපිතං දුතියදිවසෙපි වට්ටති. ගිලානස්සාහංවසෙසෙපි එසෙව
 නයො. යං පන අප්පටිසංවිදිතමෙව කත්වා ආහනං, තං බහිආරාමං පෙසෙත්වා
 පටිසංවිදිතං කාරෙත්වා ආහරාපෙතබ්බං, භික්ඛුහි වා ගන්ත්වා අන්තරාමග්ගෙ
 ගහෙතබ්බං. යම්පි විහාරමජ්ඣෙකා ගච්ඡන්තො වා වනවරකාදයො වා වනතො
 ආහරිත්වා දෙන්ති, පුරිමනායෙනෙව පටිසංවිදිතං කාරෙතබ්බං. කත්ථපි පන
 පොත්ථකෙසු “පටිසංවිදිතං කත්වා ආහං වා ගිලානාවසෙසකං වා”ති පාඨො
 දිස්සති, සො න ගහෙතබ්බො. තත්ථජාතකමෙව වාති ආරාමෙ ජාතකමෙව.
 මූලඵලාදින්ති මූලඵලතවපත්තාදිං අඤ්ඤෙන කප්පියං කත්වා දින්නං

පරිභුක්ෂකයා අනාපත්ති. සවෙ පන තං ගාමං හරිත්වා පවිත්වා ආහරන්ති, න වට්ටති. පටිසංවිදිතං කාරෙතබ්බං.

චතුත්ථපාටිදෙසනියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඨිබාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

පාටිදෙසනියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙබියකණ්ඩං

1. පරිමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා

“අන්තරසරෙ”ති විසෙසෙත්වා න චුත්තත්තා “ආරාමෙපි අන්තරසරෙපි සබ්බත්ථා”ති චුත්තං. ආරාමෙපිති බුද්ධුපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය චුත්තං. යථා “තත්ත්වමෙ වත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා උද්දෙසං ආගච්ඡන්ති”ති ආදිනා තත්ථ තත්ථ පරිච්ඡෙදො කතො, එවමෙත්ථාපි “තත්ත්වමෙ පඤ්චසත්තති සෙබියා ධම්මා උද්දෙසං ආගච්ඡන්ති”ති කස්මා පරිච්ඡෙදො න කතොති ආහ “එත්ථ චා”ති ආදි. වත්තක්ඛන්ධකෙ චුත්තචත්තානිපිති ආගන්තුකාලාසිකගම්කානුමොදනහත්තග්ගපිණ්ඩවාරිකාරඤ්ඤසෙනාසනජන්තාසරච්චිකුට්ඨපජ්ඣාචරියසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකචත්තාති. ඉදඤ්ච නිදස්සනමත්තං අඤ්ඤෙසම්පි ඛන්ධකචත්තානං එත්ථෙච සඨගහස්ස ඉච්ඡිතබ්බත්තා. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො – සෙබියග්ගහණෙන චෙත්ථ වත්තක්ඛන්ධකාදීසු (චූළව. 356 ආදයො) ආගතචත්තාදීනම්පි ගහණං. තෙපි හි සික්ඛිතබ්බට්ඨෙත “සෙබියා”ති ඉච්ඡිතා. තස්මා මාතිකායං පාරාජිකාදීනං විය සෙබියානං පරිච්ඡෙදො න කතොති. න කෙවලං වත්තක්ඛන්ධකාදීසු (චූළව. 356 ආදයො) ආගතචත්තාදීනං ගහණත්ථමෙවාති ආහ “වාරිත්තවිනයදස්සනත්ථඤ්චා”ති. එත්ථාපි පරිච්ඡෙදො න කතොති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. මාතිකාය “දුක්කට්ඨ”න්ති අචුත්තෙ කථං පනෙත්ථ දුක්කට්ඨන්ති වෙදිතබ්බන්ති ආහ “යො පනා”ති ආදි.

අට්ඨඨගුලමත්තන්ති පකතඨගුලෙන අට්ඨඨගුලමත්තං. යො පන සුක්ඛජඨිසො වා මහාපිණ්ඩිකමංසො වා හොති, තස්ස සාරුජ්ජත්ථාය අට්ඨඨගුලාධිකම්පි ඔතාරෙත්වා නිවාසෙතුං වට්ටති.

පාසන්තන්ති පාසස්ස අන්තං, දසාමුලන්ති අත්ථො.

අපරිමණ්ඩල නිවාසස්ථානීන් “පුරතො වා පවිෂතො වා ඔලම්බෙන්වා නිවාසස්ථානී” නි එවං අසඤ්චිච්ච. කිඤ්චාපි පරිමණ්ඩල නිවාසතුං අජානන්තස්ස අනාපත්ති, තථාපි නිවාසනවත්තං සාධුකං උග්ගහෙතබ්බමෙව. සඤ්චිච්ච අනුග්ගහණඤ්ඤි අනාදරියං සියාති ආහ “අපිච නිවාසනවත්තං උග්ගහෙතබ්බ”න්ති.

පරිමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපරිමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා

පටික්ඛිත්තං ගිහිපාරුතන්ති බුද්දකවත්ථුබන්ධකෙ පටික්ඛිත්තං ගිහිපාරුතං. ඉදානි “න, හික්ඛවෙ” නිආදිනා (වුළුව. 280-281) සඬ්ඛෙපෙන චුත්තමත්ථමෙව විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං “තත්ථා” නිආදිමාහ. යං කිඤ්ච අඤ්ඤථා පාරුතන්ති සම්බන්ධො. තස්මාති යස්මා සෙනපටපාරුතාදි ගිහිපාරුතං නාම, තස්මා. සෙනපටාති එතස්සෙව විවරණං. අඬ්ඬපාලකනිගණ්ඨාති අඬ්ඬං පාලෙන්නීති අඬ්ඬපාලකා, අඬ්ඬපාලකා ච තෙ නිගණ්ඨා වාති අඬ්ඬපාලකනිගණ්ඨා. තෙ හි උපරි එකමෙව සෙනවත්ථං. උපකච්ඡකෙ පවෙසෙත්වා පරිදහන්ති, හෙට්ඨා නග්ගාපි අඬ්ඬමෙව පාලෙන්නී. පරිබ්බාජකාති ගිහිබන්ධනං පහාය පබ්බජ්ජපගතා. උරං විවරිත්වාති හදයමජ්ඣං විවරිත්වා. අක්ඛිතාරකාමත්තන්ති අක්ඛිමත්තං. ආරාමෙ වාති බුද්ධපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය චුත්තං. අන්තරසරෙ වාති අන්තරෙ සරාති එත්ථ, එතස්සාති වා “අන්තරසර”න්ති ලද්ධනාමෙ ගාමෙ.

දුතියපරිමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-4. සුප්පට්ච්ඡන්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

සුට්ඨු පට්ච්ඡන්තොති ජත්තුම්පි උරම්පි අවිවරිත්වා පට්ච්ඡාදෙතබ්බට්ඨානෙ පට්ච්ඡාදනෙන පට්ච්ඡන්තො, න සීසපාරුතො. තෙනාහ “ගණ්ඨිකං පට්ඨුඤ්චිත්වා” නිආදි. තත්ථ ගණ්ඨිකං පට්ඨුඤ්චිත්වාති ගණ්ඨිකං පාසකෙ පට්ඨුඤ්චිත්වා. අන්තරසරෙ වාති ගොවරගාමෙ. එකදිවසම්පි වාසුපගතස්ස සන්තිකං යථාසුඛං ගත්තුං වට්ටති, කො පන වාදො චතුප්පඤ්ඤාහං වාසමධිට්ඨාය වසිතහික්ඛුනං සන්තිකන්ති ගණ්ඨිපදෙ ලිඛිතං.

වාසුපගතස්සාති රත්තිවාසත්ථාය උපගතස්ස රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා කායං විවරිත්වා නිසීදතො අනාපත්ති.

සුප්පට්ච්ඡන්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. සුසංවුතසික්ඛාපදවණ්ණනා

සුසංවුතොති සුසංයතො. යථා පනෙත්ථ සුසංවුතො නාම හොති, තං දස්සෙතුං “හත්ථං වා”තිආදි වුත්තං.

සුසංවුතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. ඔක්ඛිත්තවක්ඛුසික්ඛාපදවණ්ණනා

කිත්තකෙන පන ඔක්ඛිත්තවක්ඛු හොතිති ආහ “යුගමත්තං භූමිභාගං පෙක්ඛමානො”ති. යුගයුත්තකො හි දන්තො ආජානෙයොයා යුගමත්තං පෙක්ඛති, පුරතො චතුහත්ථප්පමාණං භූමිභාගං, ඉමිනාපි එත්තකං පෙක්ඛන්තෙන ගන්තබ්බං. යො අනාදරියං පටිච්ච තං තං දිසාභාගං පාසාදං කුටාගාරං වීථිං ඔලොකෙන්තො ගච්ඡති, ආපත්ති දුක්කටස්ස. හත්ථිඅස්සාදිපරිස්සයාභාවන්ති පරිස්සයනට්ඨෙයන, අභිභවනට්ඨෙයන, විහෙයනට්ඨෙයන වා පරිස්සයො, හත්ථිඅස්සාදියෙව පරිස්සයො හත්ථිඅස්සාදිපරිස්සයො, තස්සාභාවං, හත්ථිඅස්සාදි උපද්දවාභාවන්ති අත්ථො. “යථා ව එකස්මිං යානෙ යත්වා, එවං ගච්ඡන්තොපි පරිස්සයාභාවං ඔලොකෙතුං ලභතියෙව, තථා ගාමෙ සුප්”න්ති (සාරත්ථං. වී. පාවිත්තිය 3.582) වදන්ති.

ඔක්ඛිත්තවක්ඛුසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. උක්ඛිත්තකායසික්ඛාපදවණ්ණනා

අන්තොඉන්ද්‍රිලතො පට්ඨායාති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස අන්තොඋම්මාරතො පට්ඨාය, අපරික්ඛිත්තස්ස පන දුතියලෙඛිට්ඨපාතතො පට්ඨාය න එවං ගන්තබ්බං.

උක්ඛිත්තකායසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11-12. උප්පග්ගිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

හසනියස්මිං වත්ථුස්මිත්ති නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං, හසිතබ්බවත්ථුකාරණාති අත්ථො.

උප්පග්ගිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13-14. උච්චසද්දසික්ඛාපදවණ්ණනා

කිත්තාවතා අප්පසද්දො හොතිති ආහ “අයං පනෙත්ථා”ති ආදි. සද්දමෙව සුභාතිති අපරිබ්බත්තක්ඛරං සද්දමත්තමෙව සුභාති. තෙනාහ “කථං න වචන්ථපෙති”ති.

උච්චසද්දසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15-20. කායජ්ජවාලකාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

“කායාදීනි පග්ගහෙත්වා”ති එතස්සෙව විවරණං “නිච්චලානි උජුකානි යපෙත්වා”ති ගන්තබ්බස්ද්දෙව නිසීදිතබ්බස්ද්දෙව සමෙන ඉරියාපට්ඨන ගන්තබ්බස්ද්දෙව නිසීදිතබ්බස්ද්දෙව. කායජ්ජවාලකාදියුත්තං ඡක්කං.

කායජ්ජවාලකාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

26. පල්ලත්ථිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුස්සපල්ලත්ථිකායාති එත්ථ ආයොගපල්ලත්ථිකාපි දුස්සපල්ලත්ථිකායෙව.

පල්ලත්ථිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡබ්බිසතිසාරුජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

27. සක්කච්චපට්ඨගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

සතිං උපට්ඨාපෙත්වාති ඡබ්බෙතූකාමො විය අහුත්වා පිණ්ඩපාතෙ සතිං උපට්ඨාපෙත්වා, “පිණ්ඩපාතං ගණ්හිස්සාමි”ති සතිං උපට්ඨාපෙත්වා.

සක්කච්චපට්ඨගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

28. පත්තසඤ්ඤීපට්ඨගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපනිබ්ද්ධසඤ්ඤී හුත්වාති පිණ්ඩපාතං දෙනතෙ අනාදරියං පට්ච්ච තහං තහං අනොලොකෙත්වා පත්තෙ ආහොගසඤ්ඤී හුත්වා.

පත්තසඤ්ඤීපට්ඨගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

29. සමසුපකපට්ඨගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා

සමසුපකත්ති පමාණයුත්තං සුපවත්තං කත්වා, භාවනපුංසකනිද්දෙසො වායං. බ්බස්සනං පන අනාදිසිත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං “සමසුපකො

නාමා” තිආදි වුත්තං. සබ්බාපි සුපෙය්‍යාබ්‍යඤ්ජනවිකතීති
ඔලොණ්සාකසුපෙය්‍යාමච්ඡමංසරසාදිකා සබ්බාපි සුපෙය්‍යාබ්‍යඤ්ජනවිකතී.

සමසුපකපටිග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

30-32. සමතිත්තිකාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සමතිත්තිකන්ති භාවනාපුංසකනිද්දෙසො, සමතිත්තිකං කත්වාති අත්ථො.
එවමඤ්ඤෙසුපි ඊදිසෙසු යානෙසු අත්ථො දට්ඨබ්බො. සමපුණ්ණන්ති
(සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.605) පත්තස්ස අන්තොමුඛවට්ටිලොසමපුණ්ණං.
සමහරිතන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තඤ්ච ඛො අධිට්ඨානුපගපත්තස්සෙව,
නෙතරස්ස. තෙනාහ “අධිට්ඨානුපගපත්තස්සා” තිආදි. රචිතන්ති කතං,
පක්ඛිත්තං පූරිතන්ති අත්ථො. යං කිඤ්චි යාවකාලිකන්ති යාගුහත්තඵලාඵලාදිං
යං කිඤ්චි ආමිසජාතිකං. යත්ථ කත්ථවීති අධිට්ඨානුපගො වා හොතු,
අනධිට්ඨානුපගො වා යත්ථ කත්ථවි පත්තෙ. ථූපිකතානීති ථූපං විය කතානි,
අධිට්ඨානුපගස්ස පත්තස්ස අන්තොමුඛවට්ටිලොං අතික්කමිත්වා කතානීති
අත්ථො. ඉදඤ්ච “යාමකාලිකාදීනී” ති ඉමස්ස වසෙන වුත්තං,
“යාවකාලික” න්ති ඉමස්ස පන වසෙන වචනබ්‍යන්තයං කත්වා “ථූපිකතමිපි
වට්ටනී” ති යොජෙතබ්බං. පි-සද්දෙන අථූපිකතානි වට්ටන්තීති එත්ථ කථාව
නත්ථිති දස්සෙති. හෙට්ඨා ඔරොහතීති සමන්තා ඔකාසසබ්භාවතො
වාලියමානං හෙට්ඨා භස්සති. තක්කොලවට්ටංසකාදයොති එත්ථ මත්ථකෙ
යපිතතක්කොලමෙව වට්ටංසකසදිසත්තා තක්කොලවට්ටංසකං. ආදිසද්දෙන
පුජ්ඵවට්ටංසකකටුකඵලාදිවට්ටංසකානං (පාවි. අට්ඨ. 605) ගහණං, න තං
ථූපිකතං නාම හොති පාටෙක්කං භාජනත්තා පණ්ණාදීනං.

සමතිත්තිකාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

33-34. සපදානසික්ඛාපදවණ්ණනා

සපදානන්ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.608) එත්ථ දානං වුච්චති
අවබණ්ඩනං, අපෙතං දානතො අපදානං, අනවබණ්ඩන්ති අත්ථො, සහ
අපදානෙන සපදානං, අවබණ්ඩනවිරහිතං, අනුපට්ඨාපට්ඨාති වුත්තං හොති.
තෙනාහ “තත්ථ තත්ථ ඔධිං අකත්වා අනුපට්ඨාපට්ඨා” ති.

සපදානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

36. ඔදනජපට්ඨජාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

මාසාතසමයාදීසුති එත්ථ යස්මිං සමයෙ “පාණො න භන්තබ්බො”ති රාජානො භෙරිං වරාපෙන්නි, අයං මාසාතසමයො නාම. ඛයඤ්ජනං පටිච්ඡාදෙන්වා දෙන්තීති ඛයඤ්ජනං ඡන්තං කත්වා දෙන්ති.

ඔදනප්පටිච්ඡාදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

37. සුපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා

එකාදසමෙති සුපොදනවිඤ්ඤත්තියං. එත්ථ පන යස්ස මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා විජ්ජට්ඨාසාරෙ උජ්ජන්තො පුන උග්ගිරිතුකාමස්සාපි සචෙ සහසා පටිසති, අයං අසඤ්චිච්ච පරිභුඤ්ජති නාම. යො පන විඤ්ඤත්තමිපි අවිඤ්ඤත්තමිපි එකස්මිං යානෙ ඨිතං සහසා අනුපධාරෙත්වා ගහෙත්වා භුඤ්ජති, අයං අසතියා භුඤ්ජති නාම.

සුපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

38. උජ්ඣානසඤ්ඤීසික්ඛාපදවණ්ණනා

උජ්ඣායති එතෙනාති උජ්ඣානං, චිත්තං, තස්මිං සඤ්ඤා උජ්ඣානසඤ්ඤාති ආහ “උජ්ඣානසඤ්ඤී”තිආදි. ඔලොකෙන්තස්සාති පරෙසං පත්තං ඔලොකෙන්තස්ස.

උජ්ඣානසඤ්ඤීසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

39. කබලසික්ඛාපදවණ්ණනා

“මයුරණ්ඩං අතිමහන්න”න්ති වචනතො මයුරණ්ඩප්පමාණොපි කබලො න වට්ටති. කෙච් පන “මයුරණ්ඩතො මහන්නොව න වට්ටති, න මයුරණ්ඩප්පමාණො”තිපි වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. කුක්කුටණ්ඩං අතිබුද්දකන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො, ගිලානස්ස පන අතිබුද්දකං කබලං කරොතොපි අනාපත්ති.

කබලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

41-42. අනාහට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

සකලං භත්ථන්ති සකලා අභිගුලියො. භත්ථසද්දො වෙත්ථ තදෙකදෙසෙසු අභිගුලීසු දට්ඨබ්බො “භත්ථමුද්දා”තිආදීසු විය. එවඤ්ච කත්වා සබ්බග්ගහණං සමත්ථිතං භොති. අඤ්ඤථා සකලං භත්ථං මුඛෙ පච්චෙසතුමසක්කුණෙය්‍යත්තා සබ්බග්ගහණමසමත්ථිතමෙව සියා. සමුදායෙ

පවත්තස්ස ව වොහාරස්ස අවයවෙපි පවත්තනතො එකභිගුලිමිපි තතො එකදෙසමිපි මුබ්බෙ පක්ඛිපිතුං න වට්ඨති.

අනාහට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

43. සකබ්බසික්ඛාපදවණ්ණනා

තත්තකෙ සති වට්ඨතිති තත්තකෙ මුබ්බහි සති කථෙතුං වට්ඨති.

සකබ්බසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

50-51. වජ්ජවජ්ජකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

“වජ්ජ වජ්ජ”ති එවං සද්දං කත්වාති “වජ්ජ වජ්ජ”ති එවං අනුකරණසද්දං කත්වා. “පඤ්චවිසතිමෙපි එසෙව නයො”ති ඉමිනා “සුරුසුරුකාරකන්ති ‘සුරු සුරු’ති එවං සද්දං කත්වා”ති ඉමමත්ථමතිදිසති.

වජ්ජවජ්ජකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිංසභොජනප්පට්ඨසංයුත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

57. ඡත්තපාණිසික්ඛාපදවණ්ණනා

යං කිඤ්චි ඡත්තන්ති සෙනච්ඡත්තකිලඤ්චච්ඡත්තපණ්ණච්ඡත්තෙසු යං කිඤ්චි ඡත්තං. යමිපි තත්ථජාතකදණ්ඩකෙන කතං එකපණ්ණච්ඡත්තං භොති, තමිපි ඡත්තමෙව. යත්ථ කත්ථචි සරීරාවයවෙති අංසලාභාදිකෙ යත්ථ කත්ථචි සරීරාවයවෙති.

ඡත්තපාණිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

60. ආවුධපාණිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සබ්බාපි ධනුවිකතීති වාපකොදණ්ඩාදිභෙදා සබ්බාපි ධනුවිකති. වාපොති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.637) මජ්ඣිකෙ වච්ඡා කාපදණ්ඩසදිසා ධනුවිකති. කොදණ්ඩොති වට්ඨලදණ්ඩා ධනුවිකති. පටිමුක්කන්ති පවෙසිතං ලග්ගිතං. යාව න ගණ්භාතීති යාව හත්ථෙත න ගණ්භාති, අයමෙව වා පායො. තාව වට්ඨතිති තාව ධම්මං දෙසෙතුං වට්ඨති.

ආවුධපාණිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

61-62. පාදුකසික්ඛාපදවණ්ණනා

කෙවලං අක්කන්තස්සාති කෙවලං පාදුකං අක්කමිත්වා යිතස්ස.
පටිමුක්කස්සාති පටිමුඤ්චිත්වා යිතස්ස. තෙනාහ “පවෙසෙත්වා
යානවසෙනා”ති.

පාදුකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

63. යානසික්ඛාපදවණ්ණනා

යානගතස්සාති “යානං නාම වය්හං, රථො, සකටං, සන්ධමානිකා, සිව්කා,
පාටඬ්ඤ්ඤි”ති (පාවි. 640, 1187) චුත්තං යානං උපාදාය අන්තමසො
හත්ථසඬ්ඤාටම්භි ගතස්ස. තෙනාහ “සවෙපි ද්විති ජනෙහි”තිආදි.
වය්හාදිකෙති එත්ථ වය්හන්ති උපරි මණ්ඩපසදිසං පදරච්ඡදනං,
සබ්බපාලිගුණ්ඨිමං වා ඡාදෙත්වා කතං සකටවිසෙසං “වය්හ”න්ති වදන්ති.
ආදිසද්දෙන රථාදීනං ගහණං.

යානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

75. උදකෙඋච්චාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

පකිණ්ණකන්ති වොමිස්සකනයං. සවිත්තකන්ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය
3.576) වත්ථුච්ඡානනවිත්තෙන, පණ්ණත්තිච්ඡානනවිත්තෙන ව සවිත්තකං.
“අනාදරියං පටිච්චා”ති (පාවි. 654) චුත්තත්තා යස්මා අනාදරියවසෙනෙව
ආපජ්ජිතබ්බතො ඉදං සබ්බං කෙවලං අකුසලමෙව, තඤ්ච පකතියා වජ්ජං,
සඤ්චිච්ච විතික්කමනඤ්ච දොමනස්සිකස්සෙව හොති, තස්මා “ලොකවජ්ජං
අකුසලචිත්තං දුක්ඛවෙදන”න්ති චුත්තං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

එකුනවිසතිධම්මදෙසනාපටිසංයුත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඬ්ඛාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ජුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

සෙබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිකරණසමථවණ්ණනා

ගණනපරිච්ඡේදොති සඬ්ඛ්‍යාපරිච්ඡේදො. අධිකරියන්ති එත්ථාති
අධිකරණාති. කෙ අධිකරියන්ති? සමථා. කථං අධිකරියන්ති? සමනවසෙන.
තස්මා තෙ තෙසං සමනවසෙන පවත්තන්තිති ආහ “අධිකරණාති
සමෙන්නි”තිආදි. උජ්ජන්නානං උජ්ජන්නානන්ති උට්ඨිතානං උට්ඨිතානං.

කිඤ්චාපි අධිකරණටියෙන එකවිධං, තථාපි චත්ථුවසෙන නානා භොතීති “අධිකරණාන”න්ති බහුවචනං කතං. ඉදානි තස්ස නානාත්තං දස්සෙත්වා විවරිතං “විවාදාධිකරණ”න්ති ආදිමාහ. විවාදොයෙව අධිකරණං විවාදාධිකරණං. එස නයො සෙසෙසුපි. සමථත්ථන්ති සමනත්ථං.

අධිකරණස්ස සම්මුඛා විනයනතො සම්මුඛාවිනයො. දඬිබමල්ලපුත්තත්ථෙරසදිසස්ස සතිවෙපුල්ලප්පත්තස්ස ඛිණාසවස්සෙව දාතබ්බො විනයො සතිවිනයො. සම්මුල්ලස්ස ගඟ්ගහික්ඛුසදිසස්ස උම්මත්තකස්ස දාතබ්බො විනයො අමුල්ලවිනයො. පටිඤ්ඤානෙන කරණභූතෙන කරණං පටිඤ්ඤාතකරණං. අථ වා පටිඤ්ඤානෙ ආපන්නභාවාදිකෙ කරණං කිරියා, “ආයතිං සංවරෙය්‍යාසී”ති පරිවාසදානාදිවසෙන ච පවත්තං වචිකම්මං පටිඤ්ඤාතකරණං. යස්සා කිරියාය ධම්මවාදිතො බහුතරා, එසා යෙභුය්‍යාසිකා නාම. යො පාපුස්සන්නතාය පාපියො, පුග්ගලො, තස්ස උපවාලහික්ඛුසදිසස්ස කත්තබ්බතො තස්සපාපියසිකා, අලුත්තසමායොයං. තිණුවත්ථාරකසදිසත්තා තිණුවත්ථාරකො. යථා (වුළුව. අට්ඨ. 212) හි ගූථං වා මුත්තං වා සට්ඨියමානං දුග්ගන්ධතාය බාධති, තිණෙහි අවත්ථරිත්වා සුප්පට්ඨිජාදිතස්ස පනස්ස ගන්ධො න බාධති, එවමෙව යං අධිකරණං මූලානුමූලං ගන්ත්වා වූපසමියමානං කක්ඛලත්තාය වාලත්තාය හෙදාය සංවත්තති, තං ඉමිනා කම්මෙන වූපසන්නං ගූථං විය තිණුවත්ථාරකෙන පටිච්ඡන්නං සුවූපසන්නං භොති. තෙන වුත්තං “තිණුවත්ථාරකසදිසත්තා තිණුවත්ථාරකො”ති.

තත්‍රාති තෙසු සත්තසු අධිකරණසමථෙසු. “අට්ඨාරසහි චත්ථුහි”ති ලක්ඛණවචනමෙතං “යදි මෙ ඛ්‍යාධිකා භවෙය්‍යං, දාතබ්බමිදමොසධ”න්ති ආදිනා (සං. නි. ටී. 2.3.39-42) විය. තස්මා තෙසු අඤ්ඤතරෙන විවදන්තා අට්ඨාරසහි චත්ථුහි විවදන්තීති වුවචති. විවාදොති විපච්චනීකවාදො. උපවදනාති අක්කොසො. වොදනාති අනුයොගො. ද්වෙති පුල්ලච්චයදුබ්භාසිතාපත්තියො ද්වෙ. චතුන්නං කම්මානං කරණන්ති චතුන්නං කම්මානං අන්තරෙ යස්ස කස්සචි කම්මස්ස කරණං.

එවං අධිකරණානි දස්සෙත්වා ඉදානි තෙසු ඉදං අධිකරණං එත්තකෙහි සමථෙහි සම්මතීති දස්සෙතං “තත්ථා”ති ආදි වුත්තං. යස්මිං විහාරෙ උප්පන්නං, තස්මිංයෙව වා සම්මතීති සම්බන්ධො. එවං සෙසෙසුපි. තත්ථ යස්මිං විහාරෙ උප්පන්නන්ති “යස්මිං විහාරෙ මය්‍හං ඉමිනා පත්තො ගහිතො, විවරං ගහිත”න්ති ආදිනා (පරි. අට්ඨ. 341) නයෙන පත්තවිවරාදීනං අත්ථාය විවාදාධිකරණං උප්පන්නං භොති. තස්මිංයෙව වා සම්මතීති තස්මිං විහාරෙයෙව ආවාසිකෙහි සන්නිපතිත්වා “අලං, ආවුසො”ති

අත්ථපච්චත්ථිකෙ සඤ්ඤාපෙත්වා පාළිමුත්තකච්චිච්ඡයෙනෙව
 වූපසමෙත්තෙහි සම්මති. සථෙ පන තං අධිකරණං නෙවාසිකා වූපසමෙතුං න
 සක්කොන්ති, අථඤ්ඤා විනයධරො ආගන්ත්වා “කිං, ආවුසො, ඉමස්මිං
 විහාරෙ උපොසථො වා පචාරණා වා යීතා”ති පුච්ඡති, තෙහි ච තස්මිං කාරණෙ
 කථිතෙ තං අධිකරණං ඛන්ධකතො ච පරිචාරතො ච සුත්තෙන විනිච්ඡිනිත්වා
 වූපසමෙති. එවම්පි එතස්මිංයෙව සම්මතීති දට්ඨබ්බං.

අඤ්ඤත්ථ වූපසමෙතුං ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ වා සම්මතීති “න
 මයං එතස්ස විනිච්ඡයෙ තිට්ඨාම, නායං විනයෙ කුසලො, අමුකස්මිං නාම
 ගාමෙ විනයධරා ථෙරා වසන්ති, තත්ථ ගන්ත්වා විනිච්ඡිනිස්සාමා”ති
 ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ වා කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං
 සඤ්ඤාපෙත්තෙහි, අඤ්ඤෙහි වා තෙ හික්ඛු නිජ්ඣාපෙත්තෙහි සම්මති. න
 හෙව බො පන අඤ්ඤමඤ්ඤසඤ්ඤත්තියා වා සභාගහික්ඛුනිජ්ඣාපනෙන වා
 වූපසන්තං හොති, අපිච බො පටිපථං ආගච්ඡන්තො එකො විනයධරො දිස්වා
 “කත්ථාවුසො, ගච්ඡථා”ති පුච්ඡන්ත්වා “අමුකං නාම ගාමං ඉමිනා නාම
 කරණෙනා”ති වුත්තෙ “අලං, ආවුසො, කිං තත්ථ ගතෙනා”ති තත්ථෙව
 ධම්මෙන විනයෙන තං අධිකරණං වූපසමෙති. එවම්පි අන්තරාමග්ගෙ
 වූපසම්මති නාම.

යත්ථ ගන්ත්වා සඤ්ඤාපෙත්වා නියායාතිතං, තත්ථ සඤ්ඤෙන වාති සථෙ පන
 “අලං, ආවුසො, කිං තත්ථ ගතෙනා”ති වුච්චමානාපි “මයං තත්ථෙව ගන්ත්වා
 විනිච්ඡයං පාපෙස්සාමා”ති (පරි. අට්ඨ. 341) විනයධරස්ස වචනං අනාදිශිත්වා
 යත්ථ ගන්ත්වා සභාගහික්ඛුසඤ්ඤාපෙත්වා අධිකරණං නියායාතිතං, තත්ථ සඤ්ඤෙන
 “අලං, ආවුසො, සඤ්ඤාපෙත්වා නාම ගරුක”න්ති තත්ථෙව නිසීදිත්වා
 විනිච්ඡිතං සම්මති. න හෙව බො පන සභාගහික්ඛුනං සඤ්ඤත්තියා වූපසන්තං
 හොති, අපිච බො සඤ්ඤාපෙත්වා සන්තිපාතෙත්වා ආරොචිතං සඤ්ඤාමජ්ඣෙකං විනයධරා
 වූපසමෙත්ති. එවම්පි තත්ථ සඤ්ඤෙන විනිච්ඡිතං සම්මති නාම.

උබ්බාහිකාය සම්මතපුග්ගලෙහි වා විනිච්ඡිතන්ති අපලොකෙත්වා වා
 ඛන්ධකෙ වුත්තාය වා ඤාත්තිදුතියකම්මවාචාය සම්මතෙහි පුග්ගලෙහි විසුං වා
 නිසීදිත්වා, තස්සායෙව වා පරිසාය “අඤ්ඤෙන න කිඤ්චි කථෙතබ්බ”න්ති
 (වුළුව. අට්ඨ. 231) සාවෙත්වා විනිච්ඡිතං. අයන්ති අයං යථාවුත්තා චතුබ්බිධා
 සම්මුඛතා.

කාරකසඤ්ඤාපෙත්වා වූපසමෙතුං සන්තිපතිතස්ස කාරකසඤ්ඤාපෙත්වා.
 සඤ්ඤාපෙත්වා සම්මුඛිභාවොති “යාවතිකා හික්ඛු කම්මජ්ජන්තා, තෙ
 ආගතා හොන්ති, ඡන්දාරහානං ඡන්දො ආහට්ඨො හොති, සම්මුඛිභූතා න
 පටික්කොසන්ති”ති (වුළුව. 228) එවං වුත්තසඤ්ඤාපෙත්වා සම්මුඛිභාවොති

සම්මුඛිභාවො, එතෙන යථා තථා පධානකාරකපුග්ගලානං සම්මුඛතාමත්තං සඨසසම්මුඛතා නාම න භොතිති දස්සෙති. භූතතාති තච්ඡතා. සච්චපරියායො හි ඉධ ධම්මසද්දො “ධම්මවාදී”ති ආදීසු (දී. නි. 1.9, 194) විය. විනෙති එතෙනාති විනයො, තස්ස තස්ස අධිකරණස්ස වූපසමනාය භගවතා වුත්තවිධි, තස්ස විනයස්ස සම්මුඛතා විනයසම්මුඛතා. තෙනාහ “යථා තං...පෙ.... විනයසම්මුඛතා”ති. යෙනාති යෙන පුග්ගලෙන. අත්ථපච්චත්ථිකානන්ති (සාරත්ථ. ටී. වූළවග්ග 3.228) විවාදවත්ථුසඨ්ඨාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකානං. සඨසසම්මුඛතා පරිභායති සම්මතපුග්ගලෙහෙව වූපසමනතො.

නන්ති විවාදාධිකරණං. පඤ්චඩගසමන්තාගතන්ති (වූළව. 234) “න ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, න දොසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, ගහිතාගහිතං ජානාති”ති වුත්තෙහි පඤ්චඩගෙහි සමන්තාගතං. ගුල්භකච්චටකසකණ්ණප්පකෙසු තිසු සලාකග්ගාහෙසුති “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං සඤ්ඤත්තියා තයො සලාකග්ගාහතෙ ගුල්භකං, ච්චටකං, සකණ්ණප්පක”න්ති (වූළව. 235) සමථක්ඛන්ධකෙ වුත්තෙසු තිසු සලාකග්ගාහෙසු. සලාකං ගාහෙත්වාති ධම්මවාදීනඤ්ච අධම්මවාදීනඤ්ච සලාකායො නිමිත්තසඤ්ඤං ආරොපෙත්වා විවරහොගෙ කත්වා සමථක්ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන ගාහාපෙත්වා. එවඤ්ඤි තත්ථ වුත්තං –

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, ගුල්භකො සලාකග්ගාහො භොති? තෙන සලාකග්ගාහාපකෙන භික්ඛූනා සලාකායො චණ්ණාචණ්ණායො කත්වා එකමෙකො භික්ඛූ උපසඨකමිත්වා එවමස්ස වචනීයො ‘අයං එවංවාදිස්ස සලාකා, අයං එවංවාදිස්ස සලාකා, යං ඉච්ඡසි, තං ගණ්භාහී’ති. ගහිතෙ වත්තඛ්ඛො ‘මා ව කස්සචි දස්සෙහී’ති. සවෙ ජානාති ‘අධම්මවාදී ඛහුතරා’ති, ‘දුග්ගහො’ති පච්චුක්කඨ්ඨිතඛ්ඛං. සවෙ ජානාති ‘ධම්මවාදී ඛහුතරා’ති, ‘සුග්ගහො’ති සාවෙනඛ්ඛං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, ගුල්භකො සලාකග්ගාහො භොති.

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, ච්චටකො සලාකග්ගාහො භොති? සවෙ ජානාති ‘ධම්මවාදී ඛහුතරා’ති, විස්සට්ඨෙතෙව විචටෙන ගාහෙතඛ්ඛො. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, ච්චටකො සලාකග්ගාහො භොති.

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, සකණ්ණප්පකො සලාකග්ගාහො භොති? තෙන සලාකග්ගාහාපකෙන භික්ඛූනා එකමෙකස්ස භික්ඛූනො උපකණ්ණකෙ ආරොචෙතඛ්ඛං ‘අයං එවංවාදිස්ස සලාකා, අයං එවංවාදිස්ස සලාකා, යං ඉච්ඡසි, තං ගණ්භාහී’ති. ගහිතෙ වත්තඛ්ඛො ‘මා ව කස්සචි ආරොචෙහී’ති. සවෙ ජානාති ‘අධම්මවාදී ඛහුතරා’ති, ‘දුග්ගහො’ති පච්චුක්කඨ්ඨිතඛ්ඛං. සවෙ ජානාති ‘ධම්මවාදී ඛහුතරා’ති,

‘සුග්ගහො’ති සාවෙනබ්බං. එවං බො, හික්ඛවෙ, සකණ්ණප්පකො සලාකග්ගාහො හොති’’ති.

එත්ථ ච අලජ්ජස්සන්තාය (චූළව. අට්ඨ. 235) පරිසාය ගුල්හකො සලාකග්ගාහො කාතබ්බො, ලජ්ජස්සන්තාය විවට්ඨකො, බාලුස්සන්තාය සකණ්ණප්පකොති වෙදිතබ්බො. ධම්මවාදීනං යෙභ්බුය්‍යතායාති ධම්මවාදීනං එකෙනපි අධිකතාය, කො පන වාදො ද්විති තිති.

“චතුහි සමට්ඨි සම්මති”ති ඉදං සබ්බසංඝගාහකවසෙන චුත්තං, තත්ථ පන ද්විති එව චූපසමනං දට්ඨබ්බං. එවං විනිවිජ්ඣන්ති සවෙ ආපත්ති නත්ථී, උහො බ්බාපෙත්වා, අථ අත්ථී, ආපත්තිං දස්සෙත්වා රොපනවසෙන විනිවිජ්ඣනං. පටිකම්මං පන ආපත්තාධිකරණසමට්ඨ පරතො ආගමිස්සති. න සමණසාරූප්පං අස්සාමණකං, සමණෙහි අකත්තබ්බං, තස්මිං. අජ්ඣාචාරො විනික්කමෙ සති.

පාරාජිකසාමන්තෙන වාති දුක්කට්ඨෙන වා චූල්ලච්චයෙන වා. මෙටුනධම්මෙ හි පාරාජිකසාමන්තා නාම දුක්කට්ඨං හොති, අදින්නාදානාදීසු චූල්ලච්චයං. පටිවරතොති පටිච්ඡාදෙන්තස්ස. අවිජ්න්නමුලො භවිස්සති පාරාජිකං අනාපන්නො භවිස්සති, සීලවා භවිස්සති චුත්තං හොති. සම්මා චත්තිත්ථාති චත්තං පුරෙත්වා. ඔසාරණං ලභිස්සති කම්මප්පටිප්පස්සද්ධිං ලභිස්සති.

තස්සාති ආපත්තාධිකරණස්ස. සම්මුඛාවිනයෙනෙව චූපසමො නත්ථී පටිඤ්ඤාය, තථාරූපාය බන්තියා වා විනා අචූපසමනතො. යා පන පටිඤ්ඤාති සම්බන්ධො.

එත්ථාති ආපත්තිදෙසනායං. සියාති අවස්සං. කක්ඛලන්තාය වාලන්තායාති කක්ඛලහාවාය වෙව වාලහාවාය ව. චූල්ලච්ඡන්ති පාරාජිකඤ්ඤෙව සංඝාදිසෙසඤ්ඤෙව. ගිහිප්පටිසංයුත්තන්ති ගිහිනං හීනෙන බුංසනවම්භනධම්මිකප්පටිස්සවෙසු ආපන්නං ආපත්තිං.

යථානුරූපන්ති “ද්විති සමට්ඨි, තිති, චතුහි, එකෙනා”ති එවං චුත්තනයෙනෙව යථානුරූපං. එත්ථාති ඉමස්මිං සමථාධිකාරො. විනිවිජ්ඣනයොති විනිවිජ්ඣනයමත්තං. තෙනාහ “විත්ථාරො පනා”තිආදි. අස්සාති විත්ථාරස්ස. සමන්තපාසාදිකායං චුත්තොති සමන්තපාසාදිකාය නාම විනයට්ඨකථායං චුත්තො. තස්මා තත්ථ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති අධිප්පායො.

එත්තකන්නි එතංපරමං, න ඉතො හියොයා.

අධිකරණසමථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඨ්ඨාචිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථප්පකාසනියං

හික්ඛුපාතිමොක්ඛවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

හික්ඛුනීපාතිමොක්ඛවණ්ණනා

පාරාජිකකණ්ඩං

නාමො හික්ඛුනීනං හිතත්ථාය යං පාතිමොක්ඛං පකාසයිති සම්බන්ධො.
තත්ථ පකාසයිති දෙසයි, පඤ්ඤාපයිති අත්ථො.

සාධාරණපාරාජිකං

1. මෙථුනධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

අභිලාපමත්තන්නි වචනමත්තං, න අත්ථොති අධිප්පායො.
ලිඨගහෙදමත්තන්නි පුරිසලිඨගං ඉත්ථිලිඨගන්නි විසෙසමත්තං. විසෙසොති
නානාත්තං. ඡන්දෙන වෙවාති පෙමෙන වෙව, සිනෙහෙන වෙවාති අත්ථො.
රුචියා වාති ඉච්ඡාය ව. පධංසිතායාති දුස්සිතාය. පරිපුණ්ණා උපසම්පදා යස්සා සා
පරිපුණ්ණපසම්පදා, උභතොසඨසෙන උපසම්පන්නාති අත්ථො.

මෙථුනධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අසාධාරණපාරාජිකං

5. උඬ්භජාණුමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා

උඬ්භකප්පරන්නි දුතියමභාසන්ධිතො උද්ධං. ඉතො චිතො ව
සඤ්චරණන්නි භත්ථස්ස වා කායස්ස වා තිරියං ඉතො චිතො ව සඤ්චරණං.

එකතොඅවස්සුතෙති (පාචි. අට්ඨ. 662) හික්ඛුනියා අවස්සවෙ, හික්ඛුනියා
කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතභාවෙ සතීති අත්ථො. හික්ඛුනියා වසෙනෙව ව

එකතොඅවස්සුතභාවො ගහෙනබ්බො. වුත්තඤ්ඤෙනං සමන්තපාසාදිකායං (පාවි. අට්ඨ. 662) –

“එකතොඅවස්සුතෙති එත්ථ කිඤ්ඤවාපි ‘එකතො’ති අවිසෙසෙන වුත්තං, තථාපි භික්ඛුනියා එව අවස්සුතෙ සති අයං ආපත්තිහෙදො වුත්තොති වෙදිතබ්බො”ති.

පුරිසස්ස කායන්ති පුරිසස්ස යං කඤ්ඤි කායං. උභතොඅවස්සුතෙපීති භික්ඛුනියා වෙව පුරිසස්ස ව කායසංසග්ගරාගෙන අවස්සුතභාවෙ සතිපි. කායෙනාති යථාපරිච්ඡින්නෙන අත්තතො කායෙන. කායජ්ජට්ඨද්ධන්ති පුරිසස්ස කායජ්ජට්ඨද්ධං. අවසෙසකායෙන වාති යථාපරිච්ඡින්නකායතො අවසෙසෙන කායෙන, උබ්භක්ඛකඅධොජාණුමණ්ඩලඅධොකප්පරසඞ්ඛාතෙන කායෙනාති වුත්තං හොති. තස්ස කායන්ති අවස්සුතස්ස තස්ස පුරිසස්ස යං කඤ්ඤි කායං. යථා චෙත්ථ සයං ආමසන්තියා ථුල්ලච්චයං, එවං තස්ස ආමසනං සාදියන්තියාපීති දට්ඨබ්බං. පුරිසස්ස කායසංසග්ගරාගො නත්ථීති පුරිසස්ස මෙටුනරාගො, ගෙහසිතපෙමං, සුද්ධචිත්තං වා. අවසෙසෙති පාරාජිකබ්බත්තතො අවසෙසෙ. කායජ්ජට්ඨද්ධෙන කායජ්ජට්ඨද්ධාදිහෙදෙති “කායජ්ජට්ඨද්ධෙන කායජ්ජට්ඨද්ධං ආමසති, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨසා”තිආදිකෙ (පාවි. 659, 662) සබ්බවාරෙ. “අසඤ්චිච්චා”තිආදිසු විරජ්ඣිත්වා වා ආමසන්තියා, අඤ්ඤචිහිතාය වා, “අයං පුරිසො”ති වා “ඉත්ථී”ති වා අජානන්තියා වා, තෙන චුට්ඨායපි තං එස්සං අස්සාදයන්තියා වා ආමසනෙපි සති අනාපත්ති.

උබ්භජාණුමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වජ්ජජ්ජට්ඨජාදිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්නන්ති භික්ඛුහි සාධාරණානං චතුත්තං, අසාධාරණානං චතුත්තඤ්ඤවාති අට්ඨන්තමඤ්ඤතරං අජ්ඣාපන්නං. ඉදඤ්ච පාරාජිකං (පාවි. අට්ඨ. 666) පච්ඡා පඤ්ඤත්තං, සඞ්ගීතිකාරකාවරියෙහි පන පුරිමෙන සද්ධිං යුගලං කත්වා ඉමස්මිං ඔකාසෙ යපිතන්ති වෙදිතබ්බං. “අට්ඨන්තං පාරාජිකානං අඤ්ඤතර”න්ති (පාවි. 666) වචනතො පන වජ්ජජ්ජට්ඨජාදිකං යා පට්ච්ඡාදෙති, සාපි වජ්ජජ්ජට්ඨජාදිකා එවාති දට්ඨබ්බං. කිඤ්ඤවාපි වජ්ජජ්ජට්ඨජාදනං පෙමවසෙන හොති, තථාපි සික්ඛාපදවිතික්ඛමචිත්තං දොමනස්සමෙව හොතීති කත්වා දුක්ඛවෙදනං හොතීති “තනු හි පාවිත්තියං...පෙ.... සෙසං තාදිසමෙවා”ති වුත්තං.

වජ්ජජ්ජට්ඨජාදිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උක්ඛිත්තානුවත්තිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

සත්ථුසාසනෙනාති ඤත්තිසම්පදාය වෙව අනුස්සාවනසම්පදාය ව. ඉධ පන වොදනාසාරණාපුබ්බකමෙව ඤත්තිඅනුස්සාවනං සත්ථුසාසනන්ති ආහ “ඉධාපී”තිආදි. කරණන්ති ඤත්තිට්ඨපනඤ්චෙව අනුස්සාවනාවචනඤ්ච. අනාදරන්ති පුග්ගලෙ වෙව ධම්මෙ ව ආදරවිරහිතං. තෙනාහ “යෙනා”තිආදි. තත්ථ පරියාපන්නගණෙ වාති තස්මිං සඬ්ඝෙ පරියාපන්නෙ සම්බහුලපුග්ගලසඬ්ඛාතෙ ගණෙ වා. “සම්මාවත්තනාය අවත්තමානන්ති අත්ථො”ති ඉමිනා අධිප්පායත්ථො චුත්තො. එකකම්මාදිකෙති එකකම්මඵකුද්දෙසසමසික්ඛාතාය. සහ අයනභාවෙනාති සහ වත්තනභාවෙන. සමානො සංවාසො එතෙසන්ති සමානසංවාසකා.

ඉදානි යෙන සංවාසෙන තෙ “සමානසංවාසකා”ති (පාවි. අට්ඨ. 669) චුත්තා, සො සංවාසො තස්ස උක්ඛිත්තකස්ස තෙහි සද්ධිං නත්ථි, යෙහි ව සද්ධිං තස්ස සො සංවාසො නත්ථි, න තෙන තෙ හික්ඛු අත්තනො සභායා කතා හොන්ති, තස්මා සො අකතසභායො නාමාති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “යස්ස පනා”තිආදි චුත්තං. එවං පදවණ්ණනං කත්වා ඉදානි අත්ථමත්තං දස්සෙතුං “සමානසංවාසකභාවං අනුපගතන්ති අත්ථො”ති චුත්තං. කිං තං අනුවත්තනන්ති කස්සචි ආසඬ්ඛා සියාති තං සරූපතො දස්සෙන්නො “යංදිට්ඨිකො සො හොති”තිආදිමාහ. තත්ථ සොති යො උක්ඛිත්තකො, සො.

උක්ඛිත්තානුවත්තිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨවත්ථුකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙනාති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.675) ලොකස්සාදසඬ්ඛාතස්ස මිත්තසන්ථවස්ස වසෙන. කිං තන්ති ආහ “කායසංසග්ගරාගෙනා”ති. කායසංසග්ගරාගෙනෙව තිත්තා ඉධ අවස්සුතා නාම, න මෙටුනරාගෙනාති. කථමෙතං විඤ්ඤායතීති ආහ “අයමෙව හී”තිආදි. කිං පනෙත්ථ කාරණන්ති ආහ “සමන්තපාසාදිකායං පනස්ස විචාරණා කතා”ති. තත්ථායං විචාරණා – එත්ථ ව අසද්ධම්මොති කායසංසග්ගොව වෙදිතබ්බො, න මෙටුනධම්මො. න හී මෙටුනස්ස සාමන්තා පුල්ලව්වයං හොති. “විඤ්ඤා පටිබලො කායසංසග්ගං සමාපජ්ජිතු”න්ති (පාවි. 676) වචනමපි චෙත්ථ සාධකන්ති. යං යෙන කතං, තං තස්සෙව හොතීති. පුරිසපුග්ගලස්සාති සාම්චවනන්ති දස්සෙතුං “යං පුරිසපුග්ගලෙනා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ හත්ථොති අත්තනො හත්ථො. න කෙවලඤ්චෙත්ථ හත්ථග්ගහණන්ති “හත්ථො නාම කප්පරං උපාදාය යාව අග්ගනඛා”ති (පාවි. 676) චුත්තස්ස හත්ථස්සෙව ගහණං, අථ ඛො තස්ස ව අඤ්ඤස්සපි

අපාරාජිකබ්බන්තස්ස ගහණං එකජ්ඣං කත්වා “හත්ථග්ගහණ”න්ති වුත්තං.
 තථා සඨසාට්ඨකණ්ණග්ගහණන්ති න කෙවලං සඨසාට්ඨකණ්ණස්සෙව ගහණං,
 අථ ඛො තස්ස ව අඤ්ඤස්සපි යස්ස කස්සවි විවරජපදෙසස්ස ගහණං වුත්තන්ති
 දස්සෙතුං “එත්ථ ව යස්ස කස්සවි”ති ආදි වුත්තං. ඉත්ථන්තාමං යානන්ති
 එවංනාමකං යානං. “පට්ඨාට්ඨා වා උජ්ජට්ඨාට්ඨා වා පුරෙත්වා”ති ඉදං
 නිදස්සනමත්තං. තස්මා පට්ඨාට්ඨා වා උජ්ජට්ඨාට්ඨා වා එකන්තරිකාය වා
 යෙන තෙන නයෙන පුරෙත්වාති අත්ථො.

තා ආපත්තියොති තා ආපන්නා ආපත්තියො. යථා චෙකෙකස්මිං වත්ථුස්මිං
 එවං විසුං විසුං සත්තසු වත්ථුසු සතක්ඛන්තුමිපි විතික්කන්තෙසු තා ආපත්තියො
 දෙසෙත්වා මුච්චති. ගණනුපිකාති දෙසිතගණනං උපගච්ඡති. ධුරනික්ඛෙපං
 කත්වාති “අඤ්ඤං වත්ථුං ආපජ්ජිස්සාමි”ති උස්සාහං යපෙත්වා.

අට්ඨවත්ථුකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඨ්ඨාච්ඡරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ පාරාජිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඨසාදිසෙසකණ්ඩං

1. උස්සයවාදිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

මානුස්සයවසෙන කොඤ්ඤස්සයවසෙනාති බාහුල්ලනයෙන වුත්තං. තෙනෙව
 වක්ඛති “තිච්ඡිත්තං තිවෙදන”න්ති. අභිඛකරණත්ථායාති එත්ථ අභිඛොති
 වොහාරිකච්ඡිනිච්ඡයො වුච්චති. යං පබ්බජිතා “අධිකරණ”න්තිපි වදන්ති, තස්ස
 කරණත්ථාය වොහාරිකච්ඡිනිච්ඡයත්ථායාති වුත්තං හොති.

විතික්කමක්ඛණෙයෙවාති වත්ථුජ්ඣාචාරක්ඛණෙයෙව, න තතියාය
 සමනුභාසනායාති අධිජ්ජායො. භික්ඛුනිං සඨසතො නිස්සාරෙතීති ආපන්නං
 භික්ඛුනිං භික්ඛුනිසඨසමිහා නිස්සාරෙති. හෙතුමිහි වායං කත්තුචොහාරො
 “නිස්සාරණහෙතුභූතධම්මො ‘නිස්සාරණියො’ති වුත්තො”ති කත්වා.

යත්ථ ධීතායාති උපස්සයභික්ඛාචාරමග්ගාදීසු යස්මිං යානෙ ධීතාය. තතො
 පට්ඨාය ගච්ඡන්තියාති තතො පට්ඨාය වොහාරිකානං සන්තිකං ගච්ඡන්තියා.
 දුතියෙති දුතියාරොචනෙ. තෙනාති උපාසකෙන. එවං වුත්තායාති “මම ව තව
 ව කථං ත්වංයෙව ආරොචෙහි”ති වුත්තාය. අඤ්ඤෙන කථාපෙතීති
 කජ්ජියකාරකෙන කථාපෙති. යථා වා තථා වා හි ආරොචියමානෙති

කප්පියකාරකො වා භික්ඛුනියා කථං පඨමං ආරොවෙතු, ඉතරො වා අත්තනො කථං (පාවි. අට්ඨ. 679). කප්පියකාරකො වා උභින්නම්පි කථං, ඉතරො වා උභින්නම්පි කථං ආරොවෙතුති එවං යථා තථා ආරොචියමානෙ. උභින්නම්පි පන කථං සුත්වාති යථා තථා වා ආරොචිතං පන උභින්නම්පි කථං සුත්වා.

ආකඨ්ඨියමානා ගච්ඡති වුවුවමානා වොහාරිකානං සන්තිකං ගච්ඡති, ඉමස්ස “තස්සා අනාපත්ති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. එවං සෙසෙසුපි. රක්ඛං යාවතීති ධම්මිකං රක්ඛං යාවති. ඉදානි යථා යාවිතා රක්ඛා ධම්මිකා හොති, තං දස්සෙතුං “උපස්සයෙ අඤ්ඤෙහි කතං අනාවාරං අනොදිස්ස ආචික්ඛන්ති”ති වුත්තං. තත්ථ අතීතං ආරබ්භ අත්ථි ඔදිස්ස ආචික්ඛනා (පාවි. අට්ඨ. 679), අත්ථි අනොදිස්ස ආචික්ඛනා, අනාගතං ආරබ්භාපි අත්ථි ඔදිස්ස ආචික්ඛනා, අත්ථි අනොදිස්ස ආචික්ඛනා.

කථං අතීතං ආරබ්භ ඔදිස්ස ආචික්ඛනා හොති? භික්ඛුනුපස්සයෙ ගාමදාරකා, ධුත්තාදයො වා යෙ කෙච්ඡි අනාවාරං වා ආචරන්ති, රුක්ඛං වා ඡින්නන්ති, එලාඵලං වා හරන්ති, පරික්ඛාරෙ වා අච්ඡින්නන්ති. භික්ඛුනි වොහාරිකෙ උපසඬකම්ත්වා “අම්භාකං උපස්සයෙ ඉදං නාම කත”න්ති වදති. “කෙනා”ති වුත්තෙ “අසුකෙන ව අසුකෙන වා”ති ආචික්ඛති. එවං අතීතං ආරබ්භ ඔදිස්ස ආචික්ඛනා හොති, සා න වට්ටති. තඤ්චෙ සුත්වා තෙ වොහාරිකා තෙසං දණ්ඩං කරොන්ති, සබ්බං භික්ඛුනියා ගීවා හොති. “දණ්ඩං ගණ්ඨිස්සන්ති”ති අධිජ්ජායෙපි සති ගීවායෙව හොති. සචෙ පන තස්ස “දණ්ඩං ගණ්ඨා”ති වදති, පඤ්චමාසකමත්තෙ ගහිතෙ පාරාජිකං හොති.

තෙහි “කෙනා”ති වුත්තෙ පන “අසුකෙනා”ති වත්තුං අම්භාකං න වට්ටති, තුම්භෙයෙව ජානිස්සථ. කෙවලඤ්ඨි මයං රක්ඛං යාවාම, තං නො දෙථ, අවහට්ඨණ්ඩම්පි ආහරාපෙථා”ති වත්තබ්බං. එවං අනොදිස්ස ආචික්ඛනා හොති, සා වට්ටති. එවං වුත්තෙ සචෙපි තෙ වොහාරිකා තෙ කාරකෙ ගචෙසිත්වා තෙසං දණ්ඩං කරොන්ති, සබ්බං සාපතෙයාම්පි ගහිතං, භික්ඛුනියා නෙව ගීවා, න ආපත්ති.

පරික්ඛාරං හරන්තෙ දිස්වා තෙසං අනත්ථකාමතාය “වොරො වොරො”ති වත්තුම්පි න වට්ටති. එවං වුත්තෙපි හි යං තෙසං දණ්ඩං කරොන්ති, සබ්බං භික්ඛුනියා ගීවා හොති. අත්තනො වචනකරං පන “ඉමිනා මෙ පරික්ඛාරො ගහිතො, තං ආහරාපෙහි, මා වස්ස දණ්ඩං කරොථා”ති වත්තුං වට්ටති. දාසදාසිවාපිආදීනං අත්ථාය අඩ්ඩං කරොන්ති, අයං අකප්පියඅඩ්ඩො නාම, න වට්ටති.

කථාං අනාගතං ආරබ්භ ඔදිස්ස ආචික්ඛනා හොති? චුත්තනායෙනෙව පරෙහි අනාචාරාදීසු කතෙසු භික්ඛුනී වොහාරිකෙ එවං වදති “අම්භාකං උපස්සයෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්ති, රක්ඛං නො දෙථ ආයතිං අකරණත්ථායා”ති. “කෙන එවං කත”න්ති චුත්තෙ “අසුකෙන ව අසුකෙන වා”ති ආචික්ඛති. එවං අනාගතං ආරබ්භ ඔදිස්ස ආචික්ඛනා හොති, සාපි න වට්ටති. තෙසඤ්ඤි දණ්ඨෙ කතෙ පුරිමනායෙනෙව සබ්බං භික්ඛුනියා ගීවා. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

සචෙ පන වොහාරිකා භික්ඛුනුපස්සයෙ එවරුපං අනාචාරං කරොන්තානං “ඉමං නාම දණ්ඨං කරොමා”ති හෙරිං වරාපෙත්වා ආණාය අතිට්ඨමානෙ පරියෙසිත්වා දණ්ඨං කරොන්ති, භික්ඛුනියා නෙව ගීවා, න ආපත්ති.

යො වායං භික්ඛුනීනං චුත්තො, භික්ඛුනම්පි එසෙව නයො. භික්ඛුනොපි හි ඔදිස්ස ආචික්ඛනා න වට්ටති, යං තථා ආචික්ඛිතෙ තෙසං දණ්ඨං කරොන්ති, තං සබ්බං ගීවා හොති. චුත්තනායෙනෙව දණ්ඨං ගණ්ඨාපෙත්තස්ස පාරාජිකං. යො පන “දණ්ඨං කර්ස්සන්ති”ති ජානන්තොපි අනොදිස්ස කථෙති, තෙ ව පරියෙසිත්වා දණ්ඨං කරොන්තියෙව, න දොසො. විහාරසීමාය රුක්ඛාදීනි ඡින්නන්තානං වාසිඵරසුආදීනි ගහෙත්වා පාසාණෙ කොට්ටෙන්නි, න වට්ටති. සචෙ ධාරා හිජ්ජති, කාරාපෙත්වා දාතබ්බා. උපධාවිත්වා තෙසං පරික්ඛාරෙ ගණ්ඨන්ති, තම්පි න කාතබ්බං. ලුහුපරිවත්තඤ්ඤි විත්තං, ථෙය්‍යවෙනනාය උජ්ජන්තාය මූලච්ඡෙජ්ජම්පි ගච්ඡෙය්‍ය.

උස්සයවාදිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වොරිචුට්ඨාපිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා

මල්ලගණ්ඨවිපුත්තගණාදිකන්තිආදීසු (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.683) මල්ලගණො නාම නාරායනහත්තිකො තත්ථ තත්ථ පානියට්ඨපනපොක්ඛරණිඛණනාදිපුඤ්ඤකම්මකාරකො ගණො. හට්ඨපුත්තගණො නාම කුමාරහත්තිකගණො. ධම්මගණොති සාසනහත්තිකො අනෙකජ්ජකාරපුඤ්ඤකම්මකාරකො ගණො. ගන්ධිකසෙණිති අනෙකජ්ජකාරසුගන්ධිවිකතිකාරකො ගණො. දුස්සිකසෙණිති දුස්සවාණිජසමුහො, පෙසකාරගණොති අත්ථො.

චුට්ඨාපෙත්තියාති උපසම්පාදෙත්තියා. කෙනචි කරණියෙන පක්කන්තාසු භික්ඛුනීසු අගන්ත්වා ඛණ්ඩසීමං යථානිසින්තට්ඨානෙයෙව අත්තනො නිස්සිතකපරිසාය සද්ධිං චුට්ඨාපෙත්තියා වාචාවිත්තනො සමුට්ඨාති (පාවි. අට්ඨ. 683), අඤ්ඤං සීමං වා නදිං වා ගන්ත්වා චුට්ඨාපෙත්තියා කායවාචාවිත්තනො සමුට්ඨාතීති ආහ “වොරිචුට්ඨාපනසමුට්ඨාන”න්ති.

අනාප්‍රවීණ වූ ධර්මානුකූල සෙන කිරියාකිරිය. පඤ්ඤාත්තිං අජානන්තා අරියාපි
වූ ධර්මාපෙත්තිති වා කම්මවාචාපරියොසානෙ ආපත්තික්ඛණේ
විපාකාබ්‍යාකතසමඬ්භිතාවසෙන වා තිච්ඡන්තං.

වොරිවූ ධර්මාපිකාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. එකගාමන්තරගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඤ්ඤා ගාමො ගාමන්තරං. නදිපාරන්ති නදියා පාරිමන්තරං. “ගාමන්තරං
ගච්ඡෙය්‍යා”ති (පාචි. 687, 691) චුත්තත්තා අඤ්ඤස්මිං ගාමෙයෙව ආපත්ති, න
සකගාමමති ආහ “සකගාමතො තාවා”ති ආදි. පරික්ඛෙපෙ වා උපවාසෙ වා
අතික්කන්තෙති පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපෙ වා අපරික්ඛිත්තස්ස
ගාමස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙ වා අතික්කන්තෙ. දුතියෙන
අතික්කන්තමත්තෙති දුතියෙන පාදෙන ඉතරස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපෙ වා
උපවාසෙ වා අතික්කන්තමත්තෙ. යෙසු පන පොත්ථකෙසු “එකෙන පාදෙන
ඉතරස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපෙ වා අතික්කන්තෙ, උපවාසෙ වා ඔක්කන්තෙ
ථුල්ලච්චයං, දුතියෙන අතික්කන්තමත්තෙ, ඔක්කන්තමත්තෙ වා
සඬ්ඝාදිසෙසො”ති පාඨො දිස්සති, තත්ථ “ඔක්කන්තෙ, ඔක්කන්තමත්තෙ
වා”ති එතානි ද්වෙ පදානි පාළියා විරුජ්ඣන්ති. “අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස
උපවාරං අතික්කාමෙත්තියා”ති (පාචි. 692) හි පාළි. තථා සමන්තපාසාදිකායපි
විරුජ්ඣන්ති. තත්ථ හි –

“පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං එකෙන පාදෙන අතික්කමති, ථුල්ලච්චයං.
දුතියෙන අතික්කන්තමත්තෙ සඬ්ඝාදිසෙසො. අපිචෙත්ථ
සකගාමතො...පෙ.... එකෙන පාදෙන ඉතරස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපෙ වා
උපවාසෙව අතික්කන්තමත්තෙ ථුල්ලච්චයං, දුතියෙන
අතික්කන්තමත්තෙ සඬ්ඝාදිසෙසො”ති –

චුත්තං. “පඨමං පාදං අතික්කාමෙත්තියා”ති ආදිවචනතො (පාචි. 692) පදසා
ගමනමෙව ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ “පදසා පවිසන්තියා ආපත්ති”ති. ඉමිනා
සවෙපි හත්ථිපිට්ඨිආදීහි වා ඉද්ධියා වා පවිසති, වට්ටනියෙවාති දස්සෙති.
අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකාය (පාචි. අට්ඨ. 692)
චුත්තොති අධිප්පායො.

නදිපාරගමනෙ චුත්තලක්ඛණාය නදියාති “නදී නාම තිමණ්ඩලං
පට්ඨිඡාදෙත්වා යත්ථ කත්ථවි උත්තරන්තියා අන්තරවාසකො තෙමියති”ති
(පාචි. 692) නදිපාරගමනවිභවිගෙ චුත්තලක්ඛණාය නදියා.
නදිපාරගමනවිභවිගො හි ඉධ නදිපාරගමනසද්දෙන චුත්තො. භූත

ඔරිමතීරමෙව පවිචුත්තරත්තියා වාති පරතීරං ගන්තුකාමතාය ඔතිණ්ණත්තා
 චුත්තං. ඉතරිස්සා පන අයං පක්කන්තට්ඨානෙ යීතා හොති, තස්මා පරතීරං
 ගච්ඡන්තියා අනාපත්ති. සචෙ සජ්ඣායං වා පධානං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි
 කම්මං කුරුමානා “පුරෙ අරුණෙයෙව දුතියිකාය සන්තිකං ගම්ස්සාමී”ති
 (පාවි. අට්ඨ. 692) ආභොගං කරොති, අජානන්තියා එව තස්සා අරුණො
 උග්ගච්ඡති, අනාපත්තීති ආහ “පුරෙ අරුණෙයෙවා”ති ආදි. අථ පන “යාව
 අරුණුග්ගමනා ඉධෙව භවිස්සාමී”ති වා අනාභොගෙන වා විහාරස්ස එකදෙසෙ
 අච්ඡති, දුතියිකාය භත්ථපාසං න ඔතරති, අරුණුග්ගමනෙ සඬ්ඝාදිසෙසො.
 භත්ථපාසොයෙව හි ඉධ පමාණං. භත්ථපාසාතික්කමෙ එකගබ්භොපි න
 රක්ඛති. තෙනාහ “එකගබ්භෙ...පෙ.... ආපත්ති”ති.

දස්සනුපචාරං වා සවනුපචාරං වාති එත්ථ දස්සනුපචාරො නාම යත්ථ යීතං
 දුතියිකා පස්සති. සවනුපචාරො නාම යත්ථ යීතා මග්ගමුල්භසද්දෙන විය,
 ධම්මස්සවනාරොචනසද්දෙන විය ව “අයො”ති සද්දායන්තියා සද්දං සුණාති.
 තස්මාති යස්මා ඔභීයනං නාම දස්සනුපචාරසවනුපචාරානමඤ්ඤතරස්ස
 විජහනං, තස්මා. අන්තොගාමෙ පන ඔභීයනං වට්ටතීති ආහ
 “ඉන්දබ්බිලාතික්කමතො පට්ඨායා”ති ආදි. තත්ථ ඉන්දබ්බිලාතික්කමතොති
 උම්මාරාතික්කමතො. බහිගාමෙති ගාමස්ස බහිපදෙසෙ. මග්ගමුල්භා
 උච්චාසද්දං කරොන්තීති ආහ “මග්ගමුල්භසද්දෙන වියා”ති. මග්ගමුල්භං
 අවිභායන්තස්ස සද්දෙන වියාතිපි වදන්ති. සද්දායන්තියාති සද්දං කරොන්තියා.
 “සද්දස්සවනාතික්කමෙ ආපත්තියෙවා”ති ඉමිනා දස්සනුපචාරො එවරූපෙ
 සවනුපචාරෙ විජහිතෙ න රක්ඛති, ජහිතමත්තෙව ආපත්ති සඬ්ඝාදිසෙසස්සාති
 දස්සෙති.

මග්ගං ගච්ඡන්තීති එකමග්ගං ගච්ඡන්ති. සචෙ පුරිමායො අඤ්ඤෙන
 මග්ගෙන ගච්ඡන්ති, පක්කන්තා නාම හොන්ති, අනාපත්තියෙව. ද්විත්තං
 ගච්ඡන්තීතං එකා අනුබන්ධිතුං අසක්කොන්තී “ගච්ඡතු අය”න්ති ඔභීයති,
 ඉතරාපි “ඔභීයතු අය”න්ති ගච්ඡති, ද්විත්තමිපි ආපත්ති. සචෙ පන ගච්ඡන්තීසු
 පුරිමාපි අඤ්ඤං මග්ගං ගණ්හාති, පච්ඡිමාපි අඤ්ඤං, එකා එකිස්සා
 පක්කන්තට්ඨානෙ තිට්ඨති, ද්විත්තමිපි අනාපත්ති.

“සඬ්ඝාදිසෙසා චතුරො”ති (පරි. අට්ඨ. 479) අයං පඤ්ඤො
 අරුණුග්ගමනෙ ගාමන්තරපරියාපන්තං නදිපාරං ඔක්කන්තහික්ඛුතිං සන්ධාය
 චුත්තො. සා හි සකගාමතො පවිචුසසමයෙ නික්ඛමිත්වා අරුණුග්ගමනකාලෙ
 චුත්තප්පකාරං නදිපාරං ඔක්කන්තමත්තාව
 රත්තිවිජ්ජවාසගාමන්තරනදිපාරගමනගණ්හාඔභීයනලක්ඛණෙ
 එකප්පභාරොතෙව චතුරො සඬ්ඝාදිසෙසෙ ආපජ්ජති.

පක්ඛසඬකන්තාය වාති තිත්ථායතනං සඬකන්තාය. අනන්තරායෙනාති
හත්ථිමොවනාදිඅන්තරායං විනා.

එකගාමන්තරගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. උක්ඛිත්තකඬසාරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

තස්සෙව කාරකසඬසස්සාති යො උක්ඛෙපනීයකම්මකාරකො ගණො,
තස්සෙව කාරකසඬසස්ස. වත්තෙ වා වත්තන්තින්ති තෙවත්තාලිසප්පහෙදෙ
නෙත්ථාරවත්තෙ වත්තමානං.

උක්ඛිත්තකඬසාරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භොජනප්පටිග්ගහණපද්ධතියික්ඛාපදවණ්ණනා

එකතොඅවස්සුතෙති පුග්ගලස්ස වා භික්ඛුනියා වා අවස්සුතෙ.
මහාපච්චරියං පනෙත්ථ “භික්ඛුනියා අවස්සුතභාවෙති දට්ඨබ්බ”න්ති (පාවි.
අට්ඨ. 701) වුත්තං. තං “අනවස්සුතොති ජානන්ති පටිග්ගණ්හාති”ති (පාවි.
703) ඉමාය පාළියා න සමෙති. යදි භි පුග්ගලස්ස අවස්සුතභාවො නප්පමාණං,
කිං “අනවස්සුතොති ජානන්ති”ති ඉමිනා වචනෙන, “අනාපත්ති
උභතොඅනවස්සුතා භොන්ති, අනවස්සුතා පටිග්ගණ්හාති”ති එත්තකමෙව
වත්තබ්බං සියා. උභොසු අනවස්සුතෙසුති පුග්ගලො වෙව භික්ඛුනී වාති
උභොසු අනවස්සුතෙසු ගණ්හන්තියා සබ්බථාපි අනාපත්ති. “අනවස්සුතො”ති
වා ඤත්වා ගණ්හන්තියාති සයං අනවස්සුතා සමානා අවස්සුතෙපි
“අනවස්සුතො අය”න්ති සඤ්ඤාය තස්ස හත්ථතො පටිග්ගණ්හන්තියා. අථ
සයං අනවස්සුතාපි අඤ්ඤං අවස්සුතං වා අනවස්සුතං වා “අවස්සුතො”ති
ඤත්වා පටිග්ගණ්හාති, දුක්කට්ඨමෙව. වුත්තඤ්ඤෙනං අනන්තරසික්ඛාපදෙ
“කිස්ස ත්වං, අයො, න පටිග්ගණ්හාසීති, අවස්සුතා, අයොති, ත්වං පන,
අයො, අවස්සුතාති, නාහං, අයො, අවස්සුතා”ති.

භොජනප්පටිග්ගහණපද්ධතියික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. භොජනප්පටිග්ගහණදුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුක්කට්ඨකා සඬසාදිසෙසපරියොසානා ආපත්තියො ඉමිනා සික්ඛාපදෙන
උයොජ්ජායෙව, ඉතරිස්සා පන ආපත්තිහෙදො පද්ධතියික්ඛාපදෙනාති ආහ
“සා එවං උයොජ්ජෙනා”තිආදි.

කුලානුද්දයතායාති කුලානුකම්පකතාය.

හොඳනප්පට්ඨගහණදුතියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-13. සඤ්චරිත්තාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සත්තමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

සඤ්චරිත්තාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14-17. සඤ්චරිත්තාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

භික්ඛුනී සඤ්චරිත්තාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා, උද්දෙසො වානි ද්විතී හෙදො, සො තාය සද්ධිං නත්ථිති භික්ඛුනී සඤ්චරිත්තාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා න කෙවලං පරිවාසාහාවොයෙවති ආහ “ඡාදනපච්චයාපි”ති ආදි. එත්ථ ච “ඡාදනපච්චයාපි න දුක්ඛං ආපජ්ජති”ති පාඨො දට්ඨබ්බො, ඡාදනපච්චයාපි දුක්ඛං න ආපජ්ජතිති අත්ථො. එවඤ්ච කත්වා –

“ආපජ්ජති ගරුකං සාවසෙසං;
ඡාදෙති අනාදරියං පටිච්ච;
න භික්ඛුනී නො ච පුසෙය්‍ය වජ්ජං;
පඤ්ඤාමෙසා කුසලෙහි විත්තිතා”ති. (පරි. 481) –

එත්ථ භික්ඛුනීනිසෙධො උපපන්නො හොති. යෙසු පන පොත්ථකෙසු “ඡාදනපච්චයා පන දුක්ඛං ආපජ්ජති”ති විනා න-කාරං පාඨො දිස්සති, සො පමාදලෙඛොති දට්ඨබ්බං. තස්මාති යස්මා පරිවාසො නාම නත්ථි, තස්මා. අත්තනො සීමං සොධෙත්වා විහාරසීමාය වානි විහාරෙ බද්ධසීමමෙව සන්ධාය වුත්තං. සොධෙතුං අසක්කොන්තිහීති විහාරසීමං සොධෙතුං අසක්කොන්තිහීති.

මුඛමත්තනිදස්සනන්ති පටෙසොපායමත්තනිදස්සනං. එත්ථාහ – අථ කස්මා යථා භික්ඛුමානත්තකථාය “පරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපනො, අපරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපාරහට්ඨානනො ද්වෙ ලෙඛිච්ඡපානෙ අතික්කම්මා”ති (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිගමනවණ්ණනා) වුත්තං, එවමවත්වා “ගාමුපචාරතො ච භික්ඛුනං විහාරුපචාරතො ච ද්වෙ ලෙඛිච්ඡපානෙ අතික්කම්මත්වා”ති ඉධ වුත්තන්ති? තත්ථ වෙකෙ වදන්ති “භික්ඛුනං වුත්තප්පකාරං පදෙසං අතික්කම්මත්වා ගාමෙපි තං කම්මං කාතුං වට්ඨති, භික්ඛුනීනං පන ගාමෙ න වට්ඨති, තස්මා එවං වුත්ත”න්ති. අපරෙ පන හණන්ති “භික්ඛුනාමපි ගාමෙ න වට්ඨති, භික්ඛුවිහාරො නාම පුබ්බෙයෙව ගාමුපචාරං අතික්කම්මත්වා තිට්ඨති, තස්මා ගාමං අවත්වා විහාරුපචාරමෙව හෙට්ඨා වුත්තං. භික්ඛුනීනං පන විහාරො ගාමෙයෙව, න බහි, තස්මා ගාමුපචාරඤ්ච විහාරුපචාරඤ්ච උභයමෙවෙත්ථ දස්සිතං. තස්මා උභයත්ථාපි

අත්ථතො නානාත්ථං නත්ථී''ති. විමංසිත්වා යඤ්චෙත්ථ යුජ්ජති, තං ගහෙතබ්බං.

තතො පට්ඨායාති ආරොචිතකාලතො පට්ඨාය.

සඬ්ඝහෙදකාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඬ්ඛාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ජුසායං ලීනත්ථප්පකාසනියං

භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ සඬ්ඝාදිසෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩං

1. පත්තවග්ගො

1. පත්තසන්තිවයසික්ඛාපදවණ්ණනා

පයමං උත්තානත්ථමෙව.

පත්තසන්තිවයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අකාලච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා

යං අත්තනා ලද්ධං, තං නිස්සග්ගියං හොතීති යං ච්චරං භාජාපිතාය අත්තනා ලද්ධං, තමෙව නිස්සග්ගියං හොති, තං විනයකම්මං කත්වාපි අත්තනා න ලබ්භති. තෙනාහ “නිස්සට්ඨ”න්තිආදි. තත්ථ නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වාපිති “අය්‍යාය, දම්මී”ති එවං නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වාපි. යථාදානෙනෙයෙව උපනෙතබ්බන්ති යථා දායකෙහි දින්නං, තමෙව උපනෙතබ්බං, අකාලච්චරපක්ඛෙයෙව යපෙතබ්බන්ති චුත්තං හොති.

අකාලච්චරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ච්චරපරිවත්තනසික්ඛාපදවණ්ණනා

මෙතන්ති මෙ එතං. සකසඤ්ඤාය ගහිතත්තා පාවිත්තියඤ්චෙව දුක්කටඤ්ච චුත්තං, ඉතරථා භණ්ඩග්ගෙහි කාරෙතබ්බං.

ච්චරපරිවත්තනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අක්කවික්කාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

පටිලාභෙනාති පයමවික්කත්තිනො උනතරස්සාපි අක්කස්ස පටිලාභෙන.

තස්මිං අප්පභොන්තෙ පුන තක්කෙඤ්චාති යං පයමං වික්කත්තං,
ථොකත්තා තස්මිං අප්පභොන්තෙ පුන තක්කෙඤ්ච වික්කාපෙන්නියාති
අත්ථො. අක්කෙඤ්ච අත්ථෙ සති ති පයමං වික්කත්තිනො අක්කෙඤ්ච
අත්ථෙ සති. තෙන සද්ධිං අක්කෙඤ්චාති යං පයමං වික්කත්තං, තෙන සද්ධිං
අක්කෙඤ්ච. කිං වුත්තං හොති? සථෙ පයමං සප්පි වික්කත්තං, “යමකං
පච්ඡිකම්” ත්ති ච වෙජ්ජෙන වුත්තත්තා තෙලෙනාපි අත්ථො හොති. තතො
“තෙලෙනාපි මෙ අත්ථො” ති එවමාදිනා අක්කෙඤ්ච වික්කාපෙන්නියාති
වුත්තං හොති. ආනිසංසං දස්සෙත්වාති “සථෙ කභාපණස්ස සප්පි ආහතං
හොති, ඉමිනා මුලෙන ද්විගුණං තෙලං ලබ්භති, තෙලෙනාපි ච ඉදං කිච්චං
නිප්පජ්ජති, තස්මා තෙලං ආහරා” ති එවං ආනිසංසං දස්සෙත්වා.

අක්කවික්කාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අක්කවෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

තතො අක්කං වෙතාපෙය්‍යාති පයමං වෙතාපිතතො යං කික්ඛි අක්කං
වෙතාපෙය්‍යා.

අක්කවෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පයමසඬ්ඝිකවෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අක්කස්සත්ථාය දින්නෙනාති යං වෙතාපෙති, තතො අක්කස්සත්ථාය
දින්නෙන. අක්කෙද්දිසිකෙනාති පුරිමස්සෙවත්ථදීපනං.

සෙසකං උපනෙන්නියාති යදත්ථාය දින්නො, තං වෙතාපෙත්වා අවසෙසං
අක්කස්සත්ථාය උපනෙන්නියා. සාමිකෙ අපලොකෙත්වාති දායකෙ
ආපුච්ඡිත්වා. එවරුපාසු ආපදාසු උපනෙන්නීනන්ති එවරුපෙසු උපද්දවෙසු
අක්කස්ස යස්ස කස්සවි අත්ථාය උපනෙන්නීනං.

පයමසඬ්ඝිකවෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුතියසඬ්ඝිකවෙතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

න කෙවලං තෙනෙව පරික්ඛාරෙනාති ආහ “සයං යාචිතකෙනාපි” ති.
වුත්තක්කෙහෙතං පාළියං “භික්ඛුනියො තෙන ච පරික්ඛාරෙන සයම්පි යාචිත්වා

හෙසජ්ජං වේතාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිංසු”ති (පාවි. 763). මානිකායං පන ගම්‍යමානත්තා පි-සද්දො නප්පයුත්තො. ගම්‍යමානත්ථස්ස හි සද්දස්ස පයොගං පති කාමවාරොති යුත්ති.

දුතියසංඝිකවේතාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8-9-10. පයමගණිකවේතාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

අට්ඨමනවමදසමානි උත්තානත්ථානෙව.

පයමගණිකවේතාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පත්තවග්ගො පයමො.

2. චීවරවග්ගො

11. ගරුපාචුරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

යස්මා පචාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤත්ති නාම න පටිසෙධෙනබ්බා, තස්මා භගවා ධම්මනිමන්තනවසෙන පචාරිතට්ඨානෙ “වදෙථායො, යෙනත්ථො”ති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.784) චුත්තාය චතුක්කංසපරමං විඤ්ඤාපෙතබ්බන්ති පරිච්ඡෙදං දස්සෙතිති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව “වේතාපෙතබ්බන්ති යපෙත්වා සහධම්මිකෙ ව ඤාතකප්පචාරිතෙ ව අඤ්ඤෙන කිස්මිඤ්චිදෙව ගුණ පරිතුට්ඨෙන ‘වදෙථායො, යෙනත්ථො’ති චුත්තාය විඤ්ඤාපෙතබ්බ”න්ති චුත්තං. රාජානන්ති පසෙනදිකොසලොජානං.

ගරුපාචුරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ලහුපාචුරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

ලහුපාචුරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චීවරවග්ගො දුතියො.

ඉති කඨිඛාවිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

චිනයත්ථමඤ්ජුසායං ලීනත්ථප්පකාසනියං

හික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ නිස්සග්ගියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියකණ්ඩං

1. ලසුණුවග්ගො

1. ලසුණසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ලසුණ” න්ති කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන චුත්තං, තථාපි මගධෙසු ජාතං ලසුණමෙව ඉධාධිජ්ජෙතං, තම්පි භණ්ඩිකලසුණමෙවාති ආහ මගධරට්ඨෙ ජාත” න්ති ආදි.

භණ්ඩිකලසුණන්ති පොට්ටලිකලසුණමෙව, සම්පුණ්ණමිඤ්ජානමෙතං අධිවචනං. තෙනාහ “න එකද්විතිමිඤ්ජක” න්ති. අජ්ඣොභාරෙ අජ්ඣොභාරෙති (පාටි. අට්ඨ. 795) එත්ථ සචෙ ද්වෙ තයො භණ්ඩිකෙ එකතොයෙව සඬ්ඛාදිත්වා අජ්ඣොභරති, එකං පාවිත්තියං. භඤ්ජිත්වා එකෙකමිඤ්ජකං බාදන්තියා පන පයොගගණනාය පාවිත්තියානි.

පලණ්ඩුකාදීනං වණ්ණෙන වා මිඤ්ජාය වා නානාත්තං වෙදිතබ්බං – වණ්ණෙන තාව පලණ්ඩුකො නාම පණ්ඩුවණ්ණො හොති, භඤ්ජනකො ලොහිතවණ්ණො, හරිතකො හරිතපණ්ණවණ්ණො. මිඤ්ජාය පන පලණ්ඩුකස්ස එකා මිඤ්ජා හොති, භඤ්ජනකස්ස ද්වෙ, හරිතකස්ස තිස්සො. වාපලසුණො අමිඤ්ජකො. අඬ්ඤරමත්තමෙව හි තස්ස හොති. මහාපච්චරියාදීසු පන “පලණ්ඩුකස්ස තීණි මිඤ්ජානි, භඤ්ජනකස්ස ද්වෙ, හරිතකස්ස එක” න්ති (පාටි. අට්ඨ. 797) චුත්තං. එතෙ පලණ්ඩුකාදයො සභාවෙනෙව වට්ටන්ති. සුපසම්පාකාදීසු පන මාගධකම්පි වට්ටති. තඤ්භි පච්චමානෙසු මුග්ගසුපාදීසු වා මච්ඡමංසවිකතියා වා තෙලෙ වා බදරසාලවාදීසු වා අම්බිලසාකාදීසු වා උත්තරිභඩ්ගෙසු වා යත්ථ කත්ථවි අන්තමසො යාගුහත්තෙපි පක්ඛිත්තං වට්ටති. බදරසාලවං (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.793-797) නාම බදරඵලානි සුක්ඛාපෙත්වා චුණ්ණෙත්වා කත්තබ්බා බාදනීයවිකති.

ලසුණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සම්බාධලොමසික්ඛාපදවණ්ණනා

“පට්ච්ඡන්තොකාසෙ” ති එතස්ස විභාගදස්සනත්ථං “උපකච්ඡකෙසු ව මුත්තකරණෙ වාති අත්ථො” ති චුත්තං.

ආබාධපච්චයානි කණ්ඩුකච්ඡුආදිආබාධපච්චයා සංහරාපෙත්තියා අනාපත්ති. “හික්ඛුස්ස එත්ථ ව ලසුණෙ ව දුක්කට” න්ති (චජීර. ටී. පාවිත්තිය 800) පොරාණා.

සම්බාධලොමසික්බාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තලසාතකසික්බාපදවණ්ණනා

තලසාතකෙති මත්ථකෙ පභාරදානෙ, තඤ්ච ඛො තලං “මුත්තකරණෙ පභාරං දෙති”ති (පාවි. 804) පදභාජනියංවුත්තත්තා “මුත්තකරණස්සා”ති විඤ්ඤායතීති ආහ “මුත්තකරණස්ස තලසාතනෙ”ති. පුරිමනයෙනෙව සාණත්තිකත්ති අත්තනො අත්ථාය අඤ්ඤං ආණාපෙන්නියා සාණත්තිකං.

තලසාතකසික්බාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ජතුමට්ඨකසික්බාපදවණ්ණනා

වත්ථුවසෙනෙතං වුත්තත්ති “ජතුමට්ඨකෙ”ති එතං නිදානවසෙන උජ්ජන්තස්ස වත්ථුනො වසෙනෙව වුත්තං. යං කිඤ්චි පන දණ්ඩකං පවෙසෙන්නියා ආපත්තියෙව. තෙනාහ “කාමරාගෙන පනා”තිආදි.

ජතුමට්ඨකසික්බාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උදකසුද්ධිකසික්බාපදවණ්ණනා

ආදාතබ්බත්ති පවෙසෙතබ්බං. අග්ගපබ්බත්ති කෙසග්ගමත්තම්පි අග්ගපබ්බං. තතියං පබ්බං පවෙසෙතීති කෙසග්ගමත්තම්පි තතියං පබ්බං පවෙසෙති. වුත්තඤ්ඤෙතං සමත්තපාසාදිකායං (පාවි. අට්ඨ. 812) “ගම්භීරනො ද්විත්තං පබ්බානං උපරි කෙසග්ගමත්තම්පි පවෙසෙන්නියා පාවිත්තිය”ත්ති.

අතිගම්භීරං උදකසුද්ධිකං ආදියනවත්ථුස්මිත්ති අතිඅත්තො පවෙසෙත්වා උදකධොවනකරණවත්ථුස්මිං. උදකසුද්ධිපච්චයෙන (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.812) පන සතිපි එස්සස්සාදියනෙ යථාවුත්තපරිච්ඡෙදෙ අනාපත්ති.

උදකසුද්ධිකසික්බාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. උපතිට්ඨනසික්බාපදවණ්ණනා

තක්කාදීසු වා අඤ්ඤතරෙතාති තක්කදධිමත්ථුරසබ්බාදීසු අඤ්ඤතරෙන. යාය කායචි බීජනියාති අත්තමසො චීවරකණ්ණං උපාදාය යාය කායචි බීජනියා.

ඉමං පිචථාති ඉමං පානියං වා සුපාදිං වා පිචථ. ඉමිනා බීජථාති ඉමිනා තාලවණ්ටෙන බීජථ. දාපෙන්නියාති අඤ්ඤෙන උභයම්පි දාපෙන්නියා.

උපතිට්ඨනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ආමකධඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා

තස්මාති යස්මා විඤ්ඤත්ති වෙව භොජනඤ්ඤ පමාණං, තස්මා. න කෙවලඤ්ඤේත්ථ පටිග්ගහණයෙව දුක්කටං භොති, පටිග්ගණ්හිත්වා පන අරඤ්ඤතො ආහරණෙපි සුක්ඛාපනෙපි වද්දලිදිවසෙ හජ්ජනත්ථාය උද්ධනසජ්ජනෙපි කපල්ලසජ්ජනෙපි දබ්බිසජ්ජනෙපි දාරුනි ආදාය අග්ගිකරණෙපි කපල්ලමිහි ධඤ්ඤපක්ඛිපනෙපි දබ්බියා සඬ්ඝට්ටනෙසුපි කොට්ටනත්ථං උදුක්ඛලමුසලාදිසජ්ජනෙසුපි කොට්ටනපජ්ජොටනධොවනාදිසුපි යාව මුඛෙ යිපෙත්වා අජ්ඣොභරණත්ථං දන්තෙහි සඬ්ඛාදති, තාව සබ්බජ්ජයොගෙසු දුක්කටානීති ආහ “පටිග්ගහණතො පටියාය යාව දන්තෙහි සංඛාදනං, තාව පුබ්බජ්ජයොගෙසු දුක්කටානී”ති.

ආමකධඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පයමඋච්චාරජඩ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

තිරොකුට්ටෙති සරකුට්ටස්ස පරභාගෙ. තිරොපාකාරෙති පරික්ඛෙපපාකාරස්ස තිරොභාගෙ, තෙ ව ඛො කුට්ටපාකාරා ඉට්ඨකසිලදාරුනං වසෙන තිජ්ජකාරාති ආහ “යස්ස කස්සචි කුට්ටස්ස වා පාකාරස්ස වා පරතො”ති. සබ්බානිපෙතානි එකතො ජඩ්ඛෙත්තියාති එතානි වත්තාරිපි වත්ථුනි එකතො ජඩ්ඛෙත්තියා. පාටෙක්කං පන ජඩ්ඛෙත්තියා වත්ථුගණනාය ආපත්තියො. ආණත්තියමිපි එසෙව නයො.

භික්ඛුස්ස දුක්කටන්ති භික්ඛුස්ස සබ්බත්ථ දුක්කටං.

පයමඋච්චාරජඩ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුතියඋච්චාරජඩ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

භික්ඛුනියාපිති පි-සද්දෙන භික්ඛුං සමුවිචිනොති. අනික්ඛිත්තබ්බිපෙසු (පාවි. අට්ඨ. 830) පන ඛෙත්තෙසු කොණාදිසු වා අසඤ්ජාතරොපිමෙසු ඛෙත්තමරියාදාදිසු වා ජඩ්ඛෙතුං වට්ටති. මනුස්සානං කච්චරජඩ්ඛනට්ඨානෙපි වට්ටතියෙව. ජඩ්ඛිතඛෙත්තෙති මනුස්සෙසු සස්සං උද්ධරිත්වා ගතෙසු ජඩ්ඛිතඛෙත්තං නාම භොති, තත්ථ වට්ටති. යත්ථ පන “ලාගිතමිපි පුබ්බණ්ණාදි පුන උට්ඨහිස්සති”ති රක්ඛන්ති, තත්ථ යථාවත්ථුකමෙව. සාමීකෙ අපලොකෙත්වාති එත්ථ ඛෙත්තපාලකා, ආරාමාදිගොපකා ව

සාමිකාව. ඉමිනා ව සඩ්සසන්තකෙ භික්ඛුස්ස ඡඩ්ඛෙතුං වට්ඨති
සඩ්සපරියාපන්තත්තා, න භික්ඛුනීනං. භික්ඛුනීනං පන අත්තනො සන්තකෙ
භික්ඛුසන්තකෙ චුත්තනයෙනෙව වට්ඨති දස්සෙති, එවං සන්තෙපි
සාරුප්පවසෙන කාතබ්බං.

දුතියඋච්චාරජඩ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. නච්චගීතසික්ඛාපදවණ්ණනා

නච්චන්ති නටාදයො වා නච්චන්තු, සොණ්ඩා වා අන්තමසො
මොරසුචමක්කටාදයොපි, සබ්බමෙතං නච්චමෙව. තෙනාහ “නච්චන්ති
අන්තමසො මොරනච්චමිපි”ති. ගීතන්ති නටාදීනං වා ගීතං භොතු, අරියානං
පරිනිබ්බානකාලෙ රතනත්තයගුණුපසංහිතං සාධුකීලිතගීතං වා, අන්තමසො
“දන්තගීතමිපි ගායිස්සාමා”ති පුබ්බභාගෙ ඔකුජන්තා කරොන්ති, සබ්බමෙතං
ගීතමෙව. තෙනාහ “ගීතන්ති අන්තමසො ධම්මභාණකගීතමිපි”ති. තත්ථ
ධම්මභාණකගීතං නාම අසඤ්ඤතභික්ඛුනං තං තං වත්තං භින්දිත්වා අනිදිසං
කත්වා ගීතස්සරෙන ධම්මභණනං, තමිපි නෙව භික්ඛුනො, න භික්ඛුනීනං
වට්ඨති. තථා හි චුත්තං පරමත්ථජොතිකාය චූද්දකට්ඨකථාය (චූ. පා. අට්ඨ.
2.පච්ඡිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) “ධම්මුපසංහිතං ගීතං වට්ඨති,
ගීතුපසංහිතො පන ධම්මො න වට්ඨති”ති. තස්මා ධම්මං භණන්තෙන
ජාතකචත්තාදිං තං තං වත්තං අවිනාසෙත්වා චතුරස්සෙන (චූළව. අට්ඨ. 249)
වත්තෙන පරිමණ්ඩලානි පදබ්‍යඤ්ජනානි දස්සෙතබ්බානි. වාදිතන්ති
තත්තිබද්ධාදිවාදනීයභණ්ඩවාදිතං වා භොතු, කුට්භෙරිවාදිතං වා අන්තමසො
උදකභෙරිවාදිතමිපි, සබ්බමෙවෙතං වාදිතමෙව. තෙනාහ “වාදිතන්ති
අන්තමසො උදකභෙරිවාදිත”න්ති. යං පන නිට්ඨුහන්ති වා සාසඬකෙ වා යීතා
අච්ඡරිකං වා චොටෙති, පාණිං වා පහරති, තත්ථ අනාපත්ති. දස්සනෙන චෙත්ථ
සවනමිපි සඩ්ගහිතං විරුපෙකසෙසනයෙන. ආලොචනසභාවතාය වා
පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි දස්සනසඩ්ඛෙපසබ්භාවතො
“දස්සනාය”ඉච්චෙව චුත්තන්ති ආහ “එතෙසු යං කිඤ්චි දස්සනාය
ගච්ජන්තියා”ති. යත්ථ යීතානි එවං ගන්ත්වා යස්මිං පදෙසෙ යීතා.

නනු ව සයංනච්චනාදීසු පාචිත්තියං පාළියං න චුත්තං, අථ කථං
ගහෙතබ්බන්ති ආහ “සබ්බඅට්ඨකථාසු චුත්ත”න්ති, ඉමිනා පාළියං අචුත්තෙපි
අට්ඨකථාපමාණෙන ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙති. සමුට්ඨානාදීනි
එළකලොමසදිසානීති පන මාතිකාගතපාචිත්තියස්සෙව වසෙන චුත්තං,
සබ්බෙසං වසෙන පන ඡසමුට්ඨානන්ති ගහෙතබ්බං. “ආරාමෙ යත්වා”ති ඉදං
නිදස්සනමත්තං සෙසඉරියාපටෙහි යුත්තාය පස්සන්තියා අනාපත්තියා
ඉච්ඡිතබ්බත්තා. ඉතරථා හි නිසින්නාපි පස්සිතුං න ලභෙය්‍ය. “පස්සිස්සාමි”ති

විහාරතො විහාරං ගච්ඡන්තියා ආපත්තියෙව. ආසනසාලාය නිසින්නා පස්සති,
අනාපත්ති, “පස්සිස්සාමි” ති උට්ඨහිත්වා ගච්ඡන්තියා ආපත්ති. විථියං යත්වා
ගීවං පරිවත්තෙත්වා පස්සන්තියාපි ආපත්තියෙව. හික්ඛුස්සාපි එසෙව නයො,
ආපත්තිහෙදොව නානං.

නච්චගීතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලසුණවග්ගො පට්ඨමො.

2. රත්තන්ධකාරවග්ගො

1. රත්තන්ධකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

අරහොපෙක්ඛායාති නරහොඅස්සාදාපෙක්ඛාය. අඤ්ඤවිහිතායාති
රහොඅස්සාදතො අඤ්ඤවිහිතාව හුත්වා ඤාතිං වා පුච්ඡන්තියා, දානෙ වා පුජාය
වා මන්තෙන්නියා.

රත්තන්ධකාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3. පටිච්ඡන්තොකාසඅජ්ඣොකාසසල්ලපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

දුතියතතියාති උත්තානත්ථානෙව.

පටිච්ඡන්තොකාසඅජ්ඣොකාසසල්ලපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුතිසිකඋයොපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

“පුරිමනයෙනෙවා” ති ඉමිනා “සන්තිට්ඨෙය්‍ය වාති හත්ථපාසෙ
ධීතමත්තාය පාවිත්තියං, සල්ලපෙය්‍ය වාති තත්ථ යත්වා ගෙහසිකකථං
කථෙන්නියාපි පාවිත්තියමෙව, නිකණ්ණිකං වා ජප්පෙය්‍යාති කණ්ණමුලෙ
ජප්පෙන්නියාපි පාවිත්තියමෙවා” ති ඉමං නයං දස්සෙති.

දුතිසිකඋයොපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අනාපුච්ඡාපක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආසීදන්ති එත්ථාති ආසනන්ති ආහ “පල්ලඨකස්සොකාසභූතෙ” ති,
උග්ගඤ්ඤාසනස්ස ඔකාසෙති අත්ථො. අනොවස්සකන්ති නිබ්බකොකාසං.
අජ්ඣොකාසෙ උපවාරන්ති අජ්ඣොකාසෙ නිසීදිත්වා ද්වාදසහත්ථප්පමාණං
පදෙසං. ගීලානායාති යා තාදිසෙන ගෙලඤ්ඤෙන ආපුච්ඡිතුං න සක්කොති.

ආපදාසුති සරෙ අග්ගි වා උට්ඨිතො හොති, වොරො වා, එවරුපෙ උපද්දවෙ
අනාපුච්ඡා පක්කමති, අනාපත්ති.

අනාපුච්ඡාපක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනාපුච්ඡාඅභිනිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ධ්වපඤ්ඤත්තෙති භික්ඛුනීනං අත්ථාය නිව්චපඤ්ඤත්තෙ.

අනාපුච්ඡාඅභිනිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අනාපුච්ඡාසන්ථරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

කුලානීති කුලස්ස සරානි.

අනාපුච්ඡාසන්ථරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. පරඋප්ඤාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

පරඋප්ඤාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරඅභිසපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

මනුස්සදොහග්ගෙන වාති “කාණා හොමි, කුණි හොමි, ඉතරා වා ඊදිසා
හොතු” තිආදිනා මනුස්සවිරූපභාවෙන.

අත්ථධම්මඅනුසාසනිපුරෙක්ඛාරානන්ති එත්ථ අත්ථපුරෙක්ඛාරායාති අට්ඨකථං
කථෙත්තියා. ධම්මපුරෙක්ඛාරායාති පාළිං වාචෙත්තියා.

අනුසාසනිපුරෙක්ඛාරායාති “ඉදානිපි ත්වං එදිසා, සාධු විරමස්සු, නො වෙ
විරමසි, අද්ධා පුන එවරුපානි කම්මානි කත්වා නිරයෙ උප්පජ්ජිස්සසි,
තිරච්ඡානායොනියා උප්පජ්ජිස්සසි” ති (පාටි. අට්ඨ. 878) එවං අනුසාසනියං
යත්වා වදන්තියා.

පරඅභිසපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රොදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

දසමං උත්තානත්ථමෙව.

රොදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රත්තන්ධකාරවග්ගො දුතියො.

3. නග්ගවග්ගො

1-2. නග්ගාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ඉදන්ති ඉදං උදකසාටිකච්චරං.

දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

නග්ගාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. චීවරසිඛ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

විසිඛ්ඛන්වාති විජටෙන්වා. ධුරං නික්ඛිත්තමත්තෙති ධුරෙ
නික්ඛිත්තමත්තෙ, ධුරං නික්ඛිපිත්වා සවෙපි පච්ඡා සිඛ්ඛති, ආපත්තියෙවාති
අත්ථො.

චීවරසිඛ්ඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සඬ්ඝාටිචාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

“ඉදං මෙ චීවරං මහග්ගං ඊදිසෙ වොරහයෙ න සක්කා ධාරෙතුන්ති
ඵවරුපාසු ආපදාසු”ති එත්ථ පාඨො. සො පන කාකපදසඤ්ජනිතමොහෙහි
ලෙඛකෙහි උපරිසික්ඛාපදෙ ලිඛිතො. කිඤ්චාපි තත්ථ ලිඛිතො, එත්ථෙව පන
දට්ඨබ්බො.

සඬ්ඝාටිචාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චීවරසඬ්ඝමනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආපදාසු වා ධාරෙතීති සවෙ අපාරුතං වා අනිවත්ථං වා වොරා හරන්ති,
ඵවරුපාසු ආපදාසු ධාරෙති, අනාපත්ති.

චීවරසඬ්ඝමනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ගණචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

අඤ්ඤස්මිං පරික්ඛාරෙති යත්ථ කත්ථවි ටාලකාදීනං වා සජ්ජිතෙලාදීනං
වා අඤ්ඤතරස්මිං. “සමග්ගකාලෙ දස්සමා”ති එවං ආනිසංසං දස්සෙන්වා
නිවාරෙන්තියාති “කිත්තකං අග්ගනකං දාතුකාමත්ථා”ති පුච්ඡිත්වා (පාවි.

අටිය. 909) “එත්තකං නාමා” ති වුත්තෙ “ආගමෙථ තාව, ඉදානි වත්ථං මහග්ගං, කතිපාහෙන කප්පාසෙ ආහටෙ සමග්ගං භවිස්සති, තස්මිං කාලෙ දස්සථා” ති එවං ආනිසංසං දස්සෙත්වා නිවාරෙත්ති යා.

ගණවිවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-10. පටිබාහනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආනිසංසං දස්සෙත්වා පටිබාහන්ති යාති “එකිස්සා එකං සාටකං නප්පහොති, ආගමෙථ තාව, කතිපාහෙන උප්පජ්ජිස්සති, තතො භාජෙස්සාමා” ති (පාවි. අටිය. 915) එවං ආනිසංසං දස්සෙත්වා පටිබාහන්ති යා අනාපත්ති.

අටියමනවමානි උත්තානත්ථානෙව.

සෙසන්ති “ධම්මිකෙ වෙමතිකායා” ති ආදිකං අවසෙසං. තත්ථ ආනිසංසං දස්සෙත්වා පටිබාහන්ති යාති “භික්ඛුනිසඬ්ඨෙසො ජිණ්ණවිවරො, කට්ඨානිසංසමුලකො මහාලාහො” ති (පාවි. අටිය. 931) එවරූපං ආනිසංසං දස්සෙත්වා පටිබාහන්ති යා අනාපත්ති.

පටිබාහනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නග්ගවග්ගො තති යො.

4. තුවට්ඨවග්ගො

1-3. එකමඤ්චතුවට්ඨනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

පයමං උත්තානත්ථමෙව.

වචන්ථානං දස්සෙත්වාති (පාවි. අටිය. 940) මජ්ඣෙ කාසායං වා කත්තරයට්ඨිං වා අන්තමසො කායබන්ධනම්පි යපෙත්වා නිපජ්ජන්ති නං අනාපත්තිති අත්ථො.

තති යං උත්තානත්ථමෙව.

එකමඤ්චතුවට්ඨනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-9. නඋපට්ඨාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

පරියෙසිත්වා අලහන්තියාති අඤ්ඤං උපට්ඨායිකං අලහන්තියා.
ගිලානායාති සයං ගිලානාය. ආපදාසුති තථාරූපෙ උපද්දවෙ සති.

පඤ්චමජට්ඨසත්තම අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව.

නඋපට්ඨාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වාරිකනපක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ධූරෙ නික්ඛිත්තමත්තෙති සවෙ ධූරං නික්ඛිපිත්වා පච්ඡා පක්කමති,
ආපත්තියෙවාති අත්ථො. අන්තරායෙ සතීති දසවිධෙසු අන්තරායෙසු
අඤ්ඤතරස්මිං සති. “ගච්ඡිස්සාමි”ති නික්ඛන්තා, නදී වා පූරා, වනදාහො වා
ආගතො, වොරා වා මග්ගෙ හොන්ති, මෙසො වා උට්ඨහති, නිවත්තිතුං වට්ටති.

වාරිකනපක්කමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තුච්චට්ටග්ගො චතුත්ථො.

5. චිත්තාගාරවග්ගො

1. රාජාගාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

කීළනචිත්තසාලන්ති න රඤ්ඤොව කීළනචිත්තසාලං, අථ ඛො යෙසං
කෙසඤ්චි මනුස්සානං කීළනත්ථං යත්ථ කත්ථවි කතසාලං. එස නයො
“කීළනඋපවන”න්තිආදීසුපි. යථාහ “රාජාගාරං නාම යත්ථ කත්ථවි රඤ්ඤො
කීළතුං රමීතුං කතං හොති”තිආදිකො (පාචි. 979) විත්ථාරො. තත්ථ
කීළනඋපවනන්ති කීළනත්ථං අන්තොනගරෙ කතං ආරාමං. කීළනුය්‍යානන්ති
තථෙව ඛහිනගරෙ කතං උය්‍යානං.

රාජාගාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ආසන්දිපරිභුඤ්ජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අතික්කන්තප්පමාණාති අට්ඨඨගුලතො අතික්කන්තප්පමාණපාදකා.
චුත්තොති පදභාජනියං චුත්තො. “අකප්පියරූපාකුලො අකප්පියමඤ්චො
පල්ලඬකො”ති (සාරත්ථ. ටී. මහාවග්ග 3.254) සාරසමාසාවරියො.

ආසන්දිපරිභුඤ්ජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සුත්තකන්තනසික්ඛාපදවණ්ණනා

උප්පවුප්පවෙති උග්ගිරිත්වා උග්ගිරිත්වා වෙයනෙ. කන්තිතසුත්තං
කන්තන්තියාති දසිකසුත්තාදිං සඨසාටෙත්වා කන්තන්තියා, දුක්කන්තිතං වා
පටිකන්තන්තියා.

සුත්තකන්තනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ගිහිවෙය්‍යාවච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

අත්තනො වෙය්‍යාවච්චකරස්ස වාති සවෙපි මාතෘපිතරො ආගච්ඡන්ති, යං
කිඤ්චි ඛිජන්තිං වා සම්මුඤ්ජන්තිදණ්ඩකං වා කාරාපෙත්වා
වෙය්‍යාවච්චකරට්ඨානෙ යපෙත්වා යං කිඤ්චි වා පචිතුං වට්ටති.

ගිහිවෙය්‍යාවච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. අධිකරණාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

අනන්තරායිකිනීති දසවිධෙසු අන්තරායෙසු එකෙනාපි අනන්තරායිකිනී.
ධුරං නික්ඛිපිත්වා පච්ඡා විනිවිජ්ජන්ති ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා ව විනිවිජ්ජාති.

ජට්ඨං උත්තානත්ථමෙව.

අධිකරණාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ආවසථචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආපදාසුති මහග්ගචීවරං සරීරතො මොවෙත්වා සුප්පට්ඨාමිතමිපි වොරා
හරන්ති, එවරුපාසු ආපදාසු අනිස්සජ්ජිත්වා නිවාසෙත්තියා අනාපත්ති.

ආවසථචීවරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ආවසථචීභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

කවාටඛද්ධචීභාරන්ති ද්වාරඛද්ධචීභාරං. ගිලානායාති වච්චෙදං කාතුං
අසමත්ථාය. ආපදාසුති රට්ඨෙ හිජ්ජන්තෙ ආවාසෙ ඡඩ්ඛෙත්වා ගච්ඡන්ති,
එවරුපාසු ආපදාසු.

ආවසථචීභාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. තිරච්ඡානච්ඡ්ඡාපරියාපුණසික්ඛාපදවණ්ණනා

හත්ථිආදිසුපි (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.1015) සිප්පසද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො, තථා ආථබ්බණාදිසු මන්තසද්දො. තත්ථ ථරුති බග්ගමුට්ඨි. ආථබ්බණමන්තො නාම ආථබ්බණවෙදවිභිතො පරුපසාතකරො මන්තො. බ්ලනමන්තො නාම ආරුසාරබ්ලං මන්තෙත්වා පථවියං පච්චෙසෙත්වා මාරණමන්තො. අගදප්පයොගො නාම විසයොජනං.

තිරච්ඡානවිජ්ජාපරියාප්පණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. තිරච්ඡානවිජ්ජාවාචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

ලෙබ්බති ලිබ්බිප්පෙ. ධාරණාය වාති ධාරණසත්ථෙ, යස්මිං චුත්තනයෙන පටිපජ්ජන්තා බහුනිපි ගන්ථානි ධාරෙන්ති. නාගමණ්ඩලාදිකෙති එත්ථ නාගමණ්ඩලං නාම සප්පානං පච්චෙසනිවාරණත්ථං මණ්ඩලබද්ධමන්තො.

තිරච්ඡානවිජ්ජාවාචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විත්තාගාරවග්ගො පඤ්චමො.

6. ආරාමවග්ගො

1-2. ආරාමපවිසනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සීසානුලොකිකායාති සීසං අනුලොකෙන්තියා. යත්ථ වා භික්ඛුනියො සන්තිපතිතාති යත්ථ භික්ඛුනියො පට්මතරං සප්ඤ්ඤායනවෙතියවන්දනාදිඅත්ථං සන්තිපතිතා. ආපදාසුති කෙනවි උපද්දුතා හොති, එවරුපාසු ආපදාසු පවිසිතුං වට්ටති.

දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

ආරාමපවිසනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-4. ගණපරිභාසනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සෙසන්ති “අත්ථධම්මඅනුසාසනිපුරෙක්ඛාරායා” තිආදිකං අවසෙසං. තත්ථ අනුසාසනිපුරෙක්ඛාරායාති “ඉදානිපි ත්වං බාලා අබ්බන්තා” තිආදිනා (පාවි. අට්ඨ. 1036) නයෙන අනුසාසනිපක්ඛෙ යත්වා වදන්තියා අනාපත්ති.

චතුත්ථං උත්තානත්ථමෙව.

ගණපරිභාසනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කුලමච්ඡරිනීසික්ඛාපදවණ්ණනා

කුලෙ මච්ඡරො කුලමච්ඡරොති පුරිමස්මිං පක්ඛෙ සකත්ථෙ ඉතීපච්චයො, තං කුලං අස්සද්ධං අප්පසන්නන්ති කුලස්ස අගුණං, අයසං වා භාසන්තියාති අත්ථො. භික්ඛුනීනං අවණ්ණං භාසන්තියාති ‘‘භික්ඛුනියො දුස්සීලා පාපධම්මා’’ති (පාචි. අට්ඨ. 1043) භික්ඛුනීනං අගුණං, අයසං වා භාසන්තියා.

සත්තංයෙව ආදීනවන්ති කුලස්ස වා භික්ඛුනීනං වා සත්තංයෙව අගුණං.

කුලමච්ඡරිනීසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-8. අභික්ඛුකාචාසාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සමන්තපාසාදිකායං චුත්තොති සමන්තපාසාදිකාය ඔවාදවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ (පාචි. අට්ඨ. 144) චුත්තො.

සත්තමට්ඨමාති උත්තානත්ථානෙව.

අභික්ඛුකාචාසාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. ඔවාදුපසඬකමනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපොසථස්ස පුච්ඡනං උපොසථපුච්ඡා, සාවකපච්චයං, රස්සත්තඤ්ච කත්වා ‘‘උපොසථපුච්ඡක’’න්ති චුත්තාති ආහ ‘‘උපොසථපුච්ඡන’’න්ති. ඔවාදත්ථායාති ඔවාදයාවනත්ථාය.

දසමං උත්තානත්ථමෙව.

ඔවාදුපසඬකමනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආරාමවග්ගො ඡට්ඨො.

7. ගඛ්භිනීවග්ගො

1-2. ගඛ්භිනීආදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

පඨමං උත්තානත්ථමෙව.

ථනෙ භවං ථඤ්ඤං, බීරං. යං පායෙතීති යං දාරකං පායෙති.

ගඛ්භිනීආදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පද්මසික්ඛමානසික්ඛාපදවණ්ණනා

පද්මානන්ද චූත්තනායකානන්ද ‘පාණානිපානා වෙරමණිං ද්වෙ වස්සානි අවිතික්කම්ම සමාදානං සමාදියාමි...පෙ.... විකාලභොජනා වෙරමණිං ද්වෙ වස්සානි අවිතික්කම්ම සමාදානං සමාදියාමි’ (පාචි. 1079) පද්මානන්දසම්මපෙ අට්ඨප්පත්තියං චූත්තනායකානන්ද. ඉමා පන ඡ සික්ඛායො සට්ඨවස්සායපි පබ්බජිතාය දාතබ්බායෙව, න ඵතාසු අසික්ඛිතා උපසම්පාදෙතබ්බා.

පද්මසික්ඛමානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-5. දුතියසික්ඛමානාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

පද්මානන්ද චූත්තා උපසම්පදාසම්මුති න දිත්තා භොතීති පද්මානන්දසම්මපෙ අට්ඨප්පත්තියං චූත්තා උපසම්පදාසම්මුති ඤාත්තිදුතියාය කම්මවාචාය න දිත්තා භොතී.

පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව.

දුතියසික්ඛමානාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-10. දුතියගිහිගතාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

දසවස්සාය ගිහිගතාය සික්ඛාසම්මුතිං දත්වා පරිපුණ්ණද්වාදසවස්සං උපසම්පාදෙතුං වට්ටති.

සත්තමඅට්ඨමනවමදසමානි උත්තානත්ථානෙව.

දුතියගිහිගතාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගබ්භිනීවග්ගො සත්තමො.

8. කුමාරිභූතවග්ගො

1-5. පද්මකුමාරිභූතාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සබ්බපද්මා ද්වෙ මහාසික්ඛමානානි ගබ්භිනීවග්ගෙ චූත්තා ද්වෙ සික්ඛමානා. “සික්ඛමානා” ඉච්චෙව වත්තබ්බාති සම්මුතිකම්මාදීසු ඵච වත්තබ්බා. “ගිහිගතා” ති වා “කුමාරිභූතා” ති වා න වත්තබ්බාති සචෙ වදන්ති, කම්මං කුප්පතීති අධිප්පායො.

චතුත්ථපඤ්චමානි උත්තානත්ථානෙව.

පයමකුමාරිභූතාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-8. ඛියනධම්මාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

වුට්ඨාපනසම්මුතියා යාචිතායාති උපසම්පදාසම්මුතියා යාචිතාය.

සත්තමට්ඨමාති උත්තානත්ථානෙව.

ඛියනධම්මාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සොකාචාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

ආගච්ඡමානාති ආගච්ඡන්ති.

සොකාචාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අනනුඤ්ඤාතසික්ඛාපදවණ්ණනා

තෙසං අත්ථිභාවං අජානන්තියාති (පාචි. අට්ඨ. 1163) තෙසං මාතාදීනං අත්ථිභාවං අජානන්තියා. අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානන්ති යං වාවතො, කායවාචතො, වාචාවිත්තතො, කායවාචාවිත්තතො ච සමුට්ඨාති, තං අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානං. කථං? අබ්භානකම්මාදීසු කෙනච්ඡෙව කරණීයෙන ඛණ්ඩසීමායං නිසින්තා “පක්කොසථ සික්ඛමානං, ඉධෙව නං උපසම්පාදෙස්සාමා”ති උපසම්පාදෙති, එවං වාවතො සමුට්ඨාති. “උපස්සයතො උට්ඨාය උපසම්පාදෙස්සාමී”ති වත්වා ඛණ්ඩසීමං ගච්ඡන්තියා කායවාචතො සමුට්ඨාති. ද්වීසු යානෙසු පණ්ණත්තිං ජානිත්වා චිතික්කමං කරොන්තියා වාචාවිත්තතො, කායවාචාවිත්තතො ච සමුට්ඨාති. අනනුජානාපෙත්වා උපසම්පාදනතො කිරියාකිරියං.

අනනුඤ්ඤාතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. පාරිවාසිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

දාරුණන්ති පාපං. පතිමානෙන්නන්ති ඔලොකෙන්නං.

පාරිවාසිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. අනුවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

එකන්තරිකන්ති එකෙන වස්සෙන අන්තරිකං කත්වා.

අනුවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. එකවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා

මාතිකායං එකං වස්සං ද්වෙති එකන්තරිකෙ එකෙකස්මිං සංවච්ඡරෙ ද්වෙ.
එකන්තරිකං වුට්ඨාපෙන්නියාති ඉමස්මිං වස්සෙ එකං, පුන එකන්තරිකං
එකන්ති ද්වෙ වුට්ඨාපෙන්නියා අනාපත්ති.

එකවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කුමාරිභූතවග්ගො අට්ඨමො.

9. ඡත්තුපාහනවග්ගො

1-2. ඡත්තුපාහනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

චුත්තලක්ඛණං ඡත්තන්ති ‘‘ඡත්තං නාම තීණි ඡත්තානි – සෙනච්ඡත්තං,
කිලඤ්ජච්ඡත්තං, පණ්ණච්ඡත්තං මණ්ඩලබ්ද්ධං, සලාකබ්ද්ධ’’න්ති (පාවි.
1181) එවං පදභාජනෙ චුත්තලක්ඛණං ඡත්තං. තාදිසං යානං පත්ථාති
ගච්ඡකද්දමාදීසු තං තං යානං පත්ථා.

ඡත්තස්සෙවාවාති කද්දමාදීනි පත්ථා උපාහනා ඔමුඤ්චිත්ථා ඡත්තස්සෙව
ධාරණං. උපාහනානංයෙව වාති ගච්ඡාදීනි දිස්වා ඡත්තං අපනාමෙත්ථා
උපාහනානංයෙව ධාරණං.

දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

ඡත්තුපාහනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-5. සඨසාණිආදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සඨසාණින්ති කට්ඨං අනුභවිතබ්බං ආභරණං. තෙනාහ ‘‘යං කිඤ්චි
කටුපග’’න්ති.

චතුත්ථපඤ්චමාති උත්තානත්ථානෙව.

සඨසාණිආදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වාසිතකසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගන්ධවාසිතකෙනාති ගන්ධපරිභාවිතෙන.

වාසිතකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-10. භික්ඛුනිඋම්මද්දාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

ගිලානායාති (පාචි. අට්ඨ. 1208) අන්තමසො මග්ගමනපරිස්සමෙනාපි ආබාධිකාය. ආපදාසුනි වොරහයාදිනා සරිරකම්පනාදීසු.

අට්ඨමනවමදසමෙසු කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථි.

භික්ඛුනිඋම්මද්දාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. අනාපුච්ඡාසික්ඛාපදවණ්ණනා

උපචාරං සන්ධායාති සමන්තා ද්වාදසහත්ථුපචාරං සන්ධාය.

අනාපුච්ඡාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. පඤ්භාපුච්ඡනසික්ඛාපදවණ්ණනා

අනොදිස්සාති “අමුකස්මිං නාම යානෙ පුච්ඡාමි”ති එවං අනියමෙත්වා කෙවලං “පුච්ඡිතබ්බං අත්ථි, පුච්ඡාමි, අය්‍යා”ති එවං වත්වා.

පඤ්භාපුච්ඡනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. අසංකච්චිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං, අපරික්ඛිත්තස්ස උපචාරං අතික්කමන්තියා වා ඔක්කමන්තියා වාති එත්ථ පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තියා වා අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං ඔක්කමන්තියා වාති යථාක්කමං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ආපදාසුනි මහග්ගං සංකච්චිකං පාරුපිත්වා ගච්ඡන්තියා උපද්දෙවො උප්පජ්ජති, එවරුපාසු ආපදාසු.

අසංකච්චිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජත්තුපාහනවග්ගො නවමො.

ඉති කඨ්ඨාචිතරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථප්පකාසනියං

භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ පාචිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අසාධාරණසමුට්ඨානවණ්ණනා

අවිත්තකානීති (සාරත්ථ. ටී. පාවිත්තිය 3.1214) “නච්ච”න්තිආදිනා අජානිත්වා දස්සනාදිං කරොන්ති යා ආපත්තිසම්භවතො වත්ථුඅජානනවිත්තෙන අවිත්තකානී. ලොකවජ්ජානීති “නච්ච”න්තිආදිනා ජානිත්වා දස්සනාදිං කරොන්ති යා අකුසලෙනෙව ආපජ්ජනතො ලොකවජ්ජානී. තෙනාහ “අයං පනෙත්ථ අධිජ්ජායො”තිආදි සවිත්තකානීති “චොරි”තිආදිනා වත්ථුං ජානිත්වා කරණෙයෙව ආපත්තිසම්භවතො සවිත්තකානී. උපසම්පදාදීනං එකන්තාකුසලවිත්තෙනෙව අකත්තබ්බත්තා පණ්ණත්තිවජ්ජානී. “ඉධ සවිත්තකාවිත්තකතා පණ්ණත්තිජානනාජානනාය අග්ගහෙට්ඨා වත්ථුජානනාජානනාය ගහෙතබ්බ”න්ති වදන්ති.

අසාධාරණසමුට්ඨානවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං

2. තෙලවිඤ්ඤාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

පාළියං අනාගතෙසු පන අට්ඨසුපිති පාළිමුත්තකෙසු සජ්ජිආදීසු අට්ඨසුපි.

තෙලවිඤ්ඤාපනාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඨ්ඨාචාරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛෙ පාටිදෙසනීයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. පරිමණ්ඩලාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා

සෙබ්බියානි චෙවානි පඤ්චසත්තති සෙබ්බියානි චෙව.

“භික්ඛුපාතිමොක්ඛවණ්ණනායං චුත්තනායෙනෙව චෙදිතබ්බා”ති ඉමිනා යස්මා තාදිසංයෙවෙත්ථ අත්ථවිනිච්ඡයං විදු වදන්ති, තස්මා විසුං තෙසං අත්ථවණ්ණනා න චුත්තා. තත්ථ යා චුත්තා, සා ඉධාපි චුත්තායෙවානි දස්සෙති.

පරිමණ්ඩලාදිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති කඨ්ඨාචාරණියා පාතිමොක්ඛවණ්ණනාය

විනයත්ථමඤ්ඡුසායං ලීනත්ථජ්ජකාසනියං

හික්බුනිපාතිමොක්ඛවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථාවණ්ණනා

යං පාතිමොක්ඛස්ස වණ්ණනං ආරහින්නි සම්බන්ධො.

“මහාවිහාරවාසීන”න්ති ඉදං පුරිමපච්ඡිමපදෙහි සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බං,
මහාවිහාරවාසීනං පොරාණට්ඨකථාහි වානි ව. පාළියත්ථස්ථ කෙවලන්ති
සකලං පාළිඅත්ථස්ථ, උභතොවිභවිගස්ථවාති වුත්තං හොති. එත්ථාති එතිස්සං
කඨබාවිතරණියං. යස්මා න හි අත්ථිති සම්බන්ධො. යන්ති යං පදං.
සීහලට්ඨකථානායන්ති සීහලමාතිකට්ඨකථානායං. අට්ඨකථාසාරන්ති
සීහලමාතිකට්ඨකථායං අත්ථසාරං, අථ වා විනයට්ඨකථාසු අත්ථසාරං.
තෙනෙනං දස්සෙති – සීහලමාතිකට්ඨකථායං අත්ථසාරං ආදාය ඉමං
කඨබාවිතරණිං කරොන්තො විනයට්ඨකථාසුපි ඉධ විනිවිජයෙ යොගක්ඛමං
අත්ථසාරං ආදායෙව අකාසින්නි.

ඉදානි සදෙවකස්ස ලොකස්ස අවිචන්තසුඛාධිගමාය අත්තනො පුඤ්ඤං
පරිණාමෙන්නො “යථා ව නිට්ඨං සම්පත්තා”තිආදිගාථාද්වයමාහ.
කලයාණනිස්සිතාති කුසලනිස්සිතා. සබ්බසත්තානන්ති කාමාවචරාදිභෙදානං
සබ්බෙසං සත්තානං.

නිගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ව –

1.

ලඬිකිස්සරො යො විජිතාරිරාජො;
රාජා පරක්කන්තභුජො යසස්සී;
තිධාගතං සීහලමෙකරජ්ජං;
අකා නිකායස්ථ තථා සමග්ගං.

2.

පුරෙ පුලත්ථිමිහි වරෙ පුරානං;
මජ්ඣමිහි නානාරතනාකරානං;
අනන්තසම්පත්තිහරාහිරාමෙ;
වරාවලුත්තඬිගසරාහිරාමෙ.

3.

අහෙජ්ජපාකාරසුගොපුරස්මිං;
නිරාකුලානෙකකුලාකුලස්මිං;
මුනින්දදායඨිකුරවාසභූතෙ;
යො ලොචනානන්දවහෙ වසන්තො.

4.

සුඵල්ලිතඛිහොරුහසාදුසිත
පසන්නනීරෙහි ජලාසයෙහි;
සුපුජ්ඣිතානෙකකදම්බජම්බු-
පුන්නාගනාගාදිහි වාහිරම්මෙ.

5.

සුධාවදානෙහි මනොහරෙහි;
පාකාරපන්තිහි ව ගොපුරෙහි;
විකිණ්ණමුත්තාඵලසන්නිහෙහි;
විලෝකනීයෙහි සුධාතලෙහි.

6.

කත්වාන පාසාදසහස්සරම්මෙ;
තහිං තහිං පිතිකරෙ විහාරෙ;
මහාදයො ජෙනවනාදයොපි;
සුසංයමානං යතිනං අදාසි.

7.

යො සාදුභූතං චතුපච්චයඤ්ච;
ගුණජ්ජසන්නො සමණෙසු තෙසු;
නිච්චං මහොසං විය වත්තයන්නො;
යොජෙති තෙ ගන්ථවිපස්සනාසු.

8.

කාරිතෙසු විහාරෙසු, තෙන තෙසු යසස්සිනා;
රම්මො යො පච්ඡිමාරාමො, පුජ්ඣාරාමාදිසොහිතො.

9.

පරිවෙණම්හි නාමෙන, තහිං වොළකුලන්තිකෙ;
පාසාදෙ දස්සනීයම්හි, වසන්නො කරුණාපරො.

10.

සිස්සො සසිකරස්වච්ඡ-සිලාවාරස්ස ධිමතො;

සාරිපුත්තමහාථෙර-මහාසාමිස්ස තාදිනො.

11.

ධීරානෙකගුණොසෙන, ථෙරෙන සුච්චුත්තිනා;
විනයට්ඨිතිකාමෙන, සුමෙධෙනාභියාවිනො.

12.

සො බුද්ධනාගත්ථෙරොහං, භික්ඛුනං පරමං භිතං;
මහාවිහාරවාසීනං, යතීනං සමයානුගං.

13.

විනයත්ථාදිමඤ්ජුසං, ලීනත්ථස්ස පකාසනිං;
මාතිකට්ඨකථායෙමං, අකාසිං සාධු වණ්ණනං.

14.

සායං සුඛොධා බුධවණ්ණනීයා;
සංවණ්ණනා සත්තසහස්සමත්තා;
නිරාකරොත්ති විනයමිහි මොහං;
තමං චරත්ති සසි බෙව හාතු.

15.

ආකඬ්ඛමානෙන පරත්ථමීට්ඨං;
මහත්ථසාරං සුවිනිච්ඡයඤ්ච;
සංවණ්ණනං සාධු පකුඛ්ඛතා යං;
විතං මයා පුඤ්ඤමනප්පභූතං.

16.

පුඤ්ඤෙන තෙනාවිතදානසීල-
මයාදිනානෙකවිධෙන වෙව;
සත්තා අනිසා සුඛිනො අවෙරා;
පජ්ජොන්තු සබ්බෙ සුගතිං සිවඤ්ච.

17.

සද්ධිං යථොපද්දවමත්තරෙන;
ගතා හි ලීනත්ථපදීපනීයං;
තථා ජනානං අපි ධම්මයුත්තා;
මනොරථා සිද්ධිමුපෙත්තු නිච්චං.

18.

කාලෙ පවස්සන්තු සදා පයොදා;
ධම්මෙන පාලෙන්තු මහිං මහින්දා;
සත්තා පසන්නා රතනත්තයස්මිං;
දානාදිපුඤ්ඤාභිරතා භවන්තූති.

විනයත්ථමඤ්ජුසා ලීනත්ථප්පකාසනීනාමිකාකඩ්ඛාවිතරණිඤ්ඤාභවට්ඨකා
නිට්ඨිතා.